

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

.com

.org

.net

.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۲۴

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 24

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۵۷	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۲۴
۵۷	مشخصات کتاب
۵۷	۱- بشر
۵۷	۱- آثار بشر بودن انبیا
۵۷	۲- آثار بشر بودن صالح(ع)
۵۹	۳- اشراف قوم نوح و نبوت بشر
۵۹	۴- بشر بودن ابراهیم(ع)
۵۹	۵- بشر بودن انبیا
۷۵	۶- بشر بودن داود(ع)
۷۵	۷- بشر بودن شعیب(ع)
۷۷	۸- بشر بودن صالح(ع)
۷۷	۹- بشر بودن عیسی(ع)
۸۱	۱۰- بشر بودن محمد(صلی الله علیه و آله)
۸۷	۱۱- بشر بودن مریم(س)
۸۷	۱۲- بشر بودن موسی(ع)
۸۸	۱۳- بشر بودن نوح(ع)
۸۹	۱۴- تکذیب نبوت بشر
۸۹	۱۵- تکذیب نزول وحی بر بشر
۹۱	۱۶- تکذیب وحی به بشر
۹۱	۱۷- دوران بی تمدنی بشر
۹۱	۱۸- شک در بشر بودن یوسف(ع)
۹۱	۱۹- شگفتی نبوت بشر
۹۳	۲۰- عوامل تکذیب نبوت بشر

- ۲۱- قوم ثمود و نبوت بشر ۹۳
- ۲۲- قوم عاد و نبوت بشر ۹۵
- ۲۳- قوم نوح و نبوت بشر ۹۵
- ۲۴- کافران مکه و نبوت بشر ۹۷
- ۲۵- کافران و نبوت بشر ۹۷
- ۲۶- مردم صدر اسلام و نبوت بشر ۹۷
- ۲۷- مشرکان مکه و نبوت بشر ۹۷
- ۲۸- مکذبان نبوت بشر ۹۹
- ۲۹- مکذبان نزول وحی بر بشر ۱۰۳
- ۳۰- منشأ نبوت بشر ۱۰۳
- ۳۱- نبوت بشر ۱۰۳
- ۳۲- نزول وحی بر بشر ۱۰۶
- ۳۳- یهود و نبوت بشر ۱۰۷
- ۳۴- یهود و نزول وحی بر بشر ۱۰۷
- ۲- بصره ۱۰۸
- ۱- عذاب اهل بصره ۱۰۸
- ۲- ویرانی شهر بصره ۱۰۸
- ۳- بصرت ۱۰۹
- ۱- بصیرت ۱۰۹
- ۲- آثار ایمان به بصیرت خدا ۱۰۹
- ۳- آثار بصیرت ۱۱۰
- ۴- آثار بصیرت خدا ۱۱۲
- ۵- آثار بصیرت رهبران جامعه ۱۱۴
- ۶- آثار عقیده به بصیرت خدا ۱۱۵
- ۷- ادراک اهل بصیرت ۱۱۶
- ۸- ارزش اهل بصیرت ۱۱۶

- ۹- ارزش بصیرت ۱۱۶
- ۱۰- ارزیابی اهل بصیرت ۱۱۸
- ۱۱- ارزیابی فقدان بصیرت ۱۱۸
- ۱۲- اعطای بصیرت ۱۲۰
- ۱۳- اقرار به بصیرت خدا ۱۲۰
- ۱۴- اهل بصیرت ۱۲۰
- ۱۵- اهل بصیرت و آیات خدا ۱۲۴
- ۱۶- اهل بصیرت و تنوع رنگ موجودات ۱۲۶
- ۱۷- اهل بصیرت و تورات ۱۲۶
- ۱۸- اهل بصیرت و قرآن ۱۲۶
- ۱۹- اهمیت بصیرت ۱۲۸
- ۲۰- اهمیت درخواست بصیرت ۱۳۰
- ۲۱- ایمان اهل بصیرت ۱۳۰
- ۲۲- ایمان به بصیرت خدا ۱۳۰
- ۲۳- بصیرت ابراهیم(ع) ۱۳۱
- ۲۴- بصیرت اخروی انسان ۱۳۲
- ۲۵- بصیرت اسحاق(ع) ۱۳۲
- ۲۶- بصیرت انسان ۱۳۲
- ۲۷- بصیرت بندگان خدا ۱۳۴
- ۲۸- بصیرت بنی اسرائیل ۱۳۴
- ۲۹- بصیرت خدا ۱۳۴
- ۳۰- بصیرت در رهبری ۱۴۰
- ۳۱- بصیرت در قضاوت ۱۴۱
- ۳۲- بصیرت رهبران جامعه اسلامی ۱۴۲
- ۳۳- بصیرت صالحان ۱۴۲
- ۳۴- بصیرت قوم ثمود ۱۴۲

- ۳۵- بصیرت قوم عاد - ۱۴۲
- ۳۶- بصیرت مبلغان - ۱۴۴
- ۳۷- بصیرت متقین - ۱۴۴
- ۳۸- بصیرت محمد(صلی الله علیه و آله) - ۱۴۴
- ۳۹- بصیرت موسی(ع) - ۱۴۵
- ۴۰- بصیرت مؤمنان - ۱۴۶
- ۴۱- بصیرت مؤمنان به قرآن - ۱۴۹
- ۴۲- بصیرت ناپذیری کافران - ۱۵۰
- ۴۳- بصیرت هارون(ع) - ۱۵۰
- ۴۴- بصیرت یعقوب(ع) - ۱۵۰
- ۴۵- تشویق به بصیرت - ۱۵۰
- ۴۶- دعوت به بصیرت - ۱۵۲
- ۴۷- دلایل بصیرت خدا - ۱۵۲
- ۴۸- ذکر بصیرت خدا - ۱۵۲
- ۴۹- زمینه بصیرت - ۱۵۲
- ۵۰- زمینه بصیرت امت ها - ۱۵۴
- ۵۱- زمینه بصیرت بندگان خدا - ۱۵۶
- ۵۲- زمینه بصیرت حق طلبان - ۱۵۶
- ۵۳- زمینه بصیرت منیبان - ۱۵۶
- ۵۴- سرنوشت اهل بصیرت - ۱۵۶
- ۵۵- سرنوشت فاقدان بصیرت - ۱۵۸
- ۵۶- شخصیت اهل بصیرت - ۱۵۸
- ۵۷- شیطان و اهل بصیرت - ۱۶۰
- ۵۸- عبرت اهل بصیرت - ۱۶۰
- ۵۹- عوامل بصیرت - ۱۶۰
- ۶۰- عوامل بصیرت اخروی - ۱۶۴

- ۶۱- عوامل عبرت اهل بصیرت ۱۶۴
- ۶۲- عوامل محرومیت از بصیرت ۱۶۵
- ۶۳- فاقدان بصیرت ۱۶۶
- ۶۴- فضایل اهل بصیرت ۱۶۶
- ۶۵- فضیلت بصیرت ۱۶۸
- ۶۶- کثرت محرومان از بصیرت ۱۶۸
- ۶۷- کمی اهل بصیرت ۱۶۸
- ۶۸- گمراهی محرومان از بصیرت ۱۷۰
- ۶۹- لجاجت مکذبان بصیرت خدا ۱۷۰
- ۷۰- محرومان از بصیرت ۱۷۰
- ۷۱- محرومیت از بصیرت ۱۷۰
- ۷۲- منشأ بصیرت ۱۷۲
- ۷۳- موارد بصیرت ۱۷۲
- ۷۴- موانع بصیرت ۱۷۲
- ۷۵- موانع بصیرت دینی ۱۷۴
- ۷۶- نشانه های بصیرت ۱۷۴
- ۷۷- نشانه های بصیرت خدا ۱۷۶
- ۷۸- نعمت بصیرت ۱۷۶
- ۴- بعث ۱۷۷
- ۱- آثار ذکر بعث ۱۷۷
- ۲- بعث انسان ها ۱۷۷
- ۳- بعث در قیامت ۱۷۸
- ۴- ترسناکی بعث ۱۷۸
- ۵- تقدیر بعث انسان ها ۱۷۸
- ۶- حتمیت بعث ۱۷۸
- ۷- حتمیت بعث انسان ها ۱۸۰

- ۱۸۰ ۸- سرعت بعث کافران
- ۱۸۰ ۹- سرعت در بعث
- ۱۸۰ ۱۰- سهولت بعث اخروی انسان ها
- ۱۸۲ ۱۱- فلسفه بعث انسان ها
- ۱۸۲ ۱۲- نشانه های بعث
- ۱۸۲ ۱۳- ویژگیهای بعث
- ۱۸۲ ۱۴- ویژگیهای بعث انسان
- ۱۸۴ ۱۵- ویژگیهای بعث کافران
- ۱۸۵ ۵- بعثت
- ۱۸۵ ۱- آثار بعثت انبیا
- ۱۸۶ ۲- آثار بعثت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۸۷ ۳- آثار بعثت موسی(ع)
- ۱۸۸ ۴- آگاهی مردم مقارن بعثت
- ۱۸۸ ۵- اصحاب یمین بعد از بعثت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۸۸ ۶- اصرار بر کفر کافران مقارن بعثت
- ۱۸۸ ۷- افتراهای مردم مقارن بعثت
- ۱۹۰ ۸- افراط مردم مقارن بعثت
- ۱۹۰ ۹- افسانه های مقارن بعثت
- ۱۹۰ ۱۰- امتحان با بعثت انبیا
- ۱۹۰ ۱۱- انتظار بعثت انبیا
- ۱۹۲ ۱۲- اهل کتاب مقارن بعثت
- ۱۹۲ ۱۳- اهمیت بعثت انبیا
- ۱۹۲ ۱۴- اهمیت بعثت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۹۴ ۱۵- بت پرستی در دوران مقارن بعثت
- ۱۹۴ ۱۶- بت پرستی مردم مقارن بعثت
- ۱۹۴ ۱۷- بشارت بعثت محمد(صلی الله علیه و آله)

- ۱۸- بعثت انبیا ۱۹۶
- ۱۹- بعثت انبیای انطاکیه ۲۰۴
- ۲۰- بعثت انبیای بنی اسرائیل ۲۰۴
- ۲۱- بعثت انسان ۲۰۴
- ۲۲- بعثت داود(ع) ۲۰۴
- ۲۳- بعثت عیسی(ع) ۲۰۶
- ۲۴- بعثت محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۰۶
- ۲۵- بعثت موسی(ع) ۲۱۲
- ۲۶- بعثت هود(ع) ۲۱۲
- ۲۷- بی احترامی مردم مقارن بعثت ۲۱۴
- ۲۸- بی سوادی مردم مقارن بعثت ۲۱۴
- ۲۹- بینش اعراب دوران بعثت ۲۱۴
- ۳۰- بینش علمای دینی مقارن بعثت ۲۱۴
- ۳۱- بینش مردم مقارن بعثت ۲۱۶
- ۳۲- بینش مشرکان مقارن بعثت ۲۱۷
- ۳۳- بینش مورخان مقارن بعثت ۲۱۸
- ۳۴- پرسش مردم مقارن بعثت ۲۱۸
- ۳۵- پوچ انگاری بعثت انبیا ۲۲۰
- ۳۶- تأثیر قرآن در مردم مقارن بعثت ۲۲۰
- ۳۷- تاریخ بعثت موسی(ع) ۲۲۲
- ۳۸- تاریخ بعثت هارون(ع) ۲۲۲
- ۳۹- تاریخ مقارن بعثت ۲۲۲
- ۴۰- تداوم بعثت انبیا ۲۳۰
- ۴۱- تقویت روحیه مسلمانان مقارن بعثت ۲۳۰
- ۴۲- تکذیبگری کافران مقارن بعثت ۲۳۰
- ۴۳- تکذیبگری مردم مقارن بعثت ۲۳۲

- ۴۴- توطنه کافران مقارن بعثت ۲۳۲
- ۴۵- توطنه های کافران مقارن بعثت ۲۳۲
- ۴۶- تهدید اهل تکاثر مقارن بعثت ۲۳۲
- ۴۷- تهدید کافران مقارن بعثت ۲۳۴
- ۴۸- تهمتهای مردم مقارن بعثت ۲۳۴
- ۴۹- جادو در دوران مقارن بعثت ۲۳۵
- ۵۰- جنیان در دوران مقارن بعثت ۲۳۶
- ۵۱- حجاب زنان مقارن بعثت ۲۳۶
- ۵۲- حقانیت بعثت شعیب(ع) ۲۳۶
- ۵۳- خدانشناسی مردم مقارن بعثت ۲۳۶
- ۵۴- خدانشناسی مشرکان مقارن بعثت ۲۳۸
- ۵۵- دامداری مردم مقارن بعثت ۲۳۸
- ۵۶- دلایل بعثت انبیا ۲۳۸
- ۵۷- دلایل بعثت شعیب(ع) ۲۴۰
- ۵۸- ذوب فلز در دوران بعثت ۲۴۰
- ۵۹- زمینه بعثت انبیا ۲۴۰
- ۶۰- سرزمین ارم در دوران مقارن بعثت ۲۴۲
- ۶۱- شرک در دوران مقارن بعثت ۲۴۲
- ۶۲- شرک عبادی مردم مقارن بعثت ۲۴۲
- ۶۳- شرک مردم مقارن بعثت ۲۴۴
- ۶۴- عبرت مردم مقارن بعثت ۲۴۴
- ۶۵- عصیان مشرکان مقارن بعثت ۲۴۴
- ۶۶- عقیده باطل مشرکان مقارن بعثت ۲۴۴
- ۶۷- عقیده مردم مقارن بعثت ۲۴۶
- ۶۸- عقیده مشرکان مقارن بعثت ۲۴۶
- ۶۹- علم مردم مقارن بعثت ۲۴۷

- ۷۰- علمای مقارن بعثت - ۲۴۸
- ۷۱- عوامل بعثت انبیا - ۲۴۸
- ۷۲- غفلت مردم مقارن بعثت - ۲۵۰
- ۷۳- فلسفه بعثت انبیا - ۲۵۰
- ۷۴- فلسفه بعثت محمد(صلی الله علیه و آله) - ۲۵۸
- ۷۵- فلسفه بعثت نوح(ع) - ۲۶۰
- ۷۶- قانونمندی بعثت انبیا - ۲۶۰
- ۷۷- کشاورزی مردم مقارن بعثت - ۲۶۰
- ۷۸- کشتیرانی در دوران مقارن بعثت - ۲۶۲
- ۷۹- کفران مردم مقارن بعثت - ۲۶۲
- ۸۰- گمراهی مردم مقارن بعثت - ۲۶۲
- ۸۱- محدوده علم مردم مقارن بعثت - ۲۶۳
- ۸۲- محمد(صلی الله علیه و آله) در آغاز بعثت - ۲۶۴
- ۸۳- محمد(صلی الله علیه و آله) قبل از بعثت - ۲۶۴
- ۸۴- محمد(صلی الله علیه و آله) و بعثت موسی(ع) - ۲۶۶
- ۸۵- محمد(صلی الله علیه و آله) و کافران مقارن بعثت - ۲۶۶
- ۸۶- محمد(صلی الله علیه و آله) و لعن کافران مقارن بعثت - ۲۶۶
- ۸۷- مخالفت مردم مقارن بعثت - ۲۶۸
- ۸۸- مردم صدر اسلام و بعثت - ۲۶۸
- ۸۹- مردم مقارن بعثت و اصحاب کهف - ۲۶۸
- ۹۰- مردم مقارن بعثت و اطعام مساکین - ۲۷۰
- ۹۱- مردم مقارن بعثت و ذوالقرنین - ۲۷۰
- ۹۲- مردم مقارن بعثت و روح - ۲۷۰
- ۹۳- مردم مقارن بعثت و قصه اصحاب کهف - ۲۷۲
- ۹۴- مردم مقارن بعثت و محمد(صلی الله علیه و آله) - ۲۷۲
- ۹۵- مردم مقارن بعثت و مساکین - ۲۷۲

- ۹۶- مردم مقارن بعثت و یتیم ۲۷۲
- ۹۷- منابع کسب مردم مقارن بعثت ۲۷۴
- ۹۸- منشأ بعثت انبیا ۲۷۴
- ۹۹- منشأ گمراهی مردم مقارن بعثت ۲۷۸
- ۱۰۰- موانع بعثت انبیا ۲۷۸
- ۱۰۱- مورخان مقارن بعثت ۲۷۸
- ۱۰۲- موقعیت فرهنگی مردم مقارن بعثت ۲۸۰
- ۱۰۳- مهلت به کافران مقارن بعثت ۲۸۰
- ۱۰۴- نظام طبقاتی مردم مقارن بعثت ۲۸۰
- ۱۰۵- نعمت بعثت محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۸۰
- ۱۰۶- وقت بعثت انبیا ۲۸۲
- ۱۰۷- ویژگیهای بعثت محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۸۲
- ۱۰۸- ویژگیهای علم مردم مقارن بعثت ۲۸۴
- ۱۰۹- یهود و بعثت محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۸۴
- ۶- بغض ۲۸۵
- ۱- آثار بغض ۲۸۵
- ۲- اجتناب از بغض ۲۸۶
- ۳- اعلام بغض خدا ۲۸۶
- ۴- بغض اخروی کافران ۲۸۶
- ۵- بغض خدا ۲۸۷
- ۶- بغض در مسیحیان ۲۸۸
- ۷- بغض علیه خود ۲۹۰
- ۸- بغض کافران ۲۹۰
- ۹- بغض مشرکان ۲۹۰
- ۱۰- بغض یهود ۲۹۱
- ۱۱- زمینه بغض ۲۹۲

- ۱۲- زمینه بغض در یهود ۲۹۴
- ۱۳- شدت بغض خدا ۲۹۴
- ۱۴- شدت بغض کافران ۲۹۴
- ۱۵- عوامل بغض ۲۹۴
- ۱۶- عوامل بغض خدا ۲۹۶
- ۱۷- عوامل رفع بغض ۲۹۶
- ۱۸- فلسفه بغض در یهود ۲۹۶
- ۱۹- منشأ بغض ۲۹۶
- ۷- بغی ۲۹۸
- ۱- آثار بغی ۲۹۸
- ۲- بغی شیطان ۲۹۸
- ۳- بغی علما ۲۹۹
- ۴- زمینه بغی ۲۹۹
- ۵- موانع بغی ۲۹۹
- ۶- ناپسندی بغی ۳۰۱
- ۸- بکارت ۳۰۲
- ۱- ارزش بکارت ۳۰۲
- ۲- اهمیت بکارت ۳۰۲
- ۳- بکارت حورالعین ۳۰۳
- ۴- بکارت مریم(س) ۳۰۳
- ۵- بکارت همسران بهشتی ۳۰۴
- ۶- منشأ جاودانگی بکارت حورالعین ۳۰۵
- ۹- بلا ۳۰۶
- ۱- آثار بلا ۳۰۶
- ۲- آرزوی بلا بر محمد (صلی الله علیه و آله) ۳۰۷
- ۳- آرزوی بلا بر مسلمانان ۳۰۷

- ۴- زمینہ بلا ۳۰۷
- ۵- زمینہ رفع بلا ۳۰۹
- ۶- سخت ترین بلا ۳۰۹
- ۷- عوامل دفع بلا ۳۱۱
- ۸- فلسفہ بلا ۳۱۱
- ۹- فلسفہ نزول بلا ۳۱۲
- ۱۰- قاعدہ عقاب بلا بیان ۳۱۳
- ۱۱- کیفر با بلا ۳۱۳
- ۱۲- مصونیت از بلا ۳۱۳
- ۱۳- منشأ بلا ۳۱۴
- ۱۴- منشأ نزول بلا ۳۱۵
- ۱۵- موانع بلا ۳۱۵
- ۱۶- موجبات بلا ۳۱۷
- ۱۷- نزول بلا بر باغ سوخته ۳۱۷
- ۱۸- وقت نزول بلا بر باغ سوخته ۳۱۹
- ۱۹- ویژگیهای نزول بلا بر باغ سوخته ۳۱۹
- ۲۰- هشدار با بلا ۳۱۹
- ۱۰- بلاغت ۳۲۰
- ۱- آثار بلاغت ۳۲۰
- ۲- بلاغت تعالیم انبیا ۳۲۰
- ۳- بلاغت در تبلیغ ۳۲۰
- ۴- بلاغت زبان عربی ۳۲۱
- ۵- بلاغت قرآن ۳۲۱
- ۶- نقش بلاغت ۳۲۲
- ۱۱- بلایا ۳۲۴
- ۱- اهمیت دفع بلایا ۳۲۴

- ۲- بلایای اجتماعی ۳۲۴
- ۳- بلایای طبیعی ۳۲۴
- ۴- خطر بلایای طبیعی ۳۲۵
- ۵- خیریت بلایا ۳۲۵
- ۶- فلسفه بلایا ۳۲۵
- ۷- منشأ بلایا ۳۲۷
- ۸- منشأ نجات از بلایای طبیعی ۳۲۷
- ۹- نقش بلایای طبیعی ۳۲۹
- ۱۰- زمینه بلایای اجتماعی ۳۳۱
- ۱۱- آثار بلایای طبیعی ۳۳۱
- ۱۲- زمینه بلایای طبیعی ۳۳۲
- ۱۳- عبرت از بلایای طبیعی ۳۳۳
- ۱۴- فلسفه بلایای طبیعی ۳۳۳
- ۱۵- نقش بلایای طبیعی ۳۳۴
- ۱۲- بلعم باعورا ۳۳۸
- ۱- ارائه آیات به بلعم باعورا ۳۳۸
- ۲- ارتداد بلعم باعورا ۳۳۸
- ۳- ایمان بلعم باعورا ۳۳۹
- ۴- بلعم باعورا و سگ ۳۳۹
- ۵- حالات بلعم باعورا ۳۳۹
- ۶- دنیاطلبی بلعم باعورا ۳۴۱
- ۷- شیطان و بلعم باعورا ۳۴۱
- ۸- علم بلعم باعورا ۳۴۲
- ۹- عوامل گمراهی بلعم باعورا ۳۴۲
- ۱۰- قصه بلعم باعورا ۳۴۲
- ۱۱- گمراهی بلعم باعورا ۳۴۶

- ۳۴۷ ----- ۱۲- محرومیت بلعم باعورا
- ۳۴۷ ----- ۱۳- هواپرستی بلعم باعورا
- ۳۴۹ ----- ۱۳- بلوغ
- ۳۴۹ ----- ۱- آثار بلوغ
- ۳۵۰ ----- ۲- آثار بلوغ یتیم
- ۳۵۰ ----- ۳- احکام بلوغ
- ۳۵۰ ----- ۴- بلوغ انسان
- ۳۵۰ ----- ۵- بلوغ دختران لوط(ع)
- ۳۵۲ ----- ۶- بلوغ در گواهی
- ۳۵۲ ----- ۷- بلوغ موسی(ع)
- ۳۵۲ ----- ۸- بلوغ یتیم
- ۳۵۴ ----- ۹- بلوغ یوسف(ع)
- ۳۵۴ ----- ۱۰- سن بلوغ
- ۳۵۴ ----- ۱۱- نشانه های بلوغ
- ۳۵۷ ----- ۱۴- بندگان
- ۳۵۷ ----- ۱- آثار تواضع بندگان خدا
- ۳۵۷ ----- ۲- آثار تواضع بندگان خدا
- ۳۵۸ ----- ۳- آثار توبه بندگان خدا
- ۳۵۸ ----- ۴- آثار تهجد بندگان خدا
- ۳۵۸ ----- ۵- آثار حق پذیری بندگان خدا
- ۳۶۰ ----- ۶- آثار حلم بندگان خدا
- ۳۶۰ ----- ۷- آثار دشمنی با بندگان خدا
- ۳۶۰ ----- ۸- آثار دعای بندگان خدا
- ۳۶۲ ----- ۹- آثار صبر بندگان خدا
- ۳۶۲ ----- ۱۰- آثار عفو بندگان خدا
- ۳۶۳ ----- ۱۱- اجابت دعای بندگان خدا

- ۱۲- ادب بندگان خدا ۳۶۴
- ۱۳- ارزش سلام بر بندگان خدا ۳۶۴
- ۱۴- استنثار بندگان خدا ۳۶۶
- ۱۵- استعباد بندگان خدا ۳۶۶
- ۱۶- استغفار بندگان خدا ۳۶۶
- ۱۷- اضطراب بندگان خدا ۳۶۸
- ۱۸- اعتدال بندگان خدا ۳۶۸
- ۱۹- اغوانپذیری بندگان خدا ۳۶۸
- ۲۰- اقرار بندگان خدا ۳۷۰
- ۲۱- الگوگیری از بندگان خدا ۳۷۲
- ۲۲- الگوگیری از فرزندان بندگان خدا ۳۷۲
- ۲۳- الگوگیری از همسر بندگان خدا ۳۷۲
- ۲۴- امتحان اخروی بندگان خدا ۳۷۲
- ۲۵- انذار بندگان خدا ۳۷۴
- ۲۶- اتقیاد بندگان خدا ۳۷۴
- ۲۷- اهمیت مصونیت بندگان خدا ۳۷۴
- ۲۸- ایمان بندگان خدا ۳۷۴
- ۲۹- بشارت به بندگان خدا ۳۷۶
- ۳۰- بصیرت بندگان خدا ۳۷۶
- ۳۱- بندگان خدا در بهشت ۳۷۶
- ۳۲- بندگان خدا در دوران موسی(ع) ۳۸۰
- ۳۳- بندگان خدا در قیامت ۳۸۱
- ۳۴- بندگان خدا و آیات خدا ۳۸۲
- ۳۵- بندگان خدا و استماع قرآن ۳۸۲
- ۳۶- بندگان خدا و زنا ۳۸۲
- ۳۷- بندگان خدا و قتل ۳۸۴

- ۳۸۴ ۳۸- بندگان خدا و گناه
- ۳۸۴ ۳۹- پادشاه اخروی بندگان خدا
- ۳۸۶ ۴۰- پادشاه بندگان خدا
- ۳۸۶ ۴۱- پذیرایی اخروی از بندگان خدا
- ۳۸۶ ۴۲- پیروزی بندگان خدا
- ۳۸۶ ۴۳- تأمین نیاز بندگان
- ۳۸۸ ۴۴- تداوم تسبیح بندگان خدا
- ۳۸۸ ۴۵- ترس بندگان خدا
- ۳۸۸ ۴۶- تضرع بندگان خدا
- ۳۹۰ ۴۷- تقرب بندگان خدا
- ۳۹۰ ۴۸- تقوای بندگان خدا
- ۳۹۰ ۴۹- تکریم بندگان خدا
- ۳۹۲ ۵۰- تواضع بندگان خدا
- ۳۹۲ ۵۱- توکل بندگان خدا
- ۳۹۴ ۵۲- تهجد بندگان خدا
- ۳۹۴ ۵۳- حسرت اخروی بندگان
- ۳۹۴ ۵۴- حق شنوی بندگان خدا
- ۳۹۶ ۵۵- حکومت جهانی بندگان خدا
- ۳۹۶ ۵۶- حمایت از بندگان خدا
- ۳۹۶ ۵۷- خداشناسی بندگان خدا
- ۳۹۶ ۵۸- خستگی ناپذیری بندگان خدا
- ۳۹۸ ۵۹- خشیت بندگان خدا
- ۳۹۸ ۶۰- خواسته های بندگان خدا
- ۳۹۸ ۶۱- خوشرفتاری بندگان خدا
- ۳۹۸ ۶۲- خیرخواهی بندگان خدا
- ۴۰۰ ۶۳- دعای بندگان خدا

- ۴۰۲ ----- ۶۴- دعوت از بندگان خدا
- ۴۰۲ ----- ۶۵- ذکر خدا از بندگان خدا
- ۴۰۲ ----- ۶۶- راه رفتن بندگان خدا
- ۴۰۴ ----- ۶۷- رحمت بر بندگان خدا
- ۴۰۴ ----- ۶۸- روزی ممتاز بندگان خدا
- ۴۰۴ ----- ۶۹- روش برخورد با بندگان خدا
- ۴۰۶ ----- ۷۰- روش برخورد بندگان خدا
- ۴۰۶ ----- ۷۱- روش زندگی بندگان خدا
- ۴۰۸ ----- ۷۲- زمینه بصیرت بندگان خدا
- ۴۰۸ ----- ۷۳- زمینه تذکر به بندگان خدا
- ۴۰۸ ----- ۷۴- زمینه گمراهی بندگان خدا
- ۴۱۰ ----- ۷۵- سرزنش بندگان خدا
- ۴۱۰ ----- ۷۶- سعادت طلبی بندگان خدا
- ۴۱۰ ----- ۷۷- سلام بر بندگان خدا
- ۴۱۰ ----- ۷۸- سلام بندگان خدا
- ۴۱۲ ----- ۷۹- شرح صدر بندگان خدا
- ۴۱۲ ----- ۸۰- شکرگزاری بندگان خدا
- ۴۱۲ ----- ۸۱- صفات بندگان خدا
- ۴۲۰ ----- ۸۲- صفوف بندگان خدا
- ۴۲۰ ----- ۸۳- عبرت پذیری بندگان خدا
- ۴۲۱ ----- ۸۴- عقیده بندگان خدا
- ۴۲۲ ----- ۸۵- علم بندگان خدا
- ۴۲۲ ----- ۸۶- علم به اطاعت بندگان
- ۴۲۲ ----- ۸۷- علم به عبادت بندگان
- ۴۲۲ ----- ۸۸- عوامل ترس بندگان خدا
- ۴۲۴ ----- ۸۹- عوامل تضرع بندگان خدا

- ۴۲۴ ۹۰- عوامل دعای بندگان خدا
- ۴۲۴ ۹۱- عوامل ذکر خدا از بندگان خدا
- ۴۲۶ ۹۲- فضایل بندگان خدا
- ۴۳۰ ۹۳- فلسفه دعای بندگان خدا
- ۴۳۰ ۹۴- کرامت بندگان خدا
- ۴۳۱ ۹۵- کمی بندگان خدا
- ۴۳۲ ۹۶- گواهی بندگان خدا
- ۴۳۲ ۹۷- محبت اخروی بندگان خدا
- ۴۳۳ ۹۸- مخالفان بندگان خدا
- ۴۳۴ ۹۹- مصونیت اخروی بندگان خدا
- ۴۳۴ ۱۰۰- مصونیت بندگان خدا
- ۴۳۶ ۱۰۱- مقامات اخروی بندگان خدا
- ۴۳۶ ۱۰۲- مقامات بندگان خدا
- ۴۳۸ ۱۰۳- نجات بندگان خدا
- ۴۳۹ ۱۰۴- نشانه های بندگان خدا
- ۴۴۰ ۱۰۵- نعمتهای اخروی بندگان خدا
- ۴۴۱ ۱۰۶- نعمتهای بندگان خدا
- ۴۴۲ ۱۰۷- نگرانی بندگان خدا
- ۴۴۲ ۱۰۸- نماز بندگان خدا
- ۴۴۲ ۱۰۹- نیازهای معنوی بندگان خدا
- ۴۴۴ ۱۱۰- وراثت بندگان خدا
- ۴۴۴ ۱۱۱- وسعت حاکمیت بندگان خدا
- ۴۴۵ ۱۱۲- وعده به بندگان خدا
- ۴۴۶ ۱۱۳- ویژگیهای بندگان خدا
- ۴۴۷ ۱۱۴- هدایت پذیری بندگان خدا
- ۴۴۸ ۱۱۵- هدفداری بندگان خدا

- ۱۱۶- همسران بهشتی بندگان خدا ۴۴۸
- ۱۱۷- بندگان خدا ۴۴۸
- ۱۱۸- آثار تواضع بندگان خدا ۴۶۰
- ۱۱۹- آثار تواضع بندگان خدا ۴۶۰
- ۱۲۰- آثار توبه بندگان خدا ۴۶۰
- ۱۲۱- آثار تهجد بندگان خدا ۴۶۲
- ۱۲۲- آثار حق پذیری بندگان خدا ۴۶۲
- ۱۲۳- آثار حلم بندگان خدا ۴۶۲
- ۱۲۴- آثار دشمنی با بندگان خدا ۴۶۴
- ۱۲۵- آثار دعای بندگان خدا ۴۶۴
- ۱۲۶- آثار صبر بندگان خدا ۴۶۴
- ۱۲۷- آثار عفو بندگان خدا ۴۶۶
- ۱۲۸- اجابت دعای بندگان خدا ۴۶۶
- ۱۲۹- ادب بندگان خدا ۴۶۷
- ۱۳۰- ارزش سلام بر بندگان خدا ۴۶۸
- ۱۳۱- استعمار بندگان خدا ۴۶۸
- ۱۳۲- استعباد بندگان خدا ۴۷۰
- ۱۳۳- استغفار بندگان خدا ۴۷۰
- ۱۳۴- اضطراب بندگان خدا ۴۷۰
- ۱۳۵- اعتدال بندگان خدا ۴۷۲
- ۱۳۶- اغوانا پذیری بندگان خدا ۴۷۲
- ۱۳۷- اقرار بندگان خدا ۴۷۴
- ۱۳۸- الگوگیری از بندگان خدا ۴۷۴
- ۱۳۹- الگوگیری از فرزندان بندگان خدا ۴۷۵
- ۱۴۰- الگوگیری از همسر بندگان خدا ۴۷۶
- ۱۴۱- امتحان اخروی بندگان خدا ۴۷۶

- ۴۷۶-..... ۱۴۲- انذار بندگان خدا
- ۴۷۶-..... ۱۴۳- انقیاد بندگان خدا
- ۴۷۸-..... ۱۴۴- اهمیت مصونیت بندگان خدا
- ۴۷۸-..... ۱۴۵- ایمان بندگان خدا
- ۴۸۰-..... ۱۴۶- بشارت به بندگان خدا
- ۴۸۰-..... ۱۴۷- بصیرت بندگان خدا
- ۴۸۰-..... ۱۴۸- بندگان خدا در بهشت
- ۴۸۴-..... ۱۴۹- بندگان خدا در دوران موسی(ع)
- ۴۸۴-..... ۱۵۰- بندگان خدا در قیامت
- ۴۸۴-..... ۱۵۱- بندگان خدا و آیات خدا
- ۴۸۶-..... ۱۵۲- بندگان خدا و استماع قرآن
- ۴۸۶-..... ۱۵۳- بندگان خدا و زنا
- ۴۸۶-..... ۱۵۴- بندگان خدا و قتل
- ۴۸۸-..... ۱۵۵- بندگان خدا و گناه
- ۴۸۸-..... ۱۵۶- پاداش اخروی بندگان خدا
- ۴۸۸-..... ۱۵۷- پاداش بندگان خدا
- ۴۹۰-..... ۱۵۸- پذیرایی اخروی از بندگان خدا
- ۴۹۰-..... ۱۵۹- پیروزی بندگان خدا
- ۴۹۰-..... ۱۶۰- تداوم تسبیح بندگان خدا
- ۴۹۱-..... ۱۶۱- ترس بندگان خدا
- ۴۹۲-..... ۱۶۲- تضرع بندگان خدا
- ۴۹۲-..... ۱۶۳- تقرب بندگان خدا
- ۴۹۴-..... ۱۶۴- تقوای بندگان خدا
- ۴۹۴-..... ۱۶۵- تکریم بندگان خدا
- ۴۹۴-..... ۱۶۶- تواضع بندگان خدا
- ۴۹۶-..... ۱۶۷- توحید عبادی

- ۱۶۸- توکل بندگان خدا - ۵۳۲
- ۱۶۹- تهجد بندگان خدا - ۵۳۴
- ۱۷۰- حق شنوی بندگان خدا - ۵۳۴
- ۱۷۱- حکومت جهانی بندگان خدا - ۵۳۴
- ۱۷۲- حمایت از بندگان خدا - ۵۳۴
- ۱۷۳- خدشناسی بندگان خدا - ۵۳۶
- ۱۷۴- خستگی ناپذیری بندگان خدا - ۵۳۶
- ۱۷۵- خشیت بندگان خدا - ۵۳۶
- ۱۷۶- خواسته های بندگان خدا - ۵۳۶
- ۱۷۷- خوشرفتاری بندگان خدا - ۵۳۸
- ۱۷۸- خیرخواهی بندگان خدا - ۵۳۸
- ۱۷۹- دعای بندگان خدا - ۵۳۸
- ۱۸۰- دعوت از بندگان خدا - ۵۴۱
- ۱۸۱- ذکر خدا از بندگان خدا - ۵۴۲
- ۱۸۲- راه رفتن بندگان خدا - ۵۴۲
- ۱۸۳- رحمت بر بندگان خدا - ۵۴۲
- ۱۸۴- روزی ممتاز بندگان خدا - ۵۴۳
- ۱۸۵- روش برخورد با بندگان خدا - ۵۴۴
- ۱۸۶- روش برخورد بندگان خدا - ۵۴۴
- ۱۸۷- روش زندگی بندگان خدا - ۵۴۶
- ۱۸۸- زمینه بصیرت بندگان خدا - ۵۴۶
- ۱۸۹- زمینه تذکر به بندگان خدا - ۵۴۸
- ۱۹۰- زمینه گمراهی بندگان خدا - ۵۴۸
- ۱۹۱- سرزنش بندگان خدا - ۵۴۸
- ۱۹۲- سعادت طلبی بندگان خدا - ۵۴۹
- ۱۹۳- سلام بر بندگان خدا - ۵۵۰

- ۱۹۴- سلام بندگان خدا ۵۵۰
- ۱۹۵- شرح صدر بندگان خدا ۵۵۰
- ۱۹۶- شکرگزاری بندگان خدا ۵۵۲
- ۱۹۷- صفات بندگان خدا ۵۵۲
- ۱۹۸- صفوف بندگان خدا ۵۵۹
- ۱۹۹- عبرت پذیری بندگان خدا ۵۶۰
- ۲۰۰- علم بندگان خدا ۵۶۰
- ۲۰۱- عوامل ترس بندگان خدا ۵۶۲
- ۲۰۲- عوامل تضرع بندگان خدا ۵۶۲
- ۲۰۳- عوامل دعای بندگان خدا ۵۶۲
- ۲۰۴- عوامل ذکر خدا از بندگان خدا ۵۶۲
- ۲۰۵- فضایل بندگان خدا ۵۶۴
- ۲۰۶- فلسفه دعای بندگان خدا ۵۶۸
- ۲۰۷- کرامت بندگان خدا ۵۶۸
- ۲۰۸- کمی بندگان خدا ۵۷۰
- ۲۰۹- گواهی بندگان خدا ۵۷۰
- ۲۱۰- محبت اخروی بندگان خدا ۵۷۰
- ۲۱۱- مخالفان بندگان خدا ۵۷۲
- ۲۱۲- مصونیت اخروی بندگان خدا ۵۷۲
- ۲۱۳- مصونیت بندگان خدا ۵۷۲
- ۲۱۴- مقامات اخروی بندگان خدا ۵۷۴
- ۲۱۵- مقامات بندگان خدا ۵۷۵
- ۲۱۶- نجات بندگان خدا ۵۷۶
- ۲۱۷- نشانه های بندگان خدا ۵۷۸
- ۲۱۸- نعمتهای اخروی بندگان خدا ۵۷۸
- ۲۱۹- نعمتهای بندگان خدا ۵۸۰

- ۵۸۰ - ۲۲۰- نگرانی بندگان خدا -----
- ۵۸۰ - ۲۲۱- نماز بندگان خدا -----
- ۵۸۰ - ۲۲۲- نیازهای معنوی بندگان خدا -----
- ۵۸۲ - ۲۲۳- وراثت بندگان خدا -----
- ۵۸۲ - ۲۲۴- وسعت حاکمیت بندگان خدا -----
- ۵۸۳ - ۲۲۵- وعده به بندگان خدا -----
- ۵۸۴ - ۲۲۶- ویژگیهای بندگان خدا -----
- ۵۸۵ - ۲۲۷- هدایت پذیری بندگان خدا -----
- ۵۸۶ - ۲۲۸- هدفداری بندگان خدا -----
- ۵۸۶ - ۲۲۹- همسران بهشتی بندگان خدا -----
- ۵۸۷ - ۱۵- بنی اسرائیل -----
- ۵۸۷ - ۱- بنی اسرائیل -----
- ۵۸۹ - ۲- آبیاری در بنی اسرائیل -----
- ۵۸۹ - ۳- آثار آرامش بنی اسرائیل -----
- ۵۸۹ - ۴- آثار احسان بنی اسرائیل -----
- ۵۹۱ - ۵- آثار اذیت‌های بنی اسرائیل -----
- ۵۹۱ - ۶- آثار استقامت بنی اسرائیل -----
- ۵۹۱ - ۷- آثار افساد بنی اسرائیل -----
- ۵۹۳ - ۸- آثار انحراف بنی اسرائیل -----
- ۵۹۳ - ۹- آثار ایمان بنی اسرائیل -----
- ۵۹۳ - ۱۰- آثار ایمان زنان بنی اسرائیل -----
- ۵۹۵ - ۱۱- آثار تجاوزگری بنی اسرائیل -----
- ۵۹۵ - ۱۲- آثار جاه طلبی بنی اسرائیل -----
- ۵۹۷ - ۱۳- آثار جهل بنی اسرائیل -----
- ۵۹۷ - ۱۴- آثار حاکمیت بنی اسرائیل -----
- ۵۹۷ - ۱۵- آثار حکومت بنی اسرائیل -----

- ۱۶- آثار رشد اقتصادی بنی اسرائیل ----- ۵۹۷
- ۱۷- آثار رفاه بنی اسرائیل ----- ۵۹۹
- ۱۸- آثار شکست بنی اسرائیل ----- ۵۹۹
- ۱۹- آثار ظلم به بنی اسرائیل ----- ۵۹۹
- ۲۰- آثار عصیان بنی اسرائیل ----- ۶۰۱
- ۲۱- آثار عهد شکنی بنی اسرائیل ----- ۶۰۱
- ۲۲- آثار قتل‌های بنی اسرائیل ----- ۶۰۱
- ۲۳- آثار قدرت بنی اسرائیل ----- ۶۰۱
- ۲۴- آثار کفر بنی اسرائیل ----- ۶۰۳
- ۲۵- آثار کیفر بنی اسرائیل ----- ۶۰۳
- ۲۶- آثار گمراهی بنی اسرائیل ----- ۶۰۳
- ۲۷- آثار گوساله پرستی بنی اسرائیل ----- ۶۰۳
- ۲۸- آثار لجاجت بنی اسرائیل ----- ۶۰۵
- ۲۹- آثار موفقیت بنی اسرائیل ----- ۶۰۵
- ۳۰- آثار نبوت در بنی اسرائیل ----- ۶۰۷
- ۳۱- آثار هجرت بنی اسرائیل ----- ۶۰۷
- ۳۲- آزادی اسیران بنی اسرائیل ----- ۶۰۷
- ۳۳- آشنایی بنی اسرائیل با تاریخ ----- ۶۰۹
- ۳۴- آگاهی بنی اسرائیل ----- ۶۰۹
- ۳۵- آل فرعون و بنی اسرائیل ----- ۶۱۱
- ۳۶- آلودگی بنی اسرائیل ----- ۶۱۱
- ۳۷- آمادگی بنی اسرائیل ----- ۶۱۱
- ۳۸- آموزش بنی اسرائیل ----- ۶۱۳
- ۳۹- آموزش تائبان بنی اسرائیل ----- ۶۱۳
- ۴۰- آموزش گوساله پرستان بنی اسرائیل ----- ۶۱۳
- ۴۱- آموزش محسنان بنی اسرائیل ----- ۶۱۵

- ۴۲- آوارگی بنی اسرائیل - ۶۱۵
- ۴۳- آیات خدا در بنی اسرائیل - ۶۱۷
- ۴۴- آینده بنی اسرائیل - ۶۱۷
- ۴۵- ابتلای بنی اسرائیل - ۶۱۷
- ۴۶- ابتلای بنی اسرائیل به کمبود - ۶۱۹
- ۴۷- ابتلای بنی اسرائیل به گرما - ۶۱۹
- ۴۸- ابزار امتحان بنی اسرائیل - ۶۲۱
- ۴۹- ابعاد دین بنی اسرائیل - ۶۲۱
- ۵۰- اتکای بنی اسرائیل - ۶۲۱
- ۵۱- اتمام حجت بر بنی اسرائیل - ۶۲۲
- ۵۲- اتمام نعمت بر بنی اسرائیل - ۶۲۳
- ۵۳- آثار شهر نشینی بنی اسرائیل - ۶۲۳
- ۵۴- احیای بنی اسرائیل - ۶۲۳
- ۵۵- احیای توحید در بنی اسرائیل - ۶۲۵
- ۵۶- احیای مقتول بنی اسرائیل - ۶۲۵
- ۵۷- اختصاصات بنی اسرائیل - ۶۲۷
- ۵۸- اختفای ساخت گوساله بنی اسرائیل - ۶۲۷
- ۵۹- اختلاف اجتماعی بنی اسرائیل - ۶۲۸
- ۶۰- اختلاف افکنی بنی اسرائیل - ۶۲۹
- ۶۱- اختلاف بنی اسرائیل - ۶۲۹
- ۶۲- اختلاف بنی اسرائیل دوران عیسی(ع) - ۶۳۱
- ۶۳- اختلاف در بنی اسرائیل - ۶۳۱
- ۶۴- اختلاف دینی بنی اسرائیل - ۶۳۲
- ۶۵- اختلافات بنی اسرائیل - ۶۳۵
- ۶۶- اذیت بنی اسرائیل - ۶۳۵
- ۶۷- اذیتهای اشراف بنی اسرائیل - ۶۳۵

- ۶۸- اذیت‌های بنی اسرائیل ۶۳۷
- ۶۹- ارائه آیات به بنی اسرائیل ۶۳۸
- ۷۰- ارائه آیات خدا بر بنی اسرائیل ۶۳۹
- ۷۱- ارتداد بنی اسرائیل ۶۳۹
- ۷۲- ارث بنی اسرائیل ۶۴۱
- ۷۳- ارزشگذاری بنی اسرائیل ۶۴۱
- ۷۴- اسارت بنی اسرائیل ۶۴۱
- ۷۵- اسباط بنی اسرائیل ۶۴۳
- ۷۶- استعمار بنی اسرائیل ۶۴۳
- ۷۷- استعمار زنان بنی اسرائیل ۶۴۴
- ۷۸- استحیای دختران بنی اسرائیل ۶۴۵
- ۷۹- استحیای زنان بنی اسرائیل ۶۴۵
- ۸۰- استخلاف بنی اسرائیل ۶۴۹
- ۸۱- استضعاف بنی اسرائیل ۶۴۹
- ۸۲- استقامت انبیای بنی اسرائیل ۶۵۱
- ۸۳- استقلال بنی اسرائیل ۶۵۱
- ۸۴- استکبار بنی اسرائیل ۶۵۱
- ۸۵- استمداد از بنی اسرائیل ۶۵۳
- ۸۶- استمداد بنی اسرائیلی ۶۵۳
- ۸۷- استهزاهای بنی اسرائیل ۶۵۳
- ۸۸- اسراف بنی اسرائیل ۶۵۵
- ۸۹- اسکان بنی اسرائیل ۶۵۵
- ۹۰- اشتباه بنی اسرائیل ۶۵۷
- ۹۱- اشراف بنی اسرائیل ۶۵۷
- ۹۲- اشراف فرعون و بنی اسرائیل ۶۵۸
- ۹۳- اشراف و بنی اسرائیل ۶۵۹

- ۶۵۹ ----- ۹۴- اصلاح بنی اسرائیل
- ۶۵۹ ----- ۹۵- اضطراب بنی اسرائیل
- ۶۶۱ ----- ۹۶- اطاعت محسنان بنی اسرائیل
- ۶۶۱ ----- ۹۷- اطمینان بنی اسرائیل
- ۶۶۱ ----- ۹۸- اعتراض بنی اسرائیل
- ۶۶۱ ----- ۹۹- اعراض بنی اسرائیل از اسلام
- ۶۶۳ ----- ۱۰۰- اعراض بنی اسرائیل از تورات
- ۶۶۳ ----- ۱۰۱- اعراض بنی اسرائیل از دین
- ۶۶۳ ----- ۱۰۲- اعطای تورات به بنی اسرائیل
- ۶۶۵ ----- ۱۰۳- افساد بنی اسرائیل
- ۶۶۷ ----- ۱۰۴- افشاگری بنی اسرائیل
- ۶۶۹ ----- ۱۰۵- افشای بانی قتل در بنی اسرائیل
- ۶۶۹ ----- ۱۰۶- اقرار بنی اسرائیل
- ۶۷۱ ----- ۱۰۷- اقرار دنیاطلبان بنی اسرائیل
- ۶۷۱ ----- ۱۰۸- اقلیت بنی اسرائیل
- ۶۷۳ ----- ۱۰۹- اکثریت بنی اسرائیل
- ۶۷۶ ----- ۱۱۰- الگوی بنی اسرائیل
- ۶۷۷ ----- ۱۱۱- امتحان بنی اسرائیل
- ۶۸۳ ----- ۱۱۲- امتنان بر بنی اسرائیل
- ۶۸۳ ----- ۱۱۳- امداد به بنی اسرائیل
- ۶۸۵ ----- ۱۱۴- امر به معروف در بنی اسرائیل
- ۶۸۵ ----- ۱۱۵- امیدواری بنی اسرائیل
- ۶۸۷ ----- ۱۱۶- انبیای بنی اسرائیل
- ۶۹۵ ----- ۱۱۷- انبیای بنی اسرائیل
- ۷۰۳ ----- ۱۱۸- انتظارات بنی اسرائیل
- ۷۰۳ ----- ۱۱۹- انتقام از بنی اسرائیل

- ۱۲۰- انحراف بنی اسرائیل ۷۰۴
- ۱۲۱- اندوه بنی اسرائیل ۷۰۵
- ۱۲۲- انذار بنی اسرائیل ۷۰۵
- ۱۲۳- انذار گوساله پرستان بنی اسرائیل ۷۰۷
- ۱۲۴- انفاق در بنی اسرائیل ۷۰۷
- ۱۲۵- اهانت بنی اسرائیل ۷۰۹
- ۱۲۶- اهمیت اتحاد بنی اسرائیل ۷۰۹
- ۱۲۷- اهمیت امنیت بنی اسرائیل ۷۰۹
- ۱۲۸- اهمیت سکونت بنی اسرائیل در مصر ۷۰۹
- ۱۲۹- اهمیت نجات بنی اسرائیل ۷۱۱
- ۱۳۰- اهمیت هدایت بنی اسرائیل ۷۱۱
- ۱۳۱- ایجاد امیدواری در بنی اسرائیل ۷۱۱
- ۱۳۲- ایمان بنی اسرائیل ۷۱۳
- ۱۳۳- ایمان نیاکان بنی اسرائیل ۷۱۳
- ۱۳۴- بازگشت بنی اسرائیل به مصر ۷۱۵
- ۱۳۵- باغهای بنی اسرائیل ۷۱۵
- ۱۳۶- بت پرستی بنی اسرائیل ۷۱۵
- ۱۳۷- بدرفتاری بنی اسرائیل ۷۱۶
- ۱۳۸- برتری بنی اسرائیل ۷۱۷
- ۱۳۹- برخورد بنی اسرائیل ۷۱۹
- ۱۴۰- بردگی بنی اسرائیل ۷۱۹
- ۱۴۱- بردگی در بنی اسرائیل ۷۲۱
- ۱۴۲- برگزیدگان بنی اسرائیل ۷۲۱
- ۱۴۳- برگزیدگی بنی اسرائیل ۷۲۱
- ۱۴۴- برگزیدگی رهبران بنی اسرائیل ۷۲۳
- ۱۴۵- بسیج بنی اسرائیل ۷۲۳

- ۱۴۶- بشارت به بنی اسرائیل ۷۲۳
- ۱۴۷- بصیرت بنی اسرائیل ۷۲۷
- ۱۴۸- بعثت انبیای بنی اسرائیل ۷۲۷
- ۱۴۹- بقای نسل بنی اسرائیل ۷۲۷
- ۱۵۰- بنی اسرائیل در بیابان ۷۲۷
- ۱۵۱- بنی اسرائیل در بیت المقدس ۷۲۹
- ۱۵۲- بنی اسرائیل در دریا ۷۳۱
- ۱۵۳- بنی اسرائیل در دریای سرخ ۷۳۱
- ۱۵۴- بنی اسرائیل در دوران فرعون ۷۳۱
- ۱۵۵- بنی اسرائیل در ساحل دریا ۷۳۳
- ۱۵۶- بنی اسرائیل در سرزمین شامات ۷۳۳
- ۱۵۷- بنی اسرائیل در سرزمین مصر ۷۳۳
- ۱۵۸- بنی اسرائیل در سرزمین مقدس ۷۳۵
- ۱۵۹- بنی اسرائیل در صحرای سینا ۷۳۵
- ۱۶۰- بنی اسرائیل در غیاب موسی(ع) ۷۳۵
- ۱۶۱- بنی اسرائیل در قیامت ۷۳۹
- ۱۶۲- بنی اسرائیل در مصر ۷۴۰
- ۱۶۳- بنی اسرائیل در میقات ۷۴۱
- ۱۶۴- بنی اسرائیل دوران داود(ع) ۷۴۲
- ۱۶۵- بنی اسرائیل دوران عیسی(ع) ۷۴۳
- ۱۶۶- بنی اسرائیل دوران موسی(ع) ۷۴۳
- ۱۶۷- بنی اسرائیل صدر اسلام ۷۴۶
- ۱۶۸- بنی اسرائیل صدراسلام ۷۴۹
- ۱۶۹- بنی اسرائیل گناهکار ۷۵۱
- ۱۷۰- بنی اسرائیل و اسلام ۷۵۱
- ۱۷۱- بنی اسرائیل و اصحاب سبت ۷۵۱

- ۱۷۲- بنی اسرائیل و افشای راز انبیا ----- ۷۵۱
- ۱۷۳- بنی اسرائیل و انبیا ----- ۷۵۳
- ۱۷۴- بنی اسرائیل و انجیل ----- ۷۵۴
- ۱۷۵- بنی اسرائیل و اوامر خدا ----- ۷۵۵
- ۱۷۶- بنی اسرائیل و بت پرستان ----- ۷۵۵
- ۱۷۷- بنی اسرائیل و برپایی نماز ----- ۷۵۷
- ۱۷۸- بنی اسرائیل و تاریخ قوم ثمود ----- ۷۵۷
- ۱۷۹- بنی اسرائیل و تاریخ قوم عاد ----- ۷۵۷
- ۱۸۰- بنی اسرائیل و تاریخ قوم نوح ----- ۷۵۷
- ۱۸۱- بنی اسرائیل و تصدیق موسی(ع) ----- ۷۵۷
- ۱۸۲- بنی اسرائیل و تصرف بیت المقدس ----- ۷۵۹
- ۱۸۳- بنی اسرائیل و تکذیب انبیا ----- ۷۶۰
- ۱۸۴- بنی اسرائیل و تورات ----- ۷۶۱
- ۱۸۵- بنی اسرائیل و حاکمان ظالم ----- ۷۶۷
- ۱۸۶- بنی اسرائیل و حقوق والدین ----- ۷۶۷
- ۱۸۷- بنی اسرائیل و خانه سازی ----- ۷۶۷
- ۱۸۸- بنی اسرائیل و خوردنی سلوی ----- ۷۶۸
- ۱۸۹- بنی اسرائیل و خوردنی گیاهی ----- ۷۶۹
- ۱۹۰- بنی اسرائیل و خوردنی منّ ----- ۷۷۰
- ۱۹۱- بنی اسرائیل و در خواست سبزیجات ----- ۷۷۱
- ۱۹۲- بنی اسرائیل و درخواست پیاز ----- ۷۷۱
- ۱۹۳- بنی اسرائیل و درخواست عدس ----- ۷۷۳
- ۱۹۴- بنی اسرائیل و درخواست گندم ----- ۷۷۳
- ۱۹۵- بنی اسرائیل و دعا ----- ۷۷۳
- ۱۹۶- بنی اسرائیل و دعای موسی(ع) ----- ۷۷۳
- ۱۹۷- بنی اسرائیل و دین ----- ۷۷۵

- ۱۹۸- بنی اسرائیل و رسالت عیسی(ع) ۷۷۵
- ۱۹۹- بنی اسرائیل و رؤیت خدا ۷۷۵
- ۲۰۰- بنی اسرائیل و زکات ۷۷۷
- ۲۰۱- بنی اسرائیل و شکافتن دریا ۷۷۷
- ۲۰۲- بنی اسرائیل و شکنجه های فرعون ۷۷۷
- ۲۰۳- بنی اسرائیل و شنیدن کلام خدا ۷۷۷
- ۲۰۴- بنی اسرائیل و عهد خدا ۷۷۹
- ۲۰۵- بنی اسرائیل و عیسی(ع) ۷۷۹
- ۲۰۶- بنی اسرائیل و فرعون ۷۸۰
- ۲۰۷- بنی اسرائیل و قتل انبیا ۷۸۱
- ۲۰۸- بنی اسرائیل و قتل محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۸۵
- ۲۰۹- بنی اسرائیل و قتل یکدیگر ۷۸۵
- ۲۱۰- بنی اسرائیل و قرآن ۷۸۷
- ۲۱۱- بنی اسرائیل و کافران ۷۸۹
- ۲۱۲- بنی اسرائیل و کتب آسمانی ۷۹۱
- ۲۱۳- بنی اسرائیل و کتمان حق ۷۹۱
- ۲۱۴- بنی اسرائیل و کوه طور ۷۹۳
- ۲۱۵- بنی اسرائیل و محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۹۳
- ۲۱۶- بنی اسرائیل و مساکین ۷۹۵
- ۲۱۷- بنی اسرائیل و مشرکان ۷۹۵
- ۲۱۸- بنی اسرائیل و مشرکان مکه ۷۹۵
- ۲۱۹- بنی اسرائیل و مشیت خدا ۷۹۵
- ۲۲۰- بنی اسرائیل و معبود راستین ۷۹۷
- ۲۲۱- بنی اسرائیل و معبودان باطل ۷۹۷
- ۲۲۲- بنی اسرائیل و معجزه عیسی(ع) ۷۹۷
- ۲۲۳- بنی اسرائیل و موسی(ع) ۷۹۹

- ۲۲۴- بنی اسرائیل و میقات موسی(ع) ----- ۸۰۲
- ۲۲۵- بنی اسرائیل و نجات از کافران ----- ۸۰۳
- ۲۲۶- بنی اسرائیل و نماز ----- ۸۰۳
- ۲۲۷- بنی اسرائیل و نهی از منکر ----- ۸۰۳
- ۲۲۸- بنی اسرائیل و هلاکت قارون ----- ۸۰۵
- ۲۲۹- بنی اسرائیل و یتیم ----- ۸۰۵
- ۲۳۰- بهانه جویی بنی اسرائیل ----- ۸۰۶
- ۲۳۱- بهترین افراد بنی اسرائیل ----- ۸۰۷
- ۲۳۲- بی اعتقادی بنی اسرائیل به موسی(ع) ----- ۸۰۷
- ۲۳۳- بی ایمانی بنی اسرائیل ----- ۸۰۷
- ۲۳۴- بی تأثیری موعظه بنی اسرائیل ----- ۸۰۹
- ۲۳۵- بی صبری بنی اسرائیل ----- ۸۰۹
- ۲۳۶- بی عقلی گوساله پرستان بنی اسرائیل ----- ۸۰۹
- ۲۳۷- بی گناهان بنی اسرائیل ----- ۸۰۹
- ۲۳۸- بی منطقی گوساله پرستی بنی اسرائیل ----- ۸۱۱
- ۲۳۹- بی یآوری کافران بنی اسرائیل ----- ۸۱۱
- ۲۴۰- بینش بنی اسرائیل ----- ۸۱۱
- ۲۴۱- بینش دنیاطلبان بنی اسرائیل ----- ۸۱۳
- ۲۴۲- بینش علمای بنی اسرائیل ----- ۸۱۳
- ۲۴۳- بینش غلط بنی اسرائیل ----- ۸۱۵
- ۲۴۴- پاداش بنی اسرائیل ----- ۸۱۵
- ۲۴۵- پاداش محسنان بنی اسرائیل ----- ۸۱۵
- ۲۴۶- پرسشهای بنی اسرائیل ----- ۸۱۵
- ۲۴۷- پشیمانی بنی اسرائیل ----- ۸۱۷
- ۲۴۸- پشیمانی دنیاطلبان بنی اسرائیل ----- ۸۱۹
- ۲۴۹- پندارهای بنی اسرائیل ----- ۸۱۹

- ۲۵۰- پیروزی بر فاسقان بنی اسرائیل ۸۱۹
- ۲۵۱- پیروزی بنی اسرائیل ۸۱۹
- ۲۵۲- پیروی بنی اسرائیل ۸۲۲
- ۲۵۳- تأیید مؤمنان بنی اسرائیل ۸۲۳
- ۲۵۴- تابوت بنی اسرائیل ۸۲۳
- ۲۵۵- تاریخ بنی اسرائیل ۸۲۵
- ۲۵۶- تبعید بنی اسرائیل ۹۵۲
- ۲۵۷- تبعید در بنی اسرائیل ۹۵۳
- ۲۵۸- تبعیدیان بنی اسرائیل ۹۵۳
- ۲۵۹- تبلیغ علمای بنی اسرائیل ۹۵۴
- ۲۶۰- تبیین اختلاف بنی اسرائیل ۹۵۵
- ۲۶۱- تبیین گمراهی بنی اسرائیل ۹۵۶
- ۲۶۲- تجاوز بنی اسرائیل ۹۵۷
- ۲۶۳- تجاوز به بنی اسرائیل ۹۵۷
- ۲۶۴- تجاوز به حقوق در بنی اسرائیل ۹۵۷
- ۲۶۵- تجاوزگران بنی اسرائیل ۹۵۹
- ۲۶۶- تجاوزگری بنی اسرائیل ۹۵۹
- ۲۶۷- تجدید قوای بنی اسرائیل ۹۶۱
- ۲۶۸- تحریفگران بنی اسرائیل ۹۶۱
- ۲۶۹- تحریفگری بنی اسرائیل ۹۶۱
- ۲۷۰- تحقیر بنی اسرائیل ۹۶۴
- ۲۷۱- تحیر بنی اسرائیل ۹۶۵
- ۲۷۲- تذکر به بنی اسرائیل ۹۶۵
- ۲۷۳- تذکر تاریخ بنی اسرائیل ۹۶۷
- ۲۷۴- ترجیح قبلی بر بنی اسرائیل ۹۶۷
- ۲۷۵- ترس از بنی اسرائیل ۹۶۷

- ۲۷۶- ترس از شکنجه های اشراف بنی اسرائیل ۹۶۷
- ۲۷۷- ترس بنی اسرائیل ۹۶۹
- ۲۷۸- ترس مؤمنان بنی اسرائیل ۹۶۹
- ۲۷۹- تشویقهای بنی اسرائیل ۹۷۱
- ۲۸۰- تعالیم انبیای بنی اسرائیل ۹۷۱
- ۲۸۱- تعالیم کتب آسمانی بنی اسرائیل ۹۷۱
- ۲۸۲- تعجب بنی اسرائیل ۹۷۱
- ۲۸۳- تعجب دنیاطلبان بنی اسرائیل ۹۷۳
- ۲۸۴- تعدد افساد بنی اسرائیل ۹۷۳
- ۲۸۵- تعطیلی در بنی اسرائیل ۹۷۳
- ۲۸۶- تعقیب بنی اسرائیل ۹۷۴
- ۲۸۷- تغذیه بنی اسرائیل ۹۸۰
- ۲۸۸- تفضل خدا بر بنی اسرائیل ۹۸۱
- ۲۸۹- تکالیف بنی اسرائیل ۹۸۱
- ۲۹۰- تکبر بنی اسرائیل ۹۸۳
- ۲۹۱- تکذیبگری بنی اسرائیل ۹۸۳
- ۲۹۲- تکفیر گناه بنی اسرائیل ۹۸۳
- ۲۹۳- تکلیف بنی اسرائیل ۹۸۵
- ۲۹۴- تمایلات بنی اسرائیل ۹۸۷
- ۲۹۵- تنبه دنیاطلبان بنی اسرائیل ۹۸۷
- ۲۹۶- تنوع طلبی بنی اسرائیل ۹۸۸
- ۲۹۷- توبه بنی اسرائیل ۹۸۹
- ۲۹۸- توبه شکنی بنی اسرائیل ۹۹۱
- ۲۹۹- توبه گوساله پرستان بنی اسرائیل ۹۹۱
- ۳۰۰- توجیه گری بنی اسرائیل ۹۹۳
- ۳۰۱- توحید بنی اسرائیل ۹۹۴

- ۳۰۲- تورات در بنی اسرائیل ۹۹۵
- ۳۰۳- تورات و بنی اسرائیل ۹۹۵
- ۳۰۴- توسل بنی اسرائیل ۹۹۶
- ۳۰۵- توصیه به بنی اسرائیل ۹۹۷
- ۳۰۶- توصیه های بنی اسرائیل ۹۹۹
- ۳۰۷- توطئه بنی اسرائیل ۹۹۹
- ۳۰۸- توطئه گوساله پرستان بنی اسرائیل ۹۹۹
- ۳۰۹- توطئه مفسدان بنی اسرائیل ۱۰۰۱
- ۳۱۰- توقعات بیجا بنی اسرائیل ۱۰۰۱
- ۳۱۱- توکل بنی اسرائیل ۱۰۰۱
- ۳۱۲- تهاجم به بنی اسرائیل ۱۰۰۱
- ۳۱۳- تهدید بنی اسرائیل ۱۰۰۳
- ۳۱۴- تهدید فاسقان بنی اسرائیل ۱۰۰۵
- ۳۱۵- تهدید گوساله پرستان بنی اسرائیل ۱۰۰۵
- ۳۱۶- تهمتهای بنی اسرائیل ۱۰۰۷
- ۳۱۷- جادو در دوران بنی اسرائیل ۱۰۰۷
- ۳۱۸- جبرگرایی بنی اسرائیل ۱۰۰۸
- ۳۱۹- جرایم بنی اسرائیل ۱۰۰۹
- ۳۲۰- جوانان مؤمن بنی اسرائیل ۱۰۱۱
- ۳۲۱- جهاد بنی اسرائیل ۱۰۱۱
- ۳۲۲- جهل بنی اسرائیل ۱۰۱۳
- ۳۲۳- جهل گوساله پرستان بنی اسرائیل ۱۰۱۵
- ۳۲۴- چشمه های اسباط بنی اسرائیل ۱۰۱۵
- ۳۲۵- چشمه های بنی اسرائیل ۱۰۱۵
- ۳۲۶- حاکمیت بنی اسرائیل ۱۰۱۷
- ۳۲۷- حاکمیت بنی اسرائیل بر مصر ۱۰۱۹

- ۲۲۸- حاکمیت گوساله پرستان بنی اسرائیل ۱۰۲۰
- ۲۲۹- حالات بنی اسرائیل در میقات ۱۰۲۱
- ۲۳۰- حامی بنی اسرائیل ۱۰۲۱
- ۲۳۱- حامی مؤمنان بنی اسرائیل ۱۰۲۱
- ۲۳۲- حرامخواران بنی اسرائیل ۱۰۲۱
- ۲۳۳- حرامخواری بنی اسرائیل ۱۰۲۳
- ۲۳۴- حس گزایی بنی اسرائیل ۱۰۲۵
- ۲۳۵- حشر اخروی بنی اسرائیل ۱۰۲۵
- ۲۳۶- حق ناپذیری بنی اسرائیل ۱۰۲۷
- ۲۳۷- حقانیت انبیای بنی اسرائیل ۱۰۲۷
- ۲۳۸- حقوق بنی اسرائیل ۱۰۲۷
- ۲۳۹- حکومت بنی اسرائیل ۱۰۲۷
- ۲۴۰- حمایت از بنی اسرائیلی ۱۰۲۹
- ۲۴۱- ختم قلب بنی اسرائیل ۱۰۲۹
- ۲۴۲- خدا در بنی اسرائیل ۱۰۳۰
- ۲۴۳- خطر اختلاف بنی اسرائیل ۱۰۳۱
- ۲۴۴- خطر ازدیاد جمعیت بنی اسرائیل ۱۰۳۱
- ۲۴۵- خواسته های بنی اسرائیل ۱۰۳۱
- ۲۴۶- خودکشی بنی اسرائیل ۱۰۳۹
- ۲۴۷- خوردنی گیاهی بنی اسرائیل ۱۰۳۹
- ۲۴۸- خوردنیهای بنی اسرائیل ۱۰۴۱
- ۲۴۹- خیانت بنی اسرائیل ۱۰۴۴
- ۲۵۰- خیرخواهی بنی اسرائیل ۱۰۴۵
- ۲۵۱- درخواست نجات بنی اسرائیل ۱۰۴۵
- ۲۵۲- درخواستهای بنی اسرائیل ۱۰۴۷
- ۲۵۳- دستور استغفار به بنی اسرائیل ۱۰۴۷

- ۳۵۴- دشمنان بنی اسرائیل ----- ۱۰۴۷
- ۳۵۵- دشمنان مؤمنان بنی اسرائیل ----- ۱۰۵۰
- ۳۵۶- دشمنی اشراف بنی اسرائیل ----- ۱۰۵۱
- ۳۵۷- دشمنی بنی اسرائیل ----- ۱۰۵۱
- ۳۵۸- دشمنی کافران بنی اسرائیل ----- ۱۰۵۱
- ۳۵۹- دعای بنی اسرائیل ----- ۱۰۵۱
- ۳۶۰- دعوت از بنی اسرائیل ----- ۱۰۵۳
- ۳۶۱- دعوت انبیای بنی اسرائیل ----- ۱۰۵۵
- ۳۶۲- دعوت بنی اسرائیل ----- ۱۰۵۵
- ۳۶۳- دلایل استعمار بنی اسرائیل ----- ۱۰۵۶
- ۳۶۴- دلایل اعراض بنی اسرائیل از اسلام ----- ۱۰۵۷
- ۳۶۵- دلایل بردگی بنی اسرائیل ----- ۱۰۵۷
- ۳۶۶- دنیاطلبی بنی اسرائیل ----- ۱۰۵۷
- ۳۶۷- دنیاگرایی بنی اسرائیل ----- ۱۰۵۹
- ۳۶۸- دوازده چشمه بنی اسرائیل ----- ۱۰۵۹
- ۳۶۹- دوراندازی زیورآلات بنی اسرائیل ----- ۱۰۶۱
- ۳۷۰- دین بنی اسرائیل ----- ۱۰۶۱
- ۳۷۱- ذبح گاو بنی اسرائیل ----- ۱۰۶۳
- ۳۷۲- ذکر تاریخ بنی اسرائیل ----- ۱۰۶۷
- ۳۷۳- ذکر مواعظ بنی اسرائیل ----- ۱۰۶۷
- ۳۷۴- ذکر نجات بنی اسرائیل ----- ۱۰۶۷
- ۳۷۵- ذلت بنی اسرائیل ----- ۱۰۶۹
- ۳۷۶- ذلت بنی اسرائیل در مصر ----- ۱۰۷۱
- ۳۷۷- ذلت گوساله پرستان بنی اسرائیل ----- ۱۰۷۱
- ۳۷۸- رحمت بر بنی اسرائیل ----- ۱۰۷۱
- ۳۷۹- رسوم بنی اسرائیل ----- ۱۰۷۳

- ۳۸۰- رضایت دنیاطلبان بنی اسرائیل ۱۰۷۳
- ۳۸۱- رفتار بنی اسرائیل ۱۰۷۳
- ۳۸۲- رفع اندوه بنی اسرائیل ۱۰۷۵
- ۳۸۳- رفع تحیر بنی اسرائیل ۱۰۷۵
- ۳۸۴- رفع ترس از بنی اسرائیل ۱۰۷۵
- ۳۸۵- رنج از استثمار بنی اسرائیل ۱۰۷۶
- ۳۸۶- رنج از بردگی بنی اسرائیل ۱۰۷۷
- ۳۸۷- رنج زنان بنی اسرائیل ۱۰۷۷
- ۳۸۸- رنجهای بنی اسرائیل ۱۰۷۷
- ۳۸۹- رنگ گاو بنی اسرائیل ۱۰۷۹
- ۳۹۰- روابط اجتماعی بنی اسرائیل ۱۰۷۹
- ۳۹۱- روز مبارزه بنی اسرائیل ۱۰۷۹
- ۳۹۲- روزی بنی اسرائیل ۱۰۸۰
- ۳۹۳- روزی پاکیزه بنی اسرائیل ۱۰۸۱
- ۳۹۴- روش برخورد با گوساله پرستان بنی اسرائیل ۱۰۸۱
- ۳۹۵- روش برخورد علمای بنی اسرائیل ۱۰۸۳
- ۳۹۶- روش مبارزه با گوساله پرستی بنی اسرائیل ۱۰۸۳
- ۳۹۷- رهبر بنی اسرائیل ۱۰۸۴
- ۳۹۸- رهبران بنی اسرائیل ۱۰۸۵
- ۳۹۹- رهبران دینی بنی اسرائیل ۱۰۸۵
- ۴۰۰- رهبری بنی اسرائیل ۱۰۸۷
- ۴۰۱- رهبری در بنی اسرائیل ۱۰۸۷
- ۴۰۲- زکات در بنی اسرائیل ۱۰۸۹
- ۴۰۳- زمان عبور بنی اسرائیل از دریا ۱۰۸۹
- ۴۰۴- زمینه اختلاف بنی اسرائیل ۱۰۸۹
- ۴۰۵- زمینه اسلام بنی اسرائیل ۱۰۸۹

- ۴۰۶- زمينه اضلال بني اسرائيل ۱۰۹۱
- ۴۰۷- زمينه افساد بني اسرائيل ۱۰۹۱
- ۴۰۸- زمينه ايمان بني اسرائيل ۱۰۹۱
- ۴۰۹- زمينه تجاوزگري بني اسرائيل ۱۰۹۱
- ۴۱۰- زمينه تكبر بني اسرائيل ۱۰۹۳
- ۴۱۱- زمينه رفاه بني اسرائيل ۱۰۹۳
- ۴۱۲- زمينه شكر بني اسرائيل ۱۰۹۳
- ۴۱۳- زمينه شكست بني اسرائيل ۱۰۹۵
- ۴۱۴- زمينه عصيان بني اسرائيل ۱۰۹۵
- ۴۱۵- زمينه عنايت به بني اسرائيل ۱۰۹۵
- ۴۱۶- زمينه غفلت بني اسرائيل ۱۰۹۷
- ۴۱۷- زمينه قدرت بني اسرائيل ۱۰۹۷
- ۴۱۸- زمينه كفر بني اسرائيل ۱۰۹۷
- ۴۱۹- زمينه گمراهي بني اسرائيل ۱۰۹۷
- ۴۲۰- زمينه گوساله پرستي بني اسرائيل ۱۰۹۹
- ۴۲۱- زمينه نجات بني اسرائيل ۱۱۰۱
- ۴۲۲- زمينه هدايت بني اسرائيل ۱۱۰۱
- ۴۲۳- زمينه هلاكت بني اسرائيل ۱۱۰۳
- ۴۲۴- زندگي اجتماعي بني اسرائيل ۱۱۰۳
- ۴۲۵- زندگي بني اسرائيل بعد از فرعون ۱۱۰۳
- ۴۲۶- زندگي بني اسرائيل در دوران فرعون ۱۱۰۳
- ۴۲۷- زندگي بني اسرائيل دوران موسي(ع) ۱۱۰۵
- ۴۲۸- زهد علمای بني اسرائيل ۱۱۰۵
- ۴۲۹- زيانكاران بني اسرائيل ۱۱۰۵
- ۴۳۰- زيانكاري بني اسرائيل ۱۱۰۵
- ۴۳۱- زيورآلات بني اسرائيل ۱۱۰۷

- ۴۳۲- ساختار اجتماعی بنی اسرائیل ۱۱۰۷
- ۴۳۳- سایه ابر بر بنی اسرائیل ۱۱۰۹
- ۴۳۴- سایه بر بنی اسرائیل ۱۱۰۹
- ۴۳۵- سرزمین فاسقان بنی اسرائیل ۱۱۱۱
- ۴۳۶- سرزنش بنی اسرائیل ۱۱۱۱
- ۴۳۷- سرزنش دنیاطلبان بنی اسرائیل ۱۱۱۵
- ۴۳۸- سرزنش علمای بنی اسرائیل ۱۱۱۵
- ۴۳۹- سرکوبی بنی اسرائیل ۱۱۱۷
- ۴۴۰- سرگردانی بنی اسرائیل ۱۱۱۷
- ۴۴۱- سکوت بنی اسرائیل ۱۱۲۰
- ۴۴۲- سکونت بنی اسرائیل ۱۱۲۱
- ۴۴۳- سیره بنی اسرائیل ۱۱۲۱
- ۴۴۴- شخصیت پرستی بنی اسرائیل ۱۱۲۲
- ۴۴۵- شرایط آموزش بنی اسرائیل ۱۱۲۳
- ۴۴۶- شرایط پیروزی بنی اسرائیل ۱۱۲۳
- ۴۴۷- شرایط سعادت بنی اسرائیل ۱۱۲۳
- ۴۴۸- شرک اکثریت بنی اسرائیل ۱۱۲۵
- ۴۴۹- شرک بنی اسرائیل ۱۱۲۵
- ۴۵۰- شرک عبادی بنی اسرائیل ۱۱۲۷
- ۴۵۱- شک بنی اسرائیل ۱۱۲۷
- ۴۵۲- شکست بنی اسرائیل ۱۱۲۷
- ۴۵۳- شکنجه بنی اسرائیل ۱۱۲۹
- ۴۵۴- شکنجه زنان بنی اسرائیل ۱۱۳۳
- ۴۵۵- شکنجه مؤمنان بنی اسرائیل ۱۱۳۵
- ۴۵۶- شکوه بنی اسرائیل ۱۱۳۵
- ۴۵۷- شنبه در بنی اسرائیل ۱۱۳۵

- ۴۵۸- شهرنشینی بنی اسرائیل ----- ۱۱۳۷
- ۴۵۹- صاعقه زدگی بنی اسرائیل ----- ۱۱۳۷
- ۴۶۰- صالحان بنی اسرائیل ----- ۱۱۳۷
- ۴۶۱- صبر بنی اسرائیل ----- ۱۱۳۹
- ۴۶۲- صدای گوساله بنی اسرائیل ----- ۱۱۳۹
- ۴۶۳- صفات بنی اسرائیل ----- ۱۱۳۹
- ۴۶۴- صفات گاو بنی اسرائیل ----- ۱۱۴۳
- ۴۶۵- ضعف بنی اسرائیل ----- ۱۱۴۷
- ۴۶۶- طرد بنی اسرائیل ----- ۱۱۴۹
- ۴۶۷- طعام بنی اسرائیل ----- ۱۱۴۹
- ۴۶۸- طوایف بنی اسرائیل ----- ۱۱۵۰
- ۴۶۹- طبیات بنی اسرائیل ----- ۱۱۵۱
- ۴۷۰- ظالمان بنی اسرائیل ----- ۱۱۵۲
- ۴۷۱- ظلم بر بنی اسرائیل ----- ۱۱۵۳
- ۴۷۲- ظلم بنی اسرائیل ----- ۱۱۵۳
- ۴۷۳- ظلم به بنی اسرائیل ----- ۱۱۵۷
- ۴۷۴- ظن در بنی اسرائیل ----- ۱۱۵۹
- ۴۷۵- عادلان بنی اسرائیل ----- ۱۱۵۹
- ۴۷۶- عبادتگاه بنی اسرائیل ----- ۱۱۵۹
- ۴۷۷- عبرت دنیاطلبان بنی اسرائیل ----- ۱۱۵۹
- ۴۷۸- عبرت ناپذیری بنی اسرائیل ----- ۱۱۶۱
- ۴۷۹- عبور بنی اسرائیل از دریا ----- ۱۱۶۱
- ۴۸۰- عبور بنی اسرائیل از دریای سرخ ----- ۱۱۶۶
- ۴۸۱- عبور بنی اسرائیل از رود نیل ----- ۱۱۶۷
- ۴۸۲- عبور بنی اسرائیل از رود نیل ----- ۱۱۶۷
- ۴۸۳- عجب بنی اسرائیل ----- ۱۱۶۸

- ۴۸۴- عجز بنی اسرائیل ۱۱۶۹
- ۴۸۵- عذاب بنی اسرائیل ۱۱۶۹
- ۴۸۶- عذاب دنیوی بنی اسرائیل ۱۱۷۱
- ۴۸۷- عذاب عصیانگران بنی اسرائیل ۱۱۷۳
- ۴۸۸- عصیان بنی اسرائیل ۱۱۷۳
- ۴۸۹- عصیانگران بنی اسرائیل ۱۱۸۳
- ۴۹۰- عطایای خدا به بنی اسرائیل ۱۱۸۵
- ۴۹۱- عفو از بنی اسرائیل ۱۱۸۵
- ۴۹۲- عقاید بنی اسرائیل ۱۱۸۷
- ۴۹۳- عقیده باطل بنی اسرائیل ۱۱۸۷
- ۴۹۴- عقیده بنی اسرائیل ۱۱۸۹
- ۴۹۵- عقیده بنی اسرائیل درباره خدا ۱۱۹۳
- ۴۹۶- علاقه به بنی اسرائیل ۱۱۹۳
- ۴۹۷- علم بنی اسرائیل ۱۱۹۴
- ۴۹۸- علمای بنی اسرائیل و قرآن ۱۱۹۵
- ۴۹۹- علمای بنی اسرائیل و محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۹۵
- ۵۰۰- عمل بنی اسرائیل ۱۱۹۷
- ۵۰۱- عمل به تکلیف بنی اسرائیل ۱۱۹۷
- ۵۰۲- عمل صالح بنی اسرائیل ۱۱۹۷
- ۵۰۳- عمل علمای بنی اسرائیل ۱۱۹۹
- ۵۰۴- عمل ناپسند بنی اسرائیل ۱۱۹۹
- ۵۰۵- عوامل اختلاف بنی اسرائیل ۱۲۰۰
- ۵۰۶- عوامل اذیت مؤمنان بنی اسرائیل ۱۲۰۱
- ۵۰۷- عوامل استثمار بنی اسرائیل ۱۲۰۱
- ۵۰۸- عوامل اصلاح بنی اسرائیل ۱۲۰۱
- ۵۰۹- عوامل اندوه بنی اسرائیل ۱۲۰۳

- ۵۱۰- عوامل برتری بنی اسرائیل ۱۲۰۳
- ۵۱۱- عوامل تحقیر بنی اسرائیل ۱۲۰۳
- ۵۱۲- عوامل ذلت بنی اسرائیل ۱۲۰۳
- ۵۱۳- عوامل عبرت بنی اسرائیل ۱۲۰۵
- ۵۱۴- عوامل عصیان بنی اسرائیل ۱۲۰۵
- ۵۱۵- عوامل فساد اجتماعی بنی اسرائیل ۱۲۰۵
- ۵۱۶- عوامل فساد بنی اسرائیل ۱۲۰۵
- ۵۱۷- عوامل گمراهی بنی اسرائیل ۱۲۰۷
- ۵۱۸- عوامل گوساله پرستی بنی اسرائیل ۱۲۰۹
- ۵۱۹- عوامل مصونیت بنی اسرائیل ۱۲۱۱
- ۵۲۰- عوامل مغضوبیت بنی اسرائیل ۱۲۱۱
- ۵۲۱- عوامل ناخشنودی بنی اسرائیل ۱۲۱۳
- ۵۲۲- عوامل نجات بنی اسرائیل ۱۲۱۳
- ۵۲۳- عوامل هدایت بنی اسرائیل ۱۲۱۵
- ۵۲۴- عهد با بنی اسرائیل ۱۲۱۵
- ۵۲۵- عهد بنی اسرائیل ۱۲۱۷
- ۵۲۶- عهد بنی اسرائیل با خدا ۱۲۱۷
- ۵۲۷- عهد خدا با بنی اسرائیل ۱۲۱۷
- ۵۲۸- عهد شکنی بنی اسرائیل ۱۲۲۵
- ۵۲۹- عهد موسی(ع) با بنی اسرائیل ۱۲۳۱
- ۵۳۰- عهدشکنان بنی اسرائیل ۱۲۳۱
- ۵۳۱- عیسی(ع) در بنی اسرائیل ۱۲۳۱
- ۵۳۲- عیسی(ع) و بنی اسرائیل ۱۲۳۳
- ۵۳۳- غضب بر بنی اسرائیل ۱۲۳۷
- ۵۳۴- غیبت موسی(ع) از میان بنی اسرائیل ۱۲۳۷
- ۵۳۵- فاسقان بنی اسرائیل ۱۲۳۷

- ۱۲۳۸ ----- ۵۳۶- فتنه گوساله پرستی بنی اسرائیل
- ۱۲۳۹ ----- ۵۳۷- فدیة بنی اسرائیل
- ۱۲۳۹ ----- ۵۳۸- فراموشی بنی اسرائیل
- ۱۲۳۹ ----- ۵۳۹- فرجام بنی اسرائیل
- ۱۲۴۱ ----- ۵۴۰- فرجام فاسقان بنی اسرائیل
- ۱۲۴۱ ----- ۵۴۱- فرجام متجاوزان بنی اسرائیل
- ۱۲۴۱ ----- ۵۴۲- فرعون و بنی اسرائیل
- ۱۲۴۳ ----- ۵۴۳- فرعون و تعقیب بنی اسرائیل
- ۱۲۴۳ ----- ۵۴۴- فرعون و هجرت بنی اسرائیل
- ۱۲۴۳ ----- ۵۴۵- فرعونیان و بنی اسرائیل
- ۱۲۴۹ ----- ۵۴۶- فرعونیان و تعقیب بنی اسرائیل
- ۱۲۴۹ ----- ۵۴۷- فرعونیان و زنان بنی اسرائیل
- ۱۲۴۹ ----- ۵۴۸- فرعونیان و هجرت بنی اسرائیل
- ۱۲۵۰ ----- ۵۴۹- فساد در بنی اسرائیل
- ۱۲۵۱ ----- ۵۵۰- فسق بنی اسرائیل
- ۱۲۵۳ ----- ۵۵۱- فضایل بنی اسرائیل
- ۱۲۵۵ ----- ۵۵۲- فضایل عالم بنی اسرائیل
- ۱۲۵۷ ----- ۵۵۳- فضایل مؤمنان بنی اسرائیل
- ۱۲۵۷ ----- ۵۵۴- فضایل نیاکان بنی اسرائیل
- ۱۲۵۷ ----- ۵۵۵- فقر متجاوزان بنی اسرائیل
- ۱۲۵۷ ----- ۵۵۶- فلسفه برگزیدگی بنی اسرائیل
- ۱۲۵۹ ----- ۵۵۷- فلسفه پرششهای بنی اسرائیل
- ۱۲۵۹ ----- ۵۵۸- فلسفه تبیین تاریخ بنی اسرائیل
- ۱۲۵۹ ----- ۵۵۹- فلسفه عفو از بنی اسرائیل
- ۱۲۶۱ ----- ۵۶۰- فلسفه قتل پسران بنی اسرائیل
- ۱۲۶۱ ----- ۵۶۱- فلسفه هجرت شبانه بنی اسرائیل

- ۱۲۶۱ ۵۶۲- قارون از بنی اسرائیل
- ۱۲۶۳ ۵۶۳- قبله بنی اسرائیل
- ۱۲۶۳ ۵۶۴- قبول توبه بنی اسرائیل
- ۱۲۶۳ ۵۶۵- قبولی بنی اسرائیل در امتحان
- ۱۲۶۳ ۵۶۶- قتل انبیای بنی اسرائیل
- ۱۲۶۵ ۵۶۷- قتل بنی اسرائیل
- ۱۲۶۵ ۵۶۸- قتل پسران بنی اسرائیل
- ۱۲۷۱ ۵۶۹- قتل در بنی اسرائیل
- ۱۲۷۲ ۵۷۰- قحطی در بنی اسرائیل
- ۱۲۷۳ ۵۷۱- قدرت اقتصادی بنی اسرائیل
- ۱۲۷۳ ۵۷۲- قدرت بنی اسرائیل
- ۱۲۷۵ ۵۷۳- قدرت سرکوب کنندگان بنی اسرائیل
- ۱۲۷۵ ۵۷۴- قرآن و بنی اسرائیل
- ۱۲۷۶ ۵۷۵- قربانی بنی اسرائیل
- ۱۲۷۷ ۵۷۶- قساوت قلب بنی اسرائیل
- ۱۲۷۹ ۵۷۷- قصاص در بنی اسرائیل
- ۱۲۸۰ ۵۷۸- قصه بنی اسرائیل
- ۱۲۸۱ ۵۷۹- قصه قتل در بنی اسرائیل
- ۱۲۸۳ ۵۸۰- قصه گاو بنی اسرائیل
- ۱۲۸۷ ۵۸۱- قضاوت عادلان بنی اسرائیل
- ۱۲۸۷ ۵۸۲- قوانین کیفری در بنی اسرائیل
- ۱۲۸۷ ۵۸۳- قوم بنی اسرائیل
- ۱۲۸۹ ۵۸۴- کافران بنی اسرائیل
- ۱۲۹۱ ۵۸۵- کتاب آسمانی بنی اسرائیل
- ۱۲۹۲ ۵۸۶- کتب آسمانی بنی اسرائیل
- ۱۲۹۳ ۵۸۷- کتمان بانی قتل در بنی اسرائیل

- ۵۸۸- کثرت بنی اسرائیل ۱۲۹۳
- ۵۸۹- کری بنی اسرائیل ۱۲۹۵
- ۵۹۰- کشاورزی بنی اسرائیل ۱۲۹۵
- ۵۹۱- کفر بنی اسرائیل ۱۲۹۵
- ۵۹۲- کفر بنی اسرائیل به قیامت ۱۳۰۱
- ۵۹۳- کفر بنی اسرائیل به لقاء الله ۱۳۰۱
- ۵۹۴- کفران بنی اسرائیل ۱۳۰۱
- ۵۹۵- کمبود آب در بنی اسرائیل ۱۳۰۷
- ۵۹۶- کمبود غذا در بنی اسرائیل ۱۳۰۷
- ۵۹۷- کمی بنی اسرائیل ۱۳۰۷
- ۵۹۸- کوری بنی اسرائیل ۱۳۰۹
- ۵۹۹- کوه طور و بنی اسرائیل ۱۳۰۹
- ۶۰۰- کیفر افساد بنی اسرائیل ۱۳۰۹
- ۶۰۱- کیفر بنی اسرائیل ۱۳۱۰
- ۶۰۲- کیفر دزدی در بنی اسرائیل ۱۳۱۱
- ۶۰۳- کیفر دنیوی بنی اسرائیل ۱۳۱۳
- ۶۰۴- کیفر عصیانگران بنی اسرائیل ۱۳۱۳
- ۶۰۵- کیفر گوساله پرستان بنی اسرائیل ۱۳۱۳
- ۶۰۶- گاو بنی اسرائیل ۱۳۱۵
- ۶۰۷- گرایش بنی اسرائیل ۱۳۱۷
- ۶۰۸- گرایشهای بنی اسرائیل ۱۳۱۷
- ۶۰۹- گرایشهای ناپسند بنی اسرائیل ۱۳۱۹
- ۶۱۰- گروههای بنی اسرائیل ۱۳۱۹
- ۶۱۱- گستاخی بنی اسرائیل ۱۳۲۰
- ۶۱۲- گفتگوی خدا با بنی اسرائیل ۱۳۲۱
- ۶۱۳- گمراهی بنی اسرائیل ۱۳۲۱

- ۶۱۴- گناه بنی اسرائیل ۱۳۲۵
- ۶۱۵- گناهکاران بنی اسرائیل ۱۳۲۷
- ۶۱۶- گواهی انبیای بنی اسرائیل ۱۳۲۷
- ۶۱۷- گواهی بنی اسرائیل ۱۳۲۸
- ۶۱۸- گواهی عالم بنی اسرائیل ۱۳۲۹
- ۶۱۹- گوساله بنی اسرائیل ۱۳۲۹
- ۶۲۰- گوساله پرستان بنی اسرائیل ۱۳۳۱
- ۶۲۱- گوساله پرستان بنی اسرائیل در غیاب موسی(ع) ۱۳۳۱
- ۶۲۲- گوساله پرستان بنی اسرائیل و هارون ۱۳۳۱
- ۶۲۳- گوساله پرستان تائب بنی اسرائیل ۱۳۳۳
- ۶۲۴- گوساله پرستی بنی اسرائیل ۱۳۳۳
- ۶۲۵- لجاجت بنی اسرائیل ۱۳۴۳
- ۶۲۶- لرزش بنی اسرائیل در میقات ۱۳۴۷
- ۶۲۷- لطف به بنی اسرائیل ۱۳۴۸
- ۶۲۸- لعن بر بنی اسرائیل ۱۳۴۹
- ۶۲۹- لغزش بنی اسرائیل ۱۳۵۱
- ۶۳۰- ماجراجویی بنی اسرائیلی ۱۳۵۱
- ۶۳۱- مبارزه با بنی اسرائیل ۱۳۵۱
- ۶۳۲- مبارزه با گوساله پرستان بنی اسرائیل ۱۳۵۱
- ۶۳۳- مبارزه بنی اسرائیل ۱۳۵۳
- ۶۳۴- متعهدان بنی اسرائیل ۱۳۵۳
- ۶۳۵- مجسمه سازی بنی اسرائیل ۱۳۵۵
- ۶۳۶- محاصره بنی اسرائیل ۱۳۵۵
- ۶۳۷- محرّمات بنی اسرائیل ۱۳۵۵
- ۶۳۸- محرومیت بنی اسرائیل ۱۳۵۹
- ۶۳۹- محسنان بنی اسرائیل ۱۳۶۱

- ۶۴۰- محمد(صلی الله علیه و آله) و بنی اسرائیل ۱۳۶۲
- ۶۴۱- محمد(صلی الله علیه و آله) و تاریخ بنی اسرائیل ۱۳۶۳
- ۶۴۲- مدت گوساله پرستی بنی اسرائیل ۱۳۶۳
- ۶۴۳- مدح علمای بنی اسرائیل ۱۳۶۴
- ۶۴۴- مذکر بودن مقتول بنی اسرائیل ۱۳۶۵
- ۶۴۵- مردان بنی اسرائیل ۱۳۶۵
- ۶۴۶- مردان بنی اسرائیل در قیامت ۱۳۶۶
- ۶۴۷- مسخ بنی اسرائیل ۱۳۶۷
- ۶۴۸- مسخ در بنی اسرائیل ۱۳۶۷
- ۶۴۹- مسخ شدگان بنی اسرائیل ۱۳۶۷
- ۶۵۰- مسکن بنی اسرائیل ۱۳۶۹
- ۶۵۱- مسلمانان صدر اسلام و بنی اسرائیل ۱۳۶۹
- ۶۵۲- مسؤولیت بنی اسرائیل ۱۳۶۹
- ۶۵۳- مسیر هجرت بنی اسرائیل ۱۳۷۷
- ۶۵۴- مشرکان بنی اسرائیل و هارون ۱۳۷۹
- ۶۵۵- مشکلات اجتماعی بنی اسرائیل ۱۳۷۹
- ۶۵۶- مشکلات بنی اسرائیل ۱۳۷۹
- ۶۵۷- مشکلات بنی اسرائیل در مصر ۱۳۸۱
- ۶۵۸- مصالح بنی اسرائیل ۱۳۸۱
- ۶۵۹- مصونیت بنی اسرائیل ۱۳۸۳
- ۶۶۰- معبود بنی اسرائیل ۱۳۸۳
- ۶۶۱- معبودان باطل بنی اسرائیل ۱۳۸۳
- ۶۶۲- معجزه انبیای بنی اسرائیل ۱۳۸۵
- ۶۶۳- معجزه در بنی اسرائیل ۱۳۸۵
- ۶۶۴- مغضوبیت بنی اسرائیل ۱۳۸۵
- ۶۶۵- مغضوبیت گوساله پرستان بنی اسرائیل ۱۳۸۷

- ۶۶۶- مکان عبور بنی اسرائیل از رود نیل ۱۳۸۷
- ۶۶۷- مکان گوساله پرستی بنی اسرائیل ۱۳۸۷
- ۶۶۸- ملاقات فرعونیان با بنی اسرائیل ۱۳۸۸
- ۶۶۹- ملاک گروهبندی در بنی اسرائیل ۱۳۸۹
- ۶۷۰- ممانعت از شهرنشینی بنی اسرائیل ۱۳۸۹
- ۶۷۱- ممانعت از گمراهی بنی اسرائیل ۱۳۸۹
- ۶۷۲- ممانعت از هجرت بنی اسرائیل ۱۳۹۱
- ۶۷۳- منت بر بنی اسرائیل ۱۳۹۲
- ۶۷۴- منشأ امکانات دنیوی بنی اسرائیل ۱۳۹۳
- ۶۷۵- منشأ انحراف بنی اسرائیل ۱۳۹۳
- ۶۷۶- منشأ برتری بنی اسرائیل ۱۳۹۵
- ۶۷۷- منشأ برگزیدگی بنی اسرائیل ۱۳۹۵
- ۶۷۸- منشأ پیروزی بنی اسرائیل ۱۳۹۵
- ۶۷۹- منشأ پیروزی مؤمنان بنی اسرائیل ۱۳۹۷
- ۶۸۰- منشأ تداوم رهبری بنی اسرائیل ۱۳۹۷
- ۶۸۱- منشأ حاکمیت بنی اسرائیل ۱۳۹۷
- ۶۸۲- منشأ حکومت بنی اسرائیل ۱۳۹۷
- ۶۸۳- منشأ حمایت از بنی اسرائیل ۱۳۹۹
- ۶۸۴- منشأ سلطه بنی اسرائیل ۱۳۹۹
- ۶۸۵- منشأ شکست کافران بنی اسرائیل ۱۳۹۹
- ۶۸۶- منشأ قدرت اقتصادی بنی اسرائیل ۱۳۹۹
- ۶۸۷- منشأ قدرت بنی اسرائیل ۱۴۰۱
- ۶۸۸- منشأ کفر بنی اسرائیل ۱۴۰۱
- ۶۸۹- منشأ گرفتاری بنی اسرائیل ۱۴۰۱
- ۶۹۰- منشأ گوساله پرستی بنی اسرائیل ۱۴۰۳
- ۶۹۱- منشأ نجات بنی اسرائیل ۱۴۰۳

- ۶۹۲- منشأ نعمتهای بنی اسرائیل ۱۴۰۵
- ۶۹۳- منکرات در بنی اسرائیل ۱۴۰۵
- ۶۹۴- مواخذه اخروی بنی اسرائیل ۱۴۰۷
- ۶۹۵- موانع آزادی بنی اسرائیل ۱۴۰۷
- ۶۹۶- موسی(ع) از بنی اسرائیل ۱۴۰۷
- ۶۹۷- موسی(ع) در بنی اسرائیل ۱۴۰۸
- ۶۹۸- موسی(ع) و ارتداد بنی اسرائیل ۱۴۰۹
- ۶۹۹- موسی(ع) و بنی اسرائیل ۱۴۰۹
- ۷۰۰- موسی(ع) و گمراهی بنی اسرائیل ۱۴۱۷
- ۷۰۱- موسی(ع) و مسکن بنی اسرائیل ۱۴۱۷
- ۷۰۲- موعظه بنی اسرائیل ۱۴۱۹
- ۷۰۳- موعظه ناپذیری بنی اسرائیل ۱۴۱۹
- ۷۰۴- موقعیت اجتماعی بنی اسرائیل ۱۴۱۹
- ۷۰۵- مؤمنان بنی اسرائیل ۱۴۱۹
- ۷۰۶- مهمترین نعمت بنی اسرائیل ۱۴۲۱
- ۷۰۷- ناامنی بنی اسرائیل ۱۴۲۳
- ۷۰۸- نابودی آثار باستانی بنی اسرائیل ۱۴۲۳
- ۷۰۹- نابودی تمدن بنی اسرائیل ۱۴۲۳
- ۷۱۰- ناخشنودی بنی اسرائیل ۱۴۲۳
- ۷۱۱- نافرمانی بنی اسرائیل ۱۴۲۵
- ۷۱۲- نبوت در بنی اسرائیل ۱۴۲۵
- ۷۱۳- نجات بنی اسرائیل ۱۴۲۵
- ۷۱۴- نجات بنی اسرائیل از گرما ۱۴۳۸
- ۷۱۵- نزاع بنی اسرائیل ۱۴۳۹
- ۷۱۶- نزول بلدرچین بر بنی اسرائیل ۱۴۳۹
- ۷۱۷- نزول ترنجبین بر بنی اسرائیل ۱۴۴۱

- ۷۱۸- نزول سلوی بر بنی اسرائیل ۱۴۴۱
- ۷۱۹- نزول منّ بر بنی اسرائیل ۱۴۴۳
- ۷۲۰- نژاد بنی اسرائیل ۱۴۴۵
- ۷۲۱- نژادپرستی بنی اسرائیل ۱۴۴۵
- ۷۲۲- نصرت بنی اسرائیل ۱۴۴۷
- ۷۲۳- نظام جزایی در بنی اسرائیل ۱۴۴۷
- ۷۲۴- نعمتهای بنی اسرائیل ۱۴۴۷
- ۷۲۵- نفرین بر بنی اسرائیل ۱۴۴۳
- ۷۲۶- نقش اجتماعی زنان بنی اسرائیل ۱۴۴۳
- ۷۲۷- نقش بنی اسرائیل ۱۴۴۳
- ۷۲۸- نقش بنی اسرائیل در مصر ۱۴۴۵
- ۷۲۹- نقش سکونت بنی اسرائیل در مصر ۱۴۴۵
- ۷۳۰- نقش عواطف خویشاوندی بنی اسرائیل ۱۴۴۷
- ۷۳۱- نقش گرایشهای بنی اسرائیل ۱۴۴۷
- ۷۳۲- نگرانی از گمراهی بنی اسرائیل ۱۴۴۷
- ۷۳۳- نگرانی مرتدان بنی اسرائیل ۱۴۴۸
- ۷۳۴- نماز در بنی اسرائیل ۱۴۴۹
- ۷۳۵- نمایندگان بنی اسرائیل در میقات ۱۴۴۹
- ۷۳۶- نهی از منکر در بنی اسرائیل ۱۴۷۱
- ۷۳۷- نهی به بنی اسرائیل ۱۴۷۱
- ۷۳۸- نیازهای معنوی بنی اسرائیل ۱۴۷۲
- ۷۳۹- نیاکان بنی اسرائیل ۱۴۷۳
- ۷۴۰- وراثت بنی اسرائیل ۱۴۷۳
- ۷۴۱- ورود بنی اسرائیل به بیت المقدس ۱۴۷۵
- ۷۴۲- وسعت افساد بنی اسرائیل ۱۴۷۸
- ۷۴۳- وعده به بنی اسرائیل ۱۴۷۹

- ۱۴۸۱ - وفای به عهد بنی اسرائیل ۷۴۴-
- ۱۴۸۱ - وقت برخورد سپاه فرعون با بنی اسرائیل ۷۴۵-
- ۱۴۸۲ - ولایت بر بنی اسرائیل ۷۴۶-
- ۱۴۸۳ - ویژگیهای سرزمین بنی اسرائیل ۷۴۷-
- ۱۴۸۳ - ویژگیهای هجرت بنی اسرائیل ۷۴۸-
- ۱۴۸۳ - هارون(ع) از بنی اسرائیل ۷۴۹-
- ۱۴۸۵ - هارون(ع) و بنی اسرائیل ۷۵۰-
- ۱۴۸۵ - هارون(ع) و گمراهان بنی اسرائیل ۷۵۱-
- ۱۴۸۵ - هارون(ع) و گمراهی بنی اسرائیل ۷۵۲-
- ۱۴۸۷ - هارون(ع) و گوساله پرستی بنی اسرائیل ۷۵۳-
- ۱۴۸۷ - هارون(ع) و مسکن بنی اسرائیل ۷۵۴-
- ۱۴۸۹ - هجرت بنی اسرائیل ۷۵۵-
- ۱۴۹۰ - هجرت شبانه بنی اسرائیل ۷۵۶-
- ۱۴۹۳ - هدایت بنی اسرائیل ۷۵۷-
- ۱۴۹۵ - هدایت ناپذیران بنی اسرائیل ۷۵۸-
- ۱۴۹۶ - هدایتگران بنی اسرائیل ۷۵۹-
- ۱۴۹۷ - هشدار به بنی اسرائیل ۷۶۰-
- ۱۵۰۰ - هشدار به متکبران بنی اسرائیل ۷۶۱-
- ۱۵۰۱ - هلاکت بنی اسرائیل ۷۶۲-
- ۱۵۰۲ - هواپرستی بنی اسرائیل ۷۶۳-
- ۱۵۰۳ - یوشع بن نون و بنی اسرائیل ۷۶۴-
- ۱۵۰۳ - یهود و انبیای بنی اسرائیل ۷۶۵-
- ۱۵۰۵ - یهود و انبیای غیر بنی اسرائیل ۷۶۶-
- ۱۵۰۶ - درباره مرکز ۷۶۷-

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 24

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

1- بشر

1- آثار بشر بودن انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 8

8- همسان بودن انبیا با سایر مردم، مانع شناخت ارزش ها و توانایی های ویژه آنان

و ما منع الناس . . . إلا أن قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

از اینکه مشرکان نبوت بشر را امری ناشدنی می دانستند، می تواند از این جهت باشد که آنان، پیامبران را افرادی چون خود تلقی می کردند و آنان را همچون خود، ضعیف و ناتوان می شمردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 6 - 4

4 - بشر بودن پیامبران، بهانه و دستاویز کافران برای کفر و روی گردانی از تعالیم دین

فقالوا أبشر يهدوننا فكفروا و تولّوا

2- آثار بشر بودن صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 154 - 3

3 - ویژگی های بشری صالح (ع)، مانع از رسالت وی در دیدگاه ثمودیان

قالوا .. ما أنت إلا بشر مثلنا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 1

1 - بشر بودن صالح پیامبر (ع) ، بهانه قوم ثمود ، برای تکذیب رسالت آن حضرت

فقالوا أ بشرًا مَّا و حدًا ن تَبِعُه

3- اشراف قوم نوح و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 2

2- سران کفرپیشه قوم نوح ، بشر را شایسته رسالت نمی پنداشتند .

فقال الملائ . . ما نر یک إلا بشرًا مثلنا

4- بشر بودن ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 57 - 6

6- حضرت ابراهیم (ع) از جهت فرایند جسمی و حالات روحی و نیز در روابط موجود میان انسان ها ، همانند سایر مردم بود .

و تَبَّهَم عن ضیف ابرهیم . . قال انا منکم و جلون . . مسنی الکبر . . قال فما خطبکم

5- بشر بودن انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 6

6 - بعثت پیامبران و انتخاب ایشان از میان خود مردم و از جنس آنان ، از نعمت های الهی است .

ربنا وابعث فیهم رسولنا منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 6

6 - انتخاب پیامبران از میان مردم و از جنس خودشان ، از نعمت های الهی است .

كما أرسلنا فيكم رسولا منكم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

4 - مائدہ - 5 - 75 - 6

ص: 2

6- مسیح (ع) نیز همانند دیگر پیامبران الهی، انسانی فناپذیر

ما المسيح ابن مریم الا رسول قد خلت من قبله الرسل

یادآوری رحلت پیامبرانی در گذشته تاریخ پس از توصیف مسیح(ع) به رسالت، اشاره به امکان مرگ و رحلت برای مسیح(ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 9 - 1,5

1 - خداوند بر فرض انتخاب فرشتگان برای پیامبری، آنان را به صورت بشر قرار می داد.

و لو جعلنه ملکا لجعلنه رجلا

5 - خداوند، جز از جنس بشر، پیامبری برای آدمیان قرار نخواهد داد.

و لو جعلنه ملکا لجعلنه رجلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 13

13 - از امام هادی (ع) روایت شده است: «... قالت الجهله: كيف لا يبعث إلينا نبياً من الملائكة؟... فأوحى الله عزوجل إلى نبیه (صلی الله علیه و آله): فاسئل الذين يقرؤن الكتاب من قبلک... هل یبعث الله رسولا قبلک إلا و هو یأکل الطعام و یمشی فی الأسواق و لک بهم أسوه»

... جاهلان گفتند: چرا برای ما پیامبری از فرشتگان مبعوث نمی شود...؟ پس خداوند به پیامبر خود وحی نمود: از کسانی که پیش از تو کتاب می خواندند، پرس آیا چنین نیست که قبلا خداوند هیچ پیغمبری نفرستاد مگر اینکه او طعام می خورده و در بازارها راه می رفته؟ و آنان برای تو اسوه و مقتدا هستند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 4

4- فرشته بودن، از شرایط احراز مقام نبوت و پیامبری نیست.

و لا أقول إني ملک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 8

8- یوسف (ع)، برخوردار از تمایل جنسی و توانا بر کام یابی از زنان

وإلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 4

4- انبیا نیز همانند دیگران دارای کشش های نفسانی هستند .

و ما أُبرءُ نفسی إن النفس لأماره بالسوء

ص: 3

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 109 - 3,5

3- همه پیامبران از جنس بشر و از صنف مردان بودند .

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً

آیه شریفه در مقام دفع این توهم است که پیامبران باید از فرشتگان باشند. از این رو مقصود از «رجال» مقابل فرشتگان است ، ولی انتخاب کلمه «رجالاً» به جای «إناساً» و مانند آن اشاره به این واقعیت دارد که: پیامبران از صنف زنان نبودند.

5- گزینش پیامبران از میان خود انسانها ، از سنت های خداوند است .

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً .. من أهل القرى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 4,6,7,8

4- پیامبران پیشین نیز همانند پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دارای همسر و فرزند بودند .

و لقد أرسلنا رسلاً من قبلك وجعلنا لهم أزواجاً و ذریه

6- پیامبر بودن با داشتن زن و فرزند (زندگانی بشری و عادی) منافات ندارد .

و جعلنا لهم أزواجاً و ذریه

7- مردم عصر بعثت ، پیامبری فردی از افراد بشر را امری بعید می شمردند .

و لقد أرسلنا رسلاً من قبلك وجعلنا لهم أزواجاً و ذریه

8- قرآن با توجه دادن مردم به زندگانی بشری و عادی پیامبران پیشین ، طعن و ایراد مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) را امری نابجا و ناموجه دانست .

و لقد أرسلنا رسلاً من قبلك وجعلنا لهم أزواجاً و ذریه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 40 - 9

9- پیامبران نیز همانند دیگر انسان ها وفات می کنند .

أو نتوفینک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 17

17- کافران اقوام پیشین به جای دادن جواب مساعد به دعوت منطقی انبیای خویش ، بشر بودن آنان را بهانه نپذیرفتن دعوتشان قرار دادند .

قالت رسلهم أفي الله شكّ فاطر السموت و الأرض . . . قالوا إن أنتم إلاّ بشر مثلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 1

1- انبیا در مقابل اقوام کافر که بشر بودن را با مقام پیامبری منافی می دانستند ، بر بشر بودن خود تأکید می کردند و عدم تنافی

ص: 4

آن را با مقام نبوت اعلام می داشتند .

قالوا إن أتم إلا بشر مثلنا .. قالت لهم رسلهم إن نحن إلا بشر مثلكم ولكن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 5

5- پیامبران چون دیگر انسان ها در برابر ناملايمات ، متأثر می شدند .

و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 43 - 1

1- تمامی انبیا و رسولان الهی ، از جنس بشر بوده اند .

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً نوحى إليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 10، 7، 2

2- بشر بودن رسولان الهی ، تنها دستاویز عمده برای بهانه جویی های مخالفان کافر و مشرک جهت ایمان نیاوردن به آنان

وقالوا لن نؤمن لك حتى ... إلا أن قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

7- مشرکان معتقد به برتر بودن مقام رسالت از شأن بشر

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

10- « عن أبي عبدالله (ع) : « قالوا أبعث الله بشراً رسولاً » قالوا : إن الجن كانوا في الأرض قبلنا ، فبعث الله إليهم ملكاً ، فلو أراد الله أن يبعث إلينا لبعث الله ملكاً من الملائكة ، و هو قول الله « و ما منع الناس أن يؤمنوا إذ جائهم الهدى إلا أن قالوا أبعث الله بشراً رسولاً » ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است: «قالوا أبعث الله بشراً رسولاً» آن ان (منکرین رسالت محمد(صلی الله علیه و آله)) گفتند: همانا جنیان قبل از ما در زمین بودند. پس خداوند فرشته ای را به سوی آنان مبعوث کرد. پس اگر خداوند کسی را اراده کرده است به سوی ما بفرستد، پس باید فرشته ای از فرشتگان را می فرستاد و این سخن خداوند است که می فرماید: و ما منع الناس أن يؤمنوا إذ جائهم الهدى إلا أن قالوا أبعث الله بشراً رسولاً».

2- سنت خداوند بر برانگیختن رسولانی از جنس خود انسان ها به سوی آنان

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً. قل لو كان... لنزلنا عليهم من السماء ملكاً رسولاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که آیه در مقام پاسخ گویی به شبهه مشرکان باشد که تصور می کردند: بشر نمی تواند پیامبر باشد.

7 - استبعاد مشرکان از بشر بودن رسول، ناشی از دم توجه آنان به وساطت ملائکه میان خدا و پیامبران است . *

قل لو كان في الأرض ملكة يمشون مطمئنين لنزلنا عليهم من السماء ملكاً رسولاً

آیه فوق، می تواند در مقام پاسخ به مشرکان باشد. با این بیان که مشرکان، بعید می شمردند که فردی از بشر با خدای جهان ارتباط داشته باشد. آیه جواب می دهد که: پیامبران، بیواسطه وحی تلقی نمی کنند؛ بلکه اصولاً بین خدا و زمینیان، ملکی واسطه وحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 62 - 9

9- پیامبران ، در بُعد جسمی و زندگی مادی ، دارای اوصافی مانند دیگران اند .

ءاتنا غداءنا لقد لقینا من سفرنا هذا نصباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 67 - 5

5 - وجود حالات و روحیات انسان های عادی در پیامبران

فأوحس فی نفسه خیفه موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 4

4 - وجود حالات انسان های عادی در پیامبران

غضبن أسفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 12، 8، 9، 1، 3

1- تمامی رسولان الهی ، از نوع بشر و جنس مرد بودند .

و ما أرسلنا قبلك إلا رجالاً

3- مقام پیامبری با بشر بودن ناسازگار نیست ؛ بلکه بشر بودن پیامبران ، سنت الهی است .

هل هذا إلا بشر مثلكم . . . ما أرسلنا قبلك إلا رجالاً

8- دعوت خداوند از مشرکان مکه ، مبنی بر پرسش از آگاهان در زمینه بشر بودن پیامبران پیشین

فسلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

9- بشر بودن پیامبران ، امری مسلم نزد عالمان دینی و آگاهان تاریخ انبیا در عصر بعثت

و ما أرسلنا .. فسلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

مقصود از «أهل الذکر» عالمان دینی است؛ زیرا اولاً عموم مردم از تاریخ پیامبران بی خبر بودند و این نوع اطلاعات در اختیار عالمان دینی بود و ثانیاً واژه «ذکر» در قرآن، بر کتاب های آسمانی و از جمله خود قرآن اطلاق گردیده است.

12- تجاهل مشرکان مکه ، نسبت به بشر بودن پیامبران گذشته

فسلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

قید «إن کنتم لاتعلمون» اشاره به علم و آگاهی مشرکان دارد؛ زیرا اگر آنان واقعاً نمی دانستند، قید یاد شده (اگر نمی دانید) لغو و زاید می شد.

ص: 6

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 8 - 3, 2, 1

1- بدن پیامبران همانند دیگر انسان ها ، نیازمند به تغذیه است .

و ما جعلنهم جسداً لایاکلون الطعام

2- پیامبران و مردم ، در ویژگی های جسمانی و نیاز های بشری همانند و همسان اند .

و ما جعلنهم جسداً لایاکلون

3- پیامبران مانند دیگر انسان ها ، از حیات جاوید در دنیا برخوردار نبودند .

و ما جعلنهم جسداً .. ما كانوا خلدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 5

5- پیامبران ، دارای ویژگی های انسانی (تألمات روحی و نیاز به دلجویی و تسلی)

و لقد استهزیء برسلى من قبلک

دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر استهزای کافران، نشانگر این واقعیت است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز چون سایر انسان ها، از تهاجم دشمنان متأثر شده و نیازمند تسلی خاطر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 4

4- پیامبران ، برخوردار از خصلت های بشری

إذ ذهب مغضباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 2

2- سنت الهی ، بر فرستادن رسولانی از جنس بشر و برخاسته از میان همان مردم بود .

فأرسلنا فيهم رسولاً منهم

بلکه فردی بود برخاسته از میان همان مردم، تربیت شده در میان ایشان و شناخته شده برای همه آنان بود. هم چنین قید «منهم» بیانگر این معنا است که آن پیامبر، از جنس خود مردم بود، نه از غیر بشر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 10، 9

9 - برخوردارى پیامبر از اوصاف بشرى ، دستاویز اشراف جامعه پس از نوح در انکار رسالت وی

ما هذا إلا بشر مثلكم

10 - بشر بودن و خوردن و آشامیدن همانند انسان ها ، مانع از رسالت در نظر اشراف و عناصر مرفه

ما هذا إلا بشر مثلكم يأكل ممّا تاكلون منه و يشرب ممّا تشربون

ص: 7

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 51 - 1

1 - پیامبران الهی ، دارای جنبه بشری و نیازمند تغذیه و بهره گیری از موهبت های طبیعی ، مانند دیگر مردمان

يَأْتِيهَا الرِّسْلُ كُلُّهَا مِنَ الطَّيِّبَاتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 3، 1

1 - همه پیامبران الهی در طول تاریخ ، همچون سایر مردمان ، نیازمند به تناول غذا و داد و ستد با مردم

و ما أرسلنا قبلك من المرسلين إلا إنهم ليأكلون الطعام ويمشون في الأسواق

3 - همانندی زندگی همه پیامبران با دیگر مردمان در نیازمندی ها و نیز در کیفیت تأمین آنها ، از سنت های خداوند

و ما أرسلنا قبلك من المرسلين إلا إنهم ليأكلون الطعام ويمشون في الأسواق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 33 - 8

8 - در انبیا ، مانند دیگر انسان ها ، احساسات طبیعی وجود دارد .

و لما أن جاءت رسلنا لوطاً سىء بهم وضاق بهم ذرعاً وقالوا لا تخف ولا تحزن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يس - 36 - 15 - 4، 1

1 - مردم انطاکیه ، پیامبران الهی را انسان هایی همانند خود می دانستند و هیچ برتری و امتیازی برای آنان قائل نبودند .

قالوا ما أنتم إلا بشر مثلنا

تصریح مردم انطاکیه به مثل و مانند خود بودن پیامبران ، بیانگر نکته یاد شده است.

4 - پیامبران الهی ، بشری هم چون دیگر انسان های عصر خویش بودند .

قالوا ما أنتم إلا بشر مثلنا

3 - انتخاب پیامبر برای هدایت انسان ها از میان خود آنان ، کاری عالمانه و حکیمانه و متناسب با ویژگی های انسان ها و نیاز های آنان است .

قالوا ربنا يعلم إنا إليك لمرسلون

بیشتر مفسران بر آنند که به گواه گرفتن خدا و یاد علم و دانایی او، در پاسخ کسانی که به دلیل بشر بودن پیامبران منکر رسالت آنان بودند، می تواند برای بیان این نکته باشد که این انتخاب از سوی کسی است که عالم و حکیم است و کار او نیز عالمانه و حکیمانه می باشد؛ مثل آیه شریفه: «اللّه أعلم حیث یجعل رسالته» (أنعام (6) آیه 124).

4 - جهل و ناآگاهی مردم انطاکیه ، از فلسفه بعثت پیامبران و حکمت گزینش آنان از میان انسان ها

قالوا ربنا يعلم إنا إليك لمرسلون

یادآوری علم و دانایی خداوند، پس از تکذیب رسولان الهی به دلیل بشر بودن آنان، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

5- جهل و ناآگاهی مردم انطاکیه از فلسفه انتخاب رسولان از میان انسان ها، سبب تکذیب کردن آنان شده بود .

قالوا ربنا يعلم إنا إليك لمرسلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 4 - 2

2 - انتخاب شدن انسان به پیامبری ، امری شگفت آور در نظر کافران

و عجبوا أن جاءهم منذر منهم

برداشت یاد شده براساس این دیدگاه است که مقصود از «منهم» از جنس انسان بودن پیامبر باشد؛ زیرا کافران و مشرکان صدراسلام، انسان را شایسته رسیدن به مقام پیامبری و ارتباط با خداوند نمی دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 9 - 7

7 - گزینش رسولان و پیامبران از میان مردم ، جلوه ای از عزت و بخشندگی خداوند است .

أم عندهم خزائن رحمة ربك العزيز الوهاب

آمدن دو صفت «عزیز» و «وهاب» برای خداوند، پس از طرح مسأله موهبت نبوت و رسالت، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 10 - 6

6 - گزینش پیامبر از میان انسان ها ، تنها در توان خداوند حاکم بر جهان هستی است .

جاءهم منذر منهم .. . أعزل عليه الذكر من بيننا ... أم لهم ملك السموت ... فليرتق

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، می تواند پاسخی به اعتراض کافران باشد که چرا از میان توده های مردم، حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) به پیامبری مبعوث شده است؟ و یا چرا پیامبر از جنس بشر برگزیده شده است؟ (بل عجبوا أن جاءهم منذر منهم .. . أعزل عليه الذكر من بيننا).

2- پیامبران ، از نظر خصوصیات و ویژگی های انسانی همانند دیگر انسان ها هستند .

إِنك مِيت وَإِنهَم مِيتون

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که یادآوری رحلت پیامبر(صلی الله علیه و آله)، می تواند به خاطر این باشد که برخی از مردم، عقیده داشتند که پیامبر(صلی الله علیه و آله) نباید بمیرد و باید حیات جاودانه و یا عمر طولانی داشته باشد. بر این اساس آیه شریفه، پیام آور این حقیقت کلی و عام است که همه انسان ها - حتی پیامبران - از نظر خصوصیات انسانی مانند رویه رو شدن با مرگ یکسان اند.

ص: 9

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 12

12 - پیامبران ، از جنس بشر بوده و از میان متن جامعه خویش برخاسته اند .

رسل منکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 60 - 3

3 - پیامبران ، موجوداتی از سنخ انسان ها و نه فرشتگان

و لو نشاء لجعلنا منکم ملئکه فی الارض

برداشت یاد شده بدین احتمال است که آیه شریفه پاسخی باشد به انتظار مشرکان مکه که توقع فرشته بودن پیامبر را داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 6 - 6

6 - پیامبران الهی ، از نوع بشر و دارای خصوصیت بشری بودند .

أبشر یهدوننا

6- بشر بودن داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 2

2- داوود (ع) ، برخوردار از روحيات و خصوصیات بشری (مانند ترس و ...) در برخورد ناگهانی با خطرات

إذ دخلوا علی داود ففرع منهم

7- بشر بودن شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 4

4- برخورداری شعیب (ع) از ویژگی های بشری ، دستاویز مردم « آیکه » در رد رسالت وی

قالوا إنما أنت من المسحّرين

«مسحّر» می تواند مشتق از «سحر» باشد «مسحّر» مرادف «رئه» (شُش) است. بنابراین واژه «مسحّر» به معنای موجود دارای شُش - که از خصوصیات بشری است - می باشد. این تعبیر کنایه از همگونی شعیب(ع) با سایر مردم و امتیاز نداشتن وی می باشد. گفتنی است برپایه این احتمال، آیه بعد توضیح همین تعبیر خواهد بود.

ص: 10

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 186 - 2,6

2- بشر بودن ، مانع رسالت و پیامبری در دید مردم آیکه

و ما أنت إلا بشر مثلنا

6- شعیب (ع) ، از نظر خصوصیات بشری هم چون دیگر مردمان بود .

و ما أنت إلا بشر مثلنا

8- بشر بودن صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 153 - 5

5- برخورداری صالح (ع) از ویژگی های بشری ، دستاویز ثمودیان در رد رسالت وی

قالوا إنما أنت من المسحّرين

«مسحّر» می تواند مشتق از «سحر» باشد. «سحر» نیز مرادف «رئه» (شش) است. بنابراین واژه «مسحر» به معنای موجود دارای شش است که از خصوصیات بشری می باشد. گفتنی است بر پایه این معنا، آیه بعد، توضیح و تفسیر همین تعبیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 154 - 2

2- حضرت صالح (ع) چونان دیگر مردمان ، دارای تمامی خصوصیات بشری

ما أنت إلا بشر مثلنا

9- بشر بودن عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 45 - 12

12- عیسی (ع) ، فرزند مریم است . نه فرزند خدا

تأکید خداوند بر اینکه او را فرزند مریم می خواند، برای ردّ پندار کسانی است که او را فرزند خدا می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 66 - 2

2 - احتجاج بحق یهود با نصارا، درباره عدم الوهیت عیسی (ع) و پسر خدا نبودن وی

حاجبتم فیما لکم به علم

ص: 11

احتجاج یهود در موردی که علم داشتند، عبارت بود از عدم الوهیت حضرت عیسی (ع) و .. که این احتجاج، بحق بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 17 - 15,22

15 - عیسی (ع) و مادرش مریم، انسانهایی همانند دیگر انسانها

ان يهلك المسيح ابن مریم و امه و من فی الأرض جميعاً

آوردن «من فی الارض» با وجود اینکه استدلال، بدون آن نیز تمام است، می تواند اشاره به این نکته باشد که از جهت مملوکیت و ناتوانی در برابر خدا، بین مسیح(ع) و دیگران تفاوتی نیست.

22 - مالکیت خداوند بر هستی، دلیل توانایی وی بر نابود ساختن مسیح (ع)، مریم (ع) و تمامی اهل زمین و نفی هرگونه قدرت در برابر قدرت اوست .

فمن يملك من الله شيئاً ان اراد ان يهلك .. و لله ملك السموت و الارض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 4,5,6

4 - مسیح (ع) فرزند مریم نه خدا و نه زده او

المسيح ابن مریم

5 - اعتراف مسیحیان به فرزندى مسیح (ع) برای مریم

قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مریم

6 - زاده شدن مسیح (ع) از مریم (ع) گواهی روشن بر خدا نبودن او

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مریم

تصریح به فرزندى مسیح(ع) برای مریم، برای بیان این حقیقت است که فرزند بودن (مخلوق بودن) با الوهیت تنافی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 1,2,4,6

1 - مسیح (ع) فرزند مریم و فرستاده خداوند

ما المسيح ابن مریم الا رسول

2 - مسیح (ع) نه خداست و نه فرزند خدا .

ما المسيح ابن مریم الا رسول

حصر اضافی در جمله «ما المسيح . . .» ناظر به پندارهایی است که مسیحیان درباره حضرت مسیح(ع) اظهار می داشتند که در آیات قبل پاره ای از آنها ذکر شد.

4 - زاده شدن مسیح (ع) از مادر ، دلیل روشن بر خدا نبودن او

قالوا إنّ الله هو المسيح . . . ما المسيح ابن مریم

توصیف مسیح(ع) به فرزندی او برای مریم - پس از بیان ادعای الوهیت مسیح(ع) - رد پندار خدا بودن اوست.

6 - مسیح (ع) نیز همانند دیگر پیامبران الهی ، انسانی فناپذیر

ما المسيح ابن مریم الا رسول قد خلت من قبله الرسل

ص: 12

یادآوری رحلت پیامبرانی در گذشته تاریخ پس از توصیف مسیح(ع) به رسالت، اشاره به امکان مرگ و رحلت برای مسیح(ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 33 - 8

8- حضرت عیسی (ع) همانند دیگر انسان ها، دارای تولد، مرگ و رستاخیز و خود معترف به آن است.

یوم ولدت و یوم موت و یوم أبعث حیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 34 - 7

7- در باره ماهیت حضرت عیسی (ع) (بشر بودن و تکوین یافتن او بدون پدر) در طول تاریخ تردیدهایی ناروا وجود داشته است.

ذلک عیسی ابن مریم .. الذی فیه یمترون

«الذی» وصف است برای «عیسی» یا «قول الحق» و «إمترء» (مصدر «یمترون») به معنای شک و تردید کردن است. غایب ذکر شدن صیغه «یمترون» از آن حکایت دارد که کسانی غیر از مسلمانان در باره حضرت عیسی(ع) به عقایدی پای بند بودند که بر پایه یقین استوار نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 37 - 4

4- آنان که عیسی (ع) را فرزند مریم (س)، بنده خدا و پیامبر او نمی دانند، کافراند.

فاختلف الأحزاب من بينهم فویل للذین کفروا

10- بشر بودن محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 2

2- محمد (صلی الله علیه و آله)، رسولی برانگیخته شده از میان مردم و از جنس آنها

كما أرسلنا فیکم رسولا منکم

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از میان خود انسان ها و دارای خصلت های طبیعی یک انسان

رسول من أنفسکم

تعبیر «من أنفسکم» به جای «منکم» می تواند اشاره به این جهت باشد که نه تنها پیامبر (صلی الله علیه و آله) از میان شماست؛ بلکه او برخوردار از نفس و روح انسانی همانند دیگران است.

ص: 13

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 109 - 16,18

16- تکذیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خاطر بشر بودنش ، نشانه بی خردی و دلیل بی اطلاعی از تاریخ بشر ، پیامبران پیشین و سنت الهی است .

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجلاً نوحى إليهم من أهل القرى .. أفلاتعقلون

لحن جمله «و ما أرسلنا ..» گویای این است که آن جمله در پاسخ این توهم ایراد شده که: فرستاده خدا نمی تواند فردی از افراد بشر باشد ؛ بلکه باید از فرشتگان و مانند آنها باشد.

18- آنان که نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به خاطر بشر بودنش انکار می کنند ، سزاوار ملامتند .

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجلاً .. أفلاتعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 3,4

3- برخوردارى پیامبر (صلی الله علیه و آله) از همسر و فرزند (داشتن زندگانی عادی و بشری) مورد طعن و ایراد مخالفان آن حضرت بود .

و لقد أرسلنا رسلاً من قبلك وجعلنا لهم أزواجاً و ذریه

لحن آیه شریفه گویای این است که حقایق مطرح شده در آن، پاسخ به اشکالها و ایرادهای مطرح شده از ناحیه مردم عصر بعثت است. جمله «و لقد أرسلنا ...» اشاره به این معنا دارد که مردم آن عصر، بعثت بشر را از ناحیه خدا پذیرا نبودند و جمله «جعلنا ...» گویای آن است که آنان زندگانی عادی و داشتن زن و فرزند را برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) نمی پسندیدند و جمله «ما کان ...» بیانگر پندار آنان درباره لزوم توانایی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر ارائه هر نوع معجزه است.

4- پیامبران پیشین نیز همانند پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دارای همسر و فرزند بودند .

و لقد أرسلنا رسلاً من قبلك وجعلنا لهم أزواجاً و ذریه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 14

14- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، انسانی همانند دیگر انسان ها و امتیاز و ویژگی او تنها به رسالت و پیامبری است .

قل سبحان ربِّي هل كنت إلا بشراً رسولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 3

3- تنها دستاویز مشرکان مکه برای ایمان نیاوردن به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، بشر بودن آن حضرت بود.

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 3

3- حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)، من های وحی و نبوت، بشری عادی است.

إنما أنا بشر مثلکم یوحی إليّ

ص: 14

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 11، 9

9- بشر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) محتوای نجوای توطئه آمیز مشرکان و دستاویز آنان علیه اسلام و قرآن

و أسروا النجوى الذين ظلموا هل هذا إلا بشر مثلكم

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله) حضوری مستقیم و ملموس در میان مردم داشت و مانند آنان زندگی می کرد .

هل هذا إلا بشر مثلكم

«مثلکم» صفت برای «بشر» است. توصیف پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مثل شما بودن (علاوه بر بشر بودن) می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 7 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) همچون دیگر انسان ها ، نیازمند به غذا و مناسبات اقتصادی با مردم

مال هذا الرسول يأكل الطعام و یمشى فی الأسواق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 52 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، حالت بشری داشت و در برابر اموری مانند خوشایندی ها ، تأثیرپذیر بود .

و لو أعجبتك حسنهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 4 - 5، 3

3 - انسان بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و برخاستن ایشان از میان توده های مردم ، مانع ایمان آوردن کافران صدر اسلام بود .

و عجبوا أن جاءهم منذر منهم و قال الكفرون هذا سحر کذاب

5 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، برخوردار از ویژگی های آدمی همچون دیگر انسان ها و برخاسته از میان توده های مردم

و عجبوا أن جاءهم منذر منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 1

1 - برگزیده شدن پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از میان توده های عرب برای پیامبری ، امری غیر منطقی و ناممکن در نظر کافران و مشرکان

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 3، 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بشری همانند دیگران

ص: 15

قل إنّما أنا بشر مثلكم

3- ارتباط و حیانی با خداوند ، تنها فرق و امتیاز پیامبر (صلی الله علیه و آله) با دیگران است .

قل إنّما أنا بشر مثلكم یوحى إلیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 2 - 5

5- چشم پوشی کافران ، از عظمت خدشه ناپذیر قرآن و تمسک آنان به بشر بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای انکار رسالت آن حضرت

و القرآن المجید . بل عجبوا أن جاءهم منذر منهم فقال الكفرون هذا شیء عجیب

از ارتباط این آیه با آیه قبل - که سوگند به ارجمندی قرآن بود - می توان استفاده کرد که خداوند قبل از هر چیز، عظمت خدشه ناپذیر آیات قرآن را به کافران یادآور شده و ایشان را به سبب تمسک به مسائل بی ارزش، ملامت کرده است.

11- بشر بودن مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 17 - 15

15 - عیسی (ع) و مادرش مریم ، انسانهایی همانند دیگر انسانها

ان یهلك المسيح ابن مریم و امه و من فی الأرض جميعاً

آوردن «من فی الارض» با وجود اینکه استدلال، بدون آن نیز تمام است، می تواند اشاره به این نکته باشد که از جهت مملوکیت و ناتوانی در برابر خدا، بین مسیح(ع) و دیگران تفاوتی نیست.

12- بشر بودن موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 10 - 5

5 - موسی ، برخوردار از روحيات و خصوصیات بشری (مانند ترس و گریز) در برخورد ناگهانی با خطرات

فلما رءاها تهتّرتّ... ولی مدبراً ولم یعقب

13- بشر بودن نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 1

1- نوح (ع)، نه گنجینه های هستی را در اختیار داشت، نه غیب می دانست و نه از فرشتگان بود.

ص: 16

لأقول لكم عندى خزائن الله . . . ولأقول إني ملك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 6

6- « از جنس بشر بودن نوح (ع) » دستاویز اشراف کافر در انکار رسالت آن حضرت

فقال الملوأ . . ما هذا إلا بشر مثلكم

14- تکذیب نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 4

4- نزول قرآن گواه دیگری بر بطلان ادعای عدم نزول وحی بر بشر است.

ما أنزل الله على بشر . . من أنزل الكتب الذى جاء به موسى ... و هذا كتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 2 - 2

2- انکار وحی و رسالت انسان از جانب خدا ، نشانه بی خردی و کوتاه نظری

أكان للناس عجباً أن أوحينا إلى رجل منهم

استفهام در «أكان للناس عجباً» استفهام انکاری و برای اظهار شگفتی از موضع گیری انکارآمیز مردم مکه در برابر پدیده وحی و رسالت انسان از جانب خداست. اظهار شگفتی خداوند، نشان دهنده این حقیقت است که: مسأله وحی و نبوت مسأله ای بدیهی و ضروری و از مقتضیات ربوبیت خدا نسبت به انسان است و انکار آن به منزله انکار امور بدیهی و ضروری بوده و بیانگر بی خردی و کوتاه نظری منکران آن است.

15- تکذیب نزول وحی بر بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 3

3- انکار نزول وحی بر بشر، افترا به خداوند است.

ما أنزل الله على بشر من شيء . . . و من أظلم ممن افترى على الله كذبا

ص: 17

16- تکذیب وحی به بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 2 - 2

2 - انکار وحی و رسالت انسان از جانب خدا ، نشانه بی خردی و کوتاه نظری

أكان للناس عجباً أن أوحينا إلى رجل منهم

استفهام در «أكان للناس عجباً» استفهام انکاری و برای اظهار شگفتی از موضع گیری انکارآمیز مردم مکه در برابر پدیده وحی و رسالت انسان از جانب خداست. اظهار شگفتی خداوند، نشان دهنده این حقیقت است که: مسأله وحی و نبوت مسأله ای بدیهی و ضروری و از مقتضیات ربوبیت خدا نسبت به انسان است و انکار آن به منزله انکار امور بدیهی و ضروری بوده و بیانگر بی خردی و کوتاه نظری منکران آن است.

17- دوران بی تمدنی بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 33 - 6

6 - برای بشر دورانی ، سپری شده است که مردم ، به دور از تمدن و فرهنگ و اخلاق انسانی می زیسته اند .

الجاهلیه الأولى

در این که مراد از «الجاهلیه الأولى» چه زمانی است، میان مفسران، اختلاف نظر فراوانی وجود دارد. آنچه مسلم است، این است که «الجاهلیه الأولى» دورانی است که در آن زنان، زینت های بدن خود را در معرض دید مردان قرار می داده اند و چنین امری، حاکی از بی تمدنی و رعایت نکردن اخلاق انسانی است.

18- شک در بشر بودن یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 22

22- جمال بی مانند یوسف (ع) ، موجب اظهار تردید زنان مصر در بشر بودن او شد .

حش لله ما هذا بشرًا

19- شگفتی نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 41 - 4

4 - رسالت مداری انسان از سوی خداوند ، امری شگفت آور و غیر قابل قبول از دیدگاه مشرکان

ص: 18

أهدا الذي بعث الله رسولا

استفهام در «أهدا» انکاری و برای اظهار تعجب و شگفتی آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 1

1 - برگزیده شدن پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از میان توده های عرب برای پیامبری ، امری غیر منطقی و ناممکن در نظر کافران و مشرکان

أءنزل علیه الذکر من بیننا

20- عوامل تکذیب نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 4، 2، 1

1 - کسانی که نزول وحی بر بشر و رسالت یافتن او را انکار می کنند، خداوند را، آن گونه که هست، نشناخته اند.

و ما قدروا الله حق قدره إذ قالوا ما أنزل الله علی بشر

2 - انکار وحی و رسالت یافتن بشر، معلول نقصان معرفت آدمی به خداوند است.

و ما قدروا الله حق قدره إذ قالوا ما أنزل الله علی بشر

4 - یهود به سبب انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) منکر نزول هرگونه وحی بر افراد بشر شدند.

إذ قالوا ما أنزل الله علی بشر من شیء

21- قوم ثمود و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 19

19 - قوم ثمود ، بر خلاف قوم نوح و هود ، منکر وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر نبودند .

و إلى ثمود أخاهم صلحاً

نیامدن جمله ای همانند «أوعجبتم أن جاءكم . . .» در داستان صالح، به خلاف ذکر آن جمله در داستان نوح و هود (آیه 63 و 69) دلالت بر این دارد که قوم صالح، وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر را امری مستبعد نمی شمردند و آن را انکار نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 77 - 6

6 - قوم ثمود، پیامبری و بعثت انسانهایی را از جانب خدا ناممکن نمی شمردند.

إن كنت من المرسلين

ص: 19

جمع آوردن کلمه «المرسلین»، اشاره به آن دارد که قوم ثمود پذیرفته بودند که انسانهایی از جانب خدا به پیامبری مبعوث می شوند، ولی درباره رسالت حضرت صالح(ع) شک و تردید می کردند.

22- قوم عاد و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 1,2

1 - بعثت فردی از بشر برای رسالت، شگفت آور و نامعقول در دیدگاه قوم هود

أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

2 - قوم عاد به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر، رسالت هود را انکار کردند.

إنا لنريك في سفاهة... أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 19

19 - قوم ثمود، بر خلاف قوم نوح و هود، منکر وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر نبودند.

وإلى ثمود أخاهم صلحاً

نیامدن جمله ای همانند «أو عجبتم أن جاءكم...» در داستان صالح، به خلاف ذکر آن جمله در داستان نوح و هود (آیه 63 و 69) دلالت بر این دارد که قوم صالح، وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر را امری مستبعد نمی شمردند و آن را انکار نمی کردند.

23- قوم نوح و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 19

19 - قوم ثمود، بر خلاف قوم نوح و هود، منکر وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر نبودند.

وإلى ثمود أخاهم صلحاً

نیامدن جمله ای همانند «أو عجبتم أن جاءكم...» در داستان صالح، به خلاف ذکر آن جمله در داستان نوح و هود (آیه 63 و 69) دلالت بر این دارد که قوم صالح، وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر را امری مستبعد نمی شمردند و آن را انکار نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 3

3- بشر بودن نوح (ع) ، بهانه و دستاویز کفرپیشگان برای انکار پیامبری و رسالت آن حضرت

ص: 20

فقال الملائم .. ما نريك إلا بشرًا مثلنا

24- کافران مکة و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 6 - 5

5- نزول وحی از جانب خداوند بر بشر ، امری غیر قابل قبول و به دور از عقل و خرد و در حد دیوانگی در بینش کافران مکة

قالوا یا ایها الذی نزل علیه الذکر انک لمجنون

25- کافران و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 9 - 4

4 - کافران، مدعی عدم شایستگی بشر برای احراز مقام رسالت و اختصاص آن به فرشتگان

و لو جعلنه ملکا

26- مردم صدر اسلام و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 7

7- مردم عصر بعثت ، پیامبری فردی از افراد بشر را امری بعید می شمردند .

و لقد أرسلنا رسلاً من قبلك و جعلنا لهم أزواجاً و ذریه

27- مشرکان مکة و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 43 - 5

5- مشرکان مکة ، نزول وحی به انسان را قبول نداشتند .

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً نوحی إلیهم

آیه در صدد تعریض به مشرکان و جواب گویی به آنان است که طبق قرینه ها و آیات دیگر قرآن کریم (سوره یونس ، آیه 2) آنها مبعوث شدن انسان را از جانب خداوند برای پیامبری قبول نداشتند. فعل «نوحی» در آیه قرینه و نشانه ای است بر نکته فوق.

ص: 21

28- مکذبان نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 23، 6، 1

1 - کسانی که نزول وحی بر بشر و رسالت یافتن او را انکار می کنند، خداوند را، آن گونه که هست، نشناخته اند.

و ما قدروا الله حق قدره إذ قالوا ما أنزل الله على بشر

6 - گفتار یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر نازل نشدن وحی بر بشر، در تناقض با عقیده آنان در مورد نبوت موسی (ع) و نزول وحی بر آن حضرت بود.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من شيء قل من أنزل الكتب الذي جاء به موسى

23 - نزول تورات دلیلی بر امکان نزول وحی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گواهی بر بطلان پندار منکران نزول وحی بر بشر است.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر .. قل من أنزل الكتب ... قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 2

2- سران کفر پیشه قوم نوح، بشر را شایسته رسالت نمی پنداشتند .

فقال المألأ .. ما نريك إلا بشراً مثلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 7

7- مشرکان مکه، مبعوث شدن انسان زوال پذیر را برای نبوت، قبول نداشتند . *

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لا يبعث الله من يموت

به قرینه آیات قبل - که درباره بعثت انبیا و مورد انکار قرار گرفتن آن از سوی مشرکان بود - احتمال دارد مراد آیه نکته یاد شده باشد؛ یعنی، منظور از «یبعث» برانگیختن برای نبوت باشد نه حشر اخروی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- مشرکان مکه ، برگزیده شدن نوع بشر برای پیامبری را منکر بودند و آن را امری امکان ناپذیر و ناشدنی تلقی می کردند .

و ما منع الناس . . . إلا أن قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

«ال» در «الناس» عهد است و با توجه به آیات سابق مراد از آن، مشرکان مکه هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 10

10- ناسازگاری بشر بودن با دستیابی به مقام نبوت ، از دیدگاه مشرکان

هل هذا إلا بشر مثلكم

ص: 22

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 2

2- منافات داشتن پیامبری با بشر بودن ، پندار باطل مشرکان

هل هذا إلا بشر مثلكم . . . ما أرسلنا قبلك إلا رجالاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 7

7 - اعتقاد اشراف قوم نوح ، به عدم صلاحیت بشر برای رسالت الهی

فقال الملوأ . . . ما هذا إلا بشر مثلكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 1

1 - فرعون و اشراف دربار او ، منکر صلاحیت بشر برای دستیابی به مقام رسالت الهی

فقالوا أنؤمن لبشرین مثلنا

همزه در «أنؤمن» برای استفهام انکاری است. «قوم» به معنای طایفه و «عباده» (مصدر «عابدون») در این آیه، به معنای خدمت گذاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 7 - 4

4 - در پندار مشرکان ، بشر بودن و همچون مردم عادی زیستن ، ناسازگار با رسیدن به مقام نبوت و دریافت وحی از جانب خداوند

مال هذا الرسول يأكل الطعام ويمشى فی الأسواق

برداشت فوق، از اسم استفهام «ما» - که در این جا برای اظهار تعجب است - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 186 - 2

2- بشر بودن ، مانع رسالت و پیامبری در دید مردم آیکه

و ما أنت إلا بشر مثلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 15 - 2,3

2- مردم انطاکیه ، مسؤولیت پیامبری را در شأن انسان نمی دانستند و او را شایسته تلقی وحی از جانب خداوند نمی انگاشتند .

قالوا ما أنتم إلا بشر مثلنا

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام بیان علل و انگیزه های تکذیب رسولان الهی از جانب مردم است؛ همان طور که به این نکته در ذیل آیه تصریح شده است: «ما أنزل الرحمان من شیء إن أنتم إلا تكذبون».

ص: 23

3 - انسان بودن ، دلیل رد رسالت رسولان و نادرستی ادعا های آنان ، در دیدگاه مردم انطاکیه

قالوا ما أنتم إلا بشر مثلنا

29- مکذبان نزول وحی بر بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 4

4 - یهودیان به سبب ادعای نازل نشدن وحی بر هیچیک از بشر ظالمترین مردم هستند.

إذ قالوا ما أنزل الله علی بشر من شیء... و من أظلم ممن افتری علی

30- منشأ نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 13

13 - انتخاب پیامبران از میان انسان ها و با ویژگی های انسانی ، برخاسته از بصیرت و بینایی همه جانبه خداوند بر احوال و نیاز های انسان ها

و ما أرسلنا قبلك من المرسلین إلا أنهم لیاكلون الطعام... و كان ربك بصیراً

31- نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 3,4

3 - بعثت فردی از بشر برای رسالت ، شگفت آور و نامعقول در دیدگاه قوم نوح

أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم علی رجل منكم

4 - اشراف قوم نوح به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر ، رسالت وی را انکار کردند .

إننا لنریک فی ضلل مبین... أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم علی رجل منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- بشر، شایسته دستیابی به مقام رسالت و پیامبری است .

ولأقول إني ملك

ص: 24

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 18

18- کافران معتقد بودند که آدمیان توان نیل به مقام رسالت را ندارند .

إن أئتم إلا بشر مثلنا

کافران، در پاسخ دعوت انبیا به ایمان، می گفتند: «إن أئتم إلا بشر مثلنا»، و این جواب، حاکی از آن است که آنان به این معتقد بودند که بشر، نمی تواند پیامبر شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 1

1- انبیا در مقابل اقوام کافر که بشر بودن را با مقام پیامبری منافی می دانستند، بر بشر بودن خود تأکید می کردند و عدم تنافی آن را با مقام نبوت اعلام می داشتند .

قالوا إن أئتم إلا بشر مثلنا .. قالت لهم رسلهم إن نحن إلا بشر مثلكم ولكن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 11

11 - بعثت رسولی از میان نسل بشر ، پدیده ای نو و بی سابقه در نظر قوم نوح

ما سمعنا بهذا فی ءابائنا الأولین

کلمه «هذا» به قرینه «و لو شاء الله لأنزل ملائکه» اشاره دارد به موضوع بعثت رسولی از میان نسل بشر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 21 - 7

7- طرح موضوع پیشینه داشتن خط رسالت و بی سابقه بودن رسالت بشری ، از سوی موسی (ع) برای فرعون

و جعلنی من المرسلین

تعبیر «و جعلنی من المرسلین» (مرا از پیامبران قرارداد) به جای «جعلنی رسولاً» (مرا پیامبر قرار داد) می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

32- نزول وحی بر بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 44 - 17

17- تفکر در آیات قرآن ، عامل کشف حقانیت و روا بودن نزول وحی بر بشر

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً نوحى إليهم . . . وأنزلنا إليك الذكر لتبين للناس

احتمال دارد متعلق «یتفکرون» شبهه ای باشد که از سوی مشرکان درباره عدم امکان نزول وحی بر بشر، القا و مطرح می شده است.

ص: 25

33- یهود و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 4,6

4 - یهود به سبب انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) منکر نزول هرگونه وحی بر افراد بشر شدند.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من شيء

6 - گفتار یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر نازل نشدن وحی بر بشر، در تناقض با عقیده آنان در مورد نبوت موسی (ع) و نزول وحی بر آن حضرت بود.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من شيء قل من أنزل الكتب الذي جاء به موسى

34- یهود و نزول وحی بر بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 4

4 - یهودیان به سبب ادعای نازل نشدن وحی بر هیچیک از بشر ظالمترین مردم هستند.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من شيء . . . و من أظلم ممن افترى على

ص: 26

2- بصره

1- عذاب اهل بصره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 53 - 5

5 - « عن أبي بصير عن أبي عبد الله (ع) في قول الله . . . «والمؤتفكه أهوى» قال : هم أهل البصره هي المؤتفكه . . . » ;

ابی بصیر از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند . . . «والمؤتفكه أهوى» روایت نموده که مراد، اهل بصره هستند. آن جا شهر زیور و شده است...».

2- ویرانی شهر بصره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 53 - 5

5 - « عن أبي بصير عن أبي عبد الله (ع) في قول الله . . . «والمؤتفكه أهوى» قال : هم أهل البصره هي المؤتفكه . . . » ;

ابی بصیر از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند . . . «والمؤتفكه أهوى» روایت نموده که مراد، اهل بصره هستند. آن جا شهر زیور و شده است...».

ص: 27

3- بصرت

1- بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 13 - 22

22 - بصیرت (بینش صحیح) ، شرط پندگیری از حوادث تاریخ

قد كان لكم ايه .. ان في ذلك لعبره لاولي الابصار

2- آثار ایمان به بصیرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 40 - 20، 11

11 - ترس از خداوند ، بازدارنده انسان از سرکشی در برابر او است .

فأما من طغى .. وأما من خاف مقام ربه

تقابل طغیان گران و خداترسان در فرجام خویش، گویای ناسازگاری خداترسی با طغیان گری است.

20 - « عن أبي عبدالله (ع) . . . قال : من علم أنّ الله يراه و يسمع ما يقول و يعلم ما يعمله من خير أو شرّ فيحجزه ذلك عن القبيح من الأعمال فذلك الذي « خاف مقام ربه و نهى النفس عن الهوى » ؛

از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: . . . کسی که بداند خدا او را می بیند و آنچه را می گوید، می شنود و از آنچه عمل می کند - خوب یا بد - آگاه است و این دانستن مانع کارهای زشت او گردد؛ این شخص کسی است که از مقام پروردگارش ترسیده و نفس را از هوا بازداشته است».

ص: 28

3- آثار بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 13

13 - بینش ها و شناخت های آدمی ، مؤثر در شکل گیری خواسته های وی

و طائفه قد اهتمتہم انفسہم یظنون باللہ غیر الحق ظنّ الجاہلیہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 5

5 - موفقیت مؤمنان در آزمونشان از طریق مال و فرزند در گرو تقوایبشگی و نیازمند به بینشی الهی

و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنہ . . . ان تتقوا اللہ یجعل لکم فرقانا

طرح بصیرت و ابزار شناخت ویژه به عنوان ثمره تقوا، پس از تأکید بر آزمون مؤمنان به وسیله مال و فرزند، می تواند اشاره به این باشد که تنها با تقوایبشگی و بصیرت خاص می توان رضایت الهی را در چگونگی برخورد کردن با مال و فرزند تشخیص داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 12

12- آنان که از بصیرت الهی برخوردارند ، به قرآن ایمان می آورند .

أفمن کان علی بیئہ . . . أولئک یؤمنون بہ

مراد از ضمیر در «به» به دلیل آیات گذشته (أم یقولون افتراه . . .) و نیز بخشهای بعدی آیه ، قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 24 - 4

4- بینایی و شنوایی باطنی انسان (توانایی درک و فهم حقایق) گرایش دهنده او به توحید ، ایمان به قرآن و انجام اعمال صالح

مثل الفریقین کالأعمی والأصمّ والبصیر والسمیع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بیداردلی و هوشمندی، زمینه لازم برای فهم صحیح حقایق الهی و اثرپذیری از وحی و کتاب های آسمانی

ما یأتیهم... لاهیة قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 44 - 3

3 - بصیرت و روشن دلی، زمینه ساز پذیرش سخن حق و عبرت آموزی است.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 29

14 - باز کردن دیده دل بر روی حقایق جهان ، باعث ره یافتن انسان به توحید و خداشناسی است .

قل أرءیتم . . . قل أرءیتم . . . أفلا تبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 25

25 - « عن الصادق (ع) قال : قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) . . . ولا يصح الإعتبار إلا لأهل الصفاء والبصيره ، قال الله تعالى : « فاعتبروا يا أولى الأبصار . . . » .

از امام صادق(ع) روایت شده که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: . . . عبرت پذیری صحیح و مؤثر حاصل نمی شود؛ مگر برای کسانی که اهل صفا و بصیرت باشند. خدای تعالی فرموده است: فاعتبروا یا اولی الأبصار...».

4- آثار بصیرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 26 - 13

13- خداوند - به دلیل مالکیت انحصاری و بینایی و شنوایی ژرف - تنها مرجع شایسته ، برای دریافت اطلاعات صحیح در باره حیات انسان های پیشین است .

قل الله أعلم بما لبثوا له غيب . . . أبصر به و أسمع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 14، 13

13 - انتخاب پیامبران از میان انسان ها و با ویژگی های انسانی ، برخاسته از بصیرت و بینایی همه جانبه خداوند بر احوال و نیاز های انسان ها

و ما أرسلنا قبلك من المرسلين إلا إثمهم لياكلون الطعام . . . و كان ربك بصيرًا

14 - آزمایش انسان ها برای توانمند ساختن روحیه آنها ، به اقتضای ربوبیت خدا و ناشی از بصیرت و بینایی او به احوال آنان

و جعلنا بعضكم لبعض فتنة أتصبرون و كان ربك بصيرًا

6 - شنوایی و بینایی مطلق خداوند ، دلیل به حق بودن داوری او در میان بندگان

والله يقضى بالحقّ .. إنّ الله هو السميع البصير

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إنّ الله هو السميع البصير»، در مقام تعلیل برای جمله «والله يقضى بالحقّ» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 12

12 - بصیرت و آگاهی کامل خداوند بر احوال بندگان، مقتضی توکل و واگذاری کارها به او است.

وَأَفْوِضْ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

برداشت یاد شده به این خاطر است که جمله «إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ» در مقام تعلیل برای جمله «أَفْوِضْ أَمْرِي...» است؛ یعنی، کار خود را به خدا وامی گذارم؛ چون او بر احوال بندگان آگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 18 - 4

4 - اعمال آدمی، دارای وجوهی پیچیده و بازشناسی خلوص و ناخالصی آن، نیازمند بصیرتی الهی است.

وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

به کار رفتن واژه «بصیر» (شناخت عمیق) در مورد اعمال، بیانگر این نکته است که عمل ظاهری دارد و ژرفایی؛ که خداوند با بصیرت مخصوص خویش، لایه های پنهان عمل را از پوسته ظاهری آن متمایز می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 15 - 2

2 - بصیر بودن خداوند به ویژگی های منکران معاد، دلیل لزوم محشور ساختن آنان و حسابرسی از آنها است.

ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ . بَلَى إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا

5- آثار بصیرت رهبران جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 7

7- بصیرت امت ها در گرو بصیرت رهبران ایشان است.

عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي

نیاوردن «علی بصیره» در «من اتبعنی» علی رغم مقصود بودن آن ، اشاره به این دارد که بصیرت پیروان پیامبر (رهبر) در گرو بصیرت اوست.

6- آثار عقیده به بصیرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 15

15 - توجه و اعتقاد به بصیرت و بینا بودن خداوند (به احوال بندگان) ، برانگیزنده آدمی به صبر و شکیبایی

ص: 31

و جعلنا بعضكم لبعض فتنة أتصبرون و كان ربك بصيراً

جمله «و كان ربك بصيراً» در صدد تحریک و تشویق مردم به صبر و شکیبایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 13

13 - اعتقاد به بصیرت و آگاهی کامل خداوند بر احوال بندگان ، زمینه ساز پرهیز آدمی از گناه و حق ناپذیری است .

إِنَّ اللَّهَ بِصِيرٍ بِالْعِبَادِ

یادآوری بصیرت و آگاهی خداوند بر احوال بندگان، برای کسانی که در گناه افراط کرده، حق را نمی پذیرند (أَنَّ الْمَسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ)، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

7- ادراک اهل بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 7

7- برخورداران از بصیرت الهی ، دلالت تورات بر حقانیت قرآن را ، به خوبی درمی یابند .

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْتِهِ مِنْ رَبِّهِ... وَمَنْ قَبْلَهُ كَتَبَ مُوسَىٰ

8- ارزش اهل بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 14

14 - نابرابری ناآگاهان و آگاهان به محدوده قدرت و وظایف پیامبران، مانند نابرابری کوران و بینایان

قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ... إِنْ أُنِىَ مَلِكٌ... قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ

در اینکه مراد از «أعمى» و «بصیر» در آیه چیست، احتمالاتی وجود دارد؛ از آن جمله اینکه کسانی که پس از بیان محدوده قدرت و وظایف پیامبران این حقایق را دریافته و پذیرا می شوند، «بصیر» و آن کسانی که جاهلانه سخنهاى واهى گفته و درخواستهای نابجا دارند «أعمى» (کور) هستند.

9- ارزش بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 72 - 8

8- سرمستی و غفلت امری بس زشت و مذموم ، و روشن بینی صفتی بس والا و ارزشمند برای انسانها

ص: 32

لعمرك إنهم لفي سكرتهم يعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 19 - 2

2- علم و روشن بینی ، از فضایل و ارزش های انسانی و الهی

و ما یتوی الأعمی و البصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 6

6- « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی » ، از ارزش ها و نعمت های الهی برای انسان

إبرهیم وإسحق و یعقوب أولى الأیدی و الأبصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 58 - 2

2- علم و روشن بینی ، از فضایل و ارزش های انسانی و الهی

و ما یتوی الأعمی و البصیر

10- ارزیابی اهل بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 8 - 8

8- انسان واقع بین ، خودشناس و بصیر ، با انسان فاقد بصیرت و واقع نگری ، از نظر سرنوشت و ارزشیابی برابر نیست .

أفمن زین له سوء عمله فرءاه حسناً

«همزه» در «أفمن زین له ..» استفهام انکاری و «من»، مبتدا است و خبر آن - به قرینه مقام «فإنَّ الله یضلّ من یشاء» - جمله ای مقدر مانند «کمن لیس كذلك» یا «کمن هده» می باشد؛ یعنی، آیا کسی که اعمالش برای وی زینت داده شود، مانند کسی است که چنین نیست و راه هدایت را پیموده است؟

11- ارزیابی فاقدان بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 8 - 8

8 - انسان واقع بین ، خودشناس و بصیر ، با انسان فاقد بصیرت و واقع نگری ، از نظر سرنوشت و ارزشیابی برابر نیست .

أفمن زين له سوء عمله فرءاه حسناً

ص: 33

«همزه» در «أفمن زين له..» استفهام انکاری و «من»، مبتدا است و خبر آن - به قرینه مقام «فإن الله يضل من يشاء» - جمله ای مقدر مانند «کمن لیس كذلك» یا «کمن هداه» می باشد؛ یعنی، آیا کسی که اعمالش برای وی زینت داده شود، مانند کسی است که چنین نیست و راه هدایت را پیموده است؟

12- اعطای بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 11، 10

10 - اعطای بصیرت ویژه به تقوایندگان و بخشش گناه آنان، تفضلی از جانب خداست، نه پاداش استحقاقی آنان.

يجعل لكم فرقانا .. و الله ذوالفضل العظيم

11 - خداوند، مؤمنان تقوایگانه را علاوه بر اعطای بصیرت و بخشش گناهان، از موهبت های دیگر نیز بهره مند خواهد کرد.

يجعل لكم فرقانا .. و الله ذوالفضل العظيم

برداشت ف---وق مبتنی بر این احتمال است که جمله «والله...» مستانفه باشد نه بیانگر تعلیل.

13- اقرار به بصیرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 35 - 2

2 - موسی (ع) در عین ارائه پیشنهاد در باره امور رسالت خویش، در محضر خداوند، به آگاهی کامل او اعتراف کرد و تصمیمات او را دقیق و صحیح دانست.

وأشركه في أمري .. إنك كنت بنا بصيرًا

14- اهل بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 17، 16

16 - مؤمنان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بینا و راه یافته و تکذیب کنندگان او کور و گمراه هستند.

فمن آمن .. والذين كذبوا ... قل هل يستوى الأعمى والبصير

چون موضوع آیات اثبات رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، می توان گفت مراد از «البصیر» مؤمنان به آن حضرت و مراد از «الأعمی» تکذیب کنندگان آن حضرت هستند.

17 - پیامبر(صلی الله علیه و آله)، بینا و راه یافته، و مشرکان، کور و گمراه هستند.*

فمن آمن . . . والذین کذبوا . . . قل هل یتوی الأعمی و البصیر

ص: 34

ظاهراً مراد از «البصیر»، پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مراد از «الأعمی»، مشرکان هستند. و چون موضوع آیه، ایمان به پیامبر است، گویا آیه در صدد بیان فلسفه لزوم ایمان به آن حضرت است. یعنی از آنجا که پیامبر (صلی الله علیه و آله) بصیر است، دیگران باید از او تبعیت کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 11

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای بصیرتی الهی بر حقانیت قرآن و برخوردار از شاهی ربانی بر الهی بودن آن و آگاه به حقایق تورات

أفمن كان على بينة من ربه .. و من قبله كتب موسى

برخی از مفسران بر آنند که مصداق بارز و مورد نظر برای «من كان على بينة» پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. این گروه جمله «فلاتک ...» را مؤید این نظر شمرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 24 - 2

2- حالت موحدان و مؤمنان به قرآن، همانند انسان های بینا و شنواست .

مثل الفریقین كالأعمی والأصمّ والبصیر والسمیع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 13

13- آنان که ولایت خدا و ربوبیت او را بر هستی پذیرفته اند بینا و کسانی که برای غیر خدا ولایت و تدبیری در جهان معتقدند، کوردلانند .

قل هل یستوی الأعمی والبصیر أم هل تستوی الظلمت والنور

کلمات «أعمی» (کور)، «بصیر» (بینا) و نیز «ظلمات» (تاریکیها) و «نور» (روشنی) محتمل است مثالها و نظیرهایی برای مشرکان و موحدان باشد و محتمل است صفات و ویژگیهای معبودهای اهل شرک و خداوند متعال باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- آنان که الهی بودن قرآن و حقایق آن را پذیرفته اند ، عالم و بصیرند .

أفمن يعلم أنما أنزل إليك من ربك الحق كمن هو أعمى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و سایر پیامبران ، از ناحیه خداوند به رسالت برانگیخته شدند .

و لقد أرسلنا رسلاً من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- مؤمنان، مردمی واقع بین، خودشناس و بصیر و کافران، مردمی خود ناشناس و فاقد بصیرت

الذین کفروا لهم عذاب شدید و الذین ءامنوا.. أضمن زین له سوء عمله فرءاه حسناً

برداشت یاد شده براساس این احتمال است که آیه شریفه تصویر کننده چهره مؤمنان و کافران باشد که در آیه قبل از آنان سخن گفته شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- کافران، مردمی کوردل و تاریک بین و مؤمنان، انسان هایی روشن ضمیر و اهل بصیرت

و ما یتوی الأعمی و البصیر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، درصدد بیان تمثیل برای وضعیت مؤمنان و کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- «عن أبی جعفر (ع) فی قوله «أولی الأیدی و الأبصار» یعنی أولی القوه فی العباده و البصر فیها»؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «أولی الأیدی و الأبصار» روایت شده که مراد صاحبان قوت و بصیرت در عبادت هستند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- مؤمنان نیک کردار، گروهی روشن بین و اهل بصیرت و کافران بدکردار، گروهی کوردل و غافل اند.

و ما یتوی الأعمی و البصیر و الذین ءامنوا و عملوا الصلحت و لا المسیء

«الأعمی» و «البصیر» تمثیلی برای مؤمنان نیک کردار و کافران بد کردار است.

15- اهل بصیرت و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- ساحران هم‌اورد موسی (ع)، فاقد روحیه تسلیم‌ناپذیری اشراف و درباریان فرعون و برخوردار از فطرت حق‌پذیری

فَأَلْقَى عَصَاهُ .. قَالَ لِّلْمَلَأِ حَوْلَهُ إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ عَلِيمٌ... فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ ... فَأَلْقَى

با این‌که فرعون و نزدیکان وی، نیز شاهد بلعیده شدن ابزار سحر ساحران توسط معجزه موسی بودند؛ اما تنها ساحران به سجده درافتادند و این حکایت از مطلب یاد شده دارد.

ص: 36

16- اهل بصیرت و تنوع رنگ موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 13 - 5

5- انسان های متوجه و بیدار ، از آفرینش موجودات زمینی و رنگارنگ بودن آنها ، به وحدانیت خداوند پی می برند .

و ما ذرأ لکم . . . لأیه لقوم یذکرون

چون متعلق «لأیه» محذوف است، می تواند «لتوحیده» در تقدیر باشد؛ یعنی، نشانه ای برای وحدانیت خداوند.

17- اهل بصیرت و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 7

7- برخورداران از بصیرت الهی ، دلالت تورات بر حقانیت قرآن را ، به خوبی درمی یابند .

أفمن کان علی بینه من ربه . . .ومن قبله کتب موسی

18- اهل بصیرت و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 12، 3، 1

1- گروهی از انسانها ، برخوردار از بصیرت الهی و دلیلی روشن بر حقانیت قرآن و الهی بودن آن

أفمن کان علی بینه من ربه

«بینه» به معنای دلیل روشن است و متعلق آن - به دلیل آیات قبل و نیز جمله های بعد نظیر «إنه الحق من ربک» - حقانیت و الهی بودن قرآن است. «من» در «أفمن کان» مبتدا و خبر آن شبه جمله ای همانند «کمن لیس کذلک» است. بنابراین «أفمن کان...»؛ یعنی، پس آیا کسی که از بصیرتی الهی برخوردار است و دلیل روشنی بر حقانیت قرآن دارد، مانند کسی است که چنین نیست؟

3- بهره مندان از بصیرت الهی ، دلالت و گواهی قرآن را بر حقانیت قرآن ، درمی یابند و بدان واقف می شوند .

أفمن کان علی بینه من ربه و یتلوه شاهد منه

روشن است که مساوی نبودن زمینه داران ایمان با فاقدان آن ، در ارتباط با شهادت قرآن (أفمن . . . یتلوه شاهد منه [کمن لیس کذلک])

مجرد وجود قرآن به عنوان شاهد نیست؛ بلکه درک و عدم درک آنان از گواهی قرآن، موجب تمایز آن دو گروه است.

12- آنان که از بصیرت الهی برخوردارند، به قرآن ایمان می آورند .

أفمن كان على بينة . . أولئك يؤمنون به

مراد از ضمیر در «به» به دلیل آیات گذشته (أم يقولون افتراه . .) و نیز بخشهای بعدی آیه، قرآن است.

ص: 37

19- اهمیت بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 13 - 18

18 - امداد های الهی در بدر و پیروزی مسلمانان ، عبرتی بزرگ برای صاحبان بصیرت

قد كان .. انّ في ذلك لعبره لاولي الابصار

از نکره آوردن «عبره»، بزرگی آن استفاده می شود. یعنی: عبره عظیمه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 5

5 - هدایت پذیری از کتاب آسمانی ، مبتنی بر آگاهی همه جانبه نسبت به آن است .

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 156 - 10

10 - ضرورت هشپاری آدمی ، در پرهیز از گرایش های حسرت آفرین

لا تكونوا كالذين كفروا .. ليجعل الله ذلك حسره في قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 3

3 - انسان های بی تقوا ، محروم از دستیابی به بصیرت ویژه الهی برای تمییز حق و باطل و شناخت حقایق

ان تتقوا الله يجعل لكم فرقانا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 8

8- لزوم بهره مندی رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی از بصیرت و بینایی و داشتن حجت روشن بر اتخاذ راه ها و روشها

قل هذه سبيلي أدعوا إلى الله على بصيره أنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 14

14 - بصیرت و آگاهی کامل شخص ، شرط واگذاری کارها به او است .

وَأُفْوِضْ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

از این که مؤمن آل فرعون، کارهایش را به دلیل بصیر بودن خداوند به او واگذار کرد، می توان برداشت یادشده را به دست آورد.

ص: 38

20- اهمیت درخواست بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 17

17- درخواست بصیرت از خداوند ، توجه به قرآن و حقایق مطرح شده در آن و مطالعه تورات ، راه های زدودن شک و شبهه درباره حقایق قرآن است .

أفمن كان على بينة .. فلا تك في مريه منه

روشن است که شک و شبهه، همانند علم و یقین که از امور قلبی است، با امر و نهی قابل ایجاد و رفع نیست. بنابراین جمله «فلا تک فی مریه منه» (در حقانیت قرآن شک نداشته باش) ارشاد به فراهم آوردن زمینه هایی است که مایه برطرف شدن شک می شود و آنها همان حقایقی است که در صدر آیه، بیان شده است.

21- ایمان اهل بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 12

12- آنان که از بصیرت الهی برخوردارند ، به قرآن ایمان می آورند .

أفمن كان على بينة .. أولئك يؤمنون به

مراد از ضمیر در «به» به دلیل آیات گذشته (أم یقولون افتراه ..) و نیز بخشهای بعدی آیه ، قرآن است.

22- ایمان به بصیرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 35 - 1

1 - موسی (ع) با بیان آگاهی دقیق خداوند به خصوصیات او و خاندانش ، خود را پذیرای خواسته های خداوند و راضی به انتخاب های او خواند .

إتک کنت بنا بصیرًا

مراد از «نا» موسی (ع) و اهل او از جمله هارون (ع) است، موسی (ع) پس از پیشنهاد وزارت برای هارون بیان می دارد که خداوندا! تو مرا و اعضای خاندانم را خوب می شناسی و ویژگی های برادرم هارون (ع) را نیز می دانی، این پیشنهاد من است، اما تصمیم تو هر چه باشد،

تصمیمی آگاهانه و با بصیرت کامل است .

23- بصیرت ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 39

8 - عن أبي جعفر (ع): «و كذلك نرى إبراهيم ملكوت السماوات و الأرض» قال: اعطى بصره من القوه ما نفذ السموات فرأى ما فيها و رأى العرش و ما فوقه و رأى ما فى الأرض و ما تحتها.

امام باقر (ع) درباره «و كذلك نرى . . .» فرمود: خداوند چنان قوتی به بینایی و بصیرت ابراهیم (ع) داد که آسمانها و آنچه در آنها بود، مشاهده کرد و عرش و مافوق آن و زمین و آنچه را زیر آن بود دید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 4

4 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، انسان های برخوردار از « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی »

إبرهیم و إسحق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصر

«أُولی الأیدی» (صاحبان دست ها) کنایه از قدرت و توانایی است.

24- بصیرت اخروی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 14 - 1

1 - بصیرت و بینایی کامل انسان به خویشتن خویش در قیامت

إلی ربّک یومئذ المستقرّ . . . بل الإنسان علی نفسه بصیره

25- بصیرت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 4

4 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، انسان های برخوردار از « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی »

إبرهیم و إسحق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصر

«أُولی الأیدی» (صاحبان دست ها) کنایه از قدرت و توانایی است.

26- بصیرت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 14 - 4

4 - انسان ، موجودی خودآگاه و بصیر بر احوال خویش

ص: 40

بل الإنسان على نفسه بصيره

27- بصیرت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 3

3 - حرف شنوی و بصیرت ، از اوصاف بندگان خالص خدا

لم یخروا علیها صمًا و عمیاءً

28- بصیرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 14

14 - اصلاح بینش و بصیرت بنی اسرائیل پس از پذیرش توبه آنان

ثم تاب الله علیهم ثم عموا و صموا

کلمه «ثم» در جمله «ثم عموا و صموا» می رساند که بنی اسرائیل - پس از شمول رحمت الهی بر آنان و توبه به درگاه خداوند - بصیرت از دست رفته خویش را بازیافتند، اگر چه در مرحله و زمان دیگر بصیرت خویش را از دست داده و به اعمال ناروا گرایش پیدا کردند.

29- بصیرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 14

14 - خداوند ، آگاه به اعمال و رفتار نیک آدمیان است .

إن الله بما تعملون بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 112 - 14

14 - خداوند ، اعمال انسان ها را می بیند و به همه آنها آگاهی دارد .

إنه بما تعملون بصير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 41

17- خداوند، حقیقتی بصیر و پرفروغ است و معبود های اهل شرک کور و تاریکند .

قل هل یتوی الأعمی والبصیر أم هل تستوی الظلمت والنور

برداشت فوق بر این مبناست که «أعمی» و «ظلمات» اوصاف معبودهای اهل شرک و «بصیر» و «نور» وصف خداوند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 17 - 11

11- نابودی جوامع عصیانگر، توسط خداوند، عالمانه و بر اساس بصیرت است .

و کم أهلکنا . . . و کفی بر بک . . . خبیراً بصیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 26 - 11

11- خداوند نسبت به حقایق پنهان هستی، تیزبین و بسیار شنوا است .

له غیب . . . أبصر به و أسمع

به قرینه «أبصر به»، پس از «أسمع» نیز «به» در تقدیر است و هر دو، صیغه تعجب اند؛ یعنی، خداوند، چه بسیار بینا و شنوا است!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 35 - 4,5

4 - خداوند، به احوال بندگان خویش و شایستگی ها و نقاط ضعف آنها آگاه و بصیر است .

إِنک کنت بنا بصیراً

5 - دعا به درگاه خداوند و درخواست از او در عین آگاهی و بصیرت او بر حال بندگان، مطلوب و پسندیده است .

و أشرکه فی أمری . . . إِنک کنت بنا بصیراً

موسی(ع) در عین سخن از آگاهی خداوند بر احوال خود و هارون به درگاه او دعا کرده و خواسته های خود را مطرح کرده است. این رویه

موسی(ع) نشان آن است که در عین آگاهی خداوند از همه چیز، دعا به درگاه او مطلوب و کارساز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 61 - 4

4 - خدا، فریاد مظلوم را می شنود و ظالم را می بیند .

وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

متعلق «سمیع» و «بصیر» حذف شده و تقدیر آن با توجه به آیه پیش چنین است: «وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ دَعَاءِ مَنْ بَغَى عَلَيْهِ وَبَصِيرٌ بَبْغَى الْبَاغِيَّ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 76 - 3

ص: 42

3 - شنوایی ، بینایی ، دانایی و نیز در دست داشتن زمام همه امور ، نشانه هایی از نیرومندی ، عزت و شکست ناپذیری خداوند است .

إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ . . . سَمِيعٌ بَصِيرٌ . يَعْلَمُ . . . وَإِلَى اللَّهِ تَرْجِعُ الْأُمُورُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 31 - 7

7 - خداوند ، به تمامی امور و احوال بندگانش ، آگاه و بینا است .

إِنَّ اللَّهَ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 45 - 10

10 - خداوند ، به امور بندگانش بصیر و بینا است .

فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بَعْبَادَهُ بَصِيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 10

10 - خداوند ، به تمامی امور بندگانش بصیرت و آگاهی کامل دارد .

إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 13

13 - شنوا و بینا بودن خداوند ، مقتضی پناه بردن بشر به او و استمداد از او ، در برابر بدی ها و دشمنی ها

فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «إِنَّ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ»، تعلیل برای «فَاسْتَعِذْ» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 27 - 11

11 - تقدیر و تنظیم روزی انسان ها ، برخاسته از آگاهی و بصیرت کامل خداوند به احوال آنان است .

و لو بسط الله الرزق .. إنه بعباده خبير بصير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 18 - 2

2 - خداوند ، دارای بصیرت و بینایی عمیق نسبت به اعمال آدمیان

و الله بصير بما تعملون

ص: 43

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 4 - 13

13 - خداوند ، به تمامی اعمال مردمان بینا است .

و الله بما تعملون بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 2 - 7

7 - خداوند ، نسبت به تمامی رفتار های آدمی ، بینا است .

و الله بما تعملون بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 19 - 6

6 - خداوند ، نسبت به هر چیزی آگاه و بینا است .

إنه بكلّ شیء بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 15 - 9

9 - ربوبیت خداوند بر انسان ها ، مقتضی شناخت ذات و حالات آنان است .

إن ربّه کان به بصیراً

30- بصیرت در رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 5

5 - توانایی بر اداره جامعه و داشتن بصیرت و روشن بینی ، از شرایط رهبران جامعه دینی

إبرهیم وإسحق و یعقوب أولى الأیدی و الأبصر

31- بصیرت در قضاوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 20 - 7

7 - حق شنوی ، بصیرت و آگاهی همه جانبه از موضوع مورد داوری ، از شرایط داوری به حق

والله یقضی بالحقّ . . . إنّ الله هو السميع البصیر

ص: 44

برخی از مفسران برآنند که یادآوری سمیع و بصیر بودن خداوند در داوری، می تواند اشاره به مطلب بالا باشد.

32- بصیرت رهبران جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 8

8- لزوم بهره مندی رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی از بصیرت و بینایی و داشتن حجت روشن بر اتخاذ راه ها و روشها

قل هذه سبیلی أدعوا إلى الله على بصیره أنا

33- بصیرت صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 58 - 5

5 - مؤمنان نیک کردار ، گروهی روشن بین و اهل بصیرت و کافران بدکردار ، گروهی کوردل و غافل اند .

وما یستوی الأعمی والبصیر و الذین ءامنوا و عملوا الصلحت و لا المسیء

«الأعمی» و «البصیر» تمثیلی برای مؤمنان نیک کردار و کافران بد کردار است.

34- بصیرت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 38 - 13

13 - قوم عاد و ثمود ، قبل از گمراه شدن ، مردمی آگاه و بصیر بودند .

وزین لهم الشیطن أعملهم . . . و كانوا مستبصرین

35- بصیرت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 38 - 13

13 - قوم عاد و ثمود ، قبل از گمراه شدن ، مردمی آگاه و بصیر بودند .

وزين لهم الشيطان عملهم... وكانوا مستبصرين

ص: 45

36- بصیرت مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 8

8- لزوم بهره مندی رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی از بصیرت و بینایی و داشتن حجت روشن بر اتخاذ راه ها و روشها

قل هذه سبیلی ادعوا الی الله علی بصیره أنا

37- بصیرت متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 10

10 - اعطای بصیرت ویژه به تقوایبندگان و بخشش گناه آنان ، تفضلی از جانب خداست ، نه پاداش استحقاقی آنان .

یجعل لکم فرقانا .. و الله ذوالفضل العظیم

38- بصیرت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 17

17 - پیامبر(صلی الله علیه و آله)، بینا و راه یافته، و مشرکان، کور و گمراه هستند. *

فمن ءامن ... والذین کذبوا ... قل هل یتوی الأعمی والبصیر

ظاهراً مراد از «البصیر»، پیامبر(صلی الله علیه و آله)، مراد از «الأعمی»، مشرکان هستند. و چون موضوع آیه، ایمان به پیامبر است، گویا آیه در صدد بیان فلسفه لزوم ایمان به آن حضرت است. یعنی از آنجا که پیامبر(صلی الله علیه و آله) بصیر است، دیگران باید از او تبعیت کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 11

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای بصیرتی الهی بر حقانیت قرآن و برخوردار از شاهی ربانی بر الهی بودن آن و آگاه به حقایق

تورات

أفمن كان على بينة من ربه . . . و من قبله كتب موسى

برخی از مفسران برآنند که مصداق بارز و مورد نظر برای «من كان على بينة» پیامبر(صلی الله علیه و آله) است. این گروه جمله «فلاتک ...» را مؤید این نظر شمرده اند.

39- بصیرت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 46

3- حضرت موسی و هارون (ع)، از قدرت تشخیص حق و باطل در پرتو لطف خدا برخوردار بودند.

و لقد آتینا موسی و هرون الفرقان

با توجه به معنای لغوی «فرقان» (شیء جدا کننده و متمایز ساز میان حق و باطل) برداشت یاد شده به دست می آید.

40- بصیرت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 100 - 4

4 - لزوم هشیار بودن اهل ایمان، در برابر توطئه ها و تلاش های اغواکننده دشمنان اسلام

یا ایها الذین امنوا ان تطیعوا فریقاً .. یردوکم بعد ایمانکم کافرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 16

16 - مؤمنان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بینا و راه یافته و تکذیب کنندگان او کور و گمراه هستند.

فمن ءامن ... والذین کذبوا ... قل هل یرتوی الأعمی و البصیر

چون موضوع آیات اثبات رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، می توان گفت مراد از «البصیر» مؤمنان به آن حضرت و مراد از «الأعمی» تکذیب کنندگان آن حضرت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 122 - 5,6,8

5 - مؤمن با نور الهی مسیر صحیح حرکت را در جامعه و بین مردم درمی یابد.

و جعلنا له نورا یمشی به فی الناس

6 - نور ایمان، روشنگر خطوط و افکار مختلف جامعه برای مؤمنان است.

و جعلنا له نورا یمشی به فی الناس

8 - مؤمن در جامعه، عنصری پویاست، نه بی تحرک و منزوی و فاقد تشخیص.

و جعلنا له نورا یمشی به فی الناس

بدیهی است که منظور از «مشی در میان مردم» راه رفتن در کوچه و بازار نیست، بلکه مراد حضور فعال در جامعه و تشخیص جریانهای حق و باطل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 11

11 - خداوند، مؤمنان تقوایسته را علاوه بر اعطای بصیرت و بخشش گناهان، از موهبت های دیگر نیز بهره مند خواهد کرد.

یجعل لکم فرقانا .. واللّه ذوالفضل العظیم

ص: 47

برداشت ف---وق مبتنی بر این احتمال است که جمله «وال--له . . .» مستانفه باشد نه بیانگر تعلیل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 8 - 9

9 - مؤمنان ، مردمی واقع بین ، خودشناس و بصیر و کافران ، مردمی خود ناشناس و فاقد بصیرت

الذین كفروا لهم عذاب شديد و الذین ءامنوا. .. أفمن زین له سوء عمله فرءاه حسناً

برداشت یاد شده براساس این احتمال است که آیه شریفه تصویر کننده چهره مؤمنان و کافران باشد که در آیه قبل از آنان سخن گفته شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 19 - 3

3 - کافران ، مردمی کوردل و تاریک بین و مؤمنان ، انسان هایی روشن ضمیر و اهل بصیرت

و ما یستوی الأعمی و البصیر

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، درصدد بیان تمثیل برای وضعیت مؤمنان و کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 70 - 7

7 - مؤمنان ، انسان های زنده دل و برخوردار از حیات واقعی و معقول ، و کافران (چونان مردگان) محروم از آن

لینذر من کان حیاً و یحقّ القول علی الکفرین

برداشت یاد شده از ارتباط میان صدر و ذیل آیه شریفه؛ یعنی، به قرینه مقابله میان انسان های زنده و کافران، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 58 - 5

5 - مؤمنان نیک کردار ، گروهی روشن بین و اهل بصیرت و کافران بدکردار ، گروهی کوردل و غافل اند .

و ما یستوی الأعمی و البصیر و الذین ءامنوا و عملوا الصلحت و لا المسیء

«الأعمی» و «البصیر» تمثیلی برای مؤمنان نیک کردار و کافران بد کردار است.

41- بصیرت مؤمنان به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 19 - 6

6- آنان که الهی بودن قرآن و حقایق آن را پذیرفته اند ، عالم و بصیرند .

أفمن يعلم أنما أنزل إليك من ربك الحق كمن هو أعمى

ص: 48

42- بصیرت ناپذیری کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 27 - 9

9- کافران ، از سوی خداوند ، به خاطر بصیرت نیافتن از مشاهده آیات گسترده الهی در زمین ، سرزنش شده اند .

أولم یروا أنا نسوق... فنخرج... تأکل منه... أفلا یصرون

43- بصیرت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 3

3- حضرت موسی و هارون (ع) ، از قدرت تشخیص حق و باطل در پرتو لطف خدا برخوردار بودند .

ولقد آتینا موسی و هرون الفرقان

با توجه به معنای لغوی «فرقان» (شیء جدا کننده و متمایز ساز میان حق و باطل) برداشت یاد شده به دست می آید.

44- بصیرت یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 4

4- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، انسان های برخوردار از « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی »

إبرهیم وإسحق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصر

«أُولی الأیدی» (صاحبان دست ها) کنایه از قدرت و توانایی است.

45- تشویق به بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 44 - 5

5- تشویق خداوند به بصیرت ، روشن دلی و عبرت آموزی ، از تحولات طبیعت

يقلّب الله الليل والنهار إنّ في ذلك لعبرة لأولى الأبصر

ص: 49

46- دعوت به بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 27 - 10

10 - دعوت خداوند به بصیرت و دقت نظر در تحولات طبیعی ، به منظور پی بردن به گرداننده و ایجادکننده آنها است .

أولم یروا أنّا نسوق الماء .. فنخرج به زرعاً... أفلا یبصرون

47- دلایل بصیرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 26 - 12

12- مالکیت یگانه خداوند بر هستی ، دلیل آگاهی ژرف او بر تمامی دیدنی ها و شنیدنی ها است .

له غیب السموت و الأرض أبصر به و أسمع

48- ذکر بصیرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 18 - 6

6 - توجه به علم و بصیرت الهی ، بازدارنده انسان از بی صداقتی در عقیده و ناخالصی در عمل

یمنون علیک أن أسلموا .. إنّ الله یعلم غیب ... و الله بصیر بما تعملون

تذکر به علم و بصیرت الهی، در پایان آیاتی که مدعیان ایمان را به سبب بی صداقتی ملامت کرده است، می تواند پیامدار معنای یاد شده باشد.

49- زمینه بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 14

14 - اصلاح بینش و بصیرت بنی اسرائیل پس از پذیرش توبه آنان

ثم تاب الله عليهم ثم عموا و صموا

کلمه «ثم» در جمله «ثم عموا و صموا» می رساند که بنی اسرائیل - پس از شمول رحمت الهی بر آنان و توبه به درگاه خداوند - بصیرت از دست رفته خویش را بازیافتند، اگر چه در مرحله و زمان دیگر بصیرت خویش را از دست داده و به اعمال ناروا گرایش پیدا کردند.

ص: 50

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 22

22- ایمان به خدا و آخرت و اعراض از کفر حاکم بر جامعه ، زمینه ساز پدید آمدن علم و بصیرتی ویژه در آدمی

ذلکما مما علمنی ربی انی ترکت مله قوم .. هم کفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 9

9- بینایی واقعی آدمی در داشتن ضمیری آگاه و گوش شنوا است .

فتکون لهم قلوب یعقلون بها أو أذان یسمعون بها .. فی الصدور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 8

8- آخرت اندیشی و دنیاگریزی ، موجب قدرت و توانایی و کمال بصیرت و روشن بینی است .

أولی الأیدی و الأبصر . إنا أخلصنهم بخالصة ذکری الدار

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که جمله «إنا أخلصناهم ..» تعلیل برای اوصافی باشد که برای پیامبران ذکر شده است (أولی الأیدی و الأبصار).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 22 - 2

2- وجود روزی زمینیان در بلندای آسمان ، از آیات الهی و مایه بینش

آیت للموقنین .. أفلا تبصرون . و فی السماء رزقکم

50- زمینه بصیرت امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 7

7- بصیرت امت‌ها در گرو بصیرت رهبران ایشان است .

علی بصیره أنا و من اتبعنی

نیابردن «علی بصیره» در «من اتبعنی» علی رغم مقصود بودن آن ، اشاره به این دارد که بصیرت پیروان پیامبر (رهبر) در گرو بصیرت اوست.

ص: 51

51- زمینه بصیرت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 8 - 1

1- مظاهر وجود و عظمت آفریدگار در آسمان و زمین ، مایه بصیرت و تذکر بندگان روی آورده به خداوند

أفلم ينظروا إلى السماء .. والأرض مددنها ... تبصره و ذکری لکلّ عبد منیب

«منیب»، به معنای بازگشت کننده و روی آورنده به خدا است.

52- زمینه بصیرت حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 9 - 3

3- قطره های برکت آفرین باران ، پیامدار بصیرت و بیداری برای حق جویان

تبصره و ذکری لکلّ عبد منیب . و نزلنا من السماء ماء مبرگا

از ارتباط این آیه با آیه قبل ، مطلب بالا قابل برداشت است.

53- زمینه بصیرت منیبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 8 - 1

1- مظاهر وجود و عظمت آفریدگار در آسمان و زمین ، مایه بصیرت و تذکر بندگان روی آورده به خداوند

أفلم ينظروا إلى السماء .. والأرض مددنها ... تبصره و ذکری لکلّ عبد منیب

«منیب»، به معنای بازگشت کننده و روی آورنده به خدا است.

54- سرنوشت اهل بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 8 - 8

8 - انسان واقع بین ، خودشناس و بصیر ، با انسان فاقد بصیرت و واقع نگری ، از نظر سرنوشت و ارزشیابی برابر نیست .

أفمن زین له سوء عمله فرءاه حسنًا

«همزه» در «أفمن زین له ..» استفهام انکاری و «من»، مبتدا است و خبر آن - به قرینه مقام «فإنَّ الله یضلُّ من یشاء» - جمله ای مقدر مانند «کمن لیس کذلک» یا «کمن هداه» می باشد؛ یعنی، آیا کسی که اعمالش برای وی زینت داده شود، مانند کسی است که چنین نیست و راه هدایت را پیموده است؟

ص: 52

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 19 - 1

1 - انسان جاهل و کوردل با انسان عالم و روشن بین ، از نظر شخصیت و سرنوشت ، برابر و هم سنگ نیستند .

و ما یستوی الأعمی و البصیر

واژه «أعمی» و «بصیر» در آیه شریفه، کنایه از کوردلی و روشن بینی است.

55- سرنوشت فاقدان بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 8 - 8

8 - انسان واقع بین ، خودشناس و بصیر ، با انسان فاقد بصیرت و واقع نگری ، از نظر سرنوشت و ارزشیابی برابر نیست .

أفمن زین له سوء عمله فرءاه حسناً

«همزه» در «أفمن زین له ..» استفهام انکاری و «من»، مبتدا است و خبر آن - به قرینه مقام «فإن الله یضل من یشاء» - جمله ای مقدر مانند «کمن لیس کذلک» یا «کمن هداه» می باشد؛ یعنی، آیا کسی که اعمالش برای وی زینت داده شود، مانند کسی است که چنین نیست و راه هدایت را پیموده است؟

56- شخصیت اهل بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 19 - 1

1 - انسان جاهل و کوردل با انسان عالم و روشن بین ، از نظر شخصیت و سرنوشت ، برابر و هم سنگ نیستند .

و ما یستوی الأعمی و البصیر

واژه «أعمی» و «بصیر» در آیه شریفه، کنایه از کوردلی و روشن بینی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 58 - 1

1 - انسان عالم و روشن بین با انسان جاهل و کوردل ، از نظر شخصیت و سرنوشت برابر و هم سان نیستند .

و ما ىستوى الأعمى والبصير

ص: 53

57- شیطان و اهل بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 15

15 - انسان های بصیر و آگاه نیز در معرض اغوای شیطان اند .

وزین لهم الشیطن أعملهم . . . و كانوا مستبصرین

58- عبرت اهل بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 22,23

22 - غلبه اراده خدا بر استحکامات بنی نضیر ، درسی برای صاحبان فهم و بصیرت

مانعتهم حصونهم . . . فأتیهم الله من حيث لم يحتسبوا . . . فاعتبروا یا اولی الأبصر

23 - اهل بینش و بصیرت ، قادر به بهره مندی از درس ها و پند های الهی در تاریخ

فاعتبروا یا اولی الأبصر

59- عوامل بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 40 - 3,4,5

3 - بیداری و بروز فطرت خداجو و توحیدی انسان به هنگام رویارویی با عذاب الهی

قل أرءیتکم إن أتیکم عذاب الله

4 - بیداری فطرت توحیدی انسان به هنگام رویرو شدن با مرگ

قل أرءیتکم إن أتیکم عذاب الله أو أتیکم الساعه غیر الله تدعون

5 - بیداری فطرت توحیدی انسان در تنگناها و سختیها

قل أرءیتکم إن أتیکم عذاب الله . . . غیر الله تدعون

گر چه در آیه دو مورد عذاب و مرگ ذکر گردیده، ولی روشن است که اینها نمونه‌هایی از شداید و سختیهاست که آدمی با آن روبرو می‌شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 105 - 1

1 - خداوند آیات خویش را به شکل‌های مختلف برای بصیرت دادن به انسانها ارائه می‌کند.

قد جاءكم بصائر .. كذلك نصرف الأيت و ليقولوا

«لیقولوا» عطف به محذوف است که به قرینه آیه قبل، که سخن از بصائر بود، می‌تواند فعل «لتبصروا» و یا هر فعل دیگری که

ص: 54

بیانگر این معنی است باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 122 - 5

5 - مؤمن با نور الهی مسیر صحیح حرکت را در جامعه و بین مردم درمی یابد.

و جعلنا له نورا یمشی به فی الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 2،4

2 - رعایت تقوا و ترس از خداوند ، موجب بهره مند شدن از بصیرتی ویژه و خدادادی برای شناخت حق و باطل

يأیها الذین ءامنوا إن تتقوا اللّٰه يجعل لكم فرقانا

نکره آمدن کلمه «فرقانا» حکایت از آن دارد که این بصیرت خدادادی بصیرتی ویژه و غیر از عقل و فطرت و مانند آن است که خداوند به عموم انسانها عطا فرموده است.

4 - تأثیر عملکرد انسان در بینش او

إن تتقوا اللّٰه يجعل لكم فرقانا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 16

16 - پذیرش ولایت و ربوبیت غیر خدا ، فرورفتن در تاریکیهاست و پذیرش ولایت و ربوبیت خدا ، راهیابی به نور است .

قل من رب السموت . . أم هل تستوی الظلمت والنور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 5،7

5 - نزول معجزات از جانب پروردگار هستی ، در جهت رشد و بصیرت یافتن آدمیان است .

ما أنزل هؤلاء إلاّ ربّ السموت والأرض بصائر

7- بصیرت بخشی و بینش دهی معجزه، ملاک تمایز آن از سحر و جادوگری

إني لأظنك يموسى مسحوراً . قال لقد علمت ما أنزل هؤلاء إلا... بصائر

تأکید موسی(ع) بر «بصائر» بودن معجزاتش در قبال اتهام سحر به معجزات او از سوی فرعون، می تواند خود ردی باشد بر اتهام فرعون با ارائه ملاک؛ یعنی، سحر هرگز بصیرت آفرین نیست در حالی که معجزه، بصیرت آفرین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 124 - 6

6- هدایت های الهی و یاد کردن همیشگی خداوند، مایه بصیرت و بینش در زندگی است .

و من أعرض عن ذكرى . . . و نحشره يوم القيمة أعمى

کور محشور شدن گمراهان، نتیجه کوری آنان از دیدن و دریافت هدایت در دنیا است. از این عقوبت ویژه این نتیجه را می توان

ص: 55

گرفت که هدایت، مایه بصیرت در مسیر زندگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 20 - 1

1 - قرآن و دین ، مظهر بصیرت و بینش برای خلق

هذا بصائر للناس

«هذا» اشاره به قرآن و یا اشاره به دین است که از «الأمر» در دو آیه قبل استفاده می شود. اطلاق «بصائر» بر قرآن و دین - از قبیل «زید عدل» - مبالغه را افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 10 - 2

2- قامت بلند نخل و شکوفه های انبوه خرما ، پیامدار بصیرت و مایه تذکر خلق

تبصره و ذکری . . . و النخل باسقت لها طلع نضید

60- عوامل بصیرت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 125 - 13

13 - پیروی از هدایت الهی ، مایه بصیرت و بینایی در قیامت است .

فمن اتبع هدای . . . و من أعرض . . . لم حشرتنی أعمی

61- عوامل عبرت اهل بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 44 - 2

2- گردش و جابه جایی شب و روز و تحولات ناشی از آن ، درس عبرتی است برای صاحبان بصیرت و روشن دلی .

یقلّب الله الیل والنهار إنّ فی ذلک لعبره لأولی الأبصر

62- عوامل محرومیت از بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 9 - 3

ص: 56

3- لجاجت ، حق ناپذیری و دوری از ایمان ، موجب محرومیت از شناخت درست حقایق الهی و از دست دادن بصیرت و بینایی

فهم لایؤمنون .. فأغشینهم فهم لایبصرون

63- فاقدان بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 8 - 9

9- مؤمنان ، مردمی واقع بین ، خودشناس و بصیر و کافران ، مردمی خود ناشناس و فاقد بصیرت

الذین كفروا لهم عذاب شديد و الذین ءامنوا. .. أفمن زین له سوء عمله فرءاه حسناً

برداشت یاد شده براساس این احتمال است که آیه شریفه تصویر کننده چهره مؤمنان و کافران باشد که در آیه قبل از آنان سخن گفته شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 9 - 4,2

2- مشرکان و کافران لجوج و حق ناپذیر ، محروم از شناخت صحیح حقایق الهی و فاقد بصیرت و بینایی

فأغشینهم فهم لایبصرون

«إغشاء» (مصدر «أغشينا») به معنای قرار دادن پرده بر چیزی است که آن را بپوشاند. در جمله «فأغشیناهم» نیز مضافی در تقدیر است؛ یعنی، «فأغشینا أبصارهم».

4- «عن أبي جعفر (ع) فی قوله « و جعلنا من بین أیدیهم سداً و من خلفهم سداً فأغشیناهم » یقول : فأعمیناهم « فهم لایبصرون » الهدی ...»

از امام باقر(ع) درباره قول خدا «.. فأغشیناهم» روایت شده: که خدا می فرماید: آنان را کور کردیم، پس نور هدایت را نمی بینند...».

64- فضایل اهل بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 14

14- هرگز موحدان بصیر با مشرکان کوردل برابر نیستند .

قل هل یتوی الأعمی والبصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 8 - 8

8 - انسان واقع بین ، خودشناس و بصیر ، با انسان فاقد بصیرت و واقع نگری ، از نظر سرنوشت و ارزشیابی برابر نیست .

ص: 57

أفمن زين له سوء عمله فرءاه حسناً

«همزه» در «أفمن زين له..» استفهام انکاری و «من»، مبتدا است و خبر آن - به قرینه مقام «فإن الله يضل من يشاء» - جمله ای مقدر مانند «کمن لیس كذلك» یا «کمن هداه» می باشد؛ یعنی، آیا کسی که اعمالش برای وی زینت داده شود، مانند کسی است که چنین نیست و راه هدایت را پیموده است؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 23

23 - اهل بینش و بصیرت ، قادر به بهره مندی از درس ها و پند های الهی در تاریخ

فاعتبروا یا ولی الأبر

65- فضیلت بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 58 - 2

2 - علم و روشن بینی ، از فضایل و ارزش های انسانی و الهی

و ما یتوی الأعمی و البصیر

66- کثرت محرومان از بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 22

22- بیشتر مردم از بصیرتی که آنان را به حقانیت قرآن رهنمون شود ، محرومند .

أفمن كان علی بینه من ربه .. و لكن أكثر الناس لا یؤمنون

67- کمی اهل بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 58 - 6

6 - هوشیاری و پندآموزی مردم ستیزه جو و کافر ، از مواعظ و آیات الهی ، بسیار اندک است .

إنّ الذين يجدلون في آيات الله . . . وما يستوى الأعمى والبصير... قليلاً ما تت

ص: 58

68- گمراهی محرومان از بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 43 - 3

3 - هیچ کس حتی پیامبران بر هدایت کردن مردمی که بصیرت دل را از دست داده اند ، توانایی ندارد .

أفأنت تهدى العمى و لو كانوا لا يبصرون

69- لجاجت مکذبان بصیرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 20 - 3

3 - گروهی از مردم با وجود هشدار های قرآن ، همچنان بر بی ایمانی خود باقی اند و ربوبیت و بصیرت الهی را انکار کرده و معاد و حسابرسی اعمال را نمی پذیرند .

إن ربّه كان به بصيراً... فما لهم لا يؤمنون

متعلق «لایؤمنون»، ممکن است معارفی باشد که در آیات پیشین بیان شد؛ از قبیل: ربوبیت و بصیرت الهی، نامه های اعمال، محاسبه و ...

70- محرومان از بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 43 - 2

2 - مردمی که از نزدیک ، اعمال و رفتار پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نظاره کرده و از او تبعیت نمی کردند ، همانند آن ناینایی اند که از نعمت بصیرت دل نیز محروم است .

و منهم من ينظر إليك أفأنت تهدى العمى و لو كانوا لا يبصرون

71- محرومیت از بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 3

3 - انسان های بی تقوا ، محروم از دستیابی به بصیرت ویژه الهی برای تمییز حق و باطل و شناخت حقایق

إن تتقوا الله يجعل لكم فرقانا

ص: 59

72- منشأ بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 104 - 2

2 - ارائه آگاهی به انسان، پرتوی از ربوبیت و لطف الهی است.

قد جاءکم بصائر من ربکم

تکرار ضمیر «کم» و اضافه رب به آن بیانگر لطف خداوند به بندگانش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 4

4- بصیرت و روشن ضمیری انسان ، پرتوی از ربوبیت خداوند است .

أفمن کان علی بینه من ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 125 - 7

7 - اعطای بصیرت و بینایی و سلب آن ، از جلوه های ربوبیت خداوند است .

قال ربّ لم حشرتنی أعمی

73- موارد بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 104 - 10

10 - ایمان به آیات الهی بینایی و کفر به آن کوری است.

قد جاءکم بصائر من ربکم فمن أبصر فلنفسه و من عمی فاعلیها

74- موانع بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- توجه و علاقه به مادیات، زمینه محرومیت از پندگیری و بینش صحیح

انّ فی ذلک لعبره لاولی الابصار. زین للناس حبّ الشهوات

برداشت فوق از ارتباط آیه مورد بحث با آیه قبل استفاده شده است؛ گویا «زین» بیان می کند که چرا همه انسانها اهل بصیرت نیستند.

ص: 60

75- موانع بصیرت دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 8

8 - پندار مصونیت از امتحان و عذاب الهی ، از میان برنده حق شنوی و بصیرت دینی بنی اسرائیل

فعموا و صموا

76- نشانه های بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 14

14 - تصدیق پیامبران و رسالت های آنان ، نشانه بصیرت و اندیشه صحیح است .

كذبوا بايتنا انهم كانوا قوماً عمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 81 - 3

3 - حق گرای و حق یابی ، نشان بینایی حقیقی در بینش الهی

و ما أنت بهدی العمی عن ضللتهم

خداوند، به کسانی که چشم ظاهر دارند؛ ولی فاقد زمینه شناخت حق و گرایش به آن هستند، عنوان «نابینا» داده است و این بدان معنا است که بینایی در این بینش، به چشم ظاهر نیست؛ بلکه به حق یابی و حق گرای است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 6

6 - یکتاپرستی و پیروی از دعوت پیامبران ، نشانه هدایت و بینایی است .

فهدینهم فاستحبوا العمی علی الهدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- تسلیم نشدن در برابر القائنات هواپرستان ، لازمہ بصیرت دینی است .

ولا تتبع أهواء الذين . . . هذا بصائر للناس

ص: 61

77- نشانه های بصیرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 3 - 10

10 - اخبار خداوند از عمل پنهانی « حاطب ابن ابی بلتعہ » نمودی از بصیرت او بر اعمال خلق

تسرون إلیهم بالموّده .. و الله بما تعملون بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 19 - 7

7 - پرواز پرندگان بر فراز انسان ها ، جلوه آگاهی و بینایی مطلق خداوند

أولم یروا إلی الطیر .. إله بکل شیء بصیر

78- نعمت بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 6

6 - « قدرت و توانایی » و « بصیرت و روشن بینی » ، از ارزش ها و نعمت های الهی برای انسان

إبرهیم وإسحق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصر

ص: 62

1- آثار ذکر بعث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 9 - 3

3 - لحظه خروج مردگان از قبرها در قیامت، وحشت انگیز و توجه به آن، بازدارنده انسان از کفران نعمت، بخلورزی و دل بستگی شدید به ثروت است.

لکنود... أفلا يعلم إذا بعثر ما فی القبور

2- بعث انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 42 - 1

1 - رستاخیز و لحظه خروج آدمیان از خاک، هنگام شنود فریاد آسمانی بهوسيله همگان

یوم یسمعون الصیحه بالحقّ ذلک یوم الخروج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 44 - 1

1 - قیامت، روز شکافتن زمین و خروج سریع آدمیان از دل خاک

یوم تشقّق الأرض عنهم سراعاً

مطلب بالا، بر این اساس است که «سراعاً» اشاره به خروج سریع داشته است.

3- بعث در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 9 - 1

1 - در قیامت، مردگان از قبرها برانگیخته و پراکنده خواهند شد.

بعثر ما فی القبور

«بُعْثَرًا» (معلوم «بُعْثَرًا»); یعنی، بیرون کشید؛ اجزا را زیر و رو کرد؛ متفرق ساخت؛ آشکار کرد و برانگیخت (صحاح اللغه). صاحب «مفردات» بعید نمی داند که فعل «بُعْثَرًا»، مرکب از فعل های «بُعِثَ» و «أُثِرَ» باشد؛ زیرا معنای هر دو را دارد. مصداق بارز «ما فی القبور» - به قرینه ضمیر جمع عاقل در جمله «إِنَّ رَبَّهُمْ...» (در آیات بعد) - انسان ها هستند.

4- ترسناکی بعث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 9 - 3

3 - لحظه خروج مردگان از قبرها در قیامت، وحشت انگیز و توجّه به آن، بازدارنده انسان از کفران نعمت، بخلورزی و دل بستگی شدید به ثروت است.

لکنود... أفلا یعلم إذا بعثر ما فی القبور

5- تقدیر بعث انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 5 - 2

2 - روز قیامت و ویژگی های آن و وقوع حشر انسان ها در آن، از پیش تعیین شده است.

مبعوثون . لیوم عظیم

«لام» در «لیوم»، لام توقیف است و معنایی نظیر «عند» دارد.

6- حتمیت بعث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- معاد و خروج مردگان از خاک ، وعده حق و تخلف ناپذیر الهی

أتعداننی أن أخرج . . . إن وعد الله حقّ

ص: 64

7- حتمیت بعث انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 7 - 3

3 - برانگیخته شدن انسان ها در قیامت ، امری قطعی است .

قل بلی وربی لتبعثنّ

8- سرعت بعث کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 43 - 1

1 - کافران حق ستیز در قیامت ، از گور های خود با سرعت بیرون آمده ، به نقطه ای مشخص خواهند رفت .

یوم یخرجون من الأجدات سراعاً کأنهم إلی نصب یوفضون

«أجدات» (جمع «جدث») به معنای قبرها است.

9- سرعت در بعث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 43 - 3

3 - خروج انسان ها از گور ها و زنده شدن آنان ، برای محاکمه با سرعت انجام می پذیرد .

یوم یخرجون من الأجدات سراعاً کأنهم إلی نصب یوفضون

10- سهولت بعث اخروی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 7 - 7

7 - برانگیختن انسان ها و حسابرسی از آنان در قیامت ، کاری سهل و آسان برای خداوند

لتبعثنّ ثمّ لتنبؤنّ بما عملتم وذلک علی اللّهِ یسیر

11- فلسفه بعث انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 5 - 3

3 - احضار انسان ها در صحنه قیامت ، از اهداف محشور ساختن آنان است . *

مبعوثون . لیوم عظیم

لام در «لیوم» ممکن است بر تعلیل دلالت کند؛ یعنی، حشر انسان ها به جهت روز قیامت و حضور در صحنه های آن است.

12- نشانه های بعث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 42 - 4

4 - فریاد آسمانی در آستانه رستاخیز ، دارای نقش در خروج آدمیان از خاک *

یسמעون الصیحه . . . ذلک یوم الخروج

بنابراین که تقدم لفظی «صیحه» بر «خروج»، بیانگر تأثیر صیحه در سر بر آوردن آدمیان از خاک باشد، برداشت بالا استفاده می شود.

13- ویژگیهای بعث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 42 - 5

5 - خروج جسم انسان ها از زمین در قیامت

ذلک یوم الخروج . . . یوم تشقُّ الأرض عنهم

14- ویژگیهای بعث انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 4 - 4

4 - برانگیخته شدن انسان ها در قیامت ، در قالب جسمی همانند جسم دنیایی آنان

قدرین علی آن نسوی بنانه

تصریح به درست کردن انگشتان، می تواند اشاره به حقیقت یاد شده باشد.

ص: 66

15- ویژگیهای بحث کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 43 - 1

1 - کافران حق ستیز در قیامت ، از گور های خود با سرعت بیرون آمده ، به نقطه ای مشخص خواهند رفت .

یوم یخرجون من الأجداث سراعاً كأنهم إلی نصب یوفضون

«أجداث» (جمع «جدث») به معنای قبرها است.

ص: 67

1- آثار بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 8

8- رسیدن امت ها به مقام تسلیم در گرو بعثت پیامبران؛ آموزش کتاب آسمانی و معارف و احکام دینی و پاک شدن از آلودگیهاست.

من ذریتنا امة مسلمة لك .. ربنا وبعث فیهم رسولا منهم یتلوا ... یركیهم

به نظر می رسد درخواست ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع) برای بعثت پیامبری از میان ذریه آنها در پی درخواست تشکیل «امت مسلمة» بدین جهت باشد که: بعثت و هدفهای آن، از ضروریات بنیادی برای تشکیل «امت مسلمة» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 39 - 11

11- بعثت انبیا، دلیلی روشن بر دروغ بودن ادعای مشرکان بر اینکه هدایت و گمراهی جبری است.

قال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء .. و لقد بعثنا فی كل أم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 43 - 8

8- مبعوث شدن انبیا از سوی خداوند، دلیل بطلان عقیده مشرکان، در جبری انگاشتن اعتقاداتشان

و قال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء .. و ما أرسلنا من قبلك

احتمال دارد که آیه در صدد جواب گویی به مشرکان باشد که می پنداشتند مشیت خداوند آنان را به شرک عبادی وا داشته است (لو شاء الله ما عبدنا من دونه) که خداوند به آنان پاسخ می دهد: سنت خداوند در هدایت مردم برانگیختن انسانهایی جهت هدایتگری است و جبری در کار نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 113 - 5

5- عذاب و کیفر امت ها ، پس از اتمام حجت الهی بر آنان با فرستادن انبیا بود .

لقد جاءهم رسول منهم فكذبوه فأخذهم العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 8

8 - بعثت پیامبران ، نمود ربوبیت خدا

فيقولوا ربنا لولا أرسلت إلينا رسولا

2- آثار بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 115 - 7

7 - اتمام دین، با بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) جلوه ای از ربوبیت خداوند است.

و تمت كلمت ربك صدقا وعدلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 17 - 6

6- «عن موسى بن جعفر (ع) : . . . ان الجنّ كانوا يسترقون السمع قبل مبعثه فمَنعت في أو ان رسالته بالرجوم . . . ;

از امام موسی بن جعفر روایت شده است: جنیان قبل از بعثت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) استراق سمع می کردند (اخبار آسمانها را گوش می دادند) و در اوایل رسالت آن حضرت، به وسیله پرتاب سنگهای ستارگان، از آن ممنوع شدند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 29 - 1

1 - بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و ظهور امت جدید و بالنده اسلام ، خط بطلانی بر پندار باطل اهل کتاب بود .

يأيهذا الذين ءامنوا .. ءامنوا برسوله ... لتلايعلم اهل الكتب الا يقدررون على شى

كلمه «لا» در «لتلايعلم» زايد است؛ يعنى، تا اهل كتاب بدانند كه هيچ بخشى از فضل خداوند در حوزه اختيار آنان قرار ندارد.

3- آثار بعث موسى (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 49 - 2

ص: 69

2- خداوند با بعثت موسی (ع)، بنی اسرائیل را از سیطره فرعونیان و شکنجه های سهمگین آنها رها ساخت.

و إذ نجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

در جمله «أنعمت علیکم» و «أنی فضلتکم» نعمت دادن و برتری بخشیدن به خداوند نسبت داده شده؛ ولی در جمله «نجیناکم» (ما شما را نجات دادیم) نجات بخشی به ضمیر «نا» (ما) نسبت داده شده است. از این مقابله می توان فهمید که خداوند در نجات بخشی، نظر به سببهایی نیز دارد که به قرینه آیات بعد می توان گفت: آن سبب بعثت حضرت موسی (ع) بوده است.

4- آگاهی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 45 - 16

16- مردم عصر بعثت از کیفر هلاکت بار الهی نسبت به اقوام ستمگر پیشین آگاه بودند.

الذین ظلموا أنفسهم و تبین لکم کیف فعلنا بهم و ضربنا لکم الأمثال

5- اصحاب یمین بعد از بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 40 - 1

1 - اصحاب الیمین، متشکل از دسته ای از مردمان جوامع پس از بعثت

و ثلثه من الآخرین

6- اصرار بر کفر کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 15 - 2

2- خداوند، با بیان پافشاری کافران عصر بعثت بر کفر و انکار معاد، انتظار ایمان آوردن آنان را بی فایده خواند و توطئه گری آنها را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوشزد کرد.

إثمهم یکیدون کیداً

7- افتراهای مردم مقارن بعثت

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - اسراء - 17 - 88 - 12

ص: 70

12- اعتقاد برخی از مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عدم و حیانت قرآن و ساختگی بودن آن

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ . . . لایأتون بمثله

از اینکه قرآن با قاطعیت تمام اعلام تحدی می کند، می توان آن را پاسخ این شبهه که «قرآن وحی نیست» تلقی کرد.

8- افراط مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 5 - 1

1 - افراط و زیاده روی مردم عصر بعثت در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مانع لطف خدا در فرستادن وحی نبود.

أفنزرب عنکم الذکر صفحاً أن کنتم قومًا مسرفین

با توجه به مقام آیه - که مسأله وحی را مطرح می کند - مراد از «اسراف»، افراط و زیاده روی در مخالفت با وحی خواهد بود.

9- افسانه های مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 5 - 3

3- در عصر نزول قرآن، داستان ها و افسانه های گوناگون مکتوب وجود داشت.

وقالوا أسطیرالأولین اکتبها

10- امتحان با بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 30 - 8

8 - استمرار آزمایش الهی با بعثت پیامبران، پس از نوح

إنّ فی ذلک لآیت و إن کنا لمبتلین

عبارت «وإن کنا لمبتلین»، بیان اجمالی سرگذشت اقوام پس از حضرت نوح(ع) است و فرازهای بعد، بیان تفصیلی آن می باشد.

11- انتظار بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 6

6 - اهل کتاب و مشرکان مکه و مدینه ، خود را منتظر فرستاده ویژه خداوند می دانستند و ترک مرام خویش را به آن مشروط

ص: 71

ساخته بودند .

لم يكن ... منفكين حتى تأتيهم البينه . رسول من الله

برداشت یاد شده، ناظر به احتمال اراده «منفکین عن الکفر» است که در برداشت های آیه پیشین توضیح داده شد.

12- اهل کتاب مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 4

4 - موقعیت ممتاز و برجسته اهل کتاب در جامعه عرب عصر بعثت

و سئل من أرسلنا من قبلک من رسلنا

حکم قرار دادن اهل کتاب درباره شرک و توحید، نشانی از موقعیت برجسته آنان دارد.

13- اهمیت بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 36 - 12

12- گستره همه مناطق زمین - که جوامع انسانی در آن جاها وجود داشته - شاهد اعزام پیامبران خدا به سوی خود .

و لقد بعثنا فی کل أمة رسولا ... فسیروا فی الأرض فانظروا

«فا» در «فسیروا» تفریع است. دعوت از مردم برای جهانگردی، پس از بیان بعثت انبیا در میان هر امتی، به این معناست که: گستره زمین شاهد وضعیت و عاقبت کسانی است که انبیای الهی را تکذیب کردند. در نتیجه می توان آثار آنان را پیدا کرد و مورد مطالعه قرار داد.

14- اهمیت بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 5

5 - نعمت های داده شده به انسان ها از ناحیه خدا بدون بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نعمتی کامل نبود .

و لآتم نعمتی علیکم و لعلکم تهتدون . كما أرسلنا فیکم رسولا

برداشت فوق با توجه به توضیح برداشت قبل، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 6

ص: 72

6- رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله ، دو نعمتی شایسته و بایسته شکرگزاری به درگاه خدا

فولوا وجوهکم شطره . . . کما أرسلنا فیکم رسولا . . . واشکروا لی

شکر، در برابر نعمت است و مصداق مورد نظر برای نعمت - به قرینه آیات قبل - نعمت رسالت و تغییر قبله می باشد.

15- بت پرستی در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 71 - 9

9- رواج شرک و بت پرستی در بین مردم جزیره العرب مقارن ظهور اسلام

قل أندعوا من دون الله ما لا ینفعنا و لا یضرنا

16- بت پرستی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- فرقان - 25 - 42 - 4

4- مشرکان ، به هنگام طلوع خورشید اسلام ، به معبود های متعددی اعتقاد داشتند .

لیضلنا عن الهتنا

«إله» مفرد «آلهه» به معنای معبود است و جمع آمدن آن حاکی است که مشرکان به چند معبود اعتقاد داشتند.

17- بشارت بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- بقره - 2 - 101 - 4,6

4- تورات در بردارنده بشارت به بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

و لما جاءهم رسول . . . نبذ فریق من الذین أوتوا الکتب کتب الله وراء ظهورهم

جمله «نبذ فریق» جواب شرط (لما جاءهم) است. ترتب دور افکندن تورات بر آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) اشاره به این حقیقت

دارد که: این کتاب، بشارت به آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) داشته و ویژگیهای آن حضرت را بر شمرده است.

6 - عالمان اهل کتاب ، پس از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت های تورات را درباره پیامبر موعود ندیده انگاشته و بدان ها اعتنایی نکردند .

ولما جاءهم رسول .. نبذ فريق من الذين أوتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

به نظر می رسد مراد از «فريق» در جمله فوق، عالمان یهود باشد؛ زیرا آنان متصدی بیان معارف و احکام تورات بودند. جمله «كأنهم لا يعلمون» (گویا [بدانها] عالم نبودند) مؤید این معناست.

ص: 73

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 90 - 10

10 - خداوند ، بر اساس مشیت خویش ، پیامبران را به پیامبری بر می گزیند و انتخاب می کند .

أن ينزل الله من فضله على من يشاء من عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 11

11 - بعثت پیامبران ، پرتوی از عزت و حکمت خداوند است .

ربنا وبعث فيهم رسولا .. إنك أنت العزيز الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 27، 11، 8، 7

7 - بعثت پیامبران از سوی خداوند ، به دنبال بروز اختلاف در جامعه نخستین

كان الناس امه واحده فبعث الله النبيين .. ليحكمم ... فيما اختلفوا فيه

جمله «ليحكمم ..» بیان می کند که انبیا به هنگام بروز اختلاف در جوامع ابتدایی مبعوث شدند؛ نه قبل از آن. بنابراین جمله «فاختلفوا» پس از «كان الناس ...» مقدر است.

8 - بعثت پیامبران ، نقطه عطفی در تاریخ زندگی انسان های نخستین

كان الناس امه واحده فبعث الله النبيين مبشرين

11 - جامعه بشری ، نیازمند بعثت پیامبران برای حل اختلافات (هدایت جامعه)

فبعث الله النبيين .. ليحكم بين الناس فيما اختلفوا فيه

27 - پیدایش اختلافات جدید (اختلافات دینی) در جوامع ، پس از بعثت انبیا و حل اختلافات اولیه

ليحكمم .. و ما اختلف فيه الا الذين اوتوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 164 - 2،4

2 - بهره جستن از نعمت بزرگ بعثت انبیا، در گرو ایمان به آنهاست .

لقد منّ الله على المؤمنين اذ بعث فيهم رسولا

بعثت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) نعمتی بزرگ برای همه انسانهاست؛ بنابراین ذکر خصوص مؤمنان بدان جهت است که بهره گیری از آن نعمت بزرگ، مشروط به ایمان به اوست.

4 - پیامبران، برانگیختگان الهی در میان انسان ها و از جنس ایشان

اذ بعث فيهم رسولا من انفسهم

ص: 74

کلمه «من» می تواند برای تبعیض باشد، در این صورت «رسولا من انفسهم» به این معناست که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، فردی از افراد بشر و از جنس ایشان است؛ نه فردی از ملائکه و یا جنس و نوعی دیگر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 183 - 8

8 - بعثت رسولان متعدّد برای بنی اسرائیل، همراه دلایل روشن (معجزات و براهین)

قد جاءكم رسل من قبلي بالبينات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 54 - 5

5 - بعثت انبیا و رهبران الهی، ناشی از فضل خداوند است.

ام يحسدون الناس على ما اتيهم الله من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 3

3 - خداوند، پیامبران بسیاری را پس از نوح (ع) مبعوث کرد و بدان ها وحی فرستاد.

كما أوحينا إلى نوح و النبيين من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 10، 14

10 - بعثت پیامبران، اتمام حجت خداوند بر مردم

ان تقولوا ما جاءنا من بشير و لاندیر

اگر چه خطاب آیه متوجه اهل کتاب است، ولی قطعاً در اتمام حجت به سبب پیامبر (صلی الله علیه و آله) بین اهل کتاب و سایر مردم تفاوتی نیست.

14 - بعثت پیامبران الهی، پرتویی از قدرت مطلقه خداوند

قد جاءكم . . . و الله على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 20 - 5,6

5 - بعثت پيامبرانى در ميان بنى اسرائيل ، از نعمت هاى بزرگ خداوند براى آنان

اذكروا نعمه الله عليكم اذ جعل فيكم انبياء

6 - بعثت پيامبران در ميان امت ها ، نعمتى بزرگ براى آنان

اذكروا نعمه الله عليكم اذ جعل فيكم انبياء

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 75

2 - خداوند در پی ارسال هر یک از پیامبران در شهر ها و آبادانی ها ، کفرپیشگان را به سختی تنگدستی و رنج و اندوه گرفتار ساخت .

و ما أرسلنا فی قریه من نبی إلا أخذنا أهلها بالبأساء و الضراء

با توجه به دو آیه بعد (ولو أن أهل القرى . . .) معلوم می شود گرفتار ساختن امتهای گذشته به بلاها و سختیها در صورتی بوده که آنان با تبلیغ و ارشاد پیامبران خویش ایمان نمی آوردند و همچنان بر کفرورزی پافشاری داشتند. در این مرحله آنها را گرفتار می ساخت تا شاید متنبه شوند. بنابراین جمله «أخذنا أهلها ...» مقید می شود به «إذا لم يؤمنوا و لم یتقوا»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 13 - 4

4 - تاریخ بشر ، شاهد بعثت پیامبران در پی گسترش ظلم و بی عدالتی

لما ظلموا و جاءتهم رسلهم بالبینت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 47 - 8

8 - بعثت پیامبران ، اتمام حجت خداوند بر مردم است .

فإذا جاء رسولهم قضی بینهم بالقسط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 11

11 - رسولان الهی با دلایل و براهین روشن در میان اقوام مختلف و از جمله قوم نوح ، عاد و ثمود ، مبعوث شدند .

جاءتهم رسلهم بالبینت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 63 - 1

1 - سوگند خداوند به خویش ، مبنی بر ارسال پیامبرانی به سوی امت های مختلف ، پیش از ظهور اسلام

تالله لقد أرسلنا إلى أمم من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 15

15 - فرستادن رسولان الهی همراه با معجزات ، پرتویی از ربوبیت خداوند است .

إنا رسولاً ربك . . . ب-آیه من ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 2

ص: 76

2 - سنت الهی، بر فرستادن رسولانی از جنس بشر و برخاسته از میان همان مردم بود.

فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ

بلکه فردی بود برخاسته از میان همان مردم، تربیت شده در میان ایشان و شناخته شده برای همه آنان بود. هم چنین قید «منهم» بیانگر این معنا است که آن پیامبر، از جنس خود مردم بود، نه از غیر بشر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 44 - 1

1 - تاریخ، شاهد بعثت پیامبران، پس از نابودی قوم ثمود

ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرُونًا ۖ أَخْرَيْنَ ۖ .. ثُمَّ أَرْسَلْنَا رَسُولَنَا تَتْرًا

«تترا» به معنای پیامی آمدن است. گفتنی است که «تترا» در این آیه، مصدر به معنای فاعل است که در محل نصب و حال است برای «أرسلنا» می باشد. بنابراین تقدیر آن چنین است: «ثُمَّ أَرْسَلْنَا جَائِئِينَ وَاحِدًا بَعْدَ وَاحِدٍ» (پس فرستادگان خود را یکی پس از دیگری، روانه کردیم).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 45 - 9

9 - فرستاده شدن پیامبر از سوی خدا به سوی مردم، دارای پیشینه ای بلند در تاریخ بشر

و لَكِنَّا كُنَّا مَرْسَلِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 5، 1

1 - اقدام خداوند به برانگیختن پیامبر در میان اقوام پیشین، قبل از نابود ساختن آنان

وَمَا كَانَ رَبِّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى حَتَّى يَبْعَثَ فِي أُمَمٍ رَسُولًا

5 - گزینش شهرهای بزرگ و مرکزی از سوی خداوند برای بعثت فرستادگان خود

حَتَّى يَبْعَثَ فِي أُمَمٍ رَسُولًا

«أُمَمُ الْقُرَى» به شهری گفته می شود که نسبت به شهرهای دیگر حالت مرکزیت داشته باشد و مردم آن شهرها برای رفع نیازمندی های خود

و .. به آن جا مراجعه کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 47 - 4

4- قبل از پیامبر اسلام، پیامبران دیگری از سوی خداوند، برانگیخته شده اند.

و لقد أرسلنا من قبلك رسلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 3 - 5

5- تاریخ بشر، شاهد بعثت پیامبرانی بسیار

ص: 77

19- بعثت انبیای انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 14 - 3

3 - خداوند پس از این که مردم انطاکیه دو پیامبر را تکذیب کردند ، پیامبر سومی را برای تقویت آن دو فرستاد .

فكذبوهما فعزّزنا بثالث

«عزه» ریشه فعل «عزّزنا» به معنای «قوّه» است.

20- بعثت انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 21

21 - تمامی پیامبران مبعوث شده به سوی بنی اسرائیل ، دارای دلایل روشن (معجزه - برهان) بر حقانیت رسالت خویش

و لقد جاءتهم رسلنا بالبینت

21- بعثت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 3

3 - بعثت پیامبرانی متعدد و بلند مرتبه از جانب خداوند برای بنی اسرائیل

وارسلنا الیهم رسلا

تنوین در «رسلا» می تواند اشاره به عظمت و مرتبه والای آن رسولان داشته باشد.

22- بعثت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 9

9- بعثت داود (ع) قبل از بعثت عیسی (ع)

علی لسان داود و عیسی ابن مریم

تقدیم ذکر داود بر عیسی حاکی از سبقت زمانی حضرت داود است.

ص: 78

23- بعثت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 3,7

3 - بقای نشانه ها و آیین پیامبران یهود تا زمان بعثت عیسی (ع)

و قفینا علی ءاثرهم بعیسی ابن مریم

«ءاثرهم» می رساند که شریعت و آثاری از پیامبران پیشین باقی بوده است.

7 - بعثت عیسی (ع) ، گواه و تأییدی بر حقانیت تورات

و قفینا .. بعیسی ابن مریم مصدقاً لما بین یدیه من التوریه

با در نظر گرفتن اینکه در تورات نوید بعثت عیسی (ع) داده شده بود، بعثت عیسی (ع) خود گواه راستی و درستی تورات خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 9

9 - بعثت داود (ع) قبل از بعثت عیسی (ع)

علی لسان داود و عیسی ابن مریم

تقدیم ذکر داود بر عیسی حاکی از سبقت زمانی حضرت داود است.

24- بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 90 - 13

13 - یهودیان ، معترض به خداوند به خاطر گزینش رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) به پیامبری و نازل کردن وحی بر آن حضرت

بغیاً أن ينزل الله من فضله علی من یشاء من عباده

از اینکه قرآن در بیان ریشه حسادت یهود (أن ينزل ..) به دو چیز اشاره کرده است (پیامبری رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و اینکه خدا این مقام را به او عطا کرده) می توان چنین نتیجه گرفت که یهودیان علاوه بر حسادتشان بر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) به خداوند نیز به سبب اعطای این مقام، معترض بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 1,5

1 - محمد (صلی الله علیه و آله) ، رسولی مبعوث شده از جانب خداوند

و لما جاءهم رسول من عند الله

ظاهر این است که مراد از «رسول» پیامبر اسلام باشد. قابل ذکر است که برخی از مفسران بر آنند که مقصود حضرت عیسی (ع)

ص: 79

است.

5- بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دلیل و گواهی بر راستی و درستی تورات و آسمانی بودن آن

مصدق لما معهم

توضیح برداشت فوق در آیه 41، 91 و 97 از همین سوره بیان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 5

5- بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله ، نمونه ای از توجه و یاد خدا از بندگان خویش *

و حیث ما کنتم فولوا وجوهکم شطره . . . کما أرسلنا فیکم رسولاً ... فاذکرونی اذکرکم

برداشت فوق احتمال دیگری است که می توان از تفریع جمله «فاذکرونی . . .» بر بعثت پیامبر و تغییر قبله، استفاده کرد؛ یعنی: فاذکرونی اذکرکم کما ذکرتمکم بارسال الرسول و تحویل القبله.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 164 - 12، 13، 1

1- بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نعمتی بزرگ برای مؤمنان

لقد منّ الله علی المؤمنین اذ بعث فیهم رسولاً

فعل «منّ» از مصدر «منّه» به معنای نعمت بزرگ است.

3- رسیدن به مقام رضای الهی ، رهایی از دوزخ و نیل به درجات عالی ، در پرتو بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان به اوست .

افمن اتّبع رضوان الله . . . هم درجات عند الله ... لقد منّ الله علی المؤمنین اذ

با توجّه به آیه قبل که سخن از نیل به درجات و رضای الهی بود، گویا در این آیه راه وصول به آن را بیان می کند.

12- گمراهی آشکار مردم ، پیش از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وان کانوا من قبل لقی ضلال مبین

15- یادآوری وضعیّت نابهنجار (گمراهی آشکار) مردم پیش از بعثت ، برانگیزنده توجّه و قدردانی از نعمت بزرگ رسالت پیامبر (صلی

لقد منّ الله . . . و ان كانوا من قبل لفي ضلال مبين

جمله «ان كانوا . . .» به منزله دلیل است برای بزرگی نعمت رسالت. یعنی روشن است که پیش از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چه منجلابی از گمراهی و ضلالت فرو رفته بودید و این پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم قرآنی بود که شما را هدایت کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 170 - 16، 5، 2

2 - اهل کتاب قبل از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انتظار رسالت آن حضرت

يأيتها الناس قد جاءكم الرسول

«قد» در «قد جاءكم» که به معنای توقع است و نیز «ال» در «الرسول» که برای عهد ذهنی است، می رساند که مخاطبان در انتظار بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند.

5 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نزول قرآن پرتویی از ربوبیت الهی

ص: 80

قد جاءكم الرسول بالحق من ربكم

16 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نزول قرآن برخاسته از علم و حکمت خداوند

یأیها الناس قد جاءكم الرسول بالحق من ربکم . . . و كان الله علیماً حکیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 174 - 1,2

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرستاده ای از جانب خداوند برای تمامی انسانها

یأیها الناس قد جاءكم برهن من ربکم

2 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) پرتوی از ربوبیت خداوند نسبت به مردمان

یأیها الناس قد جاءكم برهن من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 2,9

2 - اهل کتاب (یهود و نصارا) در انتظار بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

یاهل الکتب قد جاءكم رسولنا

کلمه «قد» می تواند بیانگر انتظار حصول فعلی باشد که بر سر آن آمده است. نظیر «قد قامت الصلوه».

9 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، اتمام حجت خداوند بر اهل کتاب

ان تقولوا ما جاءنا من بشیر و لانذیر فقد جاءكم بشیر و نذیر

«ان تقولوا» به تقدیر «لام» تعلیل و «لا» نافیه است ؛ یعنی لئلا تقولوا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 7

7 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از بشارت ها و اخبار غیبی تورات و انجیل

الرسول النبى الاممى الذى يجدونه مكتوبا عندهم فى التوریه و الانجیل

8 - بعثت پیامبر خاتم (صلی الله علیه و آله) ، نشانی از نزدیکی رخداد قیامت

اقتربت الساعة و انشق القمر

«شق القمر» از معجزات ویژه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است. در حقیقت خداوند، معجزه آن حضرت را - که حاکی از حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تحقق عصر خاتمیت است - نشان نزدیکی قیامت معرفی کرده است.

ص: 81

25- بعثت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 183 - 3

3 - اعتقاد و اعتراف یهود به پایان نیافتن پیامبری و رسالت ، پس از بعثت حضرت موسی (ع)

الآن تؤمن لرسول حتی یاتینا بقربان

اگر یهود، مدعی خاتمیت نبوت حضرت موسی (ع) بودند، باید به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می گفتند از ما تعهد گرفته شده که به هیچ مدعی رسالتی ایمان نیاوریم، نه اینکه علامت پیامبر راستین را بیان کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 2

2 - خداوند با بعثت موسی ، بنی اسرائیل را از سیطره فرعونیان و شکنجه های سهمگین آنان رها ساخت .

و إذ أنجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

در جمله «هو فضلکم» (او شما را برتری بخشید)، برتری دادن تنها به خداوند نسبت داده شده است، ولی در جمله دوم «أنجیناکم» (ما شما را نجات دادیم) نسبت نجات بخشی به ضمیر «نا» (یعنی ما) داده شده است. از این مقابله می توان فهمید که خداوند در نجات بخشی نظر به اسباب نیز دارد که به مناسبت، سبب آن بعثت حضرت موسی است. بنابراین «أنجیناکم» یعنی ما با بعثت موسی شما را نجات دادیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 144 - 12

12 - سخن گفتن خدا با موسی (ع) و گزینش وی به پیامبری ، از نعمت های بزرگ خداوند به وی

اصطفیتک علی الناس برسلتی و بکلمی . . . و کن من الشکرین

26- بعثت هود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 15

15- « عن الصادق (ع) : لما حضرت نوحاً (ع) الوفاء دعا الشيعه فقال لهم : إعلموا أنه ستكون من بعدى غيبه تظهر فيه الطواغيت و أن الله عزوجل يفرّج عنكم بالقائم من ولدى اسمه هود . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده: هنگامی که وفات نوح فرارسید، پیروانش را فرا خواند و فرمود: بدانید همانا به زودی بعد از من غیبتی خواهد بود که در آن طاغوتها پدید می آیند و خدای عزوجل بهوسیله فردی قیام کننده از نسل من، که نام او هود است، برای شما گشایش پدید می آورد. . .».

ص: 82

27- بی احترامی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 17 - 3

3 - محروم ساختن یتیمان از اکرام و احترام و بها ندادن به شخصیت آنان ، فرهنگی حاکم بر مردم عصر بعثت

لاتکرمون الیتیم

28- بی سوادی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 2 - 2

2 - مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بی بهره از سواد خواندن و نوشتن

هو الذی بعث فی الأمّین رسولاً منهم

«أُمّی» (مفرد «أُمّیین»); یعنی، بی سواد، کسی که خواندن و نوشتن نمی داند.

29- بینش اعراب دوران بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 18

18 - بردگان ، در دید اعراب عصر بعثت ، فاقد هرگونه هویت و ارزش بودند .

هل لکم .. تخافونهم کخیفتمکم أنفسکم

از این که مشرکان، از ناحیه بردگان خویش، یا احساس نگرانی نداشتند و یا چندان قابل توجه نبود، استفاده می شود که آنان را دارای قدر و منزلت نمی دانستند.

30- بینش علمای دینی مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 9

9- بشر بودن پیامبران ، امری مسلّم نزد عالمان دینی و آگاهان تاریخ انبیا در عصر بعثت

و ما أرسلنا .. فسلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

مقصود از «أهل الذکر» عالمان دینی است؛ زیرا اولاً عموم مردم از تاریخ پیامبران بی خبر بودند و این نوع اطلاعات در اختیار عالمان دینی بود و ثانیاً واژه «ذکر» در قرآن، بر کتاب های آسمانی و از جمله خود قرآن اطلاق گردیده است.

ص: 83

31- بینش مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 85 - 5

5- مردم عصر بعثت ، معتقد به توانایی علمی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پاسخ گویی به مسائل اسرارآمیز و ناشناخته ای چون روح

یسئلونک عن الروح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 22 - 3,4

2- نزول داستان اصحاب كهف در قرآن ، زمینه ساز اظهار نظرهایی گوناگون در میان مردم عصر بعثت ، در باره تعداد آنان شد .

سیقولون ... و يقولون ... و يقولون

حرف «سین» در «سیقولون» نشانه صدور آن گفته و گفته های بعدی در زمان آینده است و به قرینه «فلا تمار فیهم» این اقوال، در زمان حیات رسول الله (صلی الله علیه و آله) پیدا شده بود.

3- مردم عصر بعثت ، با اظهار سه نظریه متفاوت ، اصحاب كهف را سه ، یا پنج و یا هفت نفر می پنداشتند .

سیقولون ثلثه رابعهم کلبهم و يقولون خمسة . . . و يقولون سبعة

4- سگ اصحاب كهف ، چهارم یا ششم و یا هشتمین عضوگروه اصحاب كهف در نظر مردم بود .

سیقولون ثلثه رابعهم کلبهم و يقولون خمسة سادسهم کلبهم . . . و يقولون سبعة و ثامنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 5 - 4

4- لزوم حفظ درختان بارور ، در باور مردمان عصر بعثت

ما قطعتم من لینه . . . فبإذن الله

از توضیح خداوند نسبت به مشروعیت عمل مسلمانان در قطع درختان بنی نضیر، چنین استفاده می شود که عمل آنان، برای مردم مدینه چه بسا سؤال برانگیز بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 25 - 1

1 - برخی از مردم عصر بعثت ، قرآن را کلامی القا شده از سوی شیطان می پنداشتند .

و ما هو بقول شیطن

32- بینه مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 84

3 - پندار مشرکان عصر بعثت ، خاموش شدن فروغ دین و آیین نبوی ، با رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإمّا نذهيّنّ بك فإنّا منهم منتقمون

آیه شریفه، گویا در پاسخ توهم مشرکان است که می پنداشتند با رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تمامی مسائل خاتمه خواهد یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 12

12- ارج و منزلت تورات نزد مشرکان عصر بعثت ، به رغم عدم پیروی از آن

و من قبله كتب موسى إمامًا ورحمه و هذا كتب مصدق

این احتمال وجود دارد که تذکر به وجود مشابهت قرآن و تورات، از آن جهت باشد که مشرکان مکه - با این که عملاً پیرو تورات نبودند - نوعی احترام و قداست برای آن قائل بوده و به تکذیب آن اقدام نمی کردند. بر این اساس خداوند فرموده است: شما چگونه قرآن را دروغ می پندارید، با این که شبیه تورات است که نزد شما قرب و منزلت دارد.

33- بینش مورخان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 9

9- بشر بودن پیامبران ، امری مسلم نزد عالمان دینی و آگاهان تاریخ انبیا در عصر بعثت

و ما أرسلنا . . . فسلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

مقصود از «أهل الذکر» عالمان دینی است؛ زیرا اولاً عموم مردم از تاریخ پیامبران بی خبر بودند و این نوع اطلاعات در اختیار عالمان دینی بود و ثانیاً واژه «ذکر» در قرآن، بر کتاب های آسمانی و از جمله خود قرآن اطلاق گردیده است.

34- پرسش مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 85 - 2

2- حقیقت روح ، امری مبهم و سؤال برانگیز برای مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و یستلونک عن الروح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 83 - 1,4

1- مردم زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آن حضرت ، درباره ذوالقرنین ، پرسش هایی را مطرح ساخته بودند .

و یستلونک عن ذی القرنین

ص: 85

«قرن» به معنای «شاخ» است. گفته اند وجه تسمیه «ذوالقرنین» آن بوده که وی، دورشته گیسوان بافته، همانند دو شاخ داشته و یا این که بر کلاه او دو شاخ قرار داشته است. البته «قرن» به معنای مدّت زمانی متمادی که مردم در آن زیست می کنند نیز آمده و لذا برخی نیز وجه تسمیه را دوران طولانی حاکمیت ذوالقرنین دانسته اند.

4- پرسش های مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، زمینه نزول برخی آیات و تبیین مطالبی برای مردم بود .

و یستلونک عن ذی القرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 42 - 1

1 - پرسش از زمان فرارسیدن قیامت ، سؤال مکرر مردم از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یستلونک عن الساعه ایتان مرسیها

کلمه «مرسی»، به صورت های مصدر میمی، اسم زمان، اسم مکان و اسم مفعول کاربرد دارد (مفردات راغب). این کلمه در آیه شریفه - به قرینه «ایان» که سؤال از زمان است - مصدر میمی می باشد. در این صورت «مرسی» به معنای وقوع و استقرار خواهد بود. مکرر بودن سؤال، از فعل مضارع «یستلونک» استفاده شده است.

35- پوچ انگاری بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 18 - 9

9- بازیچه انگاشتن نظام خلقت و بعثت پیامبران ، از سوی مشرکان عصر پیامبر

و ما خلقنا السماء.. لعین... و لکم الویل ممّا تصفون

مخاطب «لکم» و «تصفون» مشرکانند و به قرینه آیات پیشین، مقصود از توصیف عقیده نادرست مشرکان در باره آفرینش جهان و نسبت ناروای سرگرمی گرفتن آفرینش به خداوند است.

36- تأثیر قرآن در مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 30 - 3

3 - قرآن ، دارای تأثیری شگرف در میان مردم عصر نزول

قالوا هذا سحر

این که مشرکان قرآن را سحر می خواندند، نشانگر تأثیر عمیق آن است.

ص: 86

37- تاریخ بعثت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 1

1 - بعثت موسی و هارون (ع) پس از بعثت پیامبران بزرگ بعد از نوح (ع) بود .

و اتل علیهم نبأ نوح ... ثم بعثنا من بعده رسلا ... ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون

38- تاریخ بعثت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 1

1 - بعثت موسی و هارون (ع) پس از بعثت پیامبران بزرگ بعد از نوح (ع) بود .

و اتل علیهم نبأ نوح ... ثم بعثنا من بعده رسلا ... ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون

39- تاریخ مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 6 - 6, 4

4 - بعثت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، در عصری بود که مردم آن و پدرانشان هیچ پیامبری را درک نکرده و از وجود رسولان الهی محروم بودند .

لتنذر قومًا ما أنذرءاباؤهم

گفتنی است طبق آیات گوناگون از جمله آیه 24 سوره فاطر (وإن من أمة إلا خلا فیها نذیر) تمامی امت ها از انذارگران الهی برخوردار بودند. بنابراین مقصود از آیه شریفه، این نیست که مردم عصر رسالت، در تمامی اعصار گذشته از وجود پیامبران الهی محروم بودند؛ بلکه مقصود پدران نزدیک آنان است و یا مراد این است که هیچ پیامبری به صورت مباشر و از نزدیک به هدایت آنان نپرداخته است.

6 - مردم در آغاز بعثت و اجداد آنان در عصر جاهلیت ، در غفلت و بی خبری بسر می بردند .

ما أنذرءاباؤهم فهم غفلون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که ضمیر «هم» به مجموع «قوم» و «آباء» بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 11

11 - وجود مذاهب و ادیان گوناگون در جزیره العرب به هنگام بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ليظهره على الدين كله

ص: 87

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 2 - 2,9

2 - مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بی بهره از سواد خواندن و نوشتن

هو الذی بعث فی الأمّین رسولاً منهم

«أمّی» (مفرد «أمّین»); یعنی، بی سواد، کسی که خواندن و نوشتن نمی داند.

9 - مردم جزیره العرب پیش از بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، در گمراهی آشکاری به سر می بردند .

وإن كانوا من قبل لفی ضلل مبین

«إن» در «وإن كانوا» مخفف از مثقله است; یعنی، «وإثم كانوا من قبل لفی ضلال مبین»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 41 - 5

5 - ایمان به قرآن در میان مردم ، در نیمه نخست رسالت (مکه) بسیار اندک بود .

قلیلاً ما تؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 42 - 5

5 - پندگیری و درس آموزی مردم از تعالیم قرآن ، در نیمه نخست رسالت بسیار ناچیز و اندک بود .

قلیلاً ما تذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 9

9 - منکران معاد و فرعون صفتان عصر بعثت ، محروم از خشیت الهی و بی تفاوت در برابر عبرت های تاریخ

يقولون أءنا... هل أتیک... إنّ فی ذلک لعبره لمن یخشی

تصریح به «من یخشی» برای اشاره به نبود خشیت در وجود منکران معاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 33 - 4

4 - کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

ماءها و مرعیها .. متعاً لکم و لأنعمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 22 - 3

3 - آشنایی مردم عصر بعثت با سوابق پیامبر (صلی الله علیه و آله) و معاشرت آن حضرت با آنان

و ما صاحبکم

ص: 88

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 17 - 3

3 - محروم ساختن یتیمان از اکرام و احترام و بها ندادن به شخصیت آنان ، فرهنگی حاکم بر مردم عصر بعثت

لاتکرمون الیتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 1

1 - بی توجهی به مستمندان و ترغیب نکردن یکدیگر به تأمین غذای آنان ، فرهنگی حاکم بر عصر بعثت

ولا تحضّون علی طعام المسکین

«تحاضّ» (مصدر «تحاضّون»)، به معنای ترغیب کردن یکدیگر است (قاموس). گفتنی است که از عبارت «طعام المسکین»، «بذل طعام المسکین» اراده شده است. البته «طعام» می تواند به معنای «اطعام» باشد - مانند «عطاء» به معنای «اعطاء» ولی تقدیر بهتر است. (البحرالمحیط)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 4 - 1

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در عصر بعثت ، نامدار و بلندآوازه ساخت و آن حضرت را در اوج شهرت قرار داد .

ورفعنا لک ذکرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 17 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز بعثت ، مخالفانی متشکل و متحد با یکدیگر داشت .

فلیدع نادیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 198 - 16

16 - گمراهی مردم ، پیش از اسلام

وان كنتم من قبله لمن الضالين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 228 - 22

22 - جامعه جاهلی عصر بعثت ، هیچ حقی را برای زنان معتبر نمی شمرد .

ولهنّ مثل الذی علیهنّ بالمعروف

با توجه به اینکه حقوق مردان بر زنان (علیهنّ) را مُسلّم گرفته و در صدد اثبات حقوق زنان بر مردان (لهنّ) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 89

13 - مسلمانان قبل از پذیرش اسلام، گرفتار پراکندگی، تفرقه، جنگ و خصومت

اذ کنتم اعداء فآلف بین قلوبکم

15 - اخوت و برادری مسلمانان در سایه اسلام، پس از تاریخی آکنده از دشمنی و کینه، برهان خداوند برای فرمان به اعتصام به ریسمان

الهی

و اعتصموا بحبل اللّٰه .. واذکروا نعمت اللّٰه علیکم اذ کنتم اعداء فآلف بین قلوب

22 - جامعه جزیره العرب در عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به خاطر تفرقه و نزاع، در معرض نابودی و هلاکت

و کنتم علی شفا حفره من النار

بنابراینکه «النار»، استعاره از هلاکت و نابودی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 164 - 12، 13

12 - گمراهی آشکار مردم، پیش از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ان کانوا من قبل لفی ضلال مبین

13 - هواپرستی و رواج ضدارزش ها، جهل و محرومیت از تعالیم دین، از جلوه های گمراهی مردم، پیش از ظهور پیامبر (صلی الله

علیه و آله)

یزگیهم و یعلمهم الکتب و الحکمه و ان کانوا من قبل لفی ضلال مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 8

8 - مردم عصر بعثت، مردمانی شرک پیشه بودند.

یوحی الیّ اّتما إلهکم إله وحد .. وویل للمشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- وجود نظام طبقاتی، در جوامع عصر بعثت و پیش از آن

و كذلك ما أرسلنا من قبلك . . . إلا قال مترفوها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 81 - 1

1- مشرکان عصر بعثت، معبودهایی متعدد را به عنوان « الهه » می پرستیدند .

واتخذوا من دون الله ءالهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 12

12 - صنعت شیشه و استفاده از آن برای روشنایی، در عصر بعثت وجود داشت .

ص: 90

فی زجاجه الزجاجه كأنها كوكب دري

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 77 - 7

7- دعوت خدا و رسول او ، مورد تکذیب مردم در نیمه نخست بعثت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) قرار گرفت .

قل ما يعبؤا بكم ربّي لولا دعاؤكم فقد كذبتم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مکه نازل گردیده است که نیمه نخست رسالت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) در آن قرار داشت. بنابراین خطاب «کذبتم» به مردم همین دوره از رسالت خواهد بود.

40- تداوم بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 6

6- وحی و بعثت پیامبران (ع) ، جریان‌ی مداوم و پیوسته در تاریخ

إنا أوحينا إليك كما أوحينا إلى نوح والنبيين من بعده . . . وءاتينا داود زبوراً

41- تقویت روحیه مسلمانان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 1 - 105 - 10

10 - توجه به ماجرای اصحاب فیل ، دلگرم کننده و اطمینان بخش برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان عصر بعثت

ألم تر كيف فعل ربك بأصحاب الفيل

42- تکذیبگری کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 15 - 2

2 - خداوند ، با بیان پافشاری کافران عصر بعثت بر کفر و انکار معاد ، انتظار ایمان آوردن آنان را بی فایده خواند و توطئه گری آنها را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوشزد کرد .

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا

ص: 91

43- تکذیبگری مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 49 - 3

3 - تکذیب قرآن ، از سوی گروهی از مردم در عصر نزول وحی

وإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ

44- توطئه کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 15 - 2

2 - خداوند ، با بیان پافشاری کافران عصر بعثت بر کفر و انکار معاد ، انتظار ایمان آوردن آنان را بی فایده خواند و توطئه گری آنها را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوشزد کرد .

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا

45- توطئه های کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 17 - 7

7 - وجود شرایط مساعد برای اقدام سریع پیامبر (صلی الله علیه و آله) به رویارویی با توطئه های کافران ، در عصر بعثت

فَمَهَّلَ الْكُفْرِينَ

فرمان مهلت دادن، در صورتی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) داده می شود که شرایط برای انجام عملی شتابزده علیه کافران فراهم باشد.

46- تهدید اهل تکاثر مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 3 - 4

4 - خداوند ، تهدیدکننده افزون نمایان عصر بعثت به کیفری گریزناپذیر

ألهيكم التكاثر... كلاً سوف تعلمون

ص: 92

47- تهدید کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 17 - 6

6 - خداوند ، کافران عصر بعثت را به عذابی نزدیک تهدید کرد .

فمهّل . . . رویداً

دادن مهلت کوتاه به منزله تهدید به عذاب، پس از انقضای مهلت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 6 - 7

7 - خداوند ، تهدیدکننده کافران عصر بعثت به سرنوشتی نظیر فرجام قوم عاد

ألم تر كيف فعل ربك بعاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 9 - 6

6 - خداوند ، تهدیدکننده کافران عصر بعثت ، به فرجامی نظیر هلاکت قوم ثمود

ألم تر كيف فعل ربك . . . و ثمود الذين جابوا الصخر بالواد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 4

4 - خداوند ، تهدیدکننده کافران عصر بعثت ، به گرفتار ساختن آنان در عقوبتی نظیر فرجام قوم فرعون

ألم تر . . . و فرعون ذی الأوتاد

48- نهمتهای مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 22 - 1

1 - برخی از مردم عصر بعثت ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را دیوانه شمرده و او را به تدوین قرآن براساس اختلالات عقلی ، متهم می کردند .

و ما صاحبکم بمجنون

49- جادو در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 7 - 10

ص: 93

10- وجود پدیده سحر و جادو، در جامعه عصر بعثت

هذا سحر مبين

50- جنیان در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 2 - 4

4- ایمان گروهی از جن به قرآن، در مرحله آغازین نزول

إِنَّا سَمِعْنَا قِرَاءَٰنًا عَجَبًا . يَهْدِي إِلَى الرِّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ

51- حجاب زنان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 16

16 - استفاده از روسری، بدون پوشاندن گلو و سینه، از پوشش های زنان جزیره العرب پیش از تشریح حکم حجاب از جانب اسلام

و ليضربن بخمرهنّ علي جيوبهنّ

52- حقانیت بعثت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 13

13 - شعيب برخوردار از بينه و دليلی روشن بر حقانیت بعثت و پیام های خویش

قد جاء تكم بينه من ربكم

53- خدانشناسی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مريم - 19 - 88 - 2

2- شناخت مردم عصر بعثت از خداوند، شناختی ضعيف و ناقص بود.

وقالوا اتّخذ الرحمن ولدًا

ص: 94

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 91 - 3

3- «رحمان» از اسامی و اوصاف خداوند ، و شناخته شده برای مردم عصر بعثت

أن دعوا للرحمن ولداً

54- خدائشناسی مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 3،7

3 - باور مشرکان عصر بعثت به رحمانیت خدای هستی

قل إن كان للرحمن ولد

7 - شناخت مشرکان عصر پیامبر نسبت به خداوند با نام «رحمان»

قل إن كان للرحمن

55- دامداری مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 33 - 4

4 - کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

ماءها و مرعیها . . . متعاً لکم و لأنعمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 32 - 4

4 - کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

متعاً لکم و لأنعمکم

56- دلایل بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 44 - 1

1- خداوند ، تمامی انبیا و رسولان خود را با دلایل روشن (معجزات) و کتاب به سوی مردم گسیل داشته است .

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً .. . بالبینت و الزبر

ص: 95

«زبر» جمع «زبور» و به معنای کتابهاست.

57- دلایل بعثت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 13

13 - شعیب برخوردار از بینه و دلیلی روشن بر حقانیت بعثت و پیام های خویش

قد جاء تکم بینه من ربکم

58- ذوب فلز در دوران بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 17 - 6

6- مردم عصر بعثت آشنا با گداختن و ذوب فلزات در کوره های آتش ، برای تهیه زیورآلات و اسباب زندگی

و مما یوقدون علیه فی النار ابتغاء حلیه أو متع

59- زمینه بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 10

10 - فسق و تبه کاری رهبران کارگزاران جامعه ، از زمینه های فرستادن رسولان و بعثت پیامبران برای آن جامعه از سوی خداوند

إلی فرعون و ملائیه إیّهم کانوا قومًا فسقین

برداشت یاد شده از تعلیلیه بودن جمله «إیّهم کانوا قومًا فسقین» استفاده می شود؛ یعنی، چون فرعون و کارگزارانش مردمی تبه کاراند، پس

با این معجزه به سوی آنان روان شو.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 14 - 4

4- تعداد رسولان الهی ، به میزان نیاز جبهه حق و دین الهی و به مقدار تأثیرپذیری مردم هر جامعه ای بستگی داشت .

إذ أرسلنا إليهم اثنين فكذبوهما فعززنا بثالث

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - طور - 52 - 35 - 7

ص: 96

7- هدفداری خلقت انسان ، مستلزم بعثت رسولان و هدایت آدمیان به سوی اهداف بایسته

أم خلقوا من غیر شیء

چنانچه عبارت «من غیر شیء» به معنای «من غیر غایه» باشد؛ از ارتباط مسأله هدفداری خلقت انسان با آیات پیشین - که درباره حقانیت رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) و قرآن بود - مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 16 - 7

7- ربوبیت الهی ، مقتضی فرستادن پیامبران است .

إذ نادیه ربّه

محتوای ندای خداوند - به قرینه آیه بعد - فرمان رسالت موسی(ع) بوده است.

60- سرزمین ارم در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 1

1 - ساختمان های مرتفع سرزمین ارم ، بی نظیر در تمام سرزمین ها تا عصر بعثت

الّتی لم یخلق مثلها فی البلد

61- شرک در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 9

9- رواج شرک و بت پرستی در بین مردم جزیره العرب مقارن ظهور اسلام

قل أندعوا من دون الله ما لا ینفعنا و لا یضرنا

62- شرک عبادی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- شرک در عبادت و الوهیت ، بنیاد و اساس انحراف مردم عصر بعثت

أَتَمَّا إِلَهُكُمْ إِلَهًا وَحِدًا . . . وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ . الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ

ص: 97

63- شرک مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 8

8 - مردم عصر بعثت ، مردمانی شرک پیشه بودند .

یوحی الیّ آتّمَا إِلَهکُم إِلَه وَحِدٌ . . . وَوِیلٌ لِّلْمُشْرِکِینَ

64- عبرت مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 6

6 - آثار بر جا مانده از تمدن ها و دستاورد های اقوام و ملت های نیرومند پیشین ، قابل بازدید و مطالعه و درس آموز برای مردم عصر بعثت

أولم یسیروا فی الأرض فینظروا . . . وکانوا أشدّ منهم قوّه

65- عصیان مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 6

6 - اهل کتاب و مشرکانی که اسلام را نپذیرفتند ، کسانی بودند که از پذیرش هر برهان روشنی سرباز می زدند .

لم یکن . . . منفکّین حتّی تأتیهم البینه

در برداشت یاد شده، «منفکّین» به معنای «منفکّین عن الکفر» دانسته شده است. «تأتیهم البینه» - به تقدیر «أن» مصدریه - با «اتیان البینه» مرادف است و عبارت «حتّی اتیان البینه» را می توان به معنای «حتّی وقت اتیان البینه» یا «حتّی باتیان البینه» دانست. در این صورت، تقدیر کلام چنین می شود: «لم یکن . . . منفکّین فی وقت من الأوقات حتّی وقت اتیان البینه» یا «لم یکن . . . منفکّین بأیّ طریق حتّی باتیان البینه».

66- عقیده باطل مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مشركان عصر بعثت ، معتقد به وجود فرزند ، برای خدای رحمان

قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العبدین

ص: 98

67- عقیده مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 88 - 12

12- اعتقاد برخی از مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عدم و حیانت قرآن و ساختگی بودن آن

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ .. لا یأتون بمثلہ

از اینکه قرآن با قاطعیت تمام اعلام تحدی می کند، می توان آن را پاسخ این شبهه که «قرآن وحی نیست» تلقی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 4

4- مشرکان، به هنگام طلوع خورشید اسلام، به معبود های متعددی اعتقاد داشتند .

لیضلنا عن الہتنا

«إله» مفرد «آلهه» به معنای معبود است و جمع آمدن آن حاکی است که مشرکان به چند معبود اعتقاد داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 3

3- وجود اعتقاد و باور به الوهیت عیسی (ع) در جامعه عصر بعثت

وقالوا الہتنا خیر أم هو

68- عقیده مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 3,7

3- باور مشرکان عصر بعثت به رحمانیت خدای هستی

قل إن کان للرحمن ولد

7- شناخت مشرکان عصر پیامبر نسبت به خداوند با نام «رحمان»

قل إن كان للرحمن

69- علم مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 99

1 - آگاهی مردم کافر عصر بعثت ، از سرنوشت شوم اقوام کافر پیش از خود

ألم يأتكم نبؤا الذين كفروا من قبل

استفهام در «ألم يأتكم»، تقریری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - آشنایی مردم عصر نزول قرآن ، به سرنوشت هلاکت بار اقوام و ملت های تکذیب گر پیش از خود

فکیف کان نکیر

تعبیر «فکیف کان نکیر» (پس از انکار و کفر من چگونه بود؟) می رساند که مخاطبان آیات قرآن، از چگونگی کفر و عذاب اقوام پیش از خود، کم و بیش آشنا بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آشنایی مردم عصر بعثت با سوابق پیامبر (صلی الله علیه و آله) و معاشرت آن حضرت با آنان

و ما صاحبکم

70- علمای مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- وجود افرادی مطلع و آگاه به تاریخ انبیا در محیط جاهلی مشرکان عصر بعثت

فسلوا أهل الذکر

71- عوامل بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - پیدایش اختلاف بین مردم ، عامل بعثت رسولان الهی بوده است .

فإذا جاء رسولهم قضی بینهم بالقسط

جمله «قضی بینهم . . .» - که دلالت بر وجود اختلاف بین مردم دارد؛ چون قضاوت در جایی است که اختلافی باشد - ممکن است اشاره به اختلاف موجود پیش از آمدن رسول باشد و محتمل است اشاره به پیدایش اختلاف بعد از بعثت رسول باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال اول است.

ص: 100

72- غفلت مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 6 - 36 - 6,7

6 - مردم در آغاز بعثت و اجداد آنان در عصر جاهلیت، در غفلت و بی خبری بسر می بردند .

ما أنذر أباؤهم فهم غفلون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که ضمیر «هم» به مجموع «قوم» و «آباء» بازگردد.

7 - غفلت و بی خبری مردم در آغاز بعثت و اجداد آنان در جاهلیت، ناشی از نبودن پیامبر و منذر الهی در میان آنها بوده است .

ما أنذر أباؤهم فهم غفلون

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که «ما» در «ما أنذر» نافییه و جمله «فهم غافلون» متفرع بر نفی انذار باشد؛ یعنی، انذار نشدنشان موجب غفلت آنان گردید.

73- فلسفه بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 1

1 - بعثت رسولان الهی برای اطاعت مردم از آنان است .

و ما ارسلنا من رسول الا لیطاع باذن الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 165 - 5

5 - هدف از بعثت انبیا، اتمام حجت خدا بر مردم است .

رسلا مبشرین و منذرین لئلا یکون للناس علی الله حجه بعد الرسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 170 - 6

6- هدایت و تربیت تمامی انسان ها ، هدف از بعثت پیامبران و نزول کتب آسمانی

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 20،24

20 - خداوند برانگیزنده پیامبرانی بسیار برای هدایت بنی اسرائیل

ص: 101

و لقد جاءتهم رسلنا بالبينت

24 - ایجاد صلح و امنیت و جلوگیری از فساد و ریختن خون بی گناهان ، از اهداف رسالت انبیا

من قتل نفساً بغير نفس او فساد فی الارض . . . و لقد جاءتهم رسلنا بالبينت

اشاره به رسالت انبیا با دلایل روشن پس از بیان عقوبت قتل و پاداش حفظ حیات انسانها، بیانگر جایگاه این تعالیم در رسالت انبیای الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 131 - 3

3 - اتمام حجت بر جوامع بشری از اهداف بعثت رسولان الهی است.

ألم یأتکم رسل منکم . . . ذلک أن لم یکن ربک مهلک القرى بظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 4

4 - فرستادن پیامبران و استقرار نظام عمل و جزا، در عین بی نیازی خداوند، جلوه ای از رحمت گسترده اوست.

لکل درجت ما عملوا . . . و ربک الغنی ذو الرحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 43 - 15

15 - رسالت فرستادگان الهی برای تربیت و رشد آدمیان است .

لقد جاءت رسل ربنا بالحق

برداشت فوق با توجه به کلمه «رب» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 14

14 - شمول رحمت خاص الهی بر بندگان ، از اهداف نزول دین و بعثت پیامبران

أَنْ جَاءَكُمْ ذَكَرَ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ . . . لَعَلَّكُمْ تَرْحَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 94 - 7، 1

1 - خداوند برای اقوام گذشته پیامبرانی را به منظور هدایت آنان و تسلیم شدنشان در برابر او ارسال داشت .

و ما أرسلنا فی قریه من نبی إلا أخذنا أهلها بالبأساء

7 - تضرع به درگاه خدا و خشوع در برابر او از ارزش های الهی و از اهداف رسالت انبیاست .

لعلهم یضرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 102

3 - نجات ستم‌دیدگان از بیدادگری بیدادگران ، هدف خداوند از بعثت پیامبران در طول تاریخ

لما ظلموا و جاءتهم رسلهم بالبینة

ذکر جمله «جاءتهم رسلهم» بعد از «لما ظلموا» حکایت از این حقیقت دارد که بعثت پیامبران در پی گسترش ظلم و بیدادگری و به منظور رهایی مظلومان از شرّ ظالمان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - بعثت پیامبران الهی ، در راستای نجات مظلومان از ستم بیدادگران

كذلك كذب الذين من قبلهم فانظر كيف كان عقبة الظلمين

رویارویی بیدادگران با رسولان الهی در طول تاریخ، بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17- بعثت پیامبران برای آموزش توحید و نفی شرک ، از تقصّلات الهی بر مردم است .

ما كان لنا أن نشرك .. ذلك من فضل الله ... على الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- سنت خداوند در بعثت انبیا ، برانگیختن و اعزام آنان به سوی جوامع و امتهاست . *

و لقد بعثنا في كل أمة رسولا

از اینکه خداوند در مقام بیان بعثت انبیا و مورد تکذیب واقع شدنشان از سوی تکذیب کنندگان، از «امت» به جای «ناس» استفاده کرده است و «امت» به گروهی اطلاق می شود که عاملی آنان را جمع کرده باشد، می توان نکته فوق را به دست آورد.

5- برانگیختن انبیا در میان همه امت ها برای دعوت به توحید عبادی ، دلیل بطلان عقیده مشرکان به جبری بودن شرکشان

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء... و لقد بعثنا في كل أ

آوردن عبارت «قد بعثنا..» پس از بیان کلام مشرکان درباره جبری بودن شرکشان، به منزله جواب برای آن است؛ با این بیان که اگر شرک خواست خداوند بود، نباید انبیا را مبعوث می کرد و حال آنکه آنان را برای هدایت برانگیخته است و این حکایت از بطلان عقیده آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 39 - 7

7- آشکار شدن حق در امور اختلافی و برطرف شدن اختلاف ها ، از جمله حکمت های بعثت انبیا

و لقد بعثنا في كل أمة رسولاً .. ليبين لهم الذي يختلفون فيه

برداشت یاد شده بر این اساس است که «لام» تعلیل در «لیبین» تعلیل آیه «و لقد بعثنا في كل أمة رسولاً» باشد. فعل مضارع «يختلفون» - که دلالت بر زمان حال می کند - می تواند قرینه ای باشد بر اینکه تبیین در همین دنیاست.

ص: 103

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 15 - 9

9- اتمام حجت بر آدمیان ، از جمله اهداف بعثت انبیاست .

و ما کنا معذبین حتی نبعث رسولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 47 - 2

2- فرستادن رسولان ، اتمام حجت الهی بر کافران

و لولا أن تصیبهم مصیبه . . . و نکون من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 85 - 13

13 - ربوبیت خدا بر مردمان ، مقتضی بعثت پیامبران برای هدایت و راهنمایی آنان

قل ربی أعلم من جاء بالهدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 6 - 8

8- غفلت زدایی از مردم غافل و بیدار کردن آنان ، از اهداف رسالت و فلسفه بعثت رسولان الهی

لتندر قومًا ما أنذرءاباؤهم فهم غفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 16 - 4

4- جهل و ناآگاهی مردم انطاکیه ، از فلسفه بعثت پیامبران و حکمت گزینش آنان از میان انسان ها

قالوا ربنا یعلم إنا إلیکم لمرسلون

یادآوری علم و دانایی خداوند، پس از تکذیب رسولان الهی به دلیل بشر بودن آنان، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 25 - 11، 10

10 - هدف الهی از بعثت پیامبران ، ایجاد جوامع سالم ، رشید و بالنده است .

لقد أرسلنا رسلنا .. ليقوم الناس

«قیام» (مصدر «يقوم») به معنای ایستادن است. در این جا در معنای سلامت و صلاح به کار رفته است.

11 - هدف رسالت پیامبران ، در مرحله نخست تربیت انسان های عادل و ساختن جامعه عدالت خواه بود ؛ نه اجرای اجباری عدالت در جامعه

و أنزلنا معهم الكتب و الميزان ليقوم الناس بالقسط

ص: 104

نسبت داده شدن «اقامه» به مردم - نه به پیامبران - و نیز غایت قرار گرفتن خیزش خود مردم برای رعایت عدل و انصاف (لقوم الناس بالقسط) می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 6 - 7

7 - هدایت انسان ها ، فلسفه بعثت پیامبران

تأتیهم رسلهم بالبیئت فقالوا أشر یهدوننا

74- فلسفه بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 151 - 4

4 - دستیابی انسان ها به هدایت و کامل شدن نعمت الهی بر ایشان ، از اهداف بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

فولوا وجوهکم شطره . . . ولعلکم تهتدون. کما أرسلنا فیکم رسولا

چنانچه «کما أرسلنا . . .» بیانگر تشبیه مسأله تغییر قبله به رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد؛ «لأتم نعمتی علیکم ولعلکم تهتدون» گویای وجه شبه است؛ یعنی، همان گونه که بعثت پیامبر برای اتمام نعمت بر بندگان و دستیابی آنان به هدایت می باشد، تغییر قبله نیز دارای چنین هدفها و نتایجی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 174 - 6

6 - تربیت تمامی انسان ها ، هدف از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یأیها الناس قد جاءکم برهن من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 46 - 5

5 - انداز مردم از هدف های اساسی بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لتنذر قومًا ما أتیهم من نذیر من قبلک

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - قصص - 28 - 59 - 10

10 - بعثت پیامبر اکرم (صلی اللہ علیہ و آلہ) ، اتمام حجت خدا با مشرکان

و ما کان ربک مهلک القرى حتى یبعث فی أمہا رسولاً

ص: 105

75- فلسفه بعثت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 13

13 - دستیابی قوم نوح (ع) به رحمت های ویژه خداوند ، از اهداف بعثت آن حضرت بود .

جاءکم ذکر من ربکم علی رجل منکم . . . لعلکم ترحمون

76- قانونمندی بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 39

39 - بعثت پیامبران ، دارای زمانی معین و برنامه ریزی شده از جانب خداوند

ثمّ جنّت علی قدر یموسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 16 - 3

3- بعثت پیامبران و هلاکت جوامع ستمگر و دین ستیز ، براساس هدف داری نظام هستی است .

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه . . . و ما خلقنا السماء والأرض و ما بینهما لعین

یادآوری هدفمندی جهان - پس از ذکر هلاکت اقوام ستمگر - می تواند بیانگر این نکته باشد که وقتی جهان هدفمند بود، هلاکت اقوام

ستم پیشه نیز جزئی از هدف داری و بازیچه نبودن هستی خواهد بود.

77- کشاورزی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 33 - 4

4 - کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

ماءها و مرعیها . . . متعاً لکم و لأنعمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 32 - 4

4 - کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

متعاً لکم ولأنعمکم

ص: 106

78- کشتیرانی در دوران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 12 - 5

5 - اهمیت کشتی رانی ، در زندگی اقتصادی جامعه عصر بعثت *

اللّٰه الذی سخر لکم البحر لتجرى الفلک فیہ بأمره

79- کفران مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 50 - 9

9 - اکثر مردم در نیمه نخست بعثت ، نعمت قرآن را قدر نشناخته و بدان بی اعتنایی کردند .

ولقد صرّفنه بینهم لیذکروا فابی اکثر الناس إلا کفورًا

برداشت فوق، با توجه به نزول آیه شریفه در مکه است که نیمه نخست دوران بعثت در همین شهر سپری شد.

80- گمراهی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 2 - 9

9 - مردم جزیره العرب پیش از بعثت پیامبراکرم (صلی الله علیه و آله) ، در گمراهی آشکاری به سر می بردند .

وإن كانوا من قبل لفی ضلل مبین

«إن» در «وإن كانوا» مخفف از مثقله است؛ یعنی، «وإنّهم كانوا من قبل لفی ضلال مبین»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 11 - 10

10 - مردم ، پیش از بعثت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، در انواع ظلمت ها به سر می برند .

لیخرج الذین ءامنوا و عملوا الصلحت من الظلمت إلى النور

81- محدوده علم مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 85 - 16، 15

15- اطلاعات علمی مردم در عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره حقیقت روح ، بسیار کم و ناچیز بود .

ص: 107

قل الروح من أمر ربي و ما أوتيتم من العلم إلا قليلاً

بنابر اینکه مخاطبان آیه، مردم عصر بعثت باشند - نه همه انسانها در تمامی عصرها - برداشت فوق به دست می آید.

16- اطلاعات علمی مردم در عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بسیار کم و ناچیز بود.

و ما أوتيتم من العلم إلا قليلاً

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که مخاطبان «و ما أوتيتم من العلم» مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشند. و مراد از «العلم» مطلق دانش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 3 - 4

4 - مردم عصر بعثت، اطلاعاتی مخدوش و نادرست از داستان موسی و فرعون داشتند.

نتلوا علیک من نیا موسی و فرعون بالحقّ

قید «بالحقّ» نشان می دهد که آنچه در میان مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ماجرای موسی (ع) و فرعون مطرح بود، با واقعیت انطباق نداشت.

82- محمد (صلی الله علیه و آله) در آغاز بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 2 - 4

4 - ناشناخته ماندن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز بعثت، مایه سیطره افکندن اندوهی سنگین بر آن حضرت

وزرک

مراد از «وزر» - با توجه به آیه «و رفعنا لک ذکرک» - می تواند نقطه مقابل «بلند آوازه بودن» باشد؛ یعنی، ناشناخته ماندن رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، سبب شده بود که رسالت ها و تعالیم او مهجور مانده و غمی سنگین برای آن حضرت به وجود آید. تناسب دو فعل «وضعنا» (فرو نهادیم) و «رفعنا» (بالا بردیم)، مؤید این احتمال است.

83- محمد (صلی الله علیه و آله) قبل از بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- زندگی و شخصیت پیش از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دلیلی روشن برای رسالت و نبوت او

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم .. فقد لبثت فیکم عمراً من قبله

8- زندگی پیش از بعثت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)، گواه روشن بر الهی و آسمانی بودن قرآن

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم .. فقد لبثت فیکم عمراً من قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 86 - 2

2- پیامبران الهی، بی خبر از نبوت خویش پیش از مبعوث شدن.

و ما كنت ترجوا أن يلقى إلیک الکتب

جایی که پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) پیش از بعثت خویش، از آن هیچ گونه اطلاعی نداشته باشد و حتی گمان آن نیز در ذهنش جوانه نزند؛ به طریق اولی پیامبران دیگر نیز چنین خواهند بود. بنابراین با القای خصوصیت از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مطلب یاد شده را می توان درباره همه پیامبران تعمیم داد.

84- محمد (صلی الله علیه و آله) و بعثت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 46 - 2

2- اطلاعات دقیق پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جریان بعثت موسی (ع) و سخن گفتن خداوند با وی در طور - با این که خود در آن جا حضور نداشت - گواهی است روشن بر رسالت الهی آن حضرت.

و ما كنت بجانب الطور إذ نادینا

85- محمد (صلی الله علیه و آله) و کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 17 - 7

7- وجود شرایط مساعد برای اقدام سریع پیامبر (صلی الله علیه و آله) به رویارویی با توطئه های کافران، در عصر بعثت

فمهّل الکفرین

فرمان مهلت دادن، در صورتی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) داده می شود که شرایط برای انجام عملی شتابزده علیه کافران فراهم باشد.

86- محمد (صلی الله علیه و آله) و لعن کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 17 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور فرصت دادن به کافران عصر بعثت و پرهیز از نفرین و درخواست عذاب سریع برای آنان

فمَهَّلَ الكُفْرَينَ أمهلهم رویداً

«مَهَّلَ» و «أمهل» به یک معنا است؛ گرچه برخی گفته اند: «مَهَّلَ» فرمان به مهلت لحظه به لحظه و تدریجی است و «أمهل» فرمان به یک مهلت. تکرار فرمان با دو لفظ متفاوت - به گونه ای که دو فرمان مستقل به نظر آید - تأکید بیشتری به همراه دارد.

ص: 109

کلمه «رویداً» ممکن است، تصغیر «رُود» (مهلت دادن) باشد؛ یعنی، مهلت کوتاه و نیز می تواند اسم فعل و به معنای «أمهل» باشد که برای سومین بار فرمان مهلت را تکرار کرده است.

87- مخالفت مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 5 - 1

1 - افراط و زیاده روی مردم عصر بعثت در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مانع لطف خدا در فرستادن وحی نبود.

أفنزرب عنکم الذکر صفحاً أن کنتم قومًا مسرفین

با توجه به مقام آیه - که مسأله وحی را مطرح می کند - مراد از «اسراف»، افراط و زیاده روی در مخالفت با وحی خواهد بود.

88- مردم صدر اسلام و بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 68 - 10

10 - آگاهی مردم عصر بعثت، به سابقه داشتن بعثت و نزول کتاب از سوی خداوند

أم جاءهم ما لم یأت ءاباءهم الأولین

89- مردم مقارن بعثت و اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 22 - 16، 2

2- نزول داستان اصحاب کهف در قرآن، زمینه ساز اظهار نظرهایی گوناگون در میان مردم عصر بعثت، در باره تعداد آنان شد.

سیقولون... و یقولون... و یقولون

حرف «سین» در «سیقولون» نشانه صدور آن گفته و گفته های بعدی در زمان آینده است و به قرینه «فلا تمار فیهم» این اقوال، در زمان حیات رسول الله (صلی الله علیه و آله) پیدا شده بود.

16- تنها، گروهی اندک از مردم عصر بعثت، به شمار اصحاب کهف و زوایای سرگذشت آنان، آگاهی داشتند.

ما یعلمهم إلاّ قلیل

با آن که سخن در باره تعداد اصحاب کهف بود، در جمله «ما یعلمهم..» آگاهی بر خود اصحاب کهف، از اکثریت مردم نفی شده است. این مطلب، می رساند که دیگر زوایای ماجرای اصحاب کهف نیز مانند تعداد آنان، برای بیشتر مردم نامعلوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 110

1- مدّت درنگ اصحاب كهف در غار ، میان مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مورد اختلاف بود .

قل الله أعلم

جمله «قل الله ..» نشانه آن است که برخی از مردم، در باره مدّت بیان شده در آیه قبل، تشکیک کرده و نظری غیر آن را مطرح ساخته بودند. پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پاسخ آنان، با بیان علم برتر الهی به زمان بندی یاد شده، تأکید کرده و تردید در آن را مردود دانسته است.

90- مردم مقارن بعثت و اطعام مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 1

1 - بی توجهی به مستمندان و ترغیب نکردن یکدیگر به تأمین غذای آنان ، فرهنگی حاکم بر عصر بعثت

و لاتحضّون علی طعام المسکین

«تحاضّ» (مصدر «تحاضّون»)، به معنای ترغیب کردن یکدیگر است (قاموس). گفتنی است که از عبارت «طعام المسکین»، «بذل طعام المسکین» اراده شده است. البته «طعام» می تواند به معنای «اطعام» باشد - مانند «عطاء» به معنای «اعطاء» ولی تقدیر بهتر است. (البحرالمحیط)

91- مردم مقارن بعثت و ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 83 - 2

2- « ذوالقرنین » ، شخصیتی تاریخی و شناخته شده در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است .

و یسئلونک عن ذی القرنین

92- مردم مقارن بعثت و روح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 85 - 15

15- اطلاعات علمی مردم در عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره حقیقت روح ، بسیار کم و ناچیز بود .

قل الروح من أمر ربّي و ما أُوتِيتُم من العلم إلاّ قليلاً

بنابر اینکه مخاطبان آیه، مردم عصر بعثت باشند - نه همه انسانها در تمامی عصرها - برداشت فوق به دست می آید.

ص: 111

93- مردم مقارن بعثت و قصه اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 13 - 4

4- اطلاعات مردم عصر بعثت از اصحاب کهف و سرگذشت آنان ، اطلاعات غیر واقعی و آمیخته با خرافات بود .

نحن نقصّ علیک نبأهم بالحقّ

قید «بالحقّ» تعریضی است که به ناقلان سرگذشت اصحاب کهف و بیان کننده این که نقل آنان، آمیخته به اموری غیر واقعی و خرافی است.

94- مردم مقارن بعثت و محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 22 - 3

3 - آشنایی مردم عصر بعثت با سوابق پیامبر (صلی الله علیه و آله) و معاشرت آن حضرت با آنان

و ما صاحبکم

95- مردم مقارن بعثت و مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 18 - 1

1 - بی توجهی به مستمندان و ترغیب نکردن یکدیگر به تأمین غذای آنان ، فرهنگی حاکم بر عصر بعثت

و لاتحضّون علی طعام المسکین

«تحاضّ» (مصدر «تحاضّون»)، به معنای ترغیب کردن یکدیگر است (قاموس). گفتنی است که از عبارت «طعام المسکین»، «بذل طعام المسکین» اراده شده است. البته «طعام» می تواند به معنای «اطعام» باشد - مانند «عطاء» به معنای «اعطاء» ولی تقدیر بهتر است. (البحرالمحیط)

96- مردم مقارن بعثت و یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - محروم ساختن یتیمان از اکرام و احترام و بها ندادن به شخصیت آنان ، فرهنگی حاکم بر مردم عصر بعثت

لا تکرمون الیتیم

ص: 112

97- منابع کسب مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 32 - 4

4- کشاورزی و دامداری ، از منابع درآمد مردم در عصر بعثت

متعاً لکم ولأنعمکم

98- منشأ بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 109 - 2

2- خداوند ، مبعوث کننده پیامبران و فرستنده رسولان است .

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 4 - 15

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 4

4- خداوند ، مبدأ وحی و ارسال پیامبران

و ما أرسلنا قبلك إلا رجلاً نوحی إليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 51 - 1

1 - بعثت پیامبران و تعیین تعداد آنان برای هر منطقه و مردم ، بسته به مشیت خداوند است .

ولو شئنا لبعثنا فی کلّ قریه نذیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - ربوبیت خدا بر مردمان ، مقتضی بعثت پیامبران برای هدایت و راهنمایی آنان

قل ربّی أعلم من جاء بالهدی

ص: 113

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 86 - 6

6 - بعثت پیامبران ، مقتضای ربوبیت خداوند بر خلق

و ما كنت ترجوا أن يلقى إليك الكتب إلا رحمة من ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يس - 36 - 16 - 6

6 - ربوبیت الهی ، مقتضی فرستادن پیامبران برای انسان ها

قالوا ربنا يعلم إنا إليك لمرسلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 9 - 3,7

3 - گزینش پیامبران و رسولان ، تنها در اختیار خداوند است .

أم عندهم خزائن رحمة ربك

7 - گزینش رسولان و پیامبران از میان مردم ، جلوه ای از عزت و بخشندگی خداوند است .

أم عندهم خزائن رحمة ربك العزيز الوهاب

آمدن دو صفت «عزیز» و «وهاب» برای خداوند، پس از طرح مسأله موهبت نبوت و رسالت، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 10 - 3,6

3 - انتخاب و فرستادن رسولان برای بشر ، جلوه ای از فرمانروایی خداوند بر جهان هستی

أم عندهم خزائن رحمة ربك .. أم لهم ملك السموت والأرض و ما بينهما

یادآوری فرمانروایی مطلق خداوند بر جهان، پس از مسأله رسالت و نبوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

6- گزینش پیامبر از میان انسان ها ، تنها در توان خداوند حاکم بر جهان هستی است .

جاءهم منذر منهم . . . أنزل عليه الذكر من بيننا ... أم لهم ملك السموت ... فليرتق

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، می تواند پاسخی به اعتراض کافران باشد که چرا از میان توده های مردم، حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) به پیامبری مبعوث شده است؟ و یا چرا پیامبر از جنس بشر برگزیده شده است؟ (بل عجبا آن جاءهم منذر منهم . . . أنزل عليه الذكر من بيننا).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 8 - 7

7- فرستادن رسول و هدایت خلق ، با بشارت و انداز - و نه قوای قهری طبیعت ، - نمودی از حکمت خداوند است . *

و لله جنود . . . و كان الله عزيزاً حكيماً . إنا أرسلناك شهيداً و مبشراً

از آیه قبل، استفاده شد که خداوند مالک یگانه هستی و حاکم مطلق و شکست ناپذیر است و می تواند خلق را به اجبار به سوی

ص: 114

اهداف بایسته و دارد؛ اما در این آیه، خداوند یادآوری کرده که حکمت او، اقتضا می کند که این هدایت، را از طریق فرستادن رسول و ارائه الگو و بشارت و انداز، انجام پذیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 10 - 7

7 - ربوبیت خداوند ، مقتضی بعثت پیامبران و عقوبت دشمنان ایشان است .

فعصوا رسول ربهم فأخذهم أخذه رابیه

99- منشأ گمراهی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 5

5 - شرک در عبادت و الوهیت ، بنیاد و اساس انحراف مردم عصر بعثت

أثما إلهکم إله وحد . . . وویل للمشرکین . الذین لایؤتون الزکوه

100- موانع بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 15 - 9

9 - فرستادن پیامبران ، همراه با پیام تکلیف آفرین ، مخالف رحمانیت خداوند در دیدگاه مردم انطاکیه بود .

و ما أنزل الرحمن من شیء

برخی از مفسران برآنند که ذکر رحمانیت خداوند از سوی مردم انطاکیه، می تواند به این جهت باشد که آنان، فرستادن پیامبر را ناسازگار با رحمانیت خدا می پنداشتند؛ زیرا آمدن پیامبران نوعاً همراه با تکلیف بوده و آنان این کار را با رحمانیت خدا ناسازگار می دانستند.

101- مورخان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 10

10- وجود افرادی مطلع و آگاه به تاریخ انبیا در محیط جاهلی مشرکان عصر بعثت

فسلوا أهل الذكر

ص: 115

102- موقعیت فرهنگی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 13 - 3

3- وضعیت فرهنگی و دینی مردم عصر پیامبراسلام، شبیه و مانند وضعیت مردم انطاکیه هنگام آمدن رسولان به سوی آنان

و اضرب لهم مثلاً أصحاب القرية إذ جاءها المرسلون

بیشتر مفسران برآنند که مقصود از «أصحاب القرية» مردم شهر «انطاکیه» است (که هم اکنون جزء خاک ترکیه و از شهرهای تجاری آن می باشد). گفتنی است «إذ» ظرف زمان و بدل اشتغال، برای «أصحاب القرية» است؛ یعنی، مثل بزن از مردم انطاکیه، آن گاه که رسولان الهی به سوی شان آمدند.

103- مهلت به کافران مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 17 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور فرصت دادن به کافران عصر بعثت و پرهیز از نفرین و درخواست عذاب سریع برای آنان

فمهّل الكفرین أمهلهم رویداً

«مهّل» و «أمهل» به یک معنا است؛ گرچه برخی گفته اند: «مهّل» فرمان به مهلت لحظه به لحظه و تدریجی است و «أمهل» فرمان به یک مهلت. تکرار فرمان با دو لفظ متفاوت - به گونه ای که دو فرمان مستقل به نظر آید - تأکید بیشتری به همراه دارد. کلمه «رویداً» ممکن است، تصغیر «رؤد» (مهلت دادن) باشد؛ یعنی، مهلت کوتاه و نیز می تواند اسم فعل و به معنای «أمهل» باشد که برای سومین بار فرمان مهلت را تکرار کرده است.

104- نظام طبقاتی مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 4

4- وجود نظام طبقاتی، در جوامع عصر بعثت و پیش از آن

و كذلك ما أرسلنا من قبلك .. إلا قال مترفوها

105- نعمت بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 6

ص: 116

6- رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله ، دو نعمتی شایسته و بایسته شکرگزاری به درگاه خدا

فولوا وجوهکم شطره . . . کما أرسلنا فیکم رسولاً ... واشکروا لی

شکر، در برابر نعمت است و مصداق مورد نظر برای نعمت - به قرینه آیات قبل - نعمت رسالت و تغییر قبله می باشد.

106- وقت بعثت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 11 - 3

3 - « قال الصادق (ع) : « أُقْتُتُ » أی بعثت فی اُوقات مختلفه ;

امام صادق (ع) درباره «أُقْتُتُ» فرمود: یعنی [آن گاه که رسولان] در اوقات مختلف مبعوث شوند».

107- ویژگیهای بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 51 - 3

3 - با بعثت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، امر بعثت به پایان رسیده و آن حضرت خاتم پیامبران است .

و لو شئنا لبعثنا فی کلّ قریه نذیراً

از این که خداوند با وجود پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) هیچ پیامبری را برای هیچ مردمی نفرستاده است، می توان به دو مطلب دست یافت: 1- امر بعثت به پایان رسیده و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) خاتم پیامبران است. 2- رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، رسالتی جهانی و اسلام دین جاودانه است. گفتمی است آیه نخست این سوره (تبارک الذی نزل الفرقان علی عبده لیكون للعالمین نذیراً) مؤید دو مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 6 - 4

4 - بعثت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، در عصری بود که مردم آن و پدرانشان هیچ پیامبری را درک نکرده و از وجود رسولان الهی محروم بودند .

لتندر قومًا ما أنذرءاباؤهم

گفتنی است طبق آیات گوناگون از جمله آیه 24 سوره فاطر (وإن من أمة إلا خلا فيها نذير) تمامی امت ها از اندازگران الهی برخوردار بودند. بنابراین مقصود از آیه شریفه، این نیست که مردم عصر رسالت، در تمامی اعصار گذشته از وجود پیامبران الهی محروم بودند؛ بلکه مقصود پدران نزدیک آنان است و یا مراد این است که هیچ پیامبری به صورت مباشر و از نزدیک به هدایت آنان نپرداخته است.

ص: 117

108- ویژگیهای علم مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 5 - 2

2- آگاهی مردم عصر بعثت، از سرنوشت اقوام کافر پیش از خود، از راه اخبار و اطلاعات واصله بود.

ألم یأتکم نبؤا الذین کفروا من قبل

مطلب یاد شده، از آمدن تعبیر «نبأ» (خبر) به دست می آید.

109- یهود و بعثت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 89 - 10

10 - یهودیان، آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نزول قرآن را از دیرباز و پیش از بعثت برای کافران تشریح می کردند.

و کانوا من قبل یتفتحون علی الذین کفروا

«استفتاح» (مصدر یتفتحون) می تواند به معنای مطلع ساختن باشد، چنانچه در مفردات راغب آمده: «فتح علیه کذا؛ آن گاه گفته می شود که به او امری را اعلام کند و او را بر آن امر مطلع سازد». قابل ذکر است که در این صورت بردن «یفتحون» به باب استفعال برای تأکید است و معنای طلب ندارد.

ص: 118

1- آثار بغض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 2 - 31

31 - خشم و کینه ، زمینه تجاوز و ستم به دیگران

و لایجرمنکم شنان قوم . . . ان تعتدوا

بنابر اینکه «قوم» مفعول برای «شنان» باشد و فاعل آن (کم) حذف شده باشد یعنی خشم و کینه شما نسبت به طائفه ای نباید باعث تجاوز و تعدی به آنان شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 64 - 34

34 - دشمنی و کینه توزی در جامعه ، مانع پیروزی و موفقیت

القینا بینهم العدو و البغضاء إلى يوم القيمة كلما اوقدوا ناراً للحرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 91 - 15، 11، 3

3 - جامعه آلوده به دشمنی و کینه توزی ، جامعه ای شیطان زده و مطرود در پیشگاه خداوند

انما یرید الشیطن ان یوقع بینکم العدو و البغضاء

11 - باز ماندن جامعه ایمانی از نماز و یاد خدا پیامد برانگیخته شدن دشمنی و کینه در بین آنها

ان یوقع بینکم العدو و البغضاء . . . و یصدکم عن ذکرالله و عن الصلوه

نیاوردن کلمه «ان» در «یصدکم عن . . .» می تواند اشاره به این باشد که مضمون این جمله پیامد تحقق مضمون معطوف علیه (یوقع بینکم . . .) است.

15 - دشمنی و کینه توزی در بین جامعه ایمانی و غفلت از یاد خدا مانع رسیدن آن جامعه به فلاح و رستگاری

لعلکم تغلحون. انما یرید الشیطن ... و یصدکم عن ذکر اللہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 20 - 4

4- تأثیر تمایلات و حبّ و بغض های انسان ها ، در شکل گیری اندیشه و باور های آنان

أیحسب الإنسان أن نجتمع عظامه .. کلابل تحبّون العاجله

2- اجتناب از بغض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 91 - 4

4- حراست از وحدت جامعه ایمانی و دور نگاهداشتن آن از کینه و دشمنی فلسفه تحریم شراب خواری و قماربازی

انما یرید الشیطن ان یوقع بینکم العدوه و البغضاء

3- اعلام بغض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 1

1 - اعلام بغض و دشمنی شدید خداوند نسبت به کافران لجوج و حق ناپذیر در قیامت

إنّ الذین کفروا ینادون لمقت اللّٰه أكبر من مقتکم أنفسکم إذ تدعون إلى الإیمن فتکف

«مقت» به معنای بغض شدید است.

4- بغض اخروی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 2

2- بغض و دشمنی شدید کافران حق ناپذیر با خویشان در قیامت

من مقتکم أنفسکم

5- بغض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 120

9 - حب و بغض خداوند ، تعیین کننده حرکت ها و عملکرد های پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتجدل .. . إنَّ الله لا یحب من كان خواناً ائیماً

10 - حب و بغض خداوند ، باید تعیین کننده خط مشی مؤمنان باشد .

و لاتجدل .. . إنَّ الله لا یحب من كان خواناً ائیماً

چون جمله «ان الله .. .»، بیان علتی برای «لاتجدل» است و دلالت بر این دارد که دوستی و دشمنی خدا باید میزان حرکتها و توقفها قرار گیرد.

11 - حب و بغض خداوند ، معیار سنجش و ارزیابی عملکردها

و لاتجدل عن الذین یختانون انفسهم إنَّ الله لا یحب من كان خواناً ائیماً

12 - حرمت دفاع از کسانی که عملکردشان مبعوض خداوند است .

و لاتجدل .. . إنَّ الله لا یحب من كان خواناً ائیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - ناخشنودی خداوند از خیانت و نیرنگ ، حتی در مرحله پندار و گفتار

اذ یبیتون ما لایرضی من القول

«اذ یبیتون»، حاکی از اندیشه خیانت و گناه است. و جمله «ما لایرضی»، تصریح به ناخشنودی خداوند و نکوهش از چنین پندار و اندیشه ای دارد.

6- بغض در مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - کینه و دشمنی دائمی مسیحیان با یکدیگر تا روز قیامت

فاغرینا بینهم العداوه و البغضاء إلى یوم القیمه

«اغرینا» از «غراء» به معنای «چسب» گرفته شده است. یعنی تنها وسیله و مایه اتصال آنها با یکدیگر عداوت و دشمنی است.

9- کینه و دشمنی دایمی مسیحیان با یکدیگر، کیفر نقض پیمان و فراموشی تذکارهای خداوند

و من الذین قالوا إنا نصری اخذنا میثقهم ففسوا حظاً .. فاغرینا بینهم العداوه

10- کینه و دشمنی دایمی یهود و مسیحیان با یکدیگر تا روز قیامت

و لقد اخذ الله میثق بنی اسرائیل .. العداوه و البغضاء إلى یوم القیمه

بنابر اینکه ضمیر در «بینهم» به یهود و نصارا برگردانده شود.

ص: 121

7- بغض علیه خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 5, 3, 2

2 - بغض و دشمنی شدید کافران حق ناپذیر با خویشتن در قیامت

من مقتکم أنفسکم

3 - بغض و دشمنی خداوند با کافران حق ناپذیر ، بیشتر و شدیدتر از بغض و دشمنی کافران نسبت به خویشتن است .

لمقت الله أكبر من مقتکم أنفسکم

5 - پشیمانی و بغض شدید کافران نسبت به خویشتن ، بر اثر رد دعوت به ایمان و کفرورزی آنان است .

مقتکم أنفسکم إذ تدعون إلى الإیمن فتکفرون

تردیدی نیست که بغض شدید کافران نسبت به خویشتن در قیامت، ناشی از رد ایمان و کفرشان است. این بغض نشانه پشیمانی شدید آنان از عمل خود می باشد.

8- بغض کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 3

3 - بغض و دشمنی خداوند با کافران حق ناپذیر ، بیشتر و شدیدتر از بغض و دشمنی کافران نسبت به خویشتن است .

لمقت الله أكبر من مقتکم أنفسکم

9- بغض مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 2

2 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد کینه توزی یهودیان و مشرکان نسبت به مؤمنان

لتجدن اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود و الذین اشركوا

10- بغض يهود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 14 - 10

10 - كينه و دشمني دايمي يهود و مسيحيان با يكديگر تا روز قيامت

و لقد اخذ الله ميثق بنى اسرئيل . . . العداوه و البغضاء إلى يوم القيمة

ص: 122

بنابر اینکه ضمیر در «بینهم» به یهود و نصارا برگردانده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 19,20,21,23

19 - یهودیان ، گرفتار کینه و دشمنی با یکدیگر تا روز قیامت

و القینا بینهم العدو و البغضاء إلى يوم القيمة

20 - خداوند ، ایجاد کننده دشمنی و کینه در بین یهود

و القینا بینهم العدو و البغضاء إلى يوم القيمة

21 - دشمنی و کینه یهود با یکدیگر ، کفر و عقوبت دنیوی آنان

و القینا بینهم العدو و البغضاء إلى يوم القيمة

23 - دشمنی و کینه توزی یهود با یکدیگر از پیامد های گرفتاری آنان به لعنت خدا و دوری از رحمت او

و لعنوا بما قالوا .. و القینا بینهم العدو و البغضاء إلى يوم القيمة

جمله «و القینا ..» می تواند بیان پیامدی دیگر برای «لعنوا بما قالوا» باشد ؛ یعنی گرفتاری به لعنت الهی علاوه بر افزایش کفر و طغیان یهودیان، مایه گرفتاری آنان به دشمنی و کینه توزی با یکدیگر نیز گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 2

2 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد کینه توزی یهودیان و مشرکان نسبت به مؤمنان

لتجدن اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود و الذین اشركوا

11- زمینه بغض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 24

24 - جوامع گرفتار به لعنت الهی ، همواره در خطر دشمنی و کینه توزی با یکدیگر

ولعنوا بما قالوا .. و القينا بينهم العذوه و البغضاء إلى يوم القيمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 10

10 - نافرمانی خدا و رسول دارای پیامدهایی شوم و شیطانی (دشمنی و کینه توزی و بازماندن از نماز و یاد خدا)

انما يريد الشيطان .. فان توليتم فاعلموا انما على رسولنا البالغ المبين

مراد از رویگردانی در جمله «فان توليتم» - به قرینه آیه پیشین - نادیده گرفتن حرمت خمر و قمار است یعنی اگر نهی خداوند از میگساری و قمار را نادیده گرفتید و شیطان شما را به کینه و عداوت با یکدیگر کشانید جز خود کسی را ملامت نکنید زیرا آن عواقب شوم بازتاب نافرمانیهای شماست و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در وظیفه خود کوتاهی نکرده است.

ص: 123

12- زمینه بغض در یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 22

22 - کفر و طغیان یهود ، زمینه دشمنی و کینه توزی آنان با یکدیگر

و لیزیدن کثیراً منهم ... طغیناً و کفراً و القینا بینهم العدو و البغضاء

13- شدت بغض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 3

3 - بغض و دشمنی خداوند با کافران حق ناپذیر ، بیشتر و شدیدتر از بغض و دشمنی کافران نسبت به خویشان است .

لمقت الله أكبر من مقتكم أنفسكم

14- شدت بغض کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 5

5 - پشیمانی و بغض شدید کافران نسبت به خویشان ، بر اثر رد دعوت به ایمان و کفرورزی آنان است .

مقتكم أنفسكم إذ تدعون إلى الإيمن فتكفرون

تردیدی نیست که بغض شدید کافران نسبت به خویشان در قیامت، ناشی از رد ایمان و کفرشان است. این بغض نشانه پشیمانی شدید آنان از عمل خود می باشد.

15- عوامل بغض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 91 - 1,2

1 - شیطان همواره در صدد ایجاد دشمنی و کینه توزی میان اهل ایمان

انما يريد الشيطان ان يوقع بينكم العداوة والبغضاء

2- شراب و قمار ، ابزار شيطان برای ايجاد كينه و عداوت

انما يريد الشيطان . . . في الخمر و الميسر

ص: 124

16- عوامل بغض خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 4

4- نپذیرفتن دعوت به ایمان، موجب بغض و دشمنی شدید خداوند

لمقت الله أكبر من مقتكم أنفسكم إذ تدعون إلى الإيمن فتكفرون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که «إذ» برای تعلیل و متعلق به «مقت» است.

17- عوامل رفع بغض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 16 - 8

8- رفع کینه و دشمنی اهل کتاب با یکدیگر در گرو پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جلب رضوان الهی

فاغرينا بينهم العداوة والبغضاء... يهدى به الله من اتبع رضونه

18- فلسفه بغض در یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 32

32- ایجاد دشمنی و کینه توزی در بین یهود، تدبیری الهی جهت خاموش نمودن جنگ افروزی آنان علیه مسلمانان *

و القينا بينهم العداوة والبغضاء... كلما اوقدوا ناراً للحرب اطفأها الله

بدان احتمال که جمله «كلما اوقدوا...» بیان نتیجه ای برای جمله «القينا بينهم...» باشد؛ وصل آن دو جمله بدون حرف عطف که حکایت از شدت اتصال مضمون آنها دارد، تأییدی برای برداشت فوق است.

19- منشأ بغض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 20

20 - خداوند ، ایجاد کننده دشمنی و کینه در بین یهود

و القینا بینهم العدوه و البغضاء إلى يوم القیمه

ص: 125

1- آثار بغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 213 - 38

38 - حَسَد و سرکشی (بَغی) مانع پذیرش بیّنات و هدایت الهی

و ما اختلف فيه الا الذين اوتوه بغياً

«بغياً» (حَسَد و سرکشی)، مفعول لأجله برای «ما اختلف» است؛ یعنی حسد و سرکشی، مانع پذیرش هدایت و حق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 19 - 7، 10، 13

7 - اختلافات دینی، نشأت یافته از ناحیه عالمان متجاوز و حسود

و ما اختلف .. الا من بعد ما جاءهم العلم بغياً

کلمه «بغياً»، به معنای تجاوز است و به معنای حسد نیز آمده است (مجمع البیان).

10 - حسد و تجاوز از حد، تهدیدکننده واقع‌نگری و روشن بینی عالمان دینی

و ما اختلف الذين اوتوا الكتاب .. بغياً بينهم

13 - بروز تضاد های فکری و اجتماعی و دینی، معلول تجاوز از قوانین عادلانه ادیان الهی

و ما اختلف الذين .. بغياً بينهم

2- بغی شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نساء - 4 - 117 - 6

6- شیطان ، موجودی سرکش و فاقد هرگونه خیر و فضیلت

و إن يدعون شیطاناً مریداً

مرید از مصدر «مروء» به معنای سرکشی و خروج از طاعت است (مجمع البیان). مفردات راغب «مرید» را به معنای عاری از خیر دانسته است.

3- بغی علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 28, 29, 32

28- سرکشی و ظلم (بغی) عالمان دین ، مانع تحقق اهداف انبیا (اتحاد مردم بر اساس دین حق)

و ما اختلف فيه الا الذين اوتوه من بعد ما جاءتهم البينات بغياً بينهم

29 - نکوهش شدید خداوند از کسانی که پس از روشن شدن حق ، از سر تجاوزگری و حسادت ، در آن اختلاف می کنند .

و ما اختلف فيه الا الذين اوتوه من بعد ما جاءتهم البينات بغياً بينهم

«بغی» در لغت به معنای تجاوز و نیز حسد آمده است.

32 - حسد و خودخواهی (بغی) عالمان ناشایسته ، ریشه اختلافات دینی

و ما اختلف ... بغياً بينهم

4- زمینه بغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 12

12 - انگیزه های مادی و کسب غنیمت ، زمینه ای برای تعرض نابحق به دیگران

و لا تقولوا ... لست مؤمناً تبتغون عرض الحیوه الدنیا

5- موانع بغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- تقوای الهی (ترس از خدا) ، مانع سرکشی و افساد

و اذا تولى سعى فى الأرض . . . و اذا قيل له اتق الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 127

15 - توجه به نقش تلاش و قابلیت افراد در برتری یافتن آنان ، زمینه دوری جستن از تمنی نسبت به دارایی ها و امتیازات دیگران

و لا تتمنوا ما فضل الله .. للرجال نصيب ... وللنساء نصيب

خداوند پس از منع طمعورزی به نعمتهای دیگران، آن را نتیجه قابلیت و تلاش افراد معرفی کرده تا زمینه آرزوهای منفی را قطع کند.

6- ناپسندی بغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کشتار و تعرض نابجا به افراد به خاطر دستیابی به غنیمت ، از روش های ناپسند دوران جاهلیت

و لا تقولوا .. لست مؤمناً تبتغون عرض الحیوه الدنیا ... کذلک کنتم من قبل

ظاهراً «کذلک» اشاره است به جمله «تبتغون عرض ..» بر این اساس، مقصود از «من قبل»، قبل از اسلام، یعنی دوران جاهلیت است که به خاطر مال دنیا، بدون هیچ دلیلی دیگران را می کشتند.

8- بکارت

1- ارزش بکارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 5 - 11

11 - دوشیزگی در مقایسه با ارزش های والای زنان (همچون اسلام ، ایمان ، فرمانبری ، توبه و روزه داری زنان) دارای نقش درجه دوم در زندگی مشترک میان زنان و مردان

ثَبِيتٌ وَاُبْكَارًا

یادآوری دو وصف «دوشیزگی» و «بیوه بودن زنان»، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد؛ زیرا مفاد آیه شریفه این است که زنان بهتری با چنین اوصافی، جایگزین شما خواهند شد؛ چه بیوه باشند و چه دوشیزه.

2- اهمیت بکارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 56 - 8

8 - چشم پاکی و دوشیزگی ، از کمالات زن است .

فِيهِنَّ قَصْرَتِ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که «قاصرات الطرف» اشاره به چشم پاکی زنان و «لم یطمثهنّ..» اشاره به دوشیزگی آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 36 - 2

2 - دوشیزگی ، از اوصاف پسندیده و از کمالات زن

ص: 129

فجعلنهنّ أبكارًا

3- بکارت حورالعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 74 - 1

1 - حوریان بهشتی ، مصون از لمس هر بیگانه

لم یطمثنّ انس قبلهم و لاجانّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 36 - 1

1 - حوران در بهشت اصحاب الیمین ، همواره باکره بوده و تغییری در آنها پیدا به وجود نخواهد آمد .

فجعلنهنّ أبکارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 37 - 2

2 - در بهشت اصحاب الیمین ، حوران همه در سن و سال برابrand (همگی دوشیزگانی جوان اند) .

أترابًا

«ترب» (مفرد «أتراب») به زنی اطلاق می شود که در مقایسه با دیگری از نظر سنی برابر باشد. گفتنی است که برداشت یاد شده بر این اساس است که حوران بهشتی با یکدیگر مقایسه شده اند.

4- بکارت مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 20 - 5

5- مریم (س) به هنگام مواجهه با جبرئیل ، دختری باکره و شوهر ندیده بود .

قالت أئی یكون لی غلم و لم یمسنی بشر

5- بکارت همسران بهشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 49 - 3

ص: 130

3 - تمیزی و دوشیزگی ، از اوصاف زنان بهشتی

كَأَنَّهُنَّ بِيضٌ مَّكْنُونٌ

تشبیه به پوشیده بودن تخم ها زیر پر شتر مرغ، کنایه از تمیز بودن زنان بهشتی است و مصون بودن آنان - که مفاد عبارت «مکنون» می باشد - کنایه از محفوظ ماندن آنان از دستبرد دیگران و دوشیزگی ایشان است.

6- منشأ جاودانگی بکارت حورالعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 36 - 4

4 - باقی ماندن حوران بهشت بر دوشیزگی ، معلول اراده الهی درباره آنان

فَجَعَلْنَهُنَّ أَبْكَارًا

از آن جایی که ممکن بود مسأله «همواره باکره ماندن» در ذهن مخاطبان صدراسلام غیر قابل باور جلوه کند، خداوند آن را به خواست خود نسبت داده و فرموده است: این را ما اراده کرده ایم و اراده ما تخلف ناپذیر است.

ص: 131

1- آثار بلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 94 - 5, 4

4 - شداید و سختی ها زمینه ساز توجه آدمی به وابستگی عوامل طبیعی به اراده و مشیت خداوند است .

أخذنا أهلها بالبأساء و الضراء لعلهم يضرعون

5 - بلا ها و سختی ها (شرور) زمینه ساز بازگشت انسان ها به خداوند و تضرع به درگاه اوست .

أخذنا أهلها بالبأساء و الضراء لعلهم يضرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 31 - 9

9 - بلا ها و تنگنا های زندگی ، زمینه ساز توجه انسان به ولایت الهی و یآوری خواستن از او

و ما أصبكم .. و ما لكم من دون الله من وليّ و لانصير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 12 - 3

3- نقش بلا ها ، در بیرون آمدن انسان ، از غفلت و بازگشت به سوی خداوند

ربّنا اكشف عتّا العذاب إنّنا مؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 20 - 2

2- نابود شدن تمامی محصولات بوستان باغداران یمنی ، بر اثر نزول بلا

فاصبحت كالصريم

آثار نزول بلا بر باغ سوخته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 20 - 1

1 - بوستان باغداران یمنی ، بر اثر نزول بالای الهی سوزانده شد و همچون شب سیاه گردید .

فأصبحت كالصريم

«صريم»، در معانی شب و بریده شده (فعلیل به معنای مفعول) به کار می رود. با توجه به معنای نخست، مقصود از آن سوختن و سیاه شدن تمامی درختان باغ، همچون سیاهی شب است. بر مبنای دوم، مراد از آن، نابود شدن تمامی میوه های باغ است. گفتنی است مطلب یاد شده، با توجه به معنای نخست است.

2- آرزوی بلا بر محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 98 - 6

6 - برخی از بادیه نشینان ، در آرزوی رسیدن بلا- و حوادث ناگوار به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان به منظور نجات یافتن از پرداخت مالیات (انفاق)

و من الأعراب من يتخذ ما ينفق مغرمًا و يتربص بكم الدوائر

3- آرزوی بلا بر مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 98 - 6

6 - برخی از بادیه نشینان ، در آرزوی رسیدن بلا- و حوادث ناگوار به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان به منظور نجات یافتن از پرداخت مالیات (انفاق)

و من الأعراب من يتخذ ما ينفق مغرمًا و يتربص بكم الدوائر

4- زمینه بلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - برخوردارى از آسودگى ها و نعمت ها به همراه غفلت از ياد خدا و ناشكرى ، محنت زا و بلا آفرين است .

ص: 133

ثُمَّ إِذَا حَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلِ هِيَ فَتْنَةٌ

یکی از موارد کاربرد «فتنه»، محنت و بلا است و برداشت بالا- مبتنی بر این معنا است. بر این اساس می توان گفت: برخورداری از آسودگی و نعمت ها، به همراه این تصور که آنها ناشی از دانش بشری است نه لطف الهی، نه تنها برای بشر نعمت نیست؛ بلکه در دنیا و آخرت نعمت و بلا- خواهد بود. گفتنی است آیه بعد - که از رویه رو شدن مرفهان بی خبر از خدا با عذاب و بدبختی و کارساز نبودن برخورداری های آنان، سخن می گوید - مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 30 - 8,9

8 - مصائب و بلا های جوامع بشری ، تنها بازتاب و نتیجه بخشی از گناهان و خطا های مردم است .

و ما أصابكم . . . و يعفو عن كثير

از یادکرد «يعفو عن كثير» در پایان آیه، این مطلب به دست می آید که انسان گرفتار تمامی نتایج و آثار عملکرد خویش نیست؛ چه این که بسیاری از گناهان مورد عفو خداوند قرار می گیرد.

9 - « هشام بن سالم عن أبي عبد الله (ع) قال : أما الله ليس من عرق يضرب ولا نكبه ولا صداع ولا مرض إلا بذنب و ذلك قول الله عزوجل في كتابه « و ما أصابكم من مصيبة فيما كسبت أيديكم و يعفو عن كثير » قال : ثم قال ما يعفو الله أكثر مما يؤاخذ به ;

هشام بن سالم از امام صادق(ع) روایت نموده که فرمود: هیچ رگی نمی زند و هیچ گرفتاری و سردرد و مرضی عارض نمی شود مگر این که اثر گناهی است که انجام گرفته، و این است سخن خدای عزوجل در کتاب خودش «و ما أصابكم من مصيبة فيما كسبت أيديكم و يعفو عن كثير» سپس امام فرمود: آنچه را خدا عفو می کند بیشتر از آن است که مورد مؤاخذة قرار می دهد».

5- زمینه رفع بلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 135 - 4

4 - دعا به درگاه خداوند ، مؤثر در جلب رحمت او و رفع دشواری ها و بلاها

فلما كشفنا عنهم الرجز

6- سخت ترین بلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - از دست دادن نزدیک ترین و محبوب ترین خویشان (همچون فرزند نوجوان) در راه خدا ، سخت ترین محنت و بزرگ ترین آزمایش الهی

قال بينى ائى ارى فى المنام ائى اذبحك . . . انّ هذا لهو البلاء المبين

ص: 134

7- عوامل دفع بلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 27

27 - خداوند به برکت مسلمان صالح ، بلا را از خانه همسایگان او دفع می کند .

و لو لا دفع الله الناس

رسول خدا (صلی الله علیه و آله): .. ان الله ليدفع بالمسلم الصالح نحو ما الف بيت من جيرانه البلاء

تفسیر برهان، ج 1، ص 238، ح 4؛ الدر المنثور، ج 1، ص 764.

8- فلسفه بلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 123 - 15

15 - بلاها و مشکلات دنیوی (مالی و جانی) ، کفاره گناهان آدمی و از جمله عوامل نابود کننده اعمال زشت اوست .

ليس بامانيكم و لا امانى أهل الكتب من يعمل سوءاً يجز به

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) درباره « من يعمل سوءاً يجز به» در آیه فوق فرمود: اما تبتلون فی اموالکم و انفسکم و ذراریکم؟ قالوا: بلی قال: هذا مما .. يمحو به السيئات.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 277، ح 278؛ نورالثقلین، ج 1، ص 553، ح 576.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 130 - 3

3 - دست کشیدن از انحراف های عقیدتی ، پذیرش دعوت پیامبران و روی آوری به خدا ، فلسفه بلاها و مشکلات

و لقد أخذنا .. لعلهم يذکرون

با توجه به آیات قبل که سخن از ربوبیت خدا و رسالت موسی (ع) بود، معلوم می شود متعلق «یذکرون» همان توحید ربوبی و پیامبری موسی (ع) و رسالت های اوست.

9- فلسفه نزول بلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 131 - 4,5

4- هشدار های الهی با نزول بلا ها و مصیبت ها بر فرعونیان بی تأثیر در هدایت و تذکریابی آنان

ص: 135

و لقد أخذنا .. قالوا لنا هذه وإن تصبهم سيئه يطيروا بموسى و من معه

5- تحلیل غلط و جاهلانه فرعونیان از ریشه یابی رخداد های خوشایند و ناخوشایند، موجب بی تأثیری بلا ها و مصیبت ها در هدایت شدن و تذکر یافتن آنان شد .

و لقد أخذنا .. يطيروا بموسى و من معه

جمله «إِذَا جَاءَتْهُمْ ..» با توجه به ترتب آن بر آیه قبل، در حقیقت پاسخ به این سؤال است که چرا ایجاد زمینه های هدایت (لقد أخذنا ... لعلهم يذگرون) در فرعونیان تأثیر نداشت. آیه مورد بحث - در مقام پاسخ -، تحلیل غلط آنان را از موانع هدایت و تذکریابی، بیان می کند.

10- قاعده عقاب بلا بیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 22 - 18

18 - خداوند بدون اتمام حجت، بندگان متخلف را توبیخ نخواهد کرد.

ألم أنهم كما عن تلکما الشجره و أقل لکما إن الشیطن لکما عدو مبین

11- کیفر با بلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 7

7- کفر به خداوند، موجب کیفر شدن به وسیله بلا های طبیعی

فیرسل علیکم قاصفاً من الريح فیغرقکم بما کفرتم

12- مصونیت از بلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 51 - 1

1- تقوایندگان در آخرت، برخوردار از امنیت کامل و ایمن از هرگونه سختی و بلا

إنّ المتّقین فی مقام أمين

13- منشأ بلا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 136

16 - خداوند ، منشأ تمام نعمت ها (مانند سلامتی ، امنیت و گشایش روزی) و تمام بلا ها (از قبیل بیماری ، ترس و گرسنگی)

و ان تصبهم حسنه يقولوا هذه من عند الله و ان تصبهم سيئه يقولوا هذه من عندك قل

از ائمه معصومین (ع) در معنای حسنات و سیئات در آیه فوق روایت شده است: .. الصحه و السلامه و الامن و السعه فى الرزق و قد سماها الله حسنات ... يعنى بالسئيه هاهنا المرض و الخوف و الجوع ...

تفسیر قمی، ج 1، ص 144؛ نورالثقلین، ج 1، ص 519، ح 416.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 19 - 1

1 - نزول بلای ویرانگر الهی ، بر بوستان باغداران یمنی

فطاف علیها طائف من ربک

«طواف» (از ماده «طاف») به معنای حرکت در اطراف و جوانب چیزی است (مانند طواف کعبه) مقصود از «طایف»، بلایی است که تمامی محدوده باغ را دور زده و آن را کاملاً سوزانده و نابود ساخته است.

14- منشأ نزول بلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 131 - 6

6 - تنها اراده خداوند عامل نزول بلا ها و مصیبت های هشدار دهنده بر فرعونیان زمان موسی

ألا إنما طئروهم عند الله

15- موانع بلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 30 - 7

7 - عفو الهی نسبت به بسیاری از گناهان ، مانع بروز مصیبت های بیشتر و ویرانگر برای جامعه و مردم

و ما أصبكم . . . و يعفو عن كثير

از ارتباط صدر و ذیل آیه شریفه، استفاده می شود که بخشودگی بسیاری از گناهان، موجب می شود که بازتاب آن دامنگیر انسان نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 2

2 - تأثیر دعا، در تغییر حوادث و مسائل اجتماعی

ص: 137

از این که کسی چون حضرت ابراهیم(ع) برای بر طرف شدن مشکل دعا کرده و خداوند عمل او را به عنوان عملی بایسته و الگو معرفی می نماید، نشانه تأثیر داشتن دعا در برداشته شدن مشکلات است.

16- موجبات بلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 98 - 12

12 - آرزوی بلا و بدبختی کردن برای مؤمنان و اسلام ، موجب مبتلا شدن خود فرد به آن است .

يَتَرَبَّصُّ بَكُمُ الدَّوَابُّ عَلَيْهِمْ دَاثِرَةٌ السُّوءِ

با الغای خصوصیت از مورد آیه، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 10،13

10 - مبتلا شدن به فتنه و بلا و یا عذاب دردناک الهی ، پیامد سرپیچی از فرمان های رسول خدا است .

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

13 - شانه خالی کردن از بار مسؤولیت اجتماعی و حل و فصل امور مسلمین ، پیامدار فتنه و بلا و یا عذاب دردناک الهی است .

وإذا كانوا معه على أمر جامع لم يذهبوا... فليحذر الذين يخالفون عن أمره أن تصيب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 11

11- بلا ها ، بازتاب عملکرد خود انسان

كذلك نجزي القوم المجرمين

وصف «مجرمين»، مشعر به علیت است.

17- نزول بلا بر باغ سوخته

1 - نزول بلای ویرانگر الهی ، بر بوستان باغداران یمنی

فطاف علیها طائف من ربک

«طواف» (از ماده «طاف») به معنای حرکت در اطراف و جوانب چیزی است (مانند طواف کعبه) مقصود از «طایف»، بلایی است که تمامی محدوده باغ را دور زده و آن را کاملاً سوزانده و نابود ساخته است.

ص: 138

18- وقت نزول بلا بر باغ سوخته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 19 - 2

2 - در خواب بودن باغداران یمنی ، به هنگام نزول بلا ی ویرانگر بر بوستان آنان

فطاف ... و هم نائمون

19- ویژگیهای نزول بلا بر باغ سوخته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 19 - 3

3 - بلا ی نازل شده بر بوستان باغداران یمنی ، ویژه آنان بود و به دیگر بوستان ها سرایت نکرد .

فطاف علیها طائف

20- هشدار با بلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 21 - 1

1 - وجود برخی بلا های حتمی دنیوی از سوی خداوند ، برای تنبیه و هشدار به فاسقان است .

و لنذیقنهم من العذاب الأذنی دون العذاب الأكبر لعلمهم یرجعون

در این که مراد از «عذاب الأذنی» چیست، اقوال گوناگونی گفته شده است از جمله آنها این است که منظور، عذاب های دنیوی، مانند بلاها و بیماری ها و .. است.

ص: 139

10- بلاغت

1- آثار بلاغت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 28 - 6

6 - نقش تعیین کننده فصاحت و بلاغت و شفافیت بیان ، در هدایت و تربیت انسان ها

قرءاناً عربیاً غیر ذی عوج

2- بلاغت تعالیم انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 17 - 5

5 - پیام ها و تعالیم پیامبران ، روشن ، رسا و قابل فهم برای انسان ها بود .

و ما علینا إلاّ البلیغ المبین

3- بلاغت در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 28 - 4

4 - مبلغان دین باید به گونه ای سخن بگویند که مردم ، سخن آنان را فهمیده و درک کنند .

یفقهوا قولی

ص: 140

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 28 - 8

8 - استفاده از روش های ساده و همگانی در تبلیغ مفاهیم دین ، امری شایسته است .

ضرب لکم مثلاً من أنفسکم

4- بلاغت زبان عربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 195 - 2,3

2 - غنا و توانمندی زبان عربی برای بیان روشن مفاهیم بلند وحی

نزل . . . بلسان عربیّ مبین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «مبین» صفت توضیحی برای «لسان عربیّ» باشد. بر این اساس قید «مبین» ستایشی از جانب خدا نسبت به زبان عربی است؛ از آن جهت که این زبان می تواند محتوای بلند وحی را به روشنی برساند.

3 - انتخاب گویاترین و روشن ترین واژه ها و شیوه های گویش عرب برای بیان وحی

بلسان عربیّ مبین

در برداشت یاد شده «مبین» به عنوان صفت احترازی اخذ شده است. بر این اساس زبان عربی به دو دسته (مبین و غیرمبین) تقسیم می شود و خداوند قسم اول را برای بیان مفاهیم وحی برگزیده است.

5- بلاغت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 106 - 5,6

5- قرآن ، حجت رسا و پیام بلیغ خدا برای بندگان است .

إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمِ عِبْدِ اللَّهِ

6- قرآن ، در بیان مقاصد و اهداف خویش بلیغ و رسا است .

إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمِ عِبْدِ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 28 - 4

4 - قرآن ، بهترین ، گویاترین و شفاف ترین سخن برای پنددهی و درس آموزی

اللّٰهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ .. لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ . قَرَأْنَا عَرَبِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 141

4- رسایی و بلاغت بیان ، از ابعاد عظمت قرآن

و الکتب المبین

از این که قرآن با وصف «کتاب مبین» مورد سوگند الهی قرار گرفته است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نزول قرآن ، با بیانی بلیغ و روشنگر برای همگان ، جلوه ای از عظمت الهی

و الکتب المبین . إنا أنزلناه فی لیلہ مبارکہ

از ارتباط دو آیه و نیز تکرار ضمیرهای متکلم مع الغیر - که اشاره به عظمت الهی دارد - می توان به مطلب بالا ره برد.

6- نقش بلاغت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - گویا بودن زبان و روان بودن سخن ، دارای نقشی مؤثر در ارشاد و تبلیغ دین است .

واحلل عقده من لسانی

1- اهميت دفع بلايا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 42 - 8

8- تأمين نيازها و دفع بليات ، از انگيزه هاي مهم در پرستش معبودها است .

يَأْت لِمَ تَعْبُد مَا .. لا يَغْنَى عَنْكَ شَيْئًا

از جمله استدلال هاي ابراهيم (ع) عليه بت پرستي آزر اين بوده كه بت ها نمي توانند نيازي از تو برطرف سازند، پس چرا آنها را مي پرستي؟! از اين استدلال بر مي آيد كه تأمين نيازها يكي از دلايل عمده پرستشها است.

2- بلاياي اجتماعي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9- نحل - 16 - 112 - 8

8- گرسنگي و ناامني ، از بلاهاي مهم اجتماعي است .

قرية كانت ءامنه مطمئنه .. فأذقها الله لباس الجوع والخوف

3- بلاياي طبيعي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 68 - 3

3- با امكان فرورفتن انسان در دل خاك و يا گرفتار طوفان هاي شن شدن ، احساس امنيت دائمي كردن بيجاست .

فلما نجَّكم إلى البرِّ أعرضتم .. أفأمنتم أن يخسف بكم جانب البرِّ أو يرسل عليكم

«خسف» مصدر فعل «يخسف» در لغت به معنای فرو بردن و «البرِّ» به معنای بیابان و خشکی در مقابل «بحر» (دریا) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 16 - 9

9 - سیلاب بنیان کن ، عامل درهم کوبیده شدن امکانات رفاهی و آسایش

فأرسلنا عليهم سيل العرم و بدلنهم بجنّتهم جنّتين ذواتی اُكل خمط و اثل

4- خطر بلاای طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 68 - 7

7- انسان ها ، همواره در معرض خطرات ناشی از رخداد های طبیعی اند .

ضلّ من تدعون إلاّ آية فلما نجَّكم إلى البرِّ .. يخسف بكم جانب البرِّ أو يرسل

5- خیریت بلایا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 81 - 5

5- برخی از بلا ها و رخداد های ناگوار ، دربردارنده مصلحت و خیر مؤمن است .

وَأما الغلم .. فأردنا أن يبدلهم ربّهما خيراً منه زكوه و أقرب رحمًا

6- فلسفه بلایا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 81 - 5

5- برخی از بلا ها و رخداد های ناگوار ، دربردارنده مصلحت و خیر مؤمن است .

وَأما الغلم .. فأردنا أن يبدلهم ربّهما خيراً منه زكوه و أقرب رحمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 83 - 7

7- ابتلای اشخاص به انواع رنج ها ، گرفتاری ها و ناگواری ها ، دلیل بدی و فساد آنان نیست .

ص: 144

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که پیامبری چون ایوب(ع) نیز با داشتن منزلتی والا نزد خداوند، به رنج و مصیبت مبتلا شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 21 - 5

5 - بلایا و شرور برای انسان ، سازندگی دارد .

و لنذيقنهم من العذاب الأدنى . . . لعلهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 22 - 8

8 - بلا های مقطعی دنیا ، آیات پروردگار در جهت تذکر به انسان ها است .

و لنذيقنهم من العذاب الأدنى . . . لعلهم يرجعون . و من أظلم ممن ذكر بآيت ربّه

به قرینه «ذکر» احتمال دارد مراد از آیات الهی - که در این آیه، یادآوری شده - همان «العذاب الأدنى» باشد که در آیه پیش ذکر شده است؛ چه این که عذاب یاد شده در آن آیه، به منظور تنبّه مطرح شده بود و در این آیه هم منظور از آن، عبرت گرفتن، ذکر شده است.

7- منشأ بلایا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 14 - 9

9 - فسادگری ، ریشه بلا ها و تباهی های جامعه فرعونى

فانظر كيف كان عقبه المفسدين

8- منشأ نجات از بلایای طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 68 - 8

8- هیچ کس و هیچ ملجایی جز خداوند ، توان نجات انسان ها را از مرگ حتمی در برابر حوادث طبیعی ندارد .

وإذا مسَّكم الضرُّ في البحر ضلَّ من تدعون إلاَّ إياه فلما نجاكم إلى البرِّ أعرضتم

از اینکه خداوند در آیه قبل فرمود: «انسان به هنگام گرفتار شدن به خطر حتمی، تنها به یاد خدا و قدرت نجات بخش او می افتد و پس از رهایی فراموش می کند» و نیز از اینکه در آیه بعدی هشدار داد که هیچ گاه نباید احساس ایمنی کنند، نشان می دهد که تنها اوست که می تواند انسان را از مرگ حتمی نجات بخشد.

ص: 145

9- نقش بلاای طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 68 - 6

6- رخداد های طبیعی مرگ آفرین ، وسیله ای برای تنبه انسان ها و عاملی در جهت تربیت آنان

أفأمتتم أن یخسف بکم جانب البرّ أو یرسل علیکم حاصبًا

از اینکه خداوند به کسانی که پس از رهیدن از خطر، از خدا اعراض می کنند، هشدار می دهد که هیچ گاه نباید احساس ایمنی کنند، استفاده می شود که توجه به آن رخدادها، می تواند عاملی باشد برای تنبه و تربیت انسانها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 7

7- کفر به خداوند ، موجب کیفر شدن به وسیله بلا های طبیعی

فیرسل علیکم قاصفًا من الریح فیغرکم بما کفرتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 17 - 4

4- کیفر های دنیوی خداوند ، ممکن است با ایجاد رخداد های طبیعی (همانند سیلی بنیان کن) تحقق پیدا کند .

فأرسلنا علیهم سیل العرم . . . ذلک جزینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 76 - 5

5- بلا های دنیوی جلوه ربوبیت خداوند

فما استکانوا لرّبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 37 - 8،6

6- امکان دارد که زلزله - و یا دیگر بلا های طبیعی - عذاب و کیفر الهی باشد .

فَأَخَذْتَهُمُ الرِّجْفَ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَثْمِينَ

8- گاهی ، فرجام انسان ها را عوامل ویران گر طبیعی ، رقم می زند .

فَأَخَذْتَهُمُ الرِّجْفَ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَثْمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 12

ص: 146

12 - گاهی عوامل ویران گر طبیعی ، فرجام انسان ها را رقم می زنند .

فَكَلاَّ أَخَذنا بَذنَبِهِمْ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلنا عَلَيْهِ حاصِبًا و مِنْهُمْ مَنْ أَخَذتَهُ الصَّيْحَةُ و مِنْهُمْ مَنْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 41 - 11، 8

8 - ابتلائات و مصائب فراوان ، تنها کیفر بخشی از گناهان انسان ها است .

ظَهَرَ الفَسادُ . . . لِيذيقَهُمْ بعضَ الَّذي عَمَلُوا

11 - ابتلائات و مصائب ، در رویکرد انسان ها به خداوند ، نقش اساسی دارند .

لِيذيقَهُمْ . . . لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

بلايای اجتماعی

10- زمینه بلايای اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 30 - 4

4 - بلا ها و مصائب اجتماعی ، بازتاب گناهان جمعی مردمان است .

و ما أَصَبَكُمْ مِنْ مَصيبَةٍ فَمَا كَسَبتَ أَيْدِيكُمْ

خطاب جمع «ما أصابكم»، می تواند ناظر به حیثیت جمعی انسان ها باشد.

بلايای طبیعی

11- آثار بلايای طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 76 - 2

2 - بلا های دنیوی ، زداینده خوی استکبار و دمنده روح خضوع و فروتنی در انسان ها نسبت به پروردگار

و لقد أَخَذناهُمْ بالعذابِ فَمَا اسْتَكانوا لِرَبِّهِمْ

12- زمینه بلاای طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 41 - 5

5 - عمل آدمی ، در پیدایش مصائب و بلایا ، دارای تأثیر است .

ص: 147

ظهر الفساد في البرّ و البحر بما كسبت أيدي الناس

مراد از فساد در دریا و خشکی، به تناسب موقعیت، ممکن است بلایای طبیعی و آسیب دیدن روند طبیعت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 34 - 4

4 - نقش و تأثیر عملکرد انسان در بروز حوادث طبیعی

أو يوبقهنّ بما كسبوا

از این که انسان هابه واسطه گناهان خود گرفتار طوفان گشته و غرق می شوند، مطلب بالا استفاده می شود.

13- عبرت از بلایای طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 41 - 9

9 - بهره برداری از حوادث ناگوار طبیعی ، برای تنبّه انسان ها ، امری شایسته است .

ظهر الفساد . . . ليزيقهم ... لعلهم يرجعون

14- فلسفه بلایای طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 76 - 3، 1

1 - بلا ها و گرفتاری های دنیوی ، بر اساس مشیت خدا و در جهت تنبه و هدایت غافلان و منحرفان

و لقد أخذنهم بالعذاب فما استكانوا لربهم

«أخذ» (مصدر «أخذنا») به معنای گرفتن (گرفتار ساختن) است. «إستكانه» (مصدر «استكانوا») به معنای فروتنی و «تضرع» (مصدر «یتضرعون») به معنای نالیدن و زاری کردن است.

3 - روی آوری به درگاه خداوند و تضرع و زاری در پیشگاه او ، از اهداف الهی در مبتلا کردن مردم به بلا ها و مصیبت ها

و لقد أخذنهم بالعذاب . . . و ما يتضرعون

15- نقش بلائی طبیعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 76 - 5

5 - بلا های دنیوی جلوه ربوبیت خداوند

ص: 148

فما استكانوا لربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 37 - 6,8

6 - امکان دارد که زلزله - و یا دیگر بلا های طبیعی - عذاب و کیفر الهی باشد .

فأخذتهم الرجفة فأصبحوا في دارهم جثمين

8 - گاهی ، فرجام انسان ها را عوامل ویران گر طبیعی ، رقم می زند .

فأخذتهم الرجفة فأصبحوا في دارهم جثمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 12

12 - گاهی عوامل ویران گر طبیعی ، فرجام انسان ها را رقم می زنند .

فكلاً أخذنا بذنبه فمنهم من أرسلنا عليه حاصباً ومنهم من أخذته الصيحة ومنهم من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 41 - 8,11

8 - ابتلائات و مصائب فراوان ، تنها کیفر بخشی از گناهان انسان ها است .

ظهر الفساد... ليزيقهم بعض الذي عملوا

11 - ابتلائات و مصائب ، در رویکرد انسان ها به خداوند ، نقش اساسی دارند .

ليذيقهم... لعلهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 68 - 6

6- رخداد های طبیعی مرگ آفرین ، وسیله ای برای تنبه انسان ها و عاملی در جهت تربیت آنان

أفأنتم أن يخسف بكم جانب البرّ أو يرسل عليكم حاصباً

از اینکه خداوند به کسانی که پس از رهییدن از خطر، از خدا اعراض می کنند، هشدار می دهد که هیچ گاه نباید احساس ایمنی کنند، استفاده می شود که توجه به آن رخدادها، می تواند عاملی باشد برای تنبه و تربیت انسانها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 7

7- کفر به خداوند ، موجب کیفر شدن به وسیله بلا های طبیعی

فیرسل علیکم قاصفاً من الريح فیغرقکم بما کفرتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 17 - 4

ص: 149

4- کیف‌های دنیوی خداوند، ممکن است با ایجاد رخداد‌های طبیعی (همانند سیلی بنیان‌کن) تحقق پیدا کند.

فأرسلنا عليهم سيل العرم... ذلك جزينهم

ص: 150

1- ارائه آیات به بلعم باعورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 175 - 2

2 - خداوند آیات و نشانه های خویش را به بلعم باعورا ارائه کرد و وی آنها را بخوبی دریافت .

الذی ءاتینہ ءایتنا فانسلخ منها

«انسلاخ» به معنای بیرون شدن چیزی از پوست خود است. در آیه شریفه، آیات الهی به پوست و مانند آن - که به شخص چسبیده و ملصق باشد - تشبیه شده است. بنابراین «فانسلخ منها» می رساند که آیات الهی مانند پوست بر بلعم احاطه داشت و بر او چسبیده بود؛ یعنی به خوبی آنها را لمس کرده و دریافته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 1

1 - آیات و معارف ارائه شده به بلعم باعورا می توانست وی را به مقامی والا در پیشگاه خدا برساند .

و لو شئنا لرفعنه بها

«با» در «بها» بای استعانت است و ضمیر آن به «آیاتنا» برمی گردد. بنابراین جمله «لرفعناه بها» حاکی از آن است که آیات الهی وسیله ای مناسب برای رفعت درجات بلعم باعورا بود.

2- ارتداد بلعم باعورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 175 - 4,5

4 - بلعم باعورا معارف الهی را به دور افکند و آنها را نادیده انگاشت و مرتد شد .

ءاتینه ءایتنا فانسلیخ منها

5- شیطان در پی فاصله گرفتن بلعم باعورا از معارف الهی به تعقیب وی پرداخت .

فأتبعه الشیطن

«اتباع» (مصدر أتبع) به معنای دنبال کردن و تعقیب کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 17

17 - بلعم باعورا پس از ایمان به آیات الهی آنها را تکذیب کرد .

فمثله کمثل الکلب . . . ذلک مثل القوم الذین کذبوا بآیتنا

3- ایمان بلعم باعورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 17

17 - بلعم باعورا پس از ایمان به آیات الهی آنها را تکذیب کرد .

فمثله کمثل الکلب . . . ذلک مثل القوم الذین کذبوا بآیتنا

4- بلعم باعورا و سگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 14

14 - حالت بلعم باعورا به سبب دنیاگرایی مانند حالت سگی شد که در هر حال ، چه بر او هجوم کنی و یا رهایش سازی ، زبان از کام بیرون آورد و له له زند .

فمثله کمثل الکلب إن تحمل علیه یلهث او تترکه یلهث

«تحمل» از «حَمَلَه» گرفته شده و «حَمَلَه» به معنای هجوم کردن است. «مَثَل» در آیه شریفه به معنای حالت و صفت است.

5- حالات بلعم باعورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 14

14 - حالت بلعم باعورا به سبب دنیاگرایی مانند حالت سگی شد که در هر حال ، چه بر او هجوم کنی و یا رهاش سازی ، زبان از کام بیرون آورد و له له زند .

ص: 152

فمثلة كمثل الكلب إن تحمل عليه يلهث أو تتركه يلهث

«تحمل» از «حَمَلَه» گرفته شده و «حَمَلَه» به معنای هجوم کردن است. «مَثَل» در آیه شریفه به معنای حالت و صفت است.

6- دنیاطلبی بلعم باعورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 14، 12، 3، 2

2- بلعم باعورا عالمی دنیاگرا و پیرو هوا و هوس خویش بود .

و لكنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه

«اخلاص»، مصدر «أخلد»، هنگامی که به «إلى» متعدی شود، به معنای تمایل پیدا کردن و اعتماد داشتن است. کلمه «الأرض» چون در مقابل رفعت و منزلت معنوی و تقرب به خدا قرار گرفته، مراد از آن امور پست و حقیر مادی و دنیوی است. بنابراین «أخلد إلى الأرض» یعنی او به امور پست مادی و لذتهای دنیوی تمایل پیدا کرد و به آنها دل خوش نمود.

3- بلعم باعورا به خاطر دنیاگرایی و هواپرستی از نایل شدن به منزلت های والا و قرب الهی محروم شد .

و لو شئنا لرفعنه بها و لكنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه

12 - دنیاخواهی و هواپرستی بلعم باعورا موجب فاصله گرفتن او از آیات الهی و تکذیب آنها شد .

فانسلخ منها .. و لكنه أخلد إلى الأرض

جمله «و لكنه أخلد ..» می تواند بیانگر علت «فانسلخ منها» باشد. یعنی دنیاخواهی و هواپرستی بلعم باعورا باعث شد که از آیات الهی فاصله گیرد.

14 - حالت بلعم باعورا به سبب دنیاگرایی مانند حالت سگی شد که در هر حال ، چه بر او هجوم کنی و یا رهایش سازی ، زبان از کام بیرون آورد و له له زند .

فمثلة كمثل الكلب إن تحمل عليه يلهث أو تتركه يلهث

«تحمل» از «حَمَلَه» گرفته شده و «حَمَلَه» به معنای هجوم کردن است. «مَثَل» در آیه شریفه به معنای حالت و صفت است.

7- شیطان و بلعم باعورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - شیطان در پی فاصله گرفتن بلعم باعورا از معارف الهی به تعقیب وی پرداخت .

فأتبعه الشیطن

«اتباع» (مصدر أتبع) به معنای دنبال کردن و تعقیب کردن است.

6 - بلعم باعورا پس از دور شدن از معارف الهی به دام شیطان گرفتار و از گمراهان شد .

فأتبعه الشیطن فکان من الغاوین

«غوایه»، مصدر «غاوین» به معنای گمراه شدن است.

ص: 153

8- علم بلعم باعورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 2

2 - بلعم باعورا عالمی دنیاگرا و پیرو هوا و هوس خویش بود .

و لكنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه

«اخلاذ»، مصدر «أخلد»، هنگامی که به «إلى» متعدی شود، به معنای تمایل پیدا کردن و اعتماد داشتن است. کلمه «الأرض» چون در مقابل رفعت و منزلت معنوی و تقرب به خدا قرار گرفته، مراد از آن امور پست و حقیر مادی و دنیوی است. بنابراین «أخلد إلى الأرض» یعنی او به امور پست مادی و لذتهای دنیوی تمایل پیدا کرد و به آنها دل خوش نمود.

9- عوامل گمراهی بلعم باعورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 12

12 - دنیاخواهی و هواپرستی بلعم باعورا موجب فاصله گرفتن او از آیات الهی و تکذیب آنها شد .

فانسلك منها . . . و لكنه أخلد إلى الأرض

جمله «و لكنه أخلد . . .» می تواند بیانگر علت «فانسلك منها» باشد. یعنی دنیاخواهی و هواپرستی بلعم باعورا باعث شد که از آیات الهی فاصله گیرد.

10- قصه بلعم باعورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 175 - 1,2,3,4,5,6

1 - خداوند به پیامبر خویش فرمان داد تا داستان بلعم باعورا را برای مردم بیان کند .

و اتل عليهم نبأ الذي ءاتينه ءايتنا

بسیاری از مفسران بر این باورند که مقصود از «الذي ءاتينه . . .» بلعم، فرزند باعورا، است که در زمان حضرت موسی (ع) می زیسته.

2 - خداوند آیات و نشانه های خویش را به بلعم باعورا ارائه کرد و وی آنها را بخوبی دریافت .

«انسلاخ» به معنای بیرون شدن چیزی از پوست خود است. در آیه شریفه، آیات الهی به پوست و مانند آن - که به شخص چسبیده و ملصق باشد - تشبیه شده است. بنابراین «فانسلیخ منها» می‌رساند که آیات الهی مانند پوست بر بلعم احاطه داشت و بر

او چسبیده بود؛ یعنی به خوبی آنها را لمس کرده و دریافته بود.

3 - داستان بلعم باعورا، داستانی پرفایده و هشداردهنده به دینداران و عالمان دینی

و اتل علیهم نبأ الذی ءاتینه ءایتنا

«نبأ» به خبری گفته می شود که دارای فایده ای بزرگ باشد. (مفردات راغب). گویا هدف از نقل آن هشدار به دینداران و عالمان دینی است. یعنی کسانی که از آیات الهی بهره مند هستند.

4 - بلعم باعورا معارف الهی را به دور افکند و آنها را نادیده انگاشت و مرتد شد.

ءاتینه ءایتنا فانسلخ منها

5 - شیطان در پی فاصله گرفتن بلعم باعورا از معارف الهی به تعقیب وی پرداخت.

فأتبعه الشیطن

«اتباع» (مصدر أتبع) به معنای دنبال کردن و تعقیب کردن است.

6 - بلعم باعورا پس از دور شدن از معارف الهی به دام شیطان گرفتار و از گمراهان شد.

فأتبعه الشیطن فکان من الغاوین

«غوایه»، مصدر «غاوین» به معنای گمراه شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 14، 16، 17، 18

14 - حالت بلعم باعورا به سبب دنیاگرایی مانند حالت سگی شد که در هر حال، چه بر او هجوم کنی و یا رهایش سازی، زبان از کام بیرون آورد و له له زند.

فمثله کمثل الکلب إن تحمل علیه یلهث او تترکه یلهث

«تحمل» از «حَمَلَه» گرفته شده و «حَمَلَه» به معنای هجوم کردن است. «مَثَل» در آیه شریفه به معنای حالت و صفت است.

16 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند مأمور شد تا داستان بلعم باعورا را برای تکذیب کنندگان آیات الهی گزارش کند.

فاقصص القصص

«قصّ» (مصدر «أقصص») به معنای بیان کردن و بازگو کردن است. «قصص» به معنای خبر و داستان است و «ال» در آن عهد ذکری و اشاره به داستان بلعم باعورا است.

17 - بلعم باعورا پس از ایمان به آیات الهی آنها را تکذیب کرد .

فمثله كمثل الكلب .. ذلك مثل القوم الذين كذبوا بآيتنا

18 - توجه به داستان بلعم باعورا برانگیزاننده آدمی به تفکر در سرنوشت شوم تکذیب کنندگان و ایجادکننده زمینه های هدایت در وی است .

فأقصص القصص لعلمهم يتفكرون

11- گمراهی بلعم باعورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 175 - 6

ص: 155

6 - بلعم باعورا پس از دور شدن از معارف الهی به دام شیطان گرفتار و از گمراهان شد .

فأتبعه الشیطن فکان من الغاوین

«غوايه»، مصدر «غاوين» به معنای گمراه شدن است.

12- محرومیت بلعم باعورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 3

3 - بلعم باعورا به خاطر دنیاگرایی و هواپرستی از نایل شدن به منزلت های والا و قرب الهی محروم شد .

و لو شئنا لرفعنه بها و لکنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه

13- هواپرستی بلعم باعورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 2,3,12

2 - بلعم باعورا عالمی دنیاگرا و پیرو هوا و هوس خویش بود .

و لکنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه

«اخلاذ»، مصدر «أخلد»، هنگامی که به «إلی» متعدی شود، به معنای تمایل پیدا کردن و اعتماد داشتن است. کلمه «الأرض» چون در مقابل رفعت و منزلت معنوی و تقرب به خدا قرار گرفته، مراد از آن امور پست و حقیر مادی و دنیوی است. بنابراین «أخلد إلى الأرض» یعنی او به امور پست مادی و لذت‌های دنیوی تمایل پیدا کرد و به آنها دل خوش نمود.

3 - بلعم باعورا به خاطر دنیاگرایی و هواپرستی از نایل شدن به منزلت های والا و قرب الهی محروم شد .

و لو شئنا لرفعنه بها و لکنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه

12 - دنیاخواهی و هواپرستی بلعم باعورا موجب فاصله گرفتن او از آیات الهی و تکذیب آنها شد .

فانسلخ منها .. و لکنه أخلد إلى الأرض

جمله «و لکنه أخلد ..» می تواند بیانگر علت «فانسلخ منها» باشد. یعنی دنیاخواهی و هواپرستی بلعم باعورا باعث شد که از آیات الهی فاصله گیرد.

1- آثار بلوغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 34 - 11

11- یتیم، از تصرف در مال خویش تا هنگام رسیدن به مراحل رشد و بلوغ کافی، ممنوع است.

حتی یبلغ أشده

«حتی یبلغ أشده» غایت کفالت یتیم است؛ یعنی، شما ای متکفلان ایتم! از اموال آنها مراقبت کنید و در آنها دخل و تصرف بی جا نکنید تا زمانی که آنان به رشد کافی برسند و این حکایت از آن دارد که یتیم، قبل از رسیدن به رشد لازم، حق تصرف در اموال خود را ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 59 - 2، 1

1 - کودکان، به مجرد رسیدن به سن بلوغ، باید برای ورود به اتاق خلوت و خوابگاه پدر و مادرشان در همه اوقات، اذن بگیرند.

لیستئذنکم .. و الذین لم یبلغوا الحلم منکم ثلاث مرّات ... و إذا بلغ الأطفل منکم

2 - کودکان، به مجرد رسیدن به سن بلوغ، باید برای ورود به اتاق و محل سکونت پدر و مادرشان از آنان اذن بگیرند.

و إذا بلغ الأطفل منکم الحلم فلیستئذنوا کما استئذن الذین من قبلهم

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که مقصود از «الذین من قبلهم» افراد بالغی باشند که تکلیف آنان در آیه 27 و 28 ذکر شده است؛ یعنی، همان گونه که بزرگسالان باید برای ورود به اتاق و منزل مسکونی افراد اجازه بگیرند، اطفالی که به سن بلوغ رسیده اند نیز، باید اذن بطلبند؛ هر چند اهل خانه و ساکنان منازل، پدر و مادر آنان باشند.

ص: 157

2- آثار بلوغ یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 34 - 12

12- عدم جواز تصرف در مال یتیم برای دیگران ، پس از رسیدن وی به حد بلوغ و رشد اقتصادی

و لا تقربوا . . . حتی یبلغ أشده

با توجه به اینکه پیام آیه، در راستای حفظ منافع یتیم است و بدیهی است که صرف بلوغ جسمی و سنی - بدون بلوغ فکری و اقتصادی وی - تضمین کننده منافع و مصالح او نخواهد بود و «حتی یبلغ أشده» غایت برای تصرف مجاز از سوی سرپرستان امور ایتام است؛ بنابراین معنا چنین می شود: شما جز جایی که در جهت مصالح یتیمان باشد، تصرف نکنید تا زمانی که آنان به بلوغ کافی برسند و وقتی آنها به بلوغ رسیدند، حق تصرف ندارید.

3- احکام بلوغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 34 - 21

21- «عن أبي عبدالله (ع) قال: إذا بلغ الغلام أشده ثلاث عشرة سنة و دخل في الأربع عشرة سنة و جب عليه ما و جب على المحتملين احتلم أم لم يحتلم . . . جاز له كل شيء من ماله إلا أن يكون ضعيفاً أو سفيفاً»

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: هر گاه پسر به رشد لارم رسد؛ یعنی، به سیزده سالگی رسیده و داخل چهاردهمین سال خود شود، بر او واجب می شود آنچه که بر محتلم شدگان واجب است؛ خواه محتلم شده باشد یا نه . . . جایز است برای او تصرف در تمام اموالش مگر آنکه ضعیف یا سفیه باشد».

4- بلوغ انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 18

18- پایان اوج مرحله جوانی (بلوغ الأشد) ، نقطه آغازین منحنی نزول است . و سرانجام مرحله پیری (أرذل العمر) ، نقطه پایانی این منحنی در زندگی انسان می باشد .

فإننا خلقناكم من تراب . . . ثم لتبلغوا أشدكم . . . لكيلا يعلم من بعد علم شيئاً

5- بلوغ دختران لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 6

ص: 158

6- حضرت لوط (ع)، دخترانی متعدد و آماده ازدواج داشت.

هؤلاء بناتی هنّ أطهر لكم

6- بلوغ در گواهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 282 - 22

22 - بلوغ، شرط گواهان بر دین و مبادلات

و استشهدوا شهیدین من رجالکم

کلمه «رجل» (مرد) و «امرأه» (زن) ظهور در افراد بالغ دارد.

7- بلوغ موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 14 - 3

3 - موسی (ع) برخوردار از اعتدال جسمی همراه با قوت فکری در عنفوان جوانی

و لما بلغ أشده و استوی

ظاهر این است که جمله «بلغ أشده» اشاره به توان فکری موسی (ع) و عبارت «و استوی» اشاره به توان جسمی او باشد. گفتنی است که «أشده» معادل «قوته» و «استوی» به معنای «إعتدل» می باشد.

8- بلوغ یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 34 - 20، 11

11- یتیم، از تصرف در مال خویش تا هنگام رسیدن به مراحل رشد و بلوغ کافی، ممنوع است.

حتى يبلغ أشده

«حتى يبلغ أشده» غایت کفالت یتیم است؛ یعنی، شما ای متکفلان ایتم! از اموال آنها مراقبت کنید و در آنها دخل و تصرف بی جا نکنید تا زمانی که آنان به رشد کافی برسند و این حکایت از آن دارد که یتیم، قبل از رسیدن به رشد لازم، حق تصرف در اموال خود را ندارد.

20- « عن عبدالله بن سنان عن أبي عبدالله (ع) قال : سأله أبي و أنا حاضر عن اليتيم حتى يجوز أمره ؟ قال : « حتى يبلغ أشده » قال : و ما « أشده » قال : الإحتلام ، . . . ;

عبدالله بن سنان گوید: من همراه پدرم بودم که او از حضرت امام صادق(ع) در باره یتیم سؤال کرد که چه موقع امر او نافذ است؟

ص: 159

حضرت فرمود: «حتی یبلغ اشدّه» پدرم پرسید مقصود از «اُشدّه» [در سخن خدا] چیست؟ حضرت فرمود: محتمل شدن . . .».

9- بلوغ یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 32

32- «عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما راهق یوسف راودته إمرأه الملك عن نفسه . . . ;

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . چون حضرت یوسف در آستانه بلوغ جنسی قرار گرفت ، همسر پادشاه از او درخواست کرد که تا با او درآمیزد . . .».

10- سن بلوغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 34 - 21

21- «عن أبی عبدالله (ع) قال : إذا بلغ الغلام اشدّه ثلاث عشرة سنه و دخل فی الأربع عشرة سنه و جب علیه ما و جب علی المحتملمین احتلم أم لم یحتلم . . . جاز له کلّ شیء من ماله إلا أن یكون ضعيفاً أو سفیهاً ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: هر گاه پسر به رشد لارم رسد؛ یعنی، به سیزده سالگی رسیده و داخل چهاردهمین سال خود شود، بر او واجب می شود آنچه که بر محتمل شدگان واجب است؛ خواه محتمل شده باشد یا نه . . . جایز است برای او تصرف در تمام اموالش مگر آنکه ضعیف یا سفیه باشد».

11- نشانه های بلوغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 9

9 - احتلام (جُنُب شدن در خواب) ، نشانه بلوغ است .

و الذین لم یبلغوا الحلم منکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 59 - 3

3- احتلام (جُنُب شدن در خواب) ، پایان دوران کودکی و سر آغاز بلوغ است .

وإذا بلغ الأطفل منكم الحلم

ص: 160

39- «عبداللہ بن سنان عن ابي عبد اللہ (ع) قال : سأله ابي و انا حاضر عن قول الله عزوجل حتى إذا بلغ أشده» قال : الإحتلام ;

عبداللہ بن سنان می گوید: پدرم از امام صادق(ع) از سخن خداوند عزوجل «حتى إذا بلغ أشده» سؤال کرد. من نیز در آن جا حاضر بودم، امام فرمود: [مراد زمان] احتلام است».

1- آثار تواضع بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3- صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوئاً... و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرّماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرّمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

2- آثار تواضع بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 11

11 - برخورد کریمانه و بزرگووارانه بندگان خالص خدا در برابر گفتار جاهلانه افراد نادان، برخاسته از روح فروتنی و نرم خوئی آنان است .

و إذا خاطبهم الجهلون قالوا سلماً

عطف جمله «و إذا خاطبهم الجهلون...» بر جمله قبل بدون تکرار شدن اسم موصول (الذین)، نشانگر وجود وحدت و ارتباط نزدیک میان این دو صفت است. از سوی دیگر تقدم بیان صفت تواضع بر صفت برخورد کریمانه با افراد جاهل، حاکی از آن است که این صفت، سبب چنین برخورد پسندیده ای است.

3- آثار توبه بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3- صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً... و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرّماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرّمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

4- آثار تهجد بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3- صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً... و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرّماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرّمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

5- آثار حق پذیری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3- صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوئاً . . و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

ص: 163

6- آثار حلم بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3- صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً .. و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرّماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرّمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

7- آثار دشمنی با بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 8

8 - خصومت با بندگان شایسته خداوند، دشمنی با خدا است .

فکذبوا عبدنا

آمدن وصف «عبدنا» به جای اسم نوح(ع)، اشاره به این است که موضع نوح(ع)، موضع عبودیت در برابر خدا بوده و «عبد» آنچه دارد از آن مالک او است. بنابراین دشمنان آن حضرت در حقیقت، خداوند را مورد دشمنی قرار داده بودند.

8- آثار دعای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3- صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً .. و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و

محرماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

ص: 164

9- آثار صبر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 2,3,4

2 - صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، عامل برخوردار شدن آنان از بناها و درجات عالی بهشت است.

أولئك يجزون الغرفة بما صبروا

گفتنی است «با» در «بما» برای سببیت است.

3 - صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً... و الذین یقولون ربّنا... أولئك یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

4 - صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا در ترک محرمات الهی چون اسراف و یا تنگ گیری، شرک، زنا، آدم کشی و سخن باطل، عامل برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا... و لایزنون... و الذین لایشهدون الزور... أول-

10- آثار عفو بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3 - صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً... و الذین یقولون ربّنا... أولئك یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته

است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

11- اجابت دعای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 76 - 7

ص: 165

7- دعای بندگان خالص خدا، مورد استجاب الهی است.

إلّا عباد الله المخلصين . ولقد نادينا نوح فلنعم المجيبون . ونجّينه وأهله من

12- ادب بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 9

9- بندگان خالص خدا، به هنگام روبه رو شدن با گفتار جاهلانه و به دور از ادب و منطق افراد جاهل، با گفتار شایسته و عالمانه و به دور از بیهودگی و بی ادبی به آنان پاسخ می گویند.

وإذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این مبنا است که «سلاماً» صفت برای مفعول به مقدر باشد؛ یعنی، «قالوا قولاً سلاماً» در این صورت معنای «سلاماً» - به قرینه جمله قبل که سخن از گفتار جاهلانه و ناشایست افراد جاهل است - سخن عالمانه و شایسته و دور از بیهودگی و بی ادبی می باشد.

13- ارزش سلام بر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 120 - 4

4- سلام و تحیت بر بندگان خدا (چون پیامبران)، امری پسندیده و ارزشمند

سلم علی موسی و هرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 130 - 4

4- سلام و تحیت بر بندگان خدا (چون پیامبران)، امری پسندیده و ارزشمند

سلم علی إلی یاسین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 181 - 3

3- سلام و تحیت بر بندگان خدا، امری ارزشمند و پسندیده

وسلم على المرسلين

ص: 166

14- استنثار بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 18 - 3

3- استنثار و برده ساختن بندگان خدا، از مهم ترین انحراف ها و فساد های جامعه فرعونى

أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ

از این که خداوند، قبل از هر پیام دیگر، درخواست آزادی بنی اسرائیل را از زبان موسی (ع) مطرح کرده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 19 - 4

4- بهره کشی ظالمانه از بندگان الهی، برتری جویی و گردنکشی در برابر خداوند است.

أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ .. وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَيَّ اللَّهُ

بنابراین که عطف «أَنْ لَا تَعْلُوا ..» بر «أَنْ أَدُّوا» تفسیری باشد، برداشت بالا به دست می آید.

15- استعباد بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 18 - 3

3- استنثار و برده ساختن بندگان خدا، از مهم ترین انحراف ها و فساد های جامعه فرعونى

أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ

از این که خداوند، قبل از هر پیام دیگر، درخواست آزادی بنی اسرائیل را از زبان موسی (ع) مطرح کرده است، مطلب بالا استفاده می شود.

16- استغفار بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 3

3 - اظهار ایمان و طلب آمرزش از درگاه پرودگار در دنیا، ویژگی بندگان صادق خدا

إنَّه كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا ءَامِنَّا فَارْحَمْنَا لَنَا

ص: 167

17- اضطراب بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 4

4 - پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم ، موجب هراسناکی و اضطراب شدید بندگان خالص خدا از سرنوشت اخروی شان

إِنَّ عَذَابَهَاكَانَ غَرَامًا

درخواست رهایی از عذاب و تعلیل آن به این که آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است، برداشت فوق را می رساند.

18- اعتدال بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 67 - 1، 2

1 - بندگان خالص خدا در هزینه کردن اموالشان ، نه اسراف می کنند و نه به خود و خانواده خویش تنگ می گیرند .

و عباد الرحمن .. . و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا

آنچه از ظاهر آیه شریفه و لغت به دست می آید، این است که واژه «انفاق» به معنای هزینه کردن و کاستن از اموال است؛ چه آن که این اموال برای زندگی شخصی و خانواده به مصرف برسد و چه به دیگران بخشش شود. گفتنی است «اسراف» (مصدر «یسرفوا») به معنای زیاده روی در مصرف اموال و «قترا» (مصدر «یقتروا») به معنای سخت گیری در مصرف است.

2 - رعایت اعتدال و میانه روی در معیشت و زندگی اقتصادی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا و کان بین ذلک قوامًا

«ذلک» اشاره است به آنچه که در آغاز آیه شریفه ذکر شد (یعنی، اسراف و اقتار) و «قوام» به معنای عدل و راه میانه و وسط است.

19- اغوانپذیری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 40 - 1، 2

1- ابلیس ، بندگان را که خداوند آنان را از هر ناخالصی پالوده است ، از قلمرو اضلال و گمراه کردن خود ، استشنا کرد .

لأغویٰنهم أجمعین . إلاّ عبادک منهم المخلصین

برداشت فوق، مبتنی بر این است که «منهم» حال برای عباد باشد. «مخلص» به صیغه مفعولی، به کسی گفته می شود که از هرگونه ناخالصی پاک و پالوده شده باشد.

2- بندگی خداوند و نداشتن هیچ گونه ناخالصی، شرط رهایی از اغواگری ابلیس

إلّا عبادک منهم المخلصین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 168

2- توانایی ابلیس به اغوای اکثریت مردم و ناتوانی وی بر اغوای بندگان خالص خداوند ، قانون و سنت الهی

إلاّ عبادك منهم المخلصين . قال هذا صرط علیّ مستقیم

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که مشارالیه «هذا» امر اغواگری ابلیس نسبت به اکثریت مردم و اغوا ناپذیری بندگان خالص باشد. کلمه «علیّ» در بردارنده تضمین و عهده داری است و «مستقیم» چیزی است که انحراف در آن راه ندارد. بنابراین معنای «هذا صراط علیّ مستقیم» این خواهد بود: چنین امری از ناحیه خداوند، حکمی تغییرناپذیر است که اصطلاحاً آن را «سنت» می نامند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 65 - 2

2- شگرد های مختلف شیطان در تسلط بر بندگان واقعی خدا ، بی تأثیر است .

و استفزز .. و أجب علیهم ... و شارکهم ... و عدهم ... إن عبادی لیس لک علیهم سلط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 83 - 1،2،4

1 - بندگان مخلص (بندگان خالص شده و برگزیده خدا) ، از افتادن در دام اغواگری شیطان مصون و درامان اند .

لأغویّتهم أجمعین . إلاّ عبادك منهم المخلصین

بیشتر مفسران بر این باوراند که مقصود و معنای «مخلصین» (خالص شدگان) این است: «الذین أخلصهم الله لنفسه و ولایتہ; کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است».

2 - ابلیس ، ناتوان از گمراه کردن بندگان مخلص خدا و معترف به آن

لأغویّتهم أجمعین . إلاّ عبادك منهم المخلصین

4 - آگاهی ابلیس ، به تکثیر نسل آدم و نیز به اغواپذیری بیشتر آنان و تأثیرناپذیری بندگان خالص خدا ، از آغاز خلقت انسان

لأغویّتهم أجمعین . إلاّ عبادك منهم المخلصین

20- اقرار بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- بندگان شایسته خدا، همواره معترف به ایمان و بیمناک از کاستی اعمال خویش

إِنَّهٗ كَانَ فَرِيقٍ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا ءَامِنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا

ص: 169

21- الگوگیری از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 13

13 - بندگان خالص خدا، از خداوند می خواهند که خود و همسر و فرزندانشان، الگو و مقتدای مردم تقوایپیشه باشند .

و اجعلنا للمتقين إمامًا

22- الگوگیری از فرزندان بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 13

13 - بندگان خالص خدا، از خداوند می خواهند که خود و همسر و فرزندانشان، الگو و مقتدای مردم تقوایپیشه باشند .

و اجعلنا للمتقين إمامًا

23- الگوگیری از همسر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 13

13 - بندگان خالص خدا، از خداوند می خواهند که خود و همسر و فرزندانشان، الگو و مقتدای مردم تقوایپیشه باشند .

و اجعلنا للمتقين إمامًا

24- امتحان اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 9 - 6

6 - « عن مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَا هَذِهِ السَّرَائِرُ الَّتِي تَبْلَى بِهَا الْعِبَادُ فِي الْآخِرَةِ ؟ فَقَالَ سِرَائِرُكُمْ هِيَ أَعْمَالُكُمْ مِنَ الصَّلَاةِ وَالصِّيَامِ وَ الزَّكَاةِ وَ الوُضُوءِ وَ الغَسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ وَ كُلِّ مَفْرُوضٍ لِأَنَّ الْأَعْمَالَ كُلَّهَا سِرَائِرٌ خَفِيَّةٌ ;

از معاذ بن جبل روایت شده که گفت: از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) سؤال کردم: مراد از «سرائر» - که بندگان در آخرت با آن امتحان می شوند - چیست؟ حضرت فرمود: سرائر شما، همان اعمال شما از نماز، روزه، زکات، وضو، غسل جنابت و تمام فرایض است؛ زیرا

تمام اعمال باطن‌هایی ناپیدایند».

ص: 170

25- انداز بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 74 - 2

2 - تنها بندگان مخلص خدا، پذیرای دعوت رسولان الهی و برحذرکننده از اخطارهای ایشان بودند.

إلاّ عباد الله المخلصين

26- انقیاد بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 69 - 1

1 - ایمان به آیات الهی و تسلیم محض بودن در برابر خداوند، دو ویژگی بارز بندگان خاص خداوند است.

يعباد... الذين ءامنوا بايتنا و كانوا مسلمين

27- اهمیت مصونیت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 2

2 - حفظ دیانت بندگان خدا و صیانت آنان از گمراهی، فلسفه نفرین و درخواست نوح (ع) از خداوند، برای نابودی کامل قوم گمراه گر خود

لا تذر على الأرض من الكافرين ديارًا. إنك إن تذرهم يضلوا عبادك

28- ایمان بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 3,5

3 - اظهار ایمان و طلب آموزش از درگاه پروردگار در دنیا، ویژگی بندگان صادق خدا

إنه كان فريق من عبادي يقولون ربنا ءامتنا فاغفر لنا

5 - بندگان شایسته خدا ، همواره معترف به ایمان و بیمناک از کاستی اعمال خویش

إِنَّهٗ كَانَ فَرِيقٍ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا ءَامِنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 52 - 2

ص: 171

2 - تصدیق و باور داشتن قیامت و زنده شدن انسان ها ، از ویژگی های بهشتیان و بندگان مخلص خدا در دنیا است .

يقول أءنك لمن المصدقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 69 - 1

1 - ایمان به آیات الهی و تسلیم محض بودن در برابر خداوند ، دو ویژگی بارز بندگان خاص خداوند است .

يعباد .. الذين ءامنوا بايتنا و كانوا مسلمين

29- بشارت به بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 9

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ بشارت خداوند به بندگان خالص او است .

فبشّر عباد

کلمه «عباد» به ضمیر متکلم اضافه شده است؛ ولی در کلام حذف گردیده و تقدیر آن «عبادی» است.

30- بصیرت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 3

3 - حرف شنوی و بصیرت ، از اوصاف بندگان خالص خدا

لم يخزروا عليها صمًا و عميانًا

31- بندگان خدا در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 10، 3، 1

1 - بنا های برافراشته و درجات عالی در بهشت ، پاداش بندگان خدا (عباد الرحمان) است .

و عباد الرحمن . . . أولئك يجزون الغرفة

برداشت فوق با توجه به دو نکته است: 1- «أولئك» اشاره به «عبادالرحمان» است. 2- «غرفة» به معنای بنای مرتفع و برافراشته است. در آیه شریفه نیز می تواند هم در معنای لغوی خود به کار رفته باشد و هم می تواند منزلت و مقام رفیع مقصود باشد.

ص: 172

3 - صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً .. و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

10 - بندگان خالص خدا، در بهشت با درود و سلام روبه رو خواهند شد .

و یلقون فیها تحیه و سلماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 76 - 1

1 - بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت گاه نیکوی آن، پاداش بندگان خالص خدا

و عباد الرحمن ... أولئک یجزون الغرفه ... خلدین فیها حسنت مستقرّاً و مقاماً

«مستقرّاً» تمیز برای ضمیر در «حسنت» و به معنای محل استقرار است و «مقام» اسم مکان و به معنای اقامت گاه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 43 - 1

1 - بندگان مخلص خدا، در بوستان های پر نعمت متنعم اند .

إلاّ عباد الله المخلصین . أولئک ... مکرمون . فی جنّات النعیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 44 - 2, 4, 1

1 - بندگان مخلص خدا، بر تخت های بهشتی رویاروی هم تکیه خواهند زد .

علی سرر متقبلین

«سرر» (جمع «سریر») به معنای تخت ها است.

2- بندگان مخلص خدا، بهره مند از بزم خوش و مجلس انس در بوستان های بهشتی

فی جنّات النعیم . علی سرر متقبلین

رویاروی هم قرار داشتن بندگان خالص خدا، اشاره به انس و محبت متقابل و بزم خوش آنان دارد.

4- انس و محبت متقابل و بزم خوش ، از نعمت های الهی برای بندگان مخلص خدا در بهشت

فی جنّات النعیم . علی سرر متقبلین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام بیان انواع نعمت های الهی برای بندگان خالص خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 45 - 4, 3, 1

1 - گردش ظرف هایی از شراب ناب ، گرداگرد بندگان مخلص خدا در بهشت

ص: 173

یطاف علیهم بکأس

«کأس» به معنای ظرفی است که در آن شراب باشد. گفتنی است گاهی این واژه استعمال می شود، ولی مقصود از آن خود شراب است؛ نه ظرفی که در آن شراب باشد.

3- در دسترس بودن شراب و فراوانی و مستمر بودن آن ، برای بندگان مخلص خدا در بهشت

یطاف علیهم بکأس من معین

تعبیر دور دادن شراب بر سر بهشتیان، بیانگر در دسترس بودن آن است و آمدن «یطاف» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این عمل دارد.

4- شراب ناب ، از نعمت های الهی برای بندگان مخلص خدا در بهشت

یطاف علیهم بکأس من معین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 48 - 3

3- بندگان مخلص خدا در بهشت ، مجذوب همسران بهشتی خود

و عندهم قصر الطرف

مقصود از «طرف» می تواند نگاه همسران زنان بهشتی باشد؛ یعنی، زنان بهشتی چنان جذاب اند که نظر و چشم دیگران (همسران) را به خود مشغول می دارند.

32- بندگان خدا در دوران موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 5

5- در عصر موسی (ع) ، انسان های دیگری نیز - مانند خضر (ع) - به مقام بندگی خاص خداوند ، نائل شده بودند .

فوجدا عبداً من عبادنا

با آن که اگر گفته می شد «بنده ای عالم و .. را یافتند» معنا، تام بود، ولی عبارت «من عبادنا» نیز در کلام آمده است تا گویای این نکته باشد که تنها، حضرت خضر(ع) نبود که با مقام بندگی خداوند نائل شده بود، بلکه جز او نیز افرادی در عصر موسی می زیستند که بنده خاص خداوند بودند.

33- بندگان خدا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 130 - 11، 12

11 - حضور گروهی از انسان های برتر در آخرت با عنوان صالحان و شایستگان

وإنه فی الآخره لمن الصلحین

ص: 174

12 - بندگان خالص و برگزیده خدا در قیامت به گروه صالحان ملحق خواهند شد .

و لقد اصطفينه في الدنيا وانه في الآخرة لمن الصالحين

34- بندگان خدا و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 1

1 - بندگان خالص خدا به هنگام شنیدن و یادآور شدن آیات الهی ، مانند کران و کوران ، بایی اعتنایی و ناخرسندی از آنها نمی گذرند .

و الذين إذا ذكروا بآيت ربهم لم يخزوا عليها صمًا وعميانًا

فعل «خزّ» در معنای «سقط» به کار می رود که به معنای فرود از بالا به پایین است (لسان العرب) و «صمًا» و «عميانًا» حال برای فاعل «يخزّوا» است. گفتنی است فعل «لم يخزّوا» در معنای کنایی به کار رفته است و مقصود از آن آن ناخرسندی و امتناع کردن است؛ زیرا انسان با فرود آوردن سر به طرف پایین، ناخرسندی خود را ابراز می دارد.

35- بندگان خدا و استماع قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 1

1 - بندگان خالص خدا به هنگام شنیدن و یادآور شدن آیات الهی ، مانند کران و کوران ، بایی اعتنایی و ناخرسندی از آنها نمی گذرند .

و الذين إذا ذكروا بآيت ربهم لم يخزوا عليها صمًا وعميانًا

فعل «خزّ» در معنای «سقط» به کار می رود که به معنای فرود از بالا به پایین است (لسان العرب) و «صمًا» و «عميانًا» حال برای فاعل «يخزّوا» است. گفتنی است فعل «لم يخزّوا» در معنای کنایی به کار رفته است و مقصود از آن آن ناخرسندی و امتناع کردن است؛ زیرا انسان با فرود آوردن سر به طرف پایین، ناخرسندی خود را ابراز می دارد.

36- بندگان خدا و زنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 7

7 - بندگان خالص خدا ، هرگز به گناه زنا و روابط ناسالم جنس دست نمی آیند .

ولایزنون

ص: 175

37- بندگان خدا و قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 3

3 - بندگان خالص خدا، هیچ انسانی را به ناحق نمی کشند .

ولا يقتلون النفس التي حرم الله إلا بالحق

38- بندگان خدا و گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 7

7 - بندگان خالص خدا، هرگز به گناه زنا و روابط ناسالم جنس دست نمی آیند .

ولا يزنون

39- پاداش اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 1

1 - بنا های برافراشته و درجات عالی در بهشت، پاداش بندگان خدا (عباد الرحمن) است .

و عباد الرحمن .. أولئك يجزون الغرفة

برداشت فوق با توجه به دو نکته است: 1- «أولئك» اشاره به «عباد الرحمن» است. 2- «غرفه» به معنای بنای مرتفع و برافراشته است. در آیه شریفه نیز می تواند هم در معنای لغوی خود به کار رفته باشد و هم می تواند منزلت و مقام رفیع مقصود باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 76 - 1

1 - بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت گاه نیکوی آن، پاداش بندگان خالص خدا

و عباد الرحمن .. أولئك يجزون الغرفة ... خلدین فیها حسنت مستقرّاً و مقاماً

«مستقراً» تمیز برای ضمیر در «حسنّت» و به معنای محل استقرار است و «مقام» اسم مکان و به معنای اقامت گاه می باشد.

ص: 176

40- پاداش بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 40 - 2

2 - بندگان مخلص خدا، برخوردار از پاداشی فراتر از مقدار اعمال و رفتار خویش

و ما تجزون إلا ما كنتم تعملون . إلا عباد الله المخلصين

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «إلا..» استثنای منقطع از ضمیر «تجزون» باشد. بر این اساس، پیام آیه شریفه چنین می شود: همگان مطابق کردار خود، جزا و پاداش دارند؛ جز بندگان خالص خدا که فراتر و برتر از اعمال خود، پاداش دریافت خواهند داشت.

41- پذیرایی اخروی از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 62 - 3

3 - انواع بوستان ها ، میوه ها ، شراب ها ، تخت ها ، بزم انس و همسران زیبا ، مجموعه پذیرایی خداوند از بهشتیان و بندگان مخلص خدا

إلا عباد الله المخلصين . . . فی جنّات النعیم . . . و عندهم قصرت الطرف ... أذلك خ

«نزل» به مجموعه ای گفته می شود که برای پذیرایی از مهمان آماده می سازند.

42- پیروزی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 106 - 3

3- وعده و پیام خداوند به همه بندگان حقیقی خود، مبنی بر حاکمیت و پیروزی آنان در جای کره زمین

أن الأرض يرثها عبادي الصالحون . إن في هذا لبلغاً لقوم عبدین

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هذا» اشاره به مضمون آیه قبل و مقصود از «بلاغ»، ابلاغ پیام و رساندن مقصود باشد (لسان العرب). گفتنی است که لحن و آهنگ دو آیه، حاوی وعده و بشارت الهی است.

43- تأمین نیاز بندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- توانایی بر رفع نیاز بندگان و اجابت درخواست ها و دعا های آنان ، نشانه خدایی است .

ص: 177

له دعوه الحق والذین یدعون من دونه لایستجیون لهم بشیء

44- تداوم تسبیح بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 38 - 4,6

4 - فرشتگان و بندگان مخلص حق ، در شب و روز همواره تسبیح گوی خداوند هستند .

فالذین عند ربک یسبحون له باللیل و النهار

تعبیر «باللیل و النهار» کنایه از استمرار و تداوم است.

6 - فرشتگان و بندگان مخلص خدا ، در تسبیح و عبادت او خستگی ناپذیراند .

فالذین عند ربک یسبحون له . . . و هم لایسئمون

«السامه» (مصدر «لایسئمون») به معنای خستگی و ملالت از ادامه کار است.

45- ترس بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 5

5 - بندگان شایسته خدا ، همواره معترف به ایمان و بیمناک از کاستی اعمال خویش

إنه کان فریق من عبادی یقولون ربنا ءامنا فاغفر لنا و ارحمنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 4

4 - پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم ، موجب هراسناکی و اضطراب شدید بندگان خالص خدا از سرنوشت اخروی شان

إنّ عذابهاکان غرامًا

درخواست رهایی از عذاب و تعلیل آن به این که آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است، برداشت فوق را می رساند.

46- تضرع بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 4

4 - جمله « رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا . إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا » ، متن دعا و تضرع بندگان خالص خدا به درگاه الهی

ص: 178

و الذین یقولون ربنا اصرف عنا عذاب جهنم . . . إنَّها ساءت مستقرًا و مقامًا

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که جمله «إِنَّ عَذَابَهَا تَأْسُفًا وَمَقَامًا» نیز مانند جمله «رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ» جزء دعا و تضرع عبادالرحمان باشد.

47- تقرب بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 31 - 2

2- بندگان راستین و مؤمن برخوردار از لطف و عنایت ویژه خداوند و دارای مقام و منزلتی خاص در پیشگاه او

قل لعبادی

برداشت فوق بر این اساس است که اضافه در «عبادی» تشریفیه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 1

1 - خداوند ، با دعوت از صاحبان دل آرام و خشنود ، آنان را به جمع بندگان خاص خود بار می دهد .

فادخلی فی عبدی

48- تقوای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 14

14 - رسیدن به اوج مرتبه تقوایشگی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

واجعلنا للمتّقین إمامًا

درخواست الگو و مقتدای تقوایشگان شدن از سوی عبادالرحمان - که خود از ایمان و تقوای بالایی برخوردارند - حاکی از آن است که آنان خواستار بالاترین مرتبه تقوایشگی اند، تا برای الگو و مقتدا شدن دیگر تقوایشگان، شایسته باشند.

49- تکریم بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بندگان مخلص خدا، مورد اکرام و گرامی داشت الهی اند .

و هم مکرمون

ص: 179

50- تواضع بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 14، 1

1 - بندگان خالص خدا، مظهر تواضع و فروتنی و به دور از تکبر و خود بزرگ بینی

و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً

برداشت یاد شده با توجه به چند نکته است: 1- «عباد» (جمع «عبد») به معنای بندگان است و اوصافی که خداوند برای آنان در ضمن چند آیه بیان می فرماید، حاکی است که آنان از بندگان خالص او هستند. 2- «هون» به دو معنا آمده است: الف) سکینه و وقار (قاموس المحيط); که در این صورت این واژه در آیه شریفه یا در همان معنای لغوی استعمال شده است و یا در معنای کنایی آن; یعنی، تواضع و فروتنی. برداشت فوق مبتنی بر همین معنای کنایی است. ب) رفق و لین (مدارا و نرمی)، در مقابل خشونت و درشتی (نهایه ابن اثیر). 3- «هوناً» مصدر و صفت برای «مشی» بوده و آمدن مصدر به جای صفت، بیانگر مبالغه است.

14 - « فی مجمع البیان فی قوله تعالى: «الذين يمشون على الأرض هوناً» . . . و قال أبو عبد الله (ع) هو الرجال يمشون بسجیته التي جبل عليها لا يتكلف ولا يتبختر;

در مجمع البیان درباره قول خدای تعالی «الذين يمشون على الأرض هوناً» .. آمده است که امام صادق(ع) فرمود: آن کسی است که بر خلق و خوی فطری خود - که خدا او را به آن گونه آفریده است - بدون تکلف و تکبر راه می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 6

6 - بندگان خالص خدا، مردمی فروتن و خود کم بین در برابر خدا

ربنا اصرف عتاً عذاب جهنم إن عذابها كان غراماً

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که بندگان خالص خدا، با آن که مردمی شب زنده دار و عابداند، اما باز از عذاب دوزخ در هراس و اضطراب اند.

51- توکل بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 3 - 11

11 - در دست خدا بودن مقررات امور عالم ، مقتضی توکل بندگان به او است .

من يتوكل على الله فهو حسبه .. قد جعل الله لكل شيء قدرًا

برداشت یاد شده، از آن جا است که جمله «قد جعل الله..» در مقام بیان برای وجوب توکل بر خداوند (من يتوكل على الله فهو حسبه) است.

ص: 180

52- تهجد بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 2, 1

1 - بندگان خالص خدا، مردمی شب زنده دار

و الذین یبیتون لربهم

«بیتوته» (مصدر «بیتون») به معنای شب زنده داری است؛ چه این بیداری در تمام شب باشد و چه در بخشی از آن.

2 - نماز، برنامه بندگان خالص خدا در وقت شب زنده داری

و الذین یبیتون لربهم سجداً و قیماً

از دیدگاه مفسران، مقصود از «سجده» و «قیام» در آیه شریفه، نماز است.

53- حسرت اخروی بندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 9 - 17

17 - « فی الخبر النبوی (صلی الله علیه و آله) أنه یفتّح للعبد یوم القیامه علی کلّ یوم من ایام عمره أربعه و عشرون خزانهً . . . یفتّح له خزانهً . . . فیراها فارغهً لیس فیها ما یسرّه و لا ما یسؤوه و هی الساعه التی نام فیها أو اشتغل فیها بشیء من مباحات الدنیا فیناله من الغبن و الأسف علی فواتها . . . ما لا یوصّف و من هذا قوله تعالی : « ذلک یوم التغابن » ؛

در روایتی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمده که برای بنده در قیامت، برای هر روز از ایام عمرش 24 خزانه باز می شود . . . خزانه ای برای او باز می گردد که آن را خالی می بیند و چیزی که او را خوشحال یا ناراحت کند در آن نیست. این همان ساعتی است که در آن خوابیده و یا مشغول کارهای مباح دنیا بوده است. پس غبن و تأسف بر از دست دادن آن ساعت، به او دست می دهد . . . به اندازه ای که قابل توصیف نیست و در همین باره است سخن خدای تعالی: و ذلک یوم التغابن».

54- حق شنوی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 3

3 - حرف شنوی و بصیرت، از اوصاف بندگان خالص خدا

لم يخرّوا عليها صمًا وعميانًا

ص: 181

55- حکومت جهانی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 11

11- حکومت واحد جهانی به دست بندگان صالح خدا، فرجام نهایی زندگی بشر در زمین

أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ

56- حمایت از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 65 - 10

10- ربوبیت خداوند، مقتضی حمایت از بندگان خویش

إِنِّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا

57- خدانشناسی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 160 - 1

1 - تنها بندگان مخلص خدا، عارف به حق خدا و توصیف کننده شایسته او هستند.

سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ . إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ

«إِلَّا» استثنای منقطع و به معنای «لکن» است. مستثنی منه نیز در برداشت بالا، ضمیر فاعلی «یصفون» دانسته شده است. گفتنی است مقصود و معنای «مخلصین» این است: «الذین أخلصهم الله لنفسه و ولایته؛ کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است».

58- خستگی ناپذیری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 38 - 6

6- فرشتگان و بندگان مخلص خدا، در تسبیح و عبادت او خستگی ناپذیراند.

فالذین عند ربّک یسبّحون له . . . و هم لایسئمون

«السّامه» (مصدر «لایسئمون») به معنای خستگی و ملالت از ادامه کار است.

ص: 182

59- خشیت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 28 - 13

13- لزوم بیم و هراس بندگان از خداوند ، هر چند دارای مرتبه ای والا باشند .

بل عباد مکرمون . . . و هم من خشیته مشفقون

60- خواسته های بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 10

10 - بندگان خالص خداوند ، به هنگام روبه رو شدن با گفتار جاهلانه و بدور از ادب و منطق جاهلان ، از آنان خواستار سلامت و امنیت و همزیستی مسالمت آمیز می شوند .

و إذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که «سلاماً» مفعولاً به برای فعل مقدر باشد؛ یعنی، «نتسلم منکم تسلیماً». در این صورت «سلام» به جای «تسلیم» نشسته است.

61- خوشرفتاری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 3

3 - بندگان خالص خدا ، مظهر مدارا و نرمی و منزّه از روح خشونت و درشتی

و عباد الرحمن الذین یمشون علی الأرض هوناً

62- خیرخواهی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 21

21 - دعا برای صلاح و نیک شدن همسر و فرزندان و خیرخواهی برای ایشان ، از اوصاف بندگان خالص خدا و امری پسندیده و مورد

تشویق خداوند

والذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریتنا قره أعین واجعلنا للمتقین إم

ص: 183

63- دعای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 1

1 - بندگان خالص خدا، پیوسته از پروردگارشان خواستار رهایی از عذاب دوزخ اند.

و عباد الرحمن .. و الذین یقولون ربنا اصرف عنا عذاب جهنم

فعل مضارع «یقولون» مفید استمرار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 4

4 - جمله «ربنا اصرف عنا عذاب جهنم ان عذابهاکان غراماً. ان ها ساءت مستقرّاً و مقاماً»، متن دعا و تضرع بندگان خالص خدا به

درگاه الهی

و الذین یقولون ربنا اصرف عنا عذاب جهنم .. انّها ساءت مستقرّاً و مقاماً

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که جمله «ان عذابها تا مستقرّاً و مقاماً» نیز مانند جمله «ربنا اصرف عنا عذاب جهنم» جزء دعا و تضرع عبادالرحمان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 1,4,13,16,21,22

1 - بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار همسر و فرزندان شایسته ای اند که رفتار و سیر و سلوک آنان، مایه چشم روشنی و سرفرازی آنان در زندگی باشد.

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزوجنا و ذریّتنا قرّه أعین

درباره «من» در «من أزوجنا..» دو احتمال وجود دارد: 1- «من» ابتدائیه باشد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: «به ما از ناحیه همسران و فرزندانمان، آن ده که مایه روشنی چشمانمان باشد». 2- «من» بیانیه باشد. براساس این احتمال، معنای آیه چنین می شود: «به ما روشنی چشمان - که عبارت از همسر و فرزندان اند ببخش. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

4 - بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار سرور و روشنی چشمان در پرتو اعطای همسر و فرزند به آنان هستند.

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزوجنا و ذریّتنا قرّه أعین

13 - بندگان خالص خدا، از خداوند می خواهند که خود و همسر و فرزندانشان، الگو و مقتدای مردم تقوایپیشه باشند .

و اجعلنا للمتقين إماماً

16 - بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار در دست داشتن اداره جامعه متقین و مردم تقوا پیشه اند .

و اجعلنا للمتقين إماماً

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که مقصود از «امام» امامت و پیشوایی سیاسی و اجتماعی باشد.

21 - دعا برای صلاح و نیک شدن همسر و فرزندان و خیرخواهی برای ایشان، از اوصاف بندگان خالص خدا و امری پسندیده و مورد تشویق خداوند

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریتنا قره أعین و اجعلنا للمتقین إمام

22 - جمله « و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریتنا قره أعین و اجعلنا للمتقین إماماً » متن دعای همیشگی بندگان

ص: 184

خالص خدا

و الذين يقولون ربنا هب لنا من أزوجنا وذريتنا قره أعين واجعلنا للمتقين إمام

آمدن آیه شریفه در قالب جمله اسمیه و نیز فعل مضارع «يقولون» حاکی از استمرار و همیشگی بودن آن دعا است.

64- دعوت از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 13

13- خداوند، فراخوان مؤمنان و بندگان خالص خویش به انفاق اموال خود، قبل از فرارسیدن مرگ

قل لعبادی الذین ءامنوا . . . و ینفقوا ... من قبل أن یأتی یوم لایع فیہ ولاخلل

65- ذکر خدا از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 5

5- بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله، نمونه ای از توجه و یاد خدا از بندگان خویش *

و حیث ما کنتم فولوا وجوهکم شطره . . . کما أرسلنا فیکم رسولاً . . . فاذکرونی أذکرکم

برداشت فوق احتمال دیگری است که می توان از تفریع جمله «فاذکرونی . . .» بر بعثت پیامبر و تغییر قبله، استفاده کرد؛ یعنی: فاذکرونی

أذکرکم کما ذکرتمکم بارسال الرسول و تحویل القبله.

66- راه رفتن بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 14، 2

2- مشی و راه رفتن بندگان خالص خدا، در کمال وقار و آرامی، و به دور از سرعت و شتابزدگی است.

و عباد الرحمن الذین یمشون علی الأرض هوناً

14 - « فی مجمع البیان فی قوله تعالی: « الذین یمشون علی الأرض هوناً » . . . و قال أبو عبد الله (ع) هو الرجال یمشی بسجیته التی

جبل علیها لایتکلف ولا یتبخرت؛

در مجمع البیان درباره قول خدای تعالی «الذین یمشون علی الأرض هوناً» .. آمده است که امام صادق(ع) فرمود: آن کسی است که بر خلق و خوی فطری خود - که خدا او را به آن گونه آفریده است - بدون تکلف و تکبر راه می‌رود.

ص: 185

67- رحمت بر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 6

6 - بندگان خالص خدا، مشمول رحمت ویژه خدا هستند.

و عباد الرحمن

آمدن صفت «رحمن» به جای دیگر اوصاف خداوند و اضافه شدن «عباد» به آن، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

68- روزی ممتاز بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 41 - 1

1 - بندگان مخلص خدا، بهره مند از رزق و روزی ویژه و ممتاز الهی

إلّا عباد الله المخلصين . أولئك لهم رزق معلوم

بیشتر مفسران برآنند که مقصود از «رزق معلوم»، روزی مخصوص و تعیین شده برای بندگان خالص است؛ مانند آیه «و ما متّٰا إلّا له مقام معلوم»، (همین سوره، آیه 164).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 42 - 1

1 - انواع میوه ها، رزق و روزی مخصوص و ممتاز بندگان مخلص خدا در بهشت

أولئك لهم رزق معلوم . فوکه

«فواکه» (جمع «فاکهه») بدل کل از «رزق معلوم» و یا خبر برای مبتدای محذوف است و تقدیر آن «ذلک الرزق فواکه» می باشد.

69- روش برخورد با بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 10

10 - بندگان خالص خدا، در بهشت با درود و سلام رویه رو خواهند شد.

و يَلْقَوْنَ فِيهَا تحِيَّه و سلامًا

ص: 186

70- روش برخورد بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 10، 11، 9

9 - بندگان خالص خدا، به هنگام رویه رو شدن با گفتار جاهلانه و به دور از ادب و منطق افراد جاهل، با گفتار شایسته و عالمانه و به دور از بیهودگی و بی ادبی به آنان پاسخ می گویند .

و إذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این مبنا است که «سلاماً» صفت برای مفعول به مقدر باشد؛ یعنی، «قالوا قولاً سلاماً» در این صورت معنای «سلاماً» - به قرینه جمله قبل که سخن از گفتار جاهلانه و ناشایست افراد جاهل است - سخن عالمانه و شایسته و دور از بیهودگی و بی ادبی می باشد.

10 - بندگان خالص خداوند، به هنگام رویه رو شدن با گفتار جاهلانه و بدور از ادب و منطق جاهلان، از آنان خواستار سلامت و امنیت و همزیستی مسالمت آمیز می شوند .

و إذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که «سلاماً» مفعول به برای فعل مقدر باشد؛ یعنی، «تسلم منكم تسليماً». در این صورت «سلام» به جای «تسلیم» نشسته است.

11 - برخورد کریمانه و بزرگووارانه بندگان خالص خدا در برابر گفتار جاهلانه افراد نادان، برخاسته از روح فروتنی و نرم خوئی آنان است .

و إذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

عطف جمله «و إذا خاطبهم الجاهلون...» بر جمله قبل بدون تکرار شدن اسم موصول (الذین)، نشانگر وجود وحدت و ارتباط نزدیک میان این دو صفت است. از سوی دیگر تقدم بیان صفت تواضع بر صفت برخورد کریمانه با افراد جاهل، حاکی از آن است که این صفت، سبب چنین برخورد پسندیده ای است.

71- روش زندگی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 67 - 1، 2

1 - بندگان خالص خدا در هزینه کردن اموالشان، نه اسراف می کنند و نه به خود و خانواده خویش تنگ می گیرند .

و عباده الرحمن .. و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا

آنچه از ظاهر آیه شریفه و لغت به دست می آید، این است که واژه «انفاق» به معنای هزینه کردن و کاستن از اموال است؛ چه آن که این اموال برای زندگی شخصی و خانواده به مصرف برسد و چه به دیگران بخشش شود. گفتنی است «اسراف» (مصدر «یسرفوا») به معنای زیاده روی در مصرف اموال و «قتر» (مصدر «یقتروا») به معنای سخت گیری در مصرف است.

2- رعایت اعتدال و میانه روی در معیشت و زندگی اقتصادی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا و کان بین ذلک قواماً

«ذلک» اشاره است به آنچه که در آغاز آیه شریفه ذکر شد (یعنی، اسراف و اقتار) و «قوام» به معنای عدل و راه میانه و وسط است.

ص: 187

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 9

9- زندگی بر مبنای هدفی معقول و مفید ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین لایشهدون الزور و إذا مرّوا باللغو مرّوا کرامًا

اجتناب کردن بندگان خالص خدا از مجالس باطل (لایشهدون الزور) و نیز پرهیز از لغو و بیهودگی، حاکی است که از آن است که آنان در زندگی، دارای هدفی معقول و مفیداند.

72- زمینه بصیرت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 8 - 1

1- مظاهر وجود و عظمت آفریدگار در آسمان و زمین ، مایه بصیرت و تذکر بندگان روی آورده به خداوند

أفلم یظنّوا إلی السماء .. و الأرض مددنها ... تبصره و ذکری لکلّ عبد منیب

«منیب»، به معنای بازگشت کننده و روی آورنده به خدا است.

73- زمینه تذکر به بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 8 - 1

1- مظاهر وجود و عظمت آفریدگار در آسمان و زمین ، مایه بصیرت و تذکر بندگان روی آورده به خداوند

أفلم یظنّوا إلی السماء .. و الأرض مددنها ... تبصره و ذکری لکلّ عبد منیب

«منیب»، به معنای بازگشت کننده و روی آورنده به خدا است.

74- زمینه گمراهی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 3 - 1

1 - تلاش مستمر قوم کافر و گمراه گر نوح ، برای گمراه کردن مؤمنان و بندگان خدا

إِنك إِنْ تَذَرهْم يَضَلُّوا عبادك

3 - تداوم حیات قوم کافر و گمراه گر نوح ، موجب گمراهی بندگان خدا و مؤمنان می شد .

إِنك إِنْ تَذَرهْم يَضَلُّوا عبادك

ص: 188

75- سرزنش بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 52 - 3

3 - سرزنش شدن بندگان خالص خدا و باورداران به قیامت ، از سوی منکران آن

يقول أئتك لمن المصدقين

در برداشت یاد شده، استفهام «أئتك» استفهام توبيخی دانسته شده است.

76- سعادت طلبی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 1

1 - بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار همسر و فرزندان شایسته ای اند که رفتار و سیر و سلوک آنان ، مایه چشم روشنی و سرفرازی آنان در زندگی باشد .

والذين يقولون ربنا هب لنا من أزوجنا وذريتنا قره أعين

درباره «من» در «من أزوجنا..» دو احتمال وجود دارد: 1- «من» ابتدائیه باشد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: «به ما از ناحیه همسران و فرزندانمان، آن ده که مایه روشنی چشمانمان باشد». 2- «من» بیانیه باشد. براساس این احتمال، معنای آیه چنین می شود: «به ما روشنی چشمان - که عبارت از همسر و فرزندان اند ببخش. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

77- سلام بر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 79 - 5

5 - سلام و تحیت بر بندگان خدا چون پیامبران ، امری پسندیده و ارزشمند

سلم على نوح في العلمين

78- سلام بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - بندگان خالص خدا، در بهشت با درود و سلام رویه رو خواهند شد.

و يلقون فيها تحية و سلماً

79- شرح صدر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 9,10

9 - بندگان خالص خدا، به هنگام رویه رو شدن با گفتار جاهلانه و به دور از ادب و منطق افراد جاهل، با گفتار شایسته و عالمانه و به دور از بیهودگی و بی ادبی به آنان پاسخ می گویند.

و إذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این مبنا است که «سلاماً» صفت برای مفعول به مقدر باشد؛ یعنی، «قالوا قولاً سلاماً» در این صورت معنای «سلاماً» - به قرینه جمله قبل که سخن از گفتار جاهلانه و ناشایست افراد جاهل است - سخن عالمانه و شایسته و دور از بیهودگی و بی ادبی می باشد.

10 - بندگان خالص خداوند، به هنگام رویه رو شدن با گفتار جاهلانه و بدور از ادب و منطق جاهلان، از آنان خواستار سلامت و امنیت و همزیستی مسالمت آمیز می شوند.

و إذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که «سلاماً» مفعول به برای فعل مقدر باشد؛ یعنی، «تسلم منكم تسليماً». در این صورت «سلام» به جای «تسلیم» نشسته است.

80- شکرگزاری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 4

4 - بندگان خالص خدای رحمان، مردمی پندپذیر و سپاس گزار در برابر نعمت های الهی

لمن أراد أن يذكر أو أراد شكوراً. و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً

برداشت فوق بر این اساس است که آیه شریفه مرتبط با آیه قبل و درصدد بیان اوصاف کسانی باشد که در جمله «لمن أراد أن يذكر أو أراد شكوراً» از آنان یاد شده است.

81- صفات بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 1,2,3

ص: 190

1 - بندگان خالص خدا، مظهر تواضع و فروتنی و به دور از تکبر و خود بزرگ بینی

و عباد الرحمن الذین یمشون علی الأرض هوناً

برداشت یاد شده با توجه به چند نکته است: 1- «عباد» (جمع «عبد») به معنای بندگان است و اوصافی که خداوند برای آنان در ضمن چند آیه بیان می فرماید، حاکی است که آنان از بندگان خالص او هستند. 2- «هون» به دو معنا آمده است: الف) سکینه و وقار (قاموس المحيط); که در این صورت این واژه در آیه شریفه یا در همان معنای لغوی استعمال شده است و یا در معنای کنایی آن؛ یعنی، تواضع و فروتنی. برداشت فوق مبتنی بر همین معنای کنایی است. ب) رفق و لین (مدارا و نرمی)، در مقابل خشونت و درشتی (نهایه ابن اثیر). 3- «هوناً» مصدر و صفت برای «مشی» بوده و آمدن مصدر به جای صفت، بیانگر مبالغه است.

2 - مشی و راه رفتن بندگان خالص خدا، در کمال وقار و آرامی، و به دور از سرعت و شتابزدگی است.

و عباد الرحمن الذین یمشون علی الأرض هوناً

3 - بندگان خالص خدا، مظهر مدارا و نرمی و منزّه از روح خشونت و درشتی

و عباد الرحمن الذین یمشون علی الأرض هوناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 1

1 - بندگان خالص خدا، مردمی شب زنده دار

و الذین یبیتون لربّهم

«بیتوته» (مصدر «بیتون») به معنای شب زنده داری است؛ چه این بیداری در تمام شب باشد و چه در بخشی از آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 6,8

6 - بندگان خالص خدا، مردمی فروتن و خود کم بین در برابر خدا

ربّنا اصرف عتّا عذاب جهنّم إنّ عذابهاکان غراماً

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که بندگان خالص خدا، با آن که مردمی شب زنده دار و عابداند، اما باز از عذاب دوزخ در هراس و اضطراب اند.

8 - بندگان خالص خدا، بسیار نگران و هراسناک از لغزش خویش و نافرمانی خدا

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که عذاب دوزخ برای کیفر دادن مجرمان است. بنابراین ترس عبادالرحمان از عذاب دوزخ، حاکی از آن است که آنان از جرم و خطایی که مرتکب شده اند - هر چند ارتکاب جرم از ایشان بسیار کم اتفاق می افتد - بسیار نگران و مضطرب اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 67 - 1, 2

1 - بندگان خالص خدا در هزینه کردن اموالشان، نه اسراف می کنند و نه به خود و خانواده خویش تنگ می گیرند .

و عباد الرحمن . . . والذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا

آنچه از ظاهر آیه شریفه و لغت به دست می آید، این است که واژه «انفاق» به معنای هزینه کردن و کاستن از اموال است؛ چه آن

ص: 191

که این اموال برای زندگی شخصی و خانواده به مصرف برسد و چه به دیگران بخشش شود. گفتنی است «اسراف» (مصدر «یسرفوا») به معنای زیاده روی در مصرف اموال و «قتر» (مصدر «یقتروا») به معنای سخت گیری در مصرف است.

2- رعایت اعتدال و میانه روی در معیشت و زندگی اقتصادی، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا و کان بین ذلک قوامًا

«ذلک» اشاره است به آنچه که در آغاز آیه شریفه ذکر شد (یعنی، اسراف و اقتار) و «قوام» به معنای عدل و راه میانه و وسط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 3,7

3 - بندگان خالص خدا، هیچ انسانی را به ناحق نمی کشند .

و لا یقتلون النفس التي حرّم الله إلاّ بالحقّ

7 - بندگان خالص خدا، هرگز به گناه زنا و روابط ناسالم جنس دست نمی آلاینند .

و لایزنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 1,3,5,7,9

1 - بندگان خالص خدا، در مجالسی که به باطل و دروغ پرداز می گذرد، هرگز حضور نمی یابند .

و عباد الرحمن . . . و الذین لایشهدون الزور

فعل «شهد» گاهی در معنای «حضر» (حضور یافت) استعمال می شود و گاهی در معنای «أخبر عن الشیء و شهده» (خبر داد از چیزی و گواهی به آن داد) به کار می رود. برداشت یاد شده مبتنی بر معنای نخست است. «زور» نیز به معنای دروغ و باطل است.

3 - بندگان خالص خدا، هرگز به باطل و دروغ، شهادت و گواهی نمی دهند .

و الذین لایشهدون الزور

5 - بندگان خالص خدا، به وقت روبه رو شدن با رفتار و گفتار لغو و بیهوده، با بزرگواری و متانت از آن می گذرنند .

و إذا مرّوا باللغو مرّوا کرامًا

7- بندگان خالص خدا، مردمی بزرگوار و متین

وإذا مرّوا باللغو مرّوا كرامًا

9- زندگی بر مبنای هدفی معقول و مفید، از اوصاف بندگان خالص خدا

والذین لایشهدون الزور وإذا مرّوا باللغو مرّوا كرامًا

اجتناب کردن بندگان خالص خدا از مجالس باطل (لایشهدون الزور) و نیز پرهیز از لغو و بیهودگی، حاکی است که از آن است که آنان در زندگی، دارای هدفی معقول و مفیداند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 1,2,3

1 - بندگان خالص خدا به هنگام شنیدن و یادآور شدن آیات الهی، مانند کران و کوران، بایی اعتنایی و ناخرسندی از آنها نمی

ص: 192

گذرند .

و الذین إذا ذکروا بآیت ربّهم لم یخروا علیها صمّاً و عمیاناً

فعل «خَرَّ» در معنای «سقط» به کار می رود که به معنای فرود از بالا به پایین است (لسان العرب) و «صمّاً» و «عمیاناً» حال برای فاعل «یخروا» است. گفتنی است فعل «لم یخروا» در معنای کنایی به کار رفته است و مقصود از آن ناخرسندی و امتناع کردن است؛ زیرا انسان با فرود آوردن سر به طرف پایین، ناخرسندی خود را ابراز می دارد.

2 - پندپذیری و درس آموزی از آیات الهی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین إذا ذکروا بآیت ربّهم لم یخروا علیها صمّاً و عمیاناً

3 - حرف شنوی و بصیرت ، از اوصاف بندگان خالص خدا

لم یخروا علیها صمّاً و عمیاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 1,4,13,14,16

1 - بندگان خالص خدا ، از خداوند خواستار همسر و فرزندان شایسته ای اند که رفتار و سیر و سلوک آنان ، مایه چشم روشنی و سرفرازی آنان در زندگی باشد .

و الذین یقولون ربّنا هب لنا من أزوجنا و ذرّیّتنا قرّه أعین

درباره «من» در «من أزوجنا..» دو احتمال وجود دارد: 1- «من» ابتدائیه باشد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: «به ما از ناحیه همسران و فرزندانمان، آن ده که مایه روشنی چشمانمان باشد». 2- «من» بیانیه باشد. براساس این احتمال، معنای آیه چنین می شود: «به ما روشنی چشمان - که عبارت از همسر و فرزندان اند ببخش. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

4 - بندگان خالص خدا ، از خداوند خواستار سرور و روشنی چشمان در پرتو اعطای همسر و فرزند به آنان هستند .

و الذین یقولون ربّنا هب لنا من أزوجنا و ذرّیّتنا قرّه أعین

13 - بندگان خالص خدا ، از خداوند می خواهند که خود و همسر و فرزندانمان ، الگو و مقتدای مردم تقوایسته باشند .

و اجعلنا للمتّقین إماماً

14 - رسیدن به اوج مرتبه تقوایستگی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و اجعلنا للمتّقین إماماً

درخواست الگو و مقتدای تقوای پیشگان شدن از سوی عباد الرحمن - که خود از ایمان و تقوای بالایی برخوردارند - حاکی از آن است که آنان خواستار بالاترین مرتبه تقوای پیشگی اند، تا برای الگو و مقتدا شدن دیگر تقوای پیشگان، شایسته باشند.

16 - بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار در دست داشتن اداره جامعه متقین و مردم تقوا پیشه اند .

و اجعلنا للمتقين إمامًا

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که مقصود از «امام» امامت و پیشوایی سیاسی و اجتماعی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 4، 1

1 - پرهیز از عبادت و اطاعت طاغوت ها و سردمداران کفر و شرک ، از اوصاف مؤمنان و بندگان خالص خدا

والذین اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها

ص: 193

«طاغوت» در اصل به هر متجاوز و رئیس گمراه گر گفته می شود. این کلمه در قرآن، هم به این معنا آمده و هم در بت و صنم به کار رفته است. چنانچه این واژه در آیه شریفه در معنای نخست به کار رفته باشد، مقصود از عبادت (أن يعبدوها) اطاعت خواهد بود. گفتنی است آیه شریفه درصدد توصیف مؤمنان و بندگان خالص خداوند است (که از آیات بعد نیز قابل استفاده است).

4- توبه و بازگشت به خدا، از اوصاف مؤمنان و بندگان خالص خداوند است.

و أنابوا إلى الله

«إنابه» (مصدر «أنابوا») به معنای رجوع است و «أنابوا إلى الله»؛ یعنی، بازگشت به خدا با توبه و اخلاص (مفردات راغب).

82- صفوف بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 165 - 4

4- به صف ایستادن در راه خدا، از ویژگی های بندگان مخلص خدا

إلاّ عباد الله المخلصين . . . و إنّنا لنحن الصّافون

83- عبرت پذیری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 4

4- بندگان خالص خدای رحمان، مردمی پندپذیر و سپاس گزار در برابر نعمت های الهی

لمن أراد أن يذكر أو أراد شكورًا . و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هونًا

برداشت فوق بر این اساس است که آیه شریفه مرتبط با آیه قبل و درصدد بیان اوصاف کسانی باشد که در جمله «لمن أراد أن يذكر أو أراد شكورًا» از آنان یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 2

2- پندپذیری و درس آموزی از آیات الهی، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذين إذا ذكروا بآيت ربهم لم يخروا عليها صمًا وعميانًا

84- عقیده بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 1,2

ص: 194

1 - بندگان خالص خدا، به جز « الله »، چیزی را به خدایی نمی خوانند و معبودی را جز او نمی پرستند .

وعباد الرحمن .. و الذين لا يدعون مع الله إلهًا آخر

«إله» به معنای معبود است.

2 - اعتقاد به توحید و یگانه پرستی و دوری از شرک و چندگانه پرستی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذين لا يدعون مع الله إلهًا آخر

85- علم بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 15 - 7

7 - اذعان داوود و سلیمان (ع) به وجود کسانى عالم تر و برتر از ایشان در میان بندگان مؤمن خدا

وقالا الحمد لله الذى فضلنا على كثير من عباده المؤمنين

86- علم به اطاعت بندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 8

8- خداوند ، به عبادت و اطاعت بندگان آگاه است و هرگز آن را فراموش نمی کند .

وما كان ربك نسيًا .. واصطبر لعبدته

87- علم به عبادت بندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 65 - 8

8- خداوند ، به عبادت و اطاعت بندگان آگاه است و هرگز آن را فراموش نمی کند .

وما كان ربك نسيًا .. واصطبر لعبدته

88- عوامل ترس بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 2

2- بد و ناگوار بودن جهنم برای انسان ، موجب هراسناکی و دست به دعا برداشتن بندگان خالص خدا به درگاه الهی برای رهایی از

ص: 195

رَبَّنَا اصْرَفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ . . . إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَّ مَقَامًا

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که جمله «إِنَّهَا سَاءَتْ . . .» تعلیل برای جمله «وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرَفْ . . .» است؛ یعنی، چون جهنم جایگاه بدی است، بندگان خدا برای نجات خود از آن، دست به دعا برمی دارند.

89- عوامل تضرع بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 3

3- پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم، سبب دست به دعا برداشتن و تضرع بندگان خالص خدا برای رهایی از آن عذاب

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرَفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرْمًا

جمله «إِنَّ عَذَابَهَا . . .» در مقام تعلیل برای جمله قبل است؛ یعنی، به این سبب بندگان خدا از پروردگار خواستار رهایی از عذاب دوزخ اند که چون آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است.

90- عوامل دعای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 2

2- بد و ناگوار بودن جهنم برای انسان، موجب هراسناکی و دست به دعا برداشتن بندگان خالص خدا به درگاه الهی برای رهایی از آن

رَبَّنَا اصْرَفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ . . . إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَّ مَقَامًا

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که جمله «إِنَّهَا سَاءَتْ . . .» تعلیل برای جمله «وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرَفْ . . .» است؛ یعنی، چون جهنم جایگاه بدی است، بندگان خدا برای نجات خود از آن، دست به دعا برمی دارند.

91- عوامل ذکر خدا از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 11، 2

2- به یاد خدا بودن، مایه جلب رضایت و توجه خاص خداوند است.

فعل «أذکر» در جواب امر قرار گرفته و لذا با حرف شرطی مقدر، مجزوم شده است. در نتیجه جمله با تقدیر آن چنین می شود: «فاذکرونی ان تذکرونی اذکرکم؛ به یاد من باشید، اگر به یاد من باشید به یاد شما خواهیم بود.» یاد کردن خدا از بندگان، به

معنای عنایت و توجه خاص به آنهاست.

11 - « و روی ان رسول الله (صلی الله علیه و آله) خرج علی اصحابه فقال : . . . قال سبحانه : فاذکرونی اذکرکم ; یعنی ، اذکرونی بالطاعه و العباده اذکرکم بالنعم و الاحسان و الرحمه و الرضوان ;

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره سخن خداوند که فرموده «فاذکرونی اذکرکم» روایت شده که یعنی، مرا با اطاعت و عبادت خود یاد کنید تا شما را با نعمتها و احسان و رحمت و رضوان خود یاد نمایم».

92- فضایل بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 2

2 - نماز ، برنامه بندگان خالص خدا در وقت شب زنده داری

و الذین یتتوّن لربّهم سجّداً و قیماً

از دیدگاه مفسران، مقصود از «سجده» و «قیام» در آیه شریفه، نماز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 15 - 8

8 - مغرور نشدن مردان الهی به علم و کمالات خود و احتمال وجود کسانی برتر از ایشان در میان بندگان مؤمن خدا

و قالوا الحمد لله الذی فضّلنا علی کثیر من عباده المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 9 - 12

12 - بندگانی که همواره در صدد بازگشت به خدایند ، از آیات الهی بهره می برند .

إنّ فی ذلک لآیه لکلّ عبد منیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 40 - 1,2

1 - بندگان مخلص خدا (بندگان خالص و برگزیده خدا) ، از عذاب دردناک الهی به دوراند .

إنکم لذائقوا العذاب الأليم . . . إلا عباد الله المخلصین

بیشتر مفسران برآنند که مقصود و معنای «مخلصین» (خالص شدگان) این است: «الذین أخلصهم الله لنفسه و ولایته؛ کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است». گفتنی است در برداشت یاد شده «إلا...» استثنای منقطع، از ضمیر «لذائقوا» گرفته شده است.

2 - بندگان مخلص خدا ، برخوردار از پاداشی فراتر از مقدار اعمال و رفتار خویش

و ما تجزون إلا ما كنتم تعملون . إلا عباد الله المخلصین

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «إلا...» استثنای منقطع از ضمیر «تجزون» باشد. بر این اساس، پیام آیه شریفه

ص: 197

چنین می شود: همگان مطابق کردار خود، جزا و پاداش دارند؛ جز بندگان خالص خدا که فراتر و برتر از اعمال خود، پاداش دریافت خواهند داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 41 - 1

1 - بندگان مخلص خدا، بهره مند از رزق و روزی ویژه و ممتاز الهی

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ . أَوْلَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ

بیشتر مفسران برآنند که مقصود از «رزق معلوم»، روزی مخصوص و تعیین شده برای بندگان خالص است؛ مانند آیه «و ما مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ»، (همین سوره، آیه 164).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 42 - 2, 1

1 - انواع میوه ها، رزق و روزی مخصوص و ممتاز بندگان مخلص خدا در بهشت

أَوْلَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ . فَوَاكِهِ

«فواکه» (جمع «فاکهه») بدل کل از «رزق معلوم» و یا خبر برای مبتدای محذوف است و تقدیر آن «ذلک الرزق فواکه» می باشد.

2 - بندگان مخلص خدا، مورد اکرام و گرامی داشت الهی اند .

و هم مکرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 43 - 1

1 - بندگان مخلص خدا، در بوستان های پر نعمت متنعم اند .

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ . أَوْلَئِكَ ... مَكْرَمُونَ . فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 62 - 3

3 - انواع بوستان ها ، میوه ها ، شراب ها ، تخت ها ، بزم انس و همسران زیبا ، مجموعه پذیرایی خداوند از بهشتیان و بندگان مخلص خدا

إلّا عباد الله المخلصين . . . في جنّات النعيم . . . وعندهم قصرت الطرف ... أذلك خ

«نزل» به مجموعه ای گفته می شود که برای پذیرایی از مهمان آماده می سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 7

7 - دعای بندگان خالص خدا ، مورد استجاب الهی است .

إلّا عباد الله المخلصين . ولقد نادينا نوح فلنعم المجيبون . ونجّينه وأهله من

ص: 198

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 160 - 2

1 - تنها بندگان مخلص خدا، عارف به حق خدا و توصیف کننده شایسته او هستند.

سبحن الله عما يصفون . إلا عباد الله المخلصين

«إلا» استثنای منقطع و به معنای «لکن» است. مستثنی منه نیز در برداشت بالا، ضمیر فاعلی «یصفون» دانسته شده است. گفتنی است مقصود و معنای «مخلصین» این است: «الذین أخلصهم الله لنفسه و ولايته؛ کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است».

2 - تمامی انسان ها، به جز بندگان مخلص خدا، از توصیف شایسته او ناتوان هستند.

سبحن الله عما يصفون . إلا عباد الله المخلصين

93- فلسفه دعای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 3

3 - پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم، سبب دست به دعا برداشتن و تضرع بندگان خالص خدا برای رهایی از آن عذاب

و الذین یقولون ربنا اصرف عنا عذاب جهنم إن عذابهاکان غراما

جمله «إن عذابها..» در مقام تعلیل برای جمله قبل است؛ یعنی، به این سبب بندگان خدا از پروردگار خواستار رهایی از عذاب دوزخ اند که چون آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است.

94- کرامت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 5,7

5 - بندگان خالص خدا، به وقت روبه رو شدن با رفتار و گفتار لغو و بیهوده، با بزرگواری و متانت از آن می گذرند.

و إذا مرّوا باللغو مرّوا کراما

7 - بندگان خالص خدا، مردمی بزرگواری و متین

وإذا مرّوا باللغو مرّوا كرامًا

95- کمی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 199

9 - حجر - 15 - 40 - 5

5- بندگان خالص خداوند ، در اقلیتند .

إلاّ عبادك منهم المخلصين

از آن جایی که مستثنی بنابر قاعده کمتر از مستثنی منه است و گرنه استثنا مستهجن خواهد بود، نکته یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 83 - 5

5 - بندگان خالص و برگزیده خداوند ، در اقلیت قرار دارند .

لأغويّتهم أجمعين . إلاّ عبادك منهم المخلصين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که غالباً مستثنی از مستثنی منه کمتر است و چون «مخلصین» از مجموعه انسان ها استثنا شده است، به دست می آید که این بندگان مخلص خدا، همواره در اقلیت قرار دارند.

96- گواهی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 3

3- بندگان خالص خدا، هرگز به باطل و دروغ، شهادت و گواهی نمی دهند .

و الذين لا يشهدون الزور

97- محبت اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 44 - 4

4- انس و محبت متقابل و بزم خوش ، از نعمت های الهی برای بندگان مخلص خدا در بهشت

فی جنّات النعیم . علی سرر متقبلین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام بیان انواع نعمت های الهی برای بندگان خالص خداوند است.

98- مخالفان بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 169 - 3

3 - مشرکان ، در صف مخالف بندگان مخلص خدا

ص: 200

لو أن عندنا ذكراً من الأولين . لكننا عباد الله المخلصين

99- مصونیت اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 128 - 1

1 - از میان قوم الیاس ، تنها بندگان مخلص خدا (بندگان خالص و برگزیده خدا) ، از احضار و کیفر الهی در روز رستاخیز در امان خواهند بود .

فإنهم لمحضرون . إلا عباد الله المخلصين

طبق نظر مفسران، مقصود و معنای «مخلصین» (خالص شدگان) این است: «الذین أخلصهم الله لنفسه و ولایتہ; کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 160 - 3

3 - تنها بندگان مخلص خدا ، معاف و آزاد از احضار شدن برای کیفر و مجازات

إنهم لمحضرون .. إلا عباد الله المخلصين

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «إلا عباد الله ..» استثنا از ضمیر مفعولی «لمحضرون» باشد.

100- مصونیت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 42 - 2

2- ابلیس ، هیچ گونه سلطه ای بر بندگان خداوند ندارد و نمی تواند آنان را به اجبار به گمراهی بکشاند .

إن عبادی لیس لک علیهم سلطن

«سلطان» دست یافتن به چیزی از طریق قهر و اجبار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 65 - 1

1- بندگان مقرب خدا، مصون از سلطه شیطان هستند .

إن عبادی لیس لک علیهم سلطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 74 - 5

ص: 201

5 - بندگان مخلص خدا، در امان از عذاب الهی

فانظر كيف كان عقبه المنذرين . إلاّ عباد الله المخلصين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 83 - 1

1 - بندگان مخلص (بندگان خالص شده و برگزیده خدا)، از افتادن در دام اغواگری شیطان مصون و در امان اند.

لأغويّتهم أجمعين . إلاّ عبادك منهم المخلصين

بیشتر مفسران بر این باورند که مقصود و معنای «مخلصین» (خالص شدگان) این است: «الذين أخلصهم الله لنفسه و ولايته; کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است».

101- مقامات اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 10

10 - بندگان خالص خدا، در بهشت با درود و سلام رویه رو خواهند شد.

و يلقون فيها تحية و سلماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 76 - 1

1 - بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت گاه نیکوی آن، پاداش بندگان خالص خدا

و عباد الرحمن . . . أولئك يجزون الغرفة . . . خلدین فیها حسنت مستقرّاً و مقاماً

«مستقرّاً» تمیز برای ضمیر در «حسنت» و به معنای محل استقرار است و «مقام» اسم مکان و به معنای اقامت گاه می باشد.

102- مقامات بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 9

9- بندگان خالص خدا (عبادالرحمان) دارای منزلت و مقامی بس رفیع در پیشگاه خداوند

و عباد الرحمن .. أولئك يجزون الغرفة بما صبروا

«أولئك» برای اشاره به بعید به کار می رود و در آیه شریفه برای بیان رفعت معنوی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 21

ص: 202

21 - مقام بندگان صالح ، بالاترین جایگاه کمالی انسان

أَن أَشْكُرْ نِعْمَتَكَ .. وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا... وَأَدْخُلَنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که سلیمان(ع) مقام «عباد صالح» را به عنوان آخرین و عالی ترین آرزوی خود مطرح کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 41 - 2

2 - بندگان مخلص خدا ، برخوردار از مقام و منزلتی بلند در پیشگاه خداوند

أولئك لهم رزق معلوم

اشاره کردن به بندگان خالص خدا با اسم اشاره بعید (اولئك) - با آن که در آیه پیش از آنان سخن گفته شد - گویای علو مرتبه و منزلت والای آنان در پیشگاه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 164 - 4

4 - هر یک از بندگان مخلص خدا ، دارای مقام و منزلتی معین و معلوم در پیشگاه خداوند *

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ .. وَ مَا مَثًا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1- آیه شریفه چون پس از بحث از بندگان مخلص خدا (عباد الله المخلصين) آمده است، می تواند در اوصاف اینان باشد. 2- برخی از روایاتی که امامان معصوم و اوصیای الهی را مصداق آیه شریفه دانسته اند (نورالثقلین، ج 4، ذیل آیه)، گویای همین مطلب است.

103- نجات بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 74 - 1

1 - بندگان مخلص خدا (بندگان خالص و برگزیده خدا) ، تنها گروه نجات یافته از میان اقوام عذاب شده پیشین

فانظر كيف كان عقبه المنذرين . إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ

طبق نظر بیشتر مفسران، مقصود و معنای «مخلصین» (خالص شدگان) این است: «الذین أخلصهم الله لِنفسه و ولایته؛ کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است».

104- نشانه های بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 5

ص: 203

5- اقامه نماز و انفاق در پنهان و آشکار، از ویژگی‌ها و نشانه‌های بندگان راستین خداوند است.

قل لعبادی الذین ءامنوا یقیموا الصلوه و ینفقوا سرًا و علانیه

105- نعمتهای اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 44 - 4

4- انس و محبت متقابل و بزم خوش، از نعمت‌های الهی برای بندگان مخلص خدا در بهشت

فی جنّات النعیم . علی سرر متقبلین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام بیان انواع نعمت‌های الهی برای بندگان خالص خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 45 - 4

4- شراب ناب، از نعمت‌های الهی برای بندگان مخلص خدا در بهشت

یطاف علیهم بکأس من معین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 48 - 1

1 - بندگان مخلص خدا، برخوردار از همسرانی علاقه‌مند که جز به شوهران خود، چشم ندوخته و نظر نمی‌افکنند.

و عندهم قصرات الطرف

مقصود از «قاصرات الطرف» (چشم فروهشتگان)، زنانی اند که چشم از دیگران برگرفته و تنها به همسران خود می‌نگرند. گفتنی است که این تعبیر، ممکن است کنایه از علاقه‌مندی شدید زنان بهشتی به همسران خود باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 62 - 3

3 - انواع بوستان‌ها، میوه‌ها، شراب‌ها، تخت‌ها، بزم‌انس و همسران زیبا، مجموعه پذیرایی خداوند از بهشتیان و بندگان مخلص خدا

إلّا عباد الله المخلصين . . . في جنّات النعيم . . . وعندهم قصرت الطرف . . . أذلک خ

«نزل» به مجموعه ای گفته می شود که برای پذیرایی از مهمان آماده می سازند.

106- نعمتهای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 204

1 - بندگان مخلص خدا، در بوستان های پر نعمت متنعم اند .

إلاّ عباد الله المخلصين . أولئك ... مكرمون . في جنّات النعيم

107- نگرانی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 8

8 - بندگان خالص خدا، بسیار نگران و هراسناک از لغزش خویش و نافرمانی خدا

ربّنا اصرف عتّا عذاب جهنّم إنّ عذابهاکان غراماً

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که عذاب دوزخ برای کیفر دادن مجرمان است. بنابراین ترس عبادالرحمان از عذاب دوزخ، حاکی از آن است که آنان از جرم و خطایی که مرتکب شده اند - هر چند ارتکاب جرم از ایشان بسیار کم اتفاق می افتد - بسیار نگران و مضطرب اند.

108- نماز بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 2

2 - نماز ، برنامه بندگان خالص خدا در وقت شب زنده داری

والذین یبیتون لربّهم سجّداً و قیماً

از دیدگاه مفسران، مقصود از «سجده» و «قیام» در آیه شریفه، نماز است.

109- نیازهای معنوی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 7

7 - تمامی ره پویان مسیر هدایت ، حتی بندگان مقرب الهی ، نیازمند بشارت های پیوسته و مستمر خدا هستند .

ییسّر الله عباده الذین ءامنوا و عملوا الصلحت

برداشت یاد شده باتوجه به دومطلب است: الف) بندگان مقرب الهی از «عباده الذین ءامنوا» استفاده می شود. ب) با توجه به واژه «بیشتر»
- که از باب تفعیل و مفید تکرار است - این نکته بر می آید که مؤمنان صالح، نیازمند بشارت های مداوم خداوند هستند.

ص: 205

110- وراثت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 63 - 1

1- بندگان تقوایپیشه خداوند ، وارثان بهشت اند .

تلك الجنة التي نورث من عبادنا من كان تقياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 105 - 1،7

1- به ارث بردن زمین و تسلط بر منافع آن به وسیله بندگان صالح ، امری ثبت شده در کتاب تورات و زبور

و لقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر أن الأرض يرثها عبادي الصالحون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که: 1- الف و لام «الزبور» برای عهد و مقصود از آن کتاب آسمانی داوود(ع) باشد؛ چنان که در آیه 163، سوره «نساء» آمده است (و آتینا داوود زبوراً)؛ 2- مقصود از «الذکر» تورات باشد؛ چنان که این نام در قرآن بر تورات اطلاق شده است (انبیاء، آیه 48)؛ 3- «من بعد الذکر» متعلق به «کتبنا» باشد.

7- بشارت خداوند به وراثت بهشت برای بندگان صالح خویش

أن الأرض يرثها عبادي الصالحون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «الأرض» بهشت باشد، چنان که در برخی از آیات به صراحت چنین آمده است: «و أورثنا الأرض نتبؤاً من الجنة حيث نشاء فنعم أجر العاملين» (سوره زمر (39) آیه 74).

111- وسعت حاکمیت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 106 - 3

3- وعده و پیام خداوند به همه بندگان حقیقی خود ، مبنی بر حاکمیت و پیروزی آنان در جاجای کره زمین

أن الأرض يرثها عبادي الصالحون . إن في هذا لبلغاً لقوم عبدین

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هذا» اشاره به مضمون آیه قبل و مقصود از «بلاغ»، ابلاغ پیام و رساندن مقصود باشد (لسان

العرب). گفتنی است که لحن و آهنگ دو آیه، حاوی وعده و بشارت الهی است.

112- وعده به بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 106 - 3

3- وعده و پیام خداوند به همه بندگان حقیقی خود، مبنی بر حاکمیت و پیروزی آنان در جاجای کره زمین

أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ . إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ

ص: 206

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هذا» اشاره به مضمون آیه قبل و مقصود از «بلاغ»، ابلاغ پیام و رساندن مقصود باشد (لسان العرب). گفتنی است که لحن و آهنگ دو آیه، حاوی وعده و بشارت الهی است.

113- ویژگیهای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 3,5

3 - اظهار ایمان و طلب آمرزش از درگاه پرودگار در دنیا، ویژگی بندگان صادق خدا

إِنَّهٗ كَانَ فَرِيقٍ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا ءَامِنَّا فَاغْفِرْ لَنَا

5 - بندگان شایسته خدا، همواره معترف به ایمان و بیمناک از کاستی اعمال خویش

إِنَّهٗ كَانَ فَرِيقٍ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا ءَامِنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 165 - 4

4 - به صف ایستادن در راه خدا، از ویژگی های بندگان مخلص خدا

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلَصِينَ . . . وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 166 - 2

2 - تسبیح و تنزیه مستمر خداوند، از اوصاف بندگان مخلص خدا

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلَصِينَ . . . وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمَسْبُوحُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 69 - 1

1 - ایمان به آیات الهی و تسلیم محض بودن در برابر خداوند، دو ویژگی بارز بندگان خاص خداوند است .

يعباد . . . الذین ءامنوا بآیتنا و کانوا مسلمین

114- هدایت پذیری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 74 - 2

2 - تنها بندگان مخلص خدا، پذیرای دعوت رسولان الهی و برحذرکننده از اخطارهای ایشان بودند.

إلّا عباد الله المخلصين

ص: 207

115- هدفداری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 9

9- زندگی بر مبنای هدفی معقول و مفید ، از اوصاف بندگان خالص خدا

والذین لا یشهدون الزور و إذا مروا باللغو مروا کرامًا

اجتناب کردن بندگان خالص خدا از مجالس باطل (لایشهدون الزور) و نیز پرهیز از لغو و بیهودگی، حاکی است که از آن است که آنان در زندگی، دارای هدفی معقول و مفیداند.

116- همسران بهشتی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 48 - 1,3

1 - بندگان مخلص خدا ، برخوردار از همسرانی علاقه مند که جز به شوهران خود ، چشم ندوخته و نظر نمی افکنند .

و عندهم قصرت الطرف

مقصود از «قاصرات الطرف» (چشم فروهشتگان)، زنانی اند که چشم از دیگران برگرفته و تنها به همسران خود می نگرند. گفتنی است که این تعبیر، ممکن است کنایه از علاقه مندی شدید زنان بهشتی به همسران خود باشد.

3 - بندگان مخلص خدا در بهشت ، مجذوب همسران بهشتی خود

و عندهم قصرت الطرف

مقصود از «طرف» می تواند نگاه همسران زنان بهشتی باشد؛ یعنی، زنان بهشتی چنان جذاب اند که نظر و چشم دیگران (همسران) را به خود مشغول می دارند.

117- بندگان خدا

{بندگان خدا}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 90 - 8,9

8- پیامبر (صلی الله علیه و آله) از بندگان خدا، و بهره مند از فضل و بخشش خاص او

أَنْ يَنْزِلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَيَّ مِنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادَةٍ

9- پیامبران، از زمره بندگان خداوند هستند.

مِنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادَةٍ

ص: 208

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 130 - 9

9- ابراهیم (ع) از بندگان خالص خداوند

و لقد اصطفينه في الدنيا

«اصطفاء» به معنای گزینش کردن صفوه (خالص و نیکوی) هر چیزی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 45 - 4

4- تقوایبندگان، بندگان خالص خدا و رها شده از وسوسه و سلطه ابلیس

إن المتقين في جنّات و عیون

در آیه های قبل، مردم به دو گروه تقسیم شدند: 1. پیروان گمراه ابلیس؛ 2. بندگان خالص خدا و سپس جایگاه گروه اول در قیامت، روشن گردید و در این آیه به سرنوشت گروه دوم پرداخته است و از «مخلصین» به «المتقین» تعبیر کرده که بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 1 - 18 - 6

6- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، بنده خدا و مفتخر به عبودیت او است .

أنزل علی عبده الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 2,3

2- هدف موسی (ع) و همراه وی از سفر جستوجوگرانه خود، یافتن بنده ای از بندگان خاص الهی و دارای علم لدنی بود .

فارتدا .. فوجدا عبداً من عبادنا ... و علّمناه من لدنا

واژه «وجدا» بیان کننده یافتن چیزی است که موسی و همراه اش در جستوجوی آن بودند و نه دیداری اتفاقی و غیر مترقبه. «لدنا» دلالت می کند که علم حضرت «خضر(ع)» دانش عادی و معمولی نبوده، بلکه از افاضات خاص ربّانی بوده است.

3- حضرت « خضر » (ع) بنده خاص خداوند و برخوردار از رحمت و عنایت ویژه الهی بود .

ءاتینه رحمه من عندنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 2 - 1

1- زکریا ، بنده شایسته خدا و برخوردار از رحمت خاص او

ذکر رحمت ربک عبده زکریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 209

10 - مریم - 19 - 61 - 9

9- مؤمنان دارای عمل صالح ، به مقام عبودیت خداوند نائل شده اند .

من . . . آمن وعمل صلحاً فأولئك يدخلون الجنة ... جئت عدن التي وعد الرحمن عباد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 93 - 1

1- تمامی موجودات شعورمند آسمان ها و زمین ، بندگان خدا و مملوک اویند .

أن يتخذ ولدًا . إن كل من في السموت ... آتى الرحمن عبداً

«آتی» اسم فاعل است و زمان در آن ملحوظ نیست و مراد از «اتیان» معنای مجازی آن است. مقصود آیه این است که موجودات هستی، در برابر خداوند اظهار وجودی جز عبودیت ندارند؛ همگان مملوک اویند و از خود استقلالی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 10

10- صالحان ، بندگان خاص خداوند

عبادی الصالحون

بنابراین که «الصالحون» قید توضیحی برای «عبادی» باشد برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 10 - 2

2- خدا مالک انسان ها و همه آنان بندگان او

و أن الله ليس بظلم -م للعبید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 1 - 9

9- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بنده خدا است .

علی عبده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 17 - 4

4 - همه انسان ها ، بنده خدا هستند ولو به آن معتقد و معترف نباشند .

أضللتهم عبادی

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که خداوند مشرکانی را که معبودهای گوناگونی می پرستند بندگان خدا خوانده است (عبادی).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 210

13 - نمل - 27 - 59 - 7

7 - پیامبران ، بندگان خدا و برگزیدگان از جانب او

و سلم علی عباده الذین اصطفی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 9

9 - مردمان ، بندگان خدا و جیره خوار خوان نعمت اویند .

اللّٰه یبسط الرزق لمن یشاء من عباده و یقدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 62 - 4

4 - انسان ها ، بندگان خدایند .

اللّٰه یبسط الرزق .. من عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 39 - 5

5 - مردم ، بنده خداوند هستند .

یبسط الرزق لمن یشاء من عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 30 - 4

4 - همه انسان ها ، عبد و بنده خدایند .

یحسره علی العباد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 81 - 1

1 - حضرت نوح ، از بندگان مؤمن خدا

إِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 7

7 - داوود (ع) ، بنده خالص و ارجمند خدا

عبدنا داود

از اضافه «عبد» به ضمیر «نا» (اللّه) - که اضافه تشریفیه و مفید تکریم است - برداشت یاد شده به دست می آید.

ص: 211

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 30 - 3

3 - سلیمان (ع) ، بنده شایسته خدا بود .

نعم العبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 41 - 4

4 - ایوب (ع) ، بنده حقیقی و بلندمرتبه خداوند

واذکر عبدنا ایوب

تصریح به عبد بودن ایوب (ع) - با آن که همه انسان ها عبد خدا هستند - و نیز اضافه آن به ضمیر جلاله (نا)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 44 - 11

11 - ایوب (ع) ، بنده شایسته خدا بود .

نعم العبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 3

3 - ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) ، از بندگان حقیقی و بلندمرتبه خداوند

عبدنا ابرهیم و اسحق و یعقوب

تصریح به عبد بودن ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) - با آن که همه انسان ها عبد هستند - و نیز اضافه آن به ضمیر جلاله (نا)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- اهل ایمان و عمل صالح ، بندگان خاص و مقرب خداوند

يَسِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

از اضافه «عباده» به ضمیر راجع به «اللّه» - که اضافه تشریفیه است - برداشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 4

4- فرشتگان ، بندگان خدا هستند ; نه فرزندان او .

و جعلوا له من عباده جزءاً

مراد از «عباد» - به قرینه فراهای بعد - فرشتگان هستند که شرک پیشه گان عصر بعثت، آنان را فرزندان خدا می پنداشتند.

ص: 212

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 59 - 1

1 - عبودیت و بندگی خداوند ، بارزترین ویژگی حضرت عیسی (ع)

إن هو إلا عبد أنعمنا عليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 68 - 1

1 - تقوایبندگان ، بندگان خاص و راستین خداوند

إلا المتقين . يعباد لا خوف

از این که خداوند، متقین را بنده خود خوانده است (یا عباد)، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 5

5 - مقام عبودیت و بندگی خداوند ، از اوصاف عالی حضرت نوح (ع)

فكذبوا عبدنا

وصف «عبدنا» در مقام یادکرد از تلاش های نوح(ع)، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 9 - 3

3 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، عبد خدا و بنده او بود .

هو الذی ینزل علی عبده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 4

4 - حضرت نوح و لوط (ع) ، دو بنده صالح و شایسته خداوند

عبدین من عبادنا صلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 19 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، بنده حقیقی و خالص خداوند

عبد الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 6 - 7

ص: 213

7 - حضرت علی، فاطمه، حسن و حسین (ع)، از مظاهر عبودیت خدا و از مصادیق بارز بندگان خالص او می باشند.

عیناً یشرّب بها عباد الله یفجّرونها تفجیراً

مطابق روایات وارده در کتاب های شیعه و سنی، این آیه و قبل و بعد آن، درباره آن بزرگواران نازل شده است. (مجمع البیان)

118- آثار تواضع بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3 - صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً... و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

119- آثار تواضع بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 11

11 - برخورد کریمانه و بزرگوارانه بندگان خالص خدا در برابر گفتار جاهلانه افراد نادان، برخاسته از روح فروتنی و نرم خوئی آنان است.

و إذا خاطبهم الجهلون قالوا سلماً

عطف جمله «و إذا خاطبهم الجهلون...» بر جمله قبل بدون تکرار شدن اسم موصول (الذین)، نشانگر وجود وحدت و ارتباط نزدیک میان این دو صفت است. از سوی دیگر تقدم بیان صفت تواضع بر صفت برخورد کریمانه با افراد جاهل، حاکی از آن است که این صفت، سبب چنین برخورد پسندیده ای است.

120- آثار توبه بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3- صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

ص: 214

الذین یمشون علی الأرض هوئاً . . . و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرّماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرّمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

121- آثار تهجد بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3- صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوئاً . . . و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرّماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرّمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

122- آثار حق پذیری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3- صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوئاً . . . و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرّماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرّمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

123- آثار حلم بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو

ص: 215

کریمانه ، پذیرش حق و دعا و نیایش ، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً .. و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرّماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرّمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

124- آثار دشمنی با بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 8

8 - خصومت با بندگان شایسته خداوند ، دشمنی با خدا است .

فکذبوا عبدنا

آمدن وصف «عبدنا» به جای اسم نوح(ع)، اشاره به این است که موضع نوح(ع)، موضع عبودیت در برابر خدا بوده و «عبد» آنچه دارد از آن مالک او است. بنابراین دشمنان آن حضرت در حقیقت، خداوند را مورد دشمنی قرار داده بودند.

125- آثار دعای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3 - صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا ، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی ، و شب زنده داری ، حلم ، ترس از قیامت ، توبه ، عفو کریمانه ، پذیرش حق و دعا و نیایش ، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً .. و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرّماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرّمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

126- آثار صبر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، عامل برخوردار شدن آنان از بناها و درجات عالی بهشت است.

أولئك يجزون الغرفة بما صبروا

ص: 216

گفتنی است «با» در «بما» برای سببیت است.

3- صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً... و الذین یقولون ربنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

4- صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا در ترک محرمات الهی چون اسراف و یا تنگ گیری، شرک، زنا، آدم کشی و سخن باطل، عامل برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا... و لایزنون... و الذین لایشهدون الزور... أول-

127- آثار عفو بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 3

3- صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی، و شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق و دعا و نیایش، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هوناً... و الذین یقولون ربنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و محرماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

128- اجابت دعای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 7

7- دعای بندگان خالص خدا، مورد استجاب الهی است.

إلّا عباد الله المخلصين . ولقد نادينا نوح فلنعم المجيبون . ونجّيناه وأهله من

129- ادب بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 217

9 - بندگان خالص خدا، به هنگام رویه رو شدن با گفتار جاهلانه و به دور از ادب و منطق افراد جاهل، با گفتار شایسته و عالمانه و به دور از بیهودگی و بی ادبی به آنان پاسخ می گویند .

و إذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این مبنا است که «سلاماً» صفت برای مفعول به مقدر باشد؛ یعنی، «قالوا قولاً سلاماً» در این صورت معنای «سلاماً» - به قرینه جمله قبل که سخن از گفتار جاهلانه و ناشایست افراد جاهل است - سخن عالمانه و شایسته و دور از بیهودگی و بی ادبی می باشد.

130- ارزش سلام بر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 120 - 4

4 - سلام و تحیت بر بندگان خدا (چون پیامبران) ، امری پسندیده و ارزشمند

سلم علی موسی و هرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 130 - 4

4 - سلام و تحیت بر بندگان خدا (چون پیامبران) ، امری پسندیده و ارزشمند

سلم علی ال یاسین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 181 - 3

3 - سلام و تحیت بر بندگان خدا ، امری ارزشمند و پسندیده

و سلم علی المرسلین

131- استعمار بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 18 - 3

3- استثمار و برده ساختن بندگان خدا، از مهم ترین انحراف ها و فساد های جامعه فرعونى

أَنْ أَدَّوْا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ

از این که خداوند، قبل از هر پیام دیگر، درخواست آزادی بنی اسرائیل را از زبان موسی (ع) مطرح کرده است، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 218

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 19 - 4

4- بهره کشی ظالمانه از بندگان الهی، برتری جویی و گردنکشی در برابر خداوند است.

أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ .. وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ

بنابراین که عطف «أَنْ لَا تَعْلُوا..» بر «أَنْ أَدُّوا» تفسیری باشد، برداشت بالا به دست می آید.

132- استعباد بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 18 - 3

3- استثمار و برده ساختن بندگان خدا، از مهم ترین انحراف ها و فساد های جامعه فرعونی

أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ

از این که خداوند، قبل از هر پیام دیگر، درخواست آزادی بنی اسرائیل را از زبان موسی(ع) مطرح کرده است، مطلب بالا استفاده می شود.

133- استغفار بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 3

3 - اظهار ایمان و طلب آمرزش از درگاه پرودگار در دنیا، ویژگی بندگان صادق خدا

إِنَّهٗ كَانَ فَرِيقٍ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا

134- اضطراب بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 4

4- پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم، موجب هراسناکی و اضطراب شدید بندگان خالص خدا از سرنوشت اخروی شان

درخواست رهایی از عذاب و تعلیل آن به این که آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است، برداشت فوق را می رساند.

135- اعتدال بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 67 - 2، 1

1 - بندگان خالص خدا در هزینه کردن اموالشان، نه اسراف می کنند و نه به خود و خانواده خویش تنگ می گیرند.

و عباد الرحمن .. و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا

آنچه از ظاهر آیه شریفه و لغت به دست می آید، این است که واژه «انفاق» به معنای هزینه کردن و کاستن از اموال است؛ چه آن که این اموال برای زندگی شخصی و خانواده به مصرف برسد و چه به دیگران بخشش شود. گفتنی است «اسراف» (مصدر «یسرفوا») به معنای زیاده روی در مصرف اموال و «قتر» (مصدر «یقتروا») به معنای سخت گیری در مصرف است.

2 - رعایت اعتدال و میانه روی در معیشت و زندگی اقتصادی، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا و کان بین ذلک قواماً

«ذلک» اشاره است به آنچه که در آغاز آیه شریفه ذکر شد (یعنی، اسراف و افتار) و «قوام» به معنای عدل و راه میانه و وسط است.

136- اغوانا پذیرى بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 40 - 2، 1

1- ابلیس، بندگانی را که خداوند آنان را از هر ناخالصی پالوده است، از قلمرو اضلال و گمراه کردن خود، استشنا کرد.

لأغویٰبهم أجمعین . إلاّ عبادک منهم المخلصین

برداشت فوق، مبتنی بر این است که «منهم» حال برای عباد باشد. «مخلص» به صیغه مفعولی، به کسی گفته می شود که از هرگونه ناخالصی پاک و پالوده شده باشد.

2- بندگی خداوند و نداشتن هیچ گونه ناخالصی، شرط رهایی از اغواگری ابلیس

إلاّ عبادک منهم المخلصین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 41 - 2

2- توانایی ابلیس به اغوای اکثریت مردم و ناتوانی وی بر اغوای بندگان خالص خداوند، قانون و سنت الهی

إلّا عبادک منهم المخلصین . قال هذا صرط علیّ مستقیم

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که مشارالیه «هذا» امر اغواگری ابلیس نسبت به اکثریت مردم و اغوا ناپذیری بندگان خالص باشد. کلمه «علیّ» در بردارنده تضمین و عهده داری است و «مستقیم» چیزی است که انحراف در آن راه ندارد. بنابراین معنای «هذا صراط علیّ مستقیم» این خواهد بود: چنین امری از ناحیه خداوند، حکمی تغییرناپذیر است که اصطلاحاً آن را «سنت» می نامند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 220

2- شگرد های مختلف شیطان در تسلط بر بندگان واقعی خدا ، بی تأثیر است .

و استفزز .. و أجلب علیهم ... و شارکهم ... و عدهم ... إن عبادی لیس لک علیهم سلط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 83 - 1,2,4

1 - بندگان مخلص (بندگان خالص شده و برگزیده خدا) ، از افتادن در دام اغواگری شیطان مصون و درامان اند .

لأغوینبهم أجمعین . إلاّ عبادک منهم المخلصین

بیشتر مفسران بر این باوراند که مقصود و معنای «مخلصین» (خالص شدگان) این است: «الذین أخلصهم الله لنفسه و ولایته; کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است».

2 - ابلیس ، ناتوان از گمراه کردن بندگان مخلص خدا و معترف به آن

لأغوینبهم أجمعین . إلاّ عبادک منهم المخلصین

4 - آگاهی ابلیس ، به تکثیر نسل آدم و نیز به اغواپذیری بیشتر آنان و تأثیرناپذیری بندگان خالص خدا ، از آغاز خلقت انسان

لأغوینبهم أجمعین . إلاّ عبادک منهم المخلصین

137- اقرار بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 5

5 - بندگان شایسته خدا ، همواره معترف به ایمان و بیمناک از کاستی اعمال خویش

إنّهم کان فریق من عبادی یقولون ربّنا ءامنا فاعفر لنا و ارحمنا

138- الگوگیری از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 13

13 - بندگان خالص خدا، از خداوند می خواهند که خود و همسر و فرزندانشان، الگو و مقتدای مردم تقوایپیشه باشند .

واجعلنا للمتقين إمامًا

139- الگوگیری از فرزندان بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 221

13 - بندگان خالص خدا، از خداوند می خواهند که خود و همسر و فرزندانشان، الگو و مقتدای مردم تقوایپیشه باشند .

واجعلنا للمتقين إمامًا

140- الگوگیری از همسر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - بندگان خالص خدا، از خداوند می خواهند که خود و همسر و فرزندانشان، الگو و مقتدای مردم تقوایپیشه باشند .

واجعلنا للمتقين إمامًا

141- امتحان اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - « عن مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) مَا هَذِهِ السَّرَائِرُ الَّتِي تَبْلَى بِهَا الْعِبَادَ فِي الْآخِرَةِ ؟ فَقَالَ سَرَائِرُكُمْ هِيَ أَعْمَالُكُمْ مِنَ الصَّلَاةِ وَالصِّيَامِ وَالزَّكَاةِ وَالْوُضُوءِ وَالغَسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ وَكُلِّ مَفْرُوضٍ لِأَنَّ الْأَعْمَالَ كُلَّهَا سَرَائِرٌ خَفِيَّةٌ ;

از معاذ بن جبل روایت شده که گفت: از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) سؤال کردم: مراد از «سرائر» - که بندگان در آخرت با آن امتحان می شوند - چیست؟ حضرت فرمود: سرائر شما، همان اعمال شما از نماز، روزه، زکات، وضو، غسل جنابت و تمام فرایض است؛ زیرا تمام اعمال باطن هایی ناپیدایند».

142- انذار بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - تنها بندگان مخلص خدا، پذیرای دعوت رسولان الهی و برحذرکننده از اخطار های ایشان بودند .

إلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ

143- انقیاد بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 69 - 1

ص: 222

1 - ایمان به آیات الهی و تسلیم محض بودن در برابر خداوند ، دو ویژگی بارز بندگان خاص خداوند است .

عباد . . . الذین ءامنوا بآیتنا و کانوا مسلمین

144- اهمیت مصونیت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 2

2 - حفظ دیانت بندگان خدا و صیانت آنان از گمراهی ، فلسفه نفرین و درخواست نوح (ع) از خداوند ، برای نابودی کامل قوم گمراه گر خود

لاتذر علی الأرض من الکفرین دنیًا . إنک إن تذرهم یضلّوا عبادک

145- ایمان بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 3،5

3 - اظهار ایمان و طلب آموزش از درگاه پرودگار در دنیا ، ویژگی بندگان صادق خدا

إنّ کان فریق من عبادی یقولون ربّنا ءامناّ فاغفر لنا

5 - بندگان شایسته خدا ، همواره معترف به ایمان و بیمناک از کاستی اعمال خویش

إنّ کان فریق من عبادی یقولون ربّنا ءامناّ فاغفر لنا و ارحمنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 52 - 2

2 - تصدیق و باور داشتن قیامت و زنده شدن انسان ها ، از ویژگی های بهشتیان و بندگان مخلص خدا در دنیا است .

یقول أءنک لمن المصدّقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 69 - 1

1 - ایمان به آیات الهی و تسلیم محض بودن در برابر خداوند ، دو ویژگی بارز بندگان خاص خداوند است .

یعباد . . . الذین ءامنوا بآیتنا و کانوا مسلمین

ص: 223

146- بشارت به بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 9

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ابلاغ بشارت خداوند به بندگان خالص او است .

فبشر عباد

کلمه «عباد» به ضمیر متکلم اضافه شده است؛ ولی در کلام حذف گردیده و تقدیر آن «عبادی» است.

147- بصیرت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 3

3- حرف شنوی و بصیرت ، از اوصاف بندگان خالص خدا

لم یخزوا علیها صمًا و عمیَانًا

148- بندگان خدا در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 10، 3، 1

1- بنا های برافراشته و درجات عالی در بهشت ، پاداش بندگان خدا (عباد الرحمان) است .

و عباد الرحمن .. أولئک یجزون الغرفه

برداشت فوق با توجه به دو نکته است: 1- «أولئک» اشاره به «عبادالرحمان» است. 2- «غرفه» به معنای بنای مرتفع و برافراشته است. در

آیه شریفه نیز می تواند هم در معنای لغوی خود به کار رفته باشد و هم می تواند منزلت و مقام رفیع مقصود باشد.

3- صبر و شکیبایی بندگان خالص خدا ، در انجام تکالیف الهی چون فروتنی ، و شب زنده داری ، حلم ، ترس از قیامت ، توبه ، عفو

کریمانه ، پذیرش حق و دعا و نیایش ، سبب برخوردار شدن آنان از نعمت ها و درجات عالی بهشت

الذین یمشون علی الأرض هونًا .. و الذین یقولون ربّنا... أولئک یجزون الغرفه بم

متعلق و موارد صبر هر چند در آیه شریفه ذکر نشده است، ولی مقصود از آن - به قرینه آیات گذشته که در بیان تکالیف بندگان خالص و

محرماتی است که آنان می بایست ترک می کردند - مجموعه مسائلی است که خداوند به انجام آنها امر کرده و یا از انجام آنها باز داشته است؛ زیرا انجام چنین تکالیفی و یا ترک محرمات الهی، صبر و شکیبایی در برابر هوای نفس را نیازمند است.

10 - بندگان خالص خدا، در بهشت با درود و سلام رویه رو خواهند شد .

و يَلْقَوْنَ فِيهَا تحِيَّةً و سَلَامًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 224

1 - بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت گاه نیکوی آن ، پاداش بندگان خالص خدا

و عباد الرحمن . . . أولئك يجزون الغرفة ... خلدین فیها حسنت مستقرًا و مقامًا

«مستقرًا» تمیز برای ضمیر در «حسنت» و به معنای محل استقرار است و «مقام» اسم مکان و به معنای اقامت گاه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 43 - 1

1 - بندگان مخلص خدا ، در بوستان های پر نعمت متنعم اند .

إلاّ عباد الله المخلصین . أولئك ... مکرمون . فی جنّات النعیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 44 - 2،4،1

1 - بندگان مخلص خدا ، بر تخت های بهشتی رویاروی هم تکیه خواهند زد .

علی سرر متقبلین

«سرر» (جمع «سریر») به معنای تخت ها است.

2 - بندگان مخلص خدا ، بهره مند از بزم خوش و مجلس انس در بوستان های بهشتی

فی جنّات النعیم . علی سرر متقبلین

رویاری هم قرار داشتن بندگان خالص خدا، اشاره به انس و محبت متقابل و بزم خوش آنان دارد.

4 - انس و محبت متقابل و بزم خوش ، از نعمت های الهی برای بندگان مخلص خدا در بهشت

فی جنّات النعیم . علی سرر متقبلین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام بیان انواع نعمت های الهی برای بندگان خالص خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 45 - 1،3،4

1 - گردش ظرف هایی از شراب ناب ، گرداگرد بندگان مخلص خدا در بهشت

یطاف علیهم بکأس

«کأس» به معنای ظرفی است که در آن شراب باشد. گفتنی است گاهی این واژه استعمال می شود، ولی مقصود از آن خود شراب است؛ نه ظرفی که در آن شراب باشد.

3 - در دسترس بودن شراب و فراوانی و مستمر بودن آن ، برای بندگان مخلص خدا در بهشت

یطاف علیهم بکأس من معین

تعبیر دور دادن شراب بر سر بهشتیان، بیانگر در دسترس بودن آن است و آمدن «یطاف» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این عمل دارد.

4 - شراب ناب ، از نعمت های الهی برای بندگان مخلص خدا در بهشت

یطاف علیهم بکأس من معین

ص: 225

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 48 - 3

3 - بندگان مخلص خدا در بهشت ، مجذوب همسران بهشتی خود

و عندهم قصر الطرف

مقصود از «طرف» می تواند نگاه همسران زنان بهشتی باشد؛ یعنی، زنان بهشتی چنان جذاب اند که نظر و چشم دیگران (همسران) را به خود مشغول می دارند.

149- بندگان خدا در دوران موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 65 - 5

5- در عصر موسی (ع) ، انسان های دیگری نیز - مانند خضر (ع) - به مقام بندگی خاص خداوند ، نائل شده بودند .

فوجدا عبداً من عبادنا

با آن که اگر گفته می شد «بنده ای عالم و .. را یافتند» معنا، تام بود، ولی عبارت «من عبادنا» نیز در کلام آمده است تا گویای این نکته باشد که تنها، حضرت خضر (ع) نبود که با مقام بندگی خداوند نائل شده بود، بلکه جز او نیز افرادی در عصر موسی می زیستند که بنده خاص خداوند بودند.

150- بندگان خدا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 130 - 11، 12

11 - حضور گروهی از انسان های برتر در آخرت با عنوان صالحان و شایستگان

و إنه فی الآخره لمن الصالحین

12 - بندگان خالص و برگزیده خدا در قیامت به گروه صالحان ملحق خواهند شد .

و لقد اصطفیناه فی الدنیا و إنه فی الآخره لمن الصالحین

151- بندگان خدا و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 1

1 - بندگان خالص خدا به هنگام شنیدن و یادآور شدن آیات الهی ، مانند کران و کوران ، با بی اعتنایی و ناخرسندی از آنها نمی گذرند .

ص: 226

و الذین إذا ذکروا بآیت ربهم لم یخزوا علیها صمًا و عمیانًا

فعل «خزّ» در معنای «سقط» به کار می رود که به معنای فرود از بالا به پایین است (لسان العرب) و «صمًا» و «عمیانًا» حال برای فاعل «یخزّوا» است. گفتنی است فعل «لم یخزّوا» در معنای کنایی به کار رفته است و مقصود از آن آن ناخرسندی و امتناع کردن است؛ زیرا انسان با فرود آوردن سر به طرف پایین، ناخرسندی خود را ابراز می دارد.

152- بندگان خدا و استماع قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 1

1 - بندگان خالص خدا به هنگام شنیدن و یادآور شدن آیات الهی، مانند کران و کوران، بایی اعتنایی و ناخرسندی از آنها نمی گذرند.

و الذین إذا ذکروا بآیت ربهم لم یخزوا علیها صمًا و عمیانًا

فعل «خزّ» در معنای «سقط» به کار می رود که به معنای فرود از بالا به پایین است (لسان العرب) و «صمًا» و «عمیانًا» حال برای فاعل «یخزّوا» است. گفتنی است فعل «لم یخزّوا» در معنای کنایی به کار رفته است و مقصود از آن آن ناخرسندی و امتناع کردن است؛ زیرا انسان با فرود آوردن سر به طرف پایین، ناخرسندی خود را ابراز می دارد.

153- بندگان خدا و زنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 7

7 - بندگان خالص خدا، هرگز به گناه زنا و روابط ناسالم جنس دست نمی آیند.

و لایزنون

154- بندگان خدا و قتل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 3

3 - بندگان خالص خدا، هیچ انسانی را به ناحق نمی کشند.

و لایقتلون النفس التي حرّم الله إلاّ بالحقّ

155- بندگان خدا و گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 7

7 - بندگان خالص خدا، هرگز به گناه زنا و روابط ناسالم جنس دست نمی آیند.

و لایزنون

156- پاداش اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 1

1 - بنا های برافراشته و درجات عالی در بهشت، پاداش بندگان خدا (عباد الرحمان) است.

و عباد الرحمن .. أولئك يجزون الغرفة

برداشت فوق با توجه به دو نکته است: 1- «أولئك» اشاره به «عبادالرحمان» است. 2- «غرفه» به معنای بنای مرتفع و برافراشته است. در آیه شریفه نیز می تواند هم در معنای لغوی خود به کار رفته باشد و هم می تواند منزلت و مقام رفیع مقصود باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 76 - 1

1 - بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت گاه نیکوی آن، پاداش بندگان خالص خدا

و عبادالرحمن ... أولئك يجزون الغرفة ... خلدین فیها حسنت مستقرًا و مقامًا

«مستقرًا» تمیز برای ضمیر در «حسنت» و به معنای محل استقرار است و «مقام» اسم مکان و به معنای اقامت گاه می باشد.

157- پاداش بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 40 - 2

2 - بندگان مخلص خدا، برخورداری از پاداشی فراتر از مقدار اعمال و رفتار خویش

و ما تجزون إلا ما كنتم تعملون . إلا عباد الله المخلصين

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «إلا..» استثنای منقطع از ضمیر «تجزون» باشد. بر این اساس، پیام آیه شریفه چنین می شود: همگان مطابق کردار خود، جزا و پاداش دارند؛ جز بندگان خالص خدا که فراتر و برتر از اعمال خود، پاداش دریافت خواهند داشت.

ص: 228

158- پذیرایی اخروی از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 62 - 3

3- انواع بوستان ها ، میوه ها ، شراب ها ، تخت ها ، بزم انس و همسران زیبا ، مجموعه پذیرایی خداوند از بهشتیان و بندگان مخلص خدا

إلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ... فِي جَنَّاتٍ النَّعِيمِ... وَعِنْدَهُمْ قَصْرٌ مِّنَ الْجَنَّةِ... أَذْكَاءٌ خ

«نزل» به مجموعه ای گفته می شود که برای پذیرایی از مهمان آماده می سازند.

159- پیروزی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 106 - 3

3- وعده و پیام خداوند به همه بندگان حقیقی خود ، مبنی بر حاکمیت و پیروزی آنان در جای کره زمین

أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ . إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عٰبِدِينَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هذا» اشاره به مضمون آیه قبل و مقصود از «بلاغ»، ابلاغ پیام و رساندن مقصود باشد (لسان العرب). گفتنی است که لحن و آهنگ دو آیه، حاوی وعده و بشارت الهی است.

160- تداوم تسبیح بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 38 - 4,6

4- فرشتگان و بندگان مخلص حق ، در شب و روز همواره تسبیح گوی خداوند هستند .

فَالذِّينَ عِنْدَ رَبِّكَ يَسْبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

تعبیر «باللَّيْلِ وَالنَّهَارِ» کنایه از استمرار و تداوم است.

6- فرشتگان و بندگان مخلص خدا ، در تسبیح و عبادت او خستگی ناپذیراند .

فَالذِّينَ عِنْدَ رَبِّكَ يَسْبِّحُونَ لَهُ... وَهُمْ لَا يَسْتَمُونَ

«السَّامَهُ» (مصدر «لايسئمون») به معنای خستگی و ملالت از ادامه کار است.

161- ترس بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 5

ص: 229

5- بندگان شایسته خدا، همواره معترف به ایمان و بیمناک از کاستی اعمال خویش

إِنَّهٗ كَانَ فَرِيقٍ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا ءَامِنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 4

4- پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم، موجب هراسناکی و اضطراب شدید بندگان خالص خدا از سرنوشت اخروی شان

إِنَّ عَذَابَهَاكَانَ غَرَامًا

درخواست رهایی از عذاب و تعلیل آن به این که آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است، برداشت فوق را می رساند.

162- تضرع بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 4

4- جمله «رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَاكَانَ غَرَامًا. إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا»، متن دعا و تضرع بندگان خالص خدا به درگاه الهی

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ... إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که جمله «إِنَّ عَذَابَهَاكَانَ غَرَامًا» نیز مانند جمله «رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ» جزء دعا و تضرع عبادالرحمان باشد.

163- تقرب بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 31 - 2

2- بندگان راستین و مؤمن برخوردار از لطف و عنایت ویژه خداوند و دارای مقام و منزلتی خاص در پیشگاه او

قُلْ لِعِبَادِي

برداشت فوق بر این اساس است که اضافه در «عبادی» تشریفیه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند ، با دعوت از صاحبان دل آرام و خشنود ، آنان را به جمع بندگان خاص خود بار می دهد .

فادخلی فی عبدي

ص: 230

164- تقوای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 14

14 - رسیدن به اوج مرتبه تقوایشگی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و اجعلنا للمتقين إمامًا

درخواست الگو و مقتدای تقوایشگان شدن از سوی عباد الرحمان - که خود از ایمان و تقوای بالایی برخوردارند - حاکی از آن است که آنان خواستار بالاترین مرتبه تقوایشگی اند، تا برای الگو و مقتدا شدن دیگر تقوایشگان، شایسته باشند.

165- تکریم بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 42 - 2

2 - بندگان مخلص خدا ، مورد اکرام و گرامی داشت الهی اند .

و هم مکرمون

166- تواضع بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 14، 1

1 - بندگان خالص خدا ، مظهر تواضع و فروتنی و به دور از تکبر و خود بزرگ بینی

و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هونًا

برداشت یاد شده با توجه به چند نکته است: 1- «عباد» (جمع «عبد») به معنای بندگان است و اوصافی که خداوند برای آنان در ضمن چند آیه بیان می فرماید، حاکی است که آنان از بندگان خالص او هستند. 2- «هون» به دو معنا آمده است: الف) سکینه و وقار (قاموس المحيط); که در این صورت این واژه در آیه شریفه یا در همان معنای لغوی استعمال شده است و یا در معنای کنایی آن; یعنی، تواضع و فروتنی. برداشت فوق مبتنی بر همین معنای کنایی است. ب) رفق و لین (مدارا و نرمی)، در مقابل خشونت و درشتی (نهایه ابن اثیر). 3- «هونًا» مصدر و صفت برای «مشی» بوده و آمدن مصدر به جای صفت، بیانگر مبالغه است.

14 - « فی مجمع البیان فی قوله تعالی : « الذين يمشون على الأرض هونًا » . . . و قال أبو عبد الله (ع) هو الرجال يمشى بسجیته التی

جبل علیها لایتكلف ولا یتبخرتر ;

در مجمع البیان درباره قول خدای تعالی «الذین یمشون علی الأرض هوناً» .. آمده است که امام صادق (ع) فرمود: آن کسی است که بر خلق و خوی فطری خود - که خدا او را به آن گونه آفریده است - بدون تکلف و تکبر راه می‌رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 6

ص: 231

6 - بندگان خالص خدا ، مردمی فروتن و خود کم بین در برابر خدا

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که بندگان خالص خدا، با آن که مردمی شب زنده دار و عابداند، اما باز از عذاب دوزخ در هراس و اضطراب اند.

167- توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 2، 1

1 - بندگان خالص خدا، به جز « الله »، چیزی را به خدایی نمی خوانند و معبودی را جز او نمی پرستند .

و عباد الرحمن .. و الذین لا یدعون مع الله إلهًا آخر

«إله» به معنای معبود است.

2 - اعتقاد به توحید و یگانه پرستی و دوری از شرک و چندگانه پرستی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین لا یدعون مع الله إلهًا آخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 6 - 7

7 - یکتا پرستی و تنها از خدا یاری جستن ، « صراط مستقیم » است .

ایاک نعبد و ایاک نستعین . إهدنا الصراط المستقیم

«ال» در «الصراط» می تواند عهد ذکری بوده و اشاره به حقایقی باشد که در آیات پیشین مطرح شده، و از آنهاست یکتا پرستی و تنها از خدا استعانت جستن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 17، 2

2 - پرستش خدای یگانه و پرهیز از پرستش غیر او ، از عهد ها و پیمان های خداوند با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل لا تعبدون إلا الله

17 - یکتا پرستی و احسان به والدین ، خویشان ، یتیمان و در ماندگان ، از مصادیق اعمال شایسته است .

و عملوا الصلحت . . . لا تعبدون إلا الله و بالوالدین إحساناً . . . و المسکین

آیه مورد بحث در حقیقت تفسیری برای آیه پیشین و بیان مصادیقی از «الصلحات» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 6،7،9،13،15،16

6 - یعقوب (ع) در آستانه مرگ ، فرزندان را به ملازمت توحید دعوت نمود و به یکتا پرستی وصیت کرد .

إذ قال لبنیه ما تعبدون من بعدی

ص: 232

7- فرزندان یعقوب، او را بر ملازمت به پرستش خدای بی همتا و تسلیم بودن در برابرش مطمئن ساختند.

قالوا نعبد... إلهاً وحداً

9- موحدان باید در آستانه مرگ، بازماندگان خویش را به توحید و ملازمت بر عبادت خدا سفارش و وصیت کنند.

إذ حضر یعقوب الموت إذ قال لبنيه ما تعبدون من بعدی

13- پرستش خدای یکتا، وظیفه ای بر عهده همگان

نعبد... إلهاً وحداً

15- اعتقاد به خدای یگانه باید با پرستش و اطاعت کامل از او همراه باشد.

نعبد... إلهاً وحداً و نحن له مسلمون

کلمه «تعبدون» (می پرستید) و «نعبد» (می پرستیم) گویای این است که: ایمان داشتن به خدای یکتا (توحید ذاتی) کافی نبوده؛ بلکه باید او را تنها معبود دانسته و پرستش کرد. جمله «نحن له مسلمون» نیز بیانگر آن است که علاوه بر پرستش خدا، از فرمانهای او باید اطاعت کرد.

16- اعتقاد به یکتایی خدا و پرستش او، مهمترین اصل در ادیان الهی و زیر بنای دیگر اصول و احکام دین

ما تعبدون من بعدی قالوا نعبد... إلهاً وحداً

روشن است که یعقوب (ع) از میان تمامی اصول و احکام دین، تنها پرستش خداوند را نجات بخش نمی دانست. بنابراین تنها از پرستش خدا یاد کردن (ماتعبدون) می تواند حاکی از آن باشد که: اولاً، توحید عبادی از مهمترین اصلهاست و ثانیاً، انسان با پرستش خدا، به دیگر اصول و احکام دین گرایش پیدا کرده بدانها ملتزم خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 163 - 2

1 - معبود حقیقی همه انسان ها، معبودی است یگانه و یکتا

و إلهکم إله واحد

2 - معبود به حقی جز خدا وجود ندارد.

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 255 - 1،4

1 - تنها خداوند شایسته پرستش است .

اللّٰه لا اله الاّ هو

4 - حیات و قیومیّت مطلق ، ملاک معبود بر حق

اللّٰه لا اله الاّ هو الحيّ القيوم

آوردن دو صفت «حی» و «قیوم»، اشاره به علّت حصر عبودیّت در خداوند است؛ یعنی تنها زنده قائم به ذات و مدبّر اشیا، می تواند معبود باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 2 - 1،2

ص: 233

1 - معبودی جز خدای یگانه ، زنده و پاینده نیست .

اللّٰه لا اله الا هو الحي القيوم

قیوم به کسی گفته می شود که همواره بوده و هست. (تفسیر روح المعانی، ج 3، ص 8)

2 - تنها خداوند باید عبادت شود .

اللّٰه لا اله الا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 18 - 1

1 - گواهی خداوند برپادارنده قسط و عدل ، بر اینکه معبودی جز او نیست .

شهد الله انه لا اله الا هو . . . قائماً بالقسط

«قائماً بالقسط»، حال است برای «الله».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 51 - 6,1

1 - عیسی (ع) ، بنی اسرائیل را به توحید ربوبی و پرستش خدا دعوت کرد .

انّ الله ربّي وربكم فاعبدوه

6 - پروردگار ، سزاوار پرستش است .

انّ الله ربّي وربكم فاعبدوه

جمله «ان الله ربی . . .» (ربوبیت همه جانبه خدا) دلیل لزوم پرستش گرفته شده و این استدلال، مبتنی بر یک اصل کلی است که عبارت است از: هر کس ربّ باشد، شایسته پرستش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 64 - 6,3,4,2,1

1 - نفی پرستش غیر خدا ، نفی شرک و عدم پذیرش حاکمیت غیر خداوند ، وجه اشتراک ادیان الهی

يا اهل الكتاب تعالوا الى كلمه سواء بيننا وبينكم الا نعبد الا الله ولا نشرك ب

2 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اهل کتاب به توحید در عبادت، نفی شرک و عدم پذیرش حاکمیت غیر خداوند

يا اهل الكتاب تعالوا .. و لا يتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

3 - توحید عبادی، نفی شرک و ردّ حاکمیت غیر خداوند، گفتاری عادلانه و منصفانه

تعالوا الى كلمه سواء بيننا .. و لا يتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

«سواء»، به معنی «عدل» است.

4 - توحید عبادی و ربوبی، اساس و معیار وحدت

تعالوا الى كلمه سواء بيننا وبينكم الا نعبد الا الله .. ارباباً من دون الله

6 - عبادت، مخصوص خداوند است.

الا نعبد الا الله

ص: 234

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 79 - 3, 7, 9, 10

3 - نفی الوهیت حضرت عیسی (ع) از سوی خداوند

انّ مثل عیسی عند الله .. (آیه 59) ما کان لبشر ان یؤتیه الله الكتاب

از مصادیق مورد نظر برای آیه شریفه، حضرت مسیح است؛ چون آیات قبل درباره اهل کتاب می باشد.

7 - پیامبران، مردم را تنها به بندگی خدا دعوت می کردند.

ما کان لبشر .. ثم یقول للناس کونوا عباداً لی من دون الله و لکن کونوا ربّائین

9 - ناسازگاری مقام نبوت و دارا بودن کتاب و حکمت، با دعوت مردم به پرستش خویش

ما کان لبشر .. ثم یقول للناس کونوا عباداً لی من دون الله

10 - عبودیت برای خداوند و نفی آن از غیر او محور اصلی دعوت انبیا

ما کان لبشر .. ثم یقول للناس کونوا عباداً لی من دون الله و لکن کونوا ربّائین

ربانی کسی است که با ربّ ارتباط شدید داشته و او را بسیار عبادت کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 87 - 1

1 - خداوند، تنها معبود شایسته پرستش

الله لا اله الا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 29

29 - الله، تنها خدای یگانه و معبود حقیقی انسانها

انما الله اله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 9

9- دعوت مسیح (ع) از بنی اسرائیل به پرستش خدای یگانه و توحید ربوبی

وقال المسيح یبني اسرئیل اعبدو الله ربی و ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 6

6 - دعوت خداوند از مشرکان و قاتلان به تثلیث جهت گرایش به توحید و یکتا پرستی

ما من اله الا اله وحد و ان لم ینتهوا عما یقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 7,8

ص: 235

7 - خداوند منزله از هرگونه شریک در الوهیت و فراتر از داشتن همتایی شایسته پرستش

قال سبحانه

8 - عیسی (ع) خود معتقد و معترف به تنزیه خداوند از داشتن هرگونه شریکی شایسته الوهیت و پرستش

قال سبحانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 2، 1

1 - ستایش مخصوص خداوند آفریدگار آسمانها و زمین و پدیدآورنده تاریکیها و نور است.

الحمد لله الذى خلق السموت و الارض و جعل الظلمت و النور

2 - آفرینش آسمانها و زمین و پدیدآوردن نور و ظلمت به دست خداوند، دلیل اختصاص ستایش به اوست.

الحمد لله الذى خلق

«الذى خلق»، صفت «الله» و بیان وجه اختصاص حمد به اوست و این تعلیق، که به گفته اهل ادب تعلیق حکم «الحمد لله» بر وصف «الذى خلق» است، بیانگر انحصار شایستگی ستایش به آفریننده هستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 17 - 5

5 - تنها خدای قادر بر رساندن هرگونه ضرر و یا منفعت به آدمی، شایسته پرستش و ولایت می باشد.

أغير الله أتخذ وليا .. و إن يمسك الله بضر ... فهو على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 3

3 - پرستش هیچ چیزی، جز خداوند یگانه، روا و مجاز نیست.

قل إني نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 64 - 7

7 - توحید و یگانه پرستی، عالیترین جلوه شکرگزاری به درگاه خداوند است.

لئن أنجنا . . . لنكونن من الشكرين . . . قل الله ينجيكم . . . ثم أنتم تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 21، 5

5 - خداوند یگانه، توانا بر رساندن نفع و ضرر به آدمیان، شایسته پرستش است.

قل أئدعوا من دون الله ما لا ینفعنا و لا یضرنا

21 - توحید و یکتا پرستی هدایتی الهی است.

قل إن هدی الله هو الهدی

ص: 236

چون جمله «إن هدی الله» در برابر جمله «له اصحاب یدعونه» عنوان گردیده و محور بحث آیه توحید است، چنین می نماید که مراد از هدایت در جمله «إن هدی الله» توحید و یکتاپرستی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 102 - 3,7,8,9,10

3 - معبودی جز خداوند، که مبدع هستی و خالق همه چیز و بدون همسر و فرزند باشد، وجود ندارد.

بدیع السموت . . . انی یکون له ولد و لم تکن له صحبه ... لا إله إلا هو خلق کل شیء

7 - آفریدگار همه هستی، تنها خدای شایسته پرستش است.

لا إله إلا هو خلق کل شیء فاعبدوه

8 - توجه به انحصار ربوبیت و خالقیت خداوند برانگیزنده آدمی به پرستش اوست.

ذلکم الله ربکم لا إله إلا هو خلق کل شیء فاعبدوه

9 - هر موجودی، جز خدا، مخلوق است و شایسته پرستش نیست.

لا إله إلا هو خلق کل شیء فاعبدوه

10 - توحید در عبادت مهمترین وظیفه انسان در برابر پروردگار و خالق هستی است.

ذلکم الله ربکم . . . خلق کل شیء فاعبدوه

چون پس از بیان انحصار الوهیت در خداوند و بیان یکتایی او در خالقیت، امر به عبادت شده، چنین برمی آید که مهمترین وظیفه بنده در برابر خداوند عبادت و پرستش اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 163 - 2

2 - نبودن شریک برای خدا در ربوبیت، دلیل لزوم اخلاص در پرستش او

إن صلاتی و نسکی . . . لله رب العلمین. لا شریک له

توصیف «الله» به ربوبیتش بر هستی (رب العالمین) و نبودن شریک برای او (لا شریک له) تعلیل برای «إن صلاتی . . . لله» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 3 - 1

1 - لزوم تبعیت از قرآن و ترک پیروی از غیر خدا

اتبعوا ما أنزل إليكم من ربكم ولا تتبعوا من دونه أولياء

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «من دونه» به «ربکم» برگردانده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 5

5 - توجه دادن مردم به نعمت های الهی و سرنوشت پیشینیان ، از روش های تبلیغی صالح (ع) برای گرایش دادن آنان به پرستش خدای یگانه

واذكروا إذ جعلكم خلفاء... فاذكروا إلاء الله

ص: 237

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 2,4

2 - هیچ کس و هیچ چیز جز خداوند شایسته پرستش و الوهیت نیست .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً

4 - موسی (ع) با بیان احسان و تفضل ویژه خداوند بر بنی اسرائیل ، تنها او را شایسته پرستش برای آنان معرفی کرد .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً و هو فضلکم علی العلمین

جمله «و هو فضلکم» حالیه و به منزله تعلیلی است برای جمله «أغیر الله . . .» یعنی چگونه امکان دارد غیر خدا را برای پرستش شما بجویم در حالی که نعمتها، از جمله برتری شما بر دیگر اقوام و ملل، عطای اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 4

4 - خداوند گناه آن گروه از بنی اسرائیل را که پس از گوساله پرستی توبه کرده و با ایمان به یکتایی خدا به پرستش او بازگشتند ، آمرزید و آنان را مشمول رحمت خویش قرار داد .

و الذین عملوا السيئات ثم تابوا من بعدها و ءامنوا

مصدق مورد نظر برای «الذین عملوا السيئات»، به دلیل آیات پیشین، گوساله پرستان بنی اسرائیل است. این آیه در حقیقت استثنایی برای آیه پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 158 - 9,10

9 - هیچ موجودی ، بجز خدای یکتا ، شایسته و بایسته پرستش نیست .

لا إله إلا هو

10 - فرمانروای هستی ، تنها موجود شایسته پرستش

الذی له ملک السموت و الأرض لا إله إلا هو

بیان این حقیقت که تنها خداوند شایسته پرستش است، پس از بیان انحصار حاکمیت هستی به او، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 191 - 5

5 - تنها خداوند شایسته پرستش و توانا بر تدبیر امور انسانهاست .

هو الذی خلقکم .. ایشرکون ما لایخلق شیئا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 5

5 - همه انسان ها ، مأمور به پرستش و اطاعت بی چون و چرای خدای یگانه و پرهیز از شریک گرفتن غیر ، برای اویند .

و ما أمروا إلا لیعبدوا إلهاً وحداً لا إله إلا هو

ص: 238

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 3 - 19

19 - تنها خداوندِ خالقِ مدبر ، پروردگار انسان ها و شایسته پرستش است .

اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ .. ثم استوى ... يدبر الأمر ... ذلکم اللّٰهُ ربکم فاعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 32 - 3

3 - توحید (اعتقاد به ربوبیت بی همتای خدا) آیینی حق و یکتا پرستی سلوک راه هدایت است .

فذلکم اللّٰهُ ربکم الحق فماذا بعد الحق إلا الضلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 34 - 9

9 - تنها خداوند ، سزاوار پرستش و معبودیت است .

قل اللّٰهُ یبدؤا الخلق ثم یرعیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 35 - 5

5 - تنها خدا ، سزاوار پرستش و پیروی است .

قل هل من شرکائکم من یرهدی الی الحق قل اللّٰهُ یرهدی للحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 8،10

8 - عبادت ، تنها شایسته خداوندی است که مرگ انسان ها به دست او بوده و جان آنان پس از مرگ ، در اختیار او قرار می گیرد .

و لكن أعبد اللّٰهُ الَّذِي یتوفیکم

10 - توحید در عبادت و اعتقاد به بقای انسان پس از مرگ ، دو پایه و اساس دین الهی است .

ولكن أعبد الله الذي يتوفيكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 105 - 3

3 - توحيد در عبادت و يكتا پرستی ، دين حنيف و صراط مستقيم است .

و أن أقم وجهك للدين حنيفاً و لا تكونن من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 2 - 2

ص: 239

2- توحید و لزوم یکتاپرستی از تعالیم اساسی ، متقن و روشن قرآن است .

کتابُ اُحکمتِ ایتة ثم فصلت .. ألا تعبدوا إلا الله

«الآ» مرکب از «آن» تفسیریه و «لا» ی ناهیه است و جمله «لا تعبدوا ..» تفسیر «کتاب اُحکمت آیاتہ ثم فصلت» می باشد؛ یعنی ، نهی از پرستش غیر خدا ، سخن متقن و روشن قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 14 - 5

5- هیچ معبودی جز خدای یگانه نیست .

فاعلموا .. أن لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 14

14- خداوند ، تنها حقیقتی که شایسته و بایسته پرستش است .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 11

11- خداوند ، تنها حقیقتی که شایسته و بایسته پرستش است .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 13

13- خداوند ، تنها حقیقتی که شایسته و بایسته پرستش است .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- یوسف (ع)، با طرح سؤال و برانگیختن وجدان هم‌بندان خویش، حقانیت توحید و یکتاپرستی را برای آنان مطرح ساخت.

أرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

11- اعتقاد به وجود خدای یگانه و غالب و باور به شایستگی او برای پرستش، اعتقاد و باوری خردمندانه است.

أرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- توحید و یکتاپرستی، آیینی بدون کمترین انحراف و کجی، و شرک پنداری منحرف و نادرست است.

أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

«قیم» به معنای مستقیم و بدون انحراف و کجی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 30 - 11

11- تنها خداوند شایسته و بایسته پرستش است .

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 22 - 1

1- تنها معبود واقعی انسان ها ، خدای یگانه است .

إلهکم إله وحد

با توجه به آیات سابق، که درباره صفات خداوند و نفی معبودهای مشرکان بود و از منحصر کردن اله و معبود در این آیه به یک فرد، روشن می شود که آن اله یگانه، همان خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 51 - 2

2- خداوند ، یگانه معبود و اله است .

إنما هو إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 73 - 2

2- خداوند ، تنها روزی دهنده آدمیان و یگانه معبود شایسته پرستش است .

أقبلبطل يؤمنون .. و يعبدون من دون الله ما لا يملك لهم رزقاً

از ارتباط میان این آیه و آیه قبل استفاده می شود که خداوند رازقیت را در انحصار خود دانسته و رزق دهنده واقعی را شایسته معبودیت

معرفی کرده است و در این راستا هرگونه نقش بتها را در رازقیت، نفی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 9

9- تنها، پروردگار انسان ها و جهان هستی، صلاحیت پرستش را دارد.

رَبَّنَا رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 7

7- هیچ معبودی برای آدمیان، جز خدای یگانه وجود ندارد.

ص: 241

أَتَمَّا إِلَهَكُم إِلَه وَحَد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 36 - 9

9- پرستش خدای یگانه و اعتقاد به توحید ربوبی، صراط مستقیم است.

و إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 8 - 1

1 - هیچ معبودی جز خداوند، شایسته پرستش نیست.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 4

4 - هیچ معبودی جز خداوند حقیقت نداشته و شایسته پرستش نیست.

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا

«إله» به معنای معبود است و در آیه، مراد معبود حق است، زیرا وجود خارجی معبودان باطل، قابل انکار نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 98 - 4

4 - معبود حقیقی انسان ها، همان معبود یگانه در جهان هستی است.

إِنَّمَا إِلَهَكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

وصف «الذی...» برای تعلیل است؛ یعنی، چون «اللّه» کسی است که هیچ معبود بر حقی در جهان جز او وجود ندارد، پس «خدای شما» نیز هم او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- هیچ معبود و خدایی جز « الله » در جهان وجود ندارد .

أم اتّخذوا من دونه ءالهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- شعار « لا إله إلاّ الله » ، پرستش خدای یگانه و مبارزه با شرک و چندگانه پرستی ، محتوای وحی الهی به تمامی رسولان

من رسول إلاّ نوحی إليه أنّه لا إله إلاّ أنا فاعبدون

4- توحید در عبادت ، لازمه توحید در الوهیت است .

برداشت یاد شده از تفریع مسأله عبادت خدا (فاعبدون)، بر موضوع یگانگی خدا و توحید در الوهیت (لا إله إلا أنا)، استفاده گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 3

3- تنها خداوند یکتا، شایسته عبادت و پرستش است.

أَفْ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 92 - 4,6

4- تنها خداوند، پروردگار شایسته پرستش است.

أَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ

6- بشر، مأمور پرستش و عبودیت خداوند واحد است.

وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 108 - 3

3- خدا و معبود حقیقی انسان، تنها یکی است.

أَتَمَّا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 6 - 1

1 - تنها خداوند، حق و پروردگار شایسته پرستش است.

فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ... وَ تَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً... ذَلِكَ بَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ

«ذلک» در این جا به دو چیز اشاره دارد: 1- به قدرت نمایی های خدا در آفرینش انسان از خاک بی جان و مراحل رشد او در رحم و

خارج از آن (فإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تَرَابٍ.. 2- به جلوه های قدرت خدا در رویش و رشد انواع گیاهان در زمین (و تری الأرض هامده...)).
«باء» در «بأنَّ الله» سببیه است. «ال» در «الحق» جنسیه و مفید حصر می باشد و روی سخن با مردمی است که گرفتار پندارهای شرک
آمیز بودند و گمان می کردند که غیر از خدا، خدایان دیگری نیز در سرنوشت آنها تأثیر می گذارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 24 - 5

5 - پرستش خدای یگانه ، راه خداوند

و هدوا إلى صراط الحمید

ص: 243

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 6

6 - هیچ کس به جز خدا، شایسته پرستش نیست .

أَنْ لَا تُشْرِكَ بِي شَيْئًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 34 - 11

11 - خدا، تنها معبود شایسته پرستش

فَالْهَكْمُ إِلَهٍ وَحْدَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 62 - 2,3

2 - تنها خداوند، معبود به حق و شایسته پرستش است .

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ

3 - هر معبودی به جز خدا، موهوم است و باطل .

وَأَنْ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَطْلُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 9

9 - خدا، تنها معبود سزاوار پرستش

مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 6

6 - خدا، تنها معبود سزاوار پرستش

ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 25 - 10

10 - خدا ، تنها معبود به حق و شايسته الوهيت

أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 93 - 4

4 - خداوند ، يگانه معبود به حق و تنها پشوانه انسان در قيامت

ص: 244

أين ما كنتم تعبدون . من دون الله هل ينصرونكم أو ينتصرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - نمل - 27 - 64 - 8

8 - پرستش ، مخصوص پديد آورنده ، اعاده کننده و روزی دهنده انسان ها است و نه غير او

أمن يبدؤا الخلق ثم يعيده .. أءله مع الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 70 - 2, 1

1 - الوهيت و معبود بودن ، تنها شايسته ذات پاک خداوند

و هو الله

ضمير «هو» در «هو الله» راجع به ذات پاک خداوند است و «ال» در «الله» برای تلميح و اشاره به صفت الوهيت می باشد. بنابراین «هو الله» مرادف با «هو الاءله» است؛ يعنى، تنها آن ذات پاک و حقيقت محض است که سزاوار الوهيت است و نه غير او. جمله بعد؛ يعنى، «و هو الله لا إله إلا هو» تأکيد برای همين معنا است.

2 - معبودی جز ذات پاک خداوند نيست .

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 71 - 7

7 - خدا ، تنها معبود شايسته پرستش

من إله غير الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 72 - 6

6 - خدا ، تنها معبود شايسته پرستش

من إله غير الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 88 - 4,5

4 - وجود معبودی جز خدا، حقیقت ندارد.

لا إله إلا هو

5 - خدا، تنها معبود شایسته پرستش است.

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 245

15 - فاطر - 35 - 3 - 8

8 - در جهان هستی معبودی جز الله ، حقیقتاً وجود ندارد .

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 4 - 1

1 - سراسر جهان هستی ، تنها از یک معبود حقیقی برخوردار است .

إنّ إلهكم لوحيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 35 - 5

5 - الله ، تنها معبود حقیقی است .

لا إله إلا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 87 - 3

3 - تنها پروردگار جهان ، سزاوار عبودیت و پرستش است .

أنفكاً إلهه دون الله تريدون . فما ظنكم بربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 125 - 9

9 - پرستش ، تنها شایسته نیکوترین آفریننده ها (خدا) است .

أتدعون بعلاً و تذرون أحسن الخلقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 126 - 3

3- عبودیت و پرستش ، تنها شایسته پروردگار انسان ها است .

أَتَدْعُونَ بَعْلًا .. اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ

یادآوری ربوبیت خداوند نسبت به انسان ها، پس از محکوم کردن پرستش بت ها، گویای مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 65 - 6

6- هیچ معبود حقیقی ، جز الله در عالم وجود ندارد .

ما من إله إلا الله الواحد القهار

ص: 246

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 1

1 - تنها خداوند ، شایسته عبادت خالصانه و اطاعت بی چون و چرا است .

ألا لله الدين الخالص

«الدين» مبتدا و مسنداليه و «لله» خبر و مسند است. تقديم مسند بر مسنداليه، مفيد حصر و اختصاص است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 29 - 17

17 - ناگاهی بیشتر مردم از شایستگی انحصاری خداوند به عبادت و پرستش و ضرر و زیان شرک

ضرب الله مثلاً رجلاً .. بل أكثرهم لا يعلمون

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که متعلق جهل، مسأله برابر نبودن دو مثل مربوط به مؤمن و مشرک و سرنوشت ایمان و شرک باشد؛ یعنی، «بل أكثرهم لا يعلمون أنّهما لا يستویان»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 64 - 2

2 - عبادت ، تنها شایسته خالق هستی و مدبر و صاحب اختیار جهان است .

قل أفعیر الله تأمرونی أعبد

«فا» در «أفعیر الله» یا برای تفریع این آیه به آیات پیش است - که از خالقیت و تدبیر خدا سخن گفته است - و یا رابطه برای جواب شرط مقدر است که تقدیر آن چنین می باشد: «إن كان الله خالق كل شیء فكیف تأمرونی أن أعبد غیر الله». در هر صورت پیام آیه شریفه این است که با وجود خالق بودن خداوند، عبادت غیر او شایسته نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 66 - 3

3 - تنها خداوند شایسته پرستش است .

أفعیر الله تأمرونی أعبد .. بل الله فاعبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 62 - 4

4 - در جهان هستی معبودی جز الله ، حقیقتاً وجود ندارد .

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 65 - 3،7

3 - معبودی جز الله حقیقتاً وجود ندارد .

لا إله إلا هو

ص: 247

«إله» به معنای معبود است.

7 - دعا و عبادت ، تنها شایسته خداوند یکتا و دارنده حیات حقیقی است .

هو الحي لا إله إلا هو فادعوه

«فا» در «فادعوه» عاطفه بوده و برای ربط میان سبب و مسبب است؛ یعنی، به سبب آن که خدا دارنده حیات حقیقی و یکتا است، پس او را باید عبادت کرد و از او حاجت خواست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 6 - 6

6 - معبود شایسته پرستش ، معبودی یگانه و بی شریک است .

أنا إلهكم إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 37 - 8، 11

8 - سجده و کرنش ، تنها در برابر آفریدگار هستی روا است .

واسجدوا لله الذي خلقهم

11 - عبادت و پرستش ، تنها شایسته آفریدگار جهان است ؛ و نه در شأن مخلوقات او .

واسجدوا لله الذي خلقهم إن كنتم إياه تعبدون

تقدیم «إياه» بر «تعبدون» علاوه بر رعایت فاصله آیات، می تواند برای حصر نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 6 - 3

3 - خداوند یگانه ، تنها معبود و شایسته پرستش در جهان هستی

والذين اتخذوا من دونه أولياء

بنابراین که مراد از ولی - مفرد اولیاء - معبود باشد از سخن تهدیدآمیز آیه مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 9 - 6

6 - خداوند یگانه ، تنها معبود و شایسته پرستش در جهان هستی

فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ

بنابراین که مراد از «الولی» معبود باشد مطلب فوق برداشت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 5

5 - تنها خداوندی که ربوبیت جهان هستی را عهده دار است ، شایسته عبادت و پرستش می باشد .

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ

ص: 248

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 4

4- تنها خداوند ، شایسته پرستش است .

فاعلم أنّه لا إله إلاّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 43 - 2

2 - خداوند ، یگانه معبود به حق هستی است .

أم لهم إله غير الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 22 - 2,7

2 - جز « الله » ، هیچ کس و هیچ چیز شایسته پرستش نیست .

هو الله الذي لا إله إلاّ هو

7- هر موجودی جز خدای یگانه ، فاقد علم و رحمت گسترده و شایستگی برای پرستش

هو الله الذي لا إله إلاّ هو علم الغيب و الشهده هو الرحمن الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 23 - 2

2 - یگانه مدبّر و فرمانروای جهان هستی ، شایسته مقام خداوندی و پرستش است .

هو الله الذي لا إله إلاّ هو الملك

وصف «الملك» برای جمله قبل ، اشعار به علیت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 7

7- عبادت و پرستش ، تنها شایسته خداوند یگانه

إِنَّا بَرَاءٌ.. و مِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 13 - 1,2

1 - هیچ معبود حقیقی ، جز « الله » در عالم وجود ندارد .

الله لا إله إلا هو

2 - معبودی جز « الله » شایستگی عبادت ندارد .

الله لا إله إلا هو

ص: 249

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که نفی در «لا إله إلا هو» نفی شایستگی باشد، نه نفی وجود؛ زیرا در عالم معبودهای ادعایی بسیاری وجود دارد، ولی آنها شایستگی معبودیت را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 3

3 - هیچ معبود حقیقی در جهان هستی جز «الله» وجود ندارد و جز او کسی شایسته پرستش نیست .

لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اخلاص - 112 - 1 - 17، 8

8 - خداوند ، تنها معبود شایسته عبادت است .

الله أحد

برخی از اهل لغت اصل کلمه «الله» را «إله» می دانند. فعل «أله»؛ یعنی، عبادت کرد، در این صورت «إله»، به معنای معبود خواهد بود (مفردات راغب). کلمه «الله» با آن که علم است، می تواند ناظر به معنای لغوی «إله» نیز باشد. در این صورت مراد از «وحدت معبود»، این است که سایر معبودها، دروغین و پنداری اند و شایسته عبادت نیستند.

17 - «قال الباقر (ع) معنى قوله «الله أحد» المعبود الذى ياله الخلق عن ادراكه و الإحاطه بكيفيته فرد بالهيته متعال عن صفات خلقه ;

امام باقر(ع) فرمود: ... معنى قول خدا «الله أحد»، [این است که او] معبودی است که مخلوقات از درک حقیقت او و احاطه بر چگونگی او حیران و سرگردان اند. او در اله بودن خود یکتا است و بالاتر از صفات مخلوقات خود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 3 - 2

2 - مردم ، باید تنها خداوند را عبادت کرده و او را «إله» خود بدانند .

إله الناس

168- توکل بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - در دست خدا بودن مقررات امور عالم ، مقتضی توکل بندگان به او است .

من يتوكل على الله فهو حسبه . . . قد جعل الله لكل شيء قدرًا

برداشت یاد شده، از آن جا است که جمله «قد جعل الله...» در مقام بیان برای وجوب توکل بر خداوند (من يتوكل على الله فهو حسبه) است.

ص: 250

169- تهجد بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 2, 1

1 - بندگان خالص خدا، مردمی شب زنده دار

و الذین یبیتون لربهم

«بیتوته» (مصدر «بیتون») به معنای شب زنده داری است؛ چه این بیداری در تمام شب باشد و چه در بخشی از آن.

2 - نماز، برنامه بندگان خالص خدا در وقت شب زنده داری

و الذین یبیتون لربهم سجّداً و قیماً

از دیدگاه مفسران، مقصود از «سجده» و «قیام» در آیه شریفه، نماز است.

170- حق شنوی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 3

3 - حرف شنوی و بصیرت، از اوصاف بندگان خالص خدا

لم یخزوا علیها صمّاً و عمیماً

171- حکومت جهانی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 11

11 - حکومت واحد جهانی به دست بندگان صالح خدا، فرجام نهایی زندگی بشر در زمین

أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ

172- حمایت از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- ربوبیت خداوند ، مقتضی حمایت از بندگان خویش

ان عبادی لیس لک علیہم سلطن و کفی بریک وکیلاً

ص: 251

173- خدانشناسی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 160 - 1

1 - تنها بندگان مخلص خدا، عارف به حق خدا و توصیف کننده شایسته او هستند.

سبحن الله عما يصفون . إلا عباد الله المخلصين

«إلا» استثنای منقطع و به معنای «لکن» است. مستثنی منه نیز در برداشت بالا، ضمیر فاعلی «یصفون» دانسته شده است. گفتنی است مقصود و معنای «مخلصین» این است: «الذین أخلصهم الله لنفسه و ولایته؛ کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است».

174- خستگی ناپذیری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 38 - 6

6- فرشتگان و بندگان مخلص خدا، در تسبیح و عبادت او خستگی ناپذیراند.

فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ... وَ هُمْ لَا يَسْتَمُونَ

«السَّامَهُ» (مصدر «لایسئمون») به معنای خستگی و ملالت از ادامه کار است.

175- خشیت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 28 - 13

13- لزوم بیم و هراس بندگان از خداوند، هر چند دارای مرتبه ای والا باشند.

بل عباد مكرمون... و هم من خشیته مشفقون

176- خواسته های بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 10

10 - بندگان خالص خداوند ، به هنگام روبه رو شدن با گفتار جاهلانه و بدور از ادب و منطق جاهلان ، از آنان خواستار سلامت و امنیت و همزیستی مسالمت آمیز می شوند .

وإذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

ص: 252

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که «سلاماً» مفعولٌ به برای فعل مقدر باشد؛ یعنی، «نتسلم منکم تسلیماً». در این صورت «سلام» به جای «تسلیم» نشسته است.

177- خوش رفتاری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 3

3 - بندگان خالص خدا، مظهر مدارا و نرمی و منزّه از روح خشونت و درشتی

و عباد الرحمن الذین یمشون علی الأرض هوناً

178- خیرخواهی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 21

21 - دعا برای صلاح و نیک شدن همسر و فرزندان و خیرخواهی برای ایشان، از اوصاف بندگان خالص خدا و امری پسندیده و مورد تشویق خداوند

و الذین یقولون ربّنا هب لنا من أزواجنا وذریّتنا قرّه أعین و اجعلنا للمتّقین إِم

179- دعای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 1

1 - بندگان خالص خدا، پیوسته از پروردگارشان خواستار رهایی از عذاب دوزخ اند.

و عباد الرحمن . . . و الذین یقولون ربّنا اصرف عنا عذاب جهنّم

فعل مضارع «یقولون» مفید استمرار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 4

4 - جمله «ربّنا اصرف عنا عذاب جهنّم إنّ عذابهاکان غراماً. إنّها ساءت مستقرّاً و مقاماً»، متن دعا و تضرع بندگان خالص خدا به

و الذین یقولون ربّنا اصرف عَنّا عذاب جهنّم . . . إنّها ساءت مستقرّاً و مقامّاً

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که جمله «إِنَّ عَذَابَهَا تَأْسُفٌ مَّقَاماً» نیز مانند جمله «رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ»

جزء دعا و تضرع عبادالرحمان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 1,4,13,16,21,22

1 - بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار همسر و فرزندان شایسته ای اند که رفتار و سیر و سلوک آنان، مایه چشم روشنی و سرفرازی آنان در زندگی باشد.

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریّتنا قرّه أعین

درباره «من» در «من أزواجنا..» دو احتمال وجود دارد: 1- «من» ابتدائیه باشد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: «به ما از ناحیه همسران و فرزندانمان، آن ده که مایه روشنی چشمانمان باشد». 2- «من» بیانیه باشد. براساس این احتمال، معنای آیه چنین می شود: «به ما روشنی چشمان - که عبارت از همسر و فرزندان اند ببخش. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

4 - بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار سرور و روشنی چشمان در پرتو اعطای همسر و فرزند به آنان هستند.

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریّتنا قرّه أعین

13 - بندگان خالص خدا، از خداوند می خواهند که خود و همسر و فرزندانمان، الگو و مقتدای مردم تقوایپیشه باشند.

و اجعلنا للمتّقین إماماً

16 - بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار در دست داشتن اداره جامعه متقین و مردم تقوا پیشه اند.

و اجعلنا للمتّقین إماماً

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که مقصود از «امام» امامت و پیشوایی سیاسی و اجتماعی باشد.

21 - دعا برای صلاح و نیک شدن همسر و فرزندان و خیرخواهی برای ایشان، از اوصاف بندگان خالص خدا و امری پسندیده و مورد تشویق خداوند

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریّتنا قرّه أعین و اجعلنا للمتّقین إمام

22 - جمله « و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریّتنا قرّه أعین و اجعلنا للمتّقین إماماً » متن دعای همیشگی بندگان خالص خدا

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریّتنا قرّه أعین و اجعلنا للمتّقین إمام

آمدن آیه شریفه در قالب جمله اسمیه و نیز فعل مضارع «یقولون» حاکی از استمرار و همیشگی بودن آن دعا است.

180- دعوت از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 13

13- خداوند، فراخوان مؤمنان و بندگان خالص خویش به انفاق اموال خود، قبل از فرارسیدن مرگ

قل لعبادی الذین ءامنوا... وینفقوا... من قبل أن یأتی یوم لابیع فیہ ولاخلل

ص: 254

181- ذکر خدا از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 5

5 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تغییر قبله ، نمونه ای از توجه و یاد خدا از بندگان خویش *

و حیث ما کنتم فولوا وجوهکم شطره .. . کما أرسلنا فیکم رسولا ... فاذکرونی اذکرکم

برداشت فوق احتمال دیگری است که می توان از تفریع جمله «فاذکرونی .. .» بر بعثت پیامبر و تغییر قبله، استفاده کرد؛ یعنی: فاذکرونی اذکرکم کما ذکرتمکم بارسال الرسول و تحویل القبلة.

182- راه رفتن بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 14، 2

2 - مشی و راه رفتن بندگان خالص خدا ، در کمال وقار و آرامی ، و به دور از سرعت و شتابزدگی است .

و عباد الرحمن الذین یمشون علی الأرض هوناً

14 - « فی مجمع البیان فی قوله تعالی : « الذین یمشون علی الأرض هوناً » . . . و قال أبو عبد الله (ع) هو الرجال یمشی بسجیته التي جبل علیها لایتکلف ولا یتبخرت ;

در مجمع البیان درباره قول خدای تعالی «الذین یمشون علی الأرض هوناً» .. آمده است که امام صادق (ع) فرمود: آن کسی است که بر خلق و خوی فطری خود - که خدا او را به آن گونه آفریده است - بدون تکلف و تکبر راه می رود.

183- رحمت بر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 6

6 - بندگان خالص خدا ، مشمول رحمت ویژه خدا هستند .

و عباد الرحمن

آمدن صفت «رحمن» به جای دیگر اوصاف خداوند و اضافه شدن «عباد» به آن، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

184- روزی ممتاز بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 41 - 1

1 - بندگان مخلص خدا، بهره مند از رزق و روزی ویژه و ممتاز الهی

ص: 255

إلاّ عباد الله المخلصين . أولئك لهم رزق معلوم

بیشتر مفسران برآنند که مقصود از «رزق معلوم»، روزی مخصوص و تعیین شده برای بندگان خالص است؛ مانند آیه «و ما منّا إلاّ له مقام معلوم»، (همین سوره، آیه 164).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 42 - 1

1 - انواع میوه ها ، رزق و روزی مخصوص و ممتاز بندگان مخلص خدا در بهشت

أولئك لهم رزق معلوم . فوكه

«فواکه» (جمع «فاکهه») بدل کل از «رزق معلوم» و یا خبر برای مبتدای محذوف است و تقدیر آن «ذلک الرزق فواکه» می باشد.

185- روش برخورد با بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 10

10 - بندگان خالص خدا ، در بهشت با درود و سلام رویه رو خواهند شد .

و یلقون فیها تحیّیه و سلماً

186- روش برخورد بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 10، 11، 9

9 - بندگان خالص خدا ، به هنگام رویه رو شدن با گفتار جاهلانه و به دور از ادب و منطق افراد جاهل ، با گفتار شایسته و عالمانه و به دور از بیهودگی و بی ادبی به آنان پاسخ می گویند .

و إذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این مبنا است که «سلاماً» صفت برای مفعول به مقدر باشد؛ یعنی، «قالوا قولاً سلاماً» در این صورت معنای «سلاماً» - به قرینه جمله قبل که سخن از گفتار جاهلانه و ناشایست افراد جاهل است - سخن عالمانه و شایسته و دور از بیهودگی و بی ادبی می باشد.

10 - بندگان خالص خداوند ، به هنگام رویه رو شدن با گفتار جاهلانه و بدور از ادب و منطق جاهلان ، از آنان خواستار سلامت و امنیت

و همزیستی مسالمت آمیز می شوند .

و إذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که «سلاماً» مفعولٌ به برای فعل مقدر باشد؛ یعنی، «نتسلم منکم تسليماً». در این صورت «سلام» به جای «تسلیم» نشسته است.

ص: 256

11 - برخورد کریمانه و بزرگووارانه بندگان خالص خدا در برابر گفتار جاهلانه افراد نادان، برخاسته از روح فروتنی و نرم خوئی آنان است.

و إذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

عطف جمله «و إذا خاطبهم الجاهلون..» بر جمله قبل بدون تکرار شدن اسم موصول (الذین)، نشانگر وجود وحدت و ارتباط نزدیک میان این دو صفت است. از سوی دیگر تقدم بیان صفت تواضع بر صفت برخورد کریمانه با افراد جاهل، حاکی از آن است که این صفت، سبب چنین برخورد پسندیده ای است.

187- روش زندگی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 67 - 2، 1

1 - بندگان خالص خدا در هزینه کردن اموالشان، نه اسراف می کنند و نه به خود و خانواده خویش تنگ می گیرند.

و عباد الرحمن .. و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا

آنچه از ظاهر آیه شریفه و لغت به دست می آید، این است که واژه «انفاق» به معنای هزینه کردن و کاستن از اموال است؛ چه آن که این اموال برای زندگی شخصی و خانواده به مصرف برسد و چه به دیگران بخشش شود. گفتنی است «اسراف» (مصدر «یسرفوا») به معنای زیاده روی در مصرف اموال و «قتر» (مصدر «یقتروا») به معنای سخت گیری در مصرف است.

2 - رعایت اعتدال و میانه روی در معیشت و زندگی اقتصادی، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا و کان بین ذلک قواماً

«ذلک» اشاره است به آنچه که در آغاز آیه شریفه ذکر شد (یعنی، اسراف و افتار) و «قوام» به معنای عدل و راه میانه و وسط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 9

9 - زندگی بر مبنای هدفی معقول و مفید، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین لایشهدون الزور و إذا مروا باللغو مروا کراماً

اجتناب کردن بندگان خالص خدا از مجالس باطل (لایشهدون الزور) و نیز پرهیز از لغو و بیهودگی، حاکی است که از آن است که آنان در زندگی، دارای هدفی معقول و مفیداند.

188- زمینه بصیرت بندگان خدا

1- مظاهر وجود و عظمت آفریدگار در آسمان و زمین ، مایه بصیرت و تذکر بندگان روی آورده به خداوند

ص: 257

أفلم ينظروا إلى السماء... والأرض مددنها... تبصره وذكري لكل عبد منيب

«منيب»، به معنای بازگشت کننده و روی آورنده به خدا است.

189- زمینه تذکر به بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 8 - 1

1- مظاهر وجود و عظمت آفریدگار در آسمان و زمین ، مایه بصیرت و تذکر بندگان روی آورده به خداوند

أفلم ينظروا إلى السماء... والأرض مددنها... تبصره وذكري لكل عبد منيب

«منيب»، به معنای بازگشت کننده و روی آورنده به خدا است.

190- زمینه گمراهی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 3، 1

1 - تلاش مستمر قوم کافر و گمراه گر نوح ، برای گمراه کردن مؤمنان و بندگان خدا

إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يَضِلُّوا عِبَادَكَ

3 - تداوم حیات قوم کافر و گمراه گر نوح ، موجب گمراهی بندگان خدا و مؤمنان می شد .

إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يَضِلُّوا عِبَادَكَ

191- سرزنش بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 52 - 3

3 - سرزنش شدن بندگان خالص خدا و باورداران به قیامت ، از سوی منکران آن

يَقُولُ أَتَيْتُكَ لِمَنِ الْمَصْدَقِينَ

در برداشت یاد شده، استفهام «أَتَيْتُكَ» استفهام توییخی دانسته شده است.

192- سعادت طلبی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 1

ص: 258

1 - بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار همسر و فرزندان شایسته ای اند که رفتار و سیر و سلوک آنان، مایه چشم روشنی و سرفرازی آنان در زندگی باشد.

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریّتنا قرّه أعین

درباره «من» در «من أزواجنا..» دو احتمال وجود دارد: 1- «من» ابتدائیه باشد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: «به ما از ناحیه همسران و فرزندانمان، آن ده که مایه روشنی چشمانمان باشد». 2- «من» بیانیه باشد. براساس این احتمال، معنای آیه چنین می شود: «به ما روشنی چشمان - که عبارت از همسر و فرزندان اند ببخش. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

193- سلام بر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 79 - 5

5- سلام و تحیت بر بندگان خدا چون پیامبران، امری پسندیده و ارزشمند

سلم علی نوح فی العلمین

194- سلام بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 10

10 - بندگان خالص خدا، در بهشت با درود و سلام رویه رو خواهند شد.

و یلقون فیها تحیه و سلماً

195- شرح صدر بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 10، 9

9 - بندگان خالص خدا، به هنگام رویه رو شدن با گفتار جاهلانه و به دور از ادب و منطق افراد جاهل، با گفتار شایسته و عالمانه و به دور از بیهودگی و بی ادبی به آنان پاسخ می گویند.

و إذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این مبنا است که «سلاماً» صفت برای مفعولٌ به مقدر باشد؛ یعنی، «قالوا قولاً سلاماً» در این صورت معنای «سلاماً» - به قرینه جمله قبل که سخن از گفتار جاهلانه و ناشایست افراد جاهل است - سخن عالمانه و شایسته و دور از بیهودگی و بی ادبی می باشد.

ص: 259

10 - بندگان خالص خداوند، به هنگام رو به رو شدن با گفتار جاهلانه و بدور از ادب و منطق جاهلان، از آنان خواستار سلامت و امنیت و همزیستی مسالمت آمیز می شوند.

و إذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که «سلاماً» مفعولٌ به برای فعل مقدر باشد؛ یعنی، «نتسلم منکم تسليماً». در این صورت «سلام» به جای «تسلیم» نشسته است.

196- شکرگزاری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 4

4 - بندگان خالص خدای رحمان، مردمی پندپذیر و سپاس گزار در برابر نعمت های الهی

لمن أراد أن يذکر أو أراد شکوراً . و عباد الرحمن الذين یمشون علی الأرض هوناً

برداشت فوق بر این اساس است که آیه شریفه مرتبط با آیه قبل و درصدد بیان اوصاف کسانی باشد که در جمله «لمن أراد أن يذکر أو أراد شکوراً» از آنان یاد شده است.

197- صفات بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 1,2,3

1 - بندگان خالص خدا، مظهر تواضع و فروتنی و به دور از تکبر و خود بزرگ بینی

و عباد الرحمن الذين یمشون علی الأرض هوناً

برداشت یاد شده با توجه به چند نکته است: 1- «عباد» (جمع «عبد») به معنای بندگان است و اوصافی که خداوند برای آنان در ضمن چند آیه بیان می فرماید، حاکی است که آنان از بندگان خالص او هستند. 2- «هون» به دو معنا آمده است: الف) سکینه و وقار (قاموس المحيط)؛ که در این صورت این واژه در آیه شریفه یا در همان معنای لغوی استعمال شده است و یا در معنای کنایی آن؛ یعنی، تواضع و فروتنی. برداشت فوق مبتنی بر همین معنای کنایی است. ب) رفق و لین (مدارا و نرمی)، در مقابل خشونت و درشتی (نهایه ابن اثیر). 3- «هوناً» مصدر و صفت برای «مشی» بوده و آمدن مصدر به جای صفت، بیانگر مبالغه است.

2 - مشی و راه رفتن بندگان خالص خدا، در کمال وقار و آرامی، و به دور از سرعت و شتابزدگی است.

و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً

3- بندگان خالص خدا، مظهر مدارا و نرمی و منزه از روح خشونت و درشتی

و عباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هوناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 1

ص: 260

1 - بندگان خالص خدا، مردمی شب زنده دار

و الذین یبیتون لربهم

«بیتوته» (مصدر «بیتون») به معنای شب زنده داری است؛ چه این بیداری در تمام شب باشد و چه در بخشی از آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 6،8

6 - بندگان خالص خدا، مردمی فروتن و خود کم بین در برابر خدا

ربنا اصرف عتّا عذاب جهنّم إنّ عذابهاکان غرامًا

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که بندگان خالص خدا، با آن که مردمی شب زنده دار و عابداند، اما باز از عذاب دوزخ در هراس و اضطراب اند.

8 - بندگان خالص خدا، بسیار نگران و هراسناک از لغزش خویش و نافرمانی خدا

ربنا اصرف عتّا عذاب جهنّم إنّ عذابهاکان غرامًا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که عذاب دوزخ برای کیفر دادن مجرمان است. بنابراین ترس عبادالرحمان از عذاب دوزخ، حاکی از آن است که آنان از جرم و خطایی که مرتکب شده اند - هر چند ارتکاب جرم از ایشان بسیار کم اتفاق می افتد - بسیار نگران و مضطرب اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 67 - 1،2

1 - بندگان خالص خدا در هزینه کردن اموالشان، نه اسراف می کنند و نه به خود و خانواده خویش تنگ می گیرند.

و عباد الرحمن . . . و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا

آنچه از ظاهر آیه شریفه و لغت به دست می آید، این است که واژه «انفاق» به معنای هزینه کردن و کاستن از اموال است؛ چه آن که این اموال برای زندگی شخصی و خانواده به مصرف برسد و چه به دیگران بخشش شود. گفتنی است «اسراف» (مصدر «یسرفوا») به معنای زیاده روی در مصرف اموال و «قتر» (مصدر «یقتروا») به معنای سخت گیری در مصرف است.

2 - رعایت اعتدال و میانه روی در معیشت و زندگی اقتصادی، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا و کان بین ذلک قوامًا

«ذلک» اشاره است به آنچه که در آغاز آیه شریفه ذکر شد (یعنی، اسراف و افتار) و «قوام» به معنای عدل و راه میانه و وسط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 3,7

3 - بندگان خالص خدا، هیچ انسانی را به ناحق نمی کشند .

و لا یقتلون النفس التي حرم الله إلا بالحقّ

7 - بندگان خالص خدا، هرگز به گناه زنا و روابط ناسالم جنس دست نمی آیند .

و لا یزنون

ص: 261

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 1,3,5,7,9

1 - بندگان خالص خدا، در مجالسی که به باطل و دروغ پرداز می گذرد، هرگز حضور نمی یابند.

و عباد الرحمن .. و الذین لایشهدون الزور

فعل «شهد» گاهی در معنای «حضر» (حضور یافت) استعمال می شود و گاهی در معنای «أخبر عن الشيء و شهده» (خبر داد از چیزی و گواهی به آن داد) به کار می رود. برداشت یاد شده مبتنی بر معنای نخست است. «زور» نیز به معنای دروغ و باطل است.

3 - بندگان خالص خدا، هرگز به باطل و دروغ، شهادت و گواهی نمی دهند.

و الذین لایشهدون الزور

5 - بندگان خالص خدا، به وقت روبه رو شدن با رفتار و گفتار لغو و بیهوده، با بزرگواری و متانت از آن می گذرند.

و إذا مرّوا باللغو مرّوا كرامًا

7 - بندگان خالص خدا، مردمی بزرگوار و متین

و إذا مرّوا باللغو مرّوا كرامًا

9 - زندگی بر مبنای هدفی معقول و مفید، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین لایشهدون الزور و إذا مرّوا باللغو مرّوا كرامًا

اجتناب کردن بندگان خالص خدا از مجالس باطل (لایشهدون الزور) و نیز پرهیز از لغو و بیهودگی، حاکی است که از آن است که آنان در زندگی، دارای هدفی معقول و مفیداند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 1,2,3

1 - بندگان خالص خدا به هنگام شنیدن و یادآور شدن آیات الهی، مانند کران و کوران، با بی اعتنایی و ناخرسندی از آنها نمی گذرند.

و الذین إذا ذكروا بآيات ربهم لم يخزوا عليها صمًا وعميانًا

فعل «خزّ» در معنای «سقط» به کار می رود که به معنای فرود از بالا به پایین است (لسان العرب) و «صمًا» و «عميانًا» حال برای فاعل «يخزّوا» است. گفتنی است فعل «لم يخزّوا» در معنای کنایی به کار رفته است و مقصود از آن آن ناخرسندی و امتناع کردن است؛ زیرا

انسان با فرود آوردن سر به طرف پایین، ناخرسندی خود را ابراز می‌دارد.

2- پندپذیری و درس‌آموزی از آیات الهی، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین إذا ذكروا بآیت ربهم لم یخروا علیها صمًا و عمیانًا

3- حرف شنوی و بصیرت، از اوصاف بندگان خالص خدا

لم یخروا علیها صمًا و عمیانًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 1,4,13,14,16

1 - بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار همسر و فرزندان شایسته‌ای اند که رفتار و سیر و سلوک آنان، مایه چشم‌روشنی و سرفرازی آنان در زندگی باشد.

ص: 262

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریّتنا قرّه أعین

درباره «من» در «من أزواجنا..» دو احتمال وجود دارد: 1- «من» ابتدائیه باشد. در این صورت معنای آیه چنین می شود: «به ما از ناحیه همسران و فرزندانمان، آن ده که مایه روشنی چشمانمان باشد». 2- «من» بیانیه باشد. براساس این احتمال، معنای آیه چنین می شود: «به ما روشنی چشمان - که عبارت از همسر و فرزندان اند ببخش. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست است.

4- بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار سرور و روشنی چشمان در پرتو اعطای همسر و فرزند به آنان هستند.

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریّتنا قرّه أعین

13- بندگان خالص خدا، از خداوند می خواهند که خود و همسر و فرزندانمان، الگو و مقتدای مردم تقوایسته باشند.

و اجعلنا للمتّقین إمامًا

14- رسیدن به اوج مرتبه تقوایستگی، از اوصاف بندگان خالص خدا

و اجعلنا للمتّقین إمامًا

درخواست الگو و مقتدای تقوایستگان شدن از سوی عباد الرحمان - که خود از ایمان و تقوای بالای برخوردارند - حاکی از آن است که آنان خواستار بالاترین مرتبه تقوایستگی اند، تا برای الگو و مقتدا شدن دیگر تقوایستگان، شایسته باشند.

16- بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار در دست داشتن اداره جامعه متقین و مردم تقوایسته اند.

و اجعلنا للمتّقین إمامًا

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که مقصود از «امام» امامت و پیشوایی سیاسی و اجتماعی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 4، 1

1 - پرهیز از عبادت و اطاعت طاغوت ها و سردمداران کفر و شرک، از اوصاف مؤمنان و بندگان خالص خدا

و الذین اجتنبوا الطغوت أن یعبدوها

«طاغوت» در اصل به هر متجاوز و رئیس گمراه گر گفته می شود. این کلمه در قرآن، هم به این معنا آمده و هم در بت و صنم به کار رفته است. چنانچه این واژه در آیه شریفه در معنای نخست به کار رفته باشد، مقصود از عبادت (أن یعبدوها) اطاعت خواهد بود. گفتنی است آیه شریفه درصدد توصیف مؤمنان و بندگان خالص خداوند است (که از آیات بعد نیز قابل استفاده است).

4- توبه و بازگشت به خدا، از اوصاف مؤمنان و بندگان خالص خداوند است.

وَأَنْبِئُوا إِلَى اللَّهِ

«إِنَابَهُ» (مصدر «أنابوا») به معنای رجوع است و «أنابوا إلى الله»؛ یعنی، بازگشت به خدا با توبه و اخلاص (مفردات راغب).

198- صفوف بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 165 - 4

4- به صف ایستادن در راه خدا، از ویژگی های بندگان مخلص خدا

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ... وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ

ص: 263

199- عبرت پذیری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 63 - 4

4- بندگان خالص خدای رحمان ، مردمی پندپذیر و سپاس گزار در برابر نعمت های الهی

لمن أراد أن يذكر أو أراد شكورًا . وعباد الرحمن الذين يمشون على الأرض هونًا

برداشت فوق بر این اساس است که آیه شریفه مرتبط با آیه قبل و درصدد بیان اوصاف کسانی باشد که در جمله «لمن أراد أن يذكر أو أراد شكورًا» از آنان یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 73 - 2

2- پندپذیری و درس آموزی از آیات الهی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذين إذا ذكروا بآيت ربهم لم يخروا عليها صمًا وعميانًا

عقیده بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 1, 2

1- بندگان خالص خدا، به جز «الله»، چیزی را به خدایی نمی خوانند و معبودی را جز او نمی پرستند .

وعباد الرحمن .. و الذين لا يدعون مع الله إلهًا آخر

«إله» به معنای معبود است.

2- اعتقاد به توحید و یگانه پرستی و دوری از شرک و چندگانه پرستی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذين لا يدعون مع الله إلهًا آخر

200- علم بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- اذعان داوود و سلیمان (ع) به وجود کسانى عالم تر و برتر از ایشان در میان بندگان مؤمن خدا

وقالا الحمد لله الذى فضلنا على كثير من عباده المؤمنين

ص: 264

201- عوامل ترس بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 2

2 - بد و ناگوار بودن جهنم برای انسان ، موجب هراسناکی و دست به دعا برداشتن بندگان خالص خدا به درگاه الهی برای رهایی از آن

ربّنا اصرف عتّا عذاب جهنّم . . . إنّها ساءت مستقرّاً و مقامّاً

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که جمله «إنّها ساءت . . .» تعلیل برای جمله «و الذین یقولون ربّنا اصرف . . .» است؛ یعنی، چون جهنم جایگاه بدی است، بندگان خدا برای نجات خود از آن، دست به دعا برمی دارند.

202- عوامل نضرع بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 3

3 - پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم ، سبب دست به دعا برداشتن و نضرع بندگان خالص خدا برای رهایی از آن عذاب

و الذین یقولون ربّنا اصرف عتّا عذاب جهنّم إنّ عذابهاکان غرماً

جمله «إنّ عذابها . . .» در مقام تعلیل برای جمله قبل است؛ یعنی، به این سبب بندگان خدا از پروردگار خواستار رهایی از عذاب دوزخ اند که چون آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است.

203- عوامل دعای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 2

2 - بد و ناگوار بودن جهنم برای انسان ، موجب هراسناکی و دست به دعا برداشتن بندگان خالص خدا به درگاه الهی برای رهایی از آن

ربّنا اصرف عتّا عذاب جهنّم . . . إنّها ساءت مستقرّاً و مقامّاً

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که جمله «إنّها ساءت . . .» تعلیل برای جمله «و الذین یقولون ربّنا اصرف . . .» است؛ یعنی، چون جهنم جایگاه بدی است، بندگان خدا برای نجات خود از آن، دست به دعا برمی دارند.

204- عوامل ذکر خدا از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 152 - 11، 2

ص: 265

2- به یاد خدا بودن، مایه جلب رضایت و توجه خاص خداوند است.

فاذکرونی اذکرکم

فعل «اذکر» در جواب امر قرار گرفته و لذا با حرف شرطی مقدر، مجزوم شده است. در نتیجه جمله با تقدیر آن چنین می شود: «فاذکرونی ان تذکرونی اذکرکم؛ به یاد من باشید، اگر به یاد من باشید به یاد شما خواهم بود.» یاد کردن خدا از بندگان، به معنای عنایت و توجه خاص به آنهاست.

11- «و روی ان رسول الله (صلی الله علیه و آله) خرج علی اصحابه فقال: . . . قال سبحانه : فاذکرونی اذکرکم ؛ یعنی ، اذکرونی بالطاعه و العباده اذکرکم بالنعم و الاحسان و الرحمه و الرضوان ؛

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره سخن خداوند که فرموده «فاذکرونی اذکرکم» روایت شده که یعنی، مرا با اطاعت و عبادت خود یاد کنید تا شما را با نعمتها و احسان و رحمت و رضوان خود یاد نمایم».

205- فضایل بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 2

2- نماز، برنامه بندگان خالص خدا در وقت شب زنده داری

و الذین یبیتون لربهم سجّداً و قیماً

از دیدگاه مفسران، مقصود از «سجده» و «قیام» در آیه شریفه، نماز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 15 - 8

8- مغرور نشدن مردان الهی به علم و کمالات خود و احتمال وجود کسانی برتر از ایشان در میان بندگان مؤمن خدا

وقالا الحمد لله الذی فضّلنا علی کثیر من عباده المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 9 - 12

12- بندگانی که همواره در صدد بازگشت به خدایند، از آیات الهی بهره می برند.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 40 - 2، 1

1 - بندگان مخلص خدا (بندگان خالص و برگزیده خدا) ، از عذاب دردناک الهی به دوراند .

إِنَّكُمْ لَذَانِقُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ . . . إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلَصِينَ

بیشتر مفسران برآنند که مقصود و معنای «مخلصین» (خالص شدگان) این است: «الذین أخلصهم الله لنفسه و ولایته; کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است». گفتمنی است در برداشت یاد شده «إلا...»

ص: 266

استثنای منقطع، از ضمیر «لذائقوا» گرفته شده است.

2 - بندگان مخلص خدا، برخوردار از پاداشی فراتر از مقدار اعمال و رفتار خویش

و ما تجزون إلا ما كنتم تعملون . إلا عباد الله المخلصين

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «إلا..» استثنای منقطع از ضمیر «تجزون» باشد. بر این اساس، پیام آیه شریفه چنین می شود: همگان مطابق کردار خود، جزا و پاداش دارند؛ جز بندگان خالص خدا که فراتر و برتر از اعمال خود، پاداش دریافت خواهند داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 41 - 1

1 - بندگان مخلص خدا، بهره مند از رزق و روزی ویژه و ممتاز الهی

إلا عباد الله المخلصين . أولئك لهم رزق معلوم

بیشتر مفسران برآنند که مقصود از «رزق معلوم»، روزی مخصوص و تعیین شده برای بندگان خالص است؛ مانند آیه «و ما منّا إلا له مقام معلوم»، (همین سوره، آیه 164).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 42 - 2، 1

1 - انواع میوه ها، رزق و روزی مخصوص و ممتاز بندگان مخلص خدا در بهشت

أولئك لهم رزق معلوم . فوکه

«فواکه» (جمع «فاکهه») بدل کل از «رزق معلوم» و یا خبر برای مبتدای محذوف است و تقدیر آن «ذلک الرزق فواکه» می باشد.

2 - بندگان مخلص خدا، مورد اکرام و گرامی داشت الهی اند .

و هم مکرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 43 - 1

1 - بندگان مخلص خدا، در بوستان های پر نعمت متنعم اند .

إلّا عباد الله المخلصين . أولئك ... مكرمون . فى جنّـت النعيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صفات - 37 - 62 - 3

3 - انواع بوستان ها ، ميوه ها ، شراب ها ، تخت ها ، بزم انس و همسران زيبا ، مجموعه پذيرايى خداوند از بهشتيان و بندگان مخلص خدا

إلّا عباد الله المخلصين . . . فى جنّـت النعيم ... و عندهم قصرت الطرف ... أذلک خ

«نزل» به مجموعه اى گفته مى شود که برای پذيرايى از مهمان آماده مى سازند.

ص: 267

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 76 - 7

7 - دعای بندگان خالص خدا، مورد استجاب الهی است.

إلاّ عباد الله المخلصين . ولقد نادينا نوح فلنعم المجيبون . ونجّينه وأهله من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 160 - 1،2

1 - تنها بندگان مخلص خدا، عارف به حق خدا و توصیف کننده شایسته او هستند.

سبحن الله عمّا يصفون . إلاّ عباد الله المخلصين

«إلاّ» استثنای منقطع و به معنای «لکن» است. مستثنی منه نیز در برداشت بالا، ضمیر فاعلی «یصفون» دانسته شده است. گفتنی است مقصود و معنای «مخلصین» این است: «الذین أخلصهم الله لنفسه و ولایته؛ کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است».

2 - تمامی انسان ها، به جز بندگان مخلص خدا، از توصیف شایسته او ناتوان هستند.

سبحن الله عمّا يصفون . إلاّ عباد الله المخلصين

206- فلسفه دعای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 3

3 - پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم، سبب دست به دعا برداشتن و تضرع بندگان خالص خدا برای رهایی از آن عذاب

و الذین یقولون ربّنا اصرف عنّا عذاب جهنّم إنّ عذابهاکان غرماً

جمله «إِنَّ عَذَابَهَا..» در مقام تعلیل برای جمله قبل است؛ یعنی، به این سبب بندگان خدا از پروردگار خواستار رهایی از عذاب دوزخ اند که چون آن عذاب دائمی و گریزناپذیر است.

207- کرامت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- بندگان خالص خدا، به وقت روبه روشن شدن با رفتار و گفتار لغو و بیهوده، با بزرگواری و متانت از آن می گذرند.

وَإِذَا مَرَّو بِاللَّغْوِ مَرَّو كِرَامًا

7- بندگان خالص خدا، مردمی بزرگوار و متین

وَإِذَا مَرَّو بِاللَّغْوِ مَرَّو كِرَامًا

ص: 268

208- کمی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 40 - 5

5- بندگان خالص خداوند ، در اقلیتند .

إلاّ عبادک منهم المخلصین

از آن جایی که مستثنی بنابر قاعده کمتر از مستثنی منه است و گرنه استثنا مستهجن خواهد بود، نکته یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 83 - 5

5 - بندگان خالص و برگزیده خداوند ، در اقلیت قرار دارند .

لأغویّتهم أجمعین . إلاّ عبادک منهم المخلصین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که غالباً مستثنی از مستثنی منه کمتر است و چون «مخلصین» از مجموعه انسان ها استثنا شده است، به دست می آید که این بندگان مخلص خدا، همواره در اقلیت قرار دارند.

209- گواهی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 3

3- بندگان خالص خدا، هرگز به باطل و دروغ، شهادت و گواهی نمی دهند .

والذین لایشهدون الزور

210- محبت اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 44 - 4

4- انس و محبت متقابل و بزم خوش ، از نعمت های الهی برای بندگان مخلص خدا در بهشت

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام بیان انواع نعمت های الهی برای بندگان خالص خداوند است.

211- مخالفان بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 169 - 3

3 - مشرکان ، در صف مخالف بندگان مخلص خدا

لو أنّ عندنا ذكراً من الأولين . لكتنا عباد الله المخلصين

212- مصونیت اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 128 - 1

1 - از میان قوم الیاس ، تنها بندگان مخلص خدا (بندگان خالص و برگزیده خدا) ، از احضار و کیفر الهی در روز رستاخیز در امان خواهند بود .

فإنّهم لمحضرون . إلاّ عباد الله المخلصين

طبق نظر مفسران، مقصود و معنای «مخلصین» (خالص شدگان) این است: «الذین أخلصهم الله لنفسه و ولايته؛ کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 160 - 3

3 - تنها بندگان مخلص خدا ، معاف و آزاد از احضار شدن برای کیفر و مجازات

إنّهم لمحضرون .. إلاّ عباد الله المخلصين

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «إلاّ عباد الله ..» استثنا از ضمیر مفعولی «لمحضرون» باشد.

213- مصونیت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 42 - 2

2- ابلیس ، هیچ گونه سلطه ای بر بندگان خداوند ندارد و نمی تواند آنان را به اجبار به گمراهی بکشاند .

إن عبادی لیس لک علیهم سلطن

«سلطان» دست یافتن به چیزی از طریق قهر و اجبار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 65 - 1

1- بندگان مقرب خدا، مصون از سلطه شیطان هستند.

ص: 270

إن عبادی لیس لک علیهم سلطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 74 - 5

5 - بندگان مخلص خدا، در امان از عذاب الهی

فانظر کیف کان عقبه المنذرين . إلاّ عباد الله المخلصين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 83 - 1

1 - بندگان مخلص (بندگان خالص شده و برگزیده خدا)، از افتادن در دام اغواگری شیطان مصون و در امان اند.

لأغويّتهم أجمعين . إلاّ عبادك منهم المخلصين

بیشتر مفسران بر این باوراند که مقصود و معنای «مخلصین» (خالص شدگان) این است: «الذین أخلصهم الله لنفسه و ولایتہ; کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است».

214- مقامات اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 10

10 - بندگان خالص خدا، در بهشت با درود و سلام رویه رو خواهند شد.

و یلقون فیها تحیّہ و سلماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 76 - 1

1 - بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت گاه نیکوی آن، پاداش بندگان خالص خدا

و عباد الرحمن ... أولئك یجزون الغرفه ... خلدین فیها حسنت مستقرّاً و مقاماً

«مستقرّاً» تمیز برای ضمیر در «حسنت» و به معنای محل استقرار است و «مقام» اسم مکان و به معنای اقامت گاه می باشد.

215- مقامات بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 75 - 9

9- بندگان خالص خدا (عبادالرحمان) دارای منزلت و مقامی بس رفیع در پیشگاه خداوند

و عباد الرحمن .. أولئك يجزون الغرفة بما صبروا

ص: 271

«أولئك» برای اشاره به بعید به کار می رود و در آیه شریفه برای بیان رفعت معنوی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 21

21 - مقام بندگان صالح ، بالاترین جایگاه کمالی انسان

أن أشكر نعمتك .. و أن أعمل صالحًا... و أدخلني برحمتك في عبادك الصالحين

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که سلیمان(ع) مقام «عباد صالح» را به عنوان آخرین و عالی ترین آرزوی خود مطرح کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 41 - 2

2 - بندگان مخلص خدا ، برخوردار از مقام و منزلتی بلند در پیشگاه خداوند

أولئك لهم رزق معلوم

اشاره کردن به بندگان خالص خدا با اسم اشاره بعید (اولئك) - با آن که در آیه پیش از آنان سخن گفته شد - گویای علو مرتبه و منزلت والای آنان در پیشگاه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 164 - 4

4 - هر یک از بندگان مخلص خدا ، دارای مقام و منزلتی معین و معلوم در پیشگاه خداوند *

إلا عباد الله المخلصين . . . و ما منّا إلا له مقام معلوم

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1- آیه شریفه چون پس از بحث از بندگان مخلص خدا (عباد الله المخلصين) آمده است، می تواند در اوصاف اینان باشد. 2- برخی از روایاتی که امامان معصوم و اوصیای الهی را مصداق آیه شریفه دانسته اند (نورالثقلین، ج 4، ذیل آیه)، گویای همین مطلب است.

216- نجات بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بندگان مخلص خدا (بندگان خالص و برگزیده خدا) ، تنها گروه نجات یافته از میان اقوام عذاب شده پیشین

فانظر كيف كان عقبه المنذرين . إلا عباد الله المخلصين

طبق نظر بیشتر مفسران، مقصود و معنای «مخلصین» (خالص شدگان) این است: «الذين أخلصهم الله لِنَفْسِهِ وِوَلَايَتِهِ: کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختیار خود گرفته و مطیع فرمان خویش ساخته است».

ص: 272

217- نشانه های بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 5

5- اقامه نماز و انفاق در پنهان و آشکار ، از ویژگی ها و نشانه های بندگان راستین خداوند است .

قل لعبادی الذین ءامنوا یقیموا الصلوه و ینفقوا سرّاً و علانیه

218- نعمتهای اخروی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 44 - 4

4- اُنس و محبت متقابل و بزم خوش ، از نعمت های الهی برای بندگان مخلص خدا در بهشت

فی جنّات النعیم . علی سرر متقبلین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام بیان انواع نعمت های الهی برای بندگان خالص خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 45 - 4

4- شراب ناب ، از نعمت های الهی برای بندگان مخلص خدا در بهشت

یطاف علیهم بکأس من معین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 48 - 1

1 - بندگان مخلص خدا ، برخوردار از همسرانی علاقه مند که جز به شوهران خود ، چشم ندوخته و نظر نمی افکنند .

و عندهم قصرت الطرف

مقصود از «قاصرات الطرف» (چشم فروهشتگان)، زنانی اند که چشم از دیگران برگرفته و تنها به همسران خود می نگرند. گفتنی است که این تعبیر، ممکن است کنایه از علاقه مندی شدید زنان بهشتی به همسران خود باشد.

3- انواع بوستان ها ، میوه ها ، شراب ها ، تخت ها ، بزم انس و همسران زیبا ، مجموعه پذیرایی خداوند از بهشتیان و بندگان مخلص خدا

إلّا عباد الله المخلصين . . . في جنّات النعيم . . . وعندهم قصرت الطرف ... أذلك خ

«نزل» به مجموعه ای گفته می شود که برای پذیرایی از مهمان آماده می سازند.

219- نعمتهای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 43 - 1

1 - بندگان مخلص خدا، در بوستان های پر نعمت متنعم اند .

إلّا عباد الله المخلصين . أولئك ... مكرمون . في جنّات النعيم

220- نگرانی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 8

8 - بندگان خالص خدا، بسیار نگران و هراسناک از لغزش خویش و نافرمانی خدا

ربّنا اصرف عنّا عذاب جهنّم إنّ عذابهاکان غراماً

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که عذاب دوزخ برای کیفر دادن مجرمان است. بنابراین ترس عبادالرحمان از عذاب دوزخ، حاکی از آن است که آنان از جرم و خطایی که مرتکب شده اند - هر چند ارتکاب جرم از ایشان بسیار کم اتفاق می افتد - بسیار نگران و مضطرب اند.

221- نماز بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 2

2 - نماز، برنامه بندگان خالص خدا در وقت شب زنده داری

والذین یبیتون لربّهم سجّداً و قیماً

از دیدگاه مفسران، مقصود از «سجده» و «قیام» در آیه شریفه، نماز است.

222- نیازهای معنوی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 7

7 - تمامی ره پویان مسیر هدایت ، حتی بندگان مقرب الهی ، نیازمند بشارت های پیوسته و مستمر خدا هستند .

يَبِّشِرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

برداشت یاد شده با توجه به دو مطلب است: الف) بندگان مقرب الهی از «عباده الذين ءامنوا» استفاده می شود. ب) با توجه به واژه «يَبِّشِرُ» - که از باب تفعیل و مفید تکرار است - این نکته بر می آید که مؤمنان صالح، نیازمند بشارت های مداوم خداوند هستند.

ص: 274

223- وراثت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 63 - 1

1- بندگان تقوایپیشه خداوند ، وارثان بهشت اند .

تلك الجنة التي نورث من عبادنا من كان تقياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 105 - 1،7

1- به ارث بردن زمین و تسلط بر منافع آن به وسیله بندگان صالح ، امری ثبت شده در کتاب تورات و زبور

و لقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر أن الأرض يرثها عبادي الصالحون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که: 1- الف و لام «الزبور» برای عهد و مقصود از آن کتاب آسمانی داوود(ع) باشد؛ چنان که در آیه 163، سوره «نساء» آمده است (و آتینا داوود زبوراً)؛ 2- مقصود از «الذکر» تورات باشد؛ چنان که این نام در قرآن بر تورات اطلاق شده است (انبیاء، آیه 48)؛ 3- «من بعد الذکر» متعلق به «کتبنا» باشد.

7- بشارت خداوند به وراثت بهشت برای بندگان صالح خویش

أن الأرض يرثها عبادي الصالحون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «الأرض» بهشت باشد، چنان که در برخی از آیات به صراحت چنین آمده است: «و أورثنا الأرض نتبؤاً من الجنة حيث نشاء فنعم أجر العاملين» (سوره زمر (39) آیه 74).

224- وسعت حاکمیت بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 106 - 3

3- وعده و پیام خداوند به همه بندگان حقیقی خود ، مبنی بر حاکمیت و پیروزی آنان در جاجای کره زمین

أن الأرض يرثها عبادي الصالحون . إن في هذا لبلغاً لقوم عبدین

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هذا» اشاره به مضمون آیه قبل و مقصود از «بلاغ»، ابلاغ پیام و رساندن مقصود باشد (لسان

العرب). گفتنی است که لحن و آهنگ دو آیه، حاوی وعده و بشارت الهی است.

225- وعده به بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 275

3- وعده و پیام خداوند به همه بندگان حقیقی خود، مبنی بر حاکمیت و پیروزی آنان در جاجای کره زمین

أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ . إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هذا» اشاره به مضمون آیه قبل و مقصود از «بلاغ»، ابلاغ پیام و رساندن مقصود باشد (لسان العرب). گفتنی است که لحن و آهنگ دو آیه، حاوی وعده و بشارت الهی است.

226- ویژگیهای بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 3,5

3 - اظهار ایمان و طلب آموزش از درگاه پرودگار در دنیا، ویژگی بندگان صادق خدا

إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا

5 - بندگان شایسته خدا، همواره معترف به ایمان و بیمناک از کاستی اعمال خویش

إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 165 - 4

4 - به صف ایستادن در راه خدا، از ویژگی های بندگان مخلص خدا

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ . . . وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 166 - 2

2 - تسبیح و تنزیه مستمر خداوند، از اوصاف بندگان مخلص خدا

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ . . . وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ایمان به آیات الهی و تسلیم محض بودن در برابر خداوند، دو ویژگی بارز بندگان خاص خداوند است.

یعباد... الذین ءامنوا بایتنا و کانوا مسلمین

227- هدایت پذیری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 276

2- تنها بندگان مخلص خدا، پذیرای دعوت رسولان الهی و برحذرکننده از اخطارهای ایشان بودند.

إلاّ عباد الله المخلصين

228- هدفداری بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 9

9- زندگی بر مبنای هدفی معقول و مفید، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذين لا يشهدون الزور و إذا مروا باللغو مروا كرامًا

اجتناب کردن بندگان خالص خدا از مجالس باطل (لایشهدون الزور) و نیز پرهیز از لغو و بیهودگی، حاکی است که از آن است که آنان در زندگی، دارای هدفی معقول و مفیداند.

229- همسران بهشتی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 48 - 1,3

1- بندگان مخلص خدا، برخوردار از همسرانی علاقه مند که جز به شوهران خود، چشم ندوخته و نظر نمی افکنند.

و عندهم قصرات الطرف

مقصود از «قصرات الطرف» (چشم فروهشتگان)، زنانی اند که چشم از دیگران برگرفته و تنها به همسران خود می نگرند. گفتنی است که این تعبیر، ممکن است کنایه از علاقه مندی شدید زنان بهشتی به همسران خود باشد.

3- بندگان مخلص خدا در بهشت، مجذوب همسران بهشتی خود

و عندهم قصرات الطرف

مقصود از «طرف» می تواند نگاه همسران زنان بهشتی باشد؛ یعنی، زنان بهشتی چنان جذاب اند که نظر و چشم دیگران (همسران) را به خود مشغول می دارند.

15- بنی اسرائیل

1- بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 49 - 21، 2، 1

1 - عیسی (ع)، فرستاده و رسولی از جانب خداوند، به سوی بنی اسرائیل

و رسولا الی بنی اسرائیل

2- بنی اسرائیل، مخاطبان اصلی رسالت عیسی (ع) *

و رسولا الی بنی اسرائیل

21- مخاطبان عیسی (ع) (بنی اسرائیل) مدّعی ایمان به خدا

ان کنتم مؤمنین

برخی مفسران برآنند که «ان کنتم مؤمنین» یعنی: اگر ایمان به خدا دارید این معجزات نشانه نبوت من (عیسی) خواهد بود.

23- خبر دادن غیبی حضرت عیسی (ع)، از ماکولات و ذخایر بنی اسرائیل در خانه هایشان، از سن هفت یا هشت سالگی

و ائبتکم بما تأکلون و ما تدّخرون فی بیوتکم

امام صادق (ع): ... و مکث عیسی (ع) حتّی بلغ سبع سنین او ثمانیاً فجعل یخبرهم بما یأکلون و ما یدّخرون فی بیوتهم.

بحار الانوار، ج 14، ص 251، ح 43؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 284، ح 4.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 51 - 1

1 - عیسی (ع)، بنی اسرائیل را به توحید ربوبی و پرستش خدا دعوت کرد.

انّ الله ربّی و ربکم فاعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 10، 6، 12

ص: 278

6- بنی اسرائیل ، مدعی حرمت برخی از خوردنی ها و انتساب آن به تورات

كل الطعام كان حلالا لبني اسرائيل . . . قل فأتوا بالتوریه فاتلوها

10 - نسبت های ناروا و دروغ بستن بنی اسرائیل ، به تورات

قل فأتوا بالتوریه فاتلوها ان كنتم صادقین

12 - تورات ، ناسخ حرمت برخی از خوردنی ها بر بنی اسرائیل

كل الطعام كان حلالا لبني اسرائيل الا ما حرم اسرائيل على نفسه من قبل ان تنزل التوریه

بنابراینکه «من قبل» متعلق به «حرم» باشد؛ یعنی حرمت های وضع شده برای بنی اسرائیل توسط یعقوب (ع)، تا قبل از نزول تورات بوده است.

2- آبیاری در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 71 - 4

4- قوم موسی ، از گاو برای شخم زنی و آبیاری کشتزار ها استفاده می کردند .

لاذلول تثير الأرض ولا تسقى الحرث

3- آثار آرامش بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 5

5- هشدار خداوند به بنی اسرائیل ، در غافل نشدن از آخرت پس از دستیابی به آرامش و حاکمیت

اسكنوا الأرض فإذا جاء وعد الآخرة جئنا بكم لقيفًا

4- آثار احسان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 2

2- روی آوردن بنی اسرائیل به نیکوکاری و احسان ، زمینه ساز بازگشت قدرت و رفاه به آنان

ثم رددنا لكم الكره .. إن أحسنتم أحسنتم لأنفسكم وإن أسأتم فلها

جمله «إن أحسنتم..» می تواند اشاره به این باشد که اگر شما راه صلاح و خیر در پیش گیرید، نتیجه آن - که همان قدرت، رفاه و آسایش است - نصیب شما خواهد شد.

ص: 279

5- آثار اذیت‌های بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 9

9- بنی اسرائیل، بر اثر پافشاری بر آزارسانی به موسی (ع)، از راه راست منحرف شدند.

لم تؤذوننی... فلما زاغوا

«زیغ» به معنای میل و انحراف است.

6- آثار استقامت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 9

9- نجات بنی اسرائیل از شر فرعون و اطرافیانش، ثمره استقامت و پایداری آنان بود.

فاستقیما... و جوزنا ببینی إسرئیل البحر... حتی إذا أدرکه الغرق

7- آثار افساد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 5 - 8، 1

1- انتقام خداوند از بنی اسرائیل، به وسیله نیروهایی توانمند و جنگاور، در پی نخستین فسادانگیزی آنان

فإذا جاء وعد أولهما بعثنا علیکم عبداً لنا أولی بأس شدید

«بأس» در لغت به معنای شدت در جنگ است و «أولی بأس» توانمندی و جنگاوری را معنا می دهد.

8- در امان نبودن بنی اسرائیل حتی در زوایای خانه های خود، به دنبال فسادانگیزی و تعقیب قرار گرفتنشان از سوی مردانی جنگاور

فجاسوا خلل الدیار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 10، 9، 7

7- فسادانگیزی و بدکرداری بنی اسرائیل ، زمینه ساز شکست و نابودی آنان

بعثنا علیکم عبادًا لنا . . . و إن أسأتم فلها فإذا جاء وعد الآخره لیسئوا و جوهکم

جمله «إن أسأتم» می تواند تبیین کننده علت شکست نخستین و سرکوب شدن بعدی بنی اسرائیل باشد؛ یعنی، شکستهای آنان نمونه و مصداقی از نتیجه بدیهای آنهاست.

ص: 280

9- مورد تاخت و تاز قرار گرفتن بنی اسرائیل به وسیله جنگاورانی قدرتمند، با فرا رسیدن دومین مرحله فسادانگیزی آنان و هویدا شدن غبار غم و شکست در چهره آنها

فإذا جاء وعد الآخرة ليسئوا وجوهكم

ضمیر فاعلی «هم» در «لیسئوا» به «عباداً» باز می گردد و لام در آن برای تعلیل است؛ یعنی، بندگان ما برای اندوهگین کردن شما (بنی اسرائیل) بیایند.

10- فتح مسجدالاقصی، توسط جنگاورانی نیرومند و رها شدن آن از دست بنی اسرائیل، در پی فسادانگیزی مجدد آنان

و لیدخلوا المسجد كما دخلوه أول مره

نوع مفسران بر آنند که مقصود از «المسجد»، مسجدالاقصی است.

8- آثار انحراف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 11

11 - خداوند، دل های بنی اسرائیل را بر اثر انحراف آنان از حق، منحرف کرد.

فلما زاغوا أزاغ الله قلوبهم

9- آثار ایمان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 3

3- گواهی و ایمان بنی اسرائیل و یهود به حقانیت قرآن، حجتی علیه کافران و مشرکان

إن كان من عند الله وكفرتم به و شهد شهد من بنی إسرئیل علی مثله

خداوند، ایمان فردی از یهود را - که آگاه به تورات و مفاد آن بود - گواهی بر حقانیت قرآن شمرده است و به کافران تذکر داد و به آن احتجاج کرده است.

10- آثار ایمان زنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - خطر آفرین نبودن ایمان دختران بنی اسرائیل به آیین موسی ، برای حکومت و اقتدار فرعونیان

و استحیوا نساءهم

فرمان زنده نگه داشتن دختران مؤمنان به موسی(ع) - علی رغم فرمان عمومی کشتار فرزندان آنان - می تواند گویای مطلب یاد

ص: 281

شده باشد.

11- آثار تجاوزگری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 32

32 - عصیان و تجاوزگری بنی اسرائیل، ریشه گرایش آنان به کفر و جرئتشان بر کشتن پیامبران بود.

یکفرون بآیت الله... ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

مشارالیه «ذلک» در «ذلک بما عصوا» کفر به آیات خدا و کشتن پیامبران است. قابل ذکر است که برخی از مفسران، ذلک در «ذلک بما عصوا» را اشاره به «ذلت و...» دانسته اند و در نتیجه عصیان و تجاوز را نیز علت «ذلت و...» شمرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 3

3 - خداوند، اصحاب سبت (تجاوزکاران یهود در روز شنبه) را به بوزینه هایی مطرود تبدیل کرد.

فقلنا لهم کونوا قرده خسین

«قرد» (مفرد قَرَدَة) به معنای میمون است. «خاسی» به معنای مطرود و نیز به معنای حقیر و ذلیل می باشد و کلمه «خاسین» خبر دوم برای «کونوا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 17 - 4

4 - اختلاف بنی اسرائیل در مسائل دینی و اجتماعی، اختلافی آگاهانه و معلول جاه طلبی و تجاوزگری آنان

فما اختلفوا إلا من بعد ما جاءهم العلم بغیا بینهم

«فاء» در «فما اختلفوا» اختلاف بنی اسرائیل را بر «آئینا بنی اسرائیل الكتاب و الحکم...» تفریع کرده است؛ یعنی، ما به بنی اسرائیل هم شریعت دادیم و هم اقتدار و حکومت اما آنان به اختلاف گراییدند. این اختلاف در آیه شریفه مطلق است که می تواند شامل مسائل دینی و اجتماعی (کتاب و حکومت) باشد.

12- آثار جاه طلبی بنی اسرائیل

4 - اختلاف بنی اسرائیل در مسائل دینی و اجتماعی ، اختلافی آگاهانه و معلول جاه طلبی و تجاوزگری آنان

فما اختلفوا إلا من بعد ما جاءهم العلم بغیا بينهم

«فاء» در «فما اختلفوا» اختلاف بنی اسرائیل را بر «آئینا بنی اسرائیل الكتاب والحکم ..» تفریح کرده است؛ یعنی، ما به بنی

اسرائیل هم شریعت دادیم و هم اقتدار و حکومت اما آنان به اختلاف گراییدند. این اختلاف در آیه شریفه مطلق است که می تواند شامل مسائل دینی و اجتماعی (کتاب و حکومت) باشد.

13- آثار جهل بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 28 - 3

3- موسی (ع)، جهالت مردم را پایه طغیان فرعون دانست.

یفقهوا قولی

تأکید موسی(ع) بر آگاه سازی اطرافیان فرعون - در جهت مبارزه با طغیان گری او - گویای این است که موسی(ع)، ریشه موفقیت فرعون را در ناآگاهی اطرافیانش می دانست.

14- آثار حاکمیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 5

5- هشدار خداوند به بنی اسرائیل، در غافل نشدن از آخرت پس از دستیابی به آرامش و حاکمیت

اسکنوا الأرض فإذا جاء وعد الآخرة جئنا بكم لفيقاً

15- آثار حکومت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 16 - 10

10 - کتاب، حکومت، نبوت و اقتصادی شکوفا، عوامل برتری بنی اسرائیل بر ملت های عصر خویش *

و لقد آتينا بني إسرائيل الكتب... وفضلناهم على العلمين

«فضلناهم...»، ناظر به نتیجه موهبت هایی است که خداوند در گذشته به بنی اسرائیل عطا کرده بود.

16- آثار رشد اقتصادی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کتاب ، حکومت ، نبوت و اقتصادی شکوفا ، عوامل برتری بنی اسرائیل بر ملت های عصر خویش *

ص: 283

و لقد آتينا بنى اسرائيل الكتب . . . و فضلناهم على العلمين

«فضلناهم. . .»، ناظر به نتیجه موهبت هایی است که خداوند در گذشته به بنی اسرائیل عطا کرده بود.

17- آثار رفاه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 37

37 - شهرنشینی بنی اسرائیل و رسیدن به رفاه و آسایش ، زمینه ساز عصیانگری ، تجاوز ، کشتن پیامبران و کفرشان بود .

لن نصبر على طعام وحد . . . اهبطوا مصرأ . . . و ضربت عليهم الذله

برداشت فوق ، مقتضای ارتباط بخش دوم آیه؛ یعنی، «و ضربت عليهم الذله . . .» با بخش اول آیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 7 - 8

8- فسادانگیزی مجدد بنی اسرائیل ، پس از رسیدن به قدرت و رفاه

لتفسدنّ فى الأرض مرّتين . . . ثمّ ردّنا لكم الكره عليهم . . . فإذا جاء وعد الأخره

18- آثار شکست بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 6 - 12

12- روی کرد عمومی بنی اسرائیل به صلاح و شایستگی ، پس از تحمل مجازات افساد خویش و قبول شکست از مردانی جنگاور

لتفسدنّ فى الأرض . . . بعثنا عليكم عبادأ لنا أولى بأس شديد . . . ثمّ ردّنا لكم ال

قرینه دو آیه بعد «إن عدتم عدنا» دلالت می کند بر اینکه بنی اسرائیل پس از شکست خود، متنبه شده اند و برای همین جهت، خداوند هم آنان را امداد کرده است.

19- آثار ظلم به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- غرق شدن فرعون و تمامی همراهانش به اراده خداوند ، در پی تصمیم ظالمانه وی علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل

فأراد .. فأغرقته و من معه جميعاً

ص: 284

20- آثار عصیان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 32

32 - عصیان و تجاوز گری بنی اسرائیل ، ریشه گرایش آنان به کفر و جرئتشان بر کشتن پیامبران بود .

یکفرون بآیت الله ... ذلك بما عصوا و كانوا یعتدون

مشارالیه «ذلک» در «ذلک بما عصوا» کفر به آیات خدا و کشتن پیامبران است. قابل ذکر است که برخی از مفسران، ذلک در «ذلک بما عصوا» را اشاره به «ذلت و ...» دانسته اند و در نتیجه عصیان و تجاوز را نیز علت «ذلت و ...» شمرده اند.

21- آثار عهد شکنی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 6

6 - بنی اسرائیل بر اثر شکستن پیمان الهی ، در آستانه زیانکاری و تباه کردن هستی خویش ، قرار گرفتند .

فلولا فضل الله علیکم و رحمته لکنتم من الخسرین

22- آثار قتلهای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 29

29 - انکار آیات الهی و کشتن انبیا ، موجب خوار گشتن و در مانده شدن همیشگی بنی اسرائیل شد .

ذلک بأنهم كانوا یکفرون بآیت الله و یقتلون النبین

«ذلک» اشاره به «ذله»، «مسکته» و «غضب الهی» است و بآء در «بأنهم» سببیه می باشد.

23- آثار قدرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 8

8- فسادانگیزی مجدد بنی اسرائیل ، پس از رسیدن به قدرت و رفاه

لتفسدنّ فی الأرض مرّتين . . . ثمّ ردّنا لكم الكرهه عليهم ... فإذا جاء وعد الآخره

ص: 285

24- آثار کفر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 15

15 - وجود ریشه های کفر در قوم موسی ، منشأ عشق ورزی آنان به پرستش گوساله شد .

وَأَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ

25- آثار کيفر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 12

12- روی کرد عمومی بنی اسرائیل به صلاح و شایستگی ، پس از تحمل مجازات افساد خویش و قبول شکست از مردانی جنگاور

لتفسدنَّ في الأرض .. . بعثنا عليكم عبداً لنا أولی بأس شدید ... ثمَّ رددنا لكم ال

قرینه دو آیه بعد «إن عدتم عدنا» دلالت می کند بر اینکه بنی اسرائیل پس از شکست خود، متنبه شده اند و برای همین جهت، خداوند هم آنان را امداد کرده است.

26- آثار گمراهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 1

1 - موسی (ع) در پی آگاه شدن از گمراهی بنی اسرائیل همراه با خشم و اندوهی شدید ، به نزد آنان بازگشت .

وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ . فرجع موسی إلى قومه غضبن أسفاً

با توجه به آیات دیگر قرآن در این زمینه و نیز قرینه های موجود در همین آیات، چنین بر می آید که گمراه شدن بنی اسرائیل به دست سامری در میقات چهل روزه موسی(ع)، اتفاق افتاده بود و رجوع موسی(ع) به قوم خود نیز پس از پایان میقات بوده است. «غضببان» - چنان که برخی از اهل لغت گفته اند - به شخصی گفته می شود که غضب شدیدی داشته باشد و «أسف» به فرد خشمگینی گفته می شود که بر چیزی افسوس می خورد (لسان العرب).

27- آثار گوساله پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 16،17

16 - تمرد و سرپیچی قوم موسی از فرمان های تورات و دستورات موسی ، برخاسته از شوق آنان به گوساله پرستی بود .

و عصینا و أشربوا فی قلوبهم العجل

ص: 286

جمله «و اشربوا...» حال معلله است؛ یعنی، بیان می‌دارد که علت عصیان و نافرمانی یهود، عشقشان به گوساله پرستی بوده است.

17 - اشتیاق قوم موسی به گوساله پرستی، تعیین کننده موضعگیری های آنان در برابر فرمان های الهی بود.

و عصینا و اشربوا فی قلوبهم العجل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 2، 1

1 - موسی (ع) با مشاهده گوساله پرستی بنی اسرائیل، پس از بازگشت از میقات، به شدت خشمگین شد.

یَبْنُومُ لَا تَأْخُذْ بِلِحِيَّتِي وَلَا بِرَأْسِي

گرفتن سر و ریش هارون، نشان شدت از ناراحتی موسی (ع) در مورد انحراف بنی اسرائیل دارد.

2 - موسی (ع) با گرفتن سر و ریش هارون، او را در باره گوساله پرست شدن بنی اسرائیل در غیاب خود مورد بازخواست قرار داد.

یَهْرُونَ مَا مَنَعَكَ... لَا تَأْخُذْ بِلِحِيَّتِي وَلَا بِرَأْسِي

28- آثار لجابت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 9

9 - بنی اسرائیل، بر اثر پافشاری بر آزاررسانی به موسی (ع)، از راه راست منحرف شدند.

لَمْ تَوَدُّونِي... فَلَمَّا زَاغُوا

«زیغ» به معنای میل و انحراف است.

29- آثار موفقیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 8

8 - پیروزی بنی اسرائیل در آزمون الهی با تحمل رنج ها و سختی ها، موجب تحقق نصرت الهی و نجاتشان شد.

يسومونكم سوء العذاب... وفي ذلكم بلاء من ربكم عظيم. واذ فرقنا بكم البحر

آیه قبل که بیانگر آزمون الهی از بنی اسرائیل و تحمل رنجها و سختیها از سوی آنان بود، توضیح دهنده سببیت بنی اسرائیل در شکافته شدن دریاست؛ یعنی، چون بنی اسرائیل آن گونه عمل کردند شایستگی آن را پیدا کردند که خداوند با شکافتن دریا، آنان را نجات دهد و دشمنانشان را هلاک سازد.

ص: 287

30- آثار نبوت در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 16 - 10

10 - کتاب ، حکومت ، نبوت و اقتصادی شکوفا ، عوامل برتری بنی اسرائیل بر ملت های عصر خویش *

و لقد آتینا بنی اسرائیل الکتب . . . و فضلناهم علی العلمین

«فضلناهم. . .»، ناظر به نتیجه موهبت هایی است که خداوند در گذشته به بنی اسرائیل عطا کرده بود.

31- آثار هجرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 6

6 - نجات بنی اسرائیل از ستم فرعونیان ، بدون کوچ دادن آنان از مصر و بیرون آوردنشان از جامعه فرعونی ممکن نبود .

فأرسل معنا بنی اسرائیل و لاتعدبهم

عطف «لاتعدبهم» بر «أرسل» گویای این نکته است که درخواست «ارسال» به منظور نجات از عذاب و شکنجه است بنابراین، بدون هجرت، امکان رهایی در کار نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 55 - 4

4 - گریز بنی اسرائیل از مصر ، تهدیدی علیه منافع فرعونیان

و إنهم لنا لغانظون

چنانچه خشم فرعونیان به خاطر این باشد که با گریز بنی اسرائیل از مصر، نیروی کار عظیمی از دستشان خارج می شد و زیان بسیاری بر آنان وارد می گشت، برداشت یاد شده به دست می آید.

32- آزادی اسیران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 9،12

9 - بنی اسرائیل برای آزادی اسیران همکیش خود، هر چند که خود با آنان نبرد کرده و یا از دیارشان بیرون رانده بودند، فدیہ می دادند.

وإن یأتوکم أسری تقدوہم

ضمیر در «یأتوا» به «فریقاً» بر می گردد. «مفادات» (مصدر تقادوا) به معنای پرداخت فدیہ برای آزادسازی اسیر و مانند آن است. بنابراین جمله «إن یأتوکم أساری...» چنین معنا می شود: اگر همان طایفه - که از خانه هایشان بیرون راندید - اسیر دشمن می شدند با پرداخت فدیہ آنان را آزاد می کردید.

ص: 288

12 - بنی اسرائیل ، پس از به اسارت درآمدن همکیشانان ، برای آزاد کردنشان از آنان فدیة دریافت می کردند .

وإن یأتوكم أسرى فتدوهم

برخی از اهل لغت «تقادوا» را به معنای «فدیة می گرفتید» نیز دانسته اند. بر این اساس جمله «وإن یأتوكم ...»؛ یعنی، و اگر همکیشان شما به عنوان اسیر در نزد شما می آمدند، برای آزاد کردنشان از آنان فدیة می گرفتید.

33- آشنایی بنی اسرائیل با تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 5

5- بنی اسرائیل به سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود آشنایی داشتند .

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

34- آگاهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 17

17 - آگاهی های تاریخی ، می تواند دارای نقشی سازنده برای آدمی باشد .

بینی اسرائیل اذکروا نعمتی الی أنعمت علیکم

به یاد آوردن نعمتهای گذشته - که نوعی آگاهی تاریخی است - مورد سفارش و توصیه خداوند قرار گرفته است و از آنجا که سفارشهای خداوند همواره در راستای سازندگی انسان و هدایت اوست، می توان به برداشت فوق دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 4

4 - بنی اسرائیل ، آگاه به سرگذشت شوم اصحاب سبت و علل آن هستند .

و لقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبت فقلنا لهم کونوا قردة خسین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 1,2,3

1 - بنی اسرائیل پس از مدتی با پی بردن به عدم شایستگی مجسمه گوساله برای پرستش ، به گمراهی خود آگاه و از کرده خویش پشیمان شدند .

و لما سقط فی أیدیهم و رأوا أنهم قد ضلوا

جمله «سقط فی أیدیهم» کنایه از پشیمانی است. زیرا انسان در هنگام پشیمانی چانه خویش را بر دستانش قرار می دهد ; به گونه ای که گویا در دست خود فرو افتاده است.

ص: 289

2 - بنی اسرائیل پس از آگاهی به گمراهی خویش ، از گوساله پرستی توبه کردند و به گناه خویش معترف شدند .

قالوا لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا لنكونن من الخسرين

3 - بنی اسرائیل پس از اذعان به گمراهی خویش ، به این حقیقت رسیدند که نجاتشان از فرجام شوم گوساله پرستی در گرو شمول رحمت خدا و مغفرت اوست .

قالوا لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا لنكونن من الخسرين

35- آل فرعون و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 1

1 - بنی اسرائیل همواره تحت سیطره خاندان فرعون ، به شکنجه های سخت گرفتار بودند .

و إذ نجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

«سَوْمٌ» (مصدر یسومون) به معنای تحمیل کردن است. اضافه «سوء» به «العذاب» اضافه صفت به موصوف می باشد؛ یعنی: العذاب السوء.

36- آلودگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 8

8 - آلودگی بنی اسرائیل به شرک و گوساله پرستی ، از میان برنده زمینه ابلاغ تورات و تعلیم پیام ها و موعظه های آن

و ألقى الألواح

گویا هدف از بیان این بخش از داستان که موسی (ع) با مشاهده گوساله پرستی تورات را بر زمین افکند، این نکته باشد که موسی (ع) جامعه نابخرد خویش را شایسته تورات ندانست و زمینه تعالیم آن را بر باد رفته دید و لذا آن را بر زمین نهاد.

37- آمادگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 7

7- بنی اسرائیل ، دارای آمادگی لازم برای هجرت از مصر و رهایی از عذاب فرعون

أسر بعبادی

حرکت شبانه، گریختن از چنگ کسانی است که برای آن حرکت، مانع ایجاد می کنند. بنابراین مانند بنی اسرائیل نزد فرعونیان، برخلاف میل آنان بوده است.

ص: 290

38- آموزش بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 4

4 - خداوند ، گناه پیمان شکنی بنی اسرائیل را بخشود .

فلولا فضل الله عليكم ورحمته

شمول فضل و رحمت الهی پس از بیان خطا و گناه، کنایه از عفو و گذشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 9

9 - خداوند نوید بخش آموزش گناهان بنی اسرائیل در صورت رعایت آداب تعیین شده برای ورود و سکونتشان در بیت المقدس

اسکنوا .. و ادخلوا الباب سجداً نغفر لكم خطيئكم

ظاهر این است که «نغفر لكم» جواب برای همه اوامری است که در آیه مطرح شده. بنابراین تقدیر چنین است: «إن تسكنوا و تأكلوا و تقولوا و تدخلوا الباب سجداً نغفر لكم».

39- آموزش نائبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 4

4 - خداوند گناه آن گروه از بنی اسرائیل را که پس از گوساله پرستی توبه کرده و با ایمان به یکتایی خدا به پرستش او بازگشتند ، آمرزید و آنان را مشمول رحمت خویش قرار داد .

و الذين عملوا السيئات ثم تابوا من بعدها و ءامنوا

مصدق مورد نظر برای «الذين عملوا السيئات»، به دلیل آیات پیشین، گوساله پرستان بنی اسرائیل است. این آیه در حقیقت استثنایی برای آیه پیشین است.

40- آموزش گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - آموزش گناه گوساله پرستان بنی اسرائیل مؤثر در پیشبرد اهداف رسالت موسی (ع)

ان ربك من بعدها لغفور رحيم

ص: 291

مخاطب در جمله «إن ربك ..» حضرت موسی (ع) است. در اینکه چرا خداوند در بیان آمرزش گناهان بنی اسرائیل، موسی (ع) را مورد خطاب قرار داده و کلمه «رب» را به آن اضافه کرده، دو وجه می توان ذکر کرد: بخشش گناه بنی اسرائیل در راستای ربوبیت خدا بر موسی و طبعاً در راستای پیشبرد رسالت اوست. توصیه ای است به موسی (ع) که تو نیز از خطاها و لغزشهای قومت، در صورت توبه، درگذر و آنها را نادیده انگار. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

12 - گذشت از گناه گوساله پرستان تائب و نادیده انگاشتن خطای آنان پس از بازگشت به توحید و پرستش خدای یکتا، توصیه خداوند به موسی (ع) *

إن ربك من بعدها لغفور رحيم

برداشت فوق با توجه به دومین احتمالی است که در توجیه خطاب به موسی (ع) ذکر شد. یعنی «ربك» اشاره به این معنا باشد که ای موسی تو نیز متخلق به اخلاق الهی باش و از خطاها و لغزشها درگذر.

41- آمرزش محسنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 16

16 - خداوند نیکوکاران بنی اسرائیل را در صورت اطاعت از فرمان های الهی ، علاوه بر بخشایش گناهان ، به پاداش افزونتر نوید داد .

سنزید المحسنين

در برداشت فوق محسنان مقابل گناهکاران قرار داده نشده، بلکه به معنای لغوی آن (نیکوکاران) گرفته شده است. بر این مبنا آیه شریفه ناظر به تقسیم بنی اسرائیل به دو گروه گنهگار و پاکدامن نیست، بلکه آنان را به دو گروه محسنان و غیر محسنان تقسیم کرده است. جمله «نغفر لکم ...» می رساند که خدا گناه همگان - چه محسن و چه غیر محسن - را خواهد بخشید، ولی به نیکوکاران پاداشی افزونتر عنایت خواهد کرد.

42- آوارگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 17، 16

16 - اخراج از وطن و اسارت فرزندان بنی اسرائیل زمان طالوت ، محرک آنان به پیکار علیه متجاوزان

وقد أخرجنا من ديارنا و ابنائنا

17 - تسلط ستمگرانی پس از موسی (ع) بر بنی اسرائیل و اخراج آنان از دیارشان و به اسارت گرفتن فرزندان آنان

وقد أُخرجنا من ديارنا و ابنائنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 21 - 14

ص: 292

14 - ورود بنی اسرائیل به شام ، پس از توبه و رضایت خداوند از ایشان ، در پایان چهل سال سرگردانی

يقوم ادخلوا الارض المقدسه

از امام باقر(ع) روایت شده که بعد از تلاوت آیه فوق فرمود: .. ثم دخلوها بعد اربعين سنه ... و ما كان خروجهم من مصر و دخولهم الشام الا من بعد توبتهم و رضاء الله عنهم ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 306، ح 75؛ نورالثقلین، ج 1، ص 607، ح 114.

43- آیات خدا در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 50 - 1

1 - حضرت عیسی و مادرش مریم (ع) ، نشانه ای الهی برای امت پس از حضرت موسی (ع)

ثم أرسلنا موسى .. و جعلنا ابن مریم و أمه آیه

44- آینده بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 11

11 - بنی اسرائیل با انحراف های خویش ، آینده ناگوار و شومی را برای خود ترسیم نمودند .

لبس ما قدمت لهم انفسهم

45- ابتلای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 10

10 - خداوند با گرفتار سازی بنی اسرائیل به عذاب های سهمگین فرعونى ، آنان را به آزمونی بزرگ مبتلا ساخت .

وفي ذلكم بلاء من ربكم عظيم

کلمه «بلاء» در لغت به معنای آزمون و نیز به معنای نعمت آمده است. مشارالیه «ذلکم» یا «عذاب» است، یا رهایی از عذاب (نجیناکم). برداشت فوق مبتنی بر این است که «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به خود عذاب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 10

10 - خداوند با گرفتار ساختن بنی اسرائیل به عذاب های سهمگین فرعونى ، آنان را آزمونی بزرگ مبتلا ساخت .

ص: 293

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

کلمه «بلاء» می تواند به معنای آزمون و نیز به معنای نعمت باشد. مشارالیه «ذلکم» یا عذاب است و یا رهایی از آن. در برداشت فوق «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به خود عذاب گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 6

6 - قوم موسی پس از عبور از دریا به کمبود آب و غذا مبتلا شدند .

إذ استسقه قومه . . . و أنزلنا علیهم المن و السلوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 17

17 - نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان ، آزمایش بزرگ الهی از آنان بود .

إذ أنجکم من آل فرعون . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم» نجات بنی اسرائیل به وسیله خداوند از اعمال ظالمانه فرعونیان باشد.

46- ابتلای بنی اسرائیل به کمبود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 1

1 - قوم موسی ، پس از نجات از سیطره فرعون و گذر از دریا ، در سرزمینی به دور از آب حرکت می کردند و کمبود شدید آب مبتلا بودند .

و إذا استسقی موسی لقومه

47- ابتلای بنی اسرائیل به گرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 1

1 - قوم موسی پس از نجات از سلطه فرعونیان و گذر از دریا ، در بیابان ها به گرمای سوزان خورشید گرفتار شدند .

و ظللنا علیکم الغمام

«تظلیل» مصدر «ظللنا» - که به معنای سایه قرار دادن می باشد - گویای این است که: قوم موسی پس از گذشتن از دریا، در جایی که سقف و دارای سایه بانی باشد سکونت نکردند و لذا کلمه «بیابانها» در برداشت آورده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 294

16 - قوم موسی پس از عبور از دریا به گرمای سوزان خورشید گرفتار شدند .

و ظللنا علیهم الغمم

17 - خداوند با سایه گستر ساختن ابرها بر قوم موسی آنان را از تابش سوزان خورشید رهایی بخشید .

و ظللنا علیهم الغمم

«غمامه» به معنای ابر و جمع آن غمام است. (لسان العرب). برخی از اهل لغت برآنند که غمام به معنای ابر سفید است. «تظلیل» (مصدر ظللنا) به معنای سایه قرار دادن است.

48- ابزار امتحان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 2

2 - گوساله سامری ، وسیله فتنه و آزمون بنی اسرائیل بود .

إِثْمًا فَتَنَّا بِهِ

49- ابعاد دین بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 8

8 - آیین بنی اسرائیل ، دارای ابعاد اعتقادی ، اجتماعی ، عبادی و اقتصادی

لَتَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدِينَ إِحْسَانًا .. وءاتوا الزكوه

50- اتکای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 5

5 - اتکای قوم موسی به مشیت و خواست خدا ، در دستیابی به گاوی که باید ذبح می کردند .

وإنا إن شاء الله لمهتدون

51- اتمام حجت بر بنى اسرائيل

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

ص: 295

3 - پدید آمدن اختلاف در میان بنی اسرائیل ، در پی اتمام نعمت و حجت الهی بر آنان

و لقد ءاتینا بنی اسرائیل الکتب و الحکم . . . و ءاتینهم بیئت من الأمر فما اختلف

52- اتمام نعمت بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - پدید آمدن اختلاف در میان بنی اسرائیل ، در پی اتمام نعمت و حجت الهی بر آنان

و لقد ءاتینا بنی اسرائیل الکتب و الحکم . . . و ءاتینهم بیئت من الأمر فما اختلف

53- آثار شهر نشینی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

37 - شهرنشینی بنی اسرائیل و رسیدن به رفاه و آسایش ، زمینه ساز عصیانگری ، تجاوز ، کشتن پیامبران و کفرشان بود .

لن نصبر علی طعام وحد . . . اهبطوا مصرأ . . . و ضربت علیهم الذله

برداشت فوق ، مقتضای ارتباط بخش دوم آیه؛ یعنی ، «و ضربت علیهم الذله . . .» با بخش اول آیه است.

54- احیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند ، قوم موسی را پس از هلاکتشان با صاعقه ، حیاتی دوباره بخشید و آنان را زنده کرد .

ثم بعثنکم من بعد موتکم

3 - زنده شدن قوم موسی پس از هلاکتشان با صاعقه ، از نعمت های خداوند به آنان

اذکروا نعمتی الی أنعمت . . . ثم بعثنکم من بعد موتکم

6 - زنده شدن دوباره هلاک شدگان بنی اسرائیل ، زمینه ساز به وجود آمدن روحیه سپاسگزاری و رسیدن آنان به مقام شاکران بود .

ثم بعثکم .. لعلمک تشکرون

کلمه «لعل» در جمله «لعلمک تشکرون» (باشد که سپاسگزاری کنید) علاوه بر بیان هدف از زنده کردن صاعقه زدگان بنی اسرائیل، دلالت بر این معنا نیز دارد که: زنده شدن دوباره آنان موجب شکرگزاری نمی شد؛ بلکه زمینه شکرگزاری و روحیه

ص: 296

سپاسگزاری را در آنان فراهم می کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 5,21

5 - نزول « منّ » و « سلوی » بر بنی اسرائیل و نجاتشان از حرارت شدید خورشید با ابر های سایه گستر ، پس از حادثه صاعقه زدگی و زنده شدن آنان بود .

ثم بعثنکم . . . و ظللنا علیکم الغمام

عطف جمله « ظللنا . . . » بر « بعثناکم ... » اقتضا می کند که گفته شود: داستان سایه گستر شدن ابرها و نزول « منّ » و « سلوی » پس از داستان صاعقه، تحقق یافته باشد.

21 - « عن أمير المؤمنين (ع) . . . قد أخبر الله في كتابه حيث يقول : « و ظللنا علیکم الغمام و أنزلنا علیکم المنّ و السلوی » فهذا بعد الموت إذ بعثهم ؛

از امیرالمؤمنین (ع) درباره « و ظللنا علیکم الغمام و أنزلنا علیکم المنّ و السلوی » روایت شده که: این « نعمتها » بعد از آن بود که خدا آنان را پس از مرگشان زنده کرد».

55- احیای توحید در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 17

17 - هارون (ع) ، دارای برنامه ای مشخص برای مقابله با گوساله پرستی و احیای توحید در بنی اسرائیل بود .

أطیعوا امری

دعوت هارون(ع) از بنی اسرائیل به اطاعت فرمان های او، پس از فرمان «اتبعونی»، حاکی از آن است که وی برای بنی اسرائیل در صورت پیروی آنان از او، دستور العمل هایی را تدارک دیده بود.

56- احیای مقتول بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 73 - 15، 11، 5، 4، 2

2 - مقتول قوم موسی در پی زده شدن پاره ای از گاو ذبح شده بر وی ، زنده شد .

فقلنا اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى

عبارت «كذلك يحيى الله الموتى؛ خداوند بدین سان مردگان را زنده می کند» پس از جمله «فقلنا . . .» دلالت بر زنده شدن آن مقتول دارد.

4- مقتول قوم موسی پس از زنده شدن ، قاتل خویش را معرفی کرد .

والله مخرج ما كنتم تكتمون. فقلنا اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى

ص: 297

بیان زنده شدن مقتول بنی اسرائیل، پس از بیان وعده الهی به افشای هویت قاتل، دلالت بر جمله ای محذوف دارد؛ یعنی: فضربوه بها فصار حياً و قال إن فلاناً قتلنی.

5 - حیات بخشی به مقتول بنی اسرائیل، کار خداوند بود.

فقلنا اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى

از هدفهای بیان این حقیقت که «خداوند مردگان را زنده می کند» - پس از بیان زنده شدن مقتول بنی اسرائیل به وسیله زدن عضوی از گاو بر آن - رساندن این معناست که: حیات بخشی به آن مقتول فعل خداوند بود، نه اثری از عضو آن گاو ذبح شده.

11 - داستان کشته شدن فردی از قوم موسی و احیای دوباره او، معجزه و رخدادی سزاوار به خاطر سپردن و به یادداشتن

و إذ قتلتم نفساً .. فقلنا اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى

«إذ» مفعول برای فعل مقدر «اذکروا» می باشد.

15 - زنده شدن مقتول بنی اسرائیل و معرفی قاتل خویش، از آیات خدا و از نشانه های اقتدار اوست.

فقلنا اضربوه ببعضها كذلك .. یریکم ءایته لعلکم تعقلون

از مصداقهای «آیاته» - که آیه ناظر به آن است - زنده شدن مقتول بنی اسرائیل می باشد.

57- اختصاصات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 20 - 14

14 - هیچیک از جهانیان از نعمت های ویژه اعطا شده به قوم موسی (ع) برخوردار نبوده اند.

و ءاتیکم ما لم یؤت احداً من العلمین

58- اختفای ساخت گوساله بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 2

2 - ساخت گوساله زرین به دست سامری، پنهان و به دور از چشم بنی اسرائیل صورت گرفت.

فأخرج لهم عجلاً جسداً

«أخرج» تنها ناظر به مرحله عرضه گوساله بر بنی اسرائیل است و مسکوت ماندن مراحل قبل از آن، (ساخت گوساله) نشانگر مستور بودن آن مراحل از انظار عمومی است.

59- اختلاف اجتماعی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 298

4- اختلاف بنی اسرائیل در مسائل دینی و اجتماعی ، اختلافی آگاهانه و معلول جاه طلبی و تجاوزگری آنان

فما اختلفوا إلا من بعد ما جاءهم العلم بغیا بينهم

«فاء» در «فما اختلفوا» اختلاف بنی اسرائیل را بر «آئینا بنی اسرائیل الكتاب و الحکم..» تقریر کرده است؛ یعنی، ما به بنی اسرائیل هم شریعت دادیم و هم اقتدار و حکومت اما آنان به اختلاف گراییدند. این اختلاف در آیه شریفه مطلق است که می تواند شامل مسائل دینی و اجتماعی (کتاب و حکومت) باشد.

60- اختلاف افکنی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 5,6,8

5- بنی اسرائیل در عین برخورداری از زندگی مناسب ، به جای اتحاد و حفظ حقوق یکدیگر ، آگاهانه به اختلافات داخلی دامن زده و به حقوق یکدیگر تجاوز می کردند .

و لقد بوأنا بنی اسرائیل مبوأ صدق .. فما اختلفوا حتی جاءهم العلم

6- بنی اسرائیل ، با وجود در اختیار داشتن تورات و برخورداری از زندگی مناسب ، کفران نعمت کرده و به اختلاف و تجاوز به حقوق یکدیگر پرداختند .

و لقد بوأنا بنی اسرائیل مبوأ صدق .. فما اختلفوا حتی جاءهم العلم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «العلم» کتاب آسمانی تورات باشد.

8- بنی اسرائیل در تفسیر معارف الهی و دستورات تورات ، آگاهانه به اختلاف پرداختند .

و لقد بوأنا بنی اسرائیل مبوأ صدق .. فما اختلفوا حتی جاءهم العلم

برداشت فوق مبتنی بر این است که متعلق محذوف «اختلفوا»، تورات باشد ؛ یعنی، «فما اختلفوا فی التورات حتی جائهم العلم به ؛ بنی اسرائیل با اینکه به محتوای تورات آگاه بودند در عین حال آن را تفسیرهای مختلف کردند».

61- اختلاف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 110 - 3,4

3- قوم موسی در حقانیت تورات اختلاف کرده ; گروهی آن را پذیرفتند و گروهی آن را انکار کردند .

و لقد آتینا موسی الکتب فاختلف فیه

4- اختلاف پیروان موسی درباره تورات اصلی و محتوای آن *

و لقد آتینا موسی الکتب فاختلف فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 299

3- قوم موسی، گرفتار اختلاف در پذیرش تورات و حقانیت آن

و لقد آتینا موسی الکتب فاختلف فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 17 - 7

7- داوری حتمی خداوند در قیامت، نسبت به اختلاف های ناروا و تجاوزگرانه بنی اسرائیل

إن ربک یقضی بینهم یوم القیمه

62- اختلاف بنی اسرائیل دوران عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 65 - 2, 1

1 - بنی اسرائیل، گرفتار اختلافات جدید پس از ظهور عیسی (ع)

فاختلف الأحزاب من بینهم

از فاء تفریع استفاده می شود که پس از ظهور عیسی (ع)، اختلافات نوینی (غیر از اختلافات قبل) بروز کرد.

2 - شخصیت عیسی (ع)، مورد اختلاف بنی اسرائیل پس از بعثت آن حضرت *

ولما جاء عیسی . . . فاختلف الأحزاب من بینهم

برداشت یابد شده بدین احتمال است که مورد اختلاف، شخصیت عیسی (ع) بوده است که عده ای درباره ایشان اندیشه های غلوآمیز پیدا کردند و گروهی وی را به بدترین اتهامات متهم کردند.

63- اختلاف در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 9

9 - اختلاف بنی اسرائیل، پس از رهایی از حکومت فرعون و برخورداری از مسکن و روزی مناسب، ناسپاسی نعمت های الهی بود.

و لقد بوأنا بني إسرائيل . . . فما اختلفوا حتى جاءهم العلم

64- اختلاف ديني بني اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 54 - 2

ص: 300

2 - تکیه فرعونیان بر عدم انسجام نیروی بنی اسرائیل، به منظور آسان شمردن مقابله با آنان

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشَرِّ ذَمَّةٍ قَلِيلُونَ

«قلیلون» (جمع قلیل) به معنای چند دسته اندک است. آمدن تعبیر «قلیلون» به جای «قلیله» می تواند بیانگر این نکته باشد که: گر چه بنی اسرائیل یک طایفه اند، اما همین یک طایفه با هم اتحاد ندارند؛ بلکه به چند دسته کوچک و غیر منسجم تقسیم شده اند. بنابراین مقابله با آنان کاری بسیار ساده و بدون زحمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 9، 7، 4

4 - بنی اسرائیل، گرفتار اختلافات فراوان در مبانی و معارف دینی، به هنگام ظهور اسلام

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقْضَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

پرداختن قرآن به حل مسائل مهم و مورد اختلاف بنی اسرائیل، نشان دهنده عمق اختلافات آنان در آن عصر است.

7 - ناتوانی تورات و انجیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از رفع اختلافات فکری و عقیدتی بنی اسرائیل

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقْضَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

اقدام قرآن به حل اختلافات بنی اسرائیل، نشان می دهد که آنچه به عنوان تورات و انجیل در دست آنان بوده، برای تبیین حقایق مورد اختلافشان کافی نبوده است.

9 - برخی اختلافات دینی بنی اسرائیل، فاقد ارزش تبیین و نقادی از نظر قرآن

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقْضَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

این که قرآن به همه مسائل مورد اختلاف بنی اسرائیل پرداخته است، می تواند از آن جهت باشد که قرآن به مسائل ضروری و مورد نیاز توجه داشته و اختلافات فاقد ارزش را مسکوت گذاشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 25 - 5، 4

4 - بنی اسرائیل، به رغم حضور هدایت کنندگانی در میان آنان، باز هم اختلافات دینی داشتند.

و جعلنا منهم أئمةً يهدون .. إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ

احتمال دارد که ربط میان این آیه و آیه پیش در این باشد که وقتی که خداوند، برگزیدگان از بنی اسرائیل را برای هدایت مردم مطرح می کند، این پرسش پیش می آید که «پس چرا اختلاف کردند؟». در این آیه پاسخ داده می شود که خداوند میان دو گروه اختلاف کننده، داوری خواهد کرد.

5- اختلافات دینی بنی اسرائیل ، اختلافاتی ادامه دار بود .

هدی لبني إسرئيل . . . فيما كانوا فيه يختلفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 17 - 4

4- اختلاف بنی اسرائیل در مسائل دینی و اجتماعی ، اختلافی آگاهانه و معلول جاه طلبی و تجاوزگری آنان

فما اختلفوا إلا من بعد ما جاءهم العلم بغيا بينهم

«فاء» در «فما اختلفوا» اختلاف بنی اسرائیل را بر «آئینا بنی اسرائیل الكتاب والحکم . . .» تفریع کرده است؛ یعنی، ما به بنی

ص: 301

اسرائیل هم شریعت دادیم و هم اقتدار و حکومت اما آنان به اختلاف گراییدند. این اختلاف در آیه شریفه مطلق است که می تواند شامل مسائل دینی و اجتماعی (کتاب و حکومت) باشد.

65- اختلافات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 78 - 1

1 - داوری حتمی خداوند میان بنی اسرائیل به خاطر اختلافات دینی دیرینشان

أكثر الذی هم فیہ یختلفون .. إن ربک یقضی بینهم

ضمیر «بینهم» می تواند به «بنی اسرائیل» بازگردد. بنابراین آیه یاد شده مربوط به قضیه اختلافات عقیدتی و دینی آنان خواهد بود.

66- اذیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 12

12- فرعونیان ، پسران قوم موسی (بنی اسرائیل) را به طور گسترده سر می بریدند و زنان آنان را زنده نگه می داشتند .

و یدَّبِحون أبناءکم و یستحیون نساءکم

کاربرد فعل «یدَّبِحون» از باب تفعیل، که به معنای تکثیر هم آمده است، احتمالاً بیانگر منظور فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 2

2 - بنی اسرائیل در زمان بعثت موسی (ع) ، ساکن مصر و گرفتار ستم و آزار فرعونیان بودند .

فأرسل معنا بنی إسرئیل و لاتعدَّبهم

نهی شدن فرعون از عذاب و شکنجه بنی اسرائیل، بیانگر رنج و سختی آنان در مصر آن زمان است.

67- اذیتهای اشراف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- مؤمنان به موسی (ع) به جرم ایمان، در معرض شکنجه و آزار فرعون و اشراف قوم خود قرار داشتند.

إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملائیمهم أن یفتنهم

ص: 302

68- اذیت‌های بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 69 - 1

1 - حضرت موسی (ع) ، مورد آزار و اذیت قوم خود بوده است .

لاتکونوا کالذین ءاذوا موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 8، 15، 2، 1

1 - داستان گفتوگوی موسی (ع) با قوم خویش و آزار های آنان نسبت به آن حضرت ، در بردارنده درس های سازنده و عبرت آموز

و إذ قال موسی لقومه یقوم لم تؤذوننی

فرمان الهی به یاد کرد گفتوگوی موسی (ع) با قومش و .. ، نشانه مشتمل بودن آن بر درس های سازنده برای امت اسلام است. ضمناً باید توجه داشت که کلمه «إذ» در «إذ قال»، مفعول برای فعل محذوف (أذکر) است.

2 - موسی (ع) ، مورد اذیت و آزار مستمر قوم خویش

و إذ قال موسی .. لم تؤذوننی

تعبیر «تؤذوننی» به صیغه مضارع - به جای «أذیتموننی» - بیانگر آن است که موسی (ع) از سوی قومش، به صورت مکرر مورد اذیت و آزار قرار می گرفت.

5 - بنی اسرائیل ، به رغم آگاهی از رسالت الهی موسی (ع) ، آن حضرت را مورد آزار قرار می دادند .

لم تؤذوننی وقد تعلمون أنّی رسول الله إلیکم

8 - بنی اسرائیل ، به رغم اندرز های موسی (ع) ، از اذیت و آزار آن حضرت دست برنداشتند .

یقوم لم تؤذوننی .. فلما زاغوا

جمله «فلما زاغوا» بیانگر آن است که بنی اسرائیل، به جای پذیرش نصیحت های موسی (ع)، بر اذیت های خویش نسبت به آن حضرت پای فشردند.

15 - آزار رسانان به موسی (ع) ، مردمانی فاسق بودند .

لم تؤذونني . . . و الله لا يهدي القوم الفسقين

69- ارائه آیات به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 74 - 1

1 - قلب های بنی اسرائیل - علی رغم دریافت آیات و معجزه های فراوان - به سختی گرایید و از درک معارف و آیات الهی ناتوان شد .

ص: 303

لعلکم تعقلون. ثم قست قلوبکم من بعد ذلک

«قساوه» (مصدر قست) به معنای غلظت پیدا کردن و سخت شدن است. جمله «لعلکم تعقلون» بیان می‌دارد که: سخت شدن دل‌های بنی اسرائیل در برابر فهم و درک آیات و معارف الهی است. «ذلک» اشاره به نعمتها و معجزاتی است که خداوند به بنی اسرائیل ارائه کرد و در آیات پیشین مطرح شد.

70- ارائه آیات خدا بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 6

6- آیات و معجزات الهی برای بنی اسرائیل ، دارای اهداف گوناگون از جمله امتحان آنان *

و ءاتینهم من الآیت ما فیه بلؤا مبین

تعبیر «فیه بلاء»، این احتمال را مطرح می‌سازد که هر آیه ای صرفاً بعد آزمایشی نداشته است.

71- ارتداد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 52 - 4,8

4 - آمرزش گناه ارتداد و گوساله پرستی بنی اسرائیل ، از نعمت های بزرگ خداوند بر آنان

ثم عفونا عنکم من بعد ذلک

چون آیه های این بخش از سوره، در صدد بیان نعمتهای الهی به بنی اسرائیل است، مفاد جمله «عفونا عنکم» نیز به منظور بیان نعمت ایراد شده است و از آن جا که این معنا با حرف «ثم» به دیگر نعمتها عطف گردیده، اشاره به رتبه برتر نعمت آمرزش نسبت به نعمتهای دیگر دارد.

8 - ایجاد زمینه های سپاسگزاری در بنی اسرائیل ، از هدف های آمرزش گناه ارتداد ایشان

ثم عفونا عنکم من بعد ذلک لعلکم تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 10

10 - ارتداد قوم موسی و گرایش آنان به گوساله پرستی ، از جمله ستم های آنان

ثم اتخذتم العجل من بعده و انتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 11

11 - بنی اسرائیل زمان موسی بر اثر ارتداد و گرایش به گوساله پرستی از ستمکاران شدند .

ص: 304

اتخذوه و كانوا ظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 11

11 - ارتداد بنی اسرائیل و پیدایش گوساله پرستی در میان آنان ، پس از عبورشان از دریا بود .

بینی اسرئیل قد أنجینکم من عدوکم . . . فتنا قومک من بعدک

72- ارث بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 53 - 4

4 - کتاب آسمانی (تورات) ، میراث الهی برای بنی اسرائیل

و أورثنا بنی إسرئیل الکتب

73- ارزشگذاری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 5

5 - سرشناسی و از طبقه اشراف و بزرگان بودن و داشتن ثروت فراوان ، شرط زمامداری ، در پندار بزرگان بنی اسرائیل

و نحن احق بالملک منه و لم یؤت سعه من المال

ظاهراً جمله «نحن احق . . .» سخن ملامت است؛ گویا آنان بدین جهت خود را برای زمامداری سزاوارتر می دانستند.

74- اسارت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 17، 16

16 - اخراج از وطن و اسارت فرزندان بنی اسرائیل زمان طالوت ، محرک آنان به پیکار علیه متجاوزان

و قد أخرجنا من دیارنا و ابناتنا

17 - تسلط ستمگرانی پس از موسی (ع) بر بنی اسرائیل و اخراج آنان از دیارشان و به اسارت گرفتن فرزندان آنان

وقد أُخرجنا من ديارنا و ابلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 305

4 - بنی اسرائیل در چنگال فراعنه مصر و در اسارت آنان گرفتار بودند .

آن أرسل معنا بنی اسرائیل

75- اسباط بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 4، 2، 1

1 - خداوند بنی اسرائیل را دوازده تیره و قبیله قرار داد .

وقطعنهم اثنتی عشره أسباطا أمما

تمییز «اثنتی عشره» کلمه ای مونث و مفرد همانند «فرقه» است که به خاطر وضوحش در کلام آورده نشده است. اسباط، جمع سبط (تیره و قبیله) بدل برای «اثنتی عشره» است.

2 - هر یک از دوازده تیره بنی اسرائیل خود امت و مجموعه ای مجزا از دیگر تیره ها

وقطعنهم اثنتی عشره أسباطا أمما

«أمما» (جمع أمه) حال برای «أسباطا» است؛ یعنی قبایلی که هر کدام امتی بودند.

4 - تقسیم بنی اسرائیل به دوازده گروه، نعمتی الهی برای آنان و در راستای تنظیم امور اجتماعی ایشان

قطعنهم اثنتی عشره أسباطا أمما . . . قد علم کل أناس مشربهم

با توجه به اینکه در قسمت‌های بعد، نعمتهای ارزانی شده به بنی اسرائیل مطرح شده است، معلوم می شود تقسیم آنان به دوازده گروه نیز از نعمتهای الهی است. جمله «قد علم ...» - که بیان ثمره نیکو برای این گروه بندی است - می تواند مؤید نعمت بودن این تقسیم بندی باشد.

76- استعمار بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 2

2 - بنی اسرائیل، تحت بردگی و استعمار شدید نظام فرعون

أن عبّدتّ بنى إسرائيل

77- استئمار زنان بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 49 - 8

ص: 306

8 - استعمار زنان بنی اسرائیل ، هدف فرعونیان از زنده نگاه داشتن ایشان *

یسومونکم سوء العذاب . . . و یستحیون نساءکم

استعمار زنان، توجیه دیگری است بر اینکه، چرا زنده گذاشتن زنان به عنوان یک عذاب مطرح شده است؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 9

9 - استعمار زنان بنی اسرائیل هدف فرعونیان از زنده نگاه داشتن ایشان *

یسومونکم سوء العذاب . . . یستحیون نساءکم

استعمار زنان، توجیه و احتمال دیگری است بر اینکه چرا زنده گذاشتن زنان به عنوان یک عذاب مطرح شده است.

78- استحیای دختران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 11

11 - زنده نگه داشتن دختران بنی اسرائیل علی رغم کشتن پسران آنان ، اقدام بی رحمانه دیگر فرعون علیه آن قوم

یذبّح أبناءهم و یستحیی نساءهم

«نساء» مقابل «رجال» و به معنای زنان است و قرار گرفتن آن در مقابل «أبناء» (پسران)، نشان می دهد که مقصود از آن در این جا «بنات» (دختران) است.

79- استحیای زنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 4,5,8

4 - فرعونیان ، پسران بنی اسرائیل را سر می بریدند و زنانشان را زنده باقی می گذاشتند .

یذبّحون ابناؤکم و یستحیون نساءکم

«ذبّح» به معنای سربریدن است و «تذبیح» (مصدر یذبّحون از باب تفعیل) از کثرت سربریدن حکایت دارد. «إستحیاء» (مصدر یستحیون) به معنای باقی گذاردن بر حیات و زندگانی است.

5- کشتار گسترده پسران و زنده نگه داشتن زنان ، سخت ترین شکنجه فرعونیان بر بنی اسرائیل

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناءکم و یستحیون نساءکم

جمله «یذبحون . . .» می تواند تفسیر جمله قبل باشد؛ یعنی، منظور از «سوء العذاب» همان سربریدن پسران و باقی گذاشتن زنان است و نیز می تواند بیان مصداق بارزی از آن باشد؛ یعنی، فرعونیان عذابهایی بر بنی اسرائیل تحمیل می کردند که از آن جمله سربریدن فرزندان و ... می باشد. بر این مبنا ذکر به خصوص عذاب یاد شده، به خاطر شدت آن بوده است.

8- استعمار زنان بنی اسرائیل ، هدف فرعونیان از زنده نگاه داشتن ایشان *

ص: 307

یسومونکم سوء العذاب . . . و یستحیون نساءکم

استثمار زنان، توجیه دیگری است بر اینکه، چرا زنده گذاشتن زنان به عنوان یک عذاب مطرح شده است؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 11

11 - فرعون با پذیرش پیشنهاد اشرافیان (سرکوبی موسی (ع) و قوم او) بر کشتار وسیع پسران بنی اسرائیل و زنده نگاه داشتن زنانشان مصمم شد .

قال سنقتل أبناءهم و نستحی نساءهم

تقتیل (مصدر تقتل) به معنای کشتار وسیع است. «استحیاء» از ماده «حیات» به معنای زنده نگاه داشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 6,7,9

6 - فرعونیان، پسران بنی اسرائیل را می کشتند و زنانشان را زنده باقی می گذاشتند .

یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم

«تقتیل» (مصدر یقتلون) به معنای کثرت کشتار است و «استحیاء» به معنای باقی گذاردن بر زندگانی است.

7 - کشتار گسترده پسران و زنده نگه داشتن زنان، سخت ترین شکنجه فرعونیان بر بنی اسرائیل

یسومونکم سوء العذاب یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم

جمله «یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم» می تواند تفسیر جمله قبل باشد؛ یعنی منظور از «سوء العذاب» همان کشتار فرزندان و باقی گذاشتن زنان است. همچنین می تواند بیان مصداقی از آن باشد؛ یعنی فرعونیان عذابهایی بر شما تحمیل کردند؛ از جمله کشتار فرزندان و زنده گذاشتن زنان. بر این مبنا ذکر ویژه دو عذاب یاد شده، به سبب شدت بیشتر آن بوده است.

9 - استثمار زنان بنی اسرائیل هدف فرعونیان از زنده نگاه داشتن ایشان *

یسومونکم سوء العذاب . . . یستحیون نساءکم

استثمار زنان، توجیه و احتمال دیگری است بر اینکه چرا زنده گذاشتن زنان به عنوان یک عذاب مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- سر بریدن پسران و زنده نگه داشتن زنان بنی اسرائیل ، بدترین نوع تحمیل شکنجه و آزار از سوی فرعونیان به آنان

یسومونکم سوء العذاب و یذبّحون أبناءکم و یستحیون نساءکم

آوردن «یذبّحون أبناءکم و یستحیون نساءکم» پس از «یسومونکم» می تواند جمله تفسیری برای آن باشد. در این صورت، این دو مورد، شرح شکنجه ها و رفتارهای ظالمانه آل فرعون است.

14- فزونی چشمگیر زنان بر مردان در جامعه و بر هم خوردن اعتدال جمعیتی ، مایه پدید آمدن مشکلات اجتماعی آزار دهنده برای زنان

یستحیون نساءکم

اینکه خداوند برای شکنجه های آل فرعون، کشتن پسران و زنده نگه داشتن زنان را برشمرده است، امکان دارد بدین علت باشد که چنین عملی، تعادل جمعیت را بر هم می زند و در نتیجه جمعیت زنان افزونی پیدا می کند و این خود شکنجه ای آزار دهنده برای

مردم است.

17- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان ، آزمایش بزرگ الهی از آنان بود .

إذ أنجكم من آل فرعون . . . وفي ذلكم بلاء من ربكم عظيم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم» نجات بنی اسرائیل به وسیله خداوند از اعمال ظالمانه فرعونیان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 9

9 - زنده گذاشتن دختران مؤمنان - علی رغم کشتار پسران آنان - اقدام بی رحمانه دیگر فرعون ، هامان و قارون علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل بود .

و استحيوا نساءهم

80- استخلاف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 3,5,2

2 - خداوند با نابودسازی فرعونیان ، تمام سرزمین آنان را ، از شرق تا غرب ، در اختیار بنی اسرائیل قرار داد .

و أورثنا القوم الذين كانوا يستضعفون مشرق الأرض و مغربها

3 - سرزمینی که خداوند پس از هلاکت فرعونیان در اختیار بنی اسرائیل قرار داد ، سرزمینی پربرکت و بسیار حاصلخیز بود .

مشرق الأرض و مغربها التي برکنا فيها

5 - نوید های خداوند به قوم موسی با هلاکت فرعونیان و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل به سرزمین آنان ، بی کم و کاست ، تحقق یافت .

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل

«کلمه» به معنای سخن است و مراد از آن به قرینه صدر آیه و نیز آیات 128 و 129 نوید هلاک سازی فرعونیان و جانشینی بنی اسرائیل از آنان است. «تمت» یعنی به طور کامل و تمام تحقق یافت.

81- استضعاف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بنی اسرائیل در مدت زمانی طولانی تحت سیطره فرعونیان به ضعف و ناتوانی کشانه شده بودند .

و أورثنا القوم الذين كانوا يستضعفون

استعمال فعل مضارع همراه «کان» و أمثال آن دلالت بر استمرار آن فعل در گذشته دارد. بنابراین «كانوا يستضعفون» می رساند که استضعاف بنی اسرائیل به دست فرعونیان دارای سابقه طولانی بوده است.

ص: 309

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 7

7 - استضعاف و به زبونی کشاندن بنی اسرائیل ، نمودی دیگر از حاکمیت سلطه طلبانه فرعون است .

إِنَّ فرعونَ علا في الأرض . . . يستضعف طائفة منهم

مراد از «طائفة منهم» به قرینه آیات بعد، قوم بنی اسرائیل است.

82- استقامت انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 13

13 - استقامت و پایداری انبیای بنی اسرائیل در انجام رسالت خویش ، تا مرز شهادت

فريقاً كذبوا و فريقاً يقتلون

83- استقلال بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 20 - 10، 12

10 - استقلال قوم موسی (ع) و خارج شدنشان از بردگی فرعونیان ، از نعمت های بزرگ خداوند بر آنان

و جعلکم ملوکاً

چون همه قوم موسی نمی توانند ملک (پادشاه) باشند، بنابراین مراد از ملک، با توجه به سابقه بردگی آنان برای فرعونیان، این است که آنها به استقلال رسیدند و سرنوشتشان به دست فرعونیان رقم نمی خورد.

12 - برانگیخته شدن پیامبران در بنی اسرائیل ، زمینه حاکمیت و استقلال آنان *

اذ جعل فیکم انبیاء و جعلکم ملوکاً

تقدیم جمله «جعل فیکم انبیاء» بر جمله «جعلکم ملوکاً»، می تواند اشاره به این معنی باشد که وجود انبیا در میان بنی اسرائیل، سبب استقلال و فرمانروایی آنان شد.

84- استکبار بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 4

4 - پندار غلط بزرگان بنی اسرائیل بر سزاوار بودنشان از طالوت برای زمامداری

ص: 310

و نحن احقّ بالملك منه

85- استمداد از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 13

13 - موسی (ع)، برای نابود ساختن گوساله سامری، همکاری و هم یاری بنی اسرائیل را تدارک دیده و بر شرکت دادن آنان در این اقدام مصمم بود.

لنحرّقته ثمّ لنسفنه

ضمیرهای جمع در افعال «لنحرّقته» و «لنسفنه» گویای نکته یاد شده است.

86- استمداد بنی اسرائیلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 7

7 - استغاثه و یاری طلبی مرد بنی اسرائیلی، از موسی (ع) علیه فرد قبطی

فاستغثه الذی من شیعته علی الذی من عدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 18 - 4

4 - برخورد مجدد موسی (ع) با فریاد کمک طلبی مرد اسرائیلی (همان که روز پیش از وی یاری خواسته بود) در بامداد روز بعد

فأصبح فی المدینه .. فإذا الذی استنصره بالأمس یستصرخه

«استصراخ» (مصدر «یستصرخ») به معنای سردادن فریاد کمک خواهی است.

87- استهزاهای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 11، 4

4 - بازیچه قرار دادن و به مسخره گرفتن بنی اسرائیل ، پندار و تحلیل قوم موسی از دستور ذبح گاو

أَتتخذنا هزواً

«هزواً» یعنی به بازی گرفتن و مسخره کردن. از آیه 72، 73 چنین بر می آید که فرمان مذکور در ارتباط با قتل بوده که در میان بنی اسرائیل اتفاق افتاده و هر یک از طایفه ها طایفه دیگر را مسؤول می شناختند و از آن جا که قوم موسی میان دستور ذبح گاو و

ص: 311

کشف معمای قتل ارتباطی نمی دیدند، آن دستور (ذبح گاو) را به تمسخر گرفتن خویش، تحلیل کردند.

11 - موسی (ع) با جاهلانه خواندن استهزای مردم، پندار قوم خویش را درباره خود ناروا دانست .

قال أعود بالله أن أكون من الجهلين

88- اسراف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 25

25 - بسیاری از بنی اسرائیل، علی رغم دعوت پیامبرانشان، مردمی اسرافکار و قانونشکن بودند .

و لقد جاءتهم رسلنا بالبينت ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك في الارض لمسرفون

اسراف به معنای خروج از حد اعتدال است و کلمه «فی الارض» می رساند که منظور از اسراف، خروج از حد اعتدال در مسائل اجتماعی است که از آن به قانونشکنی تعبیر شده است.

89- اسکان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 1

1- دستور خداوند به بنی اسرائیل، پس از هلاک فرعونیان مبنی بر انتخاب سرزمین مورد نظرشان (شام یا مصر) برای سکنی گزیدن

و قلنا من بعده لبني إسرائيل اسكنوا الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 1

1 - تعلق اراده الهی بر اختصاص دادن نقطه ای از زمین (ارض مقدس) به بنی اسرائیل [زمان موسی و فرعون] در خارج از کشور مصر

و نمکن لهم في الأرض

«تمکین» از ریشه «مکان» و به معنای اسکان دادن است. بنابراین «نمکن لهم فی الارض»؛ یعنی، «نجعل لهم مکاناً یستقرون فیه». گفتنی است «ارض مقدس» مکان و سرزمینی بود که خداوند برای بنی اسرائیل مقرر فرموده بود (ادخلوا الأرض المقدسه التي كتب الله لكم)، (مائده، آیه 21).

90- اشتباه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 19 - 3,4,6,7

3 - برداشت اشتباه مرد اسرائیلی از تصمیم موسی (ع)

قال یموسی اترید أن تقتلنی

4 - اعتراض مرد اسرائیلی به موسی (ع) به توهم این که او بر کشتن وی تصمیم گرفته است .

قال یموسی اترید أن تقتلنی

6 - متهم شدن موسی (ع) از سوی مرد اسرائیلی به داشتن انگیزه های جبارانه و روحیه ظلم و تجاوزگری

إن ترید إلا أن تكون جباراً فی الأرض

7 - عاری بودن از انگیزه های اصلاح طلبانه ، اتهام دیگر مرد اسرائیلی به موسی (ع)

و ما ترید أن تكون من المصلحین

91- اشراف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 3,4,5,7

3 - شگفتی سردمداران بنی اسرائیل ، از برگزیدگی طالوت به دلیل سرشناس نبودن و نداشتن ثروت

قالوا انی یکون له الملك . . . و لم یؤت سعه من المال

ظاهراً اعتراض کنندگان، همان پیشنهاددهندگان بودند که خداوند از قول آنان می فرماید: «قال المأ . . . نحن احق». بنابراین اعتراض آنان به دو جهت بوده است: یکی نبودن طالوت از طبقه ملاً و اشراف که می گفتند: «نحن احق». و دوّم نداشتن مال و ثروت که با «و لم یؤت سعه من المال» به آن اشاره شده است.

4 - پندار غلط بزرگان بنی اسرائیل بر سزاوار بودنشان از طالوت برای زمامداری

و نحن احقّ بالملك منه

5 - سرشناسی و از طبقه اشراف و بزرگان بودن و داشتن ثروت فراوان ، شرط زمامداری ، در پندار بزرگان بنی اسرائیل

و نحن احق بالملك منه و لم يؤت سعة من المال

ظاهراً جمله «نحن احق . . .» سخن ملامت؛ گویا آنان بدین جهت خود را برای زمامداری سزاوارتر می دانستند.

7- فقدان روحیه تسلیم در برابر دستورات الهی ، در میان بزرگان بنی اسرائیل

ان الله قد بعث . . . و نحن احق بالملك منه

92- اشراف فرعون و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 26 - 2

ص: 313

2- حضور نیروهای مقتدر سیاسی - اقتصادی نظام فرعونى ، در میان تعقيب کنندگان بنى اسرائيل

کم ترکوا من جنّات و عيون . و زروع و مقام کریم

پشت سر نهادن مزارع بزرگ، نشان می دهد که در میان فرعونیان حضور یافته در تعقيب موسی (ع)، ملاکان و سرمایه داران شرکت داشته اند؛ چنان که «مقام کریم» می تواند اشاره به قصرهای باشکوه اطرافیان و سیاست گذاران جامعه فرعونى داشته باشد.

93- اشراف و بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 5

5- بنى اسرائيل ، زیر سلطه و اقتدار فرعون و اشراف خود ، با ضعف و ذلت ، روز می گذرانند .

فقالوا على الله توكلنا ربنا لا تجعلنا فتنة للقوم الظلمين

94- اصلاح بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 14

14 - اصلاح بینش و بصیرت بنى اسرائيل پس از پذیرش توبه آنان

ثم تاب الله عليهم ثم عموا و صموا

کلمه «ثم» در جمله «ثم عموا و صموا» می رساند که بنى اسرائيل - پس از شمول رحمت الهی بر آنان و توبه به درگاه خداوند - بصیرت از دست رفته خویش را بازیافتند، اگر چه در مرحله و زمان دیگر بصیرت خویش را از دست داده و به اعمال ناروا گرایش پیدا کردند.

95- اضطراب بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 2

2- زندگی بدون آرامش بنى اسرائيل تا قبل از رهایی از حکومت فرعون *

فأراد أن يستفزهم من الأرض .. و قلنا من بعده لبني إسرائيل اسكنوا الأرض

احتمال دارد که «اسكنوا الأرض» به معنای آرام گرفتن در زمین و بیرون آمدن از اضطرابی باشد که قبلاً گریبانگیر آنان بود.

96- اطاعت محسان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 16

16 - خداوند نیکوکاران بنی اسرائیل را در صورت اطاعت از فرمان های الهی ، علاوه بر بخشایش گناهان ، به پاداش افزونتر نوید داد .

سنزید المحسنین

در برداشت فوق محسان مقابل گناهکاران قرار داده نشده، بلکه به معنای لغوی آن (نیکوکاران) گرفته شده است. بر این مبنا آیه شریفه ناظر به تقسیم بنی اسرائیل به دو گروه گنهگار و پاکدامن نیست، بلکه آنان را به دو گروه محسان و غیر محسان تقسیم کرده است. جمله «نغفر لکم ...» می رساند که خدا گناه همگان - چه محسن و چه غیر محسن - را خواهد بخشید، ولی به نیکوکاران پاداشی افزونتر عنایت خواهد کرد.

97- اطمینان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 3

3- اطمینان بخشی خداوند به موسی (ع) و بنی اسرائیل ، در به سلامت عبور کردن آنان از دریا و غرق شدن فرعونیان

و اترك البحر رهواً إنهم جند مغرقون

هر چند عبارت «واترك ..» معنای فرمان را در خود نهفته دارد؛ اما قرین شدن «رهواً» می نمایاند که خداوند با بیان این صفت، در صدد اطمینان بخشی و ایجاد آرامش در روح موسی(ع) و اطرافیان آن حضرت بود.

98- اعتراض بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 19 - 4

4 - اعتراض مرد اسرائیلی به موسی (ع) به توهم این که او بر کشتن وی تصمیم گرفته است .

قال يموسى اترید أن تقتلنى

99- اعراض بنی اسرائیل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 3

3 - خداوند ، مسلمانان را از ایمان نیاوردن بنی اسرائیل و طایفه یهود آگاه ساخت .

ص: 315

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم

همزه استفهام در «أفتطمعون» استفهام انکار توییخی یا تعجبی است و در هر صورت دلالت بر این دارد که: جامعه یهود و بنی اسرائیل به اسلام و قرآن ایمان نخواهند آورد.

100- اعراض بنی اسرائیل از تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 1,5

1 - بنی اسرائیل از دستورات تورات اعراض کرده و پیمان الهی را شکستند .

أخذنا میثقتکم . . . ثم تولیتم من بعد ذلک

«تولی» (مصدر تولیتم) به معنای اعراض کردن است و متعلق آن - به قرینه آیه قبل - پیمان بنی اسرائیل بر پذیرش تورات و عمل به احکام آن می باشد.

5 - خداوند ، بنی اسرائیل را - علی رغم پیمان شکنی و اعراضشان از فرامین تورات - مورد تفضل و رحمت خویش قرار داد .

فلولا فضل الله علیکم ورحمته لکنتم من الخسرین

101- اعراض بنی اسرائیل از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 20

20 - اکثریت بنی اسرائیل با اعراض از تکالیف دینی ، عهد ها و پیمان های الهی را شکستند .

ثم تولیتم إلا قليلا منکم و أنتم معرضون

«تولی» و «اعراض» به معنای رویگردانی و مراد از آن سرپیچی و تمرد است. جمله «و أنتم معرضون» چنانچه حال برای فاعل «تولیتم» باشد - به دلیل هم معنا بودن «اعراض» و «تولی» - حال مؤکده است و حکایت از شدت تمرد و سرپیچی بنی اسرائیل دارد.

102- اعطای تورات به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 4

4- تورات کتابی است از جانب خداوند و عطا شده به بنی اسرائیل

خدا ما آتینکم

مراد از «ما»ی موصوله در «ما آتیناکم» تورات است.

ص: 316

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 4

4 - تورات ، کتابی از جانب خدا و عطا شده به بنی اسرائیل

خدوا ما اتینکم

مراد از «ما اتیناکم» (آنچه را به شما دادیم) تورات است.

103- افساد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 17

17 - خداوند ، بنی اسرائیل را از فسادگری در سراسر پهنه گیتی بر حذر داشت .

ولا تعثوا فی الأرض مفسدین

«عثوا» (مصدر لاتعثوا) به معنای فسادگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 10، 13

1- هشدار خداوند به بنی اسرائیل نسبت به دوبار فسادانگیزی قطعی آنان در آینده

وقضینا إلی بنی إسرائیل فی الکتب لتفسدنّ فی الأرض مرتین

خداوند از آیات 4 تا 8 از دوبار فسادانگیزی بنی اسرائیل و سرکوبی آنان خبر داده است. در اینکه این دو بار تا کنون به وقوع پیوسته است یا خیر، میان مفسران بحث و گفتوگوی بسیار شده است و هیچ دلیل قاطع و قانع کننده هم در خود آیات و بیرون از آنها برای وقوع و عدم وقوع آن دو حادثه وجود ندارد. از این رو، برداشتهای آیات یاد شده به صورت پیشگویی و به گونه ای نوشته شده است که با هر دو احتمال سازگار باشد. گفتنی است: «قضاء» به معنای فیصله دادن شیء است و متعدی شدن آن به «إلی» متضمن معنای «ایحاء» و «اعلام» است و چنان که از آیات بعدی برمی آید، آیه شریفه در مقام تهدید است.

3- پیشگویی تورات درباره دوبار فساد انگیزی مهم بنی اسرائیل

وقضینا إلی بنی إسرائیل فی الکتب لتفسدنّ فی الأرض مرتین

10- « عن علي بن أبي طالب (ع) في قوله « لتفسدنّ في الأرض مرتين » قال : الأولى قتل زكريا عليه الصلوه و السلام و الأخرى قتل يحيى عليه السلام ;

از علی بن ابی طالب(ع) روایت شده است که درباره قول خدا « لتفسدنّ فی الأرض مرتین » فرمود: بار اول کشتن زکریا - علیه الصلوه و السلام - و بار دوم کشتن یحیی - علیه السلام - بوده است.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 5 - 4,9

4- جنگاوری و توانمندی بنی اسرائیل ، در نخستین مرحله از فسادانگیزیشان

ص: 317

بعثنا علیکم عباداً لنا اُولی بأس شدید

گسیل نیروهای بسیار پرتوان برای سرکوبی بنی اسرائیل، نشانگر توانمندی آنان در جنگ و مبارزه است.

9- فسادانگیزی بنی اسرائیل و سرکوبی آنان توسط جنگاورانی قدرتمند، وعده قطعی و تخلف ناپذیر خداوند

بعثنا علیکم . . . و کان وعداً مفعولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 13

13- دومین هجوم نیروهای فاتح مسجدالاقصی بر بنی اسرائیل فسادگر و سرکش، هجومی توفنده و ویرانگر

و لیتبّروا ما علوّاً تتبیراً

«تتبیر» به معنای اهلاک است و آوردن مفعول مطلق (تتبیرا) - که برای تأکید است - إشعار به سختی هجوم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 1

1- ایجاد امیدواری به رحمت در بنی اسرائیل، علی رغم دو بار فسادانگیزی و شکست تلخشان به وسیله خداوند

عسی ربکم أن یرحمکم

مخاطبان آیه با توجه به آیات قبل، بنی اسرائیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 9

9- وعده خداوند به بنی اسرائیل جهت گردآوری آنان در سرزمین فلسطین، پس از فرا رسیدن دومین موعد فساد آنان در آن سرزمین

جتنا بکم لفیفاً

برداشت فوق بدان احتمال است که «وعد الأخره» اشاره ای باشد به آن دو موعدی که خداوند در آغاز این سوره (آیه 4) برای بنی اسرائیل پیش بینی کرده و به آنان هشدار داده است.

104- افشاکری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 19 - 5

5 - افشا شدن راز قتل مرد قبطی به وسیله مرد اسرائیلی

قال یموسی . . . کما قتلت نفسًا بالأمس

ص: 318

105- افشای بانی قتل در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 72 - 2

2 - خداوند ، قوم موسی را به معرفی قاتل نوید داد و قاتلان را به افشای هویتشان تهدید کرد .

والله مخرج ما کنتم تکتمون

مراد از «ما کنتم تکتمون» (آنچه را کتمان می کردید)، به قرینه جمله قبل، معرفی نکردن قاتل علی رغم آگاهی به آن است. مراد از «إخراج» (مصدر مخرج)، به قرینه تکتمون، آشکار ساختن است.

106- اقرار بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 84 - 5

5 - بنی اسرائیل به عهدهایی که خداوند با آنان داشت معترف بوده ، بر آن گواهی می دهند .

و إذ أخذنا ميثقكم . . . ثم أقرتم و أنتم تشهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 1

1 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، علی رغم اعترافشان به پیمان الهی (پرهیز از خونریزی) ، همدیگر را می کشتند .

ثم أقرتم . . . ثم أنتم هؤلاء تقتلون أنفسكم

کلمه «هؤلاء» در جمله «ثم أنتم هؤلاء» (شما همانانی هستید) اشاره به این معنا دارد که: آنچه را آیه مورد بحث می خواهد بیان کند مربوط به بنی اسرائیل عصر بعثت است و خطابهای آیه نظیر خطابهای گذشته نیست که صفت گذشتگان را با عنایتی به موجودین نسبت می داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 2,3

2 - بنی اسرائیل پس از آگاهی به گمراهی خویش ، از گوساله پرستی توبه کردند و به گناه خویش معترف شدند .

قالوا لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا لنكونن من الخسرين

3 - بني اسرائيل پس از اذعان به گمراهی خویش ، به این حقیقت رسیدند که نجاتشان از فرجام شوم گوساله پرستی در گرو شمول رحمت خدا و مغفرت اوست .

قالوا لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا لنكونن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اقرار گرفتن از بنی اسرائیل نسبت به حق ناپذیری فرعون و پیروان او ، علی رغم اعطای معجزات فراوان به

ص: 319

موسی (ع)

و لقد آتینا موسی تسع آیت یتّ فسل بنی اسرائیل إذ جاءهم فقال له فرعون إنی لأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 87 - 2

2- بنی اسرائیل ، به پیمان شکنی و تخلف از قول و قرار خود با موسی (ع) معترف بودند .

ما أخلفنا موعداً بملکنا

107- اقرار دنیا طلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 13

13 - اعتراف آرزوکنندگان ثروت قارونی به لطف و رحمت خداوند در حق ایشان ، به خاطر گرفتار نساختن آنان به سرنوشت قارون (فرو بردن آنان در زمین)

لولا أن منّ الله علينا لخسف بنا

108- اقلیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 21, 22, 23

21 - تنها اندکی از بنی اسرائیل به پیمان های الهی وفادار ماندند و به تکالیف دینی عمل کردند .

ثم تولیتم إلا قليلاً منکم

22 - بنی اسرائیل ، جز اندکی از آنان به پرستش غیر خدا گرویدند و حقوق والدین ، خویشان ، یتیمان و مساکین را ضایع ساختند .

لا تعبدون إلا الله و بالوالدین احساناً .. ثم تولیتم إلا قليلاً منکم

23 - بنی اسرائیل ، جز اندکی از آنان ، با مردمان معاشرت نیکو نداشتند ، نماز را اقامه نکردند و از پرداخت زکات طفره رفتند .

و قولوا للناس حسناً و أقيموا الصلوة و آتوا الزکوة ثم تولیتم إلا قليلاً منکم

24 - تنها گروهی اندک از بنی اسرائیل ، وفادار به پیمان های الهی ، وارسته از تحریفگری و خیانت و پایبند به دستورات خداوند

فبما نقضهم ميثقهم . . . ولا تزال تطلع على خائنه منهم إلا قليلا

«الا قليلا» استثناء از تمامی صفاتی است که درباره بنی اسرائیل بیان شد.

ص: 320

25 - وجود اقلیتی سالم و غیر خیانت پیشه ، در میان بنی اسرائیل

لا تزال تطلع علی خائنه ... إلا قليلا منهم

بنابر اینکه استثناء در (الا قليلا)، تنها از جمله «لا تزال . . .» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 32 - 29

29 - گروهی از بنی اسرائیل پیرو انبیای خویش و متعهد به قوانین الهی

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فی الارض لمسرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 159 - 1

1 - گروهی اندک از قوم موسی ، مردمی هدایتگر و عدالت پیشه بودند .

و من قوم موسی امه یهدون بالحق و به یعدلون

109- اکثریت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 20,23

20 - اکثریت بنی اسرائیل با اعراض از تکالیف دینی ، عهد ها و پیمان های الهی را شکستند .

ثم تولیتهم إلا قليلا منکم و انتم معرضون

«تولی» و «اعراض» به معنای رویگردانی و مراد از آن سرپیچی و تمرد است. جمله «و انتم معرضون» چنانچه حال برای فاعل «تولیتهم» باشد - به دلیل هم معنا بودن «اعراض» و «تولی» - حال مؤکده است و حکایت از شدت تمرد و سرپیچی بنی اسرائیل دارد.

23 - بنی اسرائیل ، جز اندکی از آنان ، با مردمان معاشرت نیکو نداشتند ، نماز را اقامه نکردند و از پرداخت زکات طفره رفتند .

وقولوا للناس حسناً و أقيموا الصلوه و آتوا الزکوه ثم تولیتهم إلا قليلا منکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 20

20 - خيانت پيشگي اكثریت بني اسرائيل

و لاتزال تطلع علي خائنه منهم الا قليلا منهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 32 - 26,35

26 - بسياري از بني اسرائيل ، مردمی خونريز و آدمکش

ص: 321

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك في الارض لمسرفون

مراد از اسراف، به قرینه فراهای قبلی، می تواند خروج بنی اسرائیل از حد اعتدال در قتل نفس، یعنی آدمکشیهای نابحق و خونریزیهای مکرر، باشد.

35 - بسیاری از بنی اسرائیل مرتکب خونریزی شده و حرام های خدا را حلال می شمردند .

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك في الارض لمسرفون

از امام باقر(ع) روایت شده: المسرفون هم الذين يستحلون المحارم و يسفكون الدماء.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 504؛ نورالثقلین، ج 1، ص 620، ح 158.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 18، 17

17 - بسیاری از بنی اسرائیل با شکستن توبه بینش بازیافته خویش را از دست داده و به اعمال ناروا گراییدند .

فعموا و صموا ثم تاب الله عليهم ثم عموا و صموا ... و الله بصير بماتعملون

18 - توبه شکنی بسیاری از بنی اسرائیل

ثم تاب الله عليهم ثم عموا و صموا كثير منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 81 - 9، 1

1 - بسیاری از بنی اسرائیل به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ایمان نیاوردند و اعتقاد راسخی به خداوند نداشتند .

و لو كانوا يؤمنون بالله و النبي و ما أنزل إليه

برداشت فوق بنابر این احتمال است که مراد از «النبی» پیامبر اسلام(صلی الله علیه و آله) باشد، در این صورت «ما انزل الیه» قرآن خواهد بود قابل ذکر است که بر این مبنا عدم ایمان نسبت به خداوند ایمان واقعی و نسبت به پیامبر و قرآن ایمان واقعی و ظاهری است. زیرا بنی اسرائیل ایمان به خداوند را اظهار می داشتند.

9 - بسیاری از بنی اسرائیل در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) فاسق و شکننده حدود و حریم دین خویش بودند .

ولكن كثيراً منهم فسقون

110- الگوی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 59 - 8

8 - حضرت عیسی (ع)، نمونه و الگوی الهی برای بنی اسرائیل

و جعلنه مثلاً لبنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 322

4- کتاب آسمانی موسی (تورات) ، سرمشق زندگی و تبلور رحمت الهی برای بنی اسرائیل

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

با توجه به این که کتاب موسی برای بنی اسرائیل و هدایت آنان نازل شده است، قید «إماماً و رحمه» نیز نظر به پیشوایی و رحمت در مورد آنان دارد.

111- امتحان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 10،11

10 - خداوند با گرفتار سازی بنی اسرائیل به عذاب های سهمگین فرعونى ، آنان را به آزمونی بزرگ مبتلا ساخت .

و فى ذلکم بلاء من ربکم عظیم

کلمه «بلاء» در لغت به معنای آزمون و نیز به معنای نعمت آمده است. مشارالیه «ذلکم» یا «عذاب» است، یا رهایی از عذاب (نجیناکم). برداشت فوق مبتنی بر این است که «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به خود عذاب باشد.

11 - خداوند با رهاسازی بنی اسرائیل از شکنجه های سخت فرعونى ، آنان را مورد آزمون بزرگی قرار داد .

و فى ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که: «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به رهایی از عذاب - که از «نجیناکم» استفاده می شود - باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 8

8 - پیروزی بنی اسرائیل در آزمون الهی با تحمل رنج ها و سختی ها ، موجب تحقق نصرت الهی و نجاتشان شد .

یسومونکم سوء العذاب . . . و فى ذلکم بلاء من ربکم عظیم. واذ فرقنا بکم البحر

آیه قبل که بیانگر آزمون الهی از بنی اسرائیل و تحمل رنجها و سختیها از سوی آنان بود، توضیح دهنده سببیت بنی اسرائیل در شکافته شدن دریاست؛ یعنی، چون بنی اسرائیل آن گونه عمل کردند شایستگی آن را پیدا کردند که خداوند با شکافتن دریا، آنان را نجات دهد و دشمنانشان را هلاک سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 2،4،6،11،12،14،18

2 - اعلام قبلی طالوت به نیروهای بسیج شده در مورد آزمایش آنان با رودخانه ای خروشان

قال ان الله مبتليكم بنهر

4 - آزمایش فرمانبری از طالوت و نیروی اراده بنی اسرائیل از جانب خداوند به وسیله نهر *

ان الله مبتليكم بنهر

در آیات سابق، تردید فرمانبری بنی اسرائیل را در رویارویی با دشمن مطرح کرد (هل عسیتم ..) بنابراین آزمایش الهی، برای

ص: 323

مشخص شدن فرمانبران و نیز میزان فرمانبری آنان بوده است.

6 - طالوت ، لشکریان بسیج شده را تا قبل از موفقیت آنان در آزمایش ، به خود نسبت نمی داد .

فلما فصل طالوت بالجنود

آنگاه که طالوت، لشکریان را نیازموده بود، از آنان تعبیر به «الجنود» شد، نه «جنوده» یعنی نه آنان را به خود منتسب می دانست و نه از خود نفی می کرد. و آنگاه که سخن از آزمایش به میان آمد، نسبت به آنان که در آزمایش موفق می شوند، گفت: «فأنته مني».

11 - کسانی که فقط یک کف از آب نهر نوشیدند ، از لشکر طرد نشدند ؛ گر چه منسوب به طالوت نیز نبودند .

فمن شرب منه فليس مني و من لم يطعمه فأنته مني ألا من اغترف غرفة بيده

کلمه «الآ» استثنای از «فمن شرب» است؛ بنابراین لشکر طالوت به سه گروه تقسیم می شوند: نوشندگان، آنانکه نجشیدند و کسانی که تنها مِشْتی از آب برگرفتند. حکم گروه اول و دوم روشن است ؛ ولی گروه سوم چون آب را چشیده اند، «منی» صدق نمی کند و به دلیل اینکه سیراب نشده اند، «لیس منی» نیز صدق نمی کند.

12 - طالوت با آزمایش الهی ، برخی سپاهیان خود را تصفیه نمود و از لشکر طرد کرد .

فمن شرب منه فليس مني

14 - بیشتر لشکریان طالوت علی رغم منع وی ، از آب نهر نوشیدند و در امتحان الهی موفق نشدند .

فشربوا منه الا قليلا

18 - تنها اقلیتی که در آزمایش تشنگی موفق شدند ، همراه طالوت از نهر گذشتند .

فشربوا منه الا قليلا منهم فلما جاوزه هو و الذين امنوا معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 8

8 - پندار مصونیت از امتحان و عذاب الهی ، از میان برنده حق شنوی و بصیرت دینی بنی اسرائیل

فعموا و صموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 13، 12

12 - آزمایش بنی اسرائیل ، از اهداف امداد های الهی برای حاکمیت بخشیدن به آنان پس از پیروزی بر دشمنانشان

و یستخلفکم فی الأرض فینظر کیف تعملون

13 - آزمایش بنی اسرائیل از سوی خدا پس از دستیابی آنان به حکومت و قدرت ، هشدار موسی (ع) به آنان

فینظر کیف تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 11، 10

10 - خداوند با گرفتار ساختن بنی اسرائیل به عذاب های سهمگین فرعونى ، آنان را آزمونی بزرگ مبتلا ساخت .

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

کلمه «بلاء» می تواند به معنای آزمون و نیز به معنای نعمت باشد. مشارالیه «ذلکم» یا عذاب است و یارهایی از آن. در برداشت

ص: 324

فوق «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به خود عذاب گرفته شده است.

11 - خداوند بارهاسازی بنی اسرائیل عصر موسی از شکنجه های سخت فرعونى ، آنان را مورد آزمایشی سنگین قرار داد .

وإذ أنجینکم . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به رهایی از عذاب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 14

14 - آزمون بنی اسرائیل از جانب خدا ، توجیه و برداشت موسی (ع) از مشیت الهی بر هلاک سازی همراهان او

إن هی إلا فتنتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 18

18 - آزمایش بندگان ، جلوه ربوبیت الهی نسبت به آنان است .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 1,2

1 - بنی اسرائیل ، در غیبت موسی (ع) ، مورد آزمایش الهی قرار گرفتند .

فإنّا قد فتّنا قومک من بعدک

«من بعدک»؛ یعنی [ای موسی] بعد از آن که تو از قوم خویش جدا گشتی و از انظار آنان غایب شدی. گفتنی است که «فتنه» در اصل در مورد طلا و نقره ای کاربرد دارد که با آتش گداخته شده و خوب و بد آن جدا شده باشد (مصباح) و مراد از آن در آیه بالا، آزمایش است که مایه تشخیص انسان های خوب و بد است.

2 - موسی (ع) در میقات و از طریق وحی ، بر امتحان شدن بنی اسرائیل در غیاب او و گمراه شدن آنان آگاهی یافت .

و عجلت إلیک . . . فإنّا قد فتّنا قومک من بعدک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 6، 5، 3، 1

1- ارائه آیات و معجزات از سوی خداوند به بنی اسرائیل ، دربردارنده آزمونی آشکار و انکارناپذیر برای ایشان

و ءاتینهم من الآیت ما فیه بلؤا مبین

3- گزینش بنی اسرائیل از سوی خداوند ، گزینشی برای آزمایش

و لقد اخترنهم . . . و ءاتینهم ... ما فیه بلؤا

«و آتیناهم» تفسیر و تبیین حقیقت «اخترناهم» است؛ یعنی، گزینش بنی اسرائیل همین بود که خداوند، آنان را از نظر شرایط فکری و اجتماعی مستحق آزمایش دانست و زمینه آن را برای آنان فراهم ساخت.

5- آزمون های الهی در مورد بنی اسرائیل ، روشن و خالی از ابهام

بلؤا مبین

ص: 325

6- آیات و معجزات الهی برای بنی اسرائیل، دارای اهداف گوناگون از جمله امتحان آنان *

وأتینهم من الأیت ما فیہ بلؤا مبین

تعبیر «فیہ بلاء»، این احتمال را مطرح می‌سازد که هر آیه ای صرفاً بعد آزمایشی نداشته است.

112- امتنان بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 5

5 - خداوند تهیه خوراکی ها از هر ناحیه بیت المقدس را برای بنی اسرائیل حلال و مباح کرد .

و کلووا منها حیث شئتم

113- امداد به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 8

8 - پیروزی بنی اسرائیل در آزمون الهی با تحمل رنج ها و سختی ها ، موجب تحقق نصرت الهی و نجاتشان شد .

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم . و اذ فرقنا بکم البحر

آیه قبل که بیانگر آزمون الهی از بنی اسرائیل و تحمل رنجها و سختیها از سوی آنان بود، توضیح دهنده سببیت بنی اسرائیل در شکافته شدن دریاست؛ یعنی، چون بنی اسرائیل آن گونه عمل کردند شایستگی آن را پیدا کردند که خداوند با شکافتن دریا، آنان را نجات دهد و دشمنانشان را هلاک سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 4،10

4 - وعده الهی به بنی اسرائیل بر نصرت آنان

اخذ الله میثق بنی اسرائیل . . . و قال الله انی معکم

در برداشت فوق مخاطب در «معکم»، بنی اسرائیل گرفته شده است، نه خصوص نقبای آنها.

10 - نصرت و یاری خدا به بنی اسرائیل ، مشروط به اقامه نماز ، پرداخت زکات ، ایمان به پیامبران و انفاق در راه خدا

انی معکم لئن اقمتم الصلوه . . . و اقرضتم الله قرضاً حسناً

در برداشت فوق جمله «انی معکم» به منزله جواب شرط و قسم در «لئن اقمتم» گرفته شده است. یعنی در واقع، جمله «لئن اقمتم»، دارای دو جزء است: یکی «انی معکم» و دیگری «لا کفرن...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 5,6

ص: 326

5- تجدید توان اقتصادی و انسانی بنی اسرائیل با امداد الهی پس از اولین شکست

ثم ردنا لكم الكره عليهم و امددناكم بامول و بنين

6- سلطه مجدد بنی اسرائیل بر دشمنانشان پس از اولین شکست، متکی بر توان اقتصادی و نیروی انسانی خدادادی است.

و امددناكم بامول و بنين

114- امر به معروف در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 5

5 - بیان کار های نیک برای مردم (امر به معروف ، ارشاد به نیکی ها و . . .) از عهد های خداوند با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل . . . و قولوا للناس حسناً

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «حسناً» مفعولٌ به برای قولوا باشد. بنابراین «قولوا...»؛ یعنی، نیکوها را برای مردم بگوئید و بیان کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 13

13 - رواج اخلاق خیرخواهی و امر به معروف و نهی از منکر، در میان مردم عصر موسی

و ابتغ فيما ءاتيك الله الدار الآخرة و لاتنس نصيبك من الدنيا و أحسن

115- امیدواری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 8

8 - قوم موسی علی رغم پیشینه گوساله پرستی به رحمت و مغفرت الهی امیدوار بودند.

لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- ایجاد امیدواری به رحمت در بنی اسرائیل ، علی رغم دو بار فسادانگیزی و شکست تلخشان به وسیله خداوند

عسی ربکم أن یرحمکم

مخاطبان آیه با توجه به آیات قبل، بنی اسرائیل است.

ص: 327

116- انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 59 - 12

12 - عیسی (ع)، پیامبری مبعوث شده برای بنی اسرائیل*

و جعلنه مثلاً لبنی إسرئیل

برداشت یاد شده بدین احتمال است که ذکر «مثلاً لبنی اسرائیل» از این باب باشد که عیسی(ع) تنها برای بنی اسرائیل مبعوث شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 4

4 - موسی (ع)، پیامبری مبعوث شده برای بنی اسرائیل

وقد تعلمون أنّی رسول الله إلیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 2

2 - عیسی (ع)، پیامبری مبعوث شده برای بنی اسرائیل

بینی إسرئیل إنّی رسول الله إلیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 26

26 - بعثت پیامبرانی بسیار برای بنی اسرائیل

و یقتلون النبیین بغير الحق

«ال» در «النبین» برای استغراق است و مراد از آن در این جا کثرت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 87 - 3,4

3 - خداوند ، پس از درگذشت موسی (ع) ، رسولانی را پی در پی به سوی بنی اسرائیل فرستاد .

وقفینا من بعده بالرسل

«تقفیه» (مصدر قفینا) به معنای روانه کردن چیزی یا کسی در پی چیزی یا کسی دیگری است. بنابراین جمله «وقفینا...»؛ یعنی، پس از درگذشت موسی(ع)، پیامبران بسیاری را یکی پس از دیگری [به سوی بنی اسرائیل] فرستادیم.

4 - بنی اسرائیل ، برخوردار از رسولانی بسیار

وقفینا من بعده بالرسل

«ال» در «الرسل» برای استغراق است و در این جا حکایت از کثرت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 328

19 - یهود ، پیامبران بسیاری از نژاد اسرائیل را به قتل رساندند .

فلم تقتلون أنبياء الله من قبل

چون جمله «فلم تقتلون ..» (پس چرا پیامبران خدا را می کشتید؟) در جواب ادعای یهود، مبنی بر ایمان آنان به پیامبران بنی اسرائیل، آمده است، معلوم می شود: مراد از «أنبياء الله» پیامبران بنی اسرائیل است.

22 - بنی اسرائیل ، برخوردار از پیامبران بسیار

فلم تقتلون أنبياء الله من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 3,1

1 - موسی (ع) پیامبری از نژاد اسرائیل و مبعوث شده برای بنی اسرائیل

قالوا نؤمن بما أنزل علينا .. و لقد جاءكم موسى بالبينت

3 - موسی (ع) ، برجسته ترین و بارزترین چهره در میان انبیای بنی اسرائیل

و لقد جاءكم موسى بالبينت

ذکر نام موسی(ع)، از میان پیامبران بنی اسرائیل، برای ارائه نمونه ای از برخوردهای کفرآمیز یهود با پیامبران اسرائیلی؛ اشاره به برداشت فوق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 5,10,11,15,26,28,29

5 - پیامبر بنی اسرائیل در عصر طالوت پناهگاه مردم برای رویارویی با دشمنان

اذ قالوا لنبي لهم ابعث

10 - پایبندی بنی اسرائیل زمان طالوت به پیکار در راه خدا ، مورد تردید پیامبرشان (اشموئیل) بود .

قال هل عسيتم ان كتب عليكم القتال الا تقاتلوا

11 - پیمان گرفتن بنی اسرائیلِ زمان طالوت (اشموئیل) از قوم خویش برای پیکار در راه خداوند

قال هل عسیتم ان کتب علیکم القتال

جمله «هل عسیتم» کنایه از پیمان گرفتن از آنان است.

15 - اطمینان بخشیدن بنی اسرائیلِ زمان طالوت به پیامبرشان ، بر پایداری در پیکار با دشمنان

و ما لنا الا نقاتل فی سبیل الله

26 - حضور حضرت موسی (ع) در میان بنی اسرائیل ، مانع تجاوز دشمنان

الم تر الی الملاء من بنی اسرائیل من بعد موسی . . . وقد أُخرجنا من دیارنا

«من بعد موسی» می تواند اشاره باشد به اینکه تا آنگاه که موسی (ع) در میان بنی اسرائیل بود، آنان مورد تجاوز دشمنان قرار نگرفتند.

28 - برخی پیامبران بنی اسرائیل پس از موسی (ع) ، مقام زمامداری جامعه را بر عهده نداشتند . *

ابعث لنا ملکاً . . . وقد أُخرجنا من دیارنا

درخواست ملک (پادشاه و زمامدار)، حاکی از آن است که پیامبر آن عصر پادشاهی و زمامداری جامعه خویش را بر عهده نداشته

است.

29 - نیروهای صادق و پایدار بنی اسرائیل در رکاب طالوت ، شصت هزار نفر بودند .

تولوا الا قليلا

امام باقر (ع) درباره «قلیل» در آیه فوق فرمود: كان القليل ستين الفاً

معانی الاخبار، ص 151، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 245، ح 971.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 7

7 - اخبار غیبی پیامبر بنی اسرائیل ، به بازگشت صندوق عهد به سوی آنان

وقال لهم نبیهم ان ایه ملکه ان یاتیکم التابوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 49 - 1

1 - عیسی (ع) ، فرستاده و رسولی از جانب خداوند ، به سوی بنی اسرائیل

و رسولا الی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 183 - 8،9

8 - بعثت رسولان متعدّد برای بنی اسرائیل ، همراه دلایل روشن (معجزات و براهین)

قد جاءکم رسل من قبلی بالبینات

9 - سوخته شدن قربانی به آتشی از غیب ، معجزه برخی انبیا و رسولان بنی اسرائیل

قال انّ الله عهد الینا .. . قد جاءکم رسل ... وبالذی قلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 14

14 - تعدد انبیا در میان بنی اسرائیل *

ءامنتم برسلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 20 - 12، 4

4 - بنی اسرائیل ، برخوردار از نعمت پیامبرانی متعدد پیش از موسی (ع)

اذ جعل فیکم انبیاء

12 - برانگیخته شدن پیامبران در بنی اسرائیل ، زمینه حاکمیت و استقلال آنان *

اذ جعل فیکم انبیاء و جعلکم ملوکاً

ص: 330

تقدیم جمله «جعل فیکم انبیاء» بر جمله «جعلکم ملوکا»، می تواند اشاره به این معنی باشد که وجود انبیا در میان بنی اسرائیل، سبب استقلال و فرمانروایی آنان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 32 - 20,22,23

20 - خداوند برانگیزنده پیامبرانی بسیار برای هدایت بنی اسرائیل

و لقد جاءتهم رسلنا بالبینت

22 - انبیای بنی اسرائیل، دارای بیاناتی روشن و بدون ابهام در توجیه احکام و قوانین کیفری *

و لقد جاءتهم رسلنا بالبینت

«بینات»، به قرینه صدر آیه، می تواند اشاره به شرح و تبیین کیفرهای الهی در موارد قتل و جنایت باشد.

23 - اتمام حجت خداوند بر بنی اسرائیل با فرستادن پیامبرانی به همراه دلایل روشن

و لقد جاءتهم رسلنا بالبینت

تویخ بنی اسرائیل به جهت اسرافکاری و قانونشکنی پس از ارسال پیامبران، گویای این است که دعوت پیامبران کافی برای هدایت و رفع عذر بوده که از آن به اتمام حجت تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 70 - 3

3 - بعثت پیامبرانی متعدد و بلند مرتبه از جانب خداوند برای بنی اسرائیل

و ارسلنا الیهم رسلا

تنوین در «رسلا» می تواند اشاره به عظمت و مرتبه والای آن رسولان داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 72 - 8

8 - مسیح (ع) پیامبری فرستاده شده به سوی بنی اسرائیل

وقال المسيح يبنى اسرئيل اعبدوا الله ربي وربكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 78 - 8

8 - حضرت داود (ع) و عيسى (ع) از پيامبران بنى اسرائيل مى باشند .

لعن الذين كفروا من بنى اسرئيل على لسان داود و عيسى ابن مريم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 58 - 5

5- برخى از پيامبران ياد شده در سوره مريم (زكريا ، يحيى ، عيسى ، موسى و هارون (ع)) از نسل اسرائيل (يعقوب) بودند .

من النبئين .. من ذرية ابراهيم و اسرئيل

ص: 331

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 3

3 - موسی و هارون ، از طایفه بنی اسرائیل بودند .

و قومهما لنا عبدون

117- انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 26

26 - بعثت پیامبرانی بسیار برای بنی اسرائیل

و یقتلون النبین بغیر الحق

«ال» در «النبین» برای استغراق است و مراد از آن در این جا کثرت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 87 - 3,4

3 - خداوند ، پس از درگذشت موسی (ع) ، رسولانی را پی در پی به سوی بنی اسرائیل فرستاد .

و قفینا من بعده بالرسل

«تقفیه» (مصدر قفینا) به معنای روانه کردن چیزی یا کسی در پی چیزی یا کسی دیگری است. بنابراین جمله «قفینا...»؛ یعنی، پس از درگذشت موسی(ع)، پیامبران بسیاری را یکی پس از دیگری [به سوی بنی اسرائیل] فرستادیم.

4 - بنی اسرائیل ، برخوردار از رسولانی بسیار

و قفینا من بعده بالرسل

«ال» در «الرسل» برای استغراق است و در این جا حکایت از کثرت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 19,22

19 - یهود، پیامبران بسیاری از نژاد اسرائیل را به قتل رساندند .

فلم تقتلون أنبياء الله من قبل

چون جمله «فلم تقتلون . . .» (پس چرا پیامبران خدا را می کشتید؟) در جواب ادعای یهود، مبنی بر ایمان آنان به پیامبران بنی اسرائیل، آمده است، معلوم می شود: مراد از «أنبياء الله» پیامبران بنی اسرائیل است.

22 - بنی اسرائیل، برخوردار از پیامبران بسیار

فلم تقتلون أنبياء الله من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 332

1 - موسی (ع) پیامبری از نژاد اسرائیل و مبعوث شده برای بنی اسرائیل

قالوا نؤمن بما أنزل علينا . . . و لقد جاءكم موسى بالبينت

3 - موسی (ع) ، برجسته ترین و بارزترین چهره در میان انبیای بنی اسرائیل

و لقد جاءكم موسى بالبينت

ذکر نام موسی (ع)، از میان پیامبران بنی اسرائیل، برای ارائه نمونه ای از برخورداردهای کفرآمیز یهود با پیامبران اسرائیلی؛ اشاره به برداشت فوق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 29، 28، 26، 15، 11، 10، 5

5 - پیامبر بنی اسرائیل در عصر طالوت پناهگاه مردم برای رویارویی با دشمنان

اذ قالوا لنبي لهم ابعث

10 - پایبندی بنی اسرائیل زمان طالوت به پیکار در راه خدا ، مورد تردید پیامبرشان (اشموئیل) بود .

قال هل عسيتم ان كتب عليكم القتال الا تقاتلوا

11 - پیمان گرفتن بنی اسرائیل زمان طالوت (اشموئیل) از قوم خویش برای پیکار در راه خداوند

قال هل عسيتم ان كتب عليكم القتال

جمله «هل عسيتم» کنایه از پیمان گرفتن از آنان است.

15 - اطمینان بخشیدن بنی اسرائیل زمان طالوت به پیامبرشان ، بر پایداری در پیکار با دشمنان

و ما لنا الا نقاتل في سبيل الله

26 - حضور حضرت موسی (ع) در میان بنی اسرائیل ، مانع تجاوز دشمنان

الم تر الى الملاء من بنی اسرائیل من بعد موسی . . . وقد أخرجنا من ديارنا

«من بعد موسی» می تواند اشاره باشد به اینکه تا آنگاه که موسی (ع) در میان بنی اسرائیل بود، آنان مورد تجاوز دشمنان قرار نگرفتند.

28 - برخی پیامبران بنی اسرائیل پس از موسی (ع)، مقام زمامداری جامعه را بر عهده نداشتند.*

ابعث لنا ملكاً .. وقد أخرجنا من ديارنا

درخواست ملک (پادشاه و زمامدار)، حاکی از آن است که پیامبر آن عصر پادشاهی و زمامداری جامعه خویش را بر عهده نداشته است.

29 - نیروهای صادق و پایدار بنی اسرائیل در رکاب طالوت، شصت هزار نفر بودند.

تولوا الأقاليم

امام باقر (ع) درباره «قلیل» در آیه فوق فرمود: كان القليل ستين الفاً

معانی الاخبار، ص 151، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 245، ح 971.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 7

ص: 333

7- اخبار غیبی پیامبر بنی اسرائیل ، به بازگشت صندوق عهد به سوی آنان

وقال لهم نبیهم ان ایه ملکه ان یاتیکم التابوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 49 - 1

1- عیسی (ع) ، فرستاده و رسولی از جانب خداوند ، به سوی بنی اسرائیل

و رسولا الی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 183 - 8,9

8- بعثت رسولان متعدّد برای بنی اسرائیل ، همراه دلایل روشن (معجزات و براهین)

قد جاءکم رسل من قبلی بالبینات

9- سوخته شدن قربانی به آتشی از غیب ، معجزه برخی انبیا و رسولان بنی اسرائیل

قال انّ الله عهد الینا .. قد جاءکم رسل ... وبالذی قلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 12 - 14

14- تعدد انبیا در میان بنی اسرائیل *

ءامنتم برسلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 20 - 4,12

4- بنی اسرائیل ، برخوردار از نعمت پیامبرانی متعدد پیش از موسی (ع)

اذ جعل فیکم انبیاء

12- برانگیخته شدن پیامبران در بنی اسرائیل ، زمینه حاکمیت و استقلال آنان *

اذ جعل فيكم انبياء و جعلكم ملوكاً

تقديم جمله «جعل فيكم انبياء» بر جمله «جعلكم ملوكاً»، می تواند اشاره به این معنی باشد که وجود انبیا در میان بنی اسرائیل، سبب استقلال و فرمانروایی آنان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 22, 23

20 - خداوند برانگیزنده پیامبرانی بسیار برای هدایت بنی اسرائیل

و لقد جاءتهم رسلنا بالبينت

22 - انبيای بنی اسرائیل ، دارای بیاناتی روشن و بدون ابهام در توجیه احکام و قوانین کیفری *

و لقد جاءتهم رسلنا بالبينت

ص: 334

«بینات»، به قرینه صدر آیه، می تواند اشاره به شرح و تبیین کیفرهای الهی در موارد قتل و جنایت باشد.

23 - اتمام حجت خداوند بر بنی اسرائیل با فرستادن پیامبرانی به همراه دلایل روشن

و لقد جاءتهم رسلنا بالبینات

تویخ بنی اسرائیل به جهت اسرافکاری و قانونشکنی پس از ارسال پیامبران، گویای این است که دعوت پیامبران کافی برای هدایت و رفع عذر بوده که از آن به اتمام حجت تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 70 - 3

3 - بعثت پیامبرانی متعدد و بلند مرتبه از جانب خداوند برای بنی اسرائیل

و ارسلنا الیهم رسلا

تنوین در «رسلا» می تواند اشاره به عظمت و مرتبه والای آن رسولان داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 72 - 8

8 - مسیح (ع) پیامبری فرستاده شده به سوی بنی اسرائیل

وقال المسیح یبنی اسرئیل اعبدو الله ربی وربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 78 - 8

8 - حضرت داود (ع) و عیسی (ع) از پیامبران بنی اسرائیل می باشند .

لعن الذین كفروا من بنی اسرئیل علی لسان داود و عیسی ابن مریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 5

5- برخی از پیامبران یاد شده در سوره مریم (زکریا، یحیی، عیسی، موسی و هارون (ع)) از نسل اسرائیل (یعقوب) بودند .

من النبیین . . . من ذرّیّہ ابرہیم و اسرعیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 3

3 - موسی و ہارون ، از طایفہ بنی اسرائیل بودند .

و قومہما لنا عبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 59 - 12

12 - عیسی (ع) ، پیامبری مبعوث شدہ برای بنی اسرائیل *

ص: 335

و جعلنه مثلاً لبني إسرائيل

برداشت یاد شده بدین احتمال است که ذکر «مثلاً لبني اسرائيل» از این باب باشد که عیسی (ع) تنها برای بنی اسرائیل مبعوث شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 4

4 - موسی (ع) ، پیامبری مبعوث شده برای بنی اسرائیل

وقد تعلمون اني رسول الله اليكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 2

2 - عیسی (ع) ، پیامبری مبعوث شده برای بنی اسرائیل

بيني إسرائيل اتي رسول الله اليكم

118- انتظارات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 3

3 - رفع بیدادگری فرعون از بنی اسرائیل ، انتظار آنان از بعثت موسی (ع)

قالوا اؤذينا من قبل ان تاتينا و من بعد ما جئتنا

119- انتقام از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 5 - 1

1- انتقام خداوند از بنی اسرائیل ، به وسیله نیروهایی توانمند و جنگاور ، در پی نخستین فسادانگیزی آنان

فاذا جاء وعد أولهما بعثنا عليكم عبداً لنا أولي بأس شديد

«بأس» در لغت به معنای شدت در جنگ است و «أولی بأس» توانمندی و جنگاوری را معنا می دهد.

120- انحراف بنی اسرائیل

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 336

7- وجود زمینه انحرافی، همانند انحرافات بنی اسرائیل در بین مسلمانان

أم تریدون أن تسئلوا رسولکم كما سئل موسى من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 80 - 11

11 - بنی اسرائیل با انحراف های خویش، آینده ناگوار و شومی را برای خود ترسیم نمودند.

لبس ما قدمت لهم انفسهم

121- اندوه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 9

9- مورد تاخت و تاز قرار گرفتن بنی اسرائیل به وسیله جنگاورانی قدرتمند، با فرا رسیدن دومین مرحله فسادانگیزی آنان و هویدا شدن غبار غم و شکست در چهره آنها

فإذا جاء وعد الأخره لیسئوا وجوهکم

ضمیر فاعلی «هم» در «لیسئوا» به «عباداً» باز می گردد و لام در آن برای تعلیل است؛ یعنی، بندگان ما برای اندوهگین کردن شما (بنی اسرائیل) بیایند.

122- انذار بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 1، 4

1- هشدار خداوند به بنی اسرائیل نسبت به دوبار فسادانگیزی قطعی آنان در آینده

وقضینا إلی بنی إسرئیل فی الکتب لتفسدن فی الأرض مرتین

خداوند از آیات 4 تا 8 از دوبار فسادانگیزی بنی اسرائیل و سرکوبی آنان خبر داده است. در اینکه این دو بار تا کنون به وقوع پیوسته است یا خیر، میان مفسران بحث و گفتگوی بسیار شده است و هیچ دلیل قاطع و قانع کننده هم در خود آیات و بیرون از آنها برای وقوع و عدم

وقوع آن دو حادثه وجود ندارد. از این رو، برداشتهای آیات یاد شده به صورت پیشگویی و به گونه ای نوشته شده است که با هر دو احتمال سازگار باشد. گفتنی است: «قضاء» به معنای فیصله دادن شیء است و متعدی شدن آن به «إلی» متضمن معنای «ایحاء» و «اعلام» است و چنان که از آیات بعدی برمی آید، آیه شریفه در مقام تهدید است.

4- هشدار خداوند به بنی اسرائیل به خاطر سرکشی و برتری طلبی بزرگ آنان

وقضینا إلی بنی اسرائیل . . . و لتعلنّ علوًّا کبیرًا

مراد از «لتعلنّ» به قرینه «لتفسدنّ فی الأرض» و نیز به قرینه آیه بعد - که در آن عکس العمل خداوند با این عمل بنی اسرائیل

ص: 337

بیان شده است - برتری طلبی است و نه برتری یافتن اجتماعی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 7

7- تهدید شدن بنی اسرائیل به کیفر مجدد در صورت بازگشت به فتنه گری ، از سوی خداوند

و إن عدتم عدنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 5

5- هشدار خداوند به بنی اسرائیل ، در غافل نشدن از آخرت پس از دستیابی به آرامش و حاکمیت

اسكنوا الأرض فإذا جاء وعد الآخرة جئنا بكم لفيفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 1

1 - انحراف و گوساله پرستی بنی اسرائیل در زمان غیبت موسی (ع) ، علی رغم هشدار های هارون (ع) صورت گرفته بود .

و لقد قال لهم هرون من قبل

«من قبل»؛ یعنی، پیش از بازگشت موسی(ع) از میقات.

123- انذار گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 14

14 - موسی (ع) ، گوساله پرستان بنی اسرائیل را مردمی عهدشکن توصیف کرده و آنها را به عذاب سخت الهی هشدار داد .

أم أردتم أن يحلّ عليكم غضب من ربكم

124- انفاق در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- نماز، زکات، ایمان به همه انبیا و حمایت از آنان و انفاق، از تکالیف بنی اسرائیل

لئن اقمتم الصلوه وءاتیتم الزکوه .. و عززتموهم و اقرضتم الله

ص: 338

125- اهانت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 9

9- اهانت قوم موسی ، نسبت به ساحت مقدس خداوند

فاذهب انت وربک

گفتن «ربک» و نه «ربنا»، حاکی از جسارت قوم موسی به خداوند است.

126- اهمیت اتحاد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 12

12 - حفظ وحدت و یک پارچگی و جلوگیری از تفرقه ، عذر هارون (ع) جهت اقدام نکردن به صورت عملی علیه گوساله پرستان بنی

اسرائیل

إِنِّي خشيت أن تقول فرقت بين بنی إسرائيل

127- اهمیت امنیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 23 - 3

3- رعایت جوانب امنیتی و حفاظتی در گریز بنی اسرائیل از نظام فرعونی

فأسر... ليلاً

128- اهمیت سکونت بنی اسرائیل در مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 7

7 - حضور بنی اسرائیل در مصر ، برای فرعونیان اهمیت بسیاری داشت .

مطرح نمودن درخواست اجازه فرعون، برای خروج بنی اسرائیل از مصر، نشانه اهمیت حضور بنی اسرائیل در مصر و بیانگر نقش آنان در انجام امور فرعونیان است.

129- اهمیت نجات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 17 - 1

1 - رهنایدن بنی اسرائیل از سلطه و ستم فرعونى ، در رأس اهداف موسى (ع) و هارون (ع) قرار داشت .

أن اتت القوم الظلمین . . . فأتیا فرعون فقولاً . . . أن أرسل معنا بنی إسرئیل

مقصود از «إرسال» (فرستادن) در این جا آزاد کردن و رها ساختن بنی اسرائیل است. بنابراین از آیه یاد شده استفاده می شود که اساسی ترین مأموریت موسى (ع) این بود که بنی اسرائیل را از سرزمین فرعونیان خارج کند و آنان را از بند اسارت و بردگی مصریان آزاد سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 115 - 2

2 - نجات موسى و هارون (علیهما السلام) و قوم شان ، مهم ترین و برجسته ترین نعمت و احسان خداوند به ایشان بود .

و لقد منّا علی موسى و هرون . و نجّینهما و قومهما من الکرب العظیم

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که نجات موسى و هارون (علیهما السلام) از اندوه بزرگ بخشی از نعمت های الهی به ایشان بود؛ ولی در عین حال به طور جداگانه ذکر شده است.

130- اهمیت هدایت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 6

6- موسى (ع) از جانب خداوند وظیفه داشت که قوم خود را در هدایت ، در اولویت قرار دهد .

و لقد أرسلنا موسى بأیتنا أن أخرج قومک من الظلمت إلى النور

دستور خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) این بود: «لتخرج الناس من الظلمات إلى النور» در حالی که به حضرت موسى (ع) فرموده است: «أخرج قومک من الظلمات». از آن جایی که بی شک رسالت موسى (ع) فراتر از قوم بنی اسرائیل بوده است، مراد از قید «قومک» احتمالاً در اولویت قرار دادن آنهاست.

131- ایجاد امیدواری در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 4

4 - موسی (ع)، قوم خویش را به هلاکت فرعونیان و حاکمیت بنی اسرائیل بر سرزمین مصر امیدوار ساخت .

عسى ربکم أن یهک عدوکم ویستخلفکم فی الأرض

ص: 340

132- ایمان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 2

2- در پس تحقق معجزه موسی (ع) و شکست ساحران ، تنها گروه اندکی از بنی اسرائیل به وی گرویده و ایمان آوردند .

فما آمن لموسی إلا ذریه من قومه

برداشت فوق بر اساس ارجاع ضمیر «من قومه» به «موسی» است ; ضمناً تنکیر «ذریه» دلالت بر تقلیل می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 28

28- قوم موسی (بنی اسرائیل) ، برخوردار از ایمان و معرفت بالا نسبت به معارف الهی

إذ قال له قومه لا تفرح . . . و ابتغ فیما یتیک الله الدار الآخره . . . و أحسن . . . و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 11

11- سرزنش مشرکان عرب از سوی خداوند ، به سبب کفرورزی به قرآن ، علی رغم ایمان برخی غیر عرب به حقانیت آن *

و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن و استکبرتم

این احتمال در آیه وجود دارد که تذکر قرآن به ایمان فردی از بنی اسرائیل؛ از آن جهت برای مشرکان عرب سرزنش بار باشد که بنی اسرائیل در اصل عرب نبودند و عوامل نژادی و زبانی، مقتضی آن بوده تا در برابر قرآن خاضع نشوند. با این وصف برخی از آنان به قرآن ایمان آوردند؛ در حالی که مشرکان عرب - که قرآن به لغت آنان نازل شده - از پذیرش آن امتناع ورزیدند.

133- ایمان نیاکان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 2

2- خداوند ، ایمان و شرافت نیاکان بنی اسرائیل را به آنان یادآور شد .

هدی لبنی اسرائیل . . . ذریه من حملنا مع نوح

نصب «ذریه» یا به تقدیر حرف ندا و یا به تقدیر فعل «اخص» است. در هر صورت یادآوری عنوان «ذریه همراهان نوح» بیانگر حقیقت فوق است.

ص: 341

134- بازگشت بنی اسرائیل به مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 28 - 7

7- بازگشت بنی اسرائیل به مصر و برخورداری آنان از ثروت و امکانات آن سرزمین ، پس از هلاکت فرعونیان *

کذلک و اورثنها قومًا آخرین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «قومًا آخرین» تمام بنی اسرائیل باشد.

135- باغهای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 59 - 2

2- بنی اسرائیل ، وارث سرزمینی آباد و برخوردار از باغ ها و چشمه سار ها ، پس از خارج شدن آنان از مصر

کذلک و اورثنها بنی إسرئیل

ضمیر «ها» در «اورثناها» به مطلق «جئات» بازمی گردد؛ نه جنات مربوط به فرعونیان. بنابراین، آیه یاد شده و آیه قبل، بیانگر این حقیقت است که خداوند، از سویی فرعونیان را از باغ ها و کاخ های شان بیرون کرد و همه آنان را به دریا ریخت و از سوی دیگر بنی اسرائیل را که در مصر فاقد هرگونه امکانات بودند، به جای دیگری منتقل کرد و سرزمینی آباد و پر برکت که عبارت است از ارض مقدس باشد در اختیارشان قرار داد و به آنان فرمود «ادخلوا الأرض المقدسه التي كتب الله لكم»، (مانده (5) آیه 21).

136- بت پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 1

1 - موسی (ع) با انکار شایستگی غیر خدا برای پرستش ، از گرایش قومش به بت پرستی شگفت زده شد .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً

همزه در «أغیر الله» برای انکار و تعجب و «کم» به تقدیر لام است. «إلهاً» مفعول برای «أبغی» و «غیر الله» صفت و یا حال برای «إلهاً» است. یعنی: «أبغی لكم إلهاً غیر الله»

137- بدرفتاری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 23

23 - بنی اسرائیل ، جز اندکی از آنان ، با مردمان معاشرت نیکو نداشتند ، نماز را اقامه نکردند و از پرداخت زکات طفره رفتند .

ص: 342

و قولوا للناس حسناً و أقيموا الصلوه و آتوا الزكوه ثم توليتم إلا قليلا منكم

138- برتری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 47 - 7,8,9

7 - خداوند ، بنی اسرائیل را بر همه مردمان عصرشان برتری داد .

و أنى فضلتكم على العلمين

کلمه «عالمین» گاهی بر همه هستی و گاهی به موجودات دارای عقل و شعور اطلاق می شود و احیاناً کاربرد آن، انسانها هستند. به نظر می رسد مراد از «العالمین» در آیه مورد بحث - به مناسبت حکم و موضوع - انسانها باشد.

8 - برتری بنی اسرائیل بر همه مردم ، از نعمت های گران سنگ الهی بر آنان

و أنى فضلتكم على العلمين

برداشت فوق مبتنی بر این است که: عطف «أنى فضلتكم» بر «نعمتى» عطف خاص بر عام، یا عطف تفسیری باشد.

9 - به خاطر داشتن نعمت برتری بنی اسرائیل بر همگان ، سفارش و توصیه خداوند به آنان

اذكروا نعمتى .. أنى فضلتكم على العلمين

عطف «أنى فضلتكم» بر «نعمتى» اقتضا می کند که: «أنى فضلتكم» نیز مفعول «اذكروا» باشد؛ یعنی: اذكروا .. أنى فضلتكم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 122 - 7,8,9

7 - خداوند ، بنی اسرائیل را در برهه ای از تاریخ ، بر همه مردمان برتری داد .

و أنى فضلتكم على العلمين

کلمه «عالمین» بر همه هستی و گاهی به همه موجودات دارای عقل و شعور اطلاق می گردد و احیاناً کاربرد آن خصوص انسانهاست. به نظر می رسد مراد از آن در آیه شریفه - به مناسبت حکم و موضوع - انسانها باشد.

8 - برتری بنی اسرائیل بر همه مردم ، از نعمت های گران سنگ الهی بر بنی اسرائیل

اذكروا نعمتی التي أنعمت علیكم و أنئی فضلتكم علی العلمین

برداشت فوق مبتنی بر این است که عطف «أنئی فضلتكم» بر «نعمتی» عطف خاص بر عام و یا عطف تفسیری باشد.

9- بنی اسرائیل ، در صورت یادآوری نعمت های گران سنگ الهی و بررسی علت های فضیلتشان در اعصار گذشته ، زمینه های ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در خویش ، شکوفا خواهند کرد .

و من یکفر به فأولئک هم الخسرون. بینی إسرءیل اذکروا نعمتی

به نظر می رسد توصیه به یادآوری نعمتهای خدادادی، پس از بیان خطر کفرورزی به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و قرآن، ارائه رهنمودی باشد برای ایجاد زمینه ایمان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 3,4

ص: 343

3 - خداوند ، بنی اسرائیل زمان موسی را بر همه اقوام و ملل عصرشان برتری بخشید .

و هو فضلکم علی العلمین

«ال» در «العالمین» برای عهد و اشاره به عالمین عصر موسی است.

4 - موسی (ع) با بیان احسان و تفضل ویژه خداوند بر بنی اسرائیل ، تنها او را شایسته پرستش برای آنان معرفی کرد .

قال أغير الله أبغیکم إلهاً و هو فضلکم علی العلمین

جمله «و هو فضلکم» حالیه و به منزله تعلیلی است برای جمله «أغير الله . . .» یعنی چگونه امکان دارد غیر خدا را برای پرستش شما بجویم در حالی که نعمتها، از جمله برتری شما بر دیگر اقوام و ملل، عطای اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 16 - 9

9 - برتری یافتن بنی اسرائیل بر مردمان عصر خویش ، در پی رسالت موسی (ع)

و فضّلنهم علی العلمین

مراد از «العالمین» در برداشت یاد شده، مردمان عصر بنی اسرائیل دانسته شده است.

139- برخورد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 9

9 - تکذیب پیامبران الهی و کشتن آنان ، شیوه بنی اسرائیل در برخورد با انبیا

کَلِمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ .. فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

140- بردگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 5

5 - بنی اسرائیل ، دربند اسارت و بردگی فرعون و اشراف حکومت او

وقومهما لنا عبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 2، 1

1 - انتقاد صریح موسی (ع) از فرعون به خاطر به بردگی کشاندن بنی اسرائیل

و تلک نعمه . . . أن عبّدتّ بنی إسرئیل

جمله «و تلک نعمه. . .» استفهامی و به تقدیر «أوتلک...» است. «أن عبّدتّ» می تواند عطف بیان برای اسم اشاره «تلک» و یا

ص: 344

منصوب به نزع خافض (لام تعلیل) و به تقدیر «لأن عبّدت» باشد. «تعیید» (مصدر «عبّدت») به معنای برده و بنده [خود] ساختن است؛ یعنی، آیا این که فرزندان اسرائیل را بنده خود ساخته ای، این نعمتی است که منت آن را بر من می نهد.

2- بنی اسرائیل، تحت بردگی و استثمار شدید نظام فرعون

أن عبّدت بنی اسرائیل

141- بردگی در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 6

6- «عن علی بن موسی الرضا (ع) : كانت الحکومه فی بنی اسرائیل إذا سرق أحد شیئاً استرق به ، . . . فقال لهم یوسف : ما جزاء من وجد فی رحله ؟ قالوا : هو جزاؤه . . .»

از امام رضا(ع) روایت شده است: [قانون] در حکومت بنی اسرائیل چنین بود که اگر کسی چیزی را می دزدید، در مقابل آن به بردگی گرفته می شد . . . پس یوسف به کاروانیان گفت: جزای کسی که [آن جام] در بار او یافت شود چیست؟ گفتند: خود او جزای آن است . . . [که باید به بردگی گرفته شود].

142- برگزیدگان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 2

2- خداوند از میان بنی اسرائیل دوازده سرپرست بر آنان گماشت .

و بعثنا منهم اثنی عشر نقیباً

«نقیب» به کسی گفته می شود که از سوی والی و حاکم، بر گروه و طائفه ای ریاست و سرپرستی می کند.

143- برگزیدگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 16 - 2

2- بنی اسرائیل، قومی برگزیده و مورد عنایات الهی در گذشته تاریخ

ولقد آتينا بنى اسرائيل

ص: 345

144- برگزیدگی رهبران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 6

6 - صبر و یقین برخی از پیروان موسی (ع) به آیات الهی، زمینه ساز گزینش آنان از سوی خدا برای پیشوایی بنی اسرائیل بود.

و جعلنا منهم أئمة .. لَمَّا صَبَرُوا وَ كَانُوا بَأَيْتِنَا يُوْقِنُونَ

بنابراین احتمال که در «لَمَّا» معنای جزا باشد؛ یعنی، آنان به رهبری انتخاب شدند، به پاداش صبری که پیشه کردند و یقینی که به آیات الهی پیدا کردند.

145- بسیج بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 1,5

1 - عذر خواستن موسی (ع) در پیشگاه پروردگار، از ناتوانی خویش در بسیج بنی اسرائیل برای مبارزه با جباران

قال رب انی لا املک الا نفسی و اخی

5 - هارون، همانند موسی (ع)، مأمور بسیج بنی اسرائیل برای فتح سرزمین مقدس

قال رب انی لا املک الا نفسی و اخی

آیه بیست و سوم (وقال رجلان ..) بیانگر آن است که آن دو مرد نیز همانند هارون مطیع موسی (ع) بودند و این حقیقت با تفسیر جمله «لا املک الا- نفسی و اخی» به اینکه تنها اختیاردار خود و برادرم هستم و در میان بنی اسرائیل تنها هارون فرمانبردار من است، سازگار نیست. بنابراین باید گفت «اخی» مبتدایی است با حذف خبر (و اخی لایملک الانفسه) و نام بردن از خود و برادرش به این دلیل است که بسیج بنی اسرائیل بر عهده هارون نیز بوده است.

146- بشارت به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 9

9 - خداوند به قوم موسی - در صورت ورود به بیت المقدس با رعایت آداب آن - نوید آمرزش گناهانشان را داد .

ادخلوا هذه القرية . . . و قولوا حطه نغفر لكم خطيكم

ظاهر این است که «نغفر لكم» جواب برای همه امرهایی است که در آیه شریفه مطرح شده بود. بنابراین تقدیر چنین است: «ان تدخلوا و تأكلوا و تدخلوا الباب سجداً و تقولوا حطه نغفر لكم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 13

13 - تضمین پاداش عظیم در برابر حفظ جان هر انسان ، نویدی از جانب خداوند بر بنی اسرائیل

ص: 346

کتبنا علی بنی اسرائیل . . . من احیایا فکانما احیا الناس جميعاً

همسنگی حفظ حیات یک انسان با تمامی انسانها، می تواند کنایه از پاداش عظیم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 6

6 - موسی (ع) ، نابودی حکومت فرعونى و تسلط مردمش بر سرزمین مصر را به آنان بشارت داد .

قال موسی لقومه . . . إن الأرض لله یورثها من یشاء من عباده

چون موسی (ع) در پی تهدیدهای فرعون با جمله «إن الأرض . . .» در صدد تسلی بخشیدن به بنی اسرائیل بود، این جمله متضمن اخبار به نابودی فرعونیان و جانشینی بنی اسرائیل خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 5

5 - نوید های خداوند به قوم موسی با هلاکت فرعونیان و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل به سرزمین آنان ، بی کم و کاست ، تحقق یافت .

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل

«کلمه» به معنای سخن است و مراد از آن به قرینه صدر آیه و نیز آیات 128 و 129 نوید هلاک سازی فرعونیان و جانشینی بنی اسرائیل از آنان است. «تمت» یعنی به طور کامل و تمام تحقق یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 14، 9

9 - خداوند نوید بخش آمرزش گناهان بنی اسرائیل در صورت رعایت آداب تعیین شده برای ورود و سکونتشان در بیت المقدس

اسکنوا . . . و ادخلوا الباب سجداً نغفر لکم خطیئکم

ظاهر این است که «نغفر لکم» جواب برای همه اوامری است که در آیه مطرح شده. بنابراین تقدیر چنین است: «إن تسکنوا و تأکلوا و تقولوا و تدخلوا الباب سجداً نغفر لکم».

14 - خداوند محسنان بنی اسرائیل را در صورت رعایت آداب تعیین شده برای ورود به بیت المقدس ، به پاداشی افزونتر از احسانشان نوید داد .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 10

10 - خداوند به موسی (ع) فرمان داد تا رهایی بنی اسرائیل از چنگال فرعون را به آنان بشارت دهد .

و نجنا برحمتک من القوم الکفرین . . . و بشر المؤمنین

ص: 347

147- بصیرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 14

14 - اصلاح بینش و بصیرت بنی اسرائیل پس از پذیرش توبه آنان

ثم تاب الله عليهم ثم عموا و صموا

کلمه «ثم» در جمله «ثم عموا و صموا» می رساند که بنی اسرائیل - پس از شمول رحمت الهی بر آنان و توبه به درگاه خداوند - بصیرت از دست رفته خویش را بازیافتند، اگر چه در مرحله و زمان دیگر بصیرت خویش را از دست داده و به اعمال ناروا گرایش پیدا کردند.

148- بعثت انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 21

21 - تمامی پیامبران مبعوث شده به سوی بنی اسرائیل ، دارای دلایل روشن (معجزه - برهان) بر حقانیت رسالت خویش

و لقد جاءتهم رسلنا بالبینت

149- بقای نسل بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 2

2- نابود و منقرض نشدن نسل بنی اسرائیل ، علی رغم هجوم سنگین نیرو های توانمند و دو بار شکست سخت آنان

عسی ربکم أن یرحمکم

150- بنی اسرائیل در بیابان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 10، 3

3 - خداوند ، برای تغذیه قوم موسی - به هنگام عبورشان از صحرا - برای آنان « منّ » (ترنجبین) و « سلوی » (بلدرچین) فرستاد .

وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْمَنِّ وَالسَّلْوَى

کلمه «منّ» در لغت به ترنجبین و نیز به شربت شیرین، همانند عسل معنا شده است و در معنای «سلوی» گفته شده که پرنده ای است سفید رنگ همانند بلدرچین و برخی نیز گفته اند «سلوی» همان بلدرچین است.

ص: 348

10 - دسترسی قوم موسی به غذا های طیب و غیر طیب (حلال و حرام) در پی عبورشان از دریا و دوران صحراگردی

كلوا من طيبات ما رزقناكم

آوردن کلمه «طیبات» و اضافه کردن آن به «ما رزقناکم» بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 2

2 - فرمان تصرف بیت المقدس به بنی اسرائیل ، پس از زندگانی بیابانی آنان بود .

و ظللنا علیکم الغمام . . . و اذ قلنا ادخلوا هذه القرية

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 7

7 - نزول « منّ و سلوی » بر بنی اسرائیل ، پس از نجات آنان از چنگال فرعون و استقرار آنها در بیابان بوده است .

قد أنجینکم . . . وعدناکم . . . ونزلنا علیکم المنّ والسلوی

نزول «منّ و سلوی»، نشان عاری بودن منطقه از مواد غذایی متداول و بیابانی بودن محیط استقرار آنها است.

151- بنی اسرائیل در بیت المقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 19، 10، 5، 2، 1

1 - بنی اسرائیل فرمان یافتند تا پس از زندگانی بیابانی ، در آبادی بیت المقدس سکونت گزینند .

و اذ قیل لهم اسکنوا هذه القرية

«قریه» در لغت به معنای روستا و نیز شهر آمده و در قرآن نیز در هر دو معنا استعمال شده است. و چون قرینه ای یافت نشد که کدامین معنا مراد است، در برداشت فوق کلمه «آبادی» آورده شد. «ال» در «القریه» عهد حضوری و اشاره به دیاری خاص دارد. بسیاری از مفسران بر آنند که مراد از آن بیت المقدس است.

2 - فرمان به سکونت گزیدن در آبادی بیت المقدس ، فرمانی بود از جانب خدا به بنی اسرائیل

وإذ قيل لهم اسكنوا هذه القرية

کلمه «قیل» به صورت مجهول آمده و فرمان دهنده ذکر نشده است، ولی از جمله «نغفر لکم . . .» به دست می آید که فرمان دهنده خداوند است.

5- خداوند تهیه خوراکی ها از هر ناحیه بیت المقدس را برای بنی اسرائیل حلال و مباح کرد .

و کلوا منها حیث شئتم

10- بنی اسرائیل پیش از ورود به بیت المقدس گناهان فراوانی داشتند .

نغفر لکم خطیتکم

برداشت فوق با توجه به کلمه «خطیئات» - که به صورت جمع آمده - استفاده شده است.

19- داستان ورود بنی اسرائیل به بیت المقدس ، داستانی عبرت آموز و شایسته به یاد داشتن

ص: 349

و إذ قيل لهم اسكنوا .. سنزید المحسنین

کلمه «إذ» متعلق به فعلی مانند «اذکروا» (به یاد داشته باشید)، است.

152- بنی اسرائیل در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 66 - 2

2- تعقیب بنی اسرائیل از سوی فرعونیان در مسیر باز شده در دریا به وسیله موسی (ع)

و أنجینا موسی و من معه أجمعین . ثم أغرقنا الآخرين

153- بنی اسرائیل در دریای سرخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 2

2- خداوند ، دریای سرخ را برای عبور بنی اسرائیل شکافت .

و إذ فرقنا بکم البحر

«فرق» (مصدر فرقنا) به معنای فاصله انداختن و شکافتن است.

154- بنی اسرائیل در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 3

3- بنی اسرائیل در حکومت فرعون ، زندگی سختی داشتند و جان پسران آنها در خطر بود .

أن اقلذیه فی التابوت فاقلذیه فی الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 30 - 2

2- زندگی بنی اسرائیل در نظام فرعونی ، همراه با ذلت و مشقت های فراوان

ولقد نَجَّينا بنى إِسْرَءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ

ص: 350

155- بنی اسرائیل در ساحل دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 63 - 1

1 - قرار گرفتن بنی اسرائیل در میان سپاه فرعون و دریا

فلما ترءا الجمعان .. فأوحينا إلى موسى أن اضرب بعصاك البحر

از عبارت «أن اضرب بعصاك البحر» معلوم می شود که بنی اسرائیل به هنگام مشاهده سپاه فرعون، نه راه پیش داشتند و نه راه پس؛ زیرا در یک طرف آنان دریا قرار داشت و در سوی دیگر سپاه فرعون.

156- بنی اسرائیل در سرزمین شامات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 9، 4، 1

1- دستور خداوند به بنی اسرائیل، پس از هلاک فرعونیان مبنی بر انتخاب سرزمین مورد نظرشان (شام یا مصر) برای سکنی گزیدن

وقلنا من بعده لبني إسرائيل اسكنوا الأرض

4- تسلط و حاکمیت بنی اسرائیل با اذن الهی بر سرزمین مصر (یا شام) پس از هلاکت فرعون *

اسكنوا الأرض

برداشت فوق بدان احتمال است که مراد از «اسكنوا» استقرار و حاکمیت یافتن باشد که تا آن روز بنی اسرائیل فاقد آن بودند و مراد از «الأرض» سرزمین شام [و یا مصر] باشد.

9- وعده خداوند به بنی اسرائیل جهت گردآوری آنان در سرزمین فلسطین، پس از فرا رسیدن دومین موعد فساد آنان در آن سرزمین

جتنا بكم لفيئاً

برداشت فوق بدان احتمال است که «وعد الأخره» اشاره ای باشد به آن دو موعدی که خداوند در آغاز این سوره (آیه 4) برای بنی اسرائیل پیش بینی کرده و به آنان هشدار داده است.

157- بنی اسرائیل در سرزمین مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- حضور موسی (ع) و بنی اسرائیل در سرزمین مصر ، غیر قابل تحمل برای فرعون و موجب تصمیم وی به اخراج قهرآمیز آنان

فأراد أن يستفرّهم من الأرض

بنابر اینکه مراد از «الأرض» سرزمین مصر باشد - که مقرر حکومت فرعون بوده است - نکته فوق قابل استفاده است.

ص: 351

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 4، 1

1- دستور خداوند به بنی اسرائیل ، پس از هلاک فرعونیان مبنی بر انتخاب سرزمین مورد نظرشان (شام یا مصر) برای سکنی گزیدن

و قلنا من بعده لبني إسرائيل اسكنوا الأرض

4- تسلط و حاکمیت بنی اسرائیل با اذن الهی بر سرزمین مصر (یا شام) پس از هلاکت فرعون *

اسكنوا الأرض

برداشت فوق بدان احتمال است که مراد از «اسکنوا» استقرار و حاکمیت یافتن باشد که تا آن روز بنی اسرائیل فاقد آن بودند و مراد از «الأرض» سرزمین شام [و یا مصر] باشد.

158- بنی اسرائیل در سرزمین مقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 21 - 3، 2

2- سکنی گزینی قوم موسی (ع) در سرزمین مقدس ، تقدیری از جانب خداوند

الارض المقدسه التي كتب الله لكم

3- سکونت قوم موسی (ع) در سرزمین مقدس ، حقی برای ایشان از جانب خداوند

التي كتب الله لكم

159- بنی اسرائیل در صحرای سینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 10

10 - قوم موسی در صحرای سینا از غذا های رویدنی زمین بی بهره بودند .

فادع لنا ربك يخرج لنا مما تنبت الأرض

160- بنی اسرائیل در غیاب موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 7

7 - بنی اسرائیل ، در غیاب موسی (ع) به گوساله پرستی روی آوردند .

ثم اتخذتم العجل من بعده

ص: 352

«من بعده»؛ یعنی پس از غیاب موسی (ع) و دور شدنش از بنی اسرائیل. «اتخذتم» از افعال تصییر است. کلمه «العجل» مفعول اول آن و مفعول دومش «الها» است که به خاطر وضوحش در کلام آورده نشده است؛ یعنی: «ثم جعلتم العجل الها لكم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 4

4- قوم موسی ، در غیاب او به گوساله پرستی روی آوردند .

ثم اتخذتم العجل من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 9، 4، 2، 1

1 - بنی اسرائیل ، در غیبت موسی (ع) ، مورد آزمایش الهی قرار گرفتند .

فإنا قد فتنا قومك من بعدك

«من بعدك»؛ یعنی [ای موسی] بعد از آن که تو از قوم خویش جدا گشتی و از انظار آنان غایب شدی. گفتنی است که «فتنه» در اصل در مورد طلا و نقره ای کاربرد دارد که با آتش گداخته شده و خوب و بد آن جدا شده باشد (مصباح) و مراد از آن در آیه بالا، آزمایش است که مایه تشخیص انسان های خوب و بد است.

2 - موسی (ع) در میقات و از طریق وحی ، بر امتحان شدن بنی اسرائیل در غیاب او و گمراه شدن آنان آگاهی یافت .

و عجلت إليك .. . فإننا قد فتنا قومك من بعدك

4 - سامری ، موجب گمراهی بنی اسرائیل در غیاب موسی (ع) شد .

و أضلهم السامريّ

«سامری» نام شخصی است که از قوم بنی اسرائیل بود و موجب گمراهی آنان گردید.

9 - اعتراض خداوند به موسی (ع) در مورد جدا شدن او از مردم و پیشی گرفتن بر آنان ، به جهت بروز انحراف در آنان ، در غیاب وی بوده است .

و ما أعجلك .. . فإننا قد فتنا قومك من بعدك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - موسی (ع) در پی آگاه شدن از گمراهی بنی اسرائیل همراه با خشم و اندوهی شدید، به نزد آنان بازگشت.

وَأَضْلَهُمُ السَّامِرِيُّ . فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسْفًا

با توجه به آیات دیگر قرآن در این زمینه و نیز قرینه های موجود در همین آیات، چنین بر می آید که گمراه شدن بنی اسرائیل به دست سامری در میقات چهل روزه موسی (ع)، اتفاق افتاده بود و رجوع موسی (ع) به قوم خود نیز پس از پایان میقات بوده است. «غضببان» - چنان که برخی از اهل لغت گفته اند - به شخصی گفته می شود که غضب شدیدی داشته باشد و «أسف» به فرد خشمگینی گفته می شود که بر چیزی افسوس می خورد (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- بنی اسرائیل ، در زمان غیبت موسی (ع) و رفتن او به میقات ، زیورآلات غنیمتی خود را دور انداختند .

حَمَلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا

«قذف» به معنای پرتاب کردن و دور انداختن است. با توجه به جمله «حَمَلْنَا أَوْزَارًا» به نظر می رسد، بنی اسرائیل زیورآلات به غنیمت گرفته شده را به این خاطر که گناه و آلودگی است، به دور انداختند. و یا به جهت بی قدر و قیمت شدن آنها در شرایط صحرا و زندگی بیابانی، تصمیم به دور انداختن آنها گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 10

10 - هارون ، وظیفه دار رهبری و ارشاد بنی اسرائیل در غیبت موسی (ع)

و لقد قال لهم هرون من قبل

161- بنی اسرائیل در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 13

13 - خداوند ، در قیامت نسبت به اختلافات بنی اسرائیل ، داوری خواهد کرد .

و لقد بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ .. . إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 7,8

7- احضار دسته جمعی بنی اسرائیل در قیامت ، برای بازجویی از آنان درباره نعمت های خدادادی

اسكنوا الأرض فإذا جاء وعد الآخرة جئنا بكم لفيقاً

برداشت فوق بدان احتمال است که احضار و حشر جمعی بنی اسرائیل در قیامت - به قرینه فراز پیش (اسكنوا الأرض) - از آن جهت باشد که آنان پاسخگوی نعمت بزرگ خدادادی (اسكنوا الأرض) باشند.

8- احضار دسته جمعی بنی اسرائیل همراه با فرعونیان در قیامت برای مؤاخذه

جئنا بكم لفيقاً

بنابر اینکه مراد از «کم» بنی اسرائیل و نیز فرعونیان هلاک شده باشند، این برداشت به دست می آید.

162- بنی اسرائیل در مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 2,4

2- موسی و هارون (ع) مأموریت یافتند تا برای آن دسته از بنی اسرائیل که ساکن شهر مصر بودند، اقدام به تهیه مسکن نمایند

ص: 354

و أوحينا إلى موسى وأخيه أن تبوءا لقومكما بمصر بيوتاً

برداشت فوق بر این اساس است که «بمصر» متعلق به عامل مقدر و حال یا صفت برای «قوم» باشد؛ یعنی: تبوءاً لقومكما کائینین یا الکائینین بمصر.

4- موسی و هارون (ع)، از طرف خداوند مأموریت یافتند قوم خود را از مناطق مختلف، گرد آورده و در شهر مصر متمرکز کنند.

و أوحينا إلى موسى وأخيه أن تبوءا لقومكما بمصر بيوتاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که «بمصر» متعلق به «تبوءاً» باشد. به این صورت که بنی اسرائیل چون در مناطق مختلف مصر پراکنده بودند و خارج کردن آنان از آن سرزمین در این حال برای موسی (ع) عادتاً ممکن نبود، خداوند با این دستور می خواست آنان در یک جا متمرکز شوند تا در خارج کردنشان از مصر مواجه با مشکل نشوند.

163- بنی اسرائیل در میقات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 2, 1

1 - خداوند از موسی (ع) خواست تا گروهی از قومش را همراه خود به میعادگاه مناجات بیاورد.

و اختار موسى قومه سبعين رجلا لميقتنا

2 - موسی (ع) از میان بنی اسرائیل هفتاد نفر را برای بردن به میعادگاه مناجات انتخاب کرد.

و اختار موسى قومه سبعين رجلا لميقتنا

کلمه «سبعین» مفعول برای «اختار» می باشد و «قومه» به سبب حذف حرف جر، منصوب شده است؛ یعنی «من قومه». البته برخی «قومه» را مفعول و «سبعین» را بدل از آن گرفته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 4

4 - سمت راست کوه طور، میقات و وعده گاه شرفیابی بنی اسرائیل برای پاسخ گویی به دعوت خداوند بود.

و وعدنکم جانب الطور الایمن

«ایمن» به معنای «یمنین» (طرف راست) است و مراد از «جانب راست طور» دامنه و یا فضای سمت راست آن بوده است.

164- بنی اسرائیل دوران داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 10

10 - گروهی از بنی اسرائیل زمان داود و عیسی عصیان پیشه و تجاوزگر بودند .

ص: 355

لعن الذين كفروا من بنى اسرائيل . . . ذلك بما عصوا و كانوا يعتدون

165- بنى اسرائيل دوران عيسى (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 78 - 10

10 - گروهی از بنی اسرائیل زمان داود و عیسی عصیان پیشه و تجاوزگر بودند .

لعن الذين كفروا من بنى اسرائيل . . . ذلك بما عصوا و كانوا يعتدون

166- بنى اسرائيل دوران موسى (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 55 - 2

2 - بنی اسرائیل عصر موسی ، خواهان مشاهده خداوند شدند .

لن تؤمن لك حتى نرى الله جهره

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 60 - 7

7 - بنی اسرائیل عصر موسی متشکل از دوازده طایفه بودند .

فانفجرت منه اثنتا عشرة عیناً قد علم كل أناس مشربهم

«أناس» جمع انس و مراد از آن طوایف بنی اسرائیل است که به قرینه «اثنتا عشرة عیناً» معلوم می شود، آنها دوازده طایفه بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 93 - 14

14 - قلب ها و دل های یهودیان عصر موسی آکنده از عشق به گوساله پرستی بود .

و أشربوا فی قلوبهم العجل

اشراب «مصدر أشربوا» به معنای آمیختن و نفوذ دادن است. مراد از «عجل» (گوساله) به قرینه «فی قلوبهم» محبت و عشق گوساله است

نه خود گوساله. آوردن «عجل» به جای «محبت عجل»، بیانگر این است که: محبت گوساله چنان با قلبهای آنان عجین شده بود که گویا خود گوساله در دلهای آنان جای داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 12

ص: 356

12 - بنی اسرائیلِ زمانِ موسی (ع) در سیطره نظام فاسد فرعون

فأرسل معی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 4

4 - بنی اسرائیل همگام موسی (ع) و پیرو او در مبارزه علیه فرعون

أتذر موسی و قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 11، 12

11 - بنی اسرائیلِ زمانِ موسی در دوران حکومت فرعون، مردمی صبور و مقاوم در برابر دشمنان دین بودند.

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل بما صبروا

12 - صبر و مقاومت بنی اسرائیلِ زمانِ موسی در برابر ستمگری های فرعون، موجب تحقق وعده الهی بر پیروزی آنان و نابودی دشمنانشان

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل بما صبروا

حرف «باء» در «بما صبروا» سببیه است و «ما»، مصدریه. یعنی: «تمت ... بسبب صبرهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 3

3 - خداوند، بنی اسرائیلِ زمانِ موسی را بر همه اقوام و ملل عصرشان برتری بخشید.

و هو فضلکم علی العلمین

«ال» در «العلمین» برای عهد و اشاره به عالمین عصر موسی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 18

18 - جامعه بنی اسرائیل در عصر موسی حاوی گروهی مفسد و با اندیشه‌ها و روشهایی نابهنجار

و لا تتبع سیل المفسدین

167- بنی اسرائیل صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 7

7- بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) آگاه به عهد و پیمانی که خداوند با آنان داشت .

أوفوا بعهدی أوف بعهدکم

ص: 357

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 6.8

6 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، حقانیت قرآن را به خوبی شناخته و به حرمت کتمان آن آگاه بودند .

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق و أنتم تعلمون

فعل «تعلمون» می تواند فعلی متعدی لحاظ شود. بر این مبنا مفعول آن مطالبی است که در آیه مطرح شده است، از جمله حرمت کتمان حق و اینکه چه چیز حق است و چه چیز باطل. گفتنی است که از مصداقهای مورد نظر برای «الحق» - به قرینه آیه قبل - «حقانیت قرآن» است.

8 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، با تحریف در کتاب های آسمانی خویش ، در صدد کتمان بشارت ها و نشانه های حقانیت قرآن بودند .

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

برخی برآنند که مراد از «الباطل» تحریفهای لفظی و معنوی است که عالمان بنی اسرائیل در کتابهای آسمانی خویش ایجاد می کردند تا نشانه های حقانیت قرآن و اسلام از آن آشکار نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 7

7 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، ویژگی ها و خصوصیات روحی اسلاف و گذشتگان خویش را دارا بودند .

إذ قلتم يموسىٰ لن نصبر علىٰ طعام واحد

نسبت دادن کردارها و گفتارهای گذشتگان بنی اسرائیل به بنی اسرائیل عصر بعثت و گفتن «إذ قلتم» به جای «إذ قالوا» گویای این است که: بنی اسرائیل عصرهای بعد در روحيات و رفتارهای اجتماعی، همسان گذشتگان خود بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 11

11 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، همسان با اسلاف گذشتگان خویش در برخورد با کتاب های آسمانی و احکام دین

ثم تولیتهم

نسبت دادن رفتار پیشینیان بنی اسرائیل به موجودین عصر بعثت و عصرهای پس از آن (ثم تولیتهم)، بیانگر اتحاد و اشتراک آنان در خصلتها و ویژگیهاست.

1 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، علی رغم اعترافشان به پیمان الهی (پرهیز از خونریزی) ، همدیگر را می کشتند .

ثم اقررتم . . . ثم أنتم هؤلاء تقتلون أنفسكم

کلمه «هؤلاء» در جمله «ثم أنتم هؤلاء» (شما همانانی هستید) اشاره به این معنا دارد که: آنچه را آیه مورد بحث می خواهد بیان کند مربوط به بنی اسرائیل عصر بعثت است و خطابه‌های آیه نظیر خطابه‌های گذشته نیست که صفت گذشتگان را با عنایتی به موجودین نسبت می داد.

ص: 358

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 24

24 - هشدار خداوند به بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نسبت به تکرار رفتار پیشینیان خویش (نقض میثاق - تکذیب و قتل انبیا)

لقد اخذنا میثق بنی اسرائیل . . . و الله بصیر بما تعملون

فعل مضارع «یعملون» - علی رغم ماضی آوردن فعل های گذشته «حسبوا»، «عموا و صموا» -، می رساند که جمله «و الله بصیر . . .» ناظر بر بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 11

11 - بنی اسرائیل با انحراف های خویش، آینده ناگوار و شومی را برای خود ترسیم نمودند .

لبس ما قدمت لهم انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 81 - 9، 12، 2

2 - روابط ولایی و دوستانه بنی اسرائیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با کافران

ما اتخذوهم اولیاء

9 - بسیاری از بنی اسرائیل در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) فاسق و شکننده حدود و حریم دین خویش بودند .

ولکن کثیراً منهم فسقون

12 - تعهد گروهی از بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به حدود الهی و قوانین دین

ولکن کثیراً منهم فسقون

168 - بنی اسرائیل صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - بنی اسرائیل ، دارای موقعیت و نقشی بارز در جامعه عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

از این که خداوند بنی اسرائیل را اختصاص به ذکر کرده است، موقعیت و نقش آنان در جامعه عصر بعثت استفاده می شود.

4 - بنی اسرائیل ، گرفتار اختلافات فراوان در مبانی و معارف دینی ، به هنگام ظهور اسلام

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

پرداختن قرآن به حل مسائل مهم و مورد اختلاف بنی اسرائیل، نشان دهنده عمق اختلافات آنان در آن عصر است.

7 - ناتوانی تورات و انجیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از رفع اختلافات فکری و عقیدتی بنی اسرائیل

إنّ هذا القرآن يقصّ على بنى إسرائيل أكثر الذی هم فيه یختلفون

اقدام قرآن به حل اختلافات بنی اسرائیل، نشان می دهد که آنچه به عنوان تورات و انجیل در دست آنان بوده، برای تبیین حقایق مورد اختلافشان کافی نبوده است.

169- بنی اسرائیل گناهکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 74 - 19

19 - بنی اسرائیلیان گناهکار و دارای اعمال ناشایست ، مورد تهدید خداوند به کیفر و مجازات

و ما اللّٰه بغفل عما تعملون

از هدفهای بیان آگاهی و توجه خداوند به اعمال گناهکاران، تهدید ایشان به کیفر است.

170- بنی اسرائیل و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 17 - 11

11 - ارائه نشانه های روشن درباره قرآن و اسلام و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، از سوی خداوند به بنی اسرائیل

و اتینهم بیّنات من الأمر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «الأمر» اشاره به مسأله حقانیت دین اسلام و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) باشد؛ که آیات پیشین اساساً درباره آن بود و در آیات بعد نیز مورد توجه قرار گرفته است.

171- بنی اسرائیل و اصحاب سبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 4

4 - بنی اسرائیل ، آگاه به سرگذشت شوم اصحاب سبت و علل آن هستند .

و لقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبت فقلنا لهم کونوا قرده خستین

172- بنی اسرائیل و افشای راز انبیا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

1 - بقرہ - 2 - 61 - 39

ص: 360

39 - « عن أبي عبد الله (ع) - و تلا - هذه الآية - « ذلك بأنهم كانوا يكفرون بآيات الله و يقتلون النبيين بغير الحق ذلك بما عصوا و كانوا يعتدون » قال : و الله ما قتلوهم بأيديهم و لاضرربوهم باسيافهم و لكنهم سمعوا أحاديثهم فاذاعوها فاخذوا عليها فقتلوا فصار قتلا و اعتداء و معصيه ;

از امام صادق (ع) روایت شده است که در پی تلاوت آیه فوق، فرمودند: به خدا سوگند! بنی اسرائیل، پیامبران خود را با دستان خود نکشتند و آنان را با شمشیرهای خود به قتل نرساندند و لکن احادیث آنان را شنیدند و اسرارشان را فاش کردند و در نتیجه پیامبران، دستگیر و کشته می شدند. از این جهت افشای سرّ، قتل و تجاوز و معصیت محسوب شده است.».

173- بنی اسرائیل و انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 16

16 - قوم موسی فاقد معرفت لازم نسبت به مقام شامخ پیامبران (ع)

أتخذنا هزواً قال أعود بالله أن أكون من الجهلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 8

8 - قوم موسی ، نمونه ای بارز از اقوام بهانه جو در برخورد با پیامبران و دارای توقعات و خواسته های بی جا از آنان

أم تریدون أن تستلوا رسولکم كما سئل موسی من قبل

چون بعید به نظر می رسد که در میان امتهای گذشته، تنها قوم موسی پرسشها و درخواستهای نا به جا از پیامبرشان داشتند، می توان به این نتیجه رسید که: یاد کردن از قوم موسی، به خاطر رواج بیشتر این خصیصه در میان آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 4,5

4 - ناسازگاری برنامه ها و اهداف پیامبران با تمایلات نفسانی بنی اسرائیل

كلما جاءهم رسول بما لاتهوی انفسهم

5 - انطباق و عدم انطباق رسالت انبیا با تمایلات نفسانی ، عامل تصدیق و تکذیب پیامبران از سوی بنی اسرائیل

كلما جاءهم رسول بما لاتهوی انفسهم فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

174- بنی اسرائیل و انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 8

8 - بنی اسرائیل با نقض پیمان های الهی و پیروی از هوا های نفسانی ، فاقد پایگاه مطمئن برای اقامه تورات ، انجیل و دیگر معارف

ص: 361

لستم علی شیء... لقد اخذنا میثق بنی اسرئیل

بنابر اینکه جمله «لستم علی شیء...» به این معنا باشد که شما پایگاهی ندارید تا بتوانید تورات و انجیل را اقامه کنید، می توان گفت آیه مورد بحث آن پایگاه را تفسیر می کند؛ یعنی آن پایگاه عبارت است از تعهد به میثاق الهی و پرهیز از هواپرستی.

175- بنی اسرائیل و اوامر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 17، 12

12 - قوم موسی، علی رغم اظهار پذیرش تورات و پیشمانشان بر گوش سپاری به فرمان های خدا و موسی (ع)، تمرد کرده و عصیانگر شدند.

قالوا سمعنا و عصینا

17 - اشتیاق قوم موسی به گوساله پرستی، تعیین کننده موضعگیری های آنان در برابر فرمان های الهی بود.

و عصینا و أشربوا فی قلوبهم العجل

176- بنی اسرائیل و بت پرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 10، 9، 6، 4

4 - بنی اسرائیل در پی عبور از دریا با مردمی بت پرست مواجه شدند.

فأتوا علی قوم یعکفون علی أصنام لهم

«أتوا» چون به «علی» متعدی شده، متضمن معنای مرور است، یعنی «أتوا قوما مارین علیهم».

6 - بت پرستانی که قوم موسی بر آنان گذر کردند، دارای بت های متعدد بودند.

علی أصنام لهم

«أصنام» (جمع «صنم») به معنای بتهاست.

9 - بنی اسرائیل از موسی خواستند تا خدایی مانند خدایان بت پرستان برای آنان قرار دهد.

اجعل لنا إلهاً كما لهم ءالهه

10 - بنی اسرائیل با مشاهده بت پرستان و کرنش آنان در برابر معبودهایی محسوس ، خواستار معبودی ملموس و محسوس شدند .

فأتوا على قوم يعكفون على أصنام لهم قالوا يموسى اجعل لنا إلهاً كما لهم ءالهه

ص: 362

177- بنی اسرائیل و برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 8

8 - خداوند ، بنی اسرائیل را به بر پا داشتن نماز مکلف فرمود .

و أقيموا الصلوة

178- بنی اسرائیل و تاریخ قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 5

5- بنی اسرائیل به سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود آشنایی داشتند .

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

179- بنی اسرائیل و تاریخ قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 5

5- بنی اسرائیل به سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود آشنایی داشتند .

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

180- بنی اسرائیل و تاریخ قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 5

5- بنی اسرائیل به سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود آشنایی داشتند .

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

181- بنی اسرائیل و تصدیق موسی(ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

1 - بقرہ - 2 - 55 - 3

ص: 363

3 - بنی اسرائیل ، تصدیق رسالت موسی را منوط به آشکارا دیدن خداوند کردند .

لن تؤمن لك حتى نرى الله جهره

182- بنی اسرائیل و تصرف بیت المقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 2,3,6,7,8,10

2- فرمان تصرف بیت المقدس به بنی اسرائیل ، پس از زندگانی بیابانی آنان بود .

و ظللنا عليكم الغمام . . . و اذ قلنا ادخلوا هذه القرية

3 - بنی اسرائیل به هنگام دریافت فرمان تصرف بیت المقدس ، در مکانی نزدیک به آن به سر می بردند .

و اذ قلنا ادخلوا هذه القرية

برداشت فوق با توجه به اسم اشاره «هذه» - که برای اشاره به نزدیک است - استفاده شده است.

6 - دروازه بیت المقدس راه تعیین شده از جانب خداوند ، برای تصرف و نفوذ بنی اسرائیل به آن سرزمین

ادخلوا هذه القرية . . . وادخلوا الباب

7 - اظهار خشوع و خضوع در برابر خدا - به هنگام تصرف بیت المقدس - از دستور های خداوند به بنی اسرائیل

و ادخلوا الباب سجداً

کلمه «سجداً» جمع ساجد و حال برای فاعل «ادخلوا» می باشد. از آن رو که سجده در حال ورود با معنای اصطلاحی آن (پیشانی بر خاک نهادن) سازگار نیست، می توان گفت: در اینجا معنای لغوی آن (خضوع و خشوع) اراده شده است.

8 - استغفار از گناهان به هنگام تصرف بیت المقدس فرمانی از جانب خداوند به بنی اسرائیل

ادخلوا . . . و قولوا حطه

«حطه» خبر برای مبتدایی محذوف همانند «مسألتنا» است. این کلمه اسم مصدر و به معنای نهادن و فرو آوردن می باشد و مراد از آن به قرینه جمله بعد «نغفر لكم . . .» برداشتن گناهان و آمرزش آنهاست. بنابراین «قولوا حطه» یعنی بگویید - خدایا - درخواست ما آمرزش گناهان است.

10 - بنی اسرائیل ، پیش از ورودشان به بیت المقدس ، بر دوش دارنده گناهانی بسیار

نغفر لکم خطیکم

برداشت فوق با توجه به جمع آوردن کلمه «خطایاکم» استفاده شده است.

183- بنی اسرائیل و تکذیب انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 10

10 - بی اعتنایی بنی اسرائیل به پیمان خداوند ، با تکذیب رسولان الهی و کشتن آنان

لقد اخذنا میثق بنی اسرئیل . . . فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

ص: 364

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 71 - 9,24

9 - تکذیب و قتل انبیا از سوی بنی اسرائیل مایه محرومیت آنان از حق شناسی و بینش دینی

فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون . . . فعموا و صموا

جمله «عموا و صموا» علاوه بر اینکه متفرع بر جمله «حسبوا . . .» است می تواند متفرع بر جمله «فریقاً کذبوا . . .» نیز باشد.

24 - هشدار خداوند به بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نسبت به تکرار رفتار پیشینیان خویش (نقض میثاق - تکذیب و قتل انبیا)

لقد اخذنا میثاق بنی اسرائیل . . . و الله بصیر بما تعملون

فعل مضارع «یعملون» - علی رغم ماضی آوردن فعل های گذشته «حسبوا»، «عموا و صموا» -، می رساند که جمله «و الله بصیر . . .» ناظر بر بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز می باشد.

184- بنی اسرائیل و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 5,6,7

1 - خداوند، برای فراگیری تورات و عمل به دستورات آن از بنی اسرائیل پیمان گرفت .

و إذ اخذنا میثاقکم . . . خذوا ما آتینکم

«میثاق» به معنای پیمان مؤکد است و جمله «خذوا . . .» بیانگر مورد پیمان می باشد. گرفتن کتابهای آسمانی (خذوا ما آتینکم) به این معناست که: پذیرفته شوند و به احکام آنها عمل گردد.

5 - بنی اسرائیل برای پذیرش تورات و عمل به فرمان های آن، لجاجت کرده و سرسختی نشان می دادند .

رفعنا فوقکم الطور خذوا ما آتینکم

از اینکه خداوند با تهدید و ارعاب از بنی اسرائیل خواست تا تورات را بپذیرند و بر آن پیمان بسپارند، برداشت فوق استفاده می شود.

6 - پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خذوا ما آتینکم بقوه

7 - خداوند ، بنی اسرائیل را به فراگیری احکام و معارف تورات و همواره به یادداشتن آن فراخواند .

و اذکروا ما فیه

«ذکر» به دانشی گفته می شود که انسان آن را به خاطر داشته و فراموش نکرده باشد. بنابراین «اذکروا ما فیه»؛ یعنی، محتوای تورات را فرا
گیرید و آن را همواره به خاطر داشته باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 12

12 - بنی اسرائیل پس از دریافت تورات و عمل به محتوای آن ، به قدرت و حکومت رسیدند . *

ثم تولیتهم من بعد ذلک

ص: 365

از معانی «تولی» ولایت پیدا کردن و حکومت یافتن است. برداشت فوق ناظر به این احتمال می باشد. گفتنی است بر این مبنا مراد از فضل خدا و رحمت او، همان اعطای تورات و توفیق عمل به احکام آن می باشد و مقصود از خسران در «لکنتم من الخاسرین» قرار گرفتن در تحت سیطره حکومت‌های کفر و جور خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 15

15 - بنی اسرائیل ، به برخی از دستورات تورات عمل کرده و برخی را نادیده می گرفتند .

أفتؤمنون ببعض الكتب و تكفرون ببعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 12، 13، 6، 5، 1

1 - خداوند ، برای پذیرش تورات و عمل به دستورات آن از بنی اسرائیل پیمان گرفت .

و إذ أخذنا ميثقكم .. خذوا ما آتيناكم بقوه

میثاق به معنای پیمان مؤکد است و جمله «خذوا ..» بیانگر مورد میثاق می باشد. گرفتن کتابهای آسمانی (خذوا...) به این است که پذیرفته شود و به احکام آن عمل گردد.

5 - بنی اسرائیل ، برای پذیرش تورات و عمل به فرمان های آن لجاجت کرده و سرسختی نشان می دادند .

و رفعنا فوقكم الطور خذوا ما آتيناكم

از اینکه خداوند با تهدید و ارعاب (قرار دادن کوه بر سر بنی اسرائیل) از قوم موسی خواست تا تورات را بپذیرند و برای عمل کردن به آن پیمان بسپارند. برداشت فوق به دست می آید.

6 - پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن ، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خذوا ما آتيناكم بقوه

12 - قوم موسی ، علی رغم اظهار پذیرش تورات و پیشمانشان بر گوش سپاری به فرمان های خدا و موسی (ع) ، تمرد کرده و عصیانگر شدند .

قالوا سمعنا و عصينا

13 - قوم موسی ، آشکارا و علنی و بدون هیچ پرده پوشی ، از فرمان های تورات و موسی (ع) سرپیچی کردند .

بعید به نظر می‌رسد که قوم موسی در پاسخ به پیروی از فرمانهای خدا و موسی (ع) - خصوصاً با قرار گرفتن طور بر بالای سر ایشان - اظهار کنند که «ما نافرمانی می‌کنیم». بنابراین «قالوا سمعنا و عصينا» بیان می‌دارد که اظهار اطاعت کردند و در عمل نافرمانی کردند، ولی از آن جا که نافرمانی اینان بسیار علنی و بدون پرده پوشی بوده، گویا به زبان آوردند که ما عصیان می‌کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 8

8 - بنی اسرائیل با نقض پیمان های الهی و پیروی از هوا های نفسانی ، فاقد پایگاه مطمئن برای اقامه تورات ، انجیل و دیگر معارف الهی

لستم علی شیء .. لقد اخذنا میثق بنی اسرئیل

ص: 366

بنابر اینکه جمله «لستم علی شیء ..» به این معنا باشد که شما پایگاهی ندارید تا بتوانید تورات و انجیل را اقامه کنید، می توان گفت آیه مورد بحث آن پایگاه را تفسیر می کند؛ یعنی آن پایگاه عبارت است از تعهد به میثاق الهی و پرهیز از هواپرستی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 12

12 - توجه بنی اسرائیل به محتوای تورات، زمینه ساز ایمان آنان به قیامت و ملاقات خدا

ثم ااتینا موسی الکتب .. لعلهم بلقاء ربهم يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 4,5,6,7

4 - خداوند با برافراشتن کوه طور بر سر قوم موسی، از آنان خواست تا با جدیت تمام تورات بپذیرند و رفتار و اندیشه های خویش را بر اساس آن استوار سازند.

خذوا ماء تینکم بقوه

«خذوا» یعنی بگیری. «گرفتن» تورات و دیگر کتابهای آسمانی به این است که مورد پذیرش قرار گیرد و به احکام آن عمل شود.

5 - لجاجت و سرسختی بنی اسرائیل در پذیرش تورات و عمل به فرمان های آن

و اذ نتقنا الجبل فوقهم .. خذوا ماء تینکم

6 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا احکام و معارف تورات را فراگیرند و آنها را همواره به خاطر بسپارند.

واذکروا ما فیه

«ذکر» به دانشی گفته می شود که انسان آن را به خاطر داشته باشد و فراموش نکرده باشد. بنابراین «اذکروا ما فیه» یعنی محتوای تورات را فراگیرد و آن را همواره به خاطر داشته باشید.

7 - تحصیل تقوا و دوری از اعمال ناروا، هدف دعوت خداوند از بنی اسرائیل به پذیرش تورات

خذوا ماء تینکم بقوه .. لعلکم تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 8

8- بنی اسرائیل در تفسیر معارف الهی و دستورات تورات، آگاهانه به اختلاف پرداختند.

ولقد بوأنا بنی اسرائیل . . . فما اختلفوا حتی جاءهم العلم

برداشت فوق مبتنی بر این است که متعلق محذوف «اختلفوا»، تورات باشد؛ یعنی، «فما اختلفوا فی التورات حتی جائهم العلم به؛ بنی اسرائیل با اینکه به محتوای تورات آگاه بودند در عین حال آن را تفسیرهای مختلف کردند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 110 - 3،4

3- قوم موسی در حقانیت تورات اختلاف کرده؛ گروهی آن را پذیرفتند و گروهی آن را انکار کردند.

ولقد آتینا موسی الکتب فاختلف فیه

4- اختلاف پیروان موسی درباره تورات اصلی و محتوای آن *

ص: 367

و لقد آتينا موسى الكتب فاختلف فيه

185- بنی اسرائیل و حاکمان ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 20

20 - غضب خدا و عذاب همیشگی ، پیامد دوستی بسیاری از بنی اسرائیل با پادشاهان ستمگر و زیبا جلوه دادن هوا های نفسانی آنان ، به امید دستیابی به بهره های دنیایی آنان

تری کثیراً منهم يتولون الذين كفروا .. وفي العذاب هم خلدون

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: يتولون الملوک الجبارین و یزینون لهم اهوئهم لیصیبوا من دنیاہم.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 611; نورالثقلین، ج 1، ص 661، ح 315.

186- بنی اسرائیل و حقوق والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 22

22 - بنی اسرائیل ، جز اندکی از آنان به پرستش غیر خدا گرویدند و حقوق والدین ، خویشان ، یتیمان و مساکین را ضایع ساختند .

لا تعبدون إلا الله و بالوالدین احساناً .. ثم تولیتم إلا قليلاً منکم

187- بنی اسرائیل و خانه سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 5

5 - خداوند ، فرمان داد تا بنی اسرائیل در بر پا کردن خانه های خود ، آنها را رو به روی هم بسازند .

و اجعلوا بیوتکم قبله

برداشت فوق مبتنی بر این است که لفظ «قبله» مصدر نوعی به معنای اسم فاعل باشد ; یعنی: اجعلوا بیوتکم متقابله.

188- بنی اسرائیل و خوردنی سلوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 368

12 - قوم موسی با بهره‌گیری حرام از «منّ» و «سلوی» مرتکب گناه شده، بر خود ستم کردند.*

كلوا من طيبات ما رزقناکم و ما ظلمونا و لكن كانوا انفسهم يظلمون

جمله «و لكن كانوا...» دلالت بر آن دارد که قوم موسی مرتکب حرام خواری شدند. به نظر می‌رسد از مصداقهای حرام خواری آنان - به قرینه وقوع جمله مذکور پس از بیان نزول منّ و سلوی - بهره‌گیری حرام از منّ و سلوی، همانند تجاوز به سهم دیگران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بنی اسرائیل، از بسنده کردن به «منّ» و «سلوی» ناخشنود بوده، و از اکتفا کردن به آن اظهار ناشکیبایی می‌کردند.

لن نصبر علی طعام وحد

مراد از «طعام واحد» به قرینه آیه 57 «منّ» و «سلوی» می‌باشد.

18 - بنی اسرائیل، در صورت دستیابی به خوراکی‌های دلخواه (سبزیجات و...) از «منّ» و «سلوی» محروم می‌شدند.

قال أتستبدلون الذی هو أدنی بالذی هو خیر

با وجود اینکه در سخنان بنی اسرائیل این معنا نبود که «منّ» و «سلوی» نمی‌خواهیم، ولی خداوند یا موسی (ع) در پاسخ آنان، جمله «أتستبدلون» (چرا معاوضه می‌کنید) را به کار برد تا به این نکته اشاره کند که: دستیابی به خوراکیهای یاد شده، موجب محرومیت شما از «منّ» و «سلوی» خواهد شد.

19 - بنی اسرائیل، مردمی ناسپاس در برابر نعمت‌های ارزشمند الهی (منّ و سلوی)

لن نصبر علی طعام وحد... قال أتستبدلون الذی هو أدنی

189- بنی اسرائیل و خوردنی گیاهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - قوم موسی در صحرای سینا از غذا‌های رویدنی زمین بی بهره بودند.

فادع لنا ربک یخرج لنا مما تنبت الأرض

190- بنی اسرائیل و خوردنی منّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 12

12 - قوم موسی با بهره گیری حرام از « منّ » و « سلوی » مرتکب گناه شده، بر خود ستم کردند . *

كلوا من طيبات ما رزقناكم و ما ظلمونا و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

ص: 369

جمله «و لکن کانوا . . .» دلالت بر آن دارد که قوم موسی مرتکب حرام خواری شدند. به نظر می رسد از مصداقهای حرام خواری آنان - به قرینه وقوع جمله مذکور پس از بیان نزول منّ و سلوی - بهره گیری حرام از منّ و سلوی، همانند تجاوز به سهم دیگران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 18، 19

1 - بنی اسرائیل، از بسنده کردن به «منّ» و «سلوی» ناخشنود بوده، و از اکتفا کردن به آن اظهار ناشکیبایی می کردند.

لن نصبر علی طعام وحد

مراد از «طعام واحد» به قرینه آیه 57 «منّ» و «سلوی» می باشد.

18 - بنی اسرائیل، در صورت دستیابی به خوراکی های دلخواه (سبزیجات و . . .) از «منّ» و «سلوی» محروم می شدند.

قال أتستبدلون الذی هو أدنی بالذی هو خیر

با وجود اینکه در سخنان بنی اسرائیل این معنا نبود که «منّ» و «سلوی» نمی خواهیم، ولی خداوند یا موسی (ع) در پاسخ آنان، جمله «أتستبدلون» (چرا معاوضه می کنید) را به کار برد تا به این نکته اشاره کند که: دستیابی به خوراکیهای یاد شده، موجب محرومیت شما از «منّ» و «سلوی» خواهد شد.

19 - بنی اسرائیل، مردمی ناسپاس در برابر نعمت های ارزشمند الهی (منّ و سلوی)

لن نصبر علی طعام وحد . . . قال أتستبدلون الذی هو أدنی

191- بنی اسرائیل و درخواست سبزیجات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 14

14 - سبزیجات، خیار، گندم، عدس و پیاز از خوراکیهایی که قوم موسی خواهان آن بودند.

یخرج لنا مما تنبت الأرض من بقلها و . . . بصلها

«فوم» به معنای گندم است. برخی از اهل لغت گفته اند که به معنای سیر نیز به کار می رود و نیز گفته شده که «فوم» به گندم و دیگر حبوباتی که با آن نان پخته شود اطلاق می گردد.

192- بنی اسرائیل و درخواست پیاز

14 - سبزیجات ، خیار ، گندم ، عدس و پیاز از خوراکیهایی که قوم موسی خواهان آن بودند .

يُخْرِج لَنَا مِمَّا تَنْبِت الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَ... بِصَلْهَا

«فوم» به معنای گندم است. برخی از اهل لغت گفته اند که به معنای سیر نیز به کار می رود و نیز گفته شده که «فوم» به گندم

و دیگر حبوباتی که با آن نان پخته شود اطلاق می گردد.

193- بنی اسرائیل و درخواست عدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 14

14 - سبزیجات ، خیار ، گندم ، عدس و پیاز از خوراکیهایی که قوم موسی خواهان آن بودند .

يُخْرِج لَنَا مِمَّا تَنْبِت الْأَرْضِ مِنْ بَقْلِهَا وَ... بِصَلْهَا

«فوم» به معنای گندم است. برخی از اهل لغت گفته اند که به معنای سیر نیز به کار می رود و نیز گفته شده که «فوم» به گندم و دیگر حبوباتی که با آن نان پخته شود اطلاق می گردد.

194- بنی اسرائیل و درخواست گندم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 14

14 - سبزیجات ، خیار ، گندم ، عدس و پیاز از خوراکیهایی که قوم موسی خواهان آن بودند .

يُخْرِج لَنَا مِمَّا تَنْبِت الْأَرْضِ مِنْ بَقْلِهَا وَ... بِصَلْهَا

«فوم» به معنای گندم است. برخی از اهل لغت گفته اند که به معنای سیر نیز به کار می رود و نیز گفته شده که «فوم» به گندم و دیگر حبوباتی که با آن نان پخته شود اطلاق می گردد.

195- بنی اسرائیل و دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 5

5- بنی اسرائیل ، از موسی (ع) خواستند تا برای رسیدن به خوراکی های گیاهی به درگاه خدا دعا کند .

فَادِع لَنَا رَبِّكَ يَخْرِج لَنَا مِمَّا تَنْبِت الْأَرْضِ

196- بنی اسرائیل و دعای موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 8

8 - قوم موسی مطمئن به استجابت دعای موسی (ع) بودند .

ص: 371

فادع لنا ربك يخرج لنا

فعل «يخرج» مجزوم است و حکایت از شرطی مقدر دارد؛ یعنی: «ادع لنا ربك ان تدع يخرج . . . دعا کن، اگر دعا کردی خداوند پدید خواهد آورد . . .» این سخن دلالت بر اطمینان قوم موسی به استجاب دعا او دارد.

197- بنی اسرائیل و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 11

11 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، همسان با اسلاف گذشتگان خویش در برخورد با کتاب های آسمانی و احکام دین

ثم تولیتم

نسبت دادن رفتار پیشینیان بنی اسرائیل به موجودین عصر بعثت و عصرهای پس از آن (ثم تولیتم)، بیانگر اتحاد و اشتراک آنان در خصلتها و ویژگیهاست.

198- بنی اسرائیل و رسالت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 35

35 - بنی اسرائیل در قلمرو و مخاطب رسالت حضرت مسیح (ع)

و اذ كففت بنی اسرائیل عنك اذ جثتهم بالبیت

199- بنی اسرائیل و رؤیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 55 - 14، 13، 5، 3

3 - بنی اسرائیل ، تصدیق رسالت موسی را منوط به آشکارا دیدن خداوند کردند .

لن نؤمن لك حتى نرى الله جهره

5 - قوم موسی در پی کفر به او و تقاضای ناروایشان (دیدن خداوند) ، به هلاکت رسیدند .

لن نؤمن لك . . . فأخذتكم الصعقة

«اخذ» (مصدر اخذت) به معنای گرفتن است و به قرینه آیه بعد کنایه از کشتن می باشد.

13 - قوم موسی ، در پی تقاضای رؤیت خدا ، شاهد فرود آمدن صاعقه بر خود بودند .

فأخذتكم الصعقه و أنتم تنظرون

مفعول «تنظرون» (نگاه می کردید) فرود آمدن صاعقه است.

ص: 372

14 - داستان تقاضای رؤیت خدا و اظهار ناباوری بنی اسرائیل به سخنان موسی (ع) و فرود آمدن صاعقه بر آنان، داستانی آموزنده و شایسته به خاطر داشتن

و إذ قلم یموسی لن تؤمن لک . . . و أنتم تنظرون

«إذ قلم» عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است؛ یعنی: «اذکروا إذ قلم . . .».

200- بنی اسرائیل و زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 23

23 - بنی اسرائیل، جز اندکی از آنان، با مردمان معاشرت نیکو نداشتند، نماز را اقامه نکردند و از پرداخت زکات طفره رفتند.

وقولوا للناس حسناً و أقيموا الصلوة و آتوا الزکوة ثم تولیتم إلا قليلا منکم

201- بنی اسرائیل و شکافتن دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 7

7 - بنی اسرائیل دارای نقشی بسزا در شکافتن دریا بر ایشان

و إذ فرقنا بکم البحر

برداشت فوق با توجه به سببیه بودن حرف باء در «بکم» استفاده شده است.

202- بنی اسرائیل و شکنجه های فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 2

2 - قوم موسی، از همان آغاز گرایش به او، خود را در معرض عذاب و شکنجه فرعونیان می دیدند.

ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین

203- بنی اسرائیل و شنیدن کلام خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 6

6 - گروهی از بنی اسرائیل خود بدون واسطه پیامبر کلام خداوند را شنیدند . *

ص: 373

وقد كان فريق منهم يسمعون كلم الله

بر اساس نظر برخی از مفسران، مراد از «فريق منهم» در جمله فوق، آن هفتاد نفری است که موسی (ع) آنان را گزینش کرد تا خود کلام الهی را بشنوند. اینان همان سخنان را تحریف کردند.

204- بنی اسرائیل و عهد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 10

10 - بی اعتنایی بنی اسرائیل به پیمان خداوند، با تکذیب رسولان الهی و کشتن آنان

لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل .. فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

205- بنی اسرائیل و عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 32,33,34,36

32 - بنی اسرائیل در صدد آسیب رسانی به حضرت مسیح (ع)، پس از مشاهده معجزات و دلایل روشن آن حضرت بر رسالت خویش

و اذ کففت بنی اسرائیل عنک اذ جثتهم بالبینت

مراد از «بینات» - به قرینه ذیل آیه (ان هذا الا سحر مبین) - معجزات عیسی (ع) است.

33 - پیامبری و رسالت عیسی (ع) برانگیزنده دشمنی بنی اسرائیل با وی

و اذ کففت بنی اسرائیل عنک اذ جثتهم بالبینت

«اذ جثتهم بالبینت» رسای به این معناست که علت دشمنی بنی اسرائیل با عیسی (ع) بعثت او به پیامبری و دعوت آنان به ایمان بوده است.

34 - خداوند، ننگ دارنده عیسی (ع) از آسیب بنی اسرائیل

و اذ کففت بنی اسرائیل عنک

36 - ناکامی بنی اسرائیل در آسیب رسانی به مسیح (ع)، از نعمت های خاص خداوند بر آن حضرت

اذکر نعمتی علیک .. اذ کففت بنی اسرائیل عنک

206- بنى اسرائيل و فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 85 - 5

ص: 374

5- بنی اسرائیل ، زیر سلطه و اقتدار فرعون و اشراف خود ، با ضعف و ذلت ، روز می گذراندند .

فقالوا على الله توكلنا ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمين

207- بنی اسرائیل و قتل انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 27,28,32,37,39

27- بنی اسرائیل ، پیامبران بسیاری را به قتل رساندند .

و يقتلون النبيين بغير الحق

28- بنی اسرائیل هیچ عذر و بهانه ای برای کشتن پیامبران الهی نداشتند .

و يقتلون النبيين بغير الحق

با توجه به این حقیقت که کشتن پیامبران هرگز حق نیست، قید توضیحی (بغیر الحق) آورده شده تا به این معنا اشاره کند که: بنی اسرائیل هیچ بهانه ای از قبیل جهل به پیامبری پیامبران و یا خطایی از سوی ایشان، سراغ نداشتند تا بتوانند کشتن آنان را حق جلوه دهند.

32- عصیان و تجاوزگری بنی اسرائیل ، ریشه گرایش آنان به کفر و جرئتشان بر کشتن پیامبران بود .

يكفرون بأيت الله .. ذلك بما عصوا و كانوا يعتدون

مشارالیه «ذلک» در «ذلک بما عصوا» کفر به آیات خدا و کشتن پیامبران است. قابل ذکر است که برخی از مفسران، ذلک در «ذلک بما عصوا» را اشاره به «ذلت و ...» دانسته اند و در نتیجه عصیان و تجاوز را نیز علت «ذلت و ...» شمرده اند.

37- شهرنشینی بنی اسرائیل و رسیدن به رفاه و آسایش ، زمینه ساز عصیانگری ، تجاوز ، کشتن پیامبران و کفرشان بود .

لن نصبر على طعام وحد .. اهبطوا مصرأ ... و ضربت عليهم الذله

برداشت فوق، مقتضای ارتباط بخش دوم آیه؛ یعنی، «و ضربت عليهم الذله ..» با بخش اول آیه است.

39- «عن أبي عبد الله (ع) - و تلا- هذه الآية - «ذلک بأنهم كانوا يكفرون بايات الله و يقتلون النبيين بغير الحق ذلک بما عصوا و كانوا يعتدون» قال : و الله ما قتلوهم بأيديهم و لا ضربوهم باسيافهم و لكنهم سمعوا أحاديثهم فاخذوا عليها فقتلوا فصار قتلا و اعتداء و معصية ;

از امام صادق (ع) روایت شده است که در پی تلاوت آیه فوق، فرمودند: به خدا سوگند! بنی اسرائیل، پیامبران خود را با دستان خود نکشتند و آنان را با شمشیرهای خود به قتل نرساندند و لکن احادیث آنان را شنیدند و اسرارشان را فاش کردند و در نتیجه پیامبران، دستگیر و کشته

می شدند. از این جهت افشای سرّ، قتل و تجاوز و معصیت محسوب شده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 22، 20

20 - بنی اسرائیل ، قاتل پیامبران الهی و قاتل حامیان پیامبران

و یقتلون النّبیّن بغیر حق و یقتلون الذّین یأمرون بالقسط

رسول الله (صلی الله علیه و آله): .. قتل بنو اسرائیل ثلاثه و اربعین نبیاً... فقام مائة رجل و اثنا عشر رجلا من عبّاد بنی اسرائیل فأمرُوا من قتلهم بالمعروف و نهوهم عن المنکر فقتلوا جميعاً

ص: 375

تفسیر طبری، ج 3، ص 144؛ مجمع البیان، ج 2، ص 720؛ تفسیر تیان، ج 2، ص 422.

22 - وعده عذاب دردناک به بنی اسرائیل، به جهت قتل چهل و سه پیامبر و صد و دوازده آمر به معروف و ناهی از منکر

و یقتلون التَّيِّبِينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ

رسول الله (صلی الله علیه و آله) به عنوان بیان مصداق برای آیه فوق فرمود: کتلت بنو اسرائیل ثلاثه و اربعین نبیاً اول النَّهار فی ساعه واحده فقام مائه رجل و اثنی عشر رجلاً من عبّاد بنی اسرائیل فامروا من قتلهم بالمعروف و نهوهم عن المنکر فقتلوا جميعاً من آخر النَّهار فی ذلک الیوم.

تفسیر طبری، ج 3، ص 144؛ مجمع البیان، ج 2، ص 720؛ تفسیر تیان، ج 2، ص 422.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 54 - 2

2 - مکر و تلاش کافران بنی اسرائیل، برای کشتن عیسی (ع)

و مکروا .. اذ قال الله يا عيسى اني متوفيك

با توجه به آیه بعد که سخن از عروج عیسی (ع) به میان آمده، معلوم می شود که مکرشان در جهت کشتن عیسی (ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 11، 10، 9

9 - تکذیب پیامبران الهی و کشتن آنان، شیوه بنی اسرائیل در برخورد با انبیا

كلما جاءهم رسول .. فريقاً كذبوا و فريقاً يقتلون

10 - بی اعتنایی بنی اسرائیل به پیمان خداوند، با تکذیب رسولان الهی و کشتن آنان

لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل .. فريقاً كذبوا و فريقاً يقتلون

11 - هواپرستی بنی اسرائیل، زمینه ساز تکذیب انبیا و قتل آنان

رسول بما لاتهورى انفسهم فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

16 - هشدار خداوند به مسلمانان در مورد خطر گرفتاری آنان به لغزشهایی همانند لغزش های بنی اسرائیل : (نقض پیمان های الهی ، هواپرستی ، تکذیب و قتل انبیا)

إنّ الذین ءامنوا .. لاتهورى انفسهم فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

از اهداف این بخش از آیات با توجه به ذکر مسلمانان در ابتداء کلام (ان الذین ءامنوا) و آنگاه بیان سرگذشت شوم بنی اسرائیل، این است که مسلمانان را از گرفتار شدن به چنین سرنوشتی پرهیز دهد و به آنان گوشزد کند که آنان نیز در خطر آلودگی به چنین اعمال ناروایی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 9، 24، 6، 7

6 - بی پروایی بنی اسرائیل در شکستن پیمان الهی ، تکذیب انبیا و کشتن آنان ، برخاسته از باور آنان به مصونیت از عذاب

فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون. و حسبوا الا تکون فتنه

7 - پندار رهایی از مجازات نقض میثاق و تکذیب و کشتن انبیا ، از باور های بی اساس بنی اسرائیل

ص: 376

لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل . . . و حسبوا الا تكون فتنه

در برداشت فوق «فتنه» به معنای عذاب گرفته شده است.

9- تکذيب و قتل انبيا از سوی بنی اسرائیل مایه محرومیت آنان از حق شناسی و بینش دینی

فريقاً کذبوا و فريقاً یقتلون . . . فعموا و صموا

جمله «عموا و صموا» علاوه بر اینکه متفرع بر جمله «حسبوا . . .» است می تواند متفرع بر جمله «فريقاً کذبوا . . .» نیز باشد.

24- هشدار خداوند به بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نسبت به تکرار رفتار پیشینیان خویش (نقض میثاق - تکذیب و قتل انبیا)

لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل . . . و الله بصير بما تعملون

فعل مضارع «يعملون» - علی رغم ماضی آوردن فعل های گذشته «حسبوا»، «عموا و صموا» -، می رساند که جمله «و الله بصير . . .» ناظر بر بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز می باشد.

208- بنی اسرائیل و قتل محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 14

14 - تلاش مستمر بنی اسرائیل برای کشتن پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فريقاً کذبوا و فريقاً یقتلون

فعل مضارع «یقتلون» می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

209- بنی اسرائیل و قتل یکدیگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 21، 19، 14، 9، 7

7 - کشتن یکدیگر، توبه تعیین شده ای برای گوساله پرستان بنی اسرائیل

فتوبوا إلی بارئکم فاقتلوا أنفسکم

حرف «فاء» در «فاقتلوا» تفسیریه است؛ یعنی، بیانگر این است که جمله «أقتلوا أنفسکم» تفسیر و توضیح جمله قبل (توبوا . . .) می باشد.

در معنای جمله «فاقتلوا أنفسکم» دو نظر ایراد شده است. 1- فاقتلوا بعضکم بعضاً (یکدیگر را بکشید); 2- هر کسی خود را بکشد.

9- حضرت موسی (ع) با زمینه سازی فکری و روانی برای مرتدان بنی اسرائیل ، آنان را برای پذیرش و اجرای امر خدا (کشتن یکدیگر) آماده کرد .

يقوم إنكم ظلمتم أنفسكم

موسی(ع) از انتساب بنی اسرائیل به خویش با گفتن «یا قوم» (ای مردم من) در صدد تفهیم این حقیقت است که: او از روی دلسوزی آنان را به توبه دعوت می کند و از آنان می خواهد که به حکم خدا گردن نهند. تصریح به اینکه بنی اسرائیل با گوساله

ص: 377

پرستی به خود ستم کردند نیز در راستای این معناست.

14 - موسی (ع) خیر و سعادت مردان قومش را در توبه و کشتن یکدیگر دانست .

فاقتلوا أنفسکم ذلکم خیر لکم عند بارئکم

19 - مردد شدگان بنی اسرائیل (گوساله پرستان) پس از فرمان موسی (ع) به کشتن یکدیگر پرداختند .

فاقتلوا أنفسکم . . . فتاب علیکم

جمله «تاب علیکم» عطف بر جمله ای مقدر است؛ یعنی: «ففعلتم ما أمرتم به فتاب علیکم» پس آنچه را بدان موظف شدید انجام دادید و خداوند توبه شما را پذیرفت». قابل ذکر است که ضمیر در «تاب» به قرینه جمله بعد به «بارئکم» (خالق شما) بر می گردد.

21 - داستان توبه مردان بنی اسرائیل و اجرای فرمان خدا مبنی بر کشتن یکدیگر، داستانی آموزنده و درخور به خاطر داشتن

و إذ قال موسی . . . فتاب علیکم

«إذ قال . . . عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است؛ یعنی: «اذکروا إذ قال . . .».

210- بنی اسرائیل و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 7، 9، 3، 1

1 - خداوند، فراخوان بنی اسرائیل به تصدیق قرآن و ایمان به آن

بینی اسرائیل . . . وءامنوا بما أنزلت

3 - ایمان به قرآن و کافر نشدن به آن، از عهد های خدا با بنی اسرائیل

أوفوا بعهدی . . . وءامنوا بما أنزلت

7 - خداوند، بنی اسرائیل (یهودیان و نصرانیان) را از انکار قرآن و کافر شدن به آن، بر حذر داشت .

و لا تكونوا أول کافر به

ضمیر در «به» می تواند به «ما أنزلت» و یا به «ما معکم» برگردد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

9 - بنی اسرائیل با انکار قرآن، خود پیشتاز کفر به کتاب های آسمانی خویش خواهند بود .

و لاتکونوا أول کافر به

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «به» به «ما معکم» برگردد. بنابراین جمله «و لاتکونوا...» در ارتباط با جمله «ءامنوا بما أنزلت» چنین معنا می شود: ای بنی اسرائیل! به قرآن ایمان آورید و از نخستین کسانی نباشید که به کتب آسمانی خود کافر می شوند؛ یعنی، در صورت انکار قرآن کتابهای آسمانی خود را انکار کرده اید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 6

6 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، حقانیت قرآن را به خوبی شناخته و به حرمت کتمان آن آگاه بودند .

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتبوا الحق و أنتم تعلمون

فعل «تعلمون» می تواند فعلی متعدی لحاظ شود. بر این مبنا مفعول آن مطالبی است که در آیه مطرح شده است، از جمله حرمت

ص: 378

کتمان حق و اینکه چه چیز حق است و چه چیز باطل. گفتنی است که از مصداقهای مورد نظر برای «الحق» - به قرینه آیه قبل - «حقانیت قرآن» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 81 - 1

1 - بسیاری از بنی اسرائیل به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ایمان نیاوردند و اعتقاد راسخی به خداوند نداشتند .

و لو كانوا يؤمنون بالله و النبي و ما أنزل إليه

برداشت فوق بنابر این احتمال است که مراد از «النبی» پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) باشد، در این صورت «ما انزل الیه» قرآن خواهد بود قابل ذکر است که بر این مبنا عدم ایمان نسبت به خداوند ایمان واقعی و نسبت به پیامبر و قرآن ایمان واقعی و ظاهری است. زیرا بنی اسرائیل ایمان به خداوند را اظهار می داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 17 - 11

11 - ارائه نشانه های روشن درباره قرآن و اسلام و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، از سوی خداوند به بنی اسرائیل

وأتینهم بآیات من الأمر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «الأمر» اشاره به مسأله حقانیت دین اسلام و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) باشد؛ که آیات پیشین اساساً درباره آن بود و در آیات بعد نیز مورد توجه قرار گرفته است.

211- بنی اسرائیل و کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 9

9 - روابط ولایی و دوستی بنی اسرائیل با کافران عامل کفرورزی و گرفتاری آنان به لعنت خدا و پیامبران

لعن الذین كفروا... تری كثيراً منهم يتولون الذین كفروا

مضمون آیه مورد بحث یعنی پذیرش ولایت مشرکان بیان مصداقی دیگر از عصیان و تجاوزگری بنی اسرائیل است. بنابراین پذیرش ولایت مشرکان نیز از عوامل کفرپیشگی و گرفتاری به لعنت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - روابط ولایبی و دوستانه بنی اسرائیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با کافران

ما اتخذوهم أولیاء

3 - بنی اسرائیل در صورت ایمان به خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن خود را به ولایت و دوستی کافران آلوده نمی ساختند.

و لو كانوا یؤمنون باللّٰه و النبی و ما أنزل إلیه ما اتخذوهم أولیاء

ص: 379

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 86 - 4

4 - بنی اسرائیل ، مایل نبودند در سرزمین کفر و در جوار کافران ، زندگی کنند .

و نجنا برحمتک من القوم الکفرین

212- بنی اسرائیل و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 9

9 - بنی اسرائیل با انکار قرآن ، خود پیشتاز کفر به کتاب های آسمانی خویش خواهند بود .

و لاتکونوا اول کافر به

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «به» به «ما معکم» برگردد. بنابراین جمله «و لاتکونوا...» در ارتباط با جمله «ءامنوا بما أنزلت» چنین معنا می شود: ای بنی اسرائیل! به قرآن ایمان آورید و از نخستین کسانی نباشید که به کتب آسمانی خود کافر می شوند؛ یعنی، در صورت انکار قرآن کتابهای آسمانی خود را انکار کرده اید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 11

11 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، همسان با اسلاف گذشتگان خویش در برخورد با کتاب های آسمانی و احکام دین

ثم تولیتم

نسبت دادن رفتار پیشینیان بنی اسرائیل به موجودین عصر بعثت و عصرهای پس از آن (ثم تولیتم)، بیانگر اتحاد و اشتراک آنان در خصلتها و ویژگیهاست.

213- بنی اسرائیل و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 16

16 - وجود افراد غیر مؤمن (لجوج و ناباور) ، در میان بنی اسرائیل ، علی رغم وجود نشانه روشن الهی بر زمامداری طالوت

انّ في ذلك لآيه لكم ان كنتم مؤمنين

تعبیر «ان كنتم مؤمنين» اشاره است به اینکه افرادی غیر مؤمن (ناباوران) در میان بنی اسرائیل وجود داشته اند.

ص: 380

214- بنی اسرائیل و کوه طور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 8، 2، 1

1 - خداوند کوه طور را به لرزه درآورد، از زمین کند و آن را همچو پاره ابری بر بالای سر بنی اسرائیل قرار داد.

و إذ نتقنا الجبل فوقهم كأنه ظله

«نتق» (مصدر نتقنا) به معنای لرزاندن و از جا برکنیدن است. «ال» در «الجبل»، عهد ذهنی است و اشاره به کوه طور دارد. «ظله» به معنای پاره ابر، سقف و سایبان است. کوه اگر بر فراز سر انسانها قرار گیرد، شباهتش به پاره ابر بیش از شباهتش به سقف و مانند آن است.

2 - قوم موسی هراسان از سقوط کوه برافراشته شده بر سر آنان

و ظنوا أنه واقع بهم

8 - قرار گرفتن کوه بر فراز سر بنی اسرائیل، معجزه و رخدادی شایسته به یاد داشتن

و إذ نتقنا الجبل فوقهم كأنه ظله

«إذ» متعلق به فعل مقدر «اذکروا» است.

215- بنی اسرائیل و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 81 - 1

1 - بسیاری از بنی اسرائیل به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ایمان نیاوردند و اعتقاد راسخی به خداوند نداشتند.

و لو كانوا يؤمنون بالله و النبی و ما أنزل إليه

برداشت فوق بنابر این احتمال است که مراد از «النبی» پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) باشد، در این صورت «ما أنزل إليه» قرآن خواهد بود قابل ذکر است که بر این مبنا عدم ایمان نسبت به خداوند ایمان واقعی و نسبت به پیامبر و قرآن ایمان واقعی و ظاهری است. زیرا بنی اسرائیل ایمان به خداوند را اظهار می داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 17 - 11

11 - ارائه نشانه های روشن درباره قرآن و اسلام و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، از سوی خداوند به بنی اسرائیل

وَأَتَيْنَهُم بَيِّنَاتٍ مِنَ الْأَمْرِ

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «الأمر» اشاره به مسأله حقانیت دین اسلام و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) باشد؛ که آیات پیشین اساساً درباره آن بود و در آیات بعد نیز مورد توجه قرار گرفته است.

ص: 381

216- بنی اسرائیل و مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 22

22 - بنی اسرائیل، جز اندکی از آنان به پرستش غیر خدا گرویدند و حقوق والدین، خویشان، یتیمان و مساکین را ضایع ساختند.

لاتعبدون إلا الله و بالوالدین احساناً .. ثم تولیتم إلا قليلاً منكم

217- بنی اسرائیل و مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 2,3

2 - روابط دوستانه و ولایی بنی اسرائیل با کافران مشرک رابطه ای مداوم، علنی و آشکار

تری کثیراً منهم يتولون الذین كفروا

کلمه «تری» می رساند که روابط دوستانه بنی اسرائیل با مشرکان علنی بوده و فعل مضارع «یتولون» حاکی از استمرار و تداوم آن روابط می باشد.

3 - گروهی از بنی اسرائیل پایبند به احکام الهی و بر حذر از ایجاد روابط ولایی و دوستی با کافران مشرک

تری کثیراً منهم يتولون

218- بنی اسرائیل و مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 1

1 - بسیاری از بنی اسرائیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای روابط دوستانه با مشرکان مکه و پذیرای ولایت آنان بودند.

تری کثیراً منهم يتولون الذین كفروا

بنا به گفته برخی از مفسران مراد از «الذین كفروا» مشرکان مکه می باشد.

219- بنی اسرائیل و مشیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 5

5 - اتکای قوم موسی به مشیت و خواست خدا، در دستیابی به گاوی که باید ذبح می کردند .

وإننا إن شاء الله لمهتدون

ص: 382

220- بنی اسرائیل و معبود راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 14

14 - قوم موسی مردمی جاهل و ناآگاه به ویژگی ها و صفات معبود راستین و شایسته پرستش

قالوا یموسی اجعل لنا إلهاً کما لهم ءالهه قال إنکم قوم تجهلون

221- بنی اسرائیل و معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 15

15 - بی توجهی قوم موسی به نعمت های خدا و گرایش آنان به پرستش غیر او ، برخاسته از جهالت دامنه دار آنان بود .

و جوزنا بنی اسرائیل البحر .. قالوا یموسی ... قال إنکم قوم تجهلون

چنانچه از آیه استفاده می شود، گرایش بنی اسرائیل به پرستش غیر خدا پس از عبورشان از دریا و تحقق این نعمت بزرگ الهی بوده است. بنابراین می توان گفت موسی این جهت را نیز در نظر داشته و آنان را جاهل خوانده است. یعنی این بی خردی است که انسان نعمتهای الهی را ببیند و در عین حال به غیر او گرایش پیدا کند. فعل مضارع «تجهلون» بر دامنه داری این بی خردی دلالت می کند.

222- بنی اسرائیل و معجزه عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 39,40

39 - کافران بنی اسرائیل معجزات حضرت مسیح (ع) را سحر و جادویی روشن قلمداد کردند .

فقال الذین کفروا منهم ان هذا الا سحر مبین

40 - کافران بنی اسرائیل پس از مشاهده معجزات عیسی (ع) ، وی را ساحری زبردست معرفی کردند .

فقال الذین کفروا منهم ان هذا الا سحر مبین

در برداشت فوق «هذا» اشاره به مسیح(ع) گرفته شده است، بر این مبنا اطلاق سحر به آن حضرت از باب مبالغه و حاکی از این است که کافران وی را ساحری زبردست می پنداشتند به گونه ای که گویا خود آن حضرت، سحر است.

223- بنی اسرائیل و موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 4

4- بنی اسرائیل ، از موسی (ع) خواستند تا رفع یکنواختی طعامشان را از درگاه خدا مسألت کند و آنان را به غذا های متنوع برساند .

لن نصبر علی طعام وحد فادع لنا ربک

به قرینه «لن نصبر . . .» مورد دعا بر طرف شدن یکنواختی خوراکیهاست و به دلیل «یخرج لنا . . .» مورد دعا دستیابی به خوراکیهای گیاهی نیز هست. بنابراین بنی اسرائیل دو تقاضا داشتند: 1- بر طرف شدن یکنواختی غذا؛ 2- دستیابی به خوراکیهای گیاهی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 7،8،12

7- قوم موسی وی را به دروغ گویی در ابلاغ حکم خدا (فرمان ذبح گاو) ، متهم کردند .

إن الله یأمرکم . . . قالوا أتتخذنا هزواً

با وجود اینکه موسی (ع) با جمله «إن الله . . .» تصریح می کند که خداوند چنین دستوری داده بنی اسرائیل با خطاب به موسی (ع) (أتتخذنا) او را صادر کننده آن فرمان می پنداشتند؛ یعنی، بر این گمان بودند که وی به گزاف آن حکم را به خداوند نسبت می دهد.

8- قوم موسی وی را به استهزا کردن بنی اسرائیل متهم کردند .

أتتخذنا هزواً

12 - قوم موسی ، فاقد ایمان راسخ به موسی (ع)

أتتخذنا هزواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 69 - 2

2- قوم موسی ، از وی تقاضا کردند تا رنگ گاوی را که باید ذبح شود ، از خداوند سؤال کند و برای ایشان بیان دارد .

قالوا ادع لنا ربک یبین لنا ما لونها

8 - قوم موسی ، مطمئن به استجابت دعا های موسی (ع) و اجابت خواسته های او از درگاه خداوند

قالوا ادع لنا ربک یبیین لنا ما هی . . . ادع لنا ربک یبیین لنا ما لونها . . . ادع لنا

فعل «یبیین» در آیه مورد بحث و آیات پیشین مجزوم به شرط مقدر است. کلام با تقدیر آن چنین می باشد: «ادع لنا ربک لیبیین لنا ان تدع الله یبیین؛ از خدا بخواه برای ما بیان کند. اگر تو از خدا بخواهی بیان خواهد کرد». این معنا (اگر بخواهی بیان خواهد کرد) رسای به برداشت فوق است.

ص: 384

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 12،13

12 - قوم موسی ، علی رغم اظهار پذیرش تورات و پیشمانشان بر گوش سپاری به فرمان های خدا و موسی (ع) ، تمرد کرده و عصیانگر شدند .

قالوا سمعنا و عصینا

13 - قوم موسی ، آشکارا و علنی و بدون هیچ پرده پوشی ، از فرمان های تورات و موسی (ع) سرپیچی کردند .

قالوا سمعنا و عصینا

بعید به نظر می رسد که قوم موسی در پاسخ به پیروی از فرمانهای خدا و موسی(ع) - خصوصاً با قرار گرفتن طور بر بالای سر ایشان - اظهار کنند که «ما نافرمانی می کنیم». بنابراین «قالوا سمعنا و عصینا» بیان می دارد که اظهار اطاعت کردند و در عمل نافرمانی کردند، ولی از آن جا که نافرمانی اینان بسیار علنی و بدون پرده پوشی بوده، گویا به زبان آوردند که ما عصیان می کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 10

10 - بنی اسرائیل ، قومی فاسق به خاطر لجاجت و تمردشان در برابر فرامین موسی (ع)

و بین القوم الفسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 3

3 - رفع بیدادگری فرعون از بنی اسرائیل ، انتظار آنان از بعثت موسی (ع)

قالوا أودینا من قبل أن تأتینا و من بعد ما جئتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 9

9 - بنی اسرائیل از موسی خواستند تا خدایی مانند خدایان بت پرستان برای آنان قرار دهد .

اجعل لنا إلهاً كما لهم ءالهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 7

7 - بنی اسرائیل با توسل به موسی (ع) خواستار برطرف شدن مشکل کمبود آب شدند .

إذ استسقه قومه

224- بنی اسرائیل و میقات موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 385

5- قوم موسی مدت زمان میعاد خدا با وی را کمتر از آنچه واقع شد (چهل شب) ، می پنداشتند .

أعجلتم أمر ربكم

عجله کردن به معنای طلب کردن امری است پیش از فرارسیدن زمان آن. مقصود از «أمر ربکم» مواعده خدا با موسی(ع) است و استفهام در جمله «أعجلتم» استفهام توییخی است. بنابراین جمله مذکور به این معنی است: آیا پیش از سپری شدن زمان مواعده خواهان انجام آن بودید؟

6- توهم به سر آمدن زمان میعاد خدا با موسی (ع) و تأخیر وی در مراجعت ، زمینه ساز گرایش قوم موسی به گوساله پرستی شد .

بئسما خلفتمونی من بعدی أعجلتم أمر ربكم

جمله «أعجلتم ..» اشاره به علتی دارد که بنی اسرائیل را به گوساله پرستی واداشت.

225- بنی اسرائیل و نجات از کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 86 - 1

1 - درخواست مؤمنان قوم موسی از خداوند ، برای نجات از گروه کفرپیشه

ربنا لا تجعلنا فتنه .. و نجنا برحمتك من القوم الكافرين

226- بنی اسرائیل و نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 23

23- بنی اسرائیل ، جز اندکی از آنان ، با مردمان معاشرت نیکو نداشتند ، نماز را اقامه نکردند و از پرداخت زکات طفره رفتند .

وقولوا للناس حسناً وأقيموا الصلوة وءاتوا الزكوة ثم توليتهم إلا قليلا منكم

227- بنی اسرائیل و نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 79 - 8

8 - ترک نهی از منکر از اعمال زشت و ناپسند گروهی از بنی اسرائیل

کانوا لایتاهون . . لبئس ما کانوا یفعلون

ص: 386

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 7

7 - بنی اسرائیل همکیشان خود را از پذیرش ولایت کافران و دوستی با آنان نهی نمی کردند .

لايتناھون عن منكره فعلوه .. تری كثيراً منهم يتولون الذین كفروا

آیه مورد بحث بیان مصداقی است از «منکر» که در آیه قبل مطرح شده بود.

228- بنی اسرائیل و هلاکت قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 81 - 5

5 - حضور نداشتن مردم به هنگام واقعه فرورفتن خانه قارون در دل زمین

فما كان له من فئه ينصرونه

چنان که از آیه بعد استفاده می شود واقعه «فرورفتن قارون» هنگام شب رخ داد؛ یعنی، زمانی که مردم در خانه هایشان آرمیده بودند. بنابراین در آن لحظه کسانی نبودند که بتوانند به یاری قارون بشتابند و قارون در اوج بی کسی در کام زمین فرورفت. جمله «ما كان له من فئه...» بیانگر این معنا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 1

1 - اطلاع یافتن مردم از فرورفتن قارون با خانه اش در کام زمین در بامداد آن شب

و أصبح الذین تمنوا مكانه بالأمس

229- بنی اسرائیل و یتیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 22

22 - بنی اسرائیل ، جز اندکی از آنان به پرستش غیر خدا گرویدند و حقوق والدین ، خویشان ، یتیمان و مساکین را ضایع ساختند .

لا تعبدون إلا الله وبالوالدین احساناً .. ثم تولیتم إلا قليلاً منکم

230- بهانه جویی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 387

1 - بقره - 2 - 74 - 3

3 - قساوت قلب بنی اسرائیل ، نتیجه لجاجت ها ، بهانه جویی ها و عصیانگری های آنان بود .

قالوا أتتخذنا هزواً .. ثم قست قلوبكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 8

8 - قوم موسی ، نمونه ای بارز از اقوام بهانه جو در برخورد با پیامبران و دارای توقعات و خواسته های بی جا از آنان

أم تریدون أن تسئلوا رسولكم كما سئل موسى من قبل

چون بعید به نظر می رسد که در میان امتهای گذشته، تنها قوم موسی پرسشها و درخواستهای نا به جا از پیامبرشان داشتند، می توان به این نتیجه رسید که: یاد کردن از قوم موسی، به خاطر رواج بیشتر این خصیصه در میان آنان بوده است.

231- بهترین افراد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 3

3 - هفتاد مرد گزینش شده برای حضور در میعادگاه مناجات ، بهترین و لایقترین مردم بنی اسرائیل در دیدگاه موسی (ع)

و اختار موسی

«اختیار» به معنای انتخاب و گزینش خیر است. بنابراین «اختار موسی» یعنی موسی بهترینها را انتخاب کرد.

232- بی اعتقادی بنی اسرائیل به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 12

12 - قوم موسی ، فاقد ایمان راسخ به موسی (ع)

أتتخذنا هزواً

233- بی ایمانی بنی اسرائیل

8- بنی اسرائیل ، در عین مشاهده آیات بزرگ الهی ، فاقد ایمان ژرف و راسخ بودند .

بینی اسرئیل قد أنجینکم . . . أضلّهم السامریّ . . . ألم يعدکم ربّکم

ص: 388

با توجه به این که گمراهی بنی اسرائیل به دست سامری، پس از نجات آنان از چنگال فرعون، عبور آنان از دریا و مشاهده آیات متعدد الهی در طول آن مدت بوده است؛ به نظر می رسد آنان از بینش و ایمان سستی برخوردار بودند که این چنین با اغواگری سامری به صف گمراهان پیوستند.

234- بی تأثیری موعظه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 1

1 - تأثیرناپذیری قارون در برابر اندرز های قوم خویش

إذ قال له قومه لا تفرح... وابتغ فيما آتاك الله الدار الآخرة... قال إنما أ

235- بی صبری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 1

1 - بنی اسرائیل ، از بسنده کردن به « من » و « سلوی » ناخشنود بوده ، و از اکتفا کردن به آن اظهار ناشکیبایی می کردند .

لن نصبر علی طعام وحد

مراد از «طعام واحد» به قرینه آیه 57 «من» و «سلوی» می باشد.

236- بی عقلی گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 89 - 5

5 - گوساله پرستان بنی اسرائیل ، مردمی جاهل و دور از اندیشه و فکر

أفلا یرون إلا یرجع إلیهم قولاً

237- بی گناهان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 13

13 - وجود افرادی نیک کردار و پاکدامن از گناهان در میان قوم موسی

سنزید المحسنین

ص: 389

کلمه «المحسنین» می تواند در مقابل گروهی از بنی اسرائیل باشد که از جمله «نغفر لکم خطیئتکم» به دست می آید. یعنی بنی اسرائیل دو گروه بودند: گروهی گنهکار که جمله «نغفر لکم خطیئتکم» اشاره به آنان دارد و پاکدامنان از گناه که «المحسنین» عهده دار تبیین آن گروه است.

238- بی منطقی گوساله پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 10، 7

7 - گرایش قوم موسی به پرستش مجسمه ای ناتوان از سخن گفتن و عاجز از هدایتگری ، امر نابخردانه و شگفت آور

الم یروا أنه لا یکلمهم و لا یهدیهم سیلا

10 - بنی اسرائیل هیچ بهانه و عذری در گرایش به گوساله پرستی نداشتند .

اتخذوه و كانوا ظلمین

جمله حالیه «و كانوا ظلمین» می تواند اشاره به یکی از این دو معنا باشد: شرک ظلم است و قوم موسی با گرایش به گوساله پرستی از ظالمان شدند. گوساله پرستی بنی اسرائیل قرین ظلم بود، نه بیان این حقیقت که شرک خود ظلم است. یعنی این کردار آنان از سر ظلم بود و هیچ توجیهی که بتواند آن کار ناصواب را کاری شایسته جلوه دهد در دست نداشتند. برداشت فوق ناظر به معنای دوم است.

239- بی یآوری کافران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 14

14 - پیروان عیسی (ع) ، مورد تأیید و حمایت الهی در قبال دشمنانشان (کافران بنی اسرائیل)

فأیدنا الذین ءامنوا علی عدوهم

240- بیش بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 2

2 - قوم موسی ، بر این باور بودند که گاو مورد نظر برای ذبح و حل معمای قتل ، باید ویژگی های منحصر به فرد داشته باشد .

«تشابه» به معنای همانند بودن است و چون با «علی» متعدی شده، متضمن معنای التباس و اشتباه نیز هست. بنابراین «إن البقر...»؛ یعنی، آن گاو توصیف شده به میانسالی و زرد رنگی، مصادیق زیادی دارد که همگی مشابه یکدیگرند و این موجب می

شود که ندانیم کدامین را انتخاب کنیم. این جمله از قوم موسی، حکایت از آن دارد که: آنان گمان داشتند گاو مورد نظر برای ذبح باید به گونه ای توصیف شود که تنها یک فرد داشته باشد تا همانندی از بین برود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 71 - 6

6 - قوم موسی، ویژگی های اولیه گاوی را که باید ذبح می شد، نارسا پنداشته و موسی (ع) را به کوتاهی در بیان حقیقت متهم کردند.

قالوا الثن جئت بالحق

مفهوم کلام قوم موسی (الآن...؛ هم اکنون حق را به تمامی بیان کردی) این است که: وی قبل از ذکر اوصاف یاد شده در این آیه، حق را به طور کامل بیان نکرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 91 - 5

5 - موسی (ع)، شخصیتی برجسته تر از هارون (ع) در دیدگاه بنی اسرائیل

ولقد قال لهم هرون... قالوا لن نبرح علیه عكفين حتى يرجع إلینا موسی

بی اعتنایی به گفته های هارون و مؤثر خواندن رجوع موسی (ع)، حاکی از تفاوت شخصیت آن دو در دیدگاه بنی اسرائیل است.

241- بیش دنیا طلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 12، 9

9 - از دید دنیا طلبان، قارون در اوج لذت و خوشبختی قرار داشت.

فخرج علی قومه... قال الذین یریدون الحیوه الدنیا... إنه لذو حظّ عظیم

«حظّ» به معنای بهره و نصیب است؛ یعنی، او از سعادت و نیک بختی بهره بزرگی دارد.

12 - قدرت و ثروت، ملاک ارزش و معیار اصلی بهره مندی و خوشبختی در نگاه دنیا طلبان قوم قارون

قال الذین یریدون الحیوه الدنیا یلیت لنا مثل ما أوتی قرون إنه لذو حظّ عظیم

242- بیش علمای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 7

7 - ثروت افسانه ای قارون ، بسی کم ارزش تر از پاداش های الهی در دیدگاه فرزندان بنی اسرائیل

وقال الذين أُوتوا العلم ويلكم ثواب الله خير

ص: 391

243- بیش غلط بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 8 - 2

2- بنی اسرائیل می پنداشتند خداوند از ایمان و یا کفر آنان بهره مند می شود یا زیان می بیند .

وقال موسى إن تكفروا أنتم و من فى الأرض جميعاً فإن الله لغنى حميد

244- پاداش بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 121 - 3

3 - نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان از اندوهی بزرگ ، اعطای کتاب آسمانی و باقی ماندن نام و آوازه نیک آنان ، از پاداش های خداوند به ایشان

و نَجَّيْنَهُمَا و قومهما من الكرب العظيم .. . إنا كذلك نجزي المحسنين

245- پاداش محسنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 16

16 - خداوند نیکوکاران بنی اسرائیل را در صورت اطاعت از فرمان های الهی ، علاوه بر بخشایش گناهان ، به پاداش افزونتر نوید داد .

سنزید المحسنين

در برداشت فوق محسنان مقابل گناهکاران قرار داده نشده، بلکه به معنای لغوی آن (نیکوکاران) گرفته شده است. بر این مبنا آیه شریفه ناظر به تقسیم بنی اسرائیل به دو گروه گنهگار و پاکدامن نیست، بلکه آنان را به دو گروه محسنان و غیر محسنان تقسیم کرده است. جمله «نغفر لکم ...» می رساند که خدا گناه همگان - چه محسن و چه غیر محسن - را خواهد بخشید، ولی به نیکوکاران پاداشی افزونتر عنایت خواهد کرد.

246- پرسشهای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- موسی (ع) از مردم خواست تا با سؤال درباره گاوی که به ذبح آن مأمور شدند، تکلیف را بر خود مشکل نسازند.

فافعلوا ما تؤمرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 4

4- قوم موسی، با آخرین پرسش درباره گاو، به معین شدن گاو و رهایی از تحیر امیدوار بودند.

و إنا إن شاء الله لمهتدون

«مهتدون» اسم فاعل از اهتداء و به معنای راه یافتگان است و متعلق آن همان گاوی است که باید ذبح می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 71 - 8

8- قوم موسی، با سؤال و جستجوی بی مورد، تکلیف (کشتن گاوی ماده برای حل معمای قتل) را بر خود دشوار کردند.

فذبحوها و ما کادوا یفعلون

جمله «ما کادوا یفعلون» (نزدیک بود انجام ندهند) می تواند اشاره به دشواری انجام تکلیف مذکور باشد، که به شهادت جمله «فافعلوا ما تؤمرون» (در آیه 68) و قرینه های دیگر، قوم موسی خود با سؤالهای بی مورد این مشکل را آفریدند و تکلیف را بر خویش دشوار ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 6،10

6- بنی اسرائیل، پرسش ها و درخواستهایی نابه جا از موسی (ع) داشتند.

کما سئل موسی من قبل

10- درخواست ها و پرسش های نابه جای قوم موسی از وی، آنان را به کفر ورزی کشانید و از ایمان به دور ساخت.

و من یتبدل الکفر بالایمن

247- پشیمانی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بنی اسرائیل پس از مدتی با پی بردن به عدم شایستگی مجسمه گوساله برای پرستش ، به گمراهی خود آگاه و از کرده خویش پشیمان شدند .

و لما سقط فی ایدیهم و رأوا أنهم قد ضلوا

جمله «سقط فی ایدیهم» کنایه از پشیمانی است. زیرا انسان در هنگام پشیمانی چانه خویش را بر دستانش قرار می دهد ; به گونه ای که گویا در دست خود فرو افتاده است.

ص: 393

248- پشیمانی دنیاطلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 5

5 - پشیمان شدن دنیاطلبان غافل از سخنان نسنجیده روز پیش خویش با دیدن فرجام شوم قارون

و أصبح الذين تمتوا مكانه بالأمس يقولون ويكأن الله يبسط الرزق لمن يشاء من عباد

برخی از مفسران واژه «وَي» را کلمه «تندم» گرفته و گفته اند: این واژه در مقام اظهار پشیمانی به کار می رود.

249- پندارهای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 5

5 - قوم موسی بر این گمان بودند که دستور ذبح گاو از ناحیه موسی (ع) است ، نه فرمانی از جانب خداوند

أَتَتَّخِذْنَا هِزْوَاً

از اینکه بنی اسرائیل با جمله «أَتَتَّخِذْنَا هِزْوَاً» (آیا ما را به مسخره می گیری) موسی (ع) را مورد خطاب قرار دادند، معلوم می شود که: آنان دستور ذبح گاو را دستوری از ناحیه خداوند نمی پنداشتند.

250- پیروزی بر فاسقان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 14

14 - فراگیری معارف و عمل به احکام الهی ، شرط پیروزی قوم موسی بر فاسقان و آزادسازی سرزمین آنان

فخذها .. يأخذوا بأحسنها سأوريكم دار الفسقين

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که «سأوريكم» جواب فعل امر «فخذها بقوه و أمر قولك يأخذوا» باشد ؛ یعنی: «إن تاخذها و يأخذوا سأوريكم دار الفسقين» قابل ذکر است که مجزوم نشدن «أوريكم»، علی رغم اینکه جواب امر قرار گرفته، به سبب وجود «سین» است.

251- پیروزی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 16

16 - پیروزی حتمی بنی اسرائیل بر جباران ، در صورت یورش بر آنان از دروازه سرزمین مقدس

ص: 394

ادخلوا عليهم الباب فاذا دخلتموه فانكم غلبون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 129 - 12

12 - آزمایش بنی اسرائیل ، از اهداف امداد های الهی برای حاکمیت بخشیدن به آنان پس از پیروزی بر دشمنانشان

و يستخلفكم فى الأرض فينظر كيف تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 137 - 12

12 - صبر و مقاومت بنی اسرائیل زمان موسی در برابر ستمگری های فرعون ، موجب تحقق وعده الهی بر پیروزی آنان و نابودی دشمنانشان

و تمت كلمت ربك الحسنی علی بنی إسرائيل بما صبروا

حرف «باء» در «بما صبروا» سببیه است و «ما»، مصدریه. یعنی: «تمت ... بسبب صبرهم».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 6 - 4

4- وجود فاصله میان نخستین شکست بنی اسرائیل و پیروزی آنان

ثم ردنا لكم الكره عليهم

«ثم» دلالت بر تراخی و فاصله زمانی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 116 - 3

3 - نصرت خداوند به موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان و نیز پیروزی آنان بر فرعونیان در سایه این یاری ، از نعمت های بزرگ الهی بر ایشان بود .

و لقد منّا علی موسی و هرون . و نجّینهما... و نصرنهم فکانوا هم الغلبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 4

4 - مردم مصر - از هر قشر و گروه - ملزم به پیروی محض و اطاعت بی چون و چرا از فرعون بودند .

و جعل أهلها شیعاً

تکبیر در «شیعاً» به اصطلاح تکبیر تفخیم است. بنابراین «شیعاً»؛ یعنی، پیروانی محض و بدون کمترین آزادی و اختیار.

ص: 395

253- تأیید مؤمنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 14

14 - پیروان عیسی (ع)، مورد تأیید و حمایت الهی در قبال دشمنانشان (کافران بنی اسرائیل)

فأيدنا الذين آمنوا على عدوهم

254- تابوت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 3,4,5,6,7,11,12,14,17

3 - بازگشت صندوق (تابوت) به سوی بنی اسرائیل، نشانه زمامداری طالوت

ان ايه ملكه ان ياتيكم التابوت

الف و لام در «التابوت» برای عهد ذهنی است و بیانگر این معنا که آن صندوق زمانی نزد بنی اسرائیل بوده است. جمله «و فيه ... بقیه مما ترک ال موسی» مؤید این معناست؛ لذا «اتیان» به بازگشتن معنا شد.

4 - صندوق معهود، مایه تسکین خاطر بنی اسرائیل از سوی پروردگار

ان ياتيكم التابوت فيه سكينه من ربكم

5 - صندوق بازگشته به سوی بنی اسرائیل، صندوقی معهود، میراث و یادگاری از خاندان موسی و هارون

فيه سكينه من ربكم مما ترك ال موسى و ال هرون

6 - فرشتگان، حاملان صندوق عهد به سوی بنی اسرائیل

ان ياتيكم التابوت .. تحمله الملائكة

7 - اخبار غیبی پیامبر بنی اسرائیل، به بازگشت صندوق عهد به سوی آنان

وقال لهم نبیهم ان ايه ملكه ان ياتيكم التابوت

11 - صندوق معهود، یادآور و موجب برانگیختن بنی اسرائیل به پیروی از آیین موسی (پیکار در راه خدا و رهایی از اسارت متجاوزان) *

و بقیه ممّا ترک ال موسی و ال هرون

ذکر جمله «بقیّه ممّا ترک . . .» شاید از این جهت باشد که به بنی اسرائیل خاطر نشان سازد که پیوند مذهبی خود را با موسی (ع) قطع ننمایند.

12 - صندوق معهود دارای آثار ویژه و مورد توجه و عنایت بنی اسرائیل

ان یأتیکم التابوت فیه سکینه من ربکم و بقیّه ممّا ترک ال موسی و ال هرون

14 - مؤمنان بنی اسرائیل (اهل پذیرش حق) ، پذیرای صندوق معهود ، به عنوان نشانه ای بر حقایق طالوت در زمامداری

انّ فی ذلک لایه لکم ان کنتم مؤمنین

«ایمان» در آیه شریفه به معنای ایمان به خداوند و رسول و در مقابل کفر نیست؛ چون مخاطبین آیه از اهل ایمانند؛ بلکه به

ص: 396

معنای لغوی آن است؛ یعنی آنانکه اهل باور و پذیرای حق هستند، مقابل کسانی که روحی لجوج و قلبی پیوسته ناباور دارند.

17 - در صندوق معهود، نشانه حاکمیت طالوت و شکسته های الواح حضرت موسی بود که بر آن علوم آسمانی نگاشته شده بود.

ان یاتیکم التابوت

امام باقر (ع) درباره آیه «ان یاتیکم التابوت ..» فرمود: رضای الواح فیها العلم و الحکمه، العلم جاء من السماء فکتب فی اللواح و جعل فی التابوت

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 133، ح 440؛ نورالثقلین، ج 1، ص 247، ح 977.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 3

3 - آمادگی بنی اسرائیل برای پیکار با دشمنان، پس از پذیرش زمامداری طالوت، با مشاهده آن صندوق خاص

ان ایه مُلکه .. فلَمَّا فَصَلَ طالوت بالجنود

بسیج لشکریانی از بنی اسرائیل، با وجود تردید سابق آنان نسبت به فرماندهی طالوت، دلالت بر جمله ای محذوف دارد؛ یعنی پس از آمدن تابوت، به فرماندهی طالوت گردن نهادند و آماده نبرد شدند و آنگاه طالوت آنان را بسیج کرد.

255- تاریخ بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 1,4

1 - خداوند، بنی اسرائیل را از نعمت های گرانقدر بهره مند ساخت.

بینی اسرائیل اذکروا نعمتی التي أنعمت علیکم

کلمه «أنعمت» به صورت مفرد آمده است. مراد از آن می تواند نعمتی خاص و ویژه، همانند بعثت موسی (ع) باشد و می تواند جنس نعمت باشد و شامل نعمتهای متعددی که در آیات 47 به بعد یادآوری شده است، باشد. اضافه «نعمت» به «یاء» متکم برای رساندن عظمت و شرافت آن نعمت و یا نعمتهاست.

4 - بنی اسرائیل، جماعتی دارای ترکیب قومی و قبیله ای تا عصر نزول قرآن

اسرائیل - نام دیگر یعقوب - فرزند اسحاق و نوه ابراهیم (ع) است. از اینکه گروه و طایفه ای با عنوان بنی اسرائیل (فرزندان یعقوب) معروف و مشهور بودند و در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به این نام شناخته می شدند، معلوم می شود: آنان از بدو پیدایش تا آن عصر، قومیت خویش را حفظ کرده و به صورت قبیله ای زندگی می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 6.8

6 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، حقانیت قرآن را به خوبی شناخته و به حرمت کتمان آن آگاه بودند .

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتبوا الحق و أنتم تعلمون

ص: 397

فعل «تعلمون» می تواند فعلی متعدی لحاظ شود. بر این مبنا مفعول آن مطالبی است که در آیه مطرح شده است، از جمله حرمت کتمان حق و اینکه چه چیز حق است و چه چیز باطل. گفتنی است که از مصداقهای مورد نظر برای «الحق» - به قرینه آیه قبل - «حقانیت قرآن» است.

8- بنی اسرائیل عصر بعثت، با تحریف در کتاب های آسمانی خویش، در صدد کتمان بشارت ها و نشانه های حقانیت قرآن بودند.

و لا تلبسوا الحق بالباطل و تکتبوا الحق

برخی بر آنند که مراد از «الباطل» تحریفهای لفظی و معنوی است که عالمان بنی اسرائیل در کتابهای آسمانی خویش ایجاد می کردند تا نشانه های حقانیت قرآن و اسلام از آن آشکار نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 47 - 4،7

4- بنی اسرائیل، جماعتی دارای ترکیب قومی و قبیله ای تا عصر نزول قرآن

یبنی إسرائيل

7- خداوند، بنی اسرائیل را بر همه مردمان عصرشان برتری داد.

و أنى فضلکم على العلمین

کلمه «عالمین» گاهی بر همه هستی و گاهی به موجودات دارای عقل و شعور اطلاق می شود و احیاناً کاربرد آن، انسانها هستند. به نظر می رسد مراد از «العالمین» در آیه مورد بحث - به مناسبت حکم و موضوع - انسانها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 1،4،9،10،11،12

1- بنی اسرائیل همواره تحت سیطره خاندان فرعون، به شکنجه های سخت گرفتار بودند.

و إذ نجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

«سوم» (مصدر یسومون) به معنای تحمیل کردن است. اضافه «سوء» به «العذاب» اضافه صفت به موصوف می باشد؛ یعنی: العذاب السوء.

4- فرعونیان، پسران بنی اسرائیل را سر می بریدند و زنانشان را زنده باقی می گذاشتند.

یذبحون ابناءکم و یستحیون نساءکم

«ذبح» به معنای سربریدن است و «تذبیح» (مصدر یذبحون از باب تفعیل) از کثرت سربریدن حکایت دارد. «إستحیاء» (مصدر یستحیون) به معنای باقی گذاردن بر حیات و زندگانی است.

9 - در صورتی که خداوند بنی اسرائیل را از سیطره فرعونیان نجات نمی داد، آنان همچنان به شکنجه و کشتار فرزندانشان ادامه می دادند.

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناءکم و یستحیون نساءکم

برداشت فوق از فعلهای مضارع «یسومون» و «یذبحون» و «یستحیون» استفاده شده است.

10 - خداوند با گرفتار سازی بنی اسرائیل به عذاب های سهمگین فرعونى، آنان را به آزمونی بزرگ مبتلا ساخت.

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

کلمه «بلاء» در لغت به معنای آزمون و نیز به معنای نعمت آمده است. مشارالیه «ذلکم» یا «عذاب» است، یا رهایی از عذاب

ص: 398

(نجیناکم). برداشت فوق مبتنی بر این است که «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به خود عذاب باشد.

11 - خداوند بارهاسازی بنی اسرائیل از شکنجه های سخت فرعونى ، آنان را مورد آزمون بزرگى قرار داد .

و فى ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که: «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به رهایی از عذاب - که از «نجیناکم» استفاده می شود - باشد.

12 - نجات از شکنجه فرعونیان ، از نعمت های بزرگ خداوند برای بنی اسرائیل

و فى ذلکم بلاء من ربکم عظیم

در برداشت فوق «بلاء» به معنای نعمت و «ذلکم» اشاره به رهاسازی از عذاب، گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 10، 13، 2، 1

1 - بنی اسرائیل ، در محاصره فرعونیان در کناره دریای سرخ

و إذ فرقنا بکم البحر

ال در «البحر» عهد ذهنی است و اشاره به دریایی معهود دارد که بنا به گفته بسیاری از مفسران، مراد از آن دریای سرخ است. بیان نجات بنی اسرائیل و غرق شدن فرعونیان در پی شکافته شدن دریا، دلالت بر این دارد که: فرعونیان در کناره دریای سرخ در صدد هجوم به بنی اسرائیل بودند.

2 - خداوند ، دریای سرخ را برای عبور بنی اسرائیل شکافت .

و إذ فرقنا بکم البحر

«فرق» (مصدر فرقنا) به معنای فاصله انداختن و شکافتن است.

3 - بنی اسرائیل ، با عبور از دریا نجات یافتند و فرعونیان در آب دریا غرق شدند .

فأنجینکم و أغرقنا آل فرعون

10 - بنی اسرائیل ، نظاره گر غرق شدن و به هلاکت رسیدن فرعونیان بودند .

و أغرقنا آل فرعون و أنتم تنظرون

«نظر» به معنای دیدن و تماشا کردن است. مفعول «تنظرون» به قرینه جمله قبل غرق شدن فرعونیان می باشد.

13 - خاطره نجات بنی اسرائیل و هلاکت خاندان فرعون با شکافته شدن دریا ، خاطره ای عبرت آموز و شایسته و بایسته به یاد داشتن

و إذ فرقنا بكم البحر . . . و أنتم تنظرون

«إذ فرقنا» عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است. بنابراین «إذ فرقنا» نیز مفعول برای «أذكروا» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 10، 12، 7

7 - بنی اسرائیل ، در غیاب موسی (ع) به گوساله پرستی روی آوردند .

ثم اتخذتم العجل من بعده

«من بعده»؛ یعنی پس از غیاب موسی (ع) و دور شدنش از بنی اسرائیل. «اتخذتم» از افعال تصییر است. کلمه «العجل» مفعول اول آن و مفعول دومش «الها» است که به خاطر وضوحش در کلام آورده نشده است؛ یعنی: «ثم جعلتم العجل الها لكم».

ص: 399

10 - گرایش بنی اسرائیل به گوساله پرستی ، پس از عبورشان از دریا و نجات یافتن از سیطره فرعونیان بود .

و إذ فرقنا بكم البحر .. و إذ وعدنا ... ثم اتخذتم العجل من بعده

12 - بنی اسرائیل ، مردمی بسیار ناسپاس در برابر نعمت های خداوند

فأنجینکم و أغرقنا آل فرعون .. ثم اتخذتم العجل من بعده و أنتم ظلمون

هدف از بیان گرایش بنی اسرائیل به پرستش غیر خدا، پس از بیان نعمتهای بزرگ الهی به آنان، نشان دادن روحیه ناسپاسی در آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 19، 21، 7، 9، 2

2 - موسی (ع) با بیان ستمکاری قومش ، به آنان فرمان داد تا روی به درگاه خدا آورده ، توبه کنند .

و إذ قال موسی لقومه .. فتوبوا إلی بارئکم

7 - کشتن یکدیگر ، توبه تعیین شده ای برای گوساله پرستان بنی اسرائیل

فتوبوا إلی بارئکم فاقتلوا أنفسکم

حرف «فاء» در «فاقتلوا» تفسیریه است؛ یعنی، بیانگر این است که جمله «أقتلوا أنفسکم» تفسیر و توضیح جمله قبل (توبوا ..) می باشد. در معنای جمله «فاقتلوا أنفسکم» دو نظر ایراد شده است. 1- فاقتلوا بعضکم بعضاً (یکدیگر را بکشید)؛ 2- هر کسی خود را بکشد.

9 - حضرت موسی (ع) با زمینه سازی فکری و روانی برای مردان بنی اسرائیل ، آنان را برای پذیرش و اجرای امر خدا (کشتن یکدیگر) آماده کرد .

يقوم إنکم ظلمتم أنفسکم

موسی (ع) از انتساب بنی اسرائیل به خویش با گفتن «یا قوم» (ای مردم من) در صدد تفهیم این حقیقت است که: او از روی دلسوزی آنان را به توبه دعوت می کند و از آنان می خواهد که به حکم خدا گردن نهند. تصریح به اینکه بنی اسرائیل با گوساله پرستی به خود ستم کردند نیز در راستای این معناست.

19 - مرتد شدگان بنی اسرائیل (گوساله پرستان) پس از فرمان موسی (ع) به کشتن یکدیگر پرداختند .

فاقتلوا أنفسکم .. فتاب علیکم

جمله «تاب علیکم» عطف بر جمله ای مقدر است؛ یعنی: «ففعلمت ما أمرتم به فتاب علیکم» پس آنچه را بدان موظف شدید انجام دادید و خداوند توبه شما را پذیرفت». قابل ذکر است که ضمیر در «تاب» به قرینه جمله بعد به «بارئکم» (خالق شما) بر می گردد.

21 - داستان توبه مرتدان بنی اسرائیل و اجرای فرمان خدا مبنی بر کشتن یکدیگر، داستانی آموزنده و درخور به خاطر داشتن

و إذ قال موسی . . . فتاب علیکم

«إذ قال . . .» عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است؛ یعنی: «اذکروا إذ قال . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 55 - 13، 14، 5، 6، 2، 1

1 - قوم موسی از تصدیق رسالت او سرباز زدند و بر ایمان نداشتن به او تأکید ورزیدند .

و إذ قلت ی موسی لن تؤمن لک

ص: 400

«لن نُؤمن لك»؛ یعنی، تو را هرگز تصدیق نمی کنیم. «آمن» چه با لام آورده شود (آمن له) و چه با حرف باء «آمن به» به یک معناست. (مجمع البيان)

2 - بنی اسرائیل عصر موسی ، خواهان مشاهده خداوند شدند .

لن نُؤمن لك حتى نرى الله جهره

5 - قوم موسی در پی کفر به او و تقاضای ناروایشان (دیدن خداوند) ، به هلاکت رسیدند .

لن نُؤمن لك .. فأخذتكم الصعقه

«اخذ» (مصدر اخذت) به معنای گرفتن است و به قرینه آیه بعد کنایه از کشتن می باشد.

6 - صاعقه آسمانی ، موجب به هلاکت رسیدن قوم موسی شد .

فأخذتكم الصعقه

صاعقه آتشی است از آسمان که به هنگام رعد شدید پدید می آید.

13 - قوم موسی ، در پی تقاضای رؤیت خدا ، شاهد فرود آمدن صاعقه بر خود بودند .

فأخذتكم الصعقه و أنتم تنظرون

مفعول «تنظرون» (نگاه می کردید) فرود آمدن صاعقه است.

14 - داستان تقاضای رؤیت خدا و اظهار ناباوری بنی اسرائیل به سخنان موسی (ع) و فرود آمدن صاعقه بر آنان ، داستانی آموزنده و شایسته به خاطر داشتن

و إذ قلتُم يموسى لن نُؤمن لك .. و أنتم تنظرون

«إذ قلتُم» عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است؛ یعنی: «اذكروا إذ قلتُم ..».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 56 - 1

1 - خداوند ، قوم موسی را پس از هلاکشان با صاعقه ، حیاتی دوباره بخشید و آنان را زنده کرد .

ثم بعثنکم من بعد موتکم

1 - قوم موسی پس از نجات از سلطه فرعونیان و گذر از دریا ، در بیابان ها به گرمای سوزان خورشید گرفتار شدند .

و ظللنا علیکم الغمام

«تظلیل» مصدر «ظللنا» - که به معنای سایه قرار دادن می باشد - گویای این است که: قوم موسی پس از گذشتن از دریا، در جایی که سقف و دارای سایه بانی باشد سکونت نکردند و لذا کلمه «بیابانها» در برداشت آورده شد.

2 - خداوند ، با سایه گستر ساختن ابر ها بر قوم موسی آنان را از تابش سوزان خورشید رهایی بخشید .

و ظللنا علیکم الغمام

غمامه به معنای ابر و جمع آن غمام است (لسان العرب). برخی از اهل لغت بر آنند که غمامه به معنای ابر سفید می باشد.

3 - خداوند ، برای تغذیه قوم موسی - به هنگام عبورشان از صحرا - برای آنان « منّ » (ترنجبین) و « سلوی » (بلدرچین) فرستاد .

و أنزلنا علیکم المنّ و السلوی

کلمه «مَنْ» در لغت به ترنجبین و نیز به شربت‌ی شیرین، همانند غسل معنا شده است و در معنای «سلوی» گفته شده که پرنده‌ای است سفید رنگ همانند بلدرچین و برخی نیز گفته‌اند «سلوی» همان بلدرچین است.

5- نزول «مَنْ» و «سلوی» بر بنی اسرائیل و نجاتشان از حرارت شدید خورشید با ابرهای سایه‌گستر، پس از حادثه صاعقه زدگی و زنده شدن آنان بود.

ثم بعثنکم . . . و ظللنا علیکم الغمام

عطف جمله «ظللنا . . .» بر «بعثناکم . . .» اقتضا می‌کند که گفته شود: داستان سایه‌گستر شدن ابرها و نزول «مَنْ» و «سلوی» پس از داستان صاعقه، تحقق یافته باشد.

8- بهره‌گیری از «مَنْ» و «سلوی» و روزی‌های پاکیزه و حلال توصیه خداوند به بنی اسرائیل

کلوا من طیب ما رزقنکم

برداشت فوق با توجه به فعل امر «کلوا» استفاده شده است.

10- دسترسی قوم موسی به غذاهای طیب و غیر طیب (حلال و حرام) در پی عبورشان از دریا و دوران صحراگردی

کلوا من طیب ما رزقنکم

آوردن کلمه «طیبات» و اضافه کردن آن به «ما رزقناکم» بیانگر برداشت فوق است.

12- قوم موسی با بهره‌گیری حرام از «مَنْ» و «سلوی» مرتکب گناه شده، بر خود ستم کردند.*

کلوا من طیب ما رزقنکم و ما ظلمونا و لکن کانوا أنفسم یظلمون

جمله «و لکن کانوا . . .» دلالت بر آن دارد که قوم موسی مرتکب حرام خواری شدند. به نظر می‌رسد از مصداقهای حرام خواری آنان - به قرینه وقوع جمله مذکور پس از بیان نزول مَنْ و سلوی - بهره‌گیری حرام از مَنْ و سلوی، همانند تجاوز به سهم دیگران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 18, 3, 2, 1

1 - خداوند، به بنی اسرائیل فرمان داد تا به آبادی بیت المقدس وارد شوند.

و إذ قلنا ادخلوا هذه القرية

«قریه» در لغت به معنای روستا و نیز شهر آمده است و در قرآن نیز در هر دو معنا استعمال شده است؛ چون قرینه‌ای یافت نشد که کدامین معنا مراد است، در برداشت کلمه «آبادی» آورده شد. ال در «القریه» عهد حضوری است و اشاره به دیاری خاص دارد. بسیاری از مفسران

برآند که مراد از آن، بیت المقدس می باشد.

2- فرمان تصرف بیت المقدس به بنی اسرائیل ، پس از زندگانی بیابانی آنان بود .

و ظللنا علیکم الغمام .. و إذ قلنا ادخلوا هذه القرية

3- بنی اسرائیل به هنگام دریافت فرمان تصرف بیت المقدس ، در مکانی نزدیک به آن به سر می بردند .

و إذ قلنا ادخلوا هذه القرية

برداشت فوق با توجه به اسم اشاره «هذه» - که برای اشاره به نزدیک است - استفاده شده است.

6- دروازه بیت المقدس راه تعیین شده از جانب خداوند ، برای تصرف و نفوذ بنی اسرائیل به آن سرزمین

اخلوا هذه القرية .. وادخلوا الباب

18- داستان ورود بنی اسرائیل عصر موسی به بیت المقدس ، داستانی آموزنده و شایسته به یاد داشتن

إذ قلنا ادخلوا .. و سنزید المحسنین

ص: 402

جمله «إذ قلنا ..» عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است؛ یعنی: «أذكروا إذ قلنا...؛ به یاد داشته باشید آن زمانی را که فرمان دادیم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 2،5

2 - حرام خواران قوم موسی، به جای طلب آمرزش از خدا و گفتن « حطه » - در هنگام ورود به بیت المقدس - کلامی دیگر بر زبان جاری می ساختند .

فبدل الذین ظلموا قولا غیر الذی قیل لهم

به نظر می رسد مراد از «الذین ظلموا» در جمله فوق، کسانی باشند که خداوند در آیه 57 آنان را به سبب ناسپاسی و استفاده از خوراکیهای غیر طیب، ستمکار شمرد.

5 - متمردان و ستمکاران قوم موسی، به عذاب آسمانی گرفتار شدند .

فأنزلنا علی الذین ظلموا رجاً من السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 1،7،9،19

1 - قوم موسی، پس از نجات از سیطره فرعون و گذر از دریا، در سرزمینی به دور از آب حرکت می کردند و کمبود شدید آب مبتلا بودند .

وإذ استسقى موسى لقومه

7 - بنی اسرائیل عصر موسی متشکل از دوازده طایفه بودند .

فانفجرت منه اثنتا عشرة عیناً قد علم کل أناس مشربهم

«أناس» جمع انس و مراد از آن طوایف بنی اسرائیل است که به قرینه «إثنتا عشرة عیناً» معلوم می شود، آنها دوازده طایفه بودند.

9 - هر کدام از طایفه های بنی اسرائیل آگاه به چشمه مخصوص خویش

قد علم کل أناس مشربهم

19 - خداوند، هر طایفه از بنی اسرائیل را از تجاوز به خوراکی ها و نوشیدنی های مخصوص طایفه دیگر بر حذر داشت .

قد علم کل أناس مشربهم کلوا و اشربوا .. و لاتعتوا فی الأرض مفسدین

اختصاص دادن هر چشمه به طایفه ای از بنی اسرائیل و سپس نهی از فسادگری، اشاره به این دارد که: تجاوز هر طایفه به حقوق دیگری فسادگری است و می بایست بنی اسرائیل از آن پرهیز می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 -

1,2,4,5,10,14,16,21,23,27,38

1 - بنی اسرائیل ، از بسنده کردن به « منّ » و « سلوی » ناخشنود بوده ، و از اکتفا کردن به آن اظهار ناشکیبایی می کردند .

لن نصبر علی طعام وحد

مراد از «طعام واحد» به قرینه آیه 57 «من» و «سلوی» می باشد.

2 - بنی اسرائیل ، از یکنواختی خوراک خویش (منّ و سلوی) به موسی (ع) شکایت کردند .

ص: 403

و إذ قلتم يموسى لن نصبر على طعام وحد

4- بنی اسرائیل ، از موسی (ع) خواستند تا رفع یکنواختی طعامشان را از درگاه خدا مسألت کند و آنان را به غذا های متنوع برساند .

لن نصبر على طعام وحد فادع لنا ربك

به قرینه «لن نصبر . . .» مورد دعا بر طرف شدن یکنواختی خوراکیهاست و به دلیل «یخرج لنا . . .» مورد دعا دستیابی به خوراکیهای گیاهی نیز هست. بنابراین بنی اسرائیل دو تقاضا داشتند: 1- بر طرف شدن یکنواختی غذا؛ 2- دستیابی به خوراکیهای گیاهی.

5- بنی اسرائیل ، از موسی (ع) خواستند تا برای رسیدن به خوراکی های گیاهی به درگاه خدا دعا کند .

فادع لنا ربك يخرج لنا مما تنبت الأرض

10- قوم موسی در صحرای سینا از غذا های رویدنی زمین بی بهره بودند .

فادع لنا ربك يخرج لنا مما تنبت الأرض

14- سبزیجات ، خیار ، گندم ، عدس و پیاز از خوراکیهایی که قوم موسی خواهان آن بودند .

يخرج لنا مما تنبت الأرض من بقلها و . . . بصلها

«فوم» به معنای گندم است. برخی از اهل لغت گفته اند که به معنای سیر نیز به کار می رود و نیز گفته شده که «فوم» به گندم و دیگر حبوباتی که با آن نان پخته شود اطلاق می گردد.

16- موسی (ع) مردمش را به خاطر تقاضای غذایی پست تر در مقابل از دست دادن غذایی بهتر ، سرزنش کرد .

قال أئتبدلون الذی هو أدنی بالذی هو خیر

استفهام در «أئتبدلون» انکار توییخی است. ضمیر در «قال» می تواند به «ربک» برگردد و می تواند به «موسی» ارجاع شود در برداشت فوق دومین احتمال لحاظ شده است.

21- موسی (ع) در پی تقاضای قومش (درخواست خوراکی های زمینی) از آنان خواست تا به یکی از شهر ها در آیند و شهرنشینی را انتخاب کنند .

قال أئتبدلون . . . اهبطوا مصرأ فان لكم ما سألتهم

چنانچه ضمیر در «قال» به «ربک» برگردد، جمله «اهبطوا . . .» سخن خداوند است و اگر به موسی (ع) ارجاع شود، آن جمله گفته موسی (ع) خواهد بود. برداشت فوق به لحاظ احتمال دوم است.

23- خواری ، فقر و درماندگی ، سرنوشت محتوم متجاوزان بنی اسرائیل است .

و ضربت عليهم الذله والمسكنه

«مسکنه» به معنای فقر و سستی است. «ذله» و «مسکنه» به قبه و مانند آن تشبیه شده و لذا کلمه «ضربت» (زده شد) برای آن به کار رفته است؛ یعنی، خواری و درماندگی همچون قبه ای آنان را احاطه کرده و بر آنان خیمه زده است.

27 - بنی اسرائیل ، پیامبران بسیاری را به قتل رساندند .

و يقتلون النبین بغیر الحق

38 - داستان ناسپاسی بنی اسرائیل بر « منّ » و « سلوی » و انتخاب شهرنشینی و گرایش آنان به کفر و تجاوز ، داستانی آموزنده و شایسته به یاد آوردن است .

إذ قلم یموسی لن نصبر . . . و ضربت علیهم الذله ... و كانوا یعتدون

«إذ قلمت . . .» مفعول برای «أذکروا» (به یاد آوردن) می باشد.

ص: 404

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 6, 9, 5, 2

2 - خداوند ، کوه طور را بر فراز سر بنی اسرائیل قرار داد .

ورفعنا فوقکم الطور

«الطور» نام کوهی است (مفردات راغب). الطور - چنانچه از ابن عباس نقل شده - همان کوهی است که موسی (ع) بر آن مناجات می کرد (مجمع البیان). قابل ذکر است که طور به مطلق کوه نیز گفته می شود.

5 - بنی اسرائیل برای پذیرش تورات و عمل به فرمان های آن ، لجاجت کرده و سرسختی نشان می دادند .

رفعنا فوقکم الطور خذوا ماء اتینکم

از اینکه خداوند با تهدید و ارعاب از بنی اسرائیل خواست تا تورات را بپذیرند و بر آن پیمان بسپارند، برداشت فوق استفاده می شود.

6 - پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن ، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خذوا ماء اتینکم بقوه

9 - قرار گرفتن کوه طور بر بالای سر بنی اسرائیل معجزه و رخدادی شایسته به یادداشتن

و إذ أخذنا میثقتکم و رفعنا فوقکم الطور

«إذ» مفعول برای فعل «اذکروا» در آیه 47 است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 11, 12, 1

1 - بنی اسرائیل از دستورات تورات اعراض کرده و پیمان الهی را شکستند .

أخذنا میثقتکم .. ثم تولیتهم من بعد ذلک

«تولی» (مصدر تولیتهم) به معنای اعراض کردن است و متعلق آن - به قرینه آیه قبل - پیمان بنی اسرائیل بر پذیرش تورات و عمل به احکام آن می باشد.

11 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، همسان با اسلاف گذشتگان خویش در برخورد با کتاب های آسمانی و احکام دین

نسبت دادن رفتار پیشینیان بنی اسرائیل به موجودین عصر بعثت و عصرهای پس از آن (ثم تولیتم)، بیانگر اتحاد و اشتراک آنان در خصلتها و ویژگیهاست.

12 - بنی اسرائیل پس از دریافت تورات و عمل به محتوای آن ، به قدرت و حکومت رسیدند . *

ثم تولیتم من بعد ذلک

از معانی «تولی» ولایت پیدا کردن و حکومت یافتن است. برداشت فوق ناظر به این احتمال می باشد. گفتنی است بر این مبنا مراد از فضل خدا و رحمت او، همان اعطای تورات و توفیق عمل به احکام آن می باشد و مقصود از خسران در «لکنتم من الخاسرین» قرار گرفتن در تحت سیطره حکومتهای کفر و جور خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 3,6,2

2 - گروهی از بنی اسرائیل حکم خداوند را پاس نداشتند و تعطیلی روز شنبه را شکستند .

و لقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبب

ص: 405

3 - خداوند ، اصحاب سبت (تجاوزکاران یهود در روز شنبه) را به بوزینه هایی مطرود تبدیل کرد .

فقلنا لهم كونوا قرده خسئين

(قِرْد) (مفرد قِرْدَة) به معنای میمون است. «خاسیء» به معنای مطرود و نیز به معنای حقیر و ذلیل می باشد و کلمه «خاسئین» خبر دوم برای «کونوا» است.

6 - بوزینه شدگان بنی اسرائیل از زمره خاسران و زیانکاران

لكنتم من الخسرین. ولقد علمتم الذین اعتدوا منكم فی السبت

آیه مورد بحث اشاره به نوع خسارت و زیانی دارد که در ذیل آیه قبل مطرح شد؛ یعنی، خسارتی که آدمی بر اثر گناه و تجاوز در خطر آن است، از قبیل خسارت اصحاب سبت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 8، 7، 5، 4، 1

1 - خداوند ، قوم موسی را به ذبح گاوی ماده فرمان داد .

إن الله یأمرکم أن تذبحوا بقره

ماده بودن گاو از «بکر» در آیه بعد استفاده می شود.

4 - بازپچه قرار دادن و به مسخره گرفتن بنی اسرائیل ، پندار و تحلیل قوم موسی از دستور ذبح گاو

أتخذنا هزواً

«هزواً» یعنی به بازی گرفتن و مسخره کردن. از آیه 72، 73 چنین بر می آید که فرمان مذکور در ارتباط با قتلی بوده که در میان بنی اسرائیل اتفاق افتاده و هر یک از طایفه ها طایفه دیگر را مسؤول می شناختند و از آن جا که قوم موسی میان دستور ذبح گاو و کشف معمای قتل ارتباطی نمی دیدند، آن دستور (ذبح گاو) را به تمسخر گرفتن خویش، تحلیل کردند.

5 - قوم موسی بر این گمان بودند که دستور ذبح گاو از ناحیه موسی (ع) است ، نه فرمانی از جانب خداوند

أتخذنا هزواً

از اینکه بنی اسرائیل با جمله «أتخذنا هزواً» (آیا ما را به مسخره می گیری) موسی (ع) را مورد خطاب قرار دادند، معلوم می شود که: آنان دستور ذبح گاو را دستوری از ناحیه خداوند نمی پنداشتند.

7 - قوم موسی وی را به دروغ گویی در ابلاغ حکم خدا (فرمان ذبح گاو) ، متهم کردند .

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ . . . قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا

با وجود اینکه موسی (ع) با جمله «إِنَّ اللَّهَ . . .» تصریح می کند که خداوند چنین دستوری داده بنی اسرائیل با خطاب به موسی (ع) (أَتَتَّخِذُنَا) او را صادر کننده آن فرمان می پنداشتند؛ یعنی، بر این گمان بودند که وی به گزاف آن حکم را به خداوند نسبت می دهد.

8 - قوم موسی وی را به استهزا کردن بنی اسرائیل متهم کردند .

أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 68 - 3، 2، 1

1 - بنی اسرائیل ، پس از انکار اولیه ، به الهی بودن دستور ذبح گاو ماده مطمئن شدند .

قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا . . . قَالُوا ادْع لَنَا رَبَّكَ يَبِين لَنَا مَا هِيَ

ص: 406

تقاضای تبیین ویژگیها و مشخصه های گاوی که باید ذبح شود، بیانگر این معناست که: قوم موسی در پی سخنان او (أعوذ باللّٰه ..) باور کردند که دستور ذبح گاو، فرمانی از جانب خداوند است.

2- قوم موسی ، ناباور به کفایت ذبح هر گاوی برای حل معمای قتل

قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما هي

3- قوم موسی ، از وی خواستند تا مشخصه های گاوی را که باید ذبح شود از خداوند بخواهد و برای ایشان بیان کند .

قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما هي

6- میانسال بودن گاو - پیش از سؤال از مشخصه های دیگر - تنها ویژگی لازم برای گاو ماده ای که بنی اسرائیل به ذبح آن مأمور شدند .

عوان بين ذلك فافعلوا ما تؤمرون

جمله «فافعلوا ما تؤمرون» (به آنچه مأمور شدید عمل کنید) بیانگر این است که: تکلیف قوم موسی و به اصطلاح «مأمور به» آنان، ذبح گاوی میانسال بوده است بدون لحاظ شرطی دیگر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 69 - 2

1 - قوم موسی ، میانسال بودن گاو را شرطی کافی برای مشخص شدن تکلیف و رسیدن به مقصود (حل معمای قتل) نمی دانستند .

فافعلوا ما تؤمرون. قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما لونها

علی رغم اینکه موسی(ع) با جمله «فافعلوا ما تؤمرون» به قوم خویش تفهیم کرد که تکلیف آنان بیش از این نیست که گاوی میانسال را ذبح کنند؛ ایشان با پرسش از رنگ و دیگر ویژگیها در صدد ابقای این معنا بودند که: ذبح چنین گاوی (تنها میانسال بودن) نمی تواند وسیله حل معمای قتل باشد.

2- قوم موسی ، از وی تقاضا کردند تا رنگ گاوی را که باید ذبح شود ، از خداوند سؤال کند و برای ایشان بیان دارد .

قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما لونها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 3,4

1 - قوم موسی ، بیان رنگ و سن گاو مورد نظر را مشخص کننده ندانسته و خواهان توضیح بیشتری درباره ویژگی های آن شدند .

قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما لونها

3- قوم موسی، تحیر و سردرگمی خویش را در انتخاب گاوی که باید ذبح می شد، دلیل تکرار سؤال و تقاضای توضیح بیشتر عنوان کردند

قال ادع لنا ربك . . . إن البقر تشبه علينا

قوم موسی، با جمله تعلیلیه «إن البقر . . .» - که تعلیل برای جمله قبل است - در صدد بیان این معنا بودند که: پرسشهای مکررشان بدین جهت است که امر بر آنان مشتبه شده و در پی رهایی از تحیر و سردرگمی هستند نه بهانه گیری و تلاش برای فرار از مسؤولیت.

4- قوم موسی، با آخرین پرسش درباره گاو، به معین شدن گاو و رهایی از تحیر امیدوار بودند .

وإننا إن شاء الله لمهتدون

ص: 407

«مهتدون» اسم فاعل از اهداء و به معنای راه یافتگان است و متعلق آن همان گاوی است که باید ذبح می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 71 - 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8

1 - گاوی که برای شخم زنی رام نشده و برای کشتزاران آبکشی نکرده، از ویژگی های گاوی که قوم موسی به ذبح آن مأمور شدند.

قال إنه يقول بقره إنها بقره لا ذلول تثير الأرض ولا تسقى الحرث

«ذلول» به معنای رام و مطیع است. «إثارة» (مصدر تثير) به معنای زیر و رو کردن می باشد. مراد از زیر و رو کردن زمین به وسیله گاو، شخم زدن آن است.

2 - گاوی که قوم موسی به ذبح آن مأمور شدند باید سالم، بی نقص و پیراسته از هر نقطه و خطی در رنگ و پوستش می بود.

مسلمه لاشیه فیها

«مسلمه» یعنی دارای سلامت و سلامت به معنای: مبرا بودن از عیب و آفت است. «شیه» به هر رنگی گفته می شود که مخالف رنگ عمومی چیزی باشد. بنابراین «لاشیه فیها» یعنی، در رنگ آن گاو، رنگ دیگری نباشد. گفتنی است که «شیه» از ماده «وشی» است و «هاء» آخر عوض واو محذوف می باشد.

3 - قوم موسی، آخرین علایم تعیین شده را (رام نشده برای شخم و...) نشانه هایی قاطع و برطرف کننده سردرگمی خویش دانستند.

قالوا الثن جئت بالحق

«حق» در جمله فوق به معنای ثابت و استوار در مقابل امری تردیدپذیر و نامشخص است. ال در «الحق» برای استغراق خصایص افراد است؛ یعنی، حق کامل و تمام.

4 - قوم موسی، از گاو برای شخم زنی و آبیاری کشتزارها استفاده می کردند.

لا ذلول تثير الأرض ولا تسقى الحرث

5 - قوم موسی، گاوی را با تمام ویژگی های تعیین شده، یافته آن را ذبح کردند.

فذبوها

ضمیر «ها» در «ذبوها» به «بقره» [توصیف شده] برمی گردد.

6 - قوم موسی، ویژگی های اولیه گاوی را که باید ذبح می شد، نارسا پنداشته و موسی (ع) را به کوتاهی در بیان حقیقت متهم کردند.

مفهوم کلام قوم موسی (الآن...؛ هم اکنون حق را به تمامی بیان کردی) این است که: وی قبل از ذکر اوصاف یاد شده در این آیه، حق را به طور کامل بیان نکرده بود.

7- قوم موسی، پس از دستیابی به گاو مورد نظر، تمایلی به کشتن آن نداشتند.

و ما کادوا یفعلون

«کاد» به معنای نزدیک بود، است. این فعل آن گاه که منفی باشد گاهی دلالت بر تأکید انجام نگرستن فعل بعد دارد و احياناً حاکی از انجام گرفتن آن، از روی بی میلی، کنندی یا سختی است. در جمله «ما کادوا یفعلون» به قرینه «فذبوحها» دومین معنا مراد است؛ یعنی، انجام دادند ولی با سختی و بی میلی.

8- قوم موسی، با سؤال و جستجوی بی مورد، تکلیف (کشتن گاوی ماده برای حل معمای قتل) را بر خود دشوار کردند.

جمله «ما کادوا یفعلون» (نزدیک بود انجام ندهند) می تواند اشاره به دشواری انجام تکلیف مذکور باشد، که به شهادت جمله «فافعلوا ما تؤمرون» (در آیه 68) و قرینه های دیگر، قوم موسی خود با سؤالهای بی مورد این مشکل را آفریدند و تکلیف را بر خویش دشوار ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 72 - 3، 1

1 - شخصی از قوم موسی به قتل رسید و هر طایفه، دیگری را متهم به کشتن او کرده بر سر آن به نزاع پرداختند.

و إذ قتلتم نفساً فادءتم فیها

«اداءتم» به معنای اختلاف و نزاع کردید، می باشد. این کلمه از باب تفاعل و در اصل «تدارءتم» بوده است. نزاع و اختلاف در مقتول (اداءتم فیها) به معنای متهم کردن یکدیگر به قتل، و بر سر آن نزاع کردن است.

3 - گروهی از قوم موسی قاتل را می شناختند و از افشای هویتش خودداری می کردند.

و الله مخرج ما کنتم تکتمون

هر چند کتمان کردن به همه قوم موسی نسبت داده شده است، ولی به قرینه «فاداءتم»، معلوم می شود برخی از آنها قاتل را می شناختند و از معرفی آن خودداری می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 73 - 11، 17، 4، 2، 1

1 - خداوند، به قوم موسی فرمان داد تا قطعه ای از گاو ذبح شده را بر پیکر مقتول بزنند.

فقلنا اضربوه ببعضها

ضمیر مفعولی در «اضربوه» به «نفساً» بر می گردد و ضمیر در «ببعضها» به «بقره» ارجاع می شود.

2 - مقتول قوم موسی در پی زده شدن پاره ای از گاو ذبح شده بر وی، زنده شد.

فقلنا اضربوه ببعضها كذلك یحی الله الموتی

عبارت «کذلك یحی الله الموتی؛ خداوند بدین سان مردگان را زنده می کند» پس از جمله «فقلنا...» دلالت بر زنده شدن آن مقتول دارد.

4 - مقتول قوم موسی پس از زنده شدن، قاتل خویش را معرفی کرد.

والله مخرج ما كنتم تكتمون. فقلنا اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى

بيان زنده شدن مقتول بنی اسرائیل، پس از بیان وعده الهی به افشای هویت قاتل، دلالت بر جمله ای محذوف دارد؛ یعنی: فضربوه بها فصار حياً و قال إن فلاناً قتلنی.

11 - داستان کشته شدن فردی از قوم موسی و احیای دوباره او، معجزه و رخدادی سزاوار به خاطر سپردن و به یادداشتن

و إذ قتلتم نفساً . . . فقلنا اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى

«إذ» مفعول برای فعل مقدر «اذكروا» می باشد.

17 - بزنتی از امام رضا (ع) روایت نموده که: «ان رجلا من بنی اسرائیل قتل قرابه له . . . فقالوا لموسى (ع) ان سبط آل فلان قتلوا فلاناً فاخبرنا من قتله؟ قال ایتونی ببقره . . . فاشترها و جاؤا بها فأمر بذبحها ثم أمر ان يضرب الميت بذنبا فلما فعلوا ذلک حیى المقتول و قال یا رسول الله ابن عمی قتلنی دون من یدعی علیه قتلی فعلموا بذلک قاتله . . .» ;

ص: 409

شخصی از بنی اسرائیل یکی از نزدیکان خود را کشت . . . بنی اسرائیل به موسی گفتند: فلان قبیله، فلانی را کشته است و تو قاتل را معرفی کن. موسی (ع) فرمود: گاوی را نزد من آورید... آنان گاو را خریده و نزد موسی (ع) بردند و موسی امر به ذبح آن کرد. سپس امر نمود که دم آن گاو را به مقتول بزنند و چون این کار را کردند آن مرده زنده شد و گفت ای پیامبر خدا! پسر عمویم مرا کشته است نه آن کس که او را متهم به کشتن من کرده اند، پس با این عمل قاتل را شناسایی نمودند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 5

5 - گروهی از بنی اسرائیل کلام الهی (تورات) را پس از شنیدن و فهمیدن تحریف کردند .

وقد كان فريق منهم يسمعون كلم الله ثم يحرفونه من بعد ما عقلوه

مراد از «کلام الله» در آیه شریفه، می تواند تورات و نیز می تواند «قرآن» باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 21, 23

21 - تنها اندکی از بنی اسرائیل به پیمان های الهی وفادار ماندند و به تکالیف دینی عمل کردند .

ثم توليتم إلا قليلا منكم

23 - بنی اسرائیل ، جز اندکی از آنان ، با مردمان معاشرت نیکو نداشتند ، نماز را اقامه نکردند و از پرداخت زکات طفره رفتند .

وقولوا للناس حسناً وأقيموا الصلوة وءاتوا الزكوة ثم توليتم إلا قليلا منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 1, 2, 3, 4, 9, 12

1 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، علی رغم اعترافشان به پیمان الهی (پرهیز از خونریزی) ، همدیگر را می کشتند .

ثم اقررتم . . . ثم أنتم هؤلاء تقتلون أنفسكم

کلمه «هؤلاء» در جمله «ثم أنتم هؤلاء» (شما همانانی هستید) اشاره به این معنا دارد که: آنچه را آیه مورد بحث می خواهد بیان کند مربوط به بنی اسرائیل عصر بعثت است و خطابه های آیه نظیر خطابه های گذشته نیست که صفت گذشتگان را با عنایتی به موجودین نسبت می داد.

2 - بنی اسرائیل با بیرون راندن گروهی از همکیشان خود از خانه و دیارشان ، پیمان الهی را نقض کردند .

ثم أنتم هؤلاء... تخرجون فريقاً منكم من دبرهم

آیه مورد بحث اشاره به جنگها و خونریزیهایی دارد که پیش از هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مدینه بین طوایف یهود واقع می شد. یهودیان بنی النضیر با بنی قریظه درگیر می شدند؛ هر کدام غالب می شد دیگری را از خانه و کاشانه اش اخراج می کرد.

3- بنی اسرائیل در کشتن و آواره کردن گروهی از همکیشان خود، یکدیگر را یاری و پشتیبانی کردند.

تظهِرون علیهم

«تظاهر» (مصدر تظاهرون) به معنای یاری و پشتیبانی کردن یکدیگر است. «تظاهرون علیکم»؛ یعنی، طایفه ای از شما طایفه دیگر را علیه گروهی از خودتان یاری می داد.

4- بنی اسرائیل، مردمی گنهکار و متجاوز به خاطر یاری رسانی به یکدیگر در بیرون راندن گروهی از همکیشان خود از دیارشان

تظهِرون علیهم بالأثم و العدون

ص: 410

باء در «بالاثم» بای ملابست است و «بالاثم و العدوان» حال برای فاعل «تظاهرون» می باشد؛ یعنی، علیه آنان همدیگر را یاری می کردید و در آن هنگام گنهکار و متجاوز بودید.

9- بنی اسرائیل برای آزادی اسیران همکیش خود، هر چند که خود با آنان نبرد کرده و یا از دیارشان بیرون رانده بودند، فدیة می دادند.

وإن یأتوکم أسری تقدوهم

ضمیر در «یأتوا» به «فریقاً» بر می گردد. «مفادات» (مصدر تقادوا) به معنای پرداخت فدیة برای آزادسازی اسیر و مانند آن است. بنابراین جمله «إن یأتوکم أساری...» چنین معنا می شود: اگر همان طایفه - که از خانه هایشان بیرون راندید - اسیر دشمن می شدند با پرداخت فدیة آنان را آزاد می کردید.

12- بنی اسرائیل، پس از به اسارت درآمدن همکیشانان، برای آزاد کردنشان از آنان فدیة دریافت می کردند.

وإن یأتوکم أسری تقدوهم

برخی از اهل لغت «تقادوا» را به معنای «فدیة می گرفتید» نیز دانسته اند. بر این اساس جمله «وإن یأتوکم...»؛ یعنی، و اگر همکیشان شما به عنوان اسیر در نزد شما می آمدند، برای آزاد کردنشان از آنان فدیة می گرفتید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 4

4- قوم موسی، در غیاب او به گوساله پرستی روی آوردند.

ثم أتخذتم العجل من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 10، 13، 14، 15

2- خداوند، کوه طور را بر فراز سر بنی اسرائیل قرار داد.

ورفعنا فوقکم الطور

«الطور» نام کوهی است (مفردات راغب). الطور - چنانچه از ابن عباس نقل شده - همان کوهی است که موسی (ع) در آن مناجات می کرد (مجمع البیان). قابل ذکر است که «طور» به مطلق کوه نیز گفته می شود.

10 - قرار گرفتن کوه طور بر بالای سر بنی اسرائیل، معجزه و رخدادی شایسته به یادداشتن

وإذ أخذنا میثقکم ورفعنا فوقکم الطور

«إذ» مفعول برای فعل مقدر «أذکروا» می باشد و بر این اساس برداشت فوق استفاده می گردد.

13 - قوم موسی ، آشکارا و علنی و بدون هیچ پرده پوشی ، از فرمان های تورات و موسی (ع) سرپیچی کردند .

قالوا سمعنا و عصینا

بعید به نظر می رسد که قوم موسی در پاسخ به پیروی از فرمانهای خدا و موسی(ع) - خصوصاً با قرار گرفتن طور بر بالای سر ایشان - اظهار کنند که «ما نافرمانی می کنیم». بنابراین «قالوا سمعنا و عصینا» بیان می دارد که اظهار اطاعت کردند و در عمل نافرمانی کردند، ولی از آن جا که نافرمانی اینان بسیار علنی و بدون پرده پوشی بوده، گویابه زبان آوردند که ما عصیان می کنیم.

14 - قلب ها و دل های یهودیان عصر موسی آکنده از عشق به گوساله پرستی بود .

و أشربوا فی قلوبهم العجل

اشراب «مصدر أشربوا» به معنای آمیختن و نفوذ دادن است. مراد از «عجل» (گوساله) به قرینه «فی قلوبهم» محبت و عشق

ص: 411

گوساله است نه خود گوساله. آوردن «عجل» به جای «محببت عجل»، بیانگر این است که: محبت گوساله چنان با قلبهای آنان عجین شده بود که گویا خود گوساله در دل‌های آنان جای داشت.

15 - وجود ریشه های کفر در قوم موسی ، منشأ عشق ورزی آنان به پرستش گوساله شد .

و أشرىوا فى قلوبهم العجل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 10

10 - درخواست ها و پرسش های نابه جای قوم موسی از وی ، آنان را به کفر ورزی کشانید و از ایمان به دور ساخت .

و من يتبدل الكفر بالأيمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 122 - 1،4،7

1 - خداوند ، در گذشته بنی اسرائیل را از نعمت های گرانقدر بهره مند ساخته بود .

بینی اسرائیل اذکروا نعمتی الی انعمت علیکم

کلمه «نعمت» به صورت مفرد آمده است؛ مراد از آن می تواند نعمتی خاص همانند بعثت موسی (ع) باشد و می تواند مراد از آن جنس نعمت باشد که در این صورت شامل نعمتهای متعددی است که خداوند به بنی اسرائیل ارزانی داشته بود. نسبت دادن نعمت به خداوند با اضافه کلمه «نعمت» به «یاء» متکلم، حاکی از شرافت آن نعمت و یا نعمتهاست.

4 - بنی اسرائیل ، جماعتی دارای ترکیب قومی و قبیله ای تا عصر نزول قرآن

بینی اسرائیل

7 - خداوند ، بنی اسرائیل را در برهه ای از تاریخ ، بر همه مردمان برتری داد .

و آتی فضلکم علی العلمین

کلمه «عالمین» بر همه هستی و گاهی به همه موجودات دارای عقل و شعور اطلاق می گردد و احیاناً کاربرد آن خصوص انسانهاست. به نظر می رسد مراد از آن در آیه شریفه - به مناسبت حکم و موضوع - انسانها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1,2,3,5,10,11,16,17,20,26,29

1 - دعوت خداوند به رؤیت (دقت کامل) در واقعه طالوت و بنی اسرائیل

الم تر الى الملاء من بنی اسرائیل

2 - درخواست بزرگان بنی اسرائیل پس از موسی از پیامبر خویش، برای تعیین فرماندهی در جنگ با دشمنان

الم تر الى الملاء من بنی اسرائیل من بعد موسی اذ قالوا لنبی لهم ابعث لنا ملکاً

«ملاء»، کسانی هستند که نظرها را به خود جلب می کنند. (اشراف و بزرگان هر قوم)

3 - مسمانان موظف به دقت کامل در تاریخ بنی اسرائیل و پندگیری از آن هستند.

الم تر الى الملاء من بنی اسرائیل

5 - پیامبر بنی اسرائیل در عصر طالوت پناهگاه مردم برای رویارویی با دشمنان

اذ قالوا لنبی لهم ابعث

10 - پایبندی بنی اسرائیل زمان طالوت به پیکار در راه خدا ، مورد تردید پیامبرشان (اشموئیل) بود .

قال هل عسیتم ان کتب علیکم القتال الا تقاتلوا

11 - پیمان گرفتن بنی اسرائیل زمان طالوت (اشموئیل) از قوم خویش برای پیکار در راه خداوند

قال هل عسیتم ان کتب علیکم القتال

جمله «هل عسیتم» کنایه از پیمان گرفتن از آنان است.

16 - اخراج از وطن و اسارت فرزندان بنی اسرائیل زمان طالوت ، محرک آنان به پیکار علیه متجاوزان

وقد أخرجنا من ديارنا و ابنائنا

17 - تسلط ستمگرانی پس از موسی (ع) بر بنی اسرائیل و اخراج آنان از دیارشان و به اسارت گرفتن فرزندان آنان

وقد أخرجنا من ديارنا و ابنائنا

20 - نافرمانی اکثر بنی اسرائیل زمان طالوت از دستور خداوند به پیکار در راه او ، علی رغم پیشنهاد و درخواست آنان برای پیکار

اذ قالوا لنبی . . . فلما کتب علیهم القتال تولوا

ظاهراً فاعل محذوف از جمله «کتب علیهم»، الله است که به جهت تعظیم حذف شده.

26 - حضور حضرت موسی (ع) در میان بنی اسرائیل ، مانع تجاوز دشمنان

الم تر الی الملاء من بنی اسرائیل من بعد موسی . . . وقد أخرجنا من ديارنا

«من بعد موسی» می تواند اشاره باشد به اینکه تا آنگاه که موسی (ع) در میان بنی اسرائیل بود، آنان مورد تجاوز دشمنان قرار نگرفتند.

29 - نیروهای صادق و پایدار بنی اسرائیل در رکاب طالوت ، شصت هزار نفر بودند .

تولوا الا قليلا

امام باقر (ع) درباره «قلیل» در آیه فوق فرمود: كان القليل ستین الفاً

معانی الاخبار، ص 151، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 245، ح 971.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - برگزیدگی طالوت برای زمامداری بنی اسرائیل ، به نفع و سعادت آنان

ان الله قد بعث لكم طالوت ملكاً

«لام» در «لکم» تصریح است به اینکه فرماندهی و زمامداری طالوت در جهت نفع و سعادت آنان بوده است.

2 - طالوت ، برانگیخته خداوند برای زمامداری بنی اسرائیل

ان الله قد بعث لكم طالوت ملكاً

3 - شگفتی سردمداران بنی اسرائیل ، از برگزیدگی طالوت به دلیل سرشناس نبودن و نداشتن ثروت

قالوا انى يكون له الملك . . . ولم يؤت سعه من المال

ظاهراً اعتراض کنندگان، همان پیشنهاددهندگان بودند که خداوند از قول آنان می فرماید: «قال المأ . . . نحن احق». بنابراین اعتراض آنان به دو جهت بوده است: یکی نبودن طالوت از طبقه ملاء و اشراف که می گفتند: «نحن احق». و دوم نداشتن مال و ثروت که با «ولم يؤت سعه من المال» به آن اشاره شده است.

4 - پندار غلط بزرگان بنی اسرائیل بر سزاوار بودنشان از طالوت برای زمامداری

و نحن احق بالملك منه

5- سرشناسی و از طبقه اشراف و بزرگان بودن و داشتن ثروت فراوان ، شرط زمامداری ، در پندار بزرگان بنی اسرائیل

و نحن احق بالملك منه و لم یؤت سعه من المال

ظاهراً جمله «نحن احق . . .» سخن ملاست؛ گویا آنان بدین جهت خود را برای زمامداری سزاوارتر می دانستند.

6- سرشناسی و از اشراف بودن ، مهمترین ملاک برای زمامداری ، در دیدگاه ملا بنی اسرائیل *

و نحن احق بالملك منه و لم یؤت سعه من المال

اشراف بنی اسرائیل در مقام بیان ملاک زمامداری، در ابتدا مسأله سرشناسی و ملا بودن را مطرح نمودند و سپس مسأله ثروت را.

22- نبودن طالوت از خاندان نبوت و پادشاهی ، منشأ اعتراض بزرگان (ملا) بنی اسرائیل به برگزیدگی وی از جانب خداوند

قالوا انی یکون له الملك علينا

امام باقر (ع) درباره آیه «انّ الله قد بعث . . .» فرمود: لم یکن من سبط النبوه و لا من سبط المملکه ...

کافی، ج 8، ص 316، ح 498؛ نورالثقلین، ج 1، ص 251، ح 996.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 248 - 17، 12، 11، 9، 7، 6، 5، 3، 2

2- عدم اطمینان بنی اسرائیل به مأموریت طالوت از جانب خداوند و درخواست نشانه و دلیلی از پیامبرشان بر زمامداری وی

قد بعث لکم طالوت . . . انّ ایه ملکه ان یاتیکم

جمله «ان ایه . . .» می نمایاند که آنان برای حقانیت زمامداری طالوت، درخواست نشانه و معجزه کرده بودند؛ و نشانه خواستن، حاکی از تردید ایشان است.

3- بازگشت صندوق (تابوت) به سوی بنی اسرائیل ، نشانه زمامداری طالوت

انّ ایه ملکه ان یاتیکم التابوت

الف و لام در «التابوت» برای عهد ذهنی است و بیانگر این معنا که آن صندوق زمانی نزد بنی اسرائیل بوده است. جمله «و فیه . . . بقیه مما

ترک ال موسی» مؤید این معناست؛ لذا «اتیان» به بازگشتن معنا شد.

5- صندوق بازگشته به سوی بنی اسرائیل، صندوقی معهود، میراث و یادگاری از خاندان موسی و هارون

فیه سکینه من ربکم مما ترک ال موسی و ال هرون

6- فرشتگان، حاملان صندوق عهد به سوی بنی اسرائیل

ان یأتیکم التابوت .. تحمله الملائکه

7- اخبار غیبی پیامبر بنی اسرائیل، به بازگشت صندوق عهد به سوی آنان

وقال لهم نبیهم انّ ایه ملکه ان یأتیکم التابوت

9- فرستادن آرامش خاطر به سوی بنی اسرائیل از جانب خداوند، به منظور استقامت و کاستن دلهره و اضطراب آنان در پیکار با دشمنان

ابعث لنا ملکاً نقاتل .. ان یأتیکم التابوت فیه سکینه

مراد از «سکینه» به مناسبت آیات قبل که درباره جهاد و نبرد با دشمنان بود، یا خصوص آرامش و رفع نگرانی و دلهره در رویارویی با متجاوزان است و یا مصداق بارز و مورد نظر از آرامش.

11- صندوق معهود، یادآور و موجب برانگیختن بنی اسرائیل به پیروی از آیین موسی (پیکار در راه خدا و رهایی از اسارت

و بقیه ممّا ترک ال موسی و ال هرون

ذکر جمله «بقیّه ممّا ترک . . .» شاید از این جهت باشد که به بنی اسرائیل خاطرنشان سازد که پیوند مذهبی خود را با موسی (ع) قطع نمایند.

12 - صندوق معهود دارای آثار ویژه و مورد توجه و عنایت بنی اسرائیل

ان یأتیکم التابوت فیه سکینه من ربکم و بقیّه ممّا ترک ال موسی و ال هرون

17 - در صندوق معهود، نشانه حاکمیت طالوت و شکسته های الواح حضرت موسی بود که بر آن علوم آسمانی نگاشته شده بود.

ان یأتیکم التابوت

امام باقر (ع) درباره آیه «ان یأتیکم التابوت . . .» فرمود: رضاض الالواح فیها العلم والحکمه، العلم جاء من السماء فکتب فی الالواح و جعل فی التابوت

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 133، ح 440؛ نورالثقلین، ج 1، ص 247، ح 977.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 -

1،2،3،4،5،9،10،11،12،14،17،19،32،33،34

1 - گزیدن و بسیج افراد و گروه های سپاه، از جانب طالوت و خروج آنان با فرماندهی وی، به سوی دشمن

فلما فصل طالوت بالجنود

2 - اعلام قبلی طالوت به نیروهای بسیج شده در مورد آزمایش آنان با رودخانه ای خروشان

قال ان الله مبتلیکم بنهر

3 - آمادگی بنی اسرائیل برای پیکار با دشمنان، پس از پذیرش زمامداری طالوت، با مشاهده آن صندوق خاص

ان ایه ملکه . . . فلما فصل طالوت بالجنود

بسیج لشکریانی از بنی اسرائیل، با وجود تردید سابق آنان نسبت به فرماندهی طالوت، دلالت بر جمله ای محذوف دارد؛ یعنی پس از آمدن تابوت، به فرماندهی طالوت گردن نهادند و آماده نبرد شدند و آنگاه طالوت آنان را بسیج کرد.

4- آزمایش فرمانبری از طالوت و نیروی اراده بنی اسرائیل از جانب خداوند به وسیله نهر*

ان الله مبتليكم بنهر

در آیات سابق، تردید فرمانبری بنی اسرائیل را در رویارویی با دشمن مطرح کرد (هل عسیتم ..) بنابراین آزمایش الهی، برای مشخص شدن فرمانبران و نیز میزان فرمانبری آنان بوده است.

5- همراهی جمعیت انبوهی از بنی اسرائیل با طالوت، در آغاز حرکت وی برای پیکار با متجاوزان

فلما فصل طالوت بالجنود

کلمه «جُند» به معنای جمعیت انبوه و متراکم است. آوردن این کلمه به صورت جمع (جنود) دلالت بر کثرت لشکریانی دارد که با طالوت بسیج شدند.

9- اعلام طالوت به لشکریان، در مورد عدم انتساب آنان به وی و جدایی آنان از او، در صورتی که از نهر بیاشامند.

فمن شرب منه فليس مني

10- اعلام طالوت به لشکریان، در مورد انتساب آنان به وی، اگر از نوشیدن آب نهر چشم پوشند.

و من لم يطعمه فانه مني

ص: 415

11 - کسانی که فقط یک کف از آب نهر نوشیدند ، از لشکر طرد نشدند ؛ گر چه منسوب به طالوت نیز نبودند .

فمن شرب منه فليس مَنِّي و من لم يطعمه فانه مَنِّي أَلَّا من اغترف غرفةً بیده

کلمه «الَّا» استثنای از «فمن شرب» است؛ بنابراین لشکر طالوت به سه گروه تقسیم می شوند: نوشندگان، آنانکه نچشیدند و کسانی که تنها مُشتی از آب برگرفتند. حکم گروه اوّل و دوّم روشن است ؛ ولی گروه سوّم چون آب را چشیده اند، «مَنِّي» صدق نمی کند و به دلیل اینکه سیراب نشده اند، «لیس منی» نیز صدق نمی کند.

12 - طالوت با آزمایش الهی ، برخی سپاهیان خود را تصفیه نمود و از لشکر طرد کرد .

فمن شرب منه فليس مَنِّي

14 - بیشتر لشکریان طالوت علی رغم منع وی ، از آب نهر نوشیدند و در امتحان الهی موفق نشدند .

فشربوا منه الا قليلا

17 - اظهار عجز برخی همراهان طالوت از پیکار با دشمن ، پس از عبور از نهر و دیدن سپاه عظیم جالوت

فلما جاوزه هو و الذين امنوا معه قالوا لا طاقه لنا اليوم بجالوت و جنوده

19 - جالوت ، زمامدار ستمگر عصر بنی اسرائیل پس از حضرت موسی (ع)

لا طاقه لنا اليوم بجالوت

32 - ناتوانان از همراهی با طالوت پس از گذشتن از نهر ، همانهایی بودند که یک کف ، آب نوشیدند .

الَّا من اغترف غرفة بیده .. قالوا لا طاقه لنا

امام باقر (ع) درباره آیه مزبور فرمود: .. قال الذين اغترفوا: «لا طاقه لنا اليوم بجالوت» ...

کافی، ج 8، ص 316، ح 498؛ نورالثقلین، ج 1، ص 251، ح 996.

33 - همراهان طالوت تا آخرین مرحله پیکار ، همانهایی بودند که حتّی یک کف از آب ننوشیدند .

فشربوا منه الا قليلا .. قال الذين يظنون

امام باقر (ع) درباره آیه مزبور فرمود: .. قال الذين لم يغترفوا: «کم من فئه قليله غلبت فئه كثيره باذن الله».

کافی، ج 8، ص 316، ح 498؛ نورالثقلین، ج 1، ص 251، ح 996.

34 - عده ای از یاران طالوت که از آب نهر نوشیدند، سیصد و سیزده نفر بودند.

فشرَبوا منه الا قليلا

امام باقر (ع): ... فشرَبوا منه الا ثلاثمأه و ثلاثه عشر رجلا ...

کافی، ج 8، ص 316، ح 498؛ نورالثقلین، ج 1، ص 251، ح 996.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 24، 26

24 - چیرگی سپاه طالوت بر جالوتیان، پرتویی از تفصّل جهانشمول الهی

فهزموهم باذن الله . . . و لكن الله ذو فضل على العالمين

26 - کشته شدن جالوت (سرکرده کفر و طغیان) به دست داود، از عوامل اعطای مُلک و سلطنت الهی به وی

وقتل داؤد جالوت و اتیه الله الملك

ص: 416

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 52 - 7

7 - درخواست عیسی (ع) از بنی اسرائیل ، برای یاری وی جهت حرکت به سوی خدا

قال من انصاری الی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 20 - 7,9

7 - حکومت و فرمانروایی بنی اسرائیل ، در برهه ای از تاریخ حیات خویش

و جعلکم ملوکاً

9 - سروری قوم موسی (ع) بر دیگر اقوام در گذشته تاریخ خویش

اذکروا نعمه الله علیکم اذ ... جعلکم ملوکاً

«ملوک» در برداشت فوق، کنایه از سیادت و سروری گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 21 - 2,8,9,12,13,14

2 - سکنی گزینی قوم موسی (ع) در سرزمین مقدس ، تقدیری از جانب خداوند

الارض المقدسه الی کتب الله لکم

8 - موسی (ع) بر حذر دارنده قوم خویش از فرار و عقب نشینی به هنگام رویارویی با ساکنان سرزمین مقدس

و لاترتدوا علی ادبارکم

9 - خطر بروز برخورد و جنگ با ساکنان سرزمین مقدس به هنگام ورود قوم موسی (ع) به آن

ادخلوا ... و لاترتدوا علی ادبارکم

12 - تقدیر الهی به سکنی گزینی قوم موسی (ع) در سرزمین مقدس ، مشروط به جهاد و مبارزه آنان بود .

اللی کتب الله لکم ... و لاترتدوا علی ادبارکم فتقبلوا خسرین

از مصادیق خسران (فتنقلبوا خسرين)، محرومیت قوم موسی(ع) از ورود به سرزمین مقدس است. بنابراین سکونت آنان در سرزمین مقدس در صورتی مقدر خواهد بود که در برابر دشمن مقاومت کنند.

13 - بنی اسرائیل ، مأمور داخل شدن به سرزمین مقدس شام

ادخلوا الارض المقدسه

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: یعنی الشام . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 305، ح 75؛ نورالثقلین، ج 1، ص 607، ح 114.

14 - ورود بنی اسرائیل به شام ، پس از توبه و رضایت خداوند از ایشان ، در پایان چهل سال سرگردانی

يقوم ادخلوا الارض المقدسه

از امام باقر(ع) روایت شده که بعد از تلاوت آیه فوق فرمود: . . . ثم دخلوها بعد اربعين سنه ... و ما كان خروجهم من مصر و دخولهم الشام الا من بعد توبتهم و رضاء الله عنهم . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 306، ح 75؛ نورالثقلین، ج 1، ص 607، ح 114.

ص: 417

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 22 - 1,2,3

1 - تأکید بنی اسرائیل بر کناره گیری از نبرد با زورگویان سرزمین مقدس ، علی رغم فرمان موسی (ع)

قالوا یموسی ان فیها قوماً جبارین و انا لن ندخلها

2 - هراس قوم موسی (بنی اسرائیل) از برخورد و رویارویی با زورگویان قدرتمند حاکم بر سرزمین مقدس

قالوا یموسی ان فیها قوماً جبارین و انا لن ندخلها

3 - خروج جباران از سرزمین مقدس ، شرط اعلام شده از سوی قوم موسی (ع) برای ورود به آن سرزمین

و انا لن ندخلها حتی یخرجوا منها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 23 - 1,10,12,24,25

1 - یورش به سرزمین مقدس از دروازه آن ، پیشنهاد دو نفر از یاران موسی (ع)

قال رجالان .. ادخلوا علیهم الباب

10 - قوم موسی (ع) ، مردمی گستاخ و بی پروا در برابر خداوند

قال رجالان من الذین یخافون

«من الذین یخافون» می تواند اشاره به این باشد که قوم موسی (ع) به جهت نترسیدن از خداوند، فرمان موسی (ع) را اطاعت نکردند.

12 - یوشع و کالب ، در عین ترس از دشمن ، مردم را برای یورش به سرزمین مقدس فرا خواندند .

قال رجالان من الذین یخافون

برداشت فوق مبنی بر این است که مفعول محذوف «یخافون»، «جبارین» باشد.

24 - تبلیغات یاوران خدا ترس موسی (ع) (یوشع و کالب) به هدف برانگیختن و بسیج بنی اسرائیل برای هجوم به سرزمین مقدس و نبرد

با زورگویان

قال رجالان .. ان کنتم مؤمنین

25 - دعوت یوشع بن نون و کالب بن یافنا (عموزاده های حضرت موسی (ع))، از بنی اسرائیل برای ورود به سرزمین مقدس

قال رجالان... ادخلوا علیهم الباب

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: احدهما یوشع بن نون و الاخر کالب بن یافنا قال: و هما ابنا عمه... .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 303، ح 68؛ نورالثقلین، ج 1، ص 606، ح 113.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 8، 4، 2

2 - هراس قوم موسی (ع) (بنی اسرائیل) از برخورد و رویارویی با زورگویان قدرتمند حاکم بر سرزمین مقدس

قالوا یموسی إنا لن ندخلها ابداً

4 - خروج جباران از سرزمین مقدس، شرط اعلام شده از سوی بنی اسرائیل برای ورود به آن سرزمین

ص: 418

إِنَّا لَن نَدْخُلُهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا

8 - بنی اسرائیل ، گستاخانه خواهان رهسپاری موسی (ع) و خدایش به نبرد با زورگویان سرزمین مقدس

قالوا .. فاذهب انت وریک فقتلا

13 - اصرار بنی اسرائیل بر کناره گیری از نبرد با جباران و جاخوش کردن در کاشانه خویش

إِنَّا ههنا قعدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 25 - 3,5

3 - شکایت موسی (ع) به پیشگاه پروردگار ، از تمرد بنی اسرائیل در مبارزه با جباران

قال رب انی لا املک الا نفسی و اخی

5 - هارون ، همانند موسی (ع) ، مأمور بسیج بنی اسرائیل برای فتح سرزمین مقدس

قال رب انی لا املک الا نفسی و اخی

آیه بیست و سوم (وقال رجلان ..) بیانگر آن است که آن دو مرد نیز همانند هارون مطیع موسی (ع) بودند و این حقیقت با تفسیر جمله «لا املک الا- نفسی و اخی» به اینکه تنها اختیاردار خود و برادرم هستم و در میان بنی اسرائیل تنها هارون فرمانبردار من است، سازگار نیست. بنابراین باید گفت «اخی» مبتدایی است با حذف خبر (و اخی لا یملک الا نفسه) و نام بردن از خود و برادرش به این دلیل است که بسیج بنی اسرائیل بر عهده هارون نیز بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 26 - 1,3,4,5,17,18,19

1 - قوم موسی (ع) ، محروم از تصرف سرزمین مقدس به مدت چهل سال

قال فانها محرمة علیهم اربعین سنه

مراد از «محرمة»، حرمت تکوینی است نه حرمت تشریحی.

3 - قوم موسی (ع) ، سرگردان در بیابان به مدت چهل سال

اربعین سنه یتیهون فی الارض

با توجه به اینکه جمله «یتیهون» حال برای ضمیر در «علیهم» است، معلوم می شود که زمان سرگردانی آنان نیز چهل سال بوده است.

4- سرگردانی قوم موسی (ع) در بیابان، پیامد و کیفر فسق و سرپیچی آن از فرمان موسی (ع)

إتآلن ندخلها .. یتیهون فی الارض

5- زمان سرپیچی قوم موسی (ع) از فرمان وی، سرآغاز سرگردانی چهل ساله آنان و محرومیت از تسلط بر قدس

إتآلن ندخلها .. اربعین سنه یتیهون فی الارض

17- سرگردانی قوم موسی در سرزمینی به مساحت چهار فرسخ در مدت چهل سال، تاوان نافرمانی آنان در برابر موسی (ع)

ادخلوا الارض المقدسه .. قال فانها محرمة علیهم اربعین سنه یتیهون فی الارض

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: فلما ابوا ان یدخلوها حرّمها الله علیهم فناهوا فی اربع فراسخ اربعین سنه ...

اختصاص منصوب به شیخ مفید، ص 265؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 456، ح 1.

ص: 419

18 - سرگردانی بنی اسرائیل در پی سرپیچی از فرمان موسی (ع) با چرخیدن زمین به هنگام سفر شبانه آنان و بازگرداندن شدن به محل سکونت اولیه خویش

قال فانها محرمة عليهم اربعين سنه يتيهون في الارض

از امام صادق(ع) در بیان کیفیت سرگردانی بنی اسرائیل روایت شده: .. اذا كان العشاء و اخذوا في الرحيل ... اذا ارتحلوا و استوت بهم الارض قال الله للارض ديري بهم فلا يزالوا كذلك ... فاذا اصبحتوا اذا ابنتهم و منازلهم التي كانوا فيها بالامس ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 305، ح 74؛ نورالثقلین، ج 1، ص 608، ح 116.

19 - سرزمین مصر ، جایگاه سرگردانی قوم موسی بمدت چهل سال

قال فانها محرمة عليهم اربعين سنه يتيهون في الارض

از امام باقر(ع) در مورد سرگردانی قوم موسی روایت شده: .. فتاهوا في الارض اربعين سنه في مصر و فيا فيها ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 306، ح 75؛ نورالثقلین، ج 1، ص 607، ح 114.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 32 - 29, 26

26 - بسیاری از بنی اسرائیل ، مردمی خونریز و آدمکش

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك في الارض لمسرفون

مراد از اسراف، به قرینه فراهای قبلی، می تواند خروج بنی اسرائیل از حد اعتدال در قتل نفس، یعنی آدمکشیهای نابحق و خونریزیهای مکرر، باشد.

29 - گروهی از بنی اسرائیل پیرو انبیای خویش و متعهد به قوانین الهی

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك في الارض لمسرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 71 - 12, 11

11 - گرایش بنی اسرائیل در برهه ای از زمان به رفتار پسندیده و اندیشه صحیح دینی

ثم تاب الله عليهم

چون آیات قبل رفتار ناپسند و نیز اندیشه های ناصحیح دینی بنی اسرائیل را بیان کرده بود، معلوم می شود توبه آنان در هر دو جهت بوده است.

12 - توبه و بازگشت بنی اسرائیل به سوی خداوند در برهه ای تاریخ

ثم تاب الله عليهم

اهل لغت «توبه خدا بر بنده» را به توفیق بر توبه معنا کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - ماده - 5 - 78 - 10

10 - گروهی از بنی اسرائیل زمان داود و عیسی عصیان پیشه و تجاوزگر بودند .

لعن الذين كفروا من بنی اسرئیل . . . ذلک بما عصوا و كانوا یعتدون

ص: 420

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 4

4 - بنی اسرائیل همگام موسی (ع) و پیرو او در مبارزه علیه فرعون

أتذر موسی و قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 12

12 - آزمایش بنی اسرائیل، از اهداف امداد های الهی برای حاکمیت بخشیدن به آنان پس از پیروزی بر دشمنانشان

و يستخلفكم فى الأرض فينظر كيف تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 134 - 10، 11

10 - فرعونیان با موسی (ع) پیمان بستند و سوگند یاد کردند که در صورت برطرف ساختن عذاب شدید از آنان، به وی ایمان آورند و بنی اسرائیل را آزاد سازند.

لئن كشفت عنا الرجز لنؤمنن لك و لنرسلن معك بنی اسرائیل

11 - فرعونیان پس از وقوع هر یک از عذاب های پنجگانه (طوفان . . .) با موسی پیمان بستند که در صورت برطرف ساختن آن، به وی ایمان آورند و بنی اسرائیل را آزاد کنند.

لئن كشفت عنا الرجز لنؤمنن لك و لنرسلن معك بنی اسرائیل

برداشت فوق بر این اساس است که «ال» در «الرجز» عهد ذکری باشد. در این صورت «الرجز» اشاره به عذابهای پنجگانه در آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 135 - 5

5 - خداوند پس از اجابت دعای موسی (ع) و رفع عذاب از فرعونیان، به آنان فهماند که تا زمانی محدود به عذاب مبتلا نخواهند شد.

فلما كشفنا عنهم الرجز إلى أجل هم بلغوه

«إلى أجل» می رساند که خداوند عذاب را برای همیشه از فرعونیان برطرف نساخت و برای آن زمان تعیین کرد و اگر این حقیقت را به آنان ابلاغ نمی کرد، تعیین زمان اثر مطلوب نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 136 - 3، 2، 1

1 - خداوند پس از ارائه معجزات متعدد و اتمام حجت بر فرعونیان ، آنان را در دریا غرق کرد .

فانتقمنا منهم فأغرقنهم في اليم

«اليم» در لغت به معنای دریا و رودخانه بزرگ است و «ال» در «اليم» برای عهد می باشد و چنانچه بسیاری از مفسران گفته اند

ص: 421

اشاره به دریای سرخ دارد. برخی دیگر از مفسران آن را اشاره به رودخانه نیل دانسته اند.

2 - خداوند با غرق کردن فرعونیان در دریا از آنان انتقام گرفت .

فانتقمنا منهم فأغرقنهم فی الیم

«فاء» در «فأغرقنا» تفسیریه است. یعنی «أغرقنا» بیان و تفسیر «انتقمنا» می باشد.

3 - فرعونیان به دلیل شکستن پیمانشان با موسی (ع) (ایمان به وی و آزادسازی بنی اسرائیل) سزاوار انتقام الهی و غرق شدن در دریا گشتند .

إذا هم ینکثون. فانتقمنا منهم

تفریع جمله «فانتقمنا» بر جمله «إذا هم ینکثون» به وسیله حرف «فاء» می رساند که پیمان شکنی فرعونیان در انتقام الهی از آنان دخیل بوده است.

7 - تکذیب آیات الهی و بی اعتنایی به آنها سبب هلاکت و غرق شدن فرعونیان در دریا شد .

فأغرقنهم فی الیم بأنهم کذبوا بآیتنا و كانوا عنها غفلین

حرف «باء» در «بأنهم کذبوا» سببیه است و می رساند که تکذیب آیات و بی اعتنایی به آنها سبب انتقام الهی بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 12، 11، 6، 5، 3، 2، 1

1 - بنی اسرائیل در مدت زمانی طولانی تحت سیطره فرعونیان به ضعف و ناتوانی کشانه شده بودند .

و أورثنا القوم الذین كانوا یتضعفون

استعمال فعل مضارع همراه «کان» و أمثال آن دلالت بر استمرار آن فعل در گذشته دارد. بنابراین «كانوا یتضعفون» می رساند که استضعاف بنی اسرائیل به دست فرعونیان دارای سابقه طولانی بوده است.

2 - خداوند با نابودسازی فرعونیان ، تمام سرزمین آنان را ، از شرق تا غرب ، در اختیار بنی اسرائیل قرار داد .

و أورثنا القوم الذین كانوا یتضعفون مشرق الأرض و مغربها

3 - سرزمینی که خداوند پس از هلاکت فرعونیان در اختیار بنی اسرائیل قرار داد ، سرزمینی پربرکت و بسیار حاصلخیز بود .

مشرق الأرض و مغربها التی برکنا فیها

5 - نوید های خداوند به قوم موسی با هلاکت فرعونیان و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل به سرزمین آنان ، بی کم و کاست ، تحقق یافت .

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل

«کلمه» به معنای سخن است و مراد از آن به قرینه صدر آیه و نیز آیات 128 و 129 نوید هلاک سازی فرعونیان و جانشینی بنی اسرائیل از آنان است. «تمت» یعنی به طور کامل و تمام تحقق یافت.

6 - وعده هلاکت فرعونیان و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل بر سرزمین آنان ، از وعده های نیکوی خداوند به قوم موسی

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل

کلمه «الحسنی» (زیباتر) صفت برای «کلمت» است.

11 - بنی اسرائیل زمان موسی در دوران حکومت فرعون ، مردمی صبور و مقاوم در برابر دشمنان دین بودند .

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل بما صبروا

12 - صبر و مقاومت بنی اسرائیل زمان موسی در برابر ستمگری های فرعون ، موجب تحقق وعده الهی بر پیروزی آنان و نابودی دشمنانشان

ص: 422

و تمت كلمت ربك الحسنی علی بنی اسرائیل بما صبروا

حرف «باء» در «بما صبروا» سببیه است و «ما»، مصدریه. یعنی: «تمت ... بسبب صبرهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 4, 3, 2, 1

1 - خداوند، بنی اسرائیل را از دریا عبور داد.

و جوزنا بنی اسرائیل البحر

2 - عبور بنی اسرائیل (قوم موسی) از همان دریایی بود که فرعونیان در آن غرق شدند.

و جوزنا بنی اسرائیل البحر

«ال» در «البحر» عهد ذکری است و اشاره به «الیم» در آیه 136 دارد. یعنی بنی اسرائیل را از همان دریا (دریایی که فرعونیان را در آن غرق کردیم) عبور دادیم.

3 - زمان عبور قوم موسی از دریا، مقارن با غرق شدن فرعونیان در آن دریا بود.

فأغرقنهم فی الیم . . . و جوزنا بنی اسرائیل البحر

«جوزنا . . .» عطف است بر آیه 136 (فانتقمنا منهم ...).

4 - بنی اسرائیل در پی عبور از دریا با مردمی بت پرست مواجه شدند.

فأتوا علی قوم یعکفون علی أصنام لهم

«أتوا» چون به «علی» متعدی شده، متضمن معنای مرور است، یعنی «أتوا قوما مارین علیهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 139 - 3

3 - موسی (ع) با تبیین فساد آیین بت پرستی، بنی اسرائیل را که آرزومند آن آیین بودند، بر جهلشان واقف ساخت.

قال إنکم قوم تجهلون. إن هؤلاء متبر ما هم فیہ و بطل ما كانوا یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - موسی (ع) با انکار شایستگی غیر خدا برای پرستش ، از گرایش قومش به بت پرستی شکفت زده شد .

قال أغير الله أبغیکم إلهاً

همزه در «أغير الله» برای انکار و تعجب و «کم» به تقدیر لام است. «إلهاً» مفعول برای «أبغی» و «غير الله» صفت و یا حال برای «إلهاً» است. یعنی: «أبغی لكم إلهاً غیر الله»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 1,2,3,6,7,8,9,10,11,12

1 - بنی اسرائیل همواره تحت سیطره خاندان فرعون به شکنجه هایی سخت گرفتار بودند .

و إذ أنجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

«سَوْم» مصدر «یسومون» به معنای تحمیل کردن است. اضافه «سوء» به «العذاب» اضافه صفت به موصوف است ; یعنی:

ص: 423

2 - خداوند با بعثت موسی، بنی اسرائیل را از سیطره فرعونیان و شکنجه های سهمگین آنان رها ساخت.

و إذ أنجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

در جمله «هو فضلکم» (او شما را برتری بخشید)، برتری دادن تنها به خداوند نسبت داده شده است، ولی در جمله دوم «أنجیناکم» (ما شما را نجات دادیم) نسبت نجات بخشی به ضمیر «نا» (یعنی ما) داده شده است. از این مقابله می توان فهمید که خداوند در نجات بخشی نظر به اسباب نیز دارد که به مناسبت، سبب آن بعثت حضرت موسی است. بنابراین «أنجیناکم» یعنی ما با بعثت موسی شما را نجات دادیم.

3 - نجات از سیطره فرعونیان و عذاب های ایشان، خاطره ای برای بنی اسرائیل و شایسته همواره به یاد داشتن

و إذ أنجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

«إذ» مفعولٌ به برای فعل مقدر «اذکروا» است.

6 - فرعونیان، پسران بنی اسرائیل را می کشتند و زنانشان را زنده باقی می گذاشتند.

یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم

«تقتیل» (مصدر یقتلون) به معنای کثرت کشتار است و «استحیاء» به معنای باقی گذاردن بر زندگانی است.

7 - کشتار گسترده پسران و زنده نگه داشتن زنان، سخت ترین شکنجه فرعونیان بر بنی اسرائیل

یسومونکم سوء العذاب یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم

جمله «یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم» می تواند تفسیر جمله قبل باشد؛ یعنی منظور از «سوء العذاب» همان کشتار فرزندان و باقی گذاشتن زنان است. همچنین می تواند بیان مصداقی از آن باشد؛ یعنی فرعونیان عذابهایی بر شما تحمیل کردند؛ از جمله کشتار فرزندان و زنده گذاشتن زنان. بر این مبنا ذکر ویژه دو عذاب یاد شده، به سبب شدت بیشتر آن بوده است.

8 - زنان بنی اسرائیل به سبب کشتار وسیع فرزندانشان به دست فرعونیان، لذت حیات و زنده ماندن از آنان سلب شده بود.

یسومونکم سوء العذاب یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم

«زنده گذاشتن زنان» به عنوان یک عذاب برای قوم بنی اسرائیل است که از جمله آن قوم، خود زنان هستند. و چون مجرد زنده گذاشتن عذاب تلقی نمی شود، با توجه به اینکه «یستحیون» پس از «یقتلون» آمده، می توان گفت کشتن فرزندان به گونه ای بوده که زنان، یعنی مادران جامعه، از زنده ماندن خودشان و دیدن قتل فجیع فرزندانشان در رنج و عذاب بودند. آوردن «نساء» در مقابل «أبناء» می تواند این احتمال را تأیید کند.

9 - استعمار زنان بنی اسرائیل هدف فرعونیان از زنده نگاه داشتن ایشان *

یسومونکم سوء العذاب . . . یستحیون نساءکم

استعمار زنان، توجیه و احتمال دیگری است بر اینکه چرا زنده گذاشتن زنان به عنوان یک عذاب مطرح شده است.

10 - خداوند با گرفتار ساختن بنی اسرائیل به عذاب های سهمگین فرعونى ، آنان را آزمونی بزرگ مبتلا ساخت .

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

کلمه «بلاء» می تواند به معنای آزمون و نیز به معنای نعمت باشد. مشارالیه «ذلکم» یا عذاب است و یا رهایی از آن. در برداشت فوق «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به خود عذاب گرفته شده است.

11 - خداوند با رهاسازی بنی اسرائیل عصر موسی از شکنجه های سخت فرعونى ، آنان را مورد آزمایشی سنگین قرار داد .

و إذ أنجینکم . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به رهایی از عذاب باشد.

12 - نجات از شکنجه فرعونیان ، از نعمت های بزرگ خداوند برای بنی اسرائیل

و إذ أنجيناكم . . . و في ذلكم بلاء من ربكم عظيم

در برداشت فوق «بلاء» به معنای نعمت و «ذلکم» اشاره به رهاسازی از عذاب - که از «أنجيناکم» استفاده می شود - گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 18، 15، 1

1 - خداوند ، موسی (ع) را پس از عبور بنی اسرائیل از دریا ، برای عبادت و مناجاتی خاص فراخواند .

و وعدنا موسی ثلاثین لیله

به کارگیری کلمه «لیله» (شب)، با وجود اینکه معمولاً در بیان شبانه روز و مانند آن از کلمه «یوم» استفاده می شود، اشاره به این دارد که مواعده خدا با موسی برای عبادت بوده است. و چون موسی در میان قومش نیز عبادت و مناجات داشته، معلوم می شود که این، عبادت و مناجاتی خاص بوده است.

15 - اصلاح امور جامعه بنی اسرائیل از دستورالعمل های موسی به برادر و خلیفه خود هارون

و أصلح

چون فرمان به اصلاح پس از انتخاب هارون به سرپرستی بنی اسرائیل آمده است، معلوم می شود مراد، اصلاح امور اجتماعی، فرهنگی و .. بنی اسرائیل است، نه درستکاری هارون در امور شخصی خودش.

18 - جامعه بنی اسرائیل در عصر موسی حاوی گروهی مفسد و با اندیشه ها و روشهایی نابهنجار

و لا تتبع سبیل المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 13

13 - تصرف سرزمین فاسقان و دیدن مناظر آن ، وعده ای از جانب خداوند به امت موسی

سأوریکم دار الفسقین

در اینکه مراد از «الفسقین» چه کسانی هستند، سه احتمال وجود دارد: فرعونیان، ساکنان سرزمین قدس پیش از ورود قوم موسی به آنجا، متخلفان قوم موسی برداشت فوق ناظر به احتمال اول و دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - قوم موسی در غیاب وی (زمان حضورش در میعادگاه مناجات) به پرستش تندیس گوساله روی آوردند .

واتخذ قوم موسی من بعده من حلیهم عجلاً جسداً

2 - قوم موسی با زیورآلات خویش مجسمه گوساله نری را برای پرستش ساختند .

اتخذ... من حلیهم عجلاً جسداً

اتخاذ (مصدر «اتخذ») در اینجا به معنای ساختن است. «عجل» به معنای گوساله نر و «حُلّیّ» (جمع حَلّی) به معنای زیورآلات است.

5 - برآمدن صدای گاو از مجسمه گوساله بنی اسرائیل ، زمینه ساز روی آوری قوم موسی به پرستش آن

له خوار

ص: 425

معمولاً یاد کردن از ویژگیهای یک شیء ناظر به علت احکامی است که بر آن مترتب شده است. بنابراین می توان گفت خداوند با بیان این ویژگی از مجسمه گوساله (بروز دادن صدای گاو) اشاره به یکی از علل گرایش آنان به پرستش آن گوساله دارد.

9- وجود گرایش های شرک آلود در بنی اسرائیل و علاقه به معبودی محسوس ، زمینه ساز روی آوری آنان به گوساله پرستی

و اتخذ قوم موسی من بعده من حلیهم عجلاً جسداً

تأکید قرآن بر اینکه قوم موسی پس از غیاب وی شروع به ساختن معبود کردند (من بعده)، بیانگر این است که حقایق مطرح شده از سوی موسی در آیه 138 و 139، تأثیری در متقاضیان خدای محسوس نداشت و آنان همچنان در اندیشه خدایی محسوس و ملموس بودند و لذا در فرصت پیش آمده (غیاب موسی) به آن خواسته جامه عمل پوشاندند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 1,2,6,8

1 - بنی اسرائیل پس از مدتی با پی بردن به عدم شایستگی مجسمه گوساله برای پرستش ، به گمراهی خود آگاه و از کرده خویش پشیمان شدند .

و لما سقط فی أیدیهم و رأوا أنهم قد ضلوا

جمله «سقط فی أیدیهم» کنایه از پشیمانی است. زیرا انسان در هنگام پشیمانی چانه خویش را بر دستانش قرار می دهد ; به گونه ای که گویا در دست خود فرو افتاده است.

2- بنی اسرائیل پس از آگاهی به گمراهی خویش ، از گوساله پرستی توبه کردند و به گناه خویش معترف شدند .

قالوا لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا لنکونن من الخسرین

6 - مرتدان بنی اسرائیل به خاطر دوران گوساله پرستی ، نگران آینده ای زیانبار برای خویش بودند .

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا لنکونن من الخسرین

8 - قوم موسی علی رغم پیشینه گوساله پرستی به رحمت و مغفرت الهی امیدوار بودند .

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 6,17,18,19

6 - توهم به سر آمدن زمان میعاد خدا با موسی (ع) و تأخیر وی در مراجعت ، زمینه ساز گرایش قوم موسی به گوساله پرستی شد .

بِسْمَا خَلْقْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي أَعْجَلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ

جمله «أَعْجَلْتُمْ ..» اشاره به علتی دارد که بنی اسرائیل را به گوساله پرستی واداشت.

17 - هارون در غیاب موسی (ع) با شرکوزی و گوساله پرستی بنی اسرائیل به مبارزه پرداخته بود .

قال ابن أم إن القوم استضعفوني و كادوا يقتلونني

18 - هارون ، مقهور گوساله پرستان بنی اسرائیل و ناتوان از بازداري ایشان

إن القوم استضعفوني

«استضعاف» به معنای غلبه کردن و مقهور ساختن است.

19 - گوساله پرستان بنی اسرائیل مهبای کشتن هارون به خاطر مبارزه پی گیر وی با شرکوزی آنان

إن القوم استضعفوني و كادوا يقتلونني

ص: 426

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 152 - 7

7 - قوم موسی با گرایش به گوساله پرستی بر خداوند افترا بستند .

و کذلک نجزی المفترین

مصدق مورد نظر برای «المفترین» مشرکان و گوساله پرستان بنی اسرائیل هستند. بنابراین شرکورزی آنان افترا بر خدا بود. «افتراء»، از «فریه»، به معنای دروغ بافتن است. و مراد از «مفترین»، به مناسبت مورد، کسانی هستند که بر خدا دروغ می بندند؛ یعنی به دروغ چیزی را به خدا نسبت می دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 4

4 - خداوند گناه آن گروه از بنی اسرائیل را که پس از گوساله پرستی توبه کرده و با ایمان به یکتایی خدا به پرستش او بازگشتند، آمرزید و آنان را مشمول رحمت خویش قرار داد .

و الذین عملوا السيئات ثم تابوا من بعدها وءامنوا

مصدق مورد نظر برای «الذین عملوا السيئات»، به دلیل آیات پیشین، گوساله پرستان بنی اسرائیل است. این آیه در حقیقت استثنایی برای آیه پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 154 - 7

7 - فرونشستن فتنه گوساله پرستی در میان قوم موسی ، فراهم آورنده زمینه ای مناسب برای مطرح شدن تورات از سوی آن حضرت

أخذ الألواح

بیان این واقعیت که موسی(ع) در پی فرونشستن فتنه گوساله پرستی، الواح را برگرفت، این حقیقت را روشن می سازد، که زمینه از دست رفته برای تعالیم تورات بار دیگر در میان قوم موسی ایجاد شد. گفتنی است آیه «149» می رساند که عموم بنی اسرائیل از گوساله پرستی توبه کردند و آیه «153» می رساند که خداوند توبه آنان را پذیرفت و در نتیجه فتنه گوساله پرستی فرونشست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 2,3,4,5,6,8,11

2- موسی (ع) از میان بنی اسرائیل هفتاد نفر را برای بردن به میعادگاه مناجات انتخاب کرد .

و اختار موسی قومه سبعین رجلا لمیقتنا

کلمه «سبعین» مفعول برای «اختار» می باشد و «قومه» به سبب حذف حرف جر، منصوب شده است ؛ یعنی «من قومه». البته برخی «قومه» را مفعول و «سبعین» را بدل از آن گرفته اند.

3- هفتاد مرد گزینش شده برای حضور در میعادگاه مناجات ، بهترین و لایقترین مردم بنی اسرائیل در دیدگاه موسی (ع)

و اختار موسی

«اختیار» به معنای انتخاب و گزینش خیر است. بنابراین «اختار موسی» یعنی موسی بهترینها را انتخاب کرد.

ص: 427

4- برگزیدگان موسی برای حضور در میعادگاه مناجات، از میان مردان بنی اسرائیل بودند؛ نه زنان ایشان

سبعین رجلا

5- برگزیدگان بنی اسرائیل برای همراهی موسی (ع) در میعادگاه مناجات، پس از حضور در آن مقام به لرزشی شدید و کشنده گرفتار شدند.

فلما أخذتهم الرجفة

6- خداوند، بجز موسی (ع)، همه حاضران در میعادگاه مناجات را به هلاکت رسانید.

قال رب لو شئت أهلكتهم من قبل

8- موسی (ع) اندوهناک از هلاکت برگزیدگانش در میعادگاه مناجات به دور از چشمان بنی اسرائیل

قال رب لو شئت أهلكتهم من قبل

جمله «لو شئت...» (اگر می خواستی من و ایشان را به هلاکت رسانی، پیش از حضور در میقات به هلاکت می رساندی) حکایت از تحسر و اندوه موسی (ع) بر از میان رفتن همراهانش دارد و قید «من قبل» می رساند که اندوه وی برخاسته از آن است که هلاکت آنان در میقات و به دور از چشمان بنی اسرائیل تحقق یافته است.

11- کردار سفیهانه گروهی از همراهان موسی در میعادگاه مناجات، عامل نزول عذاب الهی و به هلاکت رساندن همه آنان شد.

أتهلكنا بما فعل السفهاء منا

گفته شده مراد از کردار سفیهانه برخی از همراهان موسی، تقاضای رؤیت خدا با چشم بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 159 - 5، 2، 1

1- گروهی اندک از قوم موسی، مردمی هدایتگر و عدالت پیشه بودند.

و من قوم موسی امه يهدون بالحق و به يعدلون

2- هدایتگران قوم موسی خود همواره ملازم حق و حقیقت بودند.

يهدون بالحق

برداشت فوق مبتنی بر این است که «باء» در «بالحق» برای مصاحبت باشد در این صورت «بالحق» حال برای فاعل «یهدون» است؛

یعنی: «یهدون مصاحبین الحق».

5- عدالت پیشگان قوم موسی همواره حق را میزان قضاوت های خویش قرار داده و بر اساس آن داوری می کردند .

و به یعدلون

«به» متعلق به «یعدلون» و «باء» در آن برای استعانت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 -

1,2,3,6,7,12,13,15,16,17,18,19,21,26,27

1 - خداوند بنی اسرائیل را دوازده تیره و قبیله قرار داد .

و قَطَّعْنَهُمْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا

تمیز «اثنتی عشره» کلمه ای مونث و مفرد همانند «فرقه» است که به خاطر وضوحش در کلام آورده نشده است. اسباط، جمع سبط (تیره و قبیله) بدل برای «اثنتی عشره» است.

2- هر یک از دوازده تیره بنی اسرائیل خود امت و مجموعه ای مجزا از دیگر تیره ها

ص: 428

وَقَطَّعْنَهُمْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا

«أُمَمًا» (جمع أمه) حال برای «أسباطا» است؛ یعنی قبایلی که هر کدام امتی بودند.

3 - انتساب بنی اسرائیلیان به هر یک از فرزندان یعقوب، اساس گروه بندی آنان

وَقَطَّعْنَهُمْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا

«اسباطا» در لغت به معنای نوادگان است. به کارگیری این واژه برای تیره های دوازده گانه بنی اسرائیل اشاره به این دارد که اساس این قبایل - که همگان نواده های یعقوب (اسرائیل) هستند - دوازده فرزند او می باشند.

6 - قوم موسی پس از عبور از دریا به کمبود آب و غذا مبتلا شدند .

إِذِ اسْتَسْقَى قَوْمَهُ . . . وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّانَ وَالسَّلْوَى

7 - بنی اسرائیل با توسل به موسی (ع) خواستار برطرف شدن مشکل کمبود آب شدند .

إِذِ اسْتَسْقَى قَوْمَهُ

12 - جوشش دوازده چشمه آب از سنگ در پی فرود آمدن عصای موسی بر آن

أَنْضَرِبْ بِعَصَاكَ الْحِجْرَ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا

«انبجاست» مصدر «انبجست» به معنای جوشیدن و فوران زدن است.

13 - هر یک از دوازده چشمه جوشیده از سنگ، مخصوص طایفه ای از دوازده طایفه بنی اسرائیل بود .

قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرِبَهُمْ

«أناس» جمع انس (مردم) است و مراد از آن طوایف دوازده گانه بنی اسرائیل می باشد. «مشرّب» به آب آشامیدنی و یا جایگاهی که از آن آب برمی دارند گفته می شود و مقصود از آن چشمه هایی است که از سنگ جوشید.

15 - هر کدام از طوایف بنی اسرائیل به چشمه مخصوص خویش آگاه بودند .

قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرِبَهُمْ

16 - قوم موسی پس از عبور از دریا به گرمای سوزان خورشید گرفتار شدند .

وَوَضَعْنَا عَنَاهُمُ السَّمَّ وَاللَّيْلَةَ غَمَامًا فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ

17 - خداوند با سایه گستر ساختن ابرها بر قوم موسی آنان را از تابش سوزان خورشید رهایی بخشید .

و ظللنا علیهم الغمم

«غمامه» به معنای ابر و جمع آن غمام است. (لسان العرب). برخی از اهل لغت برآنند که غمام به معنای ابر سفید است. «تظلیل» (مصدر ظللنا) به معنای سایه قرار دادن است.

18 - خداوند برای تغذیه قوم موسی به هنگام عبورشان از صحرای سوزان ، بر آنان منّ و سلوا فرو فرستاد .

و أنزلنا علیهم المن و السلوی

کلمه «منّ» در لغت به ترنجبین و نیز شربتی شیرین همانند عسل معنا شده است و در معنای «سلوی» گفته شده که پرنده ای است سفید رنگ همانند بلدرچین و برخی گفته اند «سلوی» همان بلدرچین است.

19 - « منّ » و « سلوی » خوراکی پاکیزه و از روزی های عطا شده به بنی اسرائیل

و أنزلنا علیهم المن و السلوی کلوا من طیب ما رزقنکم

21 - دسترسی قوم موسی به غذا های حلال و حرام در پی عبور از دریا

کلوا من طیب ما رزقنکم

26 - ظهور معجزاتی متعدد (پدید آمدن آب ، سایه ، نزول منّ و سلوی) برای قوم موسی در پی عبورشان از دریا

فانجست .. ظللنا علیهم الغمم و أنزلنا علیهم المن و السلوی

27 - قوم موسی با بهره گیری از خوراکی های ناپاک از دستور خداوند سرپیچی کردند .

كلوا من طيبات ما رزقنكم و ما ظلمونا و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

چنانچه اطلاق ستمگری بر قوم موسی (كانوا أنفسهم يظلمون) در ارتباط با جمله «كلوا من طيبات ..» بیان شده باشد، مراد از ستمگری آنان، استفاده از خوراکیهای حرام و ناپاک است؛ ولی چنانچه جمله «و ما ظلمونا و لكن ...» در ارتباط با نعمتهای متعددی باشد که در آیه مطرح شده، مراد از ستمگری ایشان، ناسپاسی در برابر آن نعمتهاست. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 19, 13, 10, 8, 7, 6, 5, 3, 1

1 - بنی اسرائیل فرمان یافتند تا پس از زندگانی بیابانی، در آبادی بیت المقدس سکونت گزینند .

و إذ قيل لهم اسكنوا هذه القرية

«قریه» در لغت به معنای روستا و نیز شهر آمده و در قرآن نیز در هر دو معنا استعمال شده است. و چون قرینه ای یافت نشد که کدامین معنا مراد است، در برداشت فوق کلمه «آبادی» آورده شد. «ال» در «القریه» عهد حضوری و اشاره به دیاری خاص دارد. بسیاری از مفسران بر آنند که مراد از آن بیت المقدس است.

3 - بنی اسرائیل به هنگام دریافت فرمان تصرف بیت المقدس، در مکانی نزدیک به آن آبادی بسر می بردند .

و إذ قيل لهم اسكنوا هذه القرية

برداشت فوق با توجه به اسم اشاره (هذه) استفاده شده است.

5 - خداوند تهیه خوراکی ها از هر ناحیه بیت المقدس را برای بنی اسرائیل حلال و مباح کرد .

و كلوا منها حيث شئتم

6 - استغفار از گناهان به هنگام تصرف بیت المقدس، فرمان خدا به بنی اسرائیل

و قولوا حطه

«حطه» خبر برای مبتدایی محذوف مانند «مسألتنا» است. این کلمه اسم مصدر و به معنای نهادن و فرود آوردن می باشد و مراد از آن به قرینه جمله بعد (نغفر لكم) برداشتن وزر گناهان و آمرزش آنهاست. بنابراین «قولوا حطه» یعنی بگویید خدایا در خواست ما آمرزش گناهان است.

7 - اظهار خشوع و خضوع در برابر خدا به هنگام تصرف بیت المقدس از دستورات خدا به بنی اسرائیل

و ادخلوا الباب سجداً

کلمه «سجداً» جمع «ساجد» و حال برای فاعل «ادخلوا» است. از آن رو که سجده در حال ورود با معنای اصطلاحی آن (پیشانی بر خاک ساییدن) سازگار نیست، می توان گفت در اینجا معنای لغوی آن (خضوع و خشوع) اراده شده است.

8 - دروازه بیت المقدس طریق تعیین شده از جانب خدا برای نفوذ به آن سرزمین و تصرف آن دیار

و ادخلوا الباب

10 - بنی اسرائیل پیش از ورود به بیت المقدس گناهان فراوانی داشتند .

نغفر لکم خطیتکم

برداشت فوق با توجه به کلمه «خطیئات» - که به صورت جمع آمده - استفاده شده است.

13 - وجود افرادی نیک کردار و پاکدامن از گناهان در میان قوم موسی

سنزید المحسنین

ص: 430

کلمه «المحسنین» می تواند در مقابل گروهی از بنی اسرائیل باشد که از جمله «نغفر لکم خطیئتکم» به دست می آید. یعنی بنی اسرائیل دو گروه بودند: گروهی گنهکار که جمله «نغفر لکم خطیئتکم» اشاره به آنان دارد و پاکدامنان از گناه که «المحسنین» عهده دار تبیین آن گروه است.

19 - داستان ورود بنی اسرائیل به بیت المقدس ، داستانی عبرت آموز و شایسته به یاد داشتن

و إذ قیل لهم اسکنوا .. سنزید المحسنین

کلمه «إذ» متعلق به فعلی مانند «اذکروا» (به یاد داشته باشید)، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 2، 1

1 - گروهی از قوم موسی دارای پیشینه ای آلوده به گناه و ستم ، پیش از ورودشان به بیت المقدس

فبدل الذین ظلموا .. بما کانوا یظلمون

2 - حرام خواران قوم موسی به جای طلب آمرزش از خدا به هنگام ورود به بیت المقدس کلامی دیگر بر زبان جاری ساختند .

فبدل الذین ظلموا منهم قولاً غیر الذی قیل لهم

می توان گفت مراد از «الذین ظلموا» به دلیل «و لکن کانوا أنفسمهم یظلمون» در آیه 160 کسانی هستند که با استفاده از خوراکیهای غیر پاکیزه به حرامخواری دست یازیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 1، 2، 4، 5، 8

1 - خداوند کوه طور را به لرزه درآورد ، از زمین کند و آن را همچو پاره ابری بر بالای سر بنی اسرائیل قرار داد .

و إذ نتقنا الجبل فوقهم كأنه ظله

«نتق» (مصدر نتقنا) به معنای لرزاندن و از جا برکندن است. «ال» در «الجبل»، عهد ذهنی است و اشاره به کوه طور دارد. «ظله» به معنای پاره ابر، سقف و سایبان است. کوه اگر بر فراز سر انسانها قرار گیرد، شباهتش به پاره ابر بیش از شباهتش به سقف و مانند آن است.

2 - قوم موسی هراسان از سقوط کوه برافراشته شده بر سر آنان

و ظنوا أنه واقع بهم

4 - خداوند با برافراشتن کوه طور بر سر قوم موسی ، از آنان خواست تا با جدیت تمام تورات بپذیرند و رفتار و اندیشه های خویش را بر اساس آن استوار سازند .

خدا ما ءاتینکم بقوه

«خدا» یعنی بگیرد. «گرفتن» تورات و دیگر کتابهای آسمانی به این است که مورد پذیرش قرار گیرد و به احکام آن عمل شود.

5 - لجاجت و سرسختی بنی اسرائیل در پذیرش تورات و عمل به فرمان های آن

و إذ نتقنا الجبل فوقهم . . . خدا ما ءاتینکم

8 - قرار گرفتن کوه بر فراز سر بنی اسرائیل ، معجزه و رخدادی شایسته به یاد داشتن

و إذ نتقنا الجبل فوقهم كأنه ظله

«إذ» متعلق به فعل مقدر «اذکروا» است.

ص: 431

1 - قوم فرعون ، علی رغم مشاهده معجزه بزرگ موسی (ع) و غلبه او بر ساحران ، بر ناباوری خود پای فشرده و کسی از آنان به او ایمان نیاورد .

فما آمن لموسی إلا ذریه من قومه

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر «من قومه» راجع به «موسی» و مراد از «قوم موسی»، بنی اسرائیل باشد.

2 - در پس تحقق معجزه موسی (ع) و شکست ساحران ، تنها گروه اندکی از بنی اسرائیل به وی گرویده و ایمان آوردند .

فما آمن لموسی إلا ذریه من قومه

برداشت فوق بر اساس ارجاع ضمیر «من قومه» به «موسی» است ؛ ضمناً تکبیر «ذریه» دلالت بر تقلیل می کند.

3 - مؤمنان و گرویدگان به موسی (ع) ، همگی از قشر جوان بنی اسرائیل بودند .

فما آمن لموسی إلا ذریه من قومه

«ذریه» به معنای «ابناء و اولاد» به کار می رود، با توجه به جو وحشت و ارباب که فرعون در میان بنی اسرائیل به وجود آورده بود و معمولاً در چنین شرایطی پیران به حکم مصلحت اندیشی کنار می کشند، می توان گفت که مراد از «ذریه»، جوانان بنی اسرائیل است.

4 - مؤمنان به موسی (ع) ، از رؤسا و اشراف قوم خود و از اذیت و شکنجه های فرعون در وحشت شدیدی به سر می بردند .

فما آمن لموسی إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملائیمهم

تکبیر «خوف» دلالت بر شدت آن می کند و از معانی فتنه عذاب و شکنجه است.

5 - مؤمنان به موسی (ع) به جرم ایمان ، در معرض شکنجه و آزار فرعون و اشراف قوم خود قرار داشتند .

فما آمن لموسی إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملائیمهم

6 - رؤسا و اشراف قوم موسی ، دشمنان او و وابسته به حکومت فرعون بودند .

علی خوف من فرعون و ملائیمهم

2- قوم موسی، از همان آغاز گرایش به او، خود را در معرض عذاب و شکنجه فرعونیان می دیدند.

ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین

5- بنی اسرائیل، زیر سلطه و اقتدار فرعون و اشراف خود، با ضعف و ذلت، روز می گذرانند.

فقالوا علی الله توکلنا ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- بنی اسرائیل، مایل نبودند در سرزمین کفر و در جوار کافران، زندگی کنند.

ونجنا برحمتک من القوم الکفرین

6- بنی اسرائیل، خواهان هجرت از سرزمین مصر به سرزمین دیگر بودند.

ونجنا برحمتک من القوم الکفرین

7- بنی اسرائیل ، در دعای خویش از خداوند خواستند : زمینه هجرتشان از سرزمین مصر به سرزمینی دیگر را فراهم کند .

و نجنا برحمتک من القوم الکفرین

جمله «و نجنا برحمتک من القوم الکفرین» به معنای (ما را از کافران خلاص نما) است و مقصود از آن می تواند درخواست هجرت به سرزمین دیگر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 87 - 1,2,5,6

1 - خداوند ، از طریق وحی به موسی و هارون (ع) فرمان داد تا در شهر مصر (مرکز حکومت فرعون) به تهیه مسکن برای قوم خود اقدام کنند .

و أوحینا إلی موسی و أخیه أن تبوءا لقومکما بمصر بیوتاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که اولاً «مصر» به معنای شهر مصر باشد ؛ چنان که به همین معنا در مفردات و لسان تصریح شده است. ثانیاً: جار و مجرور (بمصر) متعلق به «تبوءاً» باشد نه حال برای «قومکما».

2- موسی و هارون (ع) مأموریت یافتند تا برای آن دسته از بنی اسرائیل که ساکن شهر مصر بودند ، اقدام به تهیه مسکن نمایند .

و أوحینا إلی موسی و أخیه أن تبوءا لقومکما بمصر بیوتاً

برداشت فوق بر این اساس است که «بمصر» متعلق به عامل مقدر و حال یا صفت برای «قوم» باشد ؛ یعنی: تبوءاً لقومکما کائینین یا الکائینین بمصر.

5- خداوند ، فرمان داد تا بنی اسرائیل در بر پا کردن خانه های خود ، آنها را رو به روی هم بسازند .

و اجعلوا بیوتکم قبله

برداشت فوق مبتنی بر این است که لفظ «قبله» مصدر نوعی به معنای اسم فاعل باشد ؛ یعنی: اجعلوا بیوتکم متقابله.

6- ضعف و ذلت بنی اسرائیل در شهر مصر (مرکز حکومت فرعون) تا درجه ای بود که حتی از داشتن خیمه یا کومه ای ، که آنان را از سرما و گرما حفظ کند ، محروم بودند .

و أوحینا إلی موسی و أخیه أن تبوءا لقومکما بمصر بیوتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 90 - 1,2,3,5,9

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را در حالی که در معرض هجوم فرعون و سپاهیان‌ش قرار داشتند ، از دریا عبور داد .

و جوزنا بنی اسرائیل البحر فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

2- فرعون و سپاهیان‌ش ، با خارج شدن بنی اسرائیل از دریا ، با کبر و نخوت و با سرعت به سوی آن گذرگاه تاختند .

و جوزنا بنی اسرائیل البحر فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

جمله «فأتبعهم ..» عطف بر جمله «جوزنا» است و «فای عاطفه» برای ترتیب بدون تراخی است. عرب به کسی که راه رفتنش همراه با کبر و نخوت باشد می گوید: «بغی فی مشیته» و «عدو» نیز به معنای دویدن است.

3- فرعون و سپاهیان‌ش ، از سر ستم و کینه توزی ، بنی اسرائیل را تعقیب کردند .

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

5- فرعون تا لحظه ای که دریا به هم نیامد و در آستانه غرق شدن قرار نگرفت ، در پی بنی اسرائیل می تاخت

ص: 433

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً حتى إذا أدرکه الغرق

9- نجات بنی اسرائیل از شر فرعون و اطرافیانش ، ثمره استقامت و پایداری آنان بود .

فاستقيما .. و جوزنا ببني إسرائيل البحر ... حتى إذا أدرکه الغرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 92 - 1

1- عبور بنی اسرائیل از دریا و غرق شدن فرعون و سپاهیانش ، هنگام روز بوده است .

و جوزنا ببني إسرائيل .. حتى إذا أدرکه الغرق ... فالیوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 93 - 1,2,3

1- خداوند ، بنی اسرائیل را پس از نابودی فرعون ، در سرزمینی خوش آب و هوا و واجد همه شرایط مناسب زندگی ، اسکان داد .

و جوزنا ببني إسرائيل البحر .. و لقد بوأنا بني إسرائيل مبعوثاً صدق

2- بنی اسرائیل ، پس از نابودی فرعون ، در سرزمینی با اراضی حاصل خیز که در آن ، از انواع نعمت ها و روزی های پاکیزه و مناسب طبع برخوردار بودند ، روزگار خوشی می گذراندند .

و لقد بوأنا بني إسرائيل مبعوثاً صدق و رزقنهم من الطيب

3- وضعیت مسکن و معیشت بنی اسرائیل در دوران حکومت فرعون ، وضعیتی نابسامان و نامناسب بود .

و لقد بوأنا بني إسرائيل مبعوثاً صدق و رزقنهم من الطيب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 110 - 3,4

3- قوم موسی در حقانیت تورات اختلاف کرده ؛ گروهی آن را پذیرفتند و گروهی آن را انکار کردند .

و لقد آتينا موسى الكتب فاختلف فيه

4- اختلاف پیروان موسی درباره تورات اصلی و محتوای آن *

و لقد آتينا موسى الكتب فاختلف فيه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - يوسف - 12 - 75 - 6

6- « عن علي بن موسى الرضا (ع) : كانت الحكومه في بني اسرائيل إذا سرق أحد شيئاً استرق به ، . . . فقال لهم يوسف : ما جزاء من وجد في رحله ؟ قالوا : هو جزاؤه . . . »

از امام رضا(ع) روایت شده است: [قانون] در حکومت بنی اسرائیل چنین بود که اگر کسی چیزی را می دزدید، در مقابل آن به بردگی گرفته می شد . . . پس یوسف به کاروانیان گفت: جزای کسی که [آن جام] در بار او یافت شود چیست؟ گفتند: خود او جزای آن است . . . [که باید به بردگی گرفته شود].

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: 434

13- سر بریدن پسران و زنده نگه داشتن زنان بنی اسرائیل ، بدترین نوع تحمیل شکنجه و آزار از سوی فرعونیان به آنان

یسومونکم سوء العذاب و یذبّحون أبناءکم و یستحیون نساءکم

آوردن «یذبّحون أبناءکم و یستحیون نساءکم» پس از «یسومونکم» می تواند جمله تفسیری برای آن باشد. در این صورت، این دو مورد، شرح شکنجه ها و رفتارهای ظالمانه آل فرعون است.

14- فزونی چشمگیر زنان بر مردان در جامعه و بر هم خوردن اعتدال جمعیتی ، مایه پدید آمدن مشکلات اجتماعی آزار دهنده برای زنان

یستحیون نساءکم

اینکه خداوند برای شکنجه های آل فرعون، کشتن پسران و زنده نگه داشتن زنان را برشمرده است، امکان دارد بدین علت باشد که چنین عملی، تعادل جمعیت را بر هم می زند و در نتیجه جمعیت زنان افزونی پیدا می کند و این خود شکنجه ای آزار دهنده برای مردم است.

17- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان ، آزمایش بزرگ الهی از آنان بود .

إذ أنجکم من آل فرعون . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم» نجات بنی اسرائیل به وسیله خداوند از اعمال ظالمانه فرعونیان باشد.

18- آزمایش بندگان ، جلوه ربوبیت الهی نسبت به آنان است .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 10، 8

8- دو بار فسادانگیزی بنی اسرائیل در زمین ، از برجسته ترین حوادث و تحولات تاریخی آنان است .

لتفسدنّ فی الأرض مرّتين و لتعلنّ علواً کبیراً

10- « عن علی بن ابی طالب (ع) فی قوله « لتفسدنّ فی الأرض مرّتين » قال : الأولى قتل زکریا علیه الصلوه و السلام و الأخری قتل یحیی علیه السلام ;

از علی بن ابی طالب (ع) روایت شده است که درباره قول خدا «لتفسدنّ فی الأرض مرّتين» فرمود: بار اول کشتن زکریا - علیه الصلوه و السلام - و بار دوم کشتن یحیی - علیه السلام - بوده است.»

1- انتقام خداوند از بنی اسرائیل ، به وسیله نیروهایی توانمند و جنگاور ، در پی نخستین فسادانگیزی آنان

فإذا جاء وعد أولهما بعثنا عليكم عبداً لنا أولی بأس شدید

«بأس» در لغت به معنای شدت در جنگ است و «أولی بأس» توانمندی و جنگاوری را معنا می دهد.

3- سرکوب کنندگان اولین فساد بنی اسرائیل ، مردانی بس توانمند و جنگاور

بعثنا عليكم عبداً لنا أولی بأس شدید

4- جنگاوری و توانمندی بنی اسرائیل ، در نخستین مرحله از فسادانگیزی شان

بعثنا عليكم عبداً لنا أولی بأس شدید

گسیل نیروهای بسیار پرتوان برای سرکوبی بنی اسرائیل، نشانگر توانمندی آنان در جنگ و مبارزه است.

7- جست و جوی خانه به خانه جنگاوران توانمند پس از ورود به سرزمین بنی اسرائیل به منظور سرکوبی آنان

بعثنا .. فجاسوا خلل الدیار

«الجوس» (مصدر جاسوا) به معنای تردد و رفت و آمد است (لسان العرب)، و نوعاً برای کسب اطلاع و اخبار به کار می رود.

8- در امان نبودن بنی اسرائیل حتی در زوایای خانه های خود، به دنبال فسادانگیزی و تعقیب قرار گرفتنشان از سوی مردانی جنگاور

فجاسوا خلل الدیار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 12، 9، 8، 5، 4، 2، 1

1- بازگشت قدرت و توان بنی اسرائیل با اراده خداوند پس از نخستین شکست آنان

ثم ردنا لكم الكره عليهم

«کره» در لغت به معنای بازگشت و دولت و نیز به معنای تجدید خلق پس از نابودی است. در هر حال، بازگشت قدرت و توان، از آن قابل استفاده است.

2- پیروزی بنی اسرائیل بر دشمنان جنگجوی خویش با اراده خداوند پس از نخستین شکست

ثم ردنا لكم الكره عليهم

4- وجود فاصله میان نخستین شکست بنی اسرائیل و پیروزی آنان

ثم ردنا لكم الكره عليهم

«ثم» دلالت بر تراخی و فاصله زمانی دارد.

5- تجدید توان اقتصادی و انسانی بنی اسرائیل با امداد الهی پس از اولین شکست

ثم ردنا لكم الكره عليهم و امددناكم بأموال و بنین

8- تاریخ بنی اسرائیل، دارای فراز و نشیب های شدید است.

بعثنا علیکم عبداً لنا اولی بأس شدید .. ثم ردنا لكم الكره عليهم و امددناکم

9- فزونی داشتن نیروی انسانی و نفرات رزمی بنی اسرائیل بر نفرات دشمن ، پس از نخستین شکست

و جعلنکم اکثر فقیراً

12- روی کرد عمومی بنی اسرائیل به صلاح و شایستگی ، پس از تحمل مجازات افساد خویش و قبول شکست از مردانی جنگاور

لتفسدن فی الأرض .. . بعثنا علیکم عباداً لنا أولى بأس شدید ... ثم رددنا لکم ال

قرینه دو آیه بعد «إن عدتم عدنا» دلالت می کند بر اینکه بنی اسرائیل پس از شکست خود، متنبه شده اند و برای همین جهت، خداوند هم آنان را امداد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 7 - 17 - 7،8،9،10،13،14

7- فسادانگیزی و بدکرداری بنی اسرائیل ، زمینه ساز شکست و نابودی آنان

بعثنا علیکم عباداً لنا .. . و إن أسأتم فلها فإذا جاء وعد الآخره لیسنوا وجوهکم

جمله «إن أسأتم» می تواند تبیین کننده علت شکست نخستین و سرکوب شدن بعدی بنی اسرائیل باشد؛ یعنی، شکستهای آنان

ص: 436

نمونه و مصداقی از نتیجه بدیهای آنهاست.

8- فسادانگیزی مجدد بنی اسرائیل ، پس از رسیدن به قدرت و رفاه

لتفسدن فی الأرض مرتین ... ثم ردنا لكم الكره عليهم ... فإذا جاء وعد الآخرة

9- مورد تاخت و تاز قرار گرفتن بنی اسرائیل به وسیله جنگاورانی قدرتمند ، با فرا رسیدن دومین مرحله فسادانگیزی آنان و هویدا شدن غبار غم و شکست در چهره آنها

فإذا جاء وعد الآخرة ليسئوا وجوهكم

ضمیر فاعلی «هم» در «ليسئوا» به «عباداً» باز می گردد و لام در آن برای تعلیل است؛ یعنی، بندگان ما برای اندوهگین کردن شما (بنی اسرائیل) بیایند.

10- فتح مسجدالاقصی ، توسط جنگاورانی نیرومند و رها شدن آن از دست بنی اسرائیل ، در پی فسادانگیزی مجدد آنان

و ليدخلوا المسجد كما دخلوه أول مره

نوع مفسران برآنند که مقصود از «المسجد»، مسجدالاقصی است.

13- دومین هجوم نیروهای فاتح مسجدالاقصی بر بنی اسرائیل فسادگر و سرکش ، هجومی توفنده و ویرانگر

و ليتبروا ما علواً تتبيرا

«تتبر» به معنای اهلاک است و آوردن مفعول مطلق (تتبر) - که برای تأکید است - إشعار به سختی هجوم دارد.

14- نابودی و تخریب کامل آثار و تمدن بنی اسرائیل ، با دومین هجوم نیروهای توانمند و جنگاور

و ليتبروا ما علواً تتبيرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 2، 1

1- ایجاد امیدواری به رحمت در بنی اسرائیل ، علی رغم دو بار فسادانگیزی و شکست تلخشان به وسیله خداوند

عسی ربکم أن یرحمکم

مخاطبان آیه با توجه به آیات قبل، بنی اسرائیل است.

2- نابود و منقرض نشدن نسل بنی اسرائیل ، علی رغم هجوم سنگین نیرو های توانمند و دو بار شکست سخت آنان

عسی ربکم آن یرحمکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 1,3

1- تصمیم فرعون به محو موسی (ع) و بنی اسرائیل از صحنه زمین ، به دنبال احساس ناتوانی از مقابله با معجزات او

و لقد آتینا موسی تسع آیت .. فأراد أن يستفزهم من الأرض

برداشت فوق بنابرین نکته است که مراد از «الأرض» کره زمین باشد. در این صورت لازمه «استفزاز» (برکندن)، قتل و نابود کردن است.

3- روی آوردن فرعون به اعمال قهرآمیز علیه موسی (ع) در پی ناتوانی از رودرویی منطقی و فرهنگی با او

و لقد آتینا موسی تسع آیت بیئت .. فقال له فرعون إني لأظنك يموسی مسحورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 437

1- دستور خداوند به بنی اسرائیل، پس از هلاک فرعونیان مبنی بر انتخاب سرزمین مورد نظرشان (شام یا مصر) برای سکنی گزیدن

و قلنا من بعده لبني إسرائيل اسكنوا الأرض

2- زندگی بدون آرامش بنی اسرائیل تا قبل از رهایی از حکومت فرعون *

فأراد أن يستقرّهم من الأرض . . . و قلنا من بعده لبني إسرائيل اسكنوا الأرض

احتمال دارد که «اسكنوا الأرض» به معنای آرام گرفتن در زمین و بیرون آمدن از اضطرابی باشد که قبلاً گریبانگیر آنان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 3

3 - بنی اسرائیل در حکومت فرعون، زندگی سختی داشتند و جان پسران آنها در خطر بود.

أن اقدفیه فی التابوت فاقدفیه فی الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 8، 9، 6، 2

2 - بنی اسرائیل در زمان بعثت موسی (ع)، ساکن مصر و گرفتار ستم و آزار فرعونیان بودند.

فأرسل معنا بني إسرائيل ولاتعدّ بهم

نهی شدن فرعون از عذاب و شکنجه بنی اسرائیل، بیانگر رنج و سختی آنان در مصر آن زمان است.

6 - نجات بنی اسرائیل از ستم فرعونیان، بدون کوچ دادن آنان از مصر و بیرون آوردنشان از جامعه فرعونی ممکن نبود.

فأرسل معنا بني إسرائيل ولاتعدّ بهم

عطف «لاتعدّ بهم» بر «أرسل» گویای این نکته است که درخواست «ارسال» به منظور نجات از عذاب و شکنجه است بنابراین، بدون هجرت، امکان رهایی در کار نبوده است.

8 - فرعون، از خروج بنی اسرائیل و هجرت آنان از مصر به دیار دیگر مانع می شد.

فأرسل معنا بني إسرائيل

اگر خروج بنی اسرائیل به طور عادی از مصر ممکن بود، مطرح ساختن آن با فرعون بی معنا بود پس هر چند که بنی اسرائیل، خود خواستار رهایی و هجرت بودند؛ ولی فرعون و دستگاه حکومت او مانع این کار می شدند.

9- بنی اسرائیل، دارای آمادگی برای هجرت از مصر به رهبری موسی و هارون (ع)

فأرسل معنا بنی إسرئیل ولا تعدّ بهم

مطرح شدن این درخواست نزد فرعون، بر وجود آمادگی روحی و فکری در بنی اسرائیل برای هجرت از مصر دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 11، 8، 7، 5، 2، 1

1 - موسی (ع)، مأمور به حرکت در آوردن شبانه بنی اسرائیل، جهت خروج و هجرت از مصر

ولقد أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی

«إسراء» به معنای سیر شبانه و حرف «باء» برای تعدیه است، «أسر بعبادی»؛ یعنی، بندگان مرا شبانه حرکت بده [وا از مصر

ص: 438

خارج کن.]

2- هجرت بنی اسرائیل از مصر، حرکتی سازماندهی شده و پنهان از چشم فرعونیان *

و لقد أوحينا إلى موسى أن أسر بعبادی

فرمان یافتن موسی (ع) به کوچ دادن شبانه بنی اسرائیل و تعقیب آنان از سوی فرعون، این احتمال را تقویت می کند که انتخاب شب به جهت استتار و پنهان ماندن از چشم مأموران فرعون بوده است.

5- بنی اسرائیل، مورد عنایت و لطف الهی، در عصر ستم دیدگی و شکنجه شدن از سوی فرعونیان

أسر بعبادی

اضافه «عباد» به ضمیر متکلم، به جهت تکریم بنی اسرائیل و اظهار لطف به آنان است. این امر، زمانی صورت گرفته که آنان در بند حکومت فرعون و شکنجه های او بودند. خداوند با تعبیر «عبادی» بر رفتار فرعونیان - که بنی اسرائیل را به بندگی گرفته بودند - خط بطلان کشیده و آنان را تنها بنده خود معرفی کرده است.

7- بنی اسرائیل، دارای آمادگی لازم برای هجرت از مصر و رهایی از عذاب فرعون

أسر بعبادی

حرکت شبانه، گریختن از چنگ کسانی است که برای آن حرکت، مانع ایجاد می کنند. بنابراین ماندن بنی اسرائیل نزد فرعونیان، برخلاف میل آنان بوده است.

8- ایجاد راهی خشک در عمق دریای سرخ برای عبور بنی اسرائیل، از مأموریت های موسی (ع)

فاضرب لهم طریقاً فی البحر یبسا

«اضرب لهم...»، یعنی برای آنان راهی را ایجاد کن. «یبس» به معنای خشک است. «ال» در «البحر» عهد ذهنی و اشاره به دریای مشخصی است که در مسیر هجرت قرار داشت. گروهی از مفسران آن را دریای سرخ و برخی رود نیل دانسته اند.

11- تمام بنی اسرائیل از یک راه در دریا عبور داده شدند. *

فاضرب لهم طریقاً فی البحر

چنانچه مراد از «طریقاً» جنس نباشد، بر وحدت راه دلالت خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 4, 5, 3, 2, 1

1 - موسی (ع) به فرمان خداوند ، بنی اسرائیل را شبانه از مصر کوچ داد و از دریا گذراند .

أسر بعبادی .. فأتبعهم

حرف «فاء» در «فأتبعهم» فصیحه است؛ یعنی، از یک سری جملات محذوف قبل از خود حکایت می کند. حاصل آن جملات این است که موسی(ع) بنی اسرائیل را از مصر کوچ داد و فرعونیان نیز از حرکت آنان آگاه شدند.

2- فرعون و لشکریانش ، در پی کوچ بنی اسرائیل از مصر ، به تعقیب آنان پرداختند .

فأتبعهم فرعون بجنوده

3- در تعقیب بنی اسرائیل ، فرعون خود رهبری سپاهیان را به عهده داشت .

فأتبعهم فرعون بجنوده

4- ماندن بنی اسرائیل در مصر و جدا نشدن آنان از دیگران ، امری حیاتی برای فرعون و فرعونیان

أسر بعبادی .. فأتبعهم فرعون بجنوده

تعقیب بنی اسرائیل و تلاش برای جلوگیری از هجرت آنان، نشانگر این نکته است که جداشدن بنی اسرائیل از جامعه مصر، خسارت

و عواقب سنگینی برای آنان به همراه داشت.

5- فرعونیان، در تعقیب بنی اسرائیل، به راه خشک شده دریا، وارد شدند.

طريقاً في البحر يساً .. فأتبعهم فرعون بجنوده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 6,7,10

2 - خداوند، بنی اسرائیل را از خطر فرعون رهانید و آنان را از اسارت او نجات داد.

فأتبعهم فرعون .. بینی اسرئیل قد أنجینکم من عدوکم

6 - خداوند، بر بنی اسرائیل زمان موسی (ع)، خوردنی های «منّ» (ترنجبین) و «سلوی» (بلدرچین) نازل کرد.

و نزلنا علیکم المنّ والسلوی

«منّ» قطراتی است که از آسمان بر درخت ها و سنگ ها می نشیند و به صورت عسل در می آید. طعم آن شیرین است و مانند شیره درخت خشک می شود (قاموس). برخی از مفسران آن را ترنجبین معنا کرده اند. «سلوی»، پرنده ای است شبیه کبوتر با پا و گردنی درازتر که حرکتی سریع دارد و رنگ آن شبیه رنگ بلدرچین است (مصباح). برخی آن را همان بلدرچین می دانند.

7 - نزول «منّ و سلوی» بر بنی اسرائیل، پس از نجات آنان از چنگال فرعون و استقرار آنها در بیابان بوده است.

قد أنجینکم .. وعدنکم ... و نزلنا علیکم المنّ والسلوی

نزول «منّ و سلوی»، نشان عاری بودن منطقه از مواد غذایی متداول و بیابانی بودن محیط استقرار آنها است.

10 - بنی اسرائیل در عصر موسی (ع) دارای سر فصل های تاریخی برجسته و بسیار قابل تأمل

أنجینکم .. وعدنکم ... و نزلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 11

11 - منزل گاه بنی اسرائیل - پس از عبور از دریا - فاقد امکانات تغذیه سالم و دارای مواد غذایی بد خوراک و مغایر با طبع انسان بود.

کلوا من طیبّ ما رزقنکم ولا تطغوا فیه

1 - بنی اسرائیل ، در غیبت موسی (ع) ، مورد آزمایش الهی قرار گرفتند .

فَإِنَّا قَدِ فْتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ

«من بعدک»؛ یعنی [ای موسی] بعد از آن که تو از قوم خویش جدا گشتی و از انظار آنان غایب شدی. گفتنی است که «فتنه» در اصل در مورد طلا و نقره ای کاربرد دارد که با آتش گداخته شده و خوب و بد آن جدا شده باشد (مصباح) و مراد از آن در آیه بالا، آزمایش است که مایه تشخیص انسان های خوب و بد است.

2 - موسی (ع) در میقات و از طریق وحی ، بر امتحان شدن بنی اسرائیل در غیاب او و گمراه شدن آنان آگاهی یافت .

و عَجَلْتَ إِلَيْكَ .. . فَإِنَّا قَدِ فْتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ

4 - سامری ، موجب گمراهی بنی اسرائیل در غیاب موسی (ع) شد .

«سامريّ» نام شخصی است که از قوم بنی اسرائیل بود و موجب گمراهی آنان گردید.

11 - ارتداد بنی اسرائیل و پیدایش گوساله پرستی در میان آنان ، پس از عبورشان از دریا بود .

یبنی اسرئیل قد أنجینکم من عدوکم .. فتنا قومک من بعدک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 14، 11، 9، 7، 5، 1

1 - موسی (ع) در پی آگاه شدن از گمراهی بنی اسرائیل همراه با خشم و اندوهی شدید ، به نزد آنان بازگشت .

و أضلّهم السامريّ . فرجع موسی إلی قومه غضبن أسفاً

با توجه به آیات دیگر قرآن در این زمینه و نیز قرینه های موجود در همین آیات ، چنین بر می آید که گمراه شدن بنی اسرائیل به دست سامری در میقات چهل روزه موسی (ع) ، اتفاق افتاده بود و رجوع موسی (ع) به قوم خود نیز پس از پایان میقات بوده است . «غضبان» - چنان که برخی از اهل لغت گفته اند - به شخصی گفته می شود که غضب شدیدی داشته باشد و «أسف» به فرد خشمگینی گفته می شود که بر چیزی افسوس می خورد (لسان العرب).

5 - بنی اسرائیل ، پیش از رفتن موسی (ع) به میقات ، وعده خوبی (نزول تورات) از ناحیه خداوند دریافت کرده بودند .

ألم یعدکم ربکم وعداً حسناً

استفهام تقریری یا انکاری موسی (ع) از بنی اسرائیل ، نشان از داده شدن وعده ای به آنان پیش از رفتن موسی (ع) به میقات دارد . محتوای این وعده را ، برخی نزول تورات دانسته اند .

7 - بنی اسرائیل ، بدون این که در تحقق وعده خداوند (اعطای تورات) به آنان تأخیری شده باشد ، به گمراهی تن در دادند .

ألم یعدکم ربکم .. أفضال علیکم العهد

استفهام در «أفضال» انکاری است . و «عهد» به معنای زمان است . (قاموس) و مراد زمان تحقق وعده ای است که «ألم یعدکم» بر آن دلالت داشت ، و ممکن است مراد از «عهد» زمان دوری موسی (ع) باشد .

9 - پیروی بنی اسرائیل از سامری و بی توجهی آنان به وعده الهی ، زمینه ساز گرفتاری آنان به غضب خداوند بود .

و أضلّهم السامريّ .. أم أردتم أن یحلّ علیکم غضب من ربکم

«أم» در این آیه منقطعه است و مفاد عبارت «أم أردتم» این است که دلیل گوساله پرستی شما ، تأخیر وعده نبود؛ بلکه شما به گونه ای عمل

کردید که علاقه مندان به غضب الهی عمل می کنند. بنابراین، جمله «آردتم...» استعاره است و نمای کار آنان را نشان می دهد.

11 - موسی (ع) قبل از عزیمت به میقات، توصیه های لازم را به بنی اسرائیل ارائه کرده و قول و قرار های لازم را برای حفظ ایمان، با آنان گذاشته بود.

فأخلفتم موعدی

«موعد» در این آیه مصدر و به معنای «وعده» است. از این رو «فأخلفتم موعدی»؛ یعنی، شما از وعده و عهد خود با من تخلف کردید. از این جمله برمی آید که موسی(ع) قبل از رفتن به میقات، پیش بینی های لازم را کرده بود و از این نظر حجت را بر بنی اسرائیل تمام نموده بود.

14 - موسی (ع)، گوساله پرستان بنی اسرائیل را مردمی عهدشکن توصیف کرده و آنها را به عذاب سخت الهی هشدار داد.

أم أردتم أن يحلّ عليكم غضب من ربكم

ص: 441

1 - بنی اسرائیل در برابر بازخواست و توبیخ خود از جانب موسی (ع)، سعی در بی تقصیر نشان دادن خود در ماجرای گوساله پرستی داشتند .

ألم يعدكم .. أفضال ... أم أردتم ... قالوا ما أخلفنا موعدك بملكنا

جمله «ما أخلفنا» و نیز «حمّلنا»، جملگی توجیحات بنی اسرائیل برای پذیرش گوساله پرستی از سوی آنان است.

2 - بنی اسرائیل، به پیمان شکنی و تخلف از قول و قرار خود با موسی (ع) معترف بودند .

ما أخلفنا موعدك بملكنا

4 - بنی اسرائیل بخش قابل توجهی از زیور آلات فرعونیان را با خود به همراه آورده بودند .

و لکنّا حمّلنا أوزارًا من زینه القوم

مراد از «القوم» بر حسب ظاهر فرعونیان هستند. و «وزر» به معنای «ثقل» است. از همین رو به گناه نیز «وزر و ثقل» اطلاق می گردد؛ چرا که بر دوش گنه کار سنگینی می کند. استعمال این واژه احتمالاً اشاره به آن است که بنی اسرائیل، همراه داشتن زیور آلات فرعونیان را بر خود جایز نمی شمردند.

5 - بنی اسرائیل در به همراه آوردن زینت آلات فرعونیان نیز خود را بی اختیار قلمداد می کردند .

و لکنّا حمّلنا أوزارًا من زینه القوم

آمدن «حمّلنا» به صیغه مجهول، در ادامه توجیه بنی اسرائیل از عملکرد خویش است؛ یعنی، ما در حمل زینت های فرعونیان نیز ناخواسته آن را انجام دادیم و به ما تحمیل شد.

6 - اقدام بنی اسرائیل در به همراه آوردن زینت آلات فرعونیان و مصادره آنها، بدون صدور دستوری از جانب موسی (ع) صورت گرفته بود .

و لکنّا حمّلنا أوزارًا من زینه القوم

تعبیر «حمّلنا» و کلمه «وزر»، حکایت از آن دارد که موسی (ع) در این زمینه دستوری صادر نکرده بوده، و بنی اسرائیل، خودسرانه این کار را انجام داده بودند.

7 - بنی اسرائیل، در زمان غیبت موسی (ع) و رفتن او به میقات، زیور آلات غنیمتی خود را دور انداختند .

«قذف» به معنای پرتاب کردن و دور انداختن است. با توجه به جمله «حَمَلْنَا أَوْزَارًا» به نظر می‌رسد، بنی اسرائیل زیورآلات به غنیمت گرفته شده را به این خاطر که گناه و آلودگی است، به دور انداختند. و یا به جهت بی‌قدر و قیمت شدن آنها در شرایط صحرا و زندگی بیابانی، تصمیم به دور انداختن آنها گرفتند.

8 - سامری، سردمدار جریان به دورافکندن زیورآلات به وسیله بنی اسرائیل

فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ

مشخص کردن سامری در بین مجموعه ای که زیورآلات را به دور افکندند، نشان دهنده جلودار بودن او در این قضیه است.

9 - بنی اسرائیل، شاهد دست زدن سامری به اقدامی مشابه با حرکت عمومی بنی اسرائیل در به دور افکندن غنیمت های به جا مانده از فرعونیان

فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ

«کذک»؛ یعنی، مانند آنچه ما انجام دادیم. این توصیف گویای آن است که سامری در حضور بنی اسرائیل و همانند آنان، عمل کرده و چیزهایی را دور انداخته بود.

10 - اقدام سامری در دور افکندن اشیای خویش ، پس از آن بود که بنی اسرائیل غنیمت های همراه خویش را دور ریخته بودند .

فكذلك ألقى السامريّ

11 - بنی اسرائیل ، غنیمت های به جا مانده از فرعونیان را ، تأمین کننده هزینه ساخت گوساله خوانده و خود را از هرگونه کمک مالی به آن تبرئه کردند .

ما أخلفنا موعداً بملكنا و لكنا حملنا أوزاراً

یکی از معانی ذکر شده برای «ملک»، «مملوک» است (قاموس). مفاد آیه با توجه به این معنا چنین می شود: ما به وسیله اموال خودمان، خود را در این انحراف سهیم نساختم؛ بلکه سامری از اموالی که ما به دور ریخته بودیم، این فتنه را به بار آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 1,2,6,7,8,9,10,13

1 - سامری ، از زیورآلات به دور ریخته شده بنی اسرائیل ، تندیس به شکل گوساله نر ساخت و آن ارائه کرد .

فأخرج لهم عجلاً جسداً

«عجل»؛ یعنی، گوساله نر. توصیف «عجلاً» به «جسداً» بیانگر این نکته است که گوساله به شکل تندیس بود؛ نه این که گوساله واقعی باشد. جمله «فأخرج لهم...» ممکن است کلام خداوند باشد و احتمال می رود ادامه سخن بنی اسرائیل باشد. در صورت دوم، مراد گویندگان - به قرینه گفتن «لهم» نه «لنا» - تبرئه خود از پرستش گوساله است.

2 - ساخت گوساله زرین به دست سامری ، پنهان و به دور از چشم بنی اسرائیل صورت گرفت .

فأخرج لهم عجلاً جسداً

«أخرج» تنها ناظر به مرحله عرضه گوساله بر بنی اسرائیل است و مسکوت ماندن مراحل قبل از آن، (ساخت گوساله) نشانگر مستور بودن آن مراحل از انظار عمومی است.

6 - سامری ، تندیس گوساله زرین را به عنوان «اله» بنی اسرائیل و موسی (ع) معرفی کرد .

فأخرج... فقالوا هذا إلهكم وإله موسى

7 - گروهی از بنی اسرائیل در معرفی کردن گوساله زرین به عنوان معبود ، با سامری همراهی و هم کاری داشتند .

عجلاً... فقالوا هذا إلهكم وإله موسى

فعل جمع «قالوا» می رساند که عده ای در اطراف سامری مجتمع گشته و مرام او را ترویج می کردند. یا این که از گذشته با او هم کاری و

هم فکری داشتند و در زمان نمایش دادن گوساله، به ترویج عقیده باطل خود پرداختند.

8 - بنی اسرائیل، دارای زمینه مساعد فکری برای پذیرش گوساله طلایی به عنوان معبود بودند.

فقالوا هذا إلهکم و إله موسی

انتخاب شکل گوساله برای القای بت پرستی و نیز ارتداد سریع بنی اسرائیل، به خصوص پس از مشاهده معجزات موسی (ع)، گویای برداشت یاد شده است.

9 - سامری و پیروان او، به دروغ مدعی فراموش شدن معرفی گوساله به عنوان معبود، از جانب موسی (ع) شدند.

هذا إلهکم و إله موسی فَنسی

در باره مرجع ضمیر فاعلی «نسی» دو احتمال وجود دارد: 1- مرجع موسی (ع) باشد. 2- مرجع سامری باشد. برداشت یاد شده براساس احتمال اول است.

10 - سامری و طرفداران و مبلغان او، پرستش گوساله را از جمله عقاید موسی (ع) وانمود کردند.

فقالوا هذا إلهکم و إله موسی فَنسی

ص: 443

13 - موسی (ع) در دیدگاه و تبلیغات سامریان ، رهبری فراموش کار حتی در اصولی ترین مسائل اعتقادی

فقالوا هذا إلهكم وإله موسى فنسى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 15، 14، 11، 10، 5، 3، 1

1 - انحراف و گوساله پرستی بنی اسرائیل در زمان غیبت موسی (ع) ، علی رغم هشدار های هارون (ع) صورت گرفته بود .

و لقد قال لهم هرون من قبل

«من قبل»؛ یعنی، پیش از بازگشت موسی(ع) از میقات.

3 - فتنه و امتحان بودن گوساله زرین سامری ، از جمله هشدارهایی که هارون به بنی اسرائیل داده بود .

و لقد قال لهم هرون . . . إنما فتنتم به

5 - هارون ، با یادآوری رحمت گسترده خداوند به بنی اسرائیل ، باز بودن راه بازگشت از شرک و ارتداد را به آنان یادآوری کرد .

إنما فتنتم به وإن ربكم الرحمن

توصیف خداوند در کلام هارون(ع)، با عنوان «الرحمان» و با توجه به گوساله پرستی و عصیان بنی اسرائیل، متضمن وعده رحمت الهی به آنان، در صورت توبه و بازگشت از شرک است.

10 - هارون ، وظیفه دار رهبری و ارشاد بنی اسرائیل در غیبت موسی (ع)

و لقد قال لهم هرون من قبل

11 - سخنان هارون به گوساله پرستان بنی اسرائیل ، گفتاری محبت آمیز و همراه با توجیه و ارشاد بود .

يقوم إنما فتنتم به

انتساب بنی اسرائیل به خود، با گفتن «ای قوم من» ابراز محبت است و ریشه یابی ماجرای سامری با فتنه خواندن آن، روشن گری و ارشاد است.

14 - هارون ، دارای حق ولایت و اطاعت بر بنی اسرائیل در زمان غیبت موسی (ع) بود .

و لقد قال لهم هرون . . . فاتبعوني و اطيعوا أمري

فرمان هارون(ع) به پیروی و اطاعت مردم از او، حاکی از ثبوت حق ولایت و اطاعت او، بر عهده بنی اسرائیل است.

15 - هارون در غیاب موسی (ع) ، بنی اسرائیل را به ترک تبعیت سامری ، و پیروی و اطاعت از خود فرا خواند .

لقد قال لهم هرون من قبل . . . فاتَّبِعُونِي واطيعوا أمري

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 91 - 3، 2، 1

1 - بنی اسرائیل از پذیرش فرمان های هارون و توبه از گوساله پرستی ، سرباز زدند .

فاتَّبِعُونِي واطيعوا أمري . . . قالوا لن نبرح عليه عكفین

«لن نبرح»؛ یعنی، «لانزال» (پایدار می مانیم) و «عاکف» به کسی گفته می شود که به چیزی توجه کرده و خود را به تعظیم آن وادار سازد (مفردات راغب).

2 - تصمیم گوساله پرستان بنی اسرائیل بر عبادت گوساله سامری ، تا زمان بازگشتن موسی (ع) از میقات و تعیین تکلیف

لن نبرح عليه عكفین حتی يرجع إلینا موسی

3 - بنی اسرائیل ، محل استقرار گوساله سامری را عبادت گاه خود قرار داده و ساعات فراوانی را به عبادت آن اختصاص دادند .

ص: 444

ملازمت و مداومت، از لغت «عاکفین» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 92 - 3, 6, 2, 1

1 - موسی (ع)، پس از بازگشت از میقات، هارون را در باره عکس العمل وی در مقابل گوساله پرستان بنی اسرائیل، مورد بازخواست و توبیخ قرار داد.

یهرون ما منعک إذ رأیتهم ضلّوا

2 - جلوگیری از انحراف و گمراهی بنی اسرائیل، از وظایف هارون در غیاب موسی (ع)

یهرون ما منعک إذ رأیتهم ضلّوا

3 - موسی (ع)، برادرش هارون را در انحراف بنی اسرائیل و گرایش آنان به گوساله پرستی، مقصر دانست.

قال یهرون ما منعک إذ رأیتهم ضلّوا

«ما منعک...» استفهام انکاری است و گویای اعتراض موسی (ع) به هارون است.

6 - جلوگیری از انحراف و گمراهی بنی اسرائیل، از وظایف هارون در غیاب موسی (ع)

یهرون ما منعک إذ رأیتهم ضلّوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 93 - 4, 3, 2

2 - هارون در غیاب موسی (ع)، وظیفه رهبری و هدایت بنی اسرائیل را به عهده داشت.

یهرون ما منعک .. ألاّ تتبعن

3 - موسی (ع)، وظایف و مسؤولیت های هارون را در زمان غیبت خود، برای وی معین کرده بود.

ما منعک .. ألاّ تتبعن أفعصیت امری

«لا» در «ألاّ تتبعن» برای تأکید نفی مستفاد از «منعک» است و در اصل مراد چنین بوده است: «ما منعک أن تتبعن». برخی گفته اند: «لا»

زاید نیست؛ بلکه مراد این است که: «ما الذی صدک و حملک علی ألا تتبعن»؛ یعنی، چه چیز تو را بازداشت و بر پیروی نکردن من وادار ساخت (مفردات راغب).

4- هارون (ع)، متهم به مخالفت با فرمان های موسی (ع) با سکوت و بی تفاوتی در برابر انحراف بنی اسرائیل

ما منعک .. أفعصیت امری

«أفعصیت ..» خطاب موسی (ع) به هارون (ع) است. ظاهر آیه چنین دلالت دارد که عصیان هارون از دستورات موسی (ع)، لا اقل به عنوان اتهام از جانب موسی (ع) مطرح بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 17، 12، 3، 1

1 - موسی (ع) با مشاهده گوساله پرستی بنی اسرائیل، پس از بازگشت از میقات، به شدت خشمگین شد.

یَبْنُومُ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي

گرفتن سر و ریش هارون، نشان شدت از ناراحتی موسی (ع) در مورد انحراف بنی اسرائیل دارد.

ص: 445

2 - موسی (ع) با گرفتن سر و ریش هارون، او را در باره گوساله پرست شدن بنی اسرائیل در غیاب خود مورد بازخواست قرار داد.

یهرن ما منعک .. لاتأخذ بلحیتی و لابرأسی

3 - هارون (ع)، دارای مسؤولیت در قبال گمراه شدن بنی اسرائیل و گوساله پرستی آنان، از دیدگاه موسی (ع)

یهرن ما منعک .. لاتأخذ بلحیتی و لابرأسی

12 - حفظ وحدت و یک پارچگی و جلوگیری از تفرقه، عذر هارون (ع) جهت اقدام نکردن به صورت عملی علیه گوساله پرستان بنی اسرائیل

إني خشيت أن تقول فرقت بين بني إسرائيل

17 - گوساله پرستان، گروه حاکم بر جوّ عمومی بنی اسرائیل در غیاب موسی (ع)

إني خشيت أن تقول فرقت بين بني إسرائيل

نمای اتحاد و یک پارچگی بنی اسرائیل، در فاصله ارتداد آنان، گویای حاکمیت مرتدان و گوساله پرستان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 95 - 1,2

1 - موسی (ع)، پس از توییح بنی اسرائیل و برخورد شدید با هارون (ع) با مشاهده دخالت مستقیم سامری در گوساله پرستی بنی اسرائیل، به بازخواست و محاکمه او پرداخت.

قال فما خطبك يسمريّ

2 - پرسش از انگیزه و هدف سامری در ساختن گوساله زرّین و گمراه ساختن مردم، از موارد بازخواست موسی (ع) از سامری

فما خطبك يسمريّ

«خطب» - نزد برخی لغت دانان - به معنای «سبب الأمر» است (لسان العرب). زمخشری آن را به معنای «طلب» دانسته است. در نتیجه «ماخطبك»؛ یعنی، سبب کار تو یا مطلوب و خواسته تو چه بوده است؟ معانی «شان» و «أمر» نیز از جمله معانی ذکر شده برای این کلمه است (قاموس).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 96 - 4,6,7,8

4 - سوء استفاده از دین و تعالیم آسمانی ، برای گمراه ساختن بنی اسرائیل و ترویج گوساله پرستی در بین آنان ، از جمله اعترافات سامری در نزد موسی (ع)

فبذتها

«نبذ» در «نبذتها»، ممکن است در معنای حقیقی آن؛ یعنی، دورافکندن آثار رسالت به کار رفته باشد و نیز ممکن است مجاز و به معنای سوء استفاده از تعالیم رسولان الهی باشد. براساس معنای دوم، سامری اعتراف می کند که با استفاده نابیهه از آموخته های خویش، آن را ضایع ساخته و نابود کرده است.

6 - ارتداد سامری ، سبب انحراف بنی اسرائیل بود .

فبذتها

7 - خطاکاری و تسویل نفس (تزئین داده شدن عمل از سوی نفس) ، از جمله اعترافات سامری در هنگام محاکمه

قال بصرت . . . و کذلک سوّلت لی نفسی

ص: 446

«تسویل» به معنای نیکو و زیبا جلوه دادن و محبوب ساختن چیزی در دیدگاه دیگری است، تا او وادار به گفتن سخنی مخصوص و یا انجام کاری خاص شود (لسان العرب). برخی نیز آن را از «سول» به معنای استرخا (نرمی و آسانی) مشتق دانسته و به معنای آسان ساختن گرفته اند.

8- فریب کاری های نفس و جلوه پردازی های نفسانی ، وادار کننده سامری به ایجاد انحراف گوساله پرستی در بنی اسرائیل بود .

و کذلک سوّلت لی نفسی

«کذلک» در این موارد برای تشبیه چیزی به خود آن است. بنابراین مراد سامری از این تشبیه، این است که برای تسویلات نفسانی من، مثالی بهتر از همین تسویل - که دعوت مردم به گوساله پرستی است - وجود ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 13، 14، 15

1 - موسی (ع) در پی محاکمه سامری ، وی را به خروج فوری از جامعه و انزوا و قطع رابطه با مردم در طول زندگی محکوم کرد .

قال فاذهب فإنّ لك في الحيوة أن تقول لامساس

فا در «فاذهب» علاوه بر ترتب فرمان رفتن بر محکومیت سامری، بر فوریت آن نیز دلالت دارد. «امساس» مصدر باب مفاعله است و «لامساس» به معنای نفی هرگونه تماس و برخورد است؛ یعنی، تو در زندگانی خود، سزاوار سرنوشتی هستی که سخن اول و آخر تو خبر دادن از بی کسی خود و نبود هرگونه تماس گیرنده ای با تو باشد.

3- ابتلای سامری به مردم گریزی و گریز مردم از وی ، پی آمد نفرین موسی (ع) در حق او بود .

إنّ لك في الحيوة أن تقول لامساس

محتمل است «فإنّ لك في الحياه..» نفرین موسی (ع) در حق سامری باشد؛ یعنی، آن که سامری به بیماری روحی و یا جسمی خاصی مبتلا گردد، که از مردم بگریزد و مردم نیز از او گریز داشته باشند.

13 - موسی (ع) ، برای نابود ساختن گوساله سامری ، همکاری و هم یاری بنی اسرائیل را تدارک دیده و بر شرکت دادن آنان در این اقدام مصمم بود .

لنحرّفنه ثمّ لنسفنه

ضمیرهای جمع در افعال «لنحرّفنه» و «لنسفنه» گویای نکته یاد شده است.

14 - تراشیدن و تبدیل گوساله سامری به براده ها و خرده فلزهایی بی مصرف و پراکنده ساختن آن در آب دریا ، برنامه موسی (ع) در ریشه

کن ساختن انحراف گوساله پرستی بنی اسرائیل

از معانی ذکر شده برای «حرق» و «تحریق»، سوهان کاری کردن و ساییدن است و «تحریق» بر متوالی بودن و شدت بیشتر آن دلالت دارد (لسان العرب). برداشت یاد شده بر مبنای این معنا استفاده شده است.

15 - مبارزه با زمینه های فکری و عینی شرک و نابود کردن آنها ، شیوه موسی (ع) در ستیز با گوساله پرستی بنی اسرائیل

إلهک الذی . . . لنحرقتّه ثمّ لنسفته

سوزاندن گوساله سامری از چند جهت قابل تأمل است: 1- از جهت نابود کردن و محو ساختن آن از دیدگان مردم تا مبادا دوباره به آن گرایش یابند. 2- اثبات «اله» نبودن آن برای ظاهر بینان، با سوزاندن و خردکردن تندیس زرّین گوساله. جهت اول، جهتی عینی و جهت دوم، جهت فکری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 5,6

5 - بنی اسرائیل ، دربند اسارت و بردگی فرعون و اشراف حکومت او

و قومهما لنا عبدون

6 - فرعون و اشراف دربار او ، مورد پرستش بردگان تحت سلطه آنان

و قومهما لنا عبدون

برداشت یاد شده، بر این اساس است که «عباده» (مصدر «عابدون»)، در جمله فوق، به معنای پرستیدن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 49 - 5

5 - بنی اسرائیل در عصر فرعون ، گرفتار انحراف در عقیده و عمل و نیازمند هدایت از سوی خدا

و لقد آتینا موسی الکتب لعلهم یهتدون

«هم» در «لعلهم» کنایه از بنی اسرائیل است و ارجاع آن به فرعون و طایفه او، درست نیست؛ زیرا نزول تورات، بعد از هلاکت آنها بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 17 - 3,4

3 - ممانعت فرعون از هجرت بنی اسرائیل و خارج شدن آنان از مصر

أن أرسل معنا بنی إسرئیل

4 - بنی اسرائیل در چنگال فراعنه مصر و در اسارت آنان گرفتار بودند .

أن أرسل معنا بنی إسرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 2

2 - بنی اسرائیل ، تحت بردگی و استثمار شدید نظام فرعون

أن عبّدت بنی إسرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 1,4,5,6,7,8

1 - وحی خداوند به موسی (ع) در خارج ساختن شبانه بنی اسرائیل از سرزمین مصر

و أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی

4 - بنی اسرائیل گرفتار در نظام فرعونى ، مورد حمایت و لطف الهی

أن أسر بعبادی

اضافه «عباد» به ضمیر متکلم، بیانگر برداشت یاد شده است.

5 - ممانعت جدی حکومت فرعون از مهاجرت بنی اسرائیل و ترک سرزمین مصر

و أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی إناکم متبعون

ص: 448

فرمان الهی مبنی بر خروج مخفیانه و حرکت شبانه بنی اسرائیل و نیز تعبیر «إِنكُمْ مَتَّبِعُونَ» نشانگر ممانعت شدید حکومت فرعون نسبت به خروج بنی اسرائیل از مصر است.

6 - خبر دادن خداوند به موسی (ع) مبنی بر تعقیب بنی اسرائیل از سوی فرعونیان در صورت خروج از مصر

أَسْرَ بَعَادَى إِنْكُمْ مَتَّبِعُونَ

7 - وجود بنی اسرائیل در مصر ، در بردارنده منافی مهم برای فرعونیان

أَنْ أَسْرَ بَعَادَى إِنْكُمْ مَتَّبِعُونَ

اصرار فرعونیان بر نگه داشتن بنی اسرائیل در مصر، نشانگر مطلب یاد شده است.

8 - موسی (ع) ، رهبری پذیرفته شده و مورد اطاعت بنی اسرائیل ، حتی پیش از ترک مصر

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرَ بَعَادَى إِنْكُمْ مَتَّبِعُونَ

فرمان الهی به کوچاندن شبانه بنی اسرائیل، در صورتی عملی بود که مجموعه بنی اسرائیل مطیع موسی (ع) بودند و این حرکت مخاطره آمیز را به خاطر اطاعت از وی به جان می خریدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 53 - 4, 3, 2, 1

1 - تلاش فرعون برای جلوگیری از مهاجرت بنی اسرائیل ، پس از اطلاع یافتن از گریز شبانه آنان

فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ

2 - اقدام فرعون به اعزام مأموران ، جهت گردآوری نیرو از شهر های مختلف برای تعقیب بنی اسرائیل

فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ

کلمه «حاشرین» (گردآورندگان) مفعول برای «أرسل» می باشد؛ یعنی، فرعون مأموران گردآورنده نیرو را به شهرها فرستاد.

3 - بنی اسرائیل ، مجموعه ای نیرومند بودند و فرعون برای مقابله با آنان نیازمند قوایی گسترده بود .

فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ

4 - نیاز فرعون به استفاده از نیروی مردمی قبطیان ، برای سرکوب بنی اسرائیل

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از این آیه، گردآوری مردم از شهرها باشد و نه سربازان مستقر در آنها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 54 - 2

2 - تکیه فرعونیان بر عدم انسجام نیروی بنی اسرائیل ، به منظور آسان شمردن مقابله با آنان

إن هؤلاء لشردمه قلیلون

«قلیلون» (جمع قلیل) به معنای چند دسته اندک است. آمدن تعبیر «قلیلون» به جای «قلیله» می تواند بیانگر این نکته باشد که: گر چه بنی اسرائیل یک طایفه اند، اما همین یک طایفه با هم اتحاد ندارند؛ بلکه به چند دسته کوچک و غیر منسجم تقسیم شده اند. بنابراین مقابله با آنان کاری بسیار ساده و بدون زحمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 55 - 1,2,3

ص: 449

1 - خشم فرعونیان از گریز شبانه بنی اسرائیل به منظور ترک دیار مصر

وإِثْمَ لَنَا لِعَاظُونَ

2 - اعمال و رفتار بنی اسرائیل ، همیشه مایه خشم و نگرانی فرعونیان

وإِثْمَ لَنَا لِعَاظُونَ

تعبیر «عَاظُونَ» (به صیغه وصف) می تواند بیانگر این مطلب باشد که خشم فرعونیان، تنها به علت حرکت اخیر بنی اسرائیل نبود؛ بلکه معمولاً حرکات بنی اسرائیل مایه خشم و غضب آنان می شده است.

3 - ترسیدن و حساب بردن مردم عصر فرعون از خشم و غضب او و تحریک شدنشان علیه کسانی که باعث خشم او می شدند .

فَأرسل فرعون فی المدائن حشرین . . . وإِثْمَ لَنَا لِعَاظُونَ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إِثْمَ لَنَا لِعَاظُونَ» در مقام تعلیل برای تعقیب بنی اسرائیل است؛ یعنی، چون آنان ما را به خشم آوردند، پس سزاوار است که شما آنان را تعقیب کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 56 - 1

1 - آماده باش کامل سپاه فرعون پیش از پیوستن مردم شهر ها به آنان برای تعقیب بنی اسرائیل

وإِنَّا لَجَمِيعٌ حٰذِرُونَ

«حٰذِرُونَ» در قرآن به معنای ابزار جنگ (شمشیر، زره و ..) آمده است؛ مانند «خذوا حذرکم». بنابراین «حاذرون» به کسانی گفته می شود که دارای سلاح کافی و در حال آماده باش کامل باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 57 - 1

1 - خارج شدن فرعون و فرعونیان از شهر برای تعقیب بنی اسرائیل

فَأخْرَجْنَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 59 - 2

2 - بنی اسرائیل ، وارث سرزمینی آباد و برخوردار از باغ ها و چشمه سار ها ، پس از خارج شدن آنان از مصر

کذلک و اورثنها بنی اسرائیل

ضمیر «ها» در «اورثناها» به مطلق «جَنَات» بازمی گردد؛ نه جنات مربوط به فرعونیان. بنابراین، آیه یاد شده و آیه قبل، بیانگر این حقیقت است که خداوند، از سویی فرعونیان را از باغ ها و کاخ های شان بیرون کرد و همه آنان را به دریا ریخت و از سوی دیگر بنی اسرائیل را که در مصر فاقد هر گونه امکانات بودند، به جای دیگری منتقل کرد و سرزمینی آباد و پر برکت که عبارت است از ارض مقدس باشد در اختیارشان قرار داد و به آنان فرمود «ادخلوا الأرض المقدسه التي كتب الله لكم»، (مانده (5) آیه 21).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 60 - 2، 1

1 - نزدیک شدن سپاه فرعون به بنی اسرائیل ، به هنگام طلوع آفتاب

ص: 450

فأتبعوهم مشرقين

واژه «مشرقين» از مصدر «اشراق» (داخل شدن در وقت طلوع خورشید) مشتق شده است و حال از ضمير فاعل «أتبعوهم» می باشد؛ یعنی، «فلحقوا بهم حالكونهم داخلين في وقت طلوع الشمس». گفتمی است که «إتباع» (مصدر «أتبعوا») در این جا به معنای ملحق شدن است.

2 - خط سیر بنی اسرائیل ، از مصر به سمت مشرق بود . *

فأتبعوهم مشرقين

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «مشرقين» - چنان که برخی از مفسران گفته اند - به معنای «قاصدين جهة الشرق» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 61 - 4، 2، 1

1 - نزدیک شدن سپاه فرعون به بنی اسرائیل تا حدّ مشاهده یکدیگر

فلما ترءا الجمعان

«ترائی» (مصدر «ترءا») به معنای همدیگر را دیدن و «جمع» (مفرد «جمعان») به معنای گروه است. بنابراین «لما ترءا الجمعان»; یعنی، چون دو گروه همدیگر را دیدند.

2 - اظهار نگرانی و وحشت همراهان موسی از گرفتار آمدن در کمند سپاه فرعون

قال أصحاب موسى إنا لمدركون

«ادراك» (مصدر مجهول «مدركون») به معنای گرفتار شدن است «إنا لمدركون»; یعنی، ما قطعاً گرفتار خواهیم شد.

4 - ناتوانی مشهود بنی اسرائیل از مقابله با سپاه فرعون

قال أصحاب موسى إنا لمدركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 1

1 - اقدام قاطع موسی (ع) برای زدودن وحشت همراهان خویش و (ترس آنان از گرفتار شدن در کمند سپاه فرعون)

قال أصحاب موسى إنا لمدركون . قال كلاً

1 - قرار گرفتن بنی اسرائیل در میان سپاه فرعون و دریا

فلما ترء الجمعان .. فأوحينا إلى موسى أن اضرب بعصاك البحر

از عبارت «أن اضرب بعصاك البحر» معلوم می شود که بنی اسرائیل به هنگام مشاهده سپاه فرعون، نه راه پیش داشتند و نه راه پس؛ زیرا در یک طرف آنان دریا قرار داشت و در سوی دیگر سپاه فرعون.

3 - شکافته شدن دریا با ضربت عصای موسی و باز شدن راه نجات برای بنی اسرائیل

أن اضرب بعصاك البحر فانقلب

«انقلاب» (مصدر «انقلب») به معنای شکافته شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 64 - 1

1 - اقدام فرعون و سپاهیان، مبنی بر تعقیب بنی اسرائیل در بستر دریا

و أزلفنا ثمَّ الآخرين

«ازلاف» (مصدر «أزلفنا»); یعنی، به پیشروی وادار کردن و «ثمَّ» ظرف مکان و معادل «آن جا» و «الآخرین» مفعول برای «أزلفنا» است; یعنی، دیگران (فرعونیان) را وادار کردیم تا به آن جا پیشروی کنند. گفتنی است که «ثمَّ» اشاره به بستر دریا دارد که بنی اسرائیل از آن عبور کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 65 - 1,2

1 - نجات یافتن موسی (ع) و همراهان وی (بنی اسرائیل) از شرّ فرعونیان، با عبور از دریا به اراده الهی بود.

و أنجینا موسی و من معه أجمعین

2 - موفق شدن همه همراهان موسی به عبور از دریا

و أنجینا موسی و من معه أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 66 - 2

2 - تعقیب بنی اسرائیل از سوی فرعونیان در مسیر باز شده در دریا به وسیله موسی (ع)

و أنجینا موسی و من معه أجمعین . ثمَّ أغرقنا الآخرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 3,4,7,9

3 - بنی اسرائیل، دارای موقعیت و نقشی بارز در جامعه عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنّ هذا القرآن یقصّ علی بنی اسرائیل أكثر الذی هم فیہ یختلفون

از این که خداوند بنی اسرائیل را اختصاص به ذکر کرده است، موقعیت و نقش آنان در جامعه عصر بعثت استفاده می شود.

4- بنی اسرائیل، گرفتار اختلافات فراوان در مبانی و معارف دینی، به هنگام ظهور اسلام

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقْصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

پرداختن قرآن به حل مسائل مهم و مورد اختلاف بنی اسرائیل، نشان دهنده عمق اختلافات آنان در آن عصر است.

7- ناتوانی تورات و انجیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از رفع اختلافات فکری و عقیدتی بنی اسرائیل

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقْصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

اقدام قرآن به حل اختلافات بنی اسرائیل، نشان می دهد که آنچه به عنوان تورات و انجیل در دست آنان بوده، برای تبیین حقایق مورد اختلافشان کافی نبوده است.

9- برخی اختلافات دینی بنی اسرائیل، فاقد ارزش تبیین و نقادی از نظر قرآن

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقْصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

ص: 452

این که قرآن به همه مسائل مورد اختلاف بنی اسرائیل پرداخته است، می تواند از آن جهت باشد که قرآن به مسائل ضروری و مورد نیاز توجه داشته و اختلافات فاقد ارزش را مسکوت گذاشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 7, 8, 9, 10, 11, 16

4 - مردم مصر - از هر قشر و گروه - ملزم به پیروی محض و اطاعت بی چون و چرا از فرعون بودند .

و جعل أهلها شیعاً

تکبیر در «شیعاً» به اصطلاح تکبیر تفخیم است. بنابراین «شیعاً»؛ یعنی، پیروانی محض و بدون کمترین آزادی و اختیار.

7 - استضعاف و به زبونی کشاندن بنی اسرائیل ، نمودی دیگر از حاکمیت سلطه طلبانه فرعون است .

إنّ فرعون علا فی الأرض . . . یستضعف طائفه منهم

مراد از «طائفه منهم» به قرینه آیات بعد، قوم بنی اسرائیل است.

8 - تلاش زبون سازانه فرعون ، تنها متوجه قوم بنی اسرائیل بود .

یستضعف طائفه منهم

9 - اقدام فرعون به کشتار وسیع و بی رحمانه پسران بنی اسرائیل

یستضعف طائفه منهم یدبّح أبناءهم

به کارگیری فعل مضارع باب تفعیل (یدبّح)، بیانگر وسعت و گستردگی کشتار است.

10 - خطر آفرینی افزایش جمعیت قوم بنی اسرائیل و جوانان آن ، برای حکومت فرعون

یدبّح أبناءهم

11 - زنده نگه داشتن دختران بنی اسرائیل علی رغم کشتن پسران آنان ، اقدام بی رحمانه دیگر فرعون علیه آن قوم

یدبّح أبناءهم و یستحیی نساءهم

«نساء» مقابل «رجال» و به معنای زنان است و قرار گرفتن آن در مقابل «أبناء» (پسران)، نشان می دهد که مقصود از آن در این جا «بنات» (دختران) است.

16 - حکومت فرعون ها در مصر ، آمیخته با فساد ، تباهی و بدبختی مردم آن سرزمین بود .

إنه كان من المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 5 - 3،5

3 - نجات از حکومت بسیار خشن و بی رحم فرعون ، امتنانی بزرگ و نعمتی گران سنگ از سوی خدا به بنی اسرائیل بود .

و نريد أن نمنّ على الذين استضعفوا في الأرض

«نمّن» از ریشه «منّه» مشتق شده است و «منّه» به نعمت سنگین گفته می شود (مفردات راغب).

5 - تعلق اراده الهی بر تداوم یافتن امامت و پیشوایی خلق ، در نسل بنی اسرائیل

و نجعلهم الورثين

ظاهراً «وراثت» در این آیه، مربوط به امامت و پیشوایی است؛ یعنی، «الوارثين للإمامه». بنابراین ضمیر «هم» در «نجلهم» از باب استخدام

بوده و به نسل بنی اسرائیل باز می گردد؛ یعنی، «و نجعل نسلهم الوارثين للإمامه»

ص: 453

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 4، 1

1 - تعلق اراده الهی بر اختصاص دادن نقطه ای از زمین (ارض مقدس) به بنی اسرائیل [زمان موسی و فرعون] در خارج از کشور مصر

و نمکن لهم فی الأرض

«تمکین» از ریشه «مکان» و به معنای اسکان دادن است. بنابراین «نمکن لهم فی الأرض»؛ یعنی، «نجعل لهم مکاناً یستقرون فیه». گفتنی است «ارض مقدس» مکان و سرزمینی بود که خداوند برای بنی اسرائیل مقرر فرموده بود (ادخلوا الأرض المقدسه التي كتب الله لكم)، (مائده، آیه 21).

4 - فرعون، هامان و سپاهیان همواره از خطر بنی اسرائیل، در هراس بودند.

و نری فرعون و همن .. ما کانوا یحذرون

جمله «کانوا یحذرون» ماضی استمراری و بیانگر ترس دائمی فرعونیان از بنی اسرائیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 6، 5

5 - پایبند ماندن بنی اسرائیل بر آیین توحیدی پدران خویش (ابراهیم، اسحاق و یعقوب)

هذا من شیعته

6 - دشمنی قبطیان با بنی اسرائیل در مصر

هذا من شیعته و هذا من عدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 12

12 - اقدام قوم قارون (بنی اسرائیل) به نصیحت کردن و برحذر داشتن وی از شادمانی و غرور بی جا

إذ قال له قومه لاتفرح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - رواج اخلاق خیرخواهی و امر به معروف و نهی از منکر ، در میان مردم عصر موسی

و ابتغ فیما ۛاتیک اللّٰه الدار الآخره و لاتنس نصیبک من الدنیا و أحسن

28 - قوم موسی (بنی اسرائیل) ، برخوردار از ایمان و معرفت بالا نسبت به معارف الهی

إذ قال له قومه لاتفرح . . . و ابتغ فیما ۛاتیک اللّٰه الدار الآخره . . . و أحسن . . . و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تأثیرناپذیری قارون در برابر اندرز های قوم خویش

إذ قال له قومه لاتفرح . . . و ابتغ فیما ۛاتیک اللّٰه الدار الآخره . . . قال إثمأُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 1

1 - موضع گیری تند و عتاب آمیز فرزندان بنی اسرائیل در برابر آرزومندان ثروت قارونی .

قال الذين يريدون الحيوة الدنيا يليت لنا مثل ما أوتى قرون . . . وقال الذين أوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 7، 1

1 - اطلاع یافتن مردم از فرورفتن قارون با خانه اش در کام زمین در بامداد آن شب

و أصبح الذين تمنوا مكانه بالأمس

7 - پیدایش روحیه تسلیم و رضا (تسلیم در برابر اراده خدا و رضا به داده او) در آرزومندان ثروت قارونی ، با مشاهده هلاکت غافلگیرانه

وی

و أصبح الذين . . . ويكأن الله ييسط الرزق لمن يشاء من عباده و يقدر

تعبیر «الله ييسط الرزق . . .» نشانگر این حقیقت است که روزی انسان ها در دست خداوند است. بنابراین ما به هر چه او مصلحت بداند

(هر چند فقر و تنگدستی) راضی و تسلیم هستیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 1

1 - پیشوایانی ، از میان بنی اسرائیل ، برای هدایت مردم ، برخاستند .

لبنى إسرائيل . و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 25 - 4، 5، 6

4 - بنی اسرائیل ، به رغم حضور هدایت کنندگانی در میان آنان ، باز هم اختلافات دینی داشتند .

و جعلنا منهم أئمة يهدون . . . إن ربك هو يفصل بينهم

احتمال دارد که ربط میان این آیه و آیه پیش در این باشد که وقتی که خداوند، برگزیدگان از بنی اسرائیل را برای هدایت مردم مطرح می کند، این پرسش پیش می آید که «پس چرا اختلاف کردند؟». در این آیه پاسخ داده می شود که خداوند میان دو گروه اختلاف کننده، داوری خواهد کرد.

5- اختلافات دینی بنی اسرائیل، اختلافاتی ادامه دار بود.

هدی لبنی اسرائیل .. فیما کانوا فیه یختلفون

6- گروه هایی از بنی اسرائیل هدایت پذیرفتند و در برابر پیشوایان الهی، تسلیم نشدند.

إن ربک هو یفصل بینهم یوم القیمه فیما کانوا فیه یختلفون

بنابراین که مرجع ضمیر در «بینهم» بنی اسرائیل باشد و «کانوا فیه یختلفون» اشاره به اختلافات دیرینه آنان داشته باشد - که حتی با آمدن پیشوایان الهی، خاتمه نیافته است - نکته یاد شده به دست می آید.

ص: 455

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 115 - 3

1 - موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان ، به عنایت خداوند از اندوه بزرگ نجات یافتند .

و نَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

3 - موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان ، گرفتار غم بزرگ و مشکلات اندوه بار از سوی فرعونیان

و نَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

اندوهی که موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان به آن گرفتار بودند، ناشی از مسائل و مشکلات شخصی نبود؛ بلکه بر اثر تبلیغ رسالت شان در میان فرعونیان به وجود آمده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 116 - 2

2 - غلبه و پیروزی موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان بر فرعونیان ، نتیجه نصرت الهی بود .

و نصرنهم فکانوا هم الغلبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 14، 10، 9

9 - زنده گذاشتن دختران مؤمنان - علی رغم کشتار پسران آنان - اقدام بی رحمانه دیگر فرعون ، هامان و قارون علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل بود .

و استحيوا نساءهم

10 - خطر آفرین نبودن ایمان دختران بنی اسرائیل به آیین موسی ، برای حکومت و اقتدار فرعونیان

و استحيوا نساءهم

فرمان زنده نگه داشتن دختران مؤمنان به موسی (ع) - علی رغم فرمان عمومی کشتار فرزندان آنان - می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

14 - توطئه مشترک فرعون ، هامان و قارون برای کشتار فرزندان ذکور مؤمنان در عصر موسی (ع) نافرجام ماند .

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه . . . و ما كيد الكافرين إلا في ضلل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - فصلت - 41 - 45 - 12، 13، 3، 3

3 - قوم موسى ، گرفتار اختلاف در پذيرش تورات و حقانيت آن

و لقد آتينا موسى الكتب فاختلف فيه

3 - قوم موسى ، گرفتار اختلاف در پذيرش تورات و حقانيت آن

و لقد آتينا موسى الكتب فاختلف فيه

12 - مبتلا نشدن قوم موسى به عذاب استيصال

و لولا كلمه سبقت من ربك لقضى بينهم

برداشت ياد شده بدان احتمال است كه ضمير «هم» در «بينهم» مربوط به قوم موسى باشد.

ص: 456

13 - سنت امهال الهی ، موجب دچار نشدن قوم موسی به عذاب دنیوی

و لولا کلمه سبقت من ربک لقضی بینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 5

5 - ساحران ، دارای موقعیت و احترام در میان جامعه فرعونیی *

وقالوا یاأیه الساحر

برداشت یاد شده بدین احتمال است که خطاب «یاأیه الساحر»، استهزایی نباشد؛ بلکه برای احترام ادا شده باشد. و مؤید آن، ذیل آیه شریفه است که فرعونیان از موسی (ع) تقاضای رفع عذاب کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 5

5 - قوم و نژاد بنی اسرائیل ، مردمی حقیر در نظر فرعونیان

من هذا الذی هو مهین

تعبیر به «مهین»، ممکن است ناظر به شخصیت ظاهری موسی (ع) و فاصله داشتن او از طبقات اشراف و ثروتمندان باشد و نیز ممکن است اشاره به نژاد موسی (ع) باشد که از بنی اسرائیل بوده و فرعونیان خود را سرور ایشان می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 18 - 2

2- بنی اسرائیل ، گرفتار سلطه فرعونیان و ناتوان از رها ساختن خویش

أَن ادُّوا إِلَیَّ عِبَادَ اللَّهِ

مصدق مورد نظر از «عبادالله» ممکن است بنی اسرائیل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 23 - 9، 7، 2

2- موسی (ع) ، مأمور خارج ساختن شبانه و مخفیانه بنی اسرائیل از مصر

فأسر بعبادی لیلاً

«إسراء» (مصدر «أسر») به معنای رفتن در شب است و «لیلاً» تأکید آن می باشد.

7- ممانعت فرعونیان ، از مهاجرت بنی اسرائیل و خروج آنان از سرزمین مصر

فأسر . . . إنکم متبعون

9- گریز علنی بنی اسرائیل از قلمرو فرعونیان ، امری غیرقابل تحمل برای نظام فرعونی

إنکم متبعون

10- مهاجرت علنی بنی اسرائیل از سرزمین مصر ، امری غیرممکن برای آنان

فأسر بعبادی لیلاً إنکم متبعون

ص: 457

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 6,7,1,2

1- دستور خداوند به موسی (ع) و بنی اسرائیل، در عبور از نیل و وانهادن رود آرام و فروهشته به حال خویش

و اترک البحر رهوًا

«رهو»، به معنای حالت آرام و یا گودی و شکافتگی شیء است.

2- عبور بنی اسرائیل از رود نیل، در شرایط آرامش و حرکت رهوار آب *

و اترک البحر رهوًا

احتمال دارد که تعبیر «رهوًا» اشاره به حرکت آرام رود داشته باشد که عبور را آسان می سازد. بر خلاف حرکت سیل آسا و پرخروش جریان رود در شرایط خاص جوی که عبور را مشکل می سازد.

6- لشگر فرعون، در تعقیب بنی اسرائیل پس از عبور آنان از نیل

و اترک البحر رهوًا إثمهم جند مغرقون

تعقیب، از واژه «جند» استفاده شده است.

7- ورود گسترده لشگر فرعون به رود نیل، به منظور تعقیب بنی اسرائیل

إثمهم جند مغرقون

از این که غرق شدن به لشگر نسبت داده شده است، فراوان بودن تعداد کشته شدگان استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 26 - 2

2- حضور نیروهای مقتدر سیاسی - اقتصادی نظام فرعون، در میان تعقیب کنندگان بنی اسرائیل

کم ترکوا من جنّات و عیون . و زروع و مقام کریم

پشت سر نهادن مزارع بزرگ، نشان می دهد که در میان فرعونیان حضور یافته در تعقیب موسی (ع)، ملاکان و سرمایه داران شرکت داشته اند؛ چنان که «مقام کریم» می تواند اشاره به قصرهای باشکوه اطرافیان و سیاست گذاران جامعه فرعون داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 28 - 7

7- بازگشت بنی اسرائیل به مصر و برخورداری آنان از ثروت و امکانات آن سرزمین ، پس از هلاکت فرعونیان *

کذلک و اورثنها قومًا آخرین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «قوماً آخرین» تمام بنی اسرائیل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 30 - 2،4

2- زندگی بنی اسرائیل در نظام فرعونى ، همراه با ذلت و مشقت های فراوان

و لقد نجينا بنى إسرائيل من العذاب المهين

4- پایه های اقتدار و شکوفایی نظام فرعونى ، متكى بر شانه های رنج کشیده بنی اسرائیل *

کم ترکوا من جنّات و عیون .. من العذاب المهین

ص: 458

از ارتباط میان این آیه با آیاتی که سخن از امکانات گسترده اقتصادی فرعونیان به میان آورده، به دست می آید که احتمالاً بنی اسرائیل در استخدام باغداری و کشاورزی نظام فرعون بوده و از این بابت مشقت ها و بردگی ها را تحمل می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 1

1- فرعون ، عامل اصلی گرفتاری های بنی اسرائیل در جامعه مصر

من العذاب المهين . من فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 7

7- بیان هلاکت فرعونیان و نجات بنی اسرائیل از سوی خداوند ، پیامدار تهدید برای مشرکان و نویدی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

و لقد نجينا بنی إسرائيل . . . بلؤا مبین

با توجه به این که آیات گذشته، در زمینه رویارویی مشرکان و مؤمنان بود؛ طرح سرگذشت فرعونیان و بنی اسرائیل، پیامدار مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 16 - 8,9,10

2- بنی اسرائیل ، قومی برگزیده و مورد عنایات الهی در گذشته تاریخ

و لقد آتینا بنی إسرائيل

8- بهره مندی بنی اسرائیل ، از نعمت های مادی و روزی های پاکیزه در پی رسالت موسی (ع)

ورزقنهم من الطیبیت

9- برتری یافتن بنی اسرائیل بر مردمان عصر خویش ، در پی رسالت موسی (ع)

و فضلنهم علی العلمین

مراد از «العالمین» در برداشت یاد شده، مردمان عصر بنی اسرائیل دانسته شده است.

10 - کتاب ، حکومت ، نبوت و اقتصادی شکوفا ، عوامل برتری بنی اسرائیل بر ملت های عصر خویش *

و لقد آتینا بنی اسرائیل الکتب .. و فضلناهم علی العلمین

«فضلناهم..» ، ناظر به نتیجه موهبت هایی است که خداوند در گذشته به بنی اسرائیل عطا کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جایشه - 45 - 17 - 4

4 - اختلاف بنی اسرائیل در مسائل دینی و اجتماعی ، اختلافی آگاهانه و معلول جاه طلبی و تجاوزگری آنان

فما اختلفوا إلا من بعد ما جاءهم العلم بغیا بینهم

«فاء» در «فما اختلفوا» اختلاف بنی اسرائیل را بر «آتینا بنی اسرائیل الکتب و الحکم..» تقریر کرده است؛ یعنی، ما به بنی اسرائیل هم شریعت دادیم و هم اقتدار و حکومت اما آنان به اختلاف گراییدند. این اختلاف در آیه شریفه مطلق است که می تواند شامل مسائل دینی و اجتماعی (کتاب و حکومت) باشد.

ص: 459

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 2,4,5,8

2 - موسی (ع) ، مورد اذیت و آزار مستمر قوم خویش

و إذ قال موسی . . . لم تؤذوننی

تعبیر «تؤذوننی» به صیغه مضارع - به جای «آذیتمونی» - بیانگر آن است که موسی (ع) از سوی قومش، به صورت مکرر مورد اذیت و آزار قرار می گرفت.

4 - موسی (ع) ، پیامبری مبعوث شده برای بنی اسرائیل

وقد تعلمون أنّی رسول الله إلیکم

5 - بنی اسرائیل ، به رغم آگاهی از رسالت الهی موسی (ع) ، آن حضرت را مورد آزار قرار می دادند .

لم تؤذوننی وقد تعلمون أنّی رسول الله إلیکم

8 - بنی اسرائیل ، به رغم اندرزهای موسی (ع) ، از اذیت و آزار آن حضرت دست برنداشتند .

يقوم لم تؤذوننی . . . فلمّا زاغوا

جمله «فلمّا زاغوا» بیانگر آن است که بنی اسرائیل، به جای پذیرش نصیحت های موسی (ع)، بر اذیت های خویش نسبت به آن حضرت پای فشردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 9

9 - بنی اسرائیل ، به رغم روشن بودن معجزات و دلایل حقانیت رسالت عیسی (ع) ، آنها را نپذیرفتند .

فلّمّا جاءهم بالبّیّنات قالوا هذا سحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 11,15

11 - بنی اسرائیل ، در پذیرش رسالت عیسی (ع) و پیروی از آن حضرت ، دو دسته شدند : دسته ای مؤمن و گروهی کافر .

فامنت طائفه من بنی اسرائیل و کفرت طائفه

15 - غلبه یافتن پیروان حضرت عیسی (ع) بر کافران بنی اسرائیل ، در نتیجه تأییدات و امداد های الهی

فأیدنا الذین ءامنوا .. فأصبحوا ظهیرین

256- تبعید بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 2

2- حضور موسی (ع) و بنی اسرائیل در سرزمین مصر ، غیر قابل تحمل برای فرعون و موجب تصمیم وی به اخراج قهرآمیز آنان

فأراد أن یتفزّه من الأرض

ص: 460

بنابر اینکه مراد از «الأرض» سرزمین مصر باشد - که مقرر حکومت فرعون بوده است - نکته فوق قابل استفاده است.

257- تبعید در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 2,3,4

2 - بنی اسرائیل با بیرون راندن گروهی از همکیشان خود از خانه و دیارشان ، پیمان الهی را نقض کردند .

ثم أنتم هؤلاء .. تخرجون فريقاً منكم من دیرهم

آیه مورد بحث اشاره به جنگها و خونریزیهایی دارد که پیش از هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مدینه بین طوایف یهود واقع می شد. یهودیان بنی النضیر با بنی قریظه درگیر می شدند؛ هر کدام غالب می شد دیگری را از خانه و کاشانه اش اخراج می کرد.

3 - بنی اسرائیل در کشتن و آواره کردن گروهی از همکیشان خود ، یکدیگر را یاری و پشتیبانی کردند .

تظھرون علیهم

«تظاهر» (مصدر تظاهرون) به معنای یاری و پشتیبانی کردن یکدیگر است. «تظاهرون علیکم»؛ یعنی، طایفه ای از شما طایفه دیگر را علیه گروهی از خودتان یاری می داد.

4 - بنی اسرائیل ، مردمی گنهکار و متجاوز به خاطر یاری رسانی به یکدیگر در بیرون راندن گروهی از همکیشان خود از دیارشان

تظھرون علیهم بالآثم و العدون

باء در «بالآثم» بای ملابست است و «بالآثم و العدوان» حال برای فاعل «تظاهرون» می باشد؛ یعنی، علیه آنان همدیگر را یاری می کردید و در آن هنگام گنهکار و متجاوز بودید.

258- تبعیدیان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 2

2 - بنی اسرائیل با بیرون راندن گروهی از همکیشان خود از خانه و دیارشان ، پیمان الهی را نقض کردند .

ثم أنتم هؤلاء .. تخرجون فريقاً منكم من دیرهم

آیه مورد بحث اشاره به جنگها و خونریزیهایی دارد که پیش از هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مدینه بین طوایف یهود واقع می شد.

یهودیان بنی النضیر با بنی قریظه درگیر می شدند؛ هر کدام غالب می شد دیگری را از خانه و کاشانه اش اخراج می کرد.

259- تبلیغ علمای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 1,2,3

ص: 461

1 - عالمان بنی اسرائیل ، مردمان رابه کار های نیک دعوت می کردند .

أتأمرون الناس بالبر

چون مخاطبان «أتأمرون» باید غیر از «الناس» باشند، می توان گفت: مراد از مخاطبان - به قرینه «و أنتم تتلون الكتاب» - عالمان دینی و مقصود از «الناس» توده های مردم است.

2 - عالمان بنی اسرائیل ، خود به آنچه مردمان رابه آن فرا می خواندند ، عمل نمی کردند .

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسكم

3 - عالمان بنی اسرائیل ، مورد نکوهش و سرزنش خداوند به خاطر عمل نکردن به محتوای دعوت های خویش

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسكم

استفهام در «أتأمرون . . .» استفهام انکار توییحی است.

260- تبیین اختلاف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 8، 2، 1

1 - قرآن ، بیانگر حقیقت بسیاری از مسائل مورد اختلاف بنی اسرائیل ، برای آنان

إنّ هذا القرآن يقصّ علی بنی إسرئیل أكثر الذی هم فیه یختلفون

2 - تشریح سخن حق در قرآن در زمینه موضوعات مورد اختلاف بنی اسرائیل ، نمود حقانیت آن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنّ هذا القرآن يقصّ علی بنی إسرئیل أكثر الذی هم فیه یختلفون

از مضمون آیه استفاده می شود که بیان حق، نشانگر حقانیت قرآن و رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) است. علاوه بر این که سیر آیات گذشته به این صورت است که از مسأله توحید آغاز شده و سپس به حقانیت معاد و اکنون به حقانیت قرآن پرداخته شده است. گفتنی است که حقانیت قرآن مستلزم حقانیت رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) نیز هست.

8 - پرداختن خداوند به تبیین حق در زمینه های معرفتی مورد اختلاف بنی اسرائیل ، نمودی از علم گسترده او

وإنّ ربّک لیعلم . . . إنّ هذا القرآن يقصّ علی بنی إسرئیل

برداشت یاد شده، توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که در زمینه علم گسترده خداوند است - به دست می آید.

261- تبیین گمراهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 8

8 - هارون (ع)، برای ادای توضیح در باره علل نحوه برخورد خود با گوساله پرستان، از موسی (ع) تقاضای فرصت کرد.

لاتأخذ بلحیتی و لا برأسی إتی خشیت

ص: 462

262- تجاوز بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 79 - 4

4 - ترک نهی از منکر ، نمونه ای بارز از تجاوزگری بنی اسرائیل

و کانوا یعتدون. کانوا لایتناھون

جمله «کانوا لایتناھون» تفسیر جمله «کانوا یعتدون» و یا بیان مصداقی بارز از آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 16

16 - جاودانگی عذاب بنی اسرائیل به خاطر عصیان گری ، تجاوزپیشگی ، ترک نهی از منکر ، و پذیرش ولایت کافران

ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون. کانوا لایتناھون ... و فی العذاب ہم خلدون

263- تجاوز به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 3

3 - رفتار ظالمانه و تجاوزکارانه قارون علیه بنی اسرائیل ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

إن قرون کان من قوم موسی فبغی علیهم

264- تجاوز به حقوق در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 5,6

5 - بنی اسرائیل در عین برخورداری از زندگی مناسب ، به جای اتحاد و حفظ حقوق یکدیگر ، آگاهانه به اختلافات داخلی دامن زده و به حقوق یکدیگر تجاوز می کردند .

و لقد بوأنا بنی اسرائیل مېواً صدق .. فما اختلفوا حتی جاءهم العلم

6 - بنی اسرائیل ، با وجود در اختیار داشتن تورات و برخورداری از زندگی مناسب ، کفران نعمت کرده و به اختلاف و تجاوز به حقوق یکدیگر پرداختند .

و لقد بؤنا بنی اسرائیل مبراً صدق . . . فما اختلفوا حتی جاءهم العلم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «العلم» کتاب آسمانی تورات باشد.

ص: 463

265- تجاوزگران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 10،11

10 - گروهی از بنی اسرائیل زمان داود و عیسی عصیان پیشه و تجاوزگر بودند .

لعن الذین كفروا من بنی اسرائیل . . . ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

11 - گرفتاری کافران بنی اسرائیل به لعنت داود و عیسی (ع) ، برخاسته از عصیان پیشگی و تجاوزگری آنان

لعن الذین كفروا . . . ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

در برداشت فوق «ذلک» اشاره به «لعنت» گرفته شده است.

266- تجاوزگری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 38،31

31 - بنی اسرائیل ، گنهکار و همواره تجاوزگر بوده اند .

ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

38 - داستان ناسپاسی بنی اسرائیل بر « منّ » و « سلوی » و انتخاب شهرنشینی و گرایش آنان به کفر و تجاوز ، داستانی آموزنده و شایسته به یاد آوردن است .

إذ قلتُم یموسیٰ لن نصبر . . . و ضربت علیهم الذلّه . . . و کانوا یعتدون

«إذ قلتُم . . .» مفعول برای «أذکروا» (به یاد آوردن) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 4

4 - بنی اسرائیل ، مردمی گنهکار و متجاوز به خاطر یاری رسانی به یکدیگر در بیرون راندن گروهی از همکیشان خود از دیارشان

تظہرون علیہم بالأثم و العدون

باء در «بالاثم» بای ملابست است و «بالاثم و العدوان» حال برای فاعل «تظاهرون» می باشد؛ یعنی، علیه آنان همدیگر را یاری می کردید و در آن هنگام گنهکار و متجاوز بودید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 17 - 7

7 - داوری حتمی خداوند در قیامت، نسبت به اختلاف های ناروا و تجاوزگرانه بنی اسرائیل

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

ص: 464

267- تجدید قوای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 5

5- تجدید توان اقتصادی و انسانی بنی اسرائیل با امداد الهی پس از اولین شکست

ثم رددنا لكم الكره عليهم و امددناكم بامول و بنين

268- تحریفگران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 5

5- گروهی از بنی اسرائیل کلام الهی (تورات) را پس از شنیدن و فهمیدن تحریف کردند .

وقد كان فريق منهم يسمعون كلم الله ثم يحرفونه من بعد ما عقلوه

مراد از «کلام الله» در آیه شریفه، می تواند تورات و نیز می تواند «قرآن» باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

269- تحریفگری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 8

8- بنی اسرائیل عصر بعثت، با تحریف در کتاب های آسمانی خویش، در صدد کتمان بشارت ها و نشانه های حقانیت قرآن بودند .

و لا تلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا الحق

برخی برآنند که مراد از «الباطل» تحریفهای لفظی و معنوی است که عالمان بنی اسرائیل در کتابهای آسمانی خویش ایجاد می کردند تا نشانه های حقانیت قرآن و اسلام از آن آشکار نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 7

7- عذاب آسمانی نازل شده بر گنهکاران بنی اسرائیل، سزای فسق دیرینه آنان و گناه تغییر و تبدیل فرمان خدا بوده است .

فأنزلنا على الذين ظلموا رجلاً من السماء بما كانوا يفسقون

«با»ی سببیه در «بما كانوا یفسقون» می رساند که: نزول عذاب آسمانی به سبب فسق دیرینه بنی اسرائیل بوده و توصیف آنان به ستمکاری (الذین ظلموا) دلالت می کند که عذاب به خاطر ظلم آنان، یعنی تبدیل فرمان خدا بوده است. بنابراین باید گفت: ستمکاری بنی اسرائیل به ضمیمه فسق دیرینه آنان، موجب عذاب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 465

6 - بنی اسرائیل ، مصداق بارز تفرقه افکنان و تحریفگران دین خداوند و مشمول عذاب شدید الهی

ادخلوا فی السلم کافه .. فان زللتم من بعد ما ... سل بنی اسرائیل کم اتیناهم م

پس از امر به دخول در «سلم» (تسلیم در برابر خداوند و اتحاد جامعه ایمانی)، و عدم تبعیت از شیطان، بنی اسرائیل را به عنوان نمونه ذکر می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 13 - 24، 11، 10

10 - تفسیر غلط کتب آسمانی ، توسط بنی اسرائیل

یحرفون الکلم عن مواضعه

تحریف به معنی تغییر است و همان گونه که شامل جابجایی کلمات، کاستن و افزودن می شود، تأویل و تفسیر ناروا را نیز فرا می گیرد.

11 - تحریف تورات ، توسط بنی اسرائیل (یهود)

یحرفون الکلم عن مواضعه

«کلم» جمع «کلمه» به معنای سخن است و مصداق بارز و مورد نظر آن، تورات می باشد. گفتنی است که مراد از بنی اسرائیل، به قرینه آیه بعد، یهودیان هستند.

24 - تنها گروهی اندک از بنی اسرائیل ، وفادار به پیمان های الهی ، وارسته از تحریفگری و خیانت و پایبند به دستورات خداوند

فبما نقضهم ميثقهم .. و لاتزال تطلع علی خائنه منهم إلا قليلا

«الا قليلا» استثناء از تمامی صفاتی است که درباره بنی اسرائیل بیان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 32 - 35

35 - بسیاری از بنی اسرائیل مرتکب خونریزی شده و حرام های خدا را حلال می شمردند .

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فی الارض لمسرفون

از امام باقر(ع) روایت شده: المسرفون هم الذين يستحلون المحارم و يسفكون الدماء.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 504؛ نورالثقلین، ج 1، ص 620، ح 158.

270- تحقیر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 5

5 - قوم و نژاد بنی اسرائیل ، مردمی حقیر در نظر فرعونیان

من هذا الذی هو مهین

ص: 466

تعبیر به «مهین»، ممکن است ناظر به شخصیت ظاهری موسی(ع) و فاصله داشتن او از طبقات اشراف و ثروتمندان باشد و نیز ممکن است اشاره به نژاد موسی(ع) باشد که از بنی اسرائیل بوده و فرعونیان خود را سرور ایشان می پنداشتند.

271- تعبیر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 3,4

3- قوم موسی، تحیر و سردرگمی خویش را در انتخاب گاوی که باید ذبح می شد، دلیل تکرار سؤال و تقاضای توضیح بیشتر عنوان کردند.

قال ادع لنا ربك . . . إن البقر تشبه علينا

قوم موسی، با جمله تعلیلیه «إن البقر . . .» - که تعلیل برای جمله قبل است - در صدد بیان این معنا بودند که: پرسشهای مکررشان بدین جهت است که امر بر آنان مشتبه شده و در پی رهایی از تحیر و سردرگمی هستند نه بهانه گیری و تلاش برای فرار از مسؤولیت.

4- قوم موسی، با آخرین پرسش درباره گاو، به معین شدن گاو و رهایی از تحیر امیدوار بودند.

وإننا إن شاء الله لمهتدون

«مهتدون» اسم فاعل از اهتداء و به معنای راه یافتگان است و متعلق آن همان گاوی است که باید ذبح می شد.

272- تذکر به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 4

4- حضرت موسی (ع) سرگذشت قوم نوح، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان را به مردم خویش یادآوری کرد.

ألم يأتكم نبؤا الذين من قبلكم قوم نوح و عاد و ثمود و الذين من بعدهم

برداشت مزبور بر اساس این احتمال است که جمله «ألم يأتكم . . .» ادامه کلام موسی(ع) باشد که فرمود: «وقال موسی إن تکفروا...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 2

2- خداوند، ایمان و شرافت نیاکان بنی اسرائیل را به آنان یادآور شد.

هدیٰ لبنی اسرائیل . . . ذریه من حملنا مع نوح

نصب «ذریه» یا به تقدیر حرف ندا و یا به تقدیر فعل «اخص» است. در هر صورت یادآوری عنوان «ذریه همراهان نوح» بیانگر حقیقت فوق است.

ص: 467

273- تذکر تاریخ بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به یادآوری سرگذشت موسی (ع) و قومش و به خاطر سپردن آن

و اذ قال موسی لقومه

برداشت فوق مبتنی بر این است که فعل «اذکر» قبل از «اذ» مقدر باشد. بنابراین، آیه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بیان وظیفه آن حضرت است.

274- ترجیح قبلی بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 21

21 - در دیدگاه فرعونیان، نژاد قبلی، بر نسل بنی اسرائیل - حتی بر جوان دست پرورده و محبوب خویش - ترجیح داشت .

فنجینک من الغم

275- ترس از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 4

4 - فرعون، هامان و سپاهیان همواره از خطر بنی اسرائیل، در هراس بودند .

و نری فرعون و همن . . . ما کانوا یحذرون

جمله «کانوا یحذرون» ماضی استمراری و بیانگر ترس دائمی فرعونیان از بنی اسرائیل است.

276- ترس از شکنجه های اشراف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 4

4- مؤمنان به موسی (ع)، از رؤسا و اشراف قوم خود و از اذیت و شکنجه های فرعون در وحشت شدیدی به سر می بردند.

فما آمن لموسی إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم

تکبیر «خوف» دلالت بر شدت آن می کند و از معانی فتنه عذاب و شکنجه است.

ص: 468

277- ترس بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 22 - 2

2 - هراس قوم موسی (بنی اسرائیل) از برخورد و رویارویی با زورگویان قدرتمند حاکم بر سرزمین مقدس

قالوا یموسی ان فیها قوماً جبارین و انا لن ندخلها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 2

2 - هراس قوم موسی (ع) (بنی اسرائیل) از برخورد و رویارویی با زورگویان قدرتمند حاکم بر سرزمین مقدس

قالوا یموسی انا لن ندخلها ابداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 2

2 - قوم موسی هراسان از سقوط کوه برافراشته شده بر سر آنان

و ظنوا انه واقع بهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 61 - 2

2 - اظهار نگرانی و وحشت همراهان موسی از گرفتار آمدن در کمند سپاه فرعون

قال أصحاب موسی انا لمدركون

«ادراك» (مصدر مجهول «مدركون») به معنای گرفتار شدن است «إنا لمدركون»؛ یعنی، ما قطعاً گرفتار خواهیم شد.

278- ترس مؤمنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 4

4- مؤمنان به موسی (ع)، از رؤسا و اشراف قوم خود و از اذیت و شکنجه های فرعون در وحشت شدیدی به سر می بردند.

فما آمن لموسی إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم

تکبیر «خوف» دلالت بر شدت آن می کند و از معانی فتنه عذاب و شکنجه است.

ص: 469

279- تشویقهای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 5

5- قوم قارون ، وی را بر حسن استفاده از ثروت خدادادی خویش و به کار گرفتن آن در راه آبادسازی سرای آخرت ترغیب کردند .

و ابتغ فیما ءاتیک اللّٰه الدار الآخره

280- تعالیم انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 46 - 2

2- عیسی (ع) ، همکیش پیامبران یهود و پیگیر رسالت و تعالیم آنان در دوران رسالت خویش

و قفینا علی ءاثرهم بعیسی ابن مریم

«اثر» به معنای چیزی است که از چیز دیگر حاصل می شود و دلالت بر وجود آن چیز دارد، همانند جای پا که دلالت بر رونده دارد. بنابراین مراد از جمله «قفینا» این است که عیسی (ع) همان راهی را طی کرده که موسی (ع) و دیگر پیامبران یهود رفتند.

281- تعالیم کتب آسمانی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 10

10 - تلاش برای آزاد سازی اسیران بنی اسرائیل ، از فرمان های کتب آسمانی آنان

و إن یأتوكم أسرى تقدوهم . . . فتؤمنون ببعض الكتب

جمله «أفتؤمنون ببعض الكتاب» دلالت بر این معنا دارد که: انگیزه یهودیان در آزاد سازی اسیران یهودی، عمل کردن به تورات بوده است.

282- تعجب بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 45 - 5

5 - عصای موسی با بلعیدن ابزار جادویی ساحران ، صحنه ای شگفت و به دور از انتظار همگان به وجود آورد .

فإذا هي تلقف ما يأفكون

برداشت یاد شده از آن جا است که «إذا» برای مفاجات است و نشانگر آن است که جمله پس از آن، در یک حالت غیر منتظره واقع شده است.

ص: 470

283- تعجب دنیا طلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 4

4- آرزوکنندگان ثروت قارونی ، با مشاهده فرورفتن وی و خانه اش در زمین شگفت زده شدند .

و أصبح الذين تمّوا مكانه بالأمس يقولون ويكأنّ

واژه «وَي» وقتی به کار می رود که شخص بخواهد شگفتی خود را از موضوعی بیان کند.

284- تعدد افساد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 8

8- دو بار فسادانگیزی بنی اسرائیل در زمین ، از برجسته ترین حوادث و تحولات تاریخی آنان است .

لتفسدنّ في الأرض مرّتين و لتعلنّ علوّا كبريّا

285- تعطیلی در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 1,3

1 - کار و فعالیت در روز شنبه برای بنی اسرائیل حرام بود .

و لقد علمتم الذين اعتدوا منكم في السبت

«سبت» به معنای قطع عمل، سکون و استراحت است که از آن به تعطیلی تعبیر می کنیم. «اعتداء» (مصدر اعتدوا) به معنای تجاوز و تخلف می باشد.

3 - خداوند ، اصحاب سبت (تجاوزکاران یهود در روز شنبه) را به بوزینه هایی مطرود تبدیل کرد .

فقلنا لهم كونوا قردة خسّين

«قرد» (مفرد قردة) به معنای میمون است. «خاسی» به معنای مطرود و نیز به معنای حقیر و ذلیل می باشد و کلمه «خاسّین» خبر دوم برای «کونوا» است.

286- تعقيب بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 471

8- در امان نبودن بنی اسرائیل حتی در زوایای خانه های خود ، به دنبال فسادانگیزی و تعقیب قرار گرفتنشان از سوی مردانی جنگاور

فجاسوا خلل الدیار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 2,3,5

2- فرعون و لشکریانش ، در پی کوچ بنی اسرائیل از مصر ، به تعقیب آنان پرداختند .

فأتبعهم فرعون بجنوده

3- در تعقیب بنی اسرائیل ، فرعون خود رهبری سپاهیان را به عهده داشت .

فأتبعهم فرعون بجنوده

5- فرعونیان ، در تعقیب بنی اسرائیل ، به راه خشک شده دریا ، وارد شدند .

طريقًا في البحر يبسا .. فأتبعهم فرعون بجنوده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 6

6- خبردادن خداوند به موسی (ع) مبنی بر تعقیب بنی اسرائیل از سوی فرعونیان در صورت خروج از مصر

أسر بعبادی إنكم متبعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 53 - 2

2- اقدام فرعون به اعزام مأموران ، جهت گردآوری نیرو از شهر های مختلف برای تعقیب بنی اسرائیل

فأرسل فرعون في المدائن حشرين

کلمه «حشرين» (گردآورندگان) مفعول برای «أرسل» می باشد؛ یعنی، فرعون مأموران گردآورنده نیرو را به شهرها فرستاد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - آماده باش کامل سپاه فرعون پیش از پیوستن مردم شهر ها به آنان برای تعقیب بنی اسرائیل

وإنا لجميع حذرون

«حِذْر» در قرآن به معنای ابزار جنگ (شمشیر، زره و ..) آمده است؛ مانند «خذوا حذرکم». بنابراین «حاذرون» به کسانی گفته می شود که دارای سلاح کافی و در حال آماده باش کامل باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 57 - 1,2

1 - خارج شدن فرعون و فرعونیان از شهر برای تعقیب بنی اسرائیل

ص: 472

2 - حرکت فرعونیان در پی بنی اسرائیل ، تدبیر الهی برای جدا شدن آنان از نعمت های سرزمین مصر بود .

فأخر جنهم من جنّات و عیون

اسناد فعل «إخراج» به ضمیر «نا» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 60 - 1

1 - نزدیک شدن سپاه فرعون به بنی اسرائیل ، به هنگام طلوع آفتاب

فأتبعوهم مشرقین

واژه «مشرقین» از مصدر «اشراق» (داخل شدن در وقت طلوع خورشید) مشتق شده است و حال از ضمیر فاعل «أتبعوهم» می باشد؛ یعنی، «فلحقوا بهم حالکونهم داخلین فی وقت طلوع الشمس». گفتنی است که «إتباع» (مصدر «أتبعوا») در این جا به معنای ملحق شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 61 - 1

1 - نزدیک شدن سپاه فرعون به بنی اسرائیل تا حدّ مشاهده یکدیگر

فلَمَّا تراء الجمعان

«ترائی» (مصدر «تراء») به معنای همدیگر را دیدن و «جمع» (مفرد «جمعان») به معنای گروه است. بنابراین «لَمَّا تراء الجمعان»؛ یعنی، چون دو گروه همدیگر را دیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 63 - 1

1 - قرار گرفتن بنی اسرائیل در میان سپاه فرعون و دریا

فلَمَّا تراء الجمعان .. فأوحینا إلی موسی أن اضرب بعصاک البحر

از عبارت «أن اضرب بعصاک البحر» معلوم می شود که بنی اسرائیل به هنگام مشاهده سپاه فرعون، نه راه پیش داشتند و نه راه پس؛ زیرا در

یک طرف آنان دریا قرار داشت و در سوی دیگر سپاه فرعون.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 64 - 1

1 - اقدام فرعون و سپاهیان، مبنی بر تعقیب بنی اسرائیل در بستر دریا

و أزلفنا تَمَّ الأخرین

«ازلَف» (مصدر «أزلفنا»); یعنی، به پیشروی وادار کردن و «تَمَّ» ظرف مکان و معادل «آن جا» و «الأخرین» مفعول برای «أزلفنا» است؛ یعنی، دیگران (فرعونیان) را وادار کردیم تا به آن جا پیشروی کنند. گفتنی است که «تَمَّ» اشاره به بستر دریا دارد که بنی اسرائیل از آن عبور کردند.

ص: 473

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 66 - 2

2- تعقیب بنی اسرائیل از سوی فرعونیان در مسیر باز شده در دریا به وسیله موسی (ع)

و أنجینا موسی و من معه أجمعین . ثم أغرقنا الآخرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 23 - 8

8- هشدار خداوند به موسی (ع)، در غافل نبودن از تعقیب فرعونیان نسبت به بنی اسرائیل

فأسر . . . إنکم متّبعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 6,7

6- لشگر فرعون، در تعقیب بنی اسرائیل پس از عبور آنان از نیل

و اترك البحر رهوا إنهم جند مغرقون

تعقیب، از واژه «جند» استفاده شده است.

7- ورود گسترده لشگر فرعون به رود نیل، به منظور تعقیب بنی اسرائیل

إنهم جند مغرقون

از این که غرق شدن به لشگر نسبت داده شده است، فراوان بودن تعداد کشته شدگان استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 26 - 2

2- حضور نیروهای مقتدر سیاسی - اقتصادی نظام فرعون، در میان تعقیب کنندگان بنی اسرائیل

کم ترکوا من جنّات و عیون . و زروع و مقام کریم

پشت سر نهادن مزارع بزرگ، نشان می دهد که در میان فرعونیان حضور یافته در تعقیب موسی (ع)، ملاکان و سرمایه داران شرکت داشته

اند؛ چنان که «مقام کریم» می تواند اشاره به قصرهای باشکوه اطرافیان و سیاست گذاران جامعه فرعونى داشته باشد.

287- تغذیه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 18

18 - خداوند برای تغذیه قوم موسی به هنگام عبورشان از صحرای سوزان ، بر آنان منّ و سلوا فرو فرستاد .

و أنزلنا علیهم المن والسلوی

کلمه «منّ» در لغت به ترنجبین و نیز شربتى شیرین همانند عسل معنا شده است و در معنای «سلوی» گفته شده که پرنده ای است سفید رنگ همانند بلدرچین و برخی گفته اند «سلوی» همان بلدرچین است.

ص: 474

288- تفضل خدا بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 5,7

5 - خداوند ، بنی اسرائیل را - علی رغم پیمان شکنی و اعراضشان از فرامین تورات - مورد تفضل و رحمت خویش قرار داد .

فلولا فضل الله عليكم ورحمته لکنتم من الخسرین

7 - فضل و رحمت الهی بر بنی اسرائیل ، نجات دهنده آنان از زیان و خسران شد .

فلولا فضل الله عليكم ورحمته لکنتم من الخسرین

289- تکالیف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 1,2

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را به اقامه نماز و پرداخت زکات دعوت کرد .

یبنی اسرائیل اذکروا .. و اقیموا الصلوه و اءتوا الزکوه

2 - اقامه نماز به جماعت و به همراه مسلمانان توصیه خداوند به بنی اسرائیل

و ارکعوا مع الرکعین

مراد از رکوع کردن، اقامه نماز است و مقصود از «راکعین» نمازگزاران مسلمان می باشد؛ زیرا پس از دعوت اهل کتاب به ایمان و اسلام، این احتمال وجهی ندارد که گفته شود مراد از نماز، نماز شریعت خود آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 6,7

6 - گفتار نیک و معاشرت نیکو با سایر اقوام و ملت ها ، میثاق خدا با بنی اسرائیل

و قولوا للناس حسناً

مراد از «الناس» می تواند همان اسرائیلیان باشد و می تواند اقوام و ملت های دیگر هم باشد. برداشت فوق مبتنی بر دومین احتمال است.

7- بر پا داشتن نماز و پرداختن زکات ، از عهد ها و پیمان های خدا با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل . . . وأقيموا الصلوة وءاتوا الزكوة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 87 - 8

8- خداوند ، بنی اسرائیل را به بر پا داشتن نماز مکلف فرمود .

ص: 475

290- تکبر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 5

5 - بنی اسرائیل ، مردمی مغرور به نژاد و دین خویش

لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل . . . و حسبوا الا تكون فتنه

بسیاری از مفسران برآنند که ریشه اعتقاد بنی اسرائیل (رهایی از آزمون و مجازات الهی) این بوده که آنان از نسل اسرائیل هستند و به یهودیت و یا نصرانیت منتسب می باشند. آیه 69 که مجرد انتساب به دین را کارساز در سعادت نمی دانست، می تواند اشاره به این نظریه داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 5

5- پیشگویی تورات درباره سرکشی بزرگ و برتری جویی حتمی بنی اسرائیل در زمین

وقضينا إلى بني إسرائيل في الكتب . . . ولتعلن علواً كبيراً

291- تکذیبگری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 13، 9

9 - بنی اسرائیل ، به رغم روشن بودن معجزات و دلایل حقانیت رسالت عیسی (ع) ، آنها را نپذیرفتند .

فلما جاءهم بالبينت قالوا هذا سحر

13 - بنی اسرائیل ، به رغم در دست داشتن بشارت عیسی (ع) ، در برابر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) موضع گیری کرده و رسالت آن حضرت را نپذیرفتند .

و مبشراً برسول يأتي من بعدى اسمه . . . فلما جاءهم بالبينت قالوا هذا سحر مبين

292- تکفیر گناه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 21

21 - تکفیر (نادیده گرفتن) گناهان بنی اسرائیل و دخول آنان به بهشت در گرو اقامه نماز ، پرداخت زکات ، ایمان به پیامبران و

ص: 476

یاری آنان و انفاق در راه خدا

لئن اقمتم الصلوه . . . و لادخلنکم جنت

293- تکلیف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 6

6- پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن ، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خذوا ما ءاتینکم بقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 7

7- نماز ، زکات ، ایمان به همه انبیا و حمایت از آنان و انفاق ، از تکالیف بنی اسرائیل

لئن اقمتم الصلوه و ءاتیتم الزکوه . . . و عززتموهم و اقرضتم اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 21 - 13

13 - بنی اسرائیل ، مأمور داخل شدن به سرزمین مقدس شام

ادخلوا الارض المقدسه

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: یعنی الشام . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 305، ح 75؛ نورالثقلین، ج 1، ص 607، ح 114.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 59 - 9

9- بنی اسرائیل ، موظف به پیروی از عیسی (ع) در عصر رسالت آن حضرت

و جعلنه مثلاً لبني إسرائيل

این که عیسی (ع) الگو و مثلی برای بنی اسرائیل قرار داده شده، نشانگر این حقیقت است که آنان موظف به پیروی از آن حضرت بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 1

1- دستور خداوند به موسی (ع) و بنی اسرائیل ، در عبور از نیل و وانهادن رود آرام و فروهشته به حال خویش

و اترك البحر رهواً

ص: 477

«رهو»، به معنای حالت آرام و یا گودی و شکافتگی شیء است.

294- تمایلات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 4,5

4 - ناسازگاری برنامه ها و اهداف پیامبران با تمایلات نفسانی بنی اسرائیل

کَلِمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُهُمْ

5 - انطباق و عدم انطباق رسالت انبیا با تمایلات نفسانی ، عامل تصدیق و تکذیب پیامبران از سوی بنی اسرائیل

کَلِمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ

295- تنبه دنیا طلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 14، 12، 6

6 - فرورفتن شبانه قارون با خانه اش در کام زمین ، رخدادی سخت تکان دهنده ، بیدارگر و درس آموز برای کسانی که روز پیش آرزوی ثروتی چونان ثروت وی را داشتند .

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيُكَانُّ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادٍ

کلمه «مکانه»، منصوب به نزع خافض و صفت برای اسم محذوف «مکاناً» است؛ یعنی، «الذین تمنّوا مکاناً مثل مکانه؛ آنان که دیروز منزلتی هم چون منزلت قارون را آرزو کرده بودند...».

12 - آگاهی دل باختگان دنیا به عاقبت شوم دنیا طلبی ، پس از مشاهده نگون بختی قارون

لَوْلَا أَن مِّنَ اللَّهِ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بَنُو

14 - آگاهی یافتن آرزومندان مال و ثروت به پی آمد شوم ناسپاسی در برابر نعمت های الهی ، با مشاهده نگون بختی قارون

وَيُكَانُّهُ لَإِفْلَاحِ الْكُفْرُونَ

«کفر» (مصدر «کافرون») در این جا مقابل «شکر» و به معنای ناسپاسی است. جمله «و یکانُّه لایفلاح الکافرون» اعتراف دنیا طلبان به ناسپاسی خود در مقابل خدا است و اشاره به علت هلاکت قارون دارد.

296- تنوع طلبی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 2,4

2 - بنی اسرائیل ، از یکنواختی خوراک خویش (منّ و سلوی) به موسی (ع) شکایت کردند .

ص: 478

و إذ قلتم يموسى لن نصبر على طعام وحد

4- بنی اسرائیل، از موسی (ع) خواستند تا رفع یکنواختی طعامشان را از درگاه خدا مسألت کند و آنان را به غذا های متنوع برساند.

لن نصبر على طعام وحد فادع لنا ربك

به قرینه «لن نصبر...» مورد دعا بر طرف شدن یکنواختی خوراکیهاست و به دلیل «یخرج لنا...» مورد دعا دستیابی به خوراکیهای گیاهی نیز هست. بنابراین بنی اسرائیل دو تقاضا داشتند: 1- بر طرف شدن یکنواختی غذا؛ 2- دستیابی به خوراکیهای گیاهی.

297- توبه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 14، 7، 2

2 - موسی (ع) با بیان ستمکاری قومش، به آنان فرمان داد تا روی به درگاه خدا آورده، توبه کنند.

و إذ قال موسی لقومه... فتوبوا إلی بارئکم

7 - کشتن یکدیگر، توبه تعیین شده ای برای گوساله پرستان بنی اسرائیل

فتوبوا إلی بارئکم فاقتلوا أنفسکم

حرف «فاء» در «فاقتلوا» تفسیریه است؛ یعنی، بیانگر این است که جمله «أقتلوا أنفسکم» تفسیر و توضیح جمله قبل (توبوا...) می باشد. در معنای جمله «فاقتلوا أنفسکم» دو نظر ایراد شده است. 1- فاقتلوا بعضکم بعضاً (یکدیگر را بکشید)؛ 2- هر کسی خود را بکشد.

14 - موسی (ع) خیر و سعادت مردان قومش را در توبه و کشتن یکدیگر دانست.

فاقتلوا أنفسکم ذلکم خیر لکم عند بارئکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 21 - 14

14 - ورود بنی اسرائیل به شام، پس از توبه و رضایت خداوند از ایشان، در پایان چهل سال سرگردانی

يقوم ادخلوا الارض المقدسه

از امام باقر(ع) روایت شده که بعد از تلاوت آیه فوق فرمود: ... ثم دخلوها بعد اربعین سنه ... و ما کان خروجهم من مصر و دخولهم الشام الا من بعد توبتهم و رضاء الله عنهم ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 306، ح 75؛ نورالثقلین، ج 1، ص 607، ح 114.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 12، 13، 14

12 - توبه و بازگشت بنی اسرائیل به سوی خداوند در برهه ای تاریخ

ص: 479

ثم تاب الله عليهم

اهل لغت «توبه خدا بر بنده» را به توفیق بر توبه معنا کرده اند.

13 - خداوند پذیرای توبه بنی اسرائیل پس از پشیمانی آنان از رفتار ناپسند و وا گذاشتن اندیشه های ناصحیح دینی

ثم تاب الله عليهم

موفق ساختن بندگان بر توبه، مستلزم قبول توبه آنان است.

14 - اصلاح بینش و بصیرت بنی اسرائیل پس از پذیرش توبه آنان

ثم تاب الله عليهم ثم عموا و صموا

کلمه «ثم» در جمله «ثم عموا و صموا» می رساند که بنی اسرائیل - پس از شمول رحمت الهی بر آنان و توبه به درگاه خداوند - بصیرت از دست رفته خویش را بازیافتند، اگر چه در مرحله و زمان دیگر بصیرت خویش را از دست داده و به اعمال ناروا گرایش پیدا کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 2

2 - بنی اسرائیل پس از آگاهی به گمراهی خویش، از گوساله پرستی توبه کردند و به گناه خویش معترف شدند.

قالوا لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا لنكونن من الخسرین

298- توبه شکنی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 17، 18

17 - بسیاری از بنی اسرائیل با شکستن توبه بینش بازیافته خویش را از دست داده و به اعمال ناروا گراییدند.

فعموا و صموا ثم تاب الله عليهم ثم عموا و صموا ... و الله بصیر بما تعملون

18 - توبه شکنی بسیاری از بنی اسرائیل

ثم تاب الله عليهم ثم عموا و صموا کثیر منهم

299- توبه گوساله پرستان بنی اسرائیل

7 - کشتن یکدیگر ، توبه تعیین شده ای برای گوساله پرستان بنی اسرائیل

فتوبوا إلی بارئکم فاقتلوا أنفسکم

حرف «فاء» در «فاقتلوا» تفسیریه است؛ یعنی، بیانگر این است که جمله «أقتلوا أنفسکم» تفسیر و توضیح جمله قبل (توبوا ..) می باشد. در معنای جمله «فاقتلوا أنفسکم» دو نظر ایراد شده است. 1- فاقتلوا بعضکم بعضاً (یکدیگر را بکشید)؛ 2- هر کسی خود

را بکشد.

20 - پذیرش توبه گوساله پرستان بنی اسرائیل ، از نعمت های خداوند به آنان

و اذ قال موسی . . . فتاب علیکم

آیه های این بخش از سوره چنانچه از مطلع آن (یا بنی اسرائیل اذکروا نعمتی . . .) به دست می آید، در صدد بیان نعمتهایی است که خداوند به بنی اسرائیل ارزانی داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 12

12 - گذشت از گناه گوساله پرستان تائب و نادیده انگاشتن خطای آنان پس از بازگشت به توحید و پرستش خدای یکتا ، توصیه خداوند به موسی (ع) *

إن ربک من بعدها لغفور رحیم

برداشت فوق با توجه به دومین احتمالی است که در توجیه خطاب به موسی (ع) ذکر شد. یعنی «ربک» اشاره به این معنا باشد که ای موسی تو نیز متعلق به اخلاق الهی باش و از خطاها و لغزشها درگذر.

300- توجیه گری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 87 - 1,3

1 - بنی اسرائیل در برابر بازخواست و توبیخ خود از جانب موسی (ع) ، سعی در بی تقصیر نشان دادن خود در ماجرای گوساله پرستی داشتند .

ألم یعدکم . . . أفضال . . . أم أردتّم . . . قالوا ما أخلفنا موعدک بملکنا

جمله «ما أخلفنا» و نیز «حمّلنا»، جملگی توجیحات بنی اسرائیل برای پذیرش گوساله پرستی از سوی آنان است.

3 - بی اختیار قلمداد کردن خود ، از بهانه های بنی اسرائیل برای توجیه پیمان شکنی با موسی (ع) و پذیرش گوساله پرستی در میان خود

ما أخلفنا موعدک بملکنا

«موعد» مصدر و به معنای «وعد» است. «ملک» نیز مصدر است و مراد بنی اسرائیل، نفی مالک بودن امور خویش است. از همین رو معنای «ما أخلفنا...» چنین می شود: ما از پیمان و وعده تو، به اختیار خود تخلف نکردیم.

301- توحید بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 1

1 - قوم موسی ، پس از توصیه و دعوت او ، اعلام داشتند : ما تنها بر خدا توکل کرده و جز او بر احدی اتکال نخواهیم کرد .

ص: 481

وقال موسى يقوم .. فعليه توكلوا ... فقالوا على الله توكلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 5

5 - پایبند ماندن بنی اسرائیل بر آیین توحیدی پدران خویش (ابراهیم، اسحاق و یعقوب)

هذا من شيعته

302- تورات در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 50 - 8

8 - وجود اعتقاد به خداوند و تورات و احکام آن، در میان بنی اسرائیل، در عصر حضرت عیسی (ع)

و لاجلّ لكم بعض الذی حرّم علیکم

303- تورات و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 10، 12، 6

6 - بنی اسرائیل، مدّعی حرمت برخی از خوردنی ها و انتساب آن به تورات

كل الطعام كان حلالا لبني اسرائيل .. قل فأتوا بالتوریه فاتلوها

10 - نسبت های ناروا و دروغ بستن بنی اسرائیل، به تورات

قل فأتوا بالتوریه فاتلوها ان كنتم صادقین

12 - تورات، ناسخ حرمت برخی از خوردنی ها بر بنی اسرائیل

كل الطعام كان حلالا لبني اسرائيل الا ما حرم اسرائيل على نفسه من قبل ان تنزل التوریه

بنابراینکه «من قبل» متعلق به «حرّم» باشد؛ یعنی حرمت های وضع شده برای بنی اسرائیل توسط یعقوب (ع)، تا قبل از نزول تورات بوده است.

304- توسل بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 86 - 8

8 - بنی اسرائیل ، در دعای خود به صفت رحمت خداوند متوسل شدند .

ص: 482

و نَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

305- توصیه به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 16

16 - خوردن و آشامیدن از روزی های خدادادی ، توصیه و سفارش خداوند به قوم موسی

كلوا و اشربوا من رزق الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 1

1 - قوم موسی ، پس از توصیه و دعوت او ، اعلام داشتند : ما تنها بر خدا توکل کرده و جز او بر احدی اتکال نخواهیم کرد .

وقال موسی يقوم . . . فعلیه توکلوا . . . فقالوا علی الله توکلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 2

2- موسی (ع) از قوم خود خواست تا به یاد فرمان و توصیه خداوند باشند که هر کس شکرگزاری نماید خداوند نعمتش را افزون می کند و هر کس کفران نماید دچار عذاب شدید خواهد شد .

اذکروا نعمه الله علیکم . . . و إذ تأذّن ربکم لئن شکرتم لأزیدنکم و لئن کفرتم إن

این برداشت مبتنی بر این نکته است که «إذ تأذّن» مقول قول موسی(ع) و عطف به «اذکروا نعمه الله» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 2، 12

2- بهره گیری از رزق های گوارا و پاکیزه ، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

كلوا من طیب ما رزقنکم

12 - تجاوز نکردن از مرز تعادل و مقررات الهی در استفاده از نعمت ها ، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

كلوا من طيبات... ولا تطغوا فيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 11

11 - موسی (ع) قبل از عزیمت به میقات ، توصیه های لازم را به بنی اسرائیل ارائه کرده و قول و قرار های لازم را برای حفظ ایمان ، با آنان گذاشته بود .

فأخلفتهم موعدی

«موعد» در این آیه مصدر و به معنای «وعده» است. از این رو «فأخلفتهم موعدی»؛ یعنی، شما از وعده و عهد خود با من تخلف

ص: 483

کردید. از این جمله برمی آید که موسی(ع) قبل از رفتن به میقات، پیش بینی های لازم را کرده بود و از این نظر حجت را بر بنی اسرائیل تمام نموده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 5

5- هارون، با یادآوری رحمت گسترده خداوند به بنی اسرائیل، باز بودن راه بازگشت از شرک و ارتداد را به آنان یادآوری کرد.

إِنَّمَا فَتَنَّاهُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ

توصیف خداوند در کلام هارون(ع)، با عنوان «الرحمان» و با توجه به گوساله پرستی و عصیان بنی اسرائیل، متضمن وعده رحمت الهی به آنان، در صورت توبه و بازگشت از شرک است.

306- توصیه های بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 12

12 - دستگیری از مردم و نیکی کردن به آنان، توصیه دیگر قوم قارون به وی

وأحسن

307- نوطه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 54 - 2، 1

1 - مکر بنی اسرائیل علیه عیسی (ع)

فلَمَّا احْسَ عِيسَىٰ مِنْهُمْ الْكُفْرَ... و مکروا

2 - مکر و تلاش کافران بنی اسرائیل، برای کشتن عیسی (ع)

و مکروا... اذ قال الله يا عيسى اني متوفيك

با توجه به آیه بعد که سخن از عروج عیسی(ع) به میان آمده، معلوم می شود که مکرشان در جهت کشتن عیسی(ع) بوده است.

308- نوطه گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 19

19 - گوساله پرستان بنی اسرائیل مہیای کشتن ہارون بہ خاطر مبارزہ پی گیر وی با شرکوزی آنان

ص: 484

إن القوم استضعفوني و كادوا يقتلونني

309- توطئه مفسدان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 19

19 - موسی (ع) نگران توطئه مفسدان بنی اسرائیل در غیاب خویش

و لا تتبع سبیل المفسدین

310- توقعات بیجا بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 55 - 8

8 - تقاضای رؤیت خدا ، خواسته ای نارواست .

حتی نری الله جهره فأخذتكم الصعقه

311- توکل بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 3، 1

1 - قوم موسی ، پس از توصیه و دعوت او ، اعلام داشتند : ما تنها بر خدا توکل کرده و جز او بر احدی اتکال نخواهیم کرد .

وقال موسی یقوم .. فعلیه توکلوا ... فقالوا علی الله توکلنا

3 - قوم موسی پس از اتکال بر خدا ، دست به نیایش برداشته و از درگاه او خواستند تا ضعف و ناتوانی را - که تشویق کننده ظالمان به ستمگری است - از میان آنان بردارد .

فقالوا علی الله توکلنا ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین

همان گونه که مال ، اولاد و دنیا - به خاطر داشتن جاذبه - فتنه است و آدمیان را مفتون خود می کند ، ضعف و ناتوانی مردم نیز برای زورگویان فتنه است و آنان را بر تجاوز به آنان ، ترغیب می کند .

312- نهاجم به بنی اسرائیل

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 14، 13، 9

ص: 485

9- مورد تاخت و تاز قرار گرفتن بنی اسرائیل به وسیله جنگاورانی قدرتمند، با فرا رسیدن دومین مرحله فسادانگیزی آنان و هویدا شدن غبار غم و شکست در چهره آنها

فإذا جاء وعد الأخره لیسئوا وجوهکم

ضمیر فاعلی «هم» در «لیسئوا» به «عباداً» باز می‌گردد و لام در آن برای تعلیل است؛ یعنی، بندگان ما برای اندوهگین کردن شما (بنی اسرائیل) بیایند.

13- دومین هجوم نیروهای فاتح مسجدالاقصی بر بنی اسرائیل فسادگر و سرکش، هجومی توفنده و ویرانگر

ولیتبّروا ما علوّاً تتبیراً

«تتبیر» به معنای اهلاك است و آوردن مفعول مطلق (تتبیرا) - که برای تأکید است - إشعار به سختی هجوم دارد.

14- نابودی و تخریب کامل آثار و تمدن بنی اسرائیل، با دومین هجوم نیروهای توانمند و جنگاور

ولیتبّروا ما علوّاً تتبیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 2

2- نابود و منقرض نشدن نسل بنی اسرائیل، علی‌رغم هجوم سنگین نیروهای توانمند و دو بار شکست سخت آنان

عسی ربکم أن یرحمکم

313- تهدید بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 72 - 2

2 - خداوند، قوم موسی را به معرفی قاتل نوید داد و قاتلان را به افشای هویتشان تهدید کرد.

والله مخرج ما کنتم تکتمون

مراد از «ما کنتم تکتمون» (آنچه را کتمان می‌کردید)، به قرینه جمله قبل، معرفی نکردن قاتل علی‌رغم آگاهی به آن است. مراد از «إخراج» (مصدر مخرج)، به قرینه تکتمون، آشکار ساختن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - بنی اسرائیلیان گنهکار و دارای اعمال ناشایست ، مورد تهدید خداوند به کیفر و مجازات

و ما اللّٰه بغفل عما تعملون

از هدفهای بیان آگاهی و توجه خداوند به اعمال گنهکاران، تهدید ایشان به کیفر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 71 - 22

22 - تهدید الهی نسبت به تبهکاران بنی اسرائیل

ص: 486

ثم عموا و صموا كثير منهم و الله بصير بما تعملون

از اهداف بيان آگاهی خداوند به رفتار و اعمال تبهکاران، تهديد آنان به عذاب و مانند آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 12

12 - خداوند ، بنی اسرائیل را به خاطر ناسپاسی ها و ایجاد اختلاف ، سرزنش کرده و به کیفر اخروی تهديد فرمود .

و لقد بؤنا بنی اسرائیل مبراً صدق . . . فما اختلفوا حتی جاءهم العلم ان ربک یقضی ب

314- تهديد فاسقان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 16، 15

15 - خداوند قوم موسی را از مخالفت با رسالت های وی بر حذر داشت و متخلفان را مردمی فاسق خواند .

سأوریکم دار الفسقین

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «الفاسقین» متمردان خود بنی اسرائیل باشد. بر این مبنا جمله «سأوریکم»، که پس از فرمان به فراگیری تورات و به کار بستن تعالیم آن واقع شده، اشاره به این معنا دارد که اگر گروهی این فرمان را اطاعت نکنند، فاسقند. گفتنی است در این صورت مقصود از «دار» جایگاه شوم و فرجام نامیمون آن گروه است.

16 - خداوند ، فاسقان بنی اسرائیل را به گرفتار آمدن به فرجامی شوم تهديد کرد .

سأوریکم دار الفسقین

315- تهديد گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 152 - 2، 1

1 - خداوند ، گوساله پرستان بنی اسرائیل را به غضبی شدید و قریب الوقوع تهديد کرد .

ان الذین اتخذوا العجل سینالهم غضب من ربهم و ذله فی الحیوه الدنیا

«فی الحیوه الدنیا» علاوه بر اینکه قید برای «ذله» است، می تواند «قید» برای غضب نیز باشد. در این صورت مراد از غضب الهی گرفتار

ساختن به عذابهای دنیوی است. نکرده آوردن «غضب» دلالت بر شدت غضب و عظمت آن دارد.

2 - خداوند ، گوساله پرستان بنی اسرائیل را به پدید آوردن ذلتی شدید در زندگی دنیوی آنان تهدید کرد .

إن الذين اتخذوا العجل سينالهم . . . ذله في الحيوه الدنيا

ص: 487

316- تهمت‌های بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 69 - 2,5

2 - خداوند ، از اتهامی که قوم موسی به آن حضرت وارد کردند ، دفاع کرد و او را از آن مبرا دانست .

لاتكونوا كالذين ءاذوا موسى فبرأه الله مما قالوا

«برأه الله مما قالوا» قرینه است بر این که مراد از اذیت به موسی (ع)، تهمت و افترا بوده است.

5 - تهمت به موسی (ع) ، موجب آزدگی و اذیت آن حضرت بود .

لاتكونوا كالذين ءاذوا موسى فبرأه الله مما قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 10,14,15

10 - بنی اسرائیل ، معجزات و دلایل روشن عیسی (ع) را سحری آشکار خواندند .

فلما جاءهم بالبیت قالوا هذا سحر مبین

14 - بنی اسرائیل ، معجزات و دلایل روشن رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) را سحری آشکار خواندند .

فلما جاءهم بالبیت قالوا هذا سحر مبین

15 - متهم کردن رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) به سحر و ساحری ، از حربه های تبلیغاتی بنی اسرائیل علیه آن حضرت

فلما جاءهم بالبیت قالوا هذا سحر مبین

317- جادو در دوران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 3

3 - آشنایی مردم عصر موسی (ع) ، با مقوله سحر و آثار شگفت آن

وقالوا یاٰیہ الساحر

متهم کردن موسی(ع)، به سحر پس از مشاهده آیات شگفت الهی، نشان می دهد که فرعونیان مشابه آن کارها را در توان ساحران می دیدند.

318- جبرگرای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 87 - 3,5

3- بی اختیار قلمداد کردن خود، از بهانه های بنی اسرائیل برای توجیه پیمان شکنی با موسی (ع) و پذیرش گوساله پرستی در میان خود

ص: 488

ما أخلفنا موعداً بملكنا

«موعداً» مصدر و به معنای «وعد» است. «ملك» نیز مصدر است و مراد بنی اسرائیل، نفی مالک بودن امور خویش است. از همین رو معنای «ما أخلفنا...» چنین می شود: ما از پیمان و وعده تو، به اختیار خود تخلف نکردیم.

5- بنی اسرائیل در به همراه آوردن زینت آلات فرعونیان نیز خود را بی اختیار قلمداد می کردند .

و لکنّا حملنا أوزارًا من زينة القوم

آمدن «حُمَلْنَا» به صیغه مجهول، در ادامه توجیه بنی اسرائیل از عملکرد خویش است؛ یعنی، ما در حمل زینت های فرعونیان نیز ناخواسته آن را انجام دادیم و به ما تحمیل شد.

319- جرایم بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 27

27- بنی اسرائیل ، پیامبران بسیاری را به قتل رساندند .

و يقتلون النبيين بغير الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 3، 4، 1

1- بنی اسرائیل عصر بعثت ، علی رغم اعترافشان به پیمان الهی (پرهیز از خونریزی) ، همدیگر را می کشتند .

ثم اقررتم . . . ثم أنتم هؤلاء تقتلون أنفسكم

کلمه «هؤلاء» در جمله «ثم أنتم هؤلاء» (شما همانانی هستید) اشاره به این معنا دارد که: آنچه را آیه مورد بحث می خواهد بیان کند مربوط به بنی اسرائیل عصر بعثت است و خطابه های آیه نظیر خطابه های گذشته نیست که صفت گذشتگان را با عنایتی به موجودین نسبت می داد.

2- بنی اسرائیل با بیرون راندن گروهی از همکیشان خود از خانه و دیارشان ، پیمان الهی را نقض کردند .

ثم أنتم هؤلاء . . . تخرجون فريقاً منكم من دهرهم

آیه مورد بحث اشاره به جنگها و خونریزی هایی دارد که پیش از هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مدینه بین طوایف یهود واقع می شد. یهودیان بنی النضیر با بنی قریظه درگیر می شدند؛ هر کدام غالب می شد دیگری را از خانه و کاشانه اش اخراج می کرد.

3 - بنی اسرائیل در کشتن و آواره کردن گروهی از همکیشان خود، یکدیگر را یاری و پشتیبانی کردند .

تظهِرون علیهم

«تظاهر» (مصدر تظاهرون) به معنای یاری و پشتیبانی کردن یکدیگر است. «تظاهرون علیکم»؛ یعنی، طایفه ای از شما طایفه دیگر را علیه گروهی از خودتان یاری می داد.

4 - بنی اسرائیل، مردمی گنهکار و متجاوز به خاطر یاری رسانی به یکدیگر در بیرون راندن گروهی از همکیشان خود از دیارشان

تظهِرون علیهم بالأثم و العدون

باء در «بالأثم» بای ملابست است و «بالأثم و العدون» حال برای فاعل «تظاهرون» می باشد؛ یعنی، علیه آنان همدیگر را یاری می کردید و در آن هنگام گنهکار و متجاوز بودید.

ص: 489

320- جوانان مؤمن بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 3

3 - مؤمنان و گرویدگان به موسی (ع) ، همگی از قشر جوان بنی اسرائیل بودند .

فما آمن لموسی إلا ذریه من قومه

«ذریه» به معنای «ابناء و اولاد» به کار می رود، با توجه به جو وحشت و ارباب که فرعون در میان بنی اسرائیل به وجود آورده بود و معمولاً در چنین شرایطی پیران به حکم مصلحت اندیشی کنار می کشند، می توان گفت که مراد از «ذریه»، جوانان بنی اسرائیل است.

321- جهاد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 11

11 - پیمان گرفتن بنی اسرائیل زمان طالوت (اشموئیل) از قوم خویش برای پیکار در راه خداوند

قال هل عسیتم ان کتب علیکم القتال

جمله «هل عسیتم» کنایه از پیمان گرفتن از آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 21 - 12، 5

5 - جهاد در راه خدا برای تصرف سرزمین مقدس ، سپاسگزاری قوم موسی (ع) در برابر نعمت های خداوند

اذکروا نعمه الله . . . یقوم ادخلوا الارض المقدسه

فرمان موسی (ع) به بنی اسرائیل (ادخلوا الارض) پس از بیان نعمتهای الهی بر آنان، بیانگر آن است که اجرای آن فرمان، سپاس نعمتهای یاد شده است.

12 - تقدیر الهی به سکناگزینی قوم موسی (ع) در سرزمین مقدس ، مشروط به جهاد و مبارزه آنان بود .

التي کتب الله لکم . . . ولا ترتدوا علی ادبارکم فتقلبوا خسرين

از مصادیق خسران (فتقلبوا خسرين)، محرومیت قوم موسی (ع) از ورود به سرزمین مقدس است. بنابراین سکونت آنان در سرزمین

مقدس در صورتی مقدر خواهد بود که در برابر دشمن مقاومت کنند.

ص: 490

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 17

17 - قوم موسی به مصلحت خویش در انتخاب غذا ناآگاه بودند .

قال أتستبدلون الذی هو أدنی بالذی هو خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 11، 16

11 - موسی (ع) با جاهلان خواندن استهزای مردم ، پندار قوم خویش را درباره خود ناروا دانست .

قال أعوذ باللّٰه أن أكون من الجهلین

16 - قوم موسی فاقد معرفت لازم نسبت به مقام شامخ پیامبران (ع)

أتخذنا هزواً قال أعوذ باللّٰه أن أكون من الجهلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 19

19 - بینش محدود بنی اسرائیل نسبت به ملاک های حقیقی گزینش ، منشأ اعتراض آنان به برگزیدن طالوت

قالوا انی یکون له الملك علينا . . . و اللّٰه واسع علیم

جمله «و اللّٰه واسع علیم» تعریضی به بنی اسرائیل است که بینش شما محدود و در نتیجه مُعترض به گزینش طالوت شده اید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 14، 15، 17

14 - قوم موسی مردمی جاهل و ناآگاه به ویژگی ها و صفات معبود راستین و شایسته پرستش

قالوا یموسی اجعل لنا إلهاً كما لهم ءالهه قال إنکم قوم تجهلون

15 - بی توجهی قوم موسی به نعمت های خدا و گرایش آنان به پرستش غیر او ، برخاسته از جهالت دامنه دار آنان بود .

و جوزنا ببنی اسرائیل البحر . . . قالوا یموسی . . . قال إنکم قوم تجهلون

چنانچه از آیه استفاده می شود، گرایش بنی اسرائیل به پرستش غیر خدا پس از عبورشان از دریا و تحقق این نعمت بزرگ الهی بوده است. بنابراین می توان گفت موسی این جهت را نیز در نظر داشته و آنان را جاهل خوانده است. یعنی این بی خردی است که انسان نعمتهای الهی را ببیند و در عین حال به غیر او گرایش پیدا کند. فعل مضارع «تجهلون» بر دامنه داری این بی خردی دلالت می کند.

17 - باور به توانمندی بنده ای از بندگان (موسی) بر ساختن و تدارک دیدن معبود ، نشانه جهل و بی خردی بنی اسرائیل

اجعل لنا إلهاً . . . قال إنکم قوم تجهلون

جمله «اجعل لنا إلهاً» دلالت می کند که بنی اسرائیل از موسی - که خود فردی از بشر است - می خواستند برای آنان خدا و معبود تدارک ببیند. موسی نیز بدین جهت آنان را جاهل شمرد. یعنی این بسیار جاهلانه است که گمان کنید بنده ای از بندگان خدا می تواند معبودی شایسته پرستش بسازد و تدارک ببیند.

ص: 491

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 139 - 3

3 - موسی (ع) با تبیین فساد آیین بت پرستی ، بنی اسرائیل را که آرزومند آن آیین بودند ، بر جهلشان واقف ساخت .

قال إنکم قوم تجهلون. إن هؤلاء متبر ما هم فیه و بطل ما کانوا یعملون

323- جهل گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 89 - 5

5 - گوساله پرستان بنی اسرائیل ، مردمی جاهل و دور از اندیشه و فکر

أفلا یرون ألا یرجع إلیهم قولاً

324- چشمه های اسباط بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 13، 14، 15

13 - هر یک از دوازده چشمه جوشیده از سنگ ، مخصوص طایفه ای از دوازده طایفه بنی اسرائیل بود .

قد علم کل أناس مشربهم

«أناس» جمع انس (مردم) است و مراد از آن طوایف دوازده گانه بنی اسرائیل می باشد. «مشرب» به آب آشامیدنی و یا جایگاهی که از آن آب برمی دارند گفته می شود و مقصود از آن چشمه هایی است که از سنگ جوشید.

14 - هر یک از دوازده چشمه جوشیده از سنگ ، دارای علامتی مشخص کننده اختصاص آن به طایفه ای از بنی اسرائیل بود .

قد علم کل أناس مشربهم

15 - هر کدام از طوایف بنی اسرائیل به چشمه مخصوص خویش آگاه بودند .

قد علم کل أناس مشربهم

325- چشمه های بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 6,8,9,10,13,15

6 - در پی فرود آمدن عصای موسی بر سنگ ، دوازده چشمه آب از آن جوشش کرد .

فانفجرت منه اثنتا عشرة عیناً

8 - هر یک از دوازده چشمه جوشیده از سنگ ، مخصوص طایفه ای از طوایف بنی اسرائیل بود .

ص: 492

قد علم کل أناس مشربهم

«مشرب» به آب آشامیدنی و نیز به جایگاهی که از آن آب بر می دارند گفته می شود و مقصود از آن در آیه، چشمه های جوشیده از سنگ است.

9 - هر کدام از طایفه های بنی اسرائیل آگاه به چشمه مخصوص خویش

قد علم کل أناس مشربهم

10 - هر یک از دوازده چشمه جوشیده از سنگ ، خود دارای علامتی مشخص کننده اختصاص آن به طایفه ای از بنی اسرائیل

قد علم کل أناس مشربهم

چنانچه خود چشمه ها علامت نداشت و پس از جوشیدن علامت گذاری می شد تا اختصاص هر چشمه به طایفه ها معلوم شود، شایسته آن بود که به جای «قد علم کل أناس مشربهم» (هر طایفه ای چشمه خود را می شناخت) گفته شود: «عَلَمٌ . . .» (تعلیم داده شد . . .).

13 - جوشش چشمه های متعدد از سنگ و ویژگی های مخصوص آنها ، از معجزات ارائه شده به قوم موسی

فانفجرت منه اثنتا عشرة عیناً قد علم کل أناس مشربهم

15 - داستان استسقای موسی (ع) و جوشیدن چشمه های آب از سنگ ، داستانی آموزنده و خاطره ای شایسته و بایسته به یاد داشتن

وإذ استسقى موسى لقومه . . . قد علم کل أناس مشربهم

عبارت «إذ استسقى» عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است؛ یعنی: «أذكروا إذ استسقى موسى لقومه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 59 - 2

2 - بنی اسرائیل ، وارث سرزمینی آباد و برخوردار از باغ ها و چشمه سار ها ، پس از خارج شدن آنان از مصر

كذلك و أورثنا بني إسرائيل

ضمیر «ها» در «أورثناها» به مطلق «جئات» بازمی گردد؛ نه جنات مربوط به فرعونیان. بنابراین، آیه یاد شده و آیه قبل، بیانگر این حقیقت است که خداوند، از سویی فرعونیان را از باغ ها و کاخ های شان بیرون کرد و همه آنان را به دریا ریخت و از سوی دیگر بنی اسرائیل را که در مصر فاقد هر گونه امکانات بودند، به جای دیگری منتقل کرد و سرزمینی آباد و پر برکت که عبارت است از ارض مقدس باشد در اختیارشان قرار داد و به آنان فرمود «ادخلوا الأرض المقدسه التي كتب الله لكم»، (مانده (5) آیه 21).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 5,8,12,13

5 - موسی (ع) در عین امیدواری به هلاکت فرعون و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل ، نگران عدم ایجاد شرایط آن از سوی قوم خویش بوده است .

عسی ربکم أن یهلك عدوكم ویستخلفکم فی الأرض

کلمه «عسی» حکایت از آن دارد که موسی (ع) یقین به هلاکت فرعون و حاکمیت یافتن قومش نداشته است و شاید دغدغه خاطر

ص: 493

او بدان جهت بود که وی اطمینان نداشت مردمش ش---رابطی را که برای پیروزی مطرح ساخته بود (استعینوا ب--اللّه . . .) رعایت کنند.

8 - نابودی فرعونیان و به حاکمیت رسیدن بنی اسرائیل ، پرتوی از ربوبیت خداوند نسبت به آنان

عسی ربکم أن یهلک عدوکم و یتخلفکم فی الأرض

12 - آزمایش بنی اسرائیل ، از اهداف امداد های الهی برای حاکمیت بخشیدن به آنان پس از پیروزی بر دشمنانشان

و یتخلفکم فی الأرض فینظر کیف تعملون

13 - آزمایش بنی اسرائیل از سوی خدا پس از دستیابی آنان به حکومت و قدرت ، هشدار موسی (ع) به آنان

فینظر کیف تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 5,6

5 - نوید های خداوند به قوم موسی با هلاکت فرعونیان و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل به سرزمین آنان ، بی کم و کاست ، تحقق یافت .

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل

«کلمه» به معنای سخن است و مراد از آن به قرینه صدر آیه و نیز آیات 128 و 129 نوید هلاک سازی فرعونیان و جانشینی بنی اسرائیل از آنان است. «تمت» یعنی به طور کامل و تمام تحقق یافت.

6 - وعده هلاکت فرعونیان و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل بر سرزمین آنان ، از وعده های نیکوی خداوند به قوم موسی

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل

کلمه «الحسنی» (زیباتر) صفت برای «کلمت» است.

327- حاکمیت بنی اسرائیل بر مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 4

4 - موسی (ع) ، قوم خویش را به هلاکت فرعونیان و حاکمیت بنی اسرائیل بر سرزمین مصر امیدوار ساخت .

عسى ربكم أن يهلك عدوكم ويستخلفكم فى الأرض

328- حاکمیت گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 17

17 - گوساله پرستان ، گروه حاکم بر جوّ عمومی بنی اسرائیل در غیاب موسی (ع)

إِنِّي خشيت أن تقول فرقت بين بني إسرائيل

ص: 494

نمای اتحاد و یک پارچگی بنی اسرائیل، در فاصله ارتداد آنان، گویای حاکمیت مرتدان و گوساله پرستان است.

329- حالات بنی اسرائیل در میقات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 5

5 - برگزیدگان بنی اسرائیل برای همراهی موسی (ع) در میعادگاه مناجات، پس از حضور در آن مقام به لرزشی شدید و کشنده گرفتار شدند.

فلما أخذتهم الرجفة

330- حامی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 4

4 - بنی اسرائیل گرفتار در نظام فرعونى، مورد حمایت و لطف الهی

أن أسر بعبادی

اضافه «عباد» به ضمیر متکلم، بیانگر برداشت یاد شده است.

331- حامی مؤمنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 14

14 - پیروان عیسی (ع)، مورد تأیید و حمایت الهی در قبال دشمنانشان (کافران بنی اسرائیل)

فأيدنا الذين ءامنوا على عدوهم

332- حرامخواران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 2

2 - حرام خواران قوم موسی ، به جای طلب آمرزش از خدا و گفتن « حطه » - در هنگام ورود به بیت المقدس - کلامی دیگر بر زبان جاری می ساختند .

فبدل الذین ظلموا قولا غیر الذی قیل لهم

ص: 495

به نظر می رسد مراد از «الذین ظلموا» در جمله فوق، کسانی باشند که خداوند در آیه 57 آنان را به سبب ناسپاسی و استفاده از خوراکیهای غیر طیب، ستمکار شمرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 2

2 - حرام خواران قوم موسی به جای طلب آمرزش از خدا به هنگام ورود به بیت المقدس کلامی دیگر بر زبان جاری ساختند .

فبدل الذین ظلموا منهم قولا غیر الذی قبل لهم

می توان گفت مراد از «الذین ظلموا» به دلیل «و لکن کانوا أنفسمهم یظلمون» در آیه 160 کسانی هستند که با استفاده از خوراکیهای غیر پاکیزه به حرامخواری دست یازیدند.

333- حرامخواری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 11، 12

11 - قوم موسی با بهره گیری از خوراکی های حرام و غیر طیب ، از دستور خدا سرپیچی کردند .

کلوا من طیبیت ما رزقنکم و ما ظلمونا و لکن کانوا أنفسمهم یظلمون

ستمکار خواندن قوم موسی می تواند در ارتباط با جمله «کلوا من طیبات . . .» لحاظ شود. در این صورت مراد از ستمکاری آنان، استفاده از خوراکیهای حرام و غیر طیب است و نیز می تواند در ارتباط با نعمتهای متعددی که در این آیه و آیات قبل مطرح شده است، لحاظ شود. بر این اساس مراد از ستمگری آنان، ناسپاسی در برابر نعمتهای الهی است. برداشت فوق ناظر به وجه اول است.

12 - قوم موسی با بهره گیری حرام از « منّ » و « سلوی » مرتکب گناه شده ، بر خود ستم کردند . *

کلوا من طیبیت ما رزقنکم و ما ظلمونا و لکن کانوا أنفسمهم یظلمون

جمله «و لکن کانوا . . .» دلالت بر آن دارد که قوم موسی مرتکب حرام خواری شدند. به نظر می رسد از مصداقهای حرام خواری آنان - به قرینه وقوع جمله مذکور پس از بیان نزول منّ و سلوی - بهره گیری حرام از منّ و سلوی، همانند تجاوز به سهم دیگران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 27

27 - قوم موسی با بهره گیری از خوراکی های ناپاک از دستور خداوند سرپیچی کردند .

كلوا من طيبات ما رزقناكم و ما ظلمونا و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

چنانچه اطلاق ستمگری بر قوم موسی (كانوا أنفسهم يظلمون) در ارتباط با جمله «كلوا من طيبات ..» بیان شده باشد، مراد از ستمگری آنان، استفاده از خوراکیهای حرام و ناپاک است؛ ولی چنانچه جمله «و ما ظلمونا و لكن ...» در ارتباط با نعمتهای متعددی باشد که در آیه مطرح شده، مراد از ستمگری ایشان، ناسپاسی در برابر آن نعمتهاست. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

ص: 496

334- حس گرای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 55 - 4

4 - بنی اسرائیل ، دارای روحیه حس گرای بودند .

حتی نری اللّٰه جهره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 10

10 - بنی اسرائیل با مشاهده بت پرستان و کرنش آنان در برابر معبودهایی محسوس ، خواستار معبودی ملموس و محسوس شدند .

فأتوا علی قوم یعکفون علی أصنام لهم قالوا یموسی اجعل لنا إلهاً کما لهم ءالیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 9

9 - وجود گرایش های شرک آلود در بنی اسرائیل و علاقه به معبودی محسوس ، زمینه ساز روی آوری آنان به گوساله پرستی

و اتخذ قوم موسی من بعده من حلیم عجلاً جسداً

تأکید قرآن بر اینکه قوم موسی پس از غیاب وی شروع به ساختن معبود کردند (من بعده)، بیانگر این است که حقایق مطرح شده از سوی موسی در آیه 138 و 139، تأثیری در متقاضیان خدای محسوس نداشت و آنان همچنان در اندیشه خدایی محسوس و ملموس بودند و لذا در فرصت پیش آمده (غیاب موسی) به آن خواسته جامه عمل پوشاندند.

335- حشر اخروی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 7،8

7- احضار دسته جمعی بنی اسرائیل در قیامت ، برای بازجویی از آنان درباره نعمت های خدادادی

اسکنوا الأرض فإذا جاء وعد الآخرة جننا بکم لفیفاً

برداشت فوق بدان احتمال است که احضار و حشر جمعی بنی اسرائیل در قیامت - به قرینه فراز پیش (اسکنوا الأرض) - از آن جهت باشد

که آنان پاسخگوی نعمت بزرگ خدادادی (اسکنوا الأرض) باشند.

8- احضار دسته جمعی بنی اسرائیل همراه با فرعونیان در قیامت برای مؤاخذه

جئنا بکم لفیفاً

بنابر اینکه مراد از «کم» بنی اسرائیل و نیز فرعونیان هلاک شده باشند، این برداشت به دست می آید.

ص: 497

336- حق ناپذیری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 91 - 4

4- بنی اسرائیل ، مردمی شخصیت پرست بودند ؛ نه حقیقت طلب .

لن نبرح ... حتی يرجع إلینا موسی

گوساله پرستان بنی اسرائیل، به جای اندیشه در گفته های هارون(ع) و شناخت حقیقت، تنها پاسخی که به او دادند، آن بود که بازگشت موسی(ع) از میقات را، شرط تجدید نظر در عقاید خود دانستند. حال آن که معقول آن بود که در باره کار خویش و گفته های هارون(ع)، درست بیندیشند.

337- حقانیت انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 21

21- تمامی پیامبران مبعوث شده به سوی بنی اسرائیل ، دارای دلایل روشن (معجزه - برهان) بر حقانیت رسالت خویش

و لقد جاءتهم رسلنا بالبینت

338- حقوق بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 21 - 3

3 - سکونت قوم موسی (ع) در سرزمین مقدس ، حقی برای ایشان از جانب خداوند

التي كتب الله لكم

339- حکومت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 12

12 - بنی اسرائیل پس از دریافت تورات و عمل به محتوای آن ، به قدرت و حکومت رسیدند . *

ثم تولیتهم من بعد ذلک

از معانی «تولی» ولایت پیدا کردن و حکومت یافتن است. برداشت فوق ناظر به این احتمال می باشد. گفتنی است بر این مبنا مراد از فضل خدا و رحمت او، همان اعطای تورات و توفیق عمل به احکام آن می باشد و مقصود از خسران در «لکنتم من الخاسرین» قرار گرفتن در تحت سیطره حکومت‌های کفر و جور خواهد بود.

ص: 498

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 20 - 7,8,9,12

7 - حکومت و فرمانروایی بنی اسرائیل ، در برهه ای از تاریخ حیات خویش

و جعلکم ملوکاً

8 - حکومت و فرمانروایی بنی اسرائیل ، نعمتی الهی بر آنان

اذکروا نعمه الله علیکم . . . و جعلکم ملوکاً

9 - سروری قوم موسی (ع) بر دیگر اقوام در گذشته تاریخ خویش

اذکروا نعمه الله علیکم اذ . . . جعلکم ملوکاً

«ملوک» در برداشت فوق، کنایه از سیادت و سروری گرفته شده است.

12 - برانگیخته شدن پیامبران در بنی اسرائیل ، زمینه حاکمیت و استقلال آنان *

اذ جعل فیکم انبیاء و جعلکم ملوکاً

تقدیم جمله «جعل فیکم انبیاء» بر جمله «جعلکم ملوکاً»، می تواند اشاره به این معنی باشد که وجود انبیا در میان بنی اسرائیل، سبب استقلال و فرمانروایی آنان شد.

340- حمایت از بنی اسرائیلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 7

7 - استغاثه و یاری طلبی مرد بنی اسرائیلی ، از موسی (ع) علیه فرد قبطی

فاستغثه الذی من شیعته علی الذی من عدوه

341- ختم قلب بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 13 - 3

3 - خداوند ، پیمان شکنان بنی اسرائیل را از رحمت خویش دور ساخت و دل های آنان را از پذیرش حق بازداشت .

فبما نقضهم ميثقهم لعنهم و جعلنا قلوبهم قسية

342- خدا در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 499

10 - خداوند ، در دیدگاه ناصواب قوم موسی ، موجودی جسمانی و دارای حجم *

فاذهب انت وربک فقتلا

نسبت رفتن و جنگیدن به خداوند با یک تعبیر از او و موسی(ع)، دلالت می کند که آنها خداوند را موجودی همانند موسی(ع) می پنداشتند.

343- خطر اختلاف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 11

11 - بنی اسرائیل در خطر تشمت و تفرقه ، در صورت اقدام عملی و جدی هارون (ع) برای مقابله با گوساله پرستان

إِنِّي خشيت أن تقول فرقت بين بنی إسرائيل

344- خطر ازدیاد جمعیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 10

10 - خطر آفرینی افزایش جمعیت قوم بنی اسرائیل و جوانان آن ، برای حکومت فرعون

يذبح أبناءهم

345- خواسته های بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 55 - 13، 5، 3، 2

2 - بنی اسرائیل عصر موسی ، خواهان مشاهده خداوند شدند .

لن نؤمن لك حتى نرى الله جهره

3 - بنی اسرائیل ، تصدیق رسالت موسی را منوط به آشکارا دیدن خداوند کردند .

لن نُؤمن لك حتى نرى الله جهره

5- قوم موسى در پی كفر به او و تقاضای ناروایشان (دیدن خداوند) ، به هلاکت رسیدند .

لن نُؤمن لك .. فأخذتكم الصعقه

«اخذ» (مصدر اخذت) به معنای گرفتن است و به قرینه آیه بعد کنایه از کشتن می باشد.

13- قوم موسى ، در پی تقاضای رؤیت خدا ، شاهد فرود آمدن صاعقه بر خود بودند .

ص: 500

فأخذتكم الصعقه و أنتم تنظرون

مفعول «تنظرون» (نگاه می کردید) فرود آمدن صاعقه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 4,5,6,14,15,21

4 - بنی اسرائیل ، از موسی (ع) خواستند تا رفع یکنواختی طعامشان را از درگاه خدا مسألت کند و آنان را به غذا های متنوع برساند .

لن نصبر علی طعام وحد فادع لنا ربک

به قرینه «لن نصبر . . .» مورد دعا بر طرف شدن یکنواختی خوراکیهاست و به دلیل «یخرج لنا ...» مورد دعا دستیابی به خوراکیهای گیاهی نیز هست. بنابراین بنی اسرائیل دو تقاضا داشتند: 1- بر طرف شدن یکنواختی غذا؛ 2- دستیابی به خوراکیهای گیاهی.

5 - بنی اسرائیل ، از موسی (ع) خواستند تا برای رسیدن به خوراکی های گیاهی به درگاه خدا دعا کند .

فادع لنا ربک یخرج لنا مما تنبت الأرض

6 - قوم موسی ، خواهان خوراکی های گیاهی و روئیده شده از زمین بودند .

فادع لنا ربک یخرج لنا مما تنبت الأرض من بقلها و . . . بصلها

عبارت «مما تنبت الأرض» (آنچه از زمین برویاندش) دلالت بر این دارد که: قوم موسی، خوراکیهایی را طلب می کردند که گیاهی بوده و محصول زمین باشد. اضافه شدن کلمات «بقل» و «بصل» به ضمیر «ها» - که به «الأرض» بر می گردد - (سبزیجات زمین و ... پیاز زمین)، بیانگر تأکید آنان بر زمینی بودن خوراکیهای درخواستی است.

14 - سبزیجات ، خیار ، گندم ، عدس و پیاز از خوراکیهایی که قوم موسی خواهان آن بودند .

یخرج لنا مما تنبت الأرض من بقلها و . . . بصلها

«فوم» به معنای گندم است. برخی از اهل لغت گفته اند که به معنای سیر نیز به کار می رود و نیز گفته شده که «فوم» به گندم و دیگر حبوباتی که با آن نان پخته شود اطلاق می گردد.

15 - « منّ » و « سلوی » خوراکی بهتر در مقابل آنچه که قوم موسی در پی دستیابی به آن بودند .

قال أتستبدلون الذی هو أدنی بالذی هو خیر

«أدنی» از «دنو» و به معنای نزدیکتر است که به قرینه «خیر» مراد از آن پست تر می باشد. قابل ذکر است که برخی «أدنی» را از «دنائ» (پست) دانسته اند. بر این مبنا معنای حقیقی «أدنی» پست تر خواهد بود.

21- موسی (ع) در پی تقاضای قومش (درخواست خوراکی های زمینی) از آنان خواست تا به یکی از شهرها در آیند و شهرنشینی را انتخاب کنند.

قال أتستبدلون . . اهبطوا مصرأ فان لكم ما سألتكم

چنانچه ضمیر در «قال» به «ربک» برگردد، جمله «اهبطوا . .» سخن خداوند است و اگر به موسی (ع) ارجاع شود، آن جمله گفته موسی (ع) خواهد بود. برداشت فوق به لحاظ احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 68 - 3

3- قوم موسی ، از وی خواستند تا مشخصه های گاوی را که باید ذبح شود از خداوند بخواهد و برای ایشان بیان کند .

ص: 501

قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما هي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 69 - 2

2 - قوم موسى ، از وی تقاضا کردند تا رنگ گاوی را که باید ذبح شود ، از خداوند سؤال کند و برای ایشان بیان دارد .

قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما لونها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 70 - 1

1 - قوم موسى ، بیان رنگ و سن گاو مورد نظر را مشخص کننده ندانسته و خواهان توضیح بیشتری درباره ویژگی های آن شدند .

قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما لونها

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 108 - 6,8,10

6 - بنی اسرائیل ، پرسش ها و درخواستهایی نابه جا از موسی (ع) داشتند .

كما سئل موسى من قبل

8 - قوم موسى ، نمونه ای بارز از اقوام بهانه جو در برخورد با پیامبران و دارای توقعات و خواسته های بی جا از آنان

أم تريدون أن تسئلوا رسولكم كما سئل موسى من قبل

چون بعید به نظر می رسد که در میان امتهای گذشته، تنها قوم موسی پرسشها و درخواستهای نابه جا از پیامبرشان داشتند، می توان به این نتیجه رسید که: یاد کردن از قوم موسی، به خاطر رواج بیشتر این خصیصه در میان آنان بوده است.

10 - درخواست ها و پرسش های نابه جای قوم موسی از وی ، آنان را به کفر ورزی کشانید و از ایمان به دور ساخت .

و من يتبدل الكفر بالأيمن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 22 - 3,5

3- خروج جباران از سرزمین مقدس ، شرط اعلام شده از سوی قوم موسی (ع) برای ورود به آن سرزمین

وإنا لن ندخلها حتى يخرجوا منها

5- فتح سرزمین مقدس بدون مبارزه و درگیری ، انتظار نابجای قوم موسی (ع)

إنا لن ندخلها حتى يخرجوا منها فان يخرجوا منها فانا دخلون

آیه و سیاق آن، حکایت از تخطئه اندیشه قوم موسی(ع) (فتح سرزمین قدس بدون مبارزه) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 24 - 8، 5، 4

4- خروج جباران از سرزمین مقدس ، شرط اعلام شده از سوی بنی اسرائیل برای ورود به آن سرزمین

إنا لن ندخلها ابداً ما داموا فيها

ص: 502

5- فتح سرزمین مقدس بدون مبارزه ، انتظار نابجای قوم موسی (ع)

إِنَّا لَن نَدْخُلُهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا

8- بنی اسرائیل ، گستاخانه خواهان رهسپاری موسی (ع) و خدایش به نبرد با زورگویان سرزمین مقدس

قالوا .. فاذهب انت وربك فقتلا

11- بنی اسرائیل ، با اعلام کناره گیری از نبرد ، خواستار معجزه موسی (ع) و امداد خاص الهی برای فتح سرزمین مقدس

فاذهب انت وربك فقتلا

امدادهای الهی و معجزات موسی(ع) برای نابودی فرعونیان در حضور بنی اسرائیل، می تواند مؤید این احتمال باشد که مراد از «اذهب ..»، توقع و درخواست امداد خداوند و معجزه موسی(ع) برای نابودی جباران است، به گونه ای که نیاز به جهاد و مبارزه نباشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 138 - 10، 9

9- بنی اسرائیل از موسی خواستند تا خدایی مانند خدایان بت پرستان برای آنان قرار دهد .

اجعل لنا إلهاً كما لهم ءالهه

10- بنی اسرائیل با مشاهده بت پرستان و کرش آنان در برابر معبودهایی محسوس ، خواستار معبودی ملموس و محسوس شدند .

فأتوا على قوم يعكفون على أصنام لهم قالوا ياموسى اجعل لنا إلهاً كما لهم ءالهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 160 - 7

7- بنی اسرائیل با توسل به موسی (ع) خواستار برطرف شدن مشکل کمبود آب شدند .

إذ استسقه قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 86 - 7، 6

6- بنی اسرائیل ، خواهان هجرت از سرزمین مصر به سرزمین دیگر بودند .

و نَجْنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

7- بنی اسرائیل ، در دعای خویش از خداوند خواستند : زمینه هجرتشان از سرزمین مصر به سرزمینی دیگر را فراهم کند .

و نَجْنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

جمله «و نَجْنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ» به معنای (ما را از کافران خلاص نما) است و مقصود از آن می تواند درخواست هجرت به سرزمین دیگر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 11

11 - قوم خیر خواه قارون ، خواهان بسنده کردن وی به سهم خویش و صرف کردن مازاد آن در راه خدا

و لَاتُنسِ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا

ص: 503

346- خودکشی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 7,9,14,19,21

7 - کشتن یکدیگر ، توبه تعیین شده ای برای گوساله پرستان بنی اسرائیل

فتوبوا إلی بارئکم فاقتلوا أنفسکم

حرف «فاء» در «فاقتلوا» تفسیریه است؛ یعنی، بیانگر این است که جمله «أقتلوا أنفسکم» تفسیر و توضیح جمله قبل (توبوا ..) می باشد. در معنای جمله «فاقتلوا أنفسکم» دو نظر ایراد شده است. 1- فاقتلوا بعضکم بعضاً (یکدیگر را بکشید)؛ 2- هر کسی خود را بکشد.

9 - حضرت موسی (ع) با زمینه سازی فکری و روانی برای مرتدان بنی اسرائیل ، آنان را برای پذیرش و اجرای امر خدا (کشتن یکدیگر) آماده کرد .

يقوم إنکم ظلمتم أنفسکم

موسی (ع) از انتساب بنی اسرائیل به خویش با گفتن «یا قوم» (ای مردم من) در صدد تفهیم این حقیقت است که: او از روی دلسوزی آنان را به توبه دعوت می کند و از آنان می خواهد که به حکم خدا گردن نهند. تصریح به اینکه بنی اسرائیل با گوساله پرستی به خود ستم کردند نیز در راستای این معناست.

14 - موسی (ع) خیر و سعادت مرتدان قومش را در توبه و کشتن یکدیگر دانست .

فاقتلوا أنفسکم ذلکم خیر لکم عند بارئکم

19 - مرتد شدگان بنی اسرائیل (گوساله پرستان) پس از فرمان موسی (ع) به کشتن یکدیگر پرداختند .

فاقتلوا أنفسکم .. فتاب علیکم

جمله «تاب علیکم» عطف بر جمله ای مقدر است؛ یعنی: «ففعلتم ما أمرتم به فتاب علیکم» پس آنچه را بدان موظف شدید انجام دادید و خداوند توبه شما را پذیرفت». قابل ذکر است که ضمیر در «تاب» به قرینه جمله بعد به «بارئکم» (خالق شما) بر می گردد.

21 - داستان توبه مرتدان بنی اسرائیل و اجرای فرمان خدا مبنی بر کشتن یکدیگر ، داستانی آموزنده و درخور به خاطر داشتن

و إذ قال موسی .. فتاب علیکم

«إذ قال ..» عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است؛ یعنی: «اذکروا إذ قال ...».

347- خوردنی گیاهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 14

14 - سبزیجات ، خیار ، گندم ، عدس و پیاز از خوراکیهایی که قوم موسی خواهان آن بودند .

يُخْرِج لَنَا مِمَّا تَنْبِت الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَ... بِصَلْهَا

ص: 504

«فوم» به معنای گندم است. برخی از اهل لغت گفته اند که به معنای سیر نیز به کار می رود و نیز گفته شده که «فوم» به گندم و دیگر حبوباتی که با آن نان پخته شود اطلاق می گردد.

348- خوردنیهای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 3

3 - خداوند ، برای تغذیه قوم موسی - به هنگام عبورشان از صحرا - برای آنان « منّ » (ترنجبین) و « سلوی » (بلدرچین) فرستاد .

و أنزلنا عليكم المنّ و السلوی

کلمه «منّ» در لغت به ترنجبین و نیز به شربتی شیرین، همانند عسل معنا شده است و در معنای «سلوی» گفته شده که پرنده ای است سفید رنگ همانند بلدرچین و برخی نیز گفته اند «سلوی» همان بلدرچین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 5

5 - تهیه خوراکی ها از هر ناحیه بیت المقدس ، برای بنی اسرائیل حلال و مباح بود .

فكلوا منها حیث شئتم رغداً

«حیث شئتم» (هر کجا خواستید) دلالت بر آن دارد که محدوده مکانی برای بهره برداری از نعمتهای بیت المقدس تعیین نشده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 19

19 - خداوند ، هر طایفه از بنی اسرائیل را از تجاوز به خوراکی ها و نوشیدنی های مخصوص طایفه دیگر بر حذر داشت .

قد علم كل أناس مشربهم كلوا و اشربوا .. و لاتعتوا فی الأرض مفسدین

اختصاص دادن هر چشمه به طایفه ای از بنی اسرائیل و سپس نهی از فسادگری، اشاره به این دارد که: تجاوز هر طایفه به حقوق دیگری فسادگری است و می بایست بنی اسرائیل از آن پرهیز می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 17، 15، 4، 2

2- بنی اسرائیل ، از یکنواختی خوراک خویش (منّ و سلوی) به موسی (ع) شکایت کردند .

و إذ قلتم یموسی لن نصبر علی طعام وحد

4- بنی اسرائیل ، از موسی (ع) خواستند تا رفع یکنواختی طعامشان را از درگاه خدا مسألت کند و آنان را به غذا های متنوع برساند .

لن نصبر علی طعام وحد فادع لنا ربک

ص: 505

به قرینه «لن نصبر . . .» مورد دعا بر طرف شدن یکنواختی خوراکیهاست و به دلیل «یخرج لنا . . .» مورد دعا دستیابی به خوراکیهای گیاهی نیز هست. بنابراین بنی اسرائیل دو تقاضا داشتند: 1- بر طرف شدن یکنواختی غذا؛ 2- دستیابی به خوراکیهای گیاهی.

15 - « منّ » و « سلوی » خوراکی بهتر در مقابل آنچه که قوم موسی در پی دستیابی به آن بودند .

قال أَسْتَبْدِلُونَ الذی هُوَ أُذنی بِالذی هُوَ خیر

«أذنی» از «دنو» و به معنای نزدیکتر است که به قرینه «خیر» مراد از آن پست تر می باشد. قابل ذکر است که برخی «أذنی» را از «دنائ» (پست) دانسته اند. بر این مبنا معنای حقیقی «أذنی» پست تر خواهد بود.

17 - قوم موسی به مصلحت خویش در انتخاب غذا ناآگاه بودند .

قال أَسْتَبْدِلُونَ الذی هُوَ أُذنی بِالذی هُوَ خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 11، 14

1 - حلیت همه خوردنی ها بر بنی اسرائیل ، قبل از نزول تورات

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ . . . مِنْ قَبْلِ أَنْ تَنْزَلَ التَّوْرَةُ

«من قبل»، متعلق است به «کان حلا» و استثنای در «الا ما حرم . . .» منقطع می باشد.

11 - آنچه از خوردنی ها که یعقوب (ع) بر خویش حرام کرده بود، بر بنی اسرائیل نیز حرام بود .

كُل الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلَ عَلَى نَفْسِهِ

بنابراینکه استثنای در «الا ما حرم . . .» استثنای متصل باشد.

14 - حلیت همه خوردنی ها بر بنی اسرائیل ، جز گوشت شتر که اسرائیل (ع) (یعقوب) قبل از نزول تورات بر خود حرام کرده بود .

كُل الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلَ عَلَى نَفْسِهِ

امام صادق (ع): . . . ان اسرائیل کان اذا اکل من لحم الابل هیّج علیه وجع الخاصره فحرّم علی نفسه لحم الابل و ذلک قبل ان تنزل التوراه.

349- خیانت بنی اسرائیل

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

4 - مائدہ - 5 - 13 - 20

20 - خیانت پیشگی اکثریت بنی اسرائیل

و لا تزال تطلع علی خائنه منهم إلا قليلا منهم

ص: 506

350- خیرخواهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 13

13 - رواج اخلاق خیرخواهی و امر به معروف و نهی از منکر ، در میان مردم عصر موسی

و ابتغ فیما ۛاتیک اللّٰه الدار الآخره و لاتنس نصیبک من الدنیا و أحسن

351- درخواست نجات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 3

3 - آزادی بنی اسرائیل و گسیل داشتن آنان با موسی و هارون (ع) ، نخستین خواسته آن دو از فرعون بود .

فقولا .. فأرسل معنا بنی إسرءیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 18 - 5

5 - ادعای رسالت الهی و درخواست آزاد گذاشتن بنی اسرائیل برای خروج از سرزمین مصر از سوی موسی (ع) ، دور از انتظار فرعون و عملی جسورانه در نظر وی بود .

فقولا إنا رسول ربّ العلمین . أن أرسل معنا بنی إسرءیل . قال ألم نربّک ... و لبث

برداشت یاد شده از به رخ کشیدن دوران کودکی و بخشی از عمر موسی (ع) پس از اظهاراتش درباره رسالت الهی و آزاد سازی بنی اسرائیل، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 18 - 5,6,1

1- رهایی بنی اسرائیل از نظام فرعونی ، یکی از مهم ترین خواسته های موسی (ع) از فرعونیان

أن أدّوا إلّیّ عباد اللّٰه

چنانچه مراد از «عباداللّه» بنی اسرائیل باشد از این که خداوند در رأس همه سخنان موسی درخواست آزادی بنی اسرائیل را مطرح ساخته

اهمیت آن استفاده می شود.

5- تذکر موسی (ع) به فرعونیان، نسبت به خیراندیشی خود در پیشنهاد رهایی بنی اسرائیل

آن ادوا .. ائی لکم رسول آمین

لام در «لکم» برای منفعت و «رسول آمین» تأکیدی بر رعایت امانت در نصیحت است؛ یعنی، بنی اسرائیل را رها کنید و بدانید که در این پیشنهاد، منفعت واقعی شما نهفته است و من در این سخن صداقت دارم.

6- درخواست رهایی بنی اسرائیل از سوی موسی (ع)، نشأت یافته از رسالت آن حضرت و نه انگیزه های قومی و طبقاتی

آن ادوا .. ائی لکم رسول آمین

از تأکید موسی (ع) بر «ائی لکم رسول آمین» استفاده می شود که آنچه آن حضرت به فرعونیان پیشنهاد کرده، نه از آن جهت

ص: 507

است که با بنی اسرائیل پیوند نژادی و طبقاتی دارد؛ بلکه صرفاً در این سخن، پیامداری امین از جانب خداوند است.

352- درخواستهای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 2

2- درخواست بزرگان بنی اسرائیل پس از موسی از پیامبر خویش، برای تعیین فرماندهی در جنگ با دشمنان

الم تر الى الملاء من بنی اسرائیل من بعد موسی اذ قالوا لنبی لهم ابعث لنا ملکاً

«ملاء»، کسانی هستند که نظرها را به خود جلب می کنند. (اشراف و بزرگان هر قوم)

353- دستور استغفار به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 2

2 - حرام خواران قوم موسی، به جای طلب آموزش از خدا و گفتن « حطه » - در هنگام ورود به بیت المقدس - کلامی دیگر بر زبان جاری می ساختند .

فبدل الذین ظلموا قولا غیر الذی قیل لهم

به نظر می رسد مراد از «الذین ظلموا» در جمله فوق، کسانی باشند که خداوند در آیه 57 آنان را به سبب ناسپاسی و استفاده از خوراکیهای غیر طیب، ستمکار شمرد.

354- دشمنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 9

9- فرعون و اشراف دربار او، دشمنان قوم موسی

عسی ربکم أن یهلک عدوکم

کلمه «عدو» هم می تواند به معنای دشمن باشد که در این صورت مراد از آن فرعون است و هم می تواند به معنای دشمنان باشد که در این صورت مراد از آن فرعون و اشراف دربار او خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 3

3 - فرعون و سپاهیانش ، از سرِ ستم و کینه توزی ، بنی اسرائیل را تعقیب کردند .

ص: 508

فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 1, 2

1- تصمیم فرعون به محو موسی (ع) و بنی اسرائیل از صحنه زمین ، به دنبال احساس ناتوانی از مقابله با معجزات او

و لقد ءاتینا موسی تسع ءآیت .. فأراد أن یستفزهم من الأرض

برداشت فوق بنابراین نکته است که مراد از «الأرض» کره زمین باشد. در این صورت لازمه «استفزاز» (برکندن)، قتل و نابود کردن است.

2- حضور موسی (ع) و بنی اسرائیل در سرزمین مصر ، غیر قابل تحمل برای فرعون و موجب تصمیم وی به اخراج قهرآمیز آنان

فأراد أن یستفزهم من الأرض

بنابر اینکه مراد از «الأرض» سرزمین مصر باشد - که مقر حکومت فرعون بوده است - نکته فوق قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 1

1 - فرعون ، دشمن بنی اسرائیل و در صدد تباهی آنان بود .

فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ . . . یبنی اسرءیل قد أنجینکم من عدوکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 6

6 - دشمنی قبطیان با بنی اسرائیل در مصر

هذا من شیعتہ و هذا من عدوہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 19 - 2

2 - مرد قبطی ، دشمن مشترک موسی (ع) و مرد اسرائیلی بود .

أن یبطش بالذی هو عدو لهما

355- دشمنان مؤمنان بنی اسرائیل

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 13

13 - رویارویی و دشمنی کافران بنی اسرائیل با پیروان حضرت عیسی (ع)

فأئدنا الذین ءامنوا علی عدوهم

ص: 509

356- دشمنی اشراف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 6

6 - رؤسا و اشراف قوم موسی ، دشمنان او و وابسته به حکومت فرعون بودند .

علی خوف من فرعون و ملائیم

357- دشمنی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 32،33

32 - بنی اسرائیل در صدد آسیب رسانی به حضرت مسیح (ع) ، پس از مشاهده معجزات و دلایل روشن آن حضرت بر رسالت خویش

و اذ کففت بنی اسرائیل عنک اذ جثتهم بالبینت

مراد از «بینات» - به قرینه ذیل آیه (ان هذا الا سحر مبین) - معجزات عیسی (ع) است.

33 - پیامبری و رسالت عیسی (ع) برانگیزنده دشمنی بنی اسرائیل با وی

و اذ کففت بنی اسرائیل عنک اذ جثتهم بالبینت

«اذ جثتهم بالبینت» رسای به این معناسست که علت دشمنی بنی اسرائیل با عیسی (ع) بعثت او به پیامبری و دعوت آنان به ایمان بوده است.

358- دشمنی کافران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 13

13 - رویارویی و دشمنی کافران بنی اسرائیل با پیروان حضرت عیسی (ع)

فأئدنا الذین ءامنوا علی عدوهم

359- دعای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - قوم موسی پس از اتکال بر خدا ، دست به نیایش برداشته و از درگاه او خواستند تا ضعف و ناتوانی را - که تشویق کننده

ص: 510

ظالمان به ستمگری است - از میان آنان بردارد .

فقالوا على الله توكلنا ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمين

همان گونه که مال، اولاد و دنیا - به خاطر داشتن جاذبه - فتنه است و آدمیان را مفتون خود می کند، ضعف و ناتوانی مردم نیز برای زورگویان فتنه است و آنان را بر تجاوز به آنان، ترغیب می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 86 - 8، 7، 1

1 - درخواست مؤمنان قوم موسی از خداوند ، برای نجات از گروه کفرپیشه

ربنا لا تجعلنا فتنه . . . و نجنا برحمتك من القوم الكافرين

7 - بنی اسرائیل ، در دعای خویش از خداوند خواستند : زمینه هجرتشان از سرزمین مصر به سرزمینی دیگر را فراهم کند .

و نجنا برحمتك من القوم الكافرين

جمله «و نجنا برحمتك من القوم الكافرين» به معنای (ما را از کافران خلاص نما) است و مقصود از آن می تواند درخواست هجرت به سرزمین دیگر باشد.

8 - بنی اسرائیل ، در دعای خود به صفت رحمت خداوند متوسل شدند .

و نجنا برحمتك من القوم الكافرين

360- دعوت از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 1

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را به اقامه نماز و پرداخت زکات دعوت کرد .

یبنی اسرائیل اذکروا . . . و اقیموا الصلوه و اءتوا الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 8

8 - خداوند از موسی خواست تا قومش را به فراگیری معارف نوشته شده بر الواح و احکام یاد شده در آن فرمان دهد .

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 2

2- بنی اسرائیل ، مخاطبان اصلی دعوت موسی (ع) و هدایت آنان ، مهم ترین هدف و وظیفه آن حضرت

و آتینا موسی الکتب و جعلنه هدی لبنی اسرائیل

از مجموع آیات مربوط به حضرت موسی (ع) برمی آید که دعوت ایشان، دعوتی فراگیر بوده است و ذکر بنی اسرائیل در این آیه، می تواند برای این باشد که آنان مخاطبان اصلی دعوت بودند.

ص: 511

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 15

15 - هارون در غیاب موسی (ع)، بنی اسرائیل را به ترک تبعیت سامری، و پیروی و اطاعت از خود فرا خواند.

لقد قال لهم هرون من قبل... فأتبعوني وأطيعوا أمری

361- دعوت انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 32 - 25

25 - بسیاری از بنی اسرائیل، علی رغم دعوت پیامبرانشان، مردمی اسرافکار و قانونشکن بودند.

و لقد جاءتهم رسلنا بالبینة ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فی الارض لمسرفون

اسراف به معنای خروج از حد اعتدال است و کلمه «فی الارض» می رساند که منظور از اسراف، خروج از حد اعتدال در مسائل اجتماعی است که از آن به قانونشکنی تعبیر شده است.

362- دعوت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 23 - 24

24 - تبلیغات یاوران خداترس موسی (ع) (یوشع و کالب) به هدف برانگیختن و بسیج بنی اسرائیل برای هجوم به سرزمین مقدس و نبرد با زورگویان

قال رجالان... ان کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 9

9 - نجات بنی اسرائیل از فرعونیان و دعوت آنان به کوه طور برای مناجات و فرو فرستادن منّ و سلوی بر آنان، از نعمت های خداوند بر بنی اسرائیل در زمان موسی (ع)

بینی اسرئیل قد أنجینکم... ونزلنا علیکم المنّ والسلوی

363- دلائل استعمار بنی اسرائیل

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 512

4- راه یافتن موسی (ع) به دستگاه فرعون حلقه ای از زنجیر بردگی بنی اسرائیل

قال ألم نربک فینا ولیداً .. و تلک نعمه تمتها علیّ أن عبّدتّ بنی إسرئیل

مقصود موسی (ع) از بیان مطلب یاد شده این بود که اگر ظلم تو بر بنی اسرائیل (کشتن نوزادان) نبود، هرگز مادرم مرا به نیل رها نمی کرد تا اسیر تو شوم و امروز تو بر من منت نهی.

364- دلایل اعراض بنی اسرائیل از اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 10

10 - تبیین علل ایمان نیاوردن جامعه یهود و بنی اسرائیل به اسلام، از اهداف تشریح سرگذشت آنان در قرآن

أفتطمعون أن يؤمنوا لکم

آیه مورد بحث نتیجه است برای حقایق تاریخی مربوطه به بنی اسرائیل و خصوصاً یهود؛ یعنی، آنان پس از مشاهده معجزه های فراوان و برخوردار شدن از نعمتهای الهی کفر ورزیدند؛ به گوساله پرستی گرایش پیدا کردند و نسبت جهل و استهزا به موسی (ع) دادند. بنابراین انتظار ایمان آوردن به قرآن از آنان انتظاری نا به جاست.

365- دلایل بردگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 4

4- راه یافتن موسی (ع) به دستگاه فرعون حلقه ای از زنجیر بردگی بنی اسرائیل

قال ألم نربک فینا ولیداً .. و تلک نعمه تمتها علیّ أن عبّدتّ بنی إسرئیل

مقصود موسی (ع) از بیان مطلب یاد شده این بود که اگر ظلم تو بر بنی اسرائیل (کشتن نوزادان) نبود، هرگز مادرم مرا به نیل رها نمی کرد تا اسیر تو شوم و امروز تو بر من منت نهی.

366- دنیاطلبی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - سرشناسی و از طبقه اشراف و بزرگان بودن و داشتن ثروت فراوان ، شرط زمامداری ، در پندار بزرگان بنی اسرائیل

و نحن احق بالملك منه و لم يؤت سعة من المال

ظاهراً جمله «نحن احق . . .» سخن ملأست؛ گویا آنان بدین جهت خود را برای زمامداری سزاوارتر می دانستند.

ص: 513

6 - سرشناسی و از اشراف بودن ، مهمترین ملاک برای زمامداری ، در دیدگاه ملأ بنی اسرائیل *

و نحن احقّ بالملك منه و لم يؤت سعه من المال

اشراف بنی اسرائیل در مقام بیان ملاک زمامداری، در ابتدا مسأله سرشناسی و ملأ بودن را مطرح نمودند و سپس مسأله ثروت را.

22 - نبودن طالوت از خاندان نبوت و پادشاهی ، منشأ اعتراض بزرگان (ملأ) بنی اسرائیل به برگزیدگی وی از جانب خداوند

قالوا انی یکون له الملك علينا

امام باقر (ع) درباره آیه «انّ الله قد بعث . . . » فرمود: لم یکن من سبط النبوه و لا من سبط المملکه ...

کافی، ج 8، ص 316، ح 498؛ نورالثقلین، ج 1، ص 251، ح 996.

367- دنیاگرایی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 92 - 7

7 - محرومیت بنی اسرائیل از مقام برّ ، پیامد ترک انفاق از اشیای مورد علاقه خود و دل بستگی آنان به دنیا *

لن تنالوا البرّ حتی تنفقوا ممّا تحبّون

با توجه به آیات قبل و بعد می توان گفت: بنی اسرائیل از جمله مخاطبان آیه می باشند.

368- دوازده چشمه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 14، 13، 12

12 - جوشش دوازده چشمه آب از سنگ در پی فرود آمدن عصای موسی بر آن

أن اضرب بعصاک الحجر فانبعث منه اثنتا عشرة عینا

«انبجاس» مصدر «انبجست» به معنای جوشیدن و فوران زدن است.

13 - هر یک از دوازده چشمه جوشیده از سنگ ، مخصوص طایفه ای از دوازده طایفه بنی اسرائیل بود .

«أناس» جمع إنس (مردم) است و مراد از آن طوایف دوازده گانه بنی اسرائیل می باشد. «مشرب» به آب آشامیدنی و یا جایگاهی که از آن آب برمی دارند گفته می شود و مقصود از آن چشمه هایی است که از سنگ جوشید.

14 - هر یک از دوازده چشمه جوشیده از سنگ ، دارای علامتی مشخص کننده اختصاص آن به طایفه ای از بنی اسرائیل بود .

369- دوراندازی زیورآلات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 87 - 8،9،10

7 - بنی اسرائیل ، در زمان غیبت موسی (ع) و رفتن او به میقات ، زیورآلات غنیمتی خود را دور انداختند .

حَمَلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا

«قذف» به معنای پرتاب کردن و دور انداختن است. با توجه به جمله «حَمَلْنَا أَوْزَارًا» به نظر می رسد، بنی اسرائیل زیورآلات به غنیمت گرفته شده را به این خاطر که گناه و آلودگی است، به دور انداختند. و یا به جهت بی قدر و قیمت شدن آنها در شرایط صحرا و زندگی بیابانی، تصمیم به دور انداختن آنها گرفتند.

8 - سامری ، سردمدار جریان به دورافکندن زیورآلات به وسیله بنی اسرائیل

فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ

مشخص کردن سامری در بین مجموعه ای که زیورآلات را به دور افکندند، نشان دهنده جلودار بودن او در این قضیه است.

9 - بنی اسرائیل ، شاهد دست زدن سامری به اقدامی مشابه با حرکت عمومی بنی اسرائیل در به دور افکندن غنیمت های به جا مانده از فرعونیان

فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ

«کذک»؛ یعنی، مانند آنچه ما انجام دادیم. این توصیف گویای آن است که سامری در حضور بنی اسرائیل و همانند آنان، عمل کرده و چیزهایی را دور انداخته بود.

10 - اقدام سامری در دور افکندن اشیای خویش ، پس از آن بود که بنی اسرائیل غنیمت های همراه خویش را دور ریخته بودند .

فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ

370- دین بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 15

15 - کردار ناروای بنی اسرائیل علی رغم انتساب آنان به دین یهود ، دلیل کارساز نبودن انتساب ظاهری به ادیان الهی در سعادت انسان

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا .. فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

در آیه قبل بیان شد که «ان الذین ..» اشاره دارد به این که مجرد انتساب به ادیان الهی در سعادت آدمی کارساز نمی باشد و این آیه به منزله برهانی بر آن حقیقت است، یعنی انتساب یهود و نصارا به یهودیت و نصرانیت چگونه می تواند مایه سعادت آنان باشد با اینکه پیامبران را تکذیب کردند و گروهی از آنان را کشتند؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 5

5 - بنی اسرائیل ، مردمی مغرور به نژاد و دین خویش

لقد اخذنا میثق بنی اسرئیل .. و حسبوا الا تکون فتنه

ص: 515

بسیاری از مفسران برآنند که ریشه اعتقاد بنی اسرائیل (رهایی از آزمون و مجازات الهی) این بوده که آنان از نسل اسرائیل هستند و به یهودیت و یا نصرانیت منتسب می باشند. آیه 69 که مجرد انتساب به دین را کارساز در سعادت نمی دانست، می تواند اشاره به این نظریه داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 5

5 - پایبند ماندن بنی اسرائیل بر آیین توحیدی پدران خویش (ابراهیم ، اسحاق و یعقوب)

هذا من شيعته

371- ذبح گاو بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 5, 3, 1

1 - خداوند ، قوم موسی را به ذبح گاوی ماده فرمان داد .

إن الله يأمرکم أن تذبحوا بقره

ماده بودن گاو از «بکر» در آیه بعد استفاده می شود.

3 - تأکید موسی (ع) بر اینکه دستور ذبح گاو ، از ناحیه خداست نه صلاحدید وی .

إذ قال موسی لقومه إن الله يأمرکم

5 - قوم موسی بر این گمان بودند که دستور ذبح گاو از ناحیه موسی (ع) است ، نه فرمانی از جانب خداوند

أنتخذنا هزواً

از اینکه بنی اسرائیل با جمله «أنتخذنا هزواً» (آیا ما را به مسخره می گیری) موسی (ع) را مورد خطاب قرار دادند، معلوم می شود که: آنان دستور ذبح گاو را دستوری از ناحیه خداوند نمی پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 68 - 5, 6, 2, 1

1 - بنی اسرائیل ، پس از انکار اولیه ، به الهی بودن دستور ذبح گاو ماده مطمئن شدند .

قالوا أتتخذنا هزواً .. قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما هي

تقاضای تبیین ویژگیها و مشخصه های گاوی که باید ذبح شود، بیانگر این معناست که: قوم موسی در پی سخنان او (أعوذ بالله ..) باور کردند که دستور ذبح گاو، فرمانی از جانب خداوند است.

2- قوم موسی ، ناباور به کفایت ذبح هر گاوی برای حل معمای قتل

قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما هي

5- موسی (ع) مردم خویش را به انجام مأموریتشان (ذبح گاو میانسال) فرمان داد .

إنها بقره لافارض و لابكر عوان بين ذلك فافعلوا ما تؤمرون

6- میانسال بودن گاو - پیش از سؤال از مشخصه های دیگر - تنها ویژگی لازم برای گاو ماده ای که بنی اسرائیل به ذبح آن مأمور

ص: 516

شدند .

عوان بین ذلک فافعلوا ما تؤمرون

جمله «فافعلوا ما تؤمرون» (به آنچه مأمور شدید عمل کنید) بیانگر این است که: تکلیف قوم موسی و به اصطلاح «مأمور به» آنان، ذبح گاو میانسال بوده است بدون لحاظ شرطی دیگر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 71 - 2,5,7,8

2 - گاو که قوم موسی به ذبح آن مأمور شدند باید سالم ، بی نقص و پیراسته از هر نقطه و خطی در رنگ و پوستش می بود .

مسلمه لاشیه فیها

«مسلمه» یعنی دارای سلامت و سلامت به معنای: مبرا بودن از عیب و آفت است. «شیه» به هر رنگی گفته می شود که مخالف رنگ عمومی چیزی باشد. بنابراین «لاشیه فیها» یعنی، در رنگ آن گاو، رنگ دیگری نباشد. گفتنی است که «شیه» از ماده «وشی» است و «هاء» آخر عوض واو محذوف می باشد.

5 - قوم موسی ، گاو را با تمام ویژگی های تعیین شده ، یافته آن را ذبح کردند .

فذبوها

ضمیر «ها» در «ذبوها» به «بقره» [توصیف شده] برمی گردد.

7 - قوم موسی ، پس از دستیابی به گاو مورد نظر ، تمایلی به کشتن آن نداشتند .

و ما کادوا یفعلون

«کاد» به معنای نزدیک بود، است. این فعل آن گاه که منفی باشد گاهی دلالت بر تأکید انجام نگرستن فعل بعد دارد و احیاناً حاکی از انجام گرفتن آن، از روی بی میلی، کنندی یا سختی است. در جمله «ما کادوا یفعلون» به قرینه «فذبوها» دومین معنا مراد است؛ یعنی، انجام دادند ولی با سختی و بی میلی.

8 - قوم موسی ، با سؤال و جستجوی بی مورد ، تکلیف (کشتن گاو ماده برای حل معمای قتل) را بر خود دشوار کردند .

فذبوها و ما کادوا یفعلون

جمله «ما کادوا یفعلون» (نزدیک بود انجام ندهند) می تواند اشاره به دشواری انجام تکلیف مذکور باشد، که به شهادت جمله «فافعلوا ما تؤمرون» (در آیه 68) و قرینه های دیگر، قوم موسی خود با سؤالهای بی مورد این مشکل را آفریدند و تکلیف را بر خویش دشوار ساختند.

17 - بزلفی از امام رضا (ع) روایت نموده که : « ان رجلا من بنی اسرائیل قتل قرابه له . . . فقالوا لموسی (ع) ان سبط آل فلان قتلوا فلاناً فاخبرنا من قتله ؟ قال ایتونی بقره . . . فاشتروها و جاؤا بها فأمر بذبحها ثم أمر ان يضرب المیت بذنبها فلما فعلوا ذلک حی المقتول و قال یا رسول الله ابن عمی قتلنی دون من یدعی علیه قتلی فعلموا بذلک قاتله . . . » ;

شخصی از بنی اسرائیل یکی از نزدیکان خود را کشت . . . بنی اسرائیل به موسی گفتند: فلان قبیله، فلانی را کشته است و تو قاتل را معرفی کن. موسی (ع) فرمود: گاوی را نزد من آورید . . . آنان گاو را خریده و نزد موسی (ع) بردند و موسی امر به ذبح آن کرد. سپس امر نمود که دم آن گاو را به مقتول بزیند و چون این کار را کردند آن مرده زنده شد و گفت ای پیامبر خدا! پسر عمویم مرا کشته است نه آن کس که او را متهم به کشتن من کرده اند، پس با این عمل قاتل را شناسایی نمودند . . .».

372- ذکر تاریخ بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 2، 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به یادآوری سرگذشت موسی (ع) و قومش و به خاطر سپردن آن

و إذ قال موسی لقومه

برداشت فوق مبتنی بر این است که فعل «اذکر» قبل از «إذ» مقدر باشد. بنابراین، آیه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بیان وظیفه آن حضرت است.

2- سرگذشت موسی (ع) و قومش، درس آموز و شایسته به خاطر سپردن

و إذ قال موسی لقومه

اینکه خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را موظف به یادآوری سرگذشت حضرت موسی (ع) کرده است، حکایت از اهمیت و سودمندی آن دارد و شایسته است انسانها آن را به خاطر بسپارند.

373- ذکر مواظب بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 13

13 - رفتار ناصحانه قوم قارون با وی، امری شایان توجه و یادآوری است.

إذ قال له قومه لا تفرح

«إذ» در محل نصب و مفعول برای فعل محذوف است؛ یعنی، «اذکروا إذ قال له قومه..».

374- ذکر نجات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 3

3 - نجات از چنگال فرعونیان و عذاب های ایشان، خاطره ای برای بنی اسرائیل، که شایسته به خاطر سپردن و همواره به یاد داشتن است.

وإذ نجيناكم من آل فرعون يسومونكم سوء العذاب

«إذ نجيناكم» عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است و در حقیقت مفعول برای «اذکروا» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 518

6- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان ، نعمت چشمگیر و به یاد ماندنی خداوند بر آنان بود .

إذ قال موسى لقومه اذكروا نعمه الله عليكم إذ أنجكم من آل فرعون

375- ذلت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 23,29

23 - خواری ، فقر و درماندگی ، سرنوشت محتوم متجاوزان بنی اسرائیل است .

و ضربت عليهم الذلة والمسكنه

«مسکنه» به معنای فقر و سستی است. «ذله» و «مسکنه» به قبه و مانند آن تشبیه شده و لذا کلمه «ضربت» (زده شد) برای آن به کار رفته است؛ یعنی، خواری و درماندگی همچون قبه ای آنان را احاطه کرده و بر آنان خیمه زده است.

29 - انکار آیات الهی و کشتن انبیا ، موجب خوار گشتن و درمانده شدن همیشگی بنی اسرائیل شد .

ذلک بأنهم کانوا یکفرون بآیت الله و یقتلون النبین

«ذلک» اشاره به «ذله»، «مسکنه» و «غضب الهی» است و بآء در «بأنهم» سببیه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 5

5 - بنی اسرائیل در خطر گرفتار آمدن به عذاب های دنیوی (ذلیل گشتن ، مطرود شدن و . . .) در صورت ایمان نیاوردن به قرآن و انجام ندادن اعمال صالح

و لقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبت فقلنا لهم کونوا قرده خستین

در آیات گذشته (از 41 تا 45 و نیز آیه 62) خداوند بنی اسرائیل را به ایمان و تصدیق قرآن و انجام اعمال صالح دعوت کرد و در آیه مورد بحث سرگذشت شوم اسحاب سبت را یادآور شد تا هشدار می باشد به آنها که مبادا با سرپیچی از دعوت خدا و فرمانهای او، به سرنوشتی همانند اصحاب سبت گرفتار آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- بنی اسرائیل ، زیر سلطه و اقتدار فرعون و اشراف خود ، باضعف و ذلت ، روز می گذراندند .

فقالوا على الله توكلنا ربنا لا تجعلنا فتنة للقوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 7،8

7- استضعاف و به زبونی کشاندن بنی اسرائیل ، نمودی دیگر از حاکمیت سلطه طلبانه فرعون است .

إن فرعون علا في الأرض . . . يستضعف طائفه منهم

ص: 519

مراد از «طائفه منهم» به قرینه آیات بعد، قوم بنی اسرائیل است.

8 - تلاش زیون سازانه فرعون ، تنها متوجه قوم بنی اسرائیل بود .

یستضعف طائفه منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 30 - 2

2- زندگی بنی اسرائیل در نظام فرعونى ، همراه با ذلت و مشقت های فراوان

و لقد نجینا بنی اسرائیل من العذاب المہین

376- ذلت بنی اسرائیل در مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 6

6 - ضعف و ذلت بنی اسرائیل در شهر مصر (مرکز حکومت فرعون) تا درجه ای بود که حتی از داشتن خیمه یا کومه ای ، که آنان را از سرما و گرما حفظ کند ، محروم بودند .

و أوحینا إلی موسی و أخیه أن تبوءا لقومکما بمصر بیوتاً

377- ذلت گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 152 - 2

2 - خداوند ، گوساله پرستان بنی اسرائیل را به پدید آوردن ذلتی شدید در زندگی دنیوی آنان تهدید کرد .

إن الذین اتخذوا العجل سینالهم . . . ذله فی الحیوه الدنیا

378- رحمت بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 4

4- کتاب آسمانی موسی (تورات) ، سرمشق زندگی و تبلور رحمت الهی برای بنی اسرائیل

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

با توجه به این که کتاب موسی برای بنی اسرائیل و هدایت آنان نازل شده است، قید «إماماً و رحمه» نیز نظر به پیشوایی و رحمت در مورد آنان دارد.

ص: 520

379- رسوم بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 7

7- « عن أبي عبدالله (ع) [في قوله تعالى]: « جزاؤه من وجد في رحله فهو جزاؤه »: يعنون السنّة التي تجرى فيهم أن يحبسّه . . . »؛

از امام صادق(ع) درباره سخن خدا که فرموده: « جزاؤه من وجد في رحله فهو جزاؤه » روایت شده است: مقصود آنان، سنت جاری بین آنان بوده که او را حبس کند . . .».

380- رضایت دنیا طلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 7

7- پیدایش روحیه تسلیم و رضا (تسلیم در برابر اراده خدا و رضا به داده او) در آرزومندان ثروت قارونی، با مشاهده هلاکت غافلگیرانه وی

و أصبح الذين . . . ويكأنّ الله ييسط الرزق لمن يشاء من عباده و يقدر

تعبیر «اللّٰه ييسط الرزق. . .» نشانگر این حقیقت است که روزی انسان ها در دست خداوند است. بنابراین ما به هر چه او مصلحت بداند (هر چند فقر و تنگدستی) راضی و تسلیم هستیم.

381- رفتار بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 11، 3

3 - اعتماد بنی اسرائیل بر حدس و گمان در بینش ها و اندیشه های دینی

و حسبوا الا تكون فتنة

11 - گرایش بنی اسرائیل در برهه ای از زمان به رفتار پسنیدیده و اندیشه صحیح دینی

ثم تاب الله عليهم

چون آیات قبل رفتار ناپسند و نیز اندیشه های ناصحیح دینی بنی اسرائیل را بیان کرده بود، معلوم می شود توبه آنان در هر دو جهت بوده

است.

ص: 521

382- رفع اندوه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 115 - 1

1 - موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان، به عنایت خداوند از اندوه بزرگ نجات یافتند.

و نَجَّيْنَهُمَا وَ قَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 121 - 3

3 - نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان از اندوهی بزرگ، اعطای کتاب آسمانی و باقی ماندن نام و آوازه نیک آنان، از پاداش های خداوند به ایشان

و نَجَّيْنَهُمَا وَ قَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ .. إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

383- رفع تحیر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 71 - 3

3 - قوم موسی، آخرین علایم تعیین شده را (رام نشده برای شخم و...) نشانه هایی قاطع و برطرف کننده سردرگمی خویش دانستند.

قَالُوا الثَّنِ جُنْتُ بِالْحَقِّ

«حق» در جمله فوق به معنای ثابت و استوار در مقابل امری تردیدپذیر و نامشخص است. ال در «الحق» برای استغراق خصایص افراد است؛ یعنی، حق کامل و تمام.

384- رفع ترس از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 1

1 - اقدام قاطع موسی (ع) برای زدودن وحشت همراهان خویش و (ترس آنان از گرفتار شدن در کمند سپاه فرعون)

قال أصحاب موسی إنا لمدركون . قال كلاً

385- رنج از استعمار بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 522

7 - دل‌بستگی عمیق موسی (ع) به بنی اسرائیل و رنج شدید وی از بردگی و استثمار آنان توسط فرعون

و تلک نعمه تمنّها علیّ أن عبّدتّ بنی إسرئیل

386- رنج از بردگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - دل‌بستگی عمیق موسی (ع) به بنی اسرائیل و رنج شدید وی از بردگی و استثمار آنان توسط فرعون

و تلک نعمه تمنّها علیّ أن عبّدتّ بنی إسرئیل

387- رنج زنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - زنان بنی اسرائیل به سبب کشتار وسیع فرزندان‌شان به دست فرعونیان ، لذت حیات و زنده ماندن از آنان سلب شده بود .

یسومونکم سوء العذاب یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم

«زنده گذاشتن زنان» به عنوان یک عذاب برای قوم بنی اسرائیل است که از جمله آن قوم، خود زنان هستند. و چون مجرد زنده گذاشتن عذاب تلقی نمی شود، با توجه به اینکه «یستحیون» پس از «یقتلون» آمده، می توان گفت کشتن فرزندان به گونه ای بوده که زنان، یعنی مادران جامعه، از زنده ماندن خودشان و دیدن قتل فجیع فرزندان‌شان در رنج و عذاب بودند. آوردن «نساء» در مقابل «أبناء» می تواند این احتمال را تأیید کند.

388- رنجهای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - اخراج از وطن و اسارت فرزندان بنی اسرائیل زمان طالوت ، محرک آنان به پیکار علیه متجاوزان

وقد أخرجنا من دیارنا و ابنائنا

17 - تسلط ستمگرانی پس از موسی (ع) بر بنی اسرائیل و اخراج آنان از دیارشان و به اسارت گرفتن فرزندان آنان

وقد أُخرجنا من ديارنا و ابلنا

ص: 523

389- رنگ گاو بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 69 - 3,2

2 - قوم موسی ، از وی تقاضا کردند تا رنگ گاوی را که باید ذبح شود ، از خداوند سؤال کند و برای ایشان بیان دارد .

قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما لونها

3 - گاوی که قوم موسی مأمور به ذبح آن شدند ، باید دارای رنگ زرد خالص بوده و مسرت بخش باشد .

إنها بقره صفراء فاقع لونها تسر النظرين

«فاقع» به معنای خالص و روشن است. ضمیر در «تسر» (مسرت بخش باشد) به «بقره» بر می گردد؛ یعنی، آن گاو باید به گونه ای باشد که مایه مسرت بینندگان شود. البته از فراز قبل (صفراء...) این معنا استفاده می شود که رنگ آن نیز دخیل در مسرت بخشی بوده است؛ یعنی: تسر بلونها الناظرین. بنابراین باید هم گاو زیبا می بود و هم رنگ آن.

390- روابط اجتماعی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 11

11 - تناقض رفتار اجتماعی بنی اسرائیل در رابطه با همکیشان خود

وإن يأتوكم أسرى فتدوهم و هو محرم عليكم إخراجهم

«هو» در جمله فوق ضمیر شأن است. «إخراجهم» مبتدا و «محرم علیکم» خبر آن می باشد؛ یعنی، برای آزادی کسانی که خود آنها را بیرون رانده بودید، فدیة می پرداختید در حالی که بیرون راندن آنها بر شما حرام بود.

391- روز مبارزه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 15

15 - متهم کردن رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) به سحر و ساحری ، از حربه های تبلیغاتی بنی اسرائیل علیه آن حضرت

فلما جاءهم بالبينت قالوا هذا سحر مبين

392- روزی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 7

7 - « منّ » و « سلوی » دو خوراکی پاکیزه و از روزی های عطا شده به قوم موسی

ص: 524

و أنزلنا عليكم المنّ و السلوى كلوا من طيب ما رزقناكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 19

19 - « منّ » و « سلوی » خوراکی پاکیزه و از روزی های عطا شده به بنی اسرائیل

و أنزلنا عليهم المن و السلوى كلوا من طيب ما رزقناكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 2, 1

1 - « منّ و سلوی » ، عطیه الهی به بنی اسرائیل و از روزی های پاکیزه و گوارا

و نزلنا عليكم المنّ والسلوى . كلوا من طيب ما رزقناكم

طیب، چیزی است که قوای حسی و نفس آدمی از آن لذت ببرد (مفردات راغب). «طاب»؛ یعنی، لذیذ و پاکیزه شد (قاموس). البته یکی از معانی «طیب»، «حلال» است، ولی چون همه رزق های الهی حلال می باشد، معنایی که مفهوم آن تقسیم رزق به حلال و حرام است، معنای مناسبی نخواهد بود.

2 - بهره گیری از رزق های گوارا و پاکیزه ، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

كلوا من طيب ما رزقناكم

393- روزی پاکیزه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 2

2 - بنی اسرائیل ، پس از نابودی فرعون ، در سرزمینی با اراضی حاصل خیز که در آن ، از انواع نعمت ها و روزی های پاکیزه و مناسب طبع برخوردار بودند ، روزگار خوشی می گذراندند .

و لقد بؤنا بنی اسرائیل مبراً صدق و رزقناهم من الطيب

394- روش برخورد با گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - سخنان هارون به گوساله پرستان بنی اسرائیل ، گفتاری محبت آمیز و همراه با توجیه و ارشاد بود .

يقوم إثمًا فتنتم به

انتساب بنی اسرائیل به خود، با گفتن «ای قوم من» ابراز محبت است و ریشه یابی ماجرای سامری با فتنه خواندن آن، روشن گری و ارشاد است.

ص: 525

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 8

8 - هارون (ع)، برای ادای توضیح در باره علل نحوه برخورد خود با گوساله پرستان، از موسی (ع) تقاضای فرصت کرد.

لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ

395- روش برخورد علمای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 3

3 - ستایش خداوند از فرزندگان بنی اسرائیل، به خاطر برخورد سخت آنان با دل باختگان دنیا

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ

تعبیر «الذین أُوتوا العلم» تعبیری ستایشگرانه است که خداوند درباره عالمان و فرزندگان بنی اسرائیل به کار برده است.

396- روش مبارزه با گوساله پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 14، 15

14 - تراشیدن و تبدیل گوساله سامری به براده ها و خرده فلزهایی بی مصرف و پراکنده ساختن آن در آب دریا، برنامه موسی (ع) در ریشه

کن ساختن انحراف گوساله پرستی بنی اسرائیل

لنَحْرَقَنَّه

از معانی ذکر شده برای «حرق» و «تحریق»، سوهان کاری کردن و ساییدن است و «تحریق» بر متوالی بودن و شدت بیشتر آن دلالت دارد (لسان العرب). برداشت یاد شده بر مبنای این معنا استفاده شده است.

15 - مبارزه با زمینه های فکری و عینی شرک و نابود کردن آنها، شیوه موسی (ع) در ستیز با گوساله پرستی بنی اسرائیل

إِلَهِكِ الذِي... لَنَحْرَقَنَّه ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّه

سوزاندن گوساله سامری از چند جهت قابل تأمل است: 1- از جهت نابود کردن و محو ساختن آن از دیدگان مردم تا مبادا دوباره به آن گرایش یابند. 2- اثبات «اله» نبودن آن برای ظاهر بینان، با سوزاندن و خرد کردن تندیس زرین گوساله. جهت اول، جهتی عینی و جهت

دوم، جهت فکری است.

397- رهبر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 526

8 - موسی (ع)، رهبری پذیرفته شده و مورد اطاعت بنی اسرائیل، حتی پیش از ترک مصر

و أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی إنکم متبعون

فرمان الهی به کوچاندن شبانه بنی اسرائیل، در صورتی عملی بود که مجموعه بنی اسرائیل مطیع موسی (ع) بودند و این حرکت مخاطره آمیز را به خاطر اطاعت از وی به جان می خریدند.

398- رهبران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 11

11 - موسی (ع) علاوه بر رسالت رهبری بنی اسرائیل را نیز از جانب خداوند عهده دار بود .

إنی رسول من رب العلمین .. فأرسل معی بنی إسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 12

12 - موسی (ع)، علاوه بر مقام نبوت، منصب امامت و رهبری سیاسی بنی اسرائیل را نیز عهده دار بود .

وقال موسی لأخیه هرون اخلفنی فی قومی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 5

5 - موسی و هارون (ع) به فرمان خداوند، وظیفه دار رهبری بنی اسرائیل پس از موافقت فرعون با خروج آنان

فأرسل معنا بنی إسرائیل

399- رهبران دینی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 3,5,2,1

1 - پیشوایانی، از میان بنی اسرائیل، برای هدایت مردم، برخاستند.

لبنی اسرائیل . و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

2 - پیشوایان دینی برخاسته از قوم بنی اسرائیل، هدایت کننده مردم، براساس و چهارچوب تعالیم الهی بودند.

لبنی اسرائیل . و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

3 - پیشوایان بنی اسرائیل، مردم را به توفیق خداوند، هدایت و راهنمایی می کردند.

و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

ص: 527

برداشت بالا، بنابراین است که «امر» در آیه، به معنای «شأن و فعل» باشد. در این صورت هدایت به امر خدا، معنای توفیق می دهد.

5- در میان بنی اسرائیل، پیشوایان متعددی وجود داشتند که بر اساس تعالیم دینی، مردم را هدایت می کردند.

و جعلنا منهم أئمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 25 - 6

6- گروه هایی از بنی اسرائیل هدایت پذیرفتند و در برابر پیشوایان الهی، تسلیم نشدند.

إن ربك هو يفصل بينهم يوم القيمة فيما كانوا فيه يختلفون

بنابراین که مرجع ضمیر در «بینهم» بنی اسرائیل باشد و «کانوا فيه يختلفون» اشاره به اختلافات دیرینه آنان داشته باشد - که حتی با آمدن پیشوایان الهی، خاتمه نیافته است - نکته یاد شده به دست می آید.

400- رهبری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 5 - 4

4- قرار دادن بنی اسرائیل در مسند امامت و پیشوایی خلق، نمود دیگر از امتنان الهی بر آنان

أن نمّن علی الذین استضعفوا فی الأرض و نجعلهم أئمة

401- رهبری در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 1, 2

1 - برگزیدگی طالوت برای زمامداری بنی اسرائیل، به نفع و سعادت آنان

ان الله قد بعث لكم طالوت ملكاً

«لام» در «لكم» تصریح است به اینکه فرماندهی و زمامداری طالوت در جهت نفع و سعادت آنان بوده است.

2- طالوت، برانگیخته خداوند برای زمامداری بنی اسرائیل

ان الله قد بعث لكم طالوت ملكاً

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

2 - بقرہ - 2 - 251 - 15

15 - داود ، حاکم الہی بنی اسرائیل ، پس از طالوت

ان الله قد بعث لكم طالوت ملكاً . . . وقتل داود جالوت و اتيه الله الملك

ص: 528

کاربرد «واو» عاطفه به جای «فاء»، با وجود اینکه اعطای ملک به «داود» مترتب بر کشته شدن جالوت است، می تواند اشاره به فاصله این دو امر باشد، و این فاصله ظاهراً مدت زمان زمامداری طالوت است.

402- زکات در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 7

7 - نماز ، زکات ، ایمان به همه انبیا و حمایت از آنان و انفاق ، از تکالیف بنی اسرائیل

لئن اقمتم الصلوه و ایتیم الزکوه . . . و عززتموهم و اقرضتم الله

403- زمان عبور بنی اسرائیل از دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 92 - 1

1 - عبور بنی اسرائیل از دریا و غرق شدن فرعون و سپاهیانش ، هنگام روز بوده است .

و جوزنا ببنی إسرئیل . . . حتی إذا أدركه الغرق ... فالیوم

404- زمینه اختلاف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 17 - 3

3 - پدید آمدن اختلاف در میان بنی اسرائیل ، در پی اتمام نعمت و حجت الهی بر آنان

و لقد آتینا بنی إسرئیل الکتب و الحکم . . . و آتینهم بیئت من الأمر فما اختلف

405- زمینه اسلام بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 122 - 9

9 - بنی اسرائیل ، در صورت یادآوری نعمت های گران سنگ الهی و بررسی علت های فضیلتشان در اعصار گذشته ، زمینه های ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در خویش ، شکوفا خواهند کرد .

و من يكفر به فأولئك هم الخسرون. بيني إسرائيل اذكروا نعمتي

به نظر می رسد توصیه به یادآوری نعمتهای خدادادی، پس از بیان خطر کفرورزی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، ارائه رهنمودی باشد برای

ص: 529

ایجاد زمینه ایمان.

406- زمینه اضلال بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 17

17 - موسی (ع) هلاکت همراهان خویش را زمینه ساز تحقق مشیت الهی در گمراه سازی گروهی از بنی اسرائیل و به هدایت رساندن گروهی دیگر از آنان دانست .

إن هی إلا فتنتک تضل بها من تشاء و تهدی من تشاء

407- زمینه افساد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 8

8- فسادانگیزی مجدد بنی اسرائیل ، پس از رسیدن به قدرت و رفاه

لتفسدنّ فی الأرض مرّتين . . . ثمّ ردّنا لكم الكثره علیهم ... فإذا جاء وعد الآخره

408- زمینه ایمان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 12

12 - توجه بنی اسرائیل به محتوای تورات، زمینه ساز ایمان آنان به قیامت و ملاقات خدا

ثمّ آتینا موسی الکتب . . . لعلهم بلقاء ربهم يؤمنون

409- زمینه تجاوزگری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 37

37 - شهرنشینی بنی اسرائیل و رسیدن به رفاه و آسایش ، زمینه ساز عصیانگری ، تجاوز ، کشتن پیامبران و کفرشان بود .

لن نصبر على طعام وحد . . . اهبطوا مصرأً . . . و ضربت عليهم الذله

برداشت فوق، مقتضای ارتباط بخش دوم آیه؛ یعنی، «و ضربت عليهم الذله . . .» با بخش اول آیه است.

ص: 530

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 6

6- بنی اسرائیل ، دارای زمینه هایی برای برتری طلبی و تجاوزگری

و قضینا إلی بنی إسرئیل فی الکتب لتفسدنّ فی الأرض مرّتين و لتعلنّ علوًّا کبیرًا

هشدار خداوند به بنی اسرائیل در رابطه با فتنه گری و برتری طلبی آنان و سرانجام گرفتار آمدنشان به سزای اعمال خود؛ دلیل وجود زمینه تجاوزگری در میان آنان است.

410- زمینه تکبر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 6

6- بنی اسرائیل ، دارای زمینه هایی برای برتری طلبی و تجاوزگری

و قضینا إلی بنی إسرئیل فی الکتب لتفسدنّ فی الأرض مرّتين و لتعلنّ علوًّا کبیرًا

هشدار خداوند به بنی اسرائیل در رابطه با فتنه گری و برتری طلبی آنان و سرانجام گرفتار آمدنشان به سزای اعمال خود؛ دلیل وجود زمینه تجاوزگری در میان آنان است.

411- زمینه رفاه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 2

2- روی آوردن بنی اسرائیل به نیکوکاری و احسان ، زمینه ساز بازگشت قدرت و رفاه به آنان

ثمّ ردّنا لکم الکرّه .. . إن أحسنتم أحسنتم لأنفسکم و إن أسأتم فلها

جمله «إن أحسنتم..» می تواند اشاره به این باشد که اگر شما راه صلاح و خیر در پیش گیرید، نتیجه آن - که همان قدرت، رفاه و آسایش است - نصیب شما خواهد شد.

412- زمینه شکر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - ایجاد زمینه های سپاسگزاری در بنی اسرائیل ، از هدف های آموزش گناه ارتداد ایشان

ثم عفونا عنکم من بعد ذلک لعلکم تشکرون

ص: 531

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 56 - 6

6 - زنده شدن دوباره هلاک شدگان بنی اسرائیل ، زمینه ساز به وجود آمدن روحیه سپاسگزاری و رسیدن آنان به مقام شاکران بود .

ثم بعثکم .. لعلمکم تشکرون

کلمه «لعل» در جمله «لعلمکم تشکرون» (باشد که سپاسگزاری کنید) علاوه بر بیان هدف از زنده کردن صاعقه زدگان بنی اسرائیل، دلالت بر این معنا نیز دارد که: زنده شدن دوباره آنان موجب شکرگزاری نمی شد؛ بلکه زمینه شکرگزاری و روحیه سپاسگزاری را در آنان فراهم می کرد.

413- زمینه شکست بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 7

7- فسادانگیزی و بدکرداری بنی اسرائیل ، زمینه ساز شکست و نابودی آنان

بعثنا علیکم عباداً لنا .. و إن أسأتم فلها فإذا جاء وعد الآخره لیستوا و جوهکم

جمله «إن أسأتم» می تواند تبیین کننده علت شکست نخستین و سرکوب شدن بعدی بنی اسرائیل باشد؛ یعنی، شکستهای آنان نمونه و مصداقی از نتیجه بدیهای آنهاست.

414- زمینه عصیان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 37

37 - شهرنشینی بنی اسرائیل و رسیدن به رفاه و آسایش ، زمینه ساز عصیانگری ، تجاوز ، کشتن پیامبران و کفرشان بود .

لن نصبر علی طعام وحد .. اهبطوا مصرأ .. و ضربت علیهم الذله

برداشت فوق، مقتضای ارتباط بخش دوم آیه؛ یعنی، «و ضربت علیهم الذله ..» با بخش اول آیه است.

415- زمینه عنایت به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- انتساب بنی اسرائیل به همراهان نوح (ع)، موجب شایستگی آنان به عنایت خدا برای هدایتشان گردید.

وآتینا موسی . . ذریه من حملنا مع نوح

ص: 532

برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که نصب «ذریه» به تقدیر فعل «اخص» و مجموع جمله «ذریه من حملنا..» در مقام تعلیل برای آیه قبل (و آتینا موسی... باشد؛ یعنی، ما با نزول تورات، خواستار هدایت بنی اسرائیل بودیم؛ چون آنان از فرزندان همراهان حضرت نوح(ع) بودند.

416- زمینه غفلت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 5

5- هشدار خداوند به بنی اسرائیل، در غافل نشدن از آخرت پس از دستیابی به آرامش و حاکمیت

اسکنوا الأرض فإذا جاء وعد الآخرة جئنا بكم لفيقاً

417- زمینه قدرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 2

2- روی آوردن بنی اسرائیل به نیکوکاری و احسان، زمینه ساز بازگشت قدرت و رفاه به آنان

ثم رددنا لكم الكره... إن أحسنتم أحسنتم لأنفسكم وإن أسأتم فلها

جمله «إن أحسنتم...» می تواند اشاره به این باشد که اگر شما راه صلاح و خیر در پیش گیرید، نتیجه آن - که همان قدرت، رفاه و آسایش است - نصیب شما خواهد شد.

418- زمینه کفر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 37

37 - شهرنشینی بنی اسرائیل و رسیدن به رفاه و آسایش، زمینه ساز عصیانگری، تجاوز، کشتن پیامبران و کفرشان بود.

لن نصبر على طعام وحد... اهبطوا مصرأ... و ضربت عليهم الذله

برداشت فوق، مقتضای ارتباط بخش دوم آیه؛ یعنی، «و ضربت عليهم الذله...» با بخش اول آیه است.

419- زمینه گمراهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 9

ص: 533

9 - اعتراض خداوند به موسی (ع) در مورد جدا شدن او از مردم و پیشی گرفتن بر آنان، به جهت بروز انحراف در آنان، در غیاب وی بوده است.

و ما أعجلک .. فإنا قد فتنا قومک من بعدک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 6

6 - بنی اسرائیل با بی توجهی به وعده خداوند (اعطای تورات)، زمینه گمراهی خویش را فراهم آوردند.

و أضلهم السامریّ ... ألم يعدکم ربکم وعدًا حسنًا

420- زمینه گوساله پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 5,9

5 - برآمدن صدای گاو از مجسمه گوساله بنی اسرائیل، زمینه ساز روی آوری قوم موسی به پرستش آن

له خوار

معمولاً یاد کردن از ویژگیهای یک شیء ناظر به علت احکامی است که بر آن مترتب شده است. بنابراین می توان گفت خداوند با بیان این ویژگی از مجسمه گوساله (بروز دادن صدای گاو) اشاره به یکی از علل گرایش آنان به پرستش آن گوساله دارد.

9 - وجود گرایش های شرک آلود در بنی اسرائیل و علاقه به معبودی محسوس، زمینه ساز روی آوری آنان به گوساله پرستی

و اتخذ قوم موسی من بعده من حلیهم عجلاً جسداً

تأکید قرآن بر اینکه قوم موسی پس از غیاب وی شروع به ساختن معبود کردند (من بعده)، بیانگر این است که حقایق مطرح شده از سوی موسی در آیه 138 و 139، تأثیری در متقاضیان خدای محسوس نداشت و آنان همچنان در اندیشه خدایی محسوس و ملموس بودند و لذا در فرصت پیش آمده (غیاب موسی) به آن خواسته جامه عمل پوشاندند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 6

6 - توهم به سر آمدن زمان میعاد خدا با موسی (ع) و تأخیر وی در مراجعت، زمینه ساز گرایش قوم موسی به گوساله پرستی شد.

بِسْمَا خَلَقْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي أُعْجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ

جمله «أعجلتم ..» اشاره به علتی دارد که بنی اسرائیل را به گوساله پرستی واداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 8

8 - بنی اسرائیل ، دارای زمینه مساعد فکری برای پذیرش گوساله طلایی به عنوان معبود بودند .

فَقَالُوا هَذَا إِلَهَكُمُ وَإِلَهُ مُوسَى

ص: 534

انتخاب شکل گوساله برای القای بت پرستی و نیز ارتداد سریع بنی اسرائیل، به خصوص پس از مشاهده معجزات موسی (ع)، گویای برداشت یاد شده است.

421- زمینه نجات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 9

9- ایمان و اقامه نماز، زمینه ساز نجات بنی اسرائیل از سلطه فرعون بود.

ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین. و نجنا برحمتک ... و أقيموا الصلوه و بشر المؤمن

422- زمینه هدایت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 7

7- نایل شدن بنی اسرائیل به هدایت، هدف از نزول تورات

و إذ آتینا موسی الکتب و الفرقان لعلکم تهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 17

17- موسی (ع) هلاکت همراهان خویش را زمینه ساز تحقق مشیت الهی در گمراه سازی گروهی از بنی اسرائیل و به هدایت رساندن گروهی دیگر از آنان دانست.

إن هی إلا فتنتک تضل بها من تشاء و تهدی من تشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 4,6

4- انتساب بنی اسرائیل به همراهان نوح (ع)، موجب شایستگی آنان به عنایت خدا برای هدایتشان گردید.

و آتینا موسی ... ذرّیه من حملنا مع نوح

برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که نصب «ذریه» به تقدیر فعل «اخص» و مجموع جمله «ذریه من حملنا..» در مقام تعلیل برای آیه

قبل (و آتینا موسی... باشد؛ یعنی، ما با نزول تورات، خواستار هدایت بنی اسرائیل بودیم؛ چون آنان از فرزندان همراهان حضرت نوح(ع) بودند.

6- استفاده «تورات» از گرایش‌ها و عواطف خویشاوندی بنی اسرائیل، جهت هدایت و گرایش آنان به توحید

و آتینا موسی... ذریه من حملنا مع نوح

این برداشت با توجه به دو نکته است ذیل است: 1- بنابراین که نصب «ذریه» به حرف ندای محذوف و ادامه کلام تورات در آیه

ص: 535

قبل باشد (و آتینا موسی الکتاب .. الأتخذوا ... یا ذّریه من حملنا مع نوح). 2- آیه در پی دعوت از بنی اسرائیل به توحید، به آنان یادآوری می کند که آنها از فرزندان همراهان نجات یافته نوح هستند، تا به این وسیله ایشان را به قبول دعوت برانگیزاند.

423- زمینه هلاکت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 7

7- فسادانگیزی و بدکرداری بنی اسرائیل ، زمینه ساز شکست و نابودی آنان

بعثنا علیکم عباداً لنا .. و إن أسأتم فلها فإذا جاء وعد الآخر لیسئوا و جوهکم

جمله «إن أسأتم» می تواند تبیین کننده علت شکست نخستین و سرکوب شدن بعدی بنی اسرائیل باشد؛ یعنی، شکستهای آنان نمونه و مصداقی از نتیجه بدیهای آنهاست.

424- زندگی اجتماعی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 5

5 - زندگانی قبیله ای ، شیوه زندگی بنی اسرائیل در عصر موسی

و قَطَعْنَهُمْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَابًا أَمَّا

425- زندگی بنی اسرائیل بعد از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 2

2 - بنی اسرائیل ، پس از نابودی فرعون ، در سرزمینی با اراضی حاصل خیز که در آن ، از انواع نعمت ها و روزی های پاکیزه و مناسب طبع برخوردار بودند ، روزگار خوشی می گذراندند .

و لقد بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مَبْوَءَ صَدَقٍ وَ رِزْقَنَّهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ

426- زندگی بنی اسرائیل در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - وضعیت مسکن و معیشت بنی اسرائیل در دوران حکومت فرعون ، وضعیتی نابسامان و نامناسب بود .

ص: 536

و لقد بؤنا بني إسرائيل مبعوثاً صدق و رزقنهم من الطيب

427- زندگی بنی اسرائیل دوران موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 5

5 - زندگانی قبیله ای ، شیوه زندگی بنی اسرائیل در عصر موسی

و قطعنهم اثنتی عشره أسباطاً أمما

428- زهد علمای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 4،7

4 - بی اعتنایی فرزندان بنی اسرائیل به کوبه قارون و جلوه نداشتن ثروت افسانه ای وی در چشم و دل ایشان

فخرج علی قومہ فی زینتہ . . . و قال الذین أوتوا العلم و یلکم ثواب اللہ خیر

7 - ثروت افسانه ای قارون ، بسی کم ارزش تر از پاداش های الهی در دیدگاه فرزندان بنی اسرائیل

و قال الذین أوتوا العلم و یلکم ثواب اللہ خیر

429- زیانکاران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 6

6 - بوزینه شدگان بنی اسرائیل از زمره خاسران و زیانکاران

لکنتم من الخسرین. و لقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبت

آیه مورد بحث اشاره به نوع خسارت و زیانی دارد که در ذیل آیه قبل مطرح شد؛ یعنی، خسارتی که آدمی بر اثر گناه و تجاوز در خطر آن است، از قبیل خسارت اصحاب سبت می باشد.

430- زیانکاری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 6,7

6 - بنی اسرائیل بر اثر شکستن پیمان الهی ، در آستانه زیانکاری و تباه کردن هستی خویش ، قرار گرفتند .

ص: 537

فلولا فضل الله عليكم ورحمته لكنتم من الخسرين

7- فضل ورحمت الهی بر بنی اسرائیل، نجات دهنده آنان از زیان و خسران شد.

فلولا فضل الله عليكم ورحمته لكنتم من الخسرين

431- زیورآلات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 87 - 4,5,6

4- بنی اسرائیل بخش قابل توجهی از زیورآلات فرعونیان را با خود به همراه آورده بودند.

و لکنّا حمّلنا أوزارًا من زینه القوم

مراد از «القوم» بر حسب ظاهر فرعونیان هستند. و «وزر» به معنای «ثقل» است. از همین رو به گناه نیز «وزر و ثقل» اطلاق می گردد؛ چرا که بر دوش گنه کار سنگینی می کند. استعمال این واژه احتمالاً اشاره به آن است که بنی اسرائیل، همراه داشتن زیورآلات فرعونیان را بر خود جایز نمی شمردند.

5- بنی اسرائیل در به همراه آوردن زینت آلات فرعونیان نیز خود را بی اختیار قلمداد می کردند.

و لکنّا حمّلنا أوزارًا من زینه القوم

آمدن «حُمّلنا» به صیغه مجهول، در ادامه توجیه بنی اسرائیل از عملکرد خویش است؛ یعنی، ما در حمل زینت های فرعونیان نیز ناخواسته آن را انجام دادیم و به ما تحمیل شد.

6- اقدام بنی اسرائیل در به همراه آوردن زینت آلات فرعونیان و مصادره آنها، بدون صدور دستوری از جانب موسی (ع) صورت گرفته بود.

و لکنّا حمّلنا أوزارًا من زینه القوم

تعبیر «حُمّلنا» و کلمه «وزر»، حکایت از آن دارد که موسی (ع) در این زمینه دستوری صادر نکرده بوده، و بنی اسرائیل، خودسرانه این کار را انجام داده بودند.

432- ساختار اجتماعی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 4

4- بنی اسرائیل ، جماعتی دارای ترکیب قومی و قبیله ای تا عصر نزول قرآن

بینی اسرائیل اذکروا

اسرائیل - نام دیگر یعقوب - فرزند اسحاق و نوه ابراهیم (ع) است. از اینکه گروه و طایفه ای با عنوان بنی اسرائیل (فرزندان یعقوب) معروف و مشهور بودند و در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به این نام شناخته می شدند، معلوم می شود: آنان از بدو پیدایش تا آن عصر، قومیت خویش را حفظ کرده و به صورت قبیله ای زندگی می کردند.

ص: 538

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 47 - 4

4 - بنی اسرائیل ، جماعتی دارای ترکیب قومی و قبیله ای تا عصر نزول قرآن

یبنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 122 - 4

4 - بنی اسرائیل ، جماعتی دارای ترکیب قومی و قبیله ای تا عصر نزول قرآن

یبنی اسرائیل

433- سایه ابر بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 26، 20، 17

17 - خداوند با سایه گستر ساختن ابرها بر قوم موسی آنان را از تابش سوزان خورشید رهایی بخشید .

و ظللنا علیهم الغمم

«غمامه» به معنای ابر و جمع آن غمام است. (لسان العرب). برخی از اهل لغت بر آنند که غمام به معنای ابر سفید است. «تظلیل»

(مصدر ظللنا) به معنای سایه قرار دادن است.

20 - پدیدار شدن ابر بر فراز قوم موسی ، زمینه فرود آمدن منّ و سلوی برای آنان *

و ظللنا علیهم الغمم و أنزلنا علیهم المن و السلوی

عطف شدن «آنزلنا ..» بر جمله «ظللنا ...» می تواند حاکی از ارتباط میان آمدن ابر با نزول منّ و سلوی باشد.

26 - ظهور معجزاتی متعدد (پدید آمدن آب ، سایه ، نزول منّ و سلوی) برای قوم موسی در پی عبورشان از دریا

فانجست .. ظللنا علیهم الغمم و أنزلنا علیهم المن و السلوی

434- سایه بر بنی اسرائیل

2 - خداوند ، با سایه گستر ساختن ابر ها بر قوم موسی آنان را از تابش سوزان خورشید رهایی بخشید .

و ظللنا علیکم الغمام

غمامه به معنای ابر و جمع آن غمام است (لسان العرب). برخی از اهل لغت بر آنند که غمامه به معنای ابر سفید می باشد.

5 - نزول « منّ » و « سلوی » بر بنی اسرائیل و نجاتشان از حرارت شدید خورشید با ابر های سایه گستر ، پس از حادثه صاعقه زدگی و زنده شدن آنان بود .

ص: 539

ثم بعثناكم .. و ظللنا عليكم الغمام

عطف جمله «ظللنا ..» بر «بعثناكم...» اقتضا می کند که گفته شود: داستان سایه گستر شدن ابرها و نزول «منّ» و «سلوی» پس از داستان صاعقه، تحقق یافته باشد.

6- قرار دادن ابر های سایه گستر و نازل کردن « منّ » و « سلوی » از معجزات ارائه شده به قوم موسی

و ظللنا عليكم الغمام و أنزلنا عليكم المنّ و السلوی

435- سرزمین فاسقان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 14، 13

13 - تصرف سرزمین فاسقان و دیدن مناظر آن ، وعده ای از جانب خداوند به امت موسی

سأوريكم دار الفسقين

در اینکه مراد از «الفسقین» چه کسانی هستند، سه احتمال وجود دارد: فرعونیان، ساکنان سرزمین قدس پیش از ورود قوم موسی به آنجا، متخلفان قوم موسی برداشت فوق ناظر به احتمال اول و دوم است.

14 - فراگیری معارف و عمل به احکام الهی ، شرط پیروزی قوم موسی بر فاسقان و آزادسازی سرزمین آنان

فخذها .. یاخذوا بأحسنها سأوريكم دار الفسقين

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که «سأوريكم» جواب فعل امر «فخذها بقوه و أمر قولک یاخذوا» باشد ؛ یعنی: «إن تاخذها و یاخذوا سأوريكم دار الفسقين» قابل ذکر است که مجزوم نشدن «أوريكم»، علی رغم اینکه جواب امر قرار گرفته، به سبب وجود «سین» است.

436- سرزنش بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 8

8 - بنی اسرائیل در صورت کفر به قرآن ، نکوهیده ترین و ناشایسته ترین کافران در پیشگاه خداوند خواهند بود .

و لا تكونوا أول کافر به

برداشت فوق مبتنی بر دو مقدمه روشن است: 1 - «أول» بودن در جمله «ولاتکونوا...» به اعتبار رتبه و منزلت است، نه به لحاظ زمان؛ 2 - «أول» بودن قید توضیحی است، نه احترازی. بر این اساس جمله «ولاتکونوا...»؛ یعنی، و به قرآن کافر نشوید که در این صورت اولین رتبه کفر از آن شما خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 16

16 - موسی (ع) مردمش را به خاطر تقاضای غذایی پست تر در مقابل از دست دادن غذایی بهتر، سرزنش کرد.

ص: 540

قال أتستبدلون الذی هو أدنی بالذی هو خیر

استفهام در «أتستبدلون» انکار توییخی است. ضمیر در «قال» می تواند به «ربکم» برگردد و می تواند به «موسی» ارجاع شود در برداشت فوق دومین احتمال لحاظ شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 14

14 - بنی اسرائیل مورد توییخ و سرزنش خدا، به خاطر تبعیض در برخورد و عمل به دین (عمل کردن به برخی از دستورات تورات و وانهادن برخی دیگر)

أفتؤمنون ببعض الکتب و تکفرون ببعض

مراد از ایمان و کفر در «أفتؤمنون» و «تکفرون» عمل کردن و وانهادن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 4

4 - موسی (ع) پس از حضور در میان قوم منحرف خویش، با نکوهیده خواندن شیوه آنان در غیاب وی، ایشان را بشدت توییخ کرد.

قال بئسما خلفتمونی من بعدی أعجلتم أمر ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 12

12 - خداوند، بنی اسرائیل را به خاطر ناسپاسی ها و ایجاد اختلاف، سرزنش کرده و به کیفر اخروی تهدید فرمود.

و لقد بؤنا بنی اسرائیل مبراً صدق... فما اختلفوا حتی جاءهم العلم إن ربکم یقضی ب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 6

6 - موسی (ع) قوم خود را به دلیل عبرت نگرفتن از سرگذشت پیشینیان، سرزنش کرد.

الم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 87 - 1

1 - بنی اسرائیل در برابر بازخواست و توبیخ خود از جانب موسی (ع)، سعی در بی تقصیر نشان دادن خود در ماجرای گوساله پرستی داشتند .

ألم يعدكم .. أفضال ... أم أردتم ... قالوا ما أخلفنا موعدك بملكنا

جمله «ما أخلفنا» و نیز «حمّلنا»، جمله‌گی توجیهاً بنی اسرائیل برای پذیرش گوساله پرستی از سوی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 541

3- توییح و سرزنش بنی اسرائیل از سوی خداوند ، به جهت عقیده کور و نسنجیده آنان به معبود بودن گوساله سامری

أفلا یرون ألا یرجع إلیهم قولاً

استفهام در «أفلا یرون» برای انکار توییحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - موسی (ع) ، پس از توییح بنی اسرائیل و برخورد شدید با هارون (ع) با مشاهده دخالت مستقیم سامری در گوساله پرستی بنی اسرائیل ، به بازخواست و محاکمه او پرداخت .

قال فما خطبک یسمری

437- سرزنش دنیا طلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - موضع گیری تند و عتاب آمیز فرزندان بنی اسرائیل در برابر آرزومندان ثروت قارونی .

قال الذین یریدون الحیوه الدنیا یلیت لنا مثل ما أوتی قرون . . . وقال الذین أوت

438- سرزنش علمای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- عالمان بنی اسرائیل ، مورد نکوهش و سرزنش خداوند به خاطر عمل نکردن به محتوای دعوت های خویش

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسکم

استفهام در «أتأمرون . . .» استفهام انکار توییحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - موضع گیری تند و عتاب آمیز فرزندگان بنی اسرائیل در برابر آرزومندان ثروت قارونی .

قال الذين يريدون الحيوة الدنيا يلبت لنا مثل ما أُوتى قرون . . . وقال الذين أُوت

ص: 542

439- سرکوبی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 1

1 - موسی (ع) پس از تصمیم فرعون به سرکوبی بنی اسرائیل، مردمش را به استعانت از خدا و صبر و مقاومت در برابر آزارهای فرعونیان فراخواند.

قال موسی لقومه استعینوا بالله و اصبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 5 - 7,9

7- جست و جوی خانه به خانه جنگاوران توانمند پس از ورود به سرزمین بنی اسرائیل به منظور سرکوبی آنان

بعثنا .. فجاسوا خلل الدیار

«الجوس» (مصدر جاسوا) به معنای تردد و رفت و آمد است (لسان العرب)، و نوعاً برای کسب اطلاع و اخبار به کار می رود.

9- فسادانگیزی بنی اسرائیل و سرکوبی آنان توسط جنگاورانی قدرتمند، وعده قطعی و تخلف ناپذیر خداوند

بعثنا علیکم .. و کان وعداً مفعولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 13

13- دومین هجوم نیروهای فاتح مسجدالاقصی بر بنی اسرائیل فسادگر و سرکش، هجومی توفنده و ویرانگر

و لیبتروا ما علواً تتبیراً

«تتبیر» به معنای اهلاك است و آوردن مفعول مطلق (تتبیراً) - که برای تأکید است - إشعار به سختی هجوم دارد.

440- سرگردانی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 19

19 - « عن الباقر (ع) قال في قوله تعالى « وادخلوا الباب سجداً » ان ذلك حين فصل موسى من أرض التيه فدخلوا العمران . . . » ;

از امام باقر(ع) درباره «و ادخلوا الباب سجداً» روایت شده که این دستور هنگامی بود که موسی (ع) از سرزمین «تیه» رهایی یافته و به سرزمین آبادی وارد گشته بودند . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 26 - 3,4,5,6,17,18,19

3 - قوم موسی (ع) ، سرگردان در بیابان به مدت چهل سال

اربعین سنه یتیهون فی الارض

ص: 543

با توجه به اینکه جمله «یتیهون» حال برای ضمیر در «علیهم» است، معلوم می شود که زمان سرگردانی آنان نیز چهل سال بوده است.

4- سرگردانی قوم موسی (ع) در بیابان، پیامد و کیفر فسق و سرپیچی آن از فرمان موسی (ع)

إتآلن ندخلها .. یتیهون فی الارض

5- زمان سرپیچی قوم موسی (ع) از فرمان وی، سرآغاز سرگردانی چهل ساله آنان و محرومیت از تسلط بر قدس

إتآلن ندخلها .. اربعین سنه یتیهون فی الارض

6- ترک جهاد از سوی نیروهای کارآمد بنی اسرائیل، موجب گرفتاری همه مردم آن قوم به سرگردانی و محرومیت از تسلط بر سرزمین مقدس

قال فانها محرمة علیهم اربعین سنه

برداشت فوق مبتنی بر امری مسلم و طبیعی در داستان تیه می باشد و آن اینکه همه قوم موسی؛ حتی زنان و کودکان و پیران، به سرگردانی گرفتار آمده و از ورود به سرزمین مقدس محروم شدند، با اینکه این گروه مأمور به مبارزه و جهاد نبودند تا بر اثر تخلف، عقوبت شوند.

17- سرگردانی قوم موسی در سرزمینی به مساحت چهار فرسخ در مدت چهل سال، تاوان نافرمانی آنان در برابر موسی (ع)

ادخلوا الارض المقدسه .. قال فانها محرمة علیهم اربعین سنه یتیهون فی الارض

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: فلما ابوا ان یدخلوها حرما لله علیهم فناها فی اربع فراسخ اربعین سنه ...

اختصاص منصوب به شیخ مفید، ص 265؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 456، ح 1.

18- سرگردانی بنی اسرائیل در پی سرپیچی از فرمان موسی (ع) با چرخیدن زمین به هنگام سفر شبانه آنان و بازگرداندن شدن به محل سکونت اولیه خویش

قال فانها محرمة علیهم اربعین سنه یتیهون فی الارض

از امام صادق(ع) در بیان کیفیت سرگردانی بنی اسرائیل روایت شده: .. اذا كان العشاء و اخذوا فی الرحیل ... اذا ارتحلوا و استوت بهم الارض قال الله للارض دیری بهم فلا یزالوا کذلک ... فاذا اصبحو اذا ابنتهم و منازلهم التی كانوا فیها بالامس ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 305، ح 74؛ نورالثقلین، ج 1، ص 608، ح 116.

19 - سرزمین مصر ، جایگاه سرگردانی قوم موسی ب مدت چهل سال

قال فانها محرمة عليهم اربعين سنه يتيهون في الارض

از امام باقر(ع) در مورد سرگردانی قوم موسی روایت شده: ... فتاهوا في الارض اربعين سنه في مصر و فيا فيها ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 306، ح 75؛ نورالثقلین، ج 1، ص 607، ح 114.

441- سکوت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 79 - 1

1 - بی اعتنایی گروهی از بنی اسرائیل به وظیفه الهی نهی از منکر و بی تفاوتی آنان در برابر فساد جامعه خویش

ص: 544

كانوا لا يتناهون عن منكر فعلوه

«لا يتناهون» یعنی همدیگر را باز نمی داشتند و نهی نمی کردند.

442- سکونت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 9، 2، 1

1 - بنی اسرائیل فرمان یافتند تا پس از زندگانی بیابانی ، در آبادی بیت المقدس سکونت گزینند .

و إذ قیل لهم اسکنوا هذه القرية

«قریه» در لغت به معنای روستا و نیز شهر آمده و در قرآن نیز در هر دو معنا استعمال شده است. و چون قرینه ای یافت نشد که کدامین معنا مراد است، در برداشت فوق کلمه «آبادی» آورده شد. «ال» در «القریه» عهد حضوری و اشاره به دیاری خاص دارد. بسیاری از مفسران بر آنند که مراد از آن بیت المقدس است.

2 - فرمان به سکونت گزیدن در آبادی بیت المقدس ، فرمانی بود از جانب خدا به بنی اسرائیل

و إذ قیل لهم اسکنوا هذه القرية

کلمه «قیل» به صورت مجهول آمده و فرمان دهنده ذکر نشده است، ولی از جمله «نغفر لکم ..» به دست می آید که فرمان دهنده خداوند است.

9 - خداوند نوید بخش آمرزش گناهان بنی اسرائیل در صورت رعایت آداب تعیین شده برای ورود و سکونتشان در بیت المقدس

اسکنوا .. و ادخلوا الباب سجداً نغفر لکم خطیئکم

ظاهر این است که «نغفر لکم» جواب برای همه اوامری است که در آیه مطرح شده. بنابراین تقدیر چنین است: «إن تسکنوا و تأکلوا و تقولوا و تدخلوا الباب سجداً نغفر لکم».

443- سیره بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 6

6 - بی پروایی بنی اسرائیل در شکستن پیمان الهی ، تکذیب انبیا و کشتن آنان ، برخاسته از باور آنان به مصونیت از عذاب

فريقاً كذبوا و فريقاً يقتلون. و حسبوا الا تكون فتنه

444- شخصيت پرستي بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - طه - 20 - 91 - 4

ص: 545

4- بنی اسرائیل ، مردمی شخصیت پرست بودند ; نه حقیقت طلب .

لن نبرح . . . حتی یرجع إلینا موسی

گوساله پرستان بنی اسرائیل ، به جای اندیشه در گفته های هارون(ع) و شناخت حقیقت، تنها پاسخی که به او دادند، آن بود که بازگشت موسی(ع) از میقات را، شرط تجدید نظر در عقاید خود دانستند. حال آن که معقول آن بود که در باره کار خویش و گفته های هارون(ع)، درست بیندیشند.

445- شرایط آمرزش بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 9

9- خداوند به قوم موسی - در صورت ورود به بیت المقدس با رعایت آداب آن - نوید آمرزش گناهانشان را داد .

ادخلوا هذه القرية . . . و قولوا حطه نغفر لكم خطیکم

ظاهر این است که «نغفر لكم» جواب برای همه امرهایی است که در آیه شریفه مطرح شده بود. بنابراین تقدیر چنین است: «ان تدخلوا و تأكلوا و تدخلوا الباب سجداً و تقولوا حطه نغفر لكم».

446- شرایط پیروزی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 14

14 - فراگیری معارف و عمل به احکام الهی ، شرط پیروزی قوم موسی بر فاسقان و آزادسازی سرزمین آنان

فخذها . . . یاخذوا بأحسنها سأوریکم دار الفسقین

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که «ساوریکم» جواب فعل امر «فخذها بقوه و أمر قولک یاخذوا» باشد ; یعنی: «ان تاخذها و یاخذوا سأوریکم دار الفسقین» قابل ذکر است که مجزوم نشدن «اوریکم»، علی رغم اینکه جواب امر قرار گرفته، به سبب وجود «سین» است.

447- شرایط سعادت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 14

14 - موسی (ع) خیر و سعادت مرتدان قومش را در توبه و کشتن یکدیگر دانست .

فاقتلوا أنفسکم ذلکم خیر لکم عند بارئکم

ص: 546

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 15

15 - خداوند نویدبخش موسی (ع) به استجابت دعایش برای سعادت بنی اسرائیل در دنیا و آخرت ، به شرط رعایت تقوا ، پرداخت زکات و ایمان به همه آیات الهی

فسأکتبها للذین یتقون و یؤتون الزکوه و الذین هم بایتنا یؤمنون

448- شرک اکثریت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 22

22 - بنی اسرائیل ، جز اندکی از آنان به پرستش غیر خدا گرویدند و حقوق والدین ، خویشان ، یتیمان و مساکین را ضایع ساختند .

لاتعبدون إلا الله و بالوالدین احساناً .. ثم تولیتم إلا قلیلاً منکم

449- شرک بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 26، 11، 8

8 - آلودگی بنی اسرائیل به شرک و گوساله پرستی ، از میان برنده زمینه ابلاغ تورات و تعلیم پیام ها و موعظه های آن

و ألقى الألواح

گویا هدف از بیان این بخش از داستان که موسی (ع) با مشاهده گوساله پرستی تورات را بر زمین افکند، این نکته باشد که موسی (ع) جامعه نابخرد خویش را شایسته تورات ندانست و زمینه تعالیم آن را بر باد رفته دید و لذا آن را بر زمین نهاد.

11 - بازداری بنی اسرائیل از گرایش به شرک و گوساله پرستی ، مسئولیت هارون از دیدگاه موسی (ع)

و أخذ برأس أخیه یجره إلیه

26 - هارون با بیان مبارزه خویش علیه شرکوری بنی اسرائیل ، از موسی (ع) خواست تا وی را همسنگ ستمکاران شرک پیشه قرار ندهد

إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی .. و لاتجعلنی مع القوم الظلمین

روشن است که موسی(ع) هرگز گمان نمی کرد که هارون از ستمکاران باشد. بنابراین «مع» در جمله «لا تجعلنی مع» معیت حکمی است ; یعنی مرا در حکم ستمکاران قرار مده.

ص: 547

450- شرک عبادی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 6

6 - فرعون و اشراف دربار او ، مورد پرستش بردگان تحت سلطه آنان

و قومهما لنا عبدون

برداشت یاد شده، بر این اساس است که «عباده» (مصدر «عابدون»)، در جمله فوق، به معنای پرستیدن باشد.

451- شک بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 68 - 2

2 - قوم موسی ، ناباور به کفایت ذبح هر گاوی برای حل معمای قتل

قالوا ادع لنا ربک یبین لنا ما هی

452- شکست بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 54 - 5

5 - شکست مکر بنی اسرائیل علیه عیسی (ع)

و مکروا و مکر الله و الله خیر الماکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 36

36 - ناکامی بنی اسرائیل در آسیب رسانی به مسیح (ع) ، از نعمت های خاص خداوند بر آن حضرت

اذکر نعمتی علیک .. اذ کففت بنی اسرائیل عنک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- بازگشت قدرت و توان بنی اسرائیل با اراده خداوند پس از نخستین شکست آنان

ثم رددنا لكم الكره عليهم

«کره» در لغت به معنای بازگشت و دولت و نیز به معنای تجدید خلق پس از نابودی است. در هر حال، بازگشت قدرت و توان، از آن قابل استفاده است.

4- وجود فاصله میان نخستین شکست بنی اسرائیل و پیروزی آنان

ص: 548

ثم ردنا لكم الكره عليهم

«ثم» دلالت بر تراخی و فاصله زمانی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 9

9- مورد تاخت و تاز قرار گرفتن بنی اسرائیل به وسیله جنگاورانی قدرتمند، با فرا رسیدن دومین مرحله فسادانگیزی آنان و هویدا شدن غبار غم و شکست در چهره آنها

فإذا جاء وعد الآخرة ليسنوا وجوهكم

ضمیر فاعلی «هم» در «لیسنوا» به «عباداً» باز می گردد و لام در آن برای تعلیل است؛ یعنی، بندگان ما برای اندوهگین کردن شما (بنی اسرائیل) بیایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 1,2

1- ایجاد امیدواری به رحمت در بنی اسرائیل، علی رغم دو بار فسادانگیزی و شکست تلخشان به وسیله خداوند

عسی ربکم أن یرحمکم

مخاطبان آیه با توجه به آیات قبل، بنی اسرائیل است.

2- نابود و منقرض نشدن نسل بنی اسرائیل، علی رغم هجوم سنگین نیروهای توانمند و دو بار شکست سخت آنان

عسی ربکم أن یرحمکم

453- شکنجه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 1,5,9,10,11

1 - بنی اسرائیل همواره تحت سیطره خاندان فرعون، به شکنجه های سخت گرفتار بودند.

و إذ نجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

«سَوْم» (مصدر یسومون) به معنای تحمیل کردن است. اضافه «سوء» به «العذاب» اضافه صفت به موصوف می باشد؛ یعنی: العذاب السوء.

5 - کشتار گسترده پسران و زنده نگه داشتن زنان ، سخت ترین شکنجه فرعونیان بر بنی اسرائیل

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناءکم و یستحیون نساءکم

جمله «یذبحون . . .» می تواند تفسیر جمله قبل باشد؛ یعنی، منظور از «سوء العذاب» همان سربریدن پسران و باقی گذاشتن زنان است و نیز می تواند بیان مصداق بارزی از آن باشد؛ یعنی، فرعونیان عذابهایی بر بنی اسرائیل تحمیل می کردند که از آن جمله سربریدن فرزندان و ... می باشد. بر این مبنا ذکر به خصوص عذاب یاد شده، به خاطر شدت آن بوده است.

9 - در صورتی که خداوند بنی اسرائیل را از سیطره فرعونیان نجات نمی داد ، آنان همچنان به شکنجه و کشتار فرزندانشان ادامه می دادند .

ص: 549

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناءکم و یستحیون نساءکم

برداشت فوق از فعلهای مضارع «یسومون» و «یذبحون» و «یستحیون» استفاده شده است.

10 - خداوند با گرفتار سازی بنی اسرائیل به عذاب های سهمگین فرعونى ، آنان را به آزمونی بزرگ مبتلا ساخت .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

کلمه «بلاء» در لغت به معنای آزمون و نیز به معنای نعمت آمده است. مشارالیه «ذلکم» یا «عذاب» است، یا رهایی از عذاب (نجیناکم). برداشت فوق مبتنی بر این است که «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به خود عذاب باشد.

11 - خداوند با رهاسازی بنی اسرائیل از شکنجه های سخت فرعونى ، آنان را مورد آزمون بزرگی قرار داد .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که: «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به رهایی از عذاب - که از «نجیناکم» استفاده می شود - باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 1,2,4,7,10,11

1 - بنی اسرائیل همواره تحت سیطره خاندان فرعون به شکنجه هایی سخت گرفتار بودند .

و إذ أنجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

«سوم» مصدر «یسومون» به معنای تحمیل کردن است. اضافه «سوء» به «العذاب» اضافه صفت به موصوف است ; یعنی: العذاب السوء.

2 - خداوند با بعثت موسی ، بنی اسرائیل را از سیطره فرعونیان و شکنجه های سهمگین آنان رها ساخت .

و إذ أنجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

در جمله «هو فضلکم» (او شما را برتری بخشید)، برتری دادن تنها به خداوند نسبت داده شده است، ولی در جمله دوم «أنجیناکم» (ما شما را نجات دادیم) نسبت نجات بخشی به ضمیر «نا» (یعنی ما) داده شده است. از این مقابله می توان فهمید که خداوند در نجات بخشی نظر به اسباب نیز دارد که به مناسبت، سبب آن بعثت حضرت موسی است. بنابراین «أنجیناکم» یعنی ما با بعثت موسی شما را نجات دادیم.

4 - موسی (ع) با تکیه بر لطف خداوند به بنی اسرائیل در نجات بخشی آنان از شکنجه فرعونیان ، لزوم پرستش خدای یگانه و پرهیز از گرایش به شرک را به آنان گوشزد کرد .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً . . . وإذ أنجینکم من ءال فرعون

برداشت فوق بر این اساس است که مفاهیم ذکر شده در آیه مورد بحث برگرفته از سخنان موسی باشد و مخاطبان اصلی آن همان مردمی باشند که پس از عبور از دریا به بت پرستی گرایش پیدا کردند.

7 - کشتار گسترده پسران و زنده نگه داشتن زنان ، سخت ترین شکنجه فرعونیان بر بنی اسرائیل

یسومونکم سوء العذاب یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم

جمله «یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم» می تواند تفسیر جمله قبل باشد ؛ یعنی منظور از «سوء العذاب» همان کشتار فرزندان و باقی گذاشتن زنان است. همچنین می تواند بیان مصداقی از آن باشد ؛ یعنی فرعونیان عذابهایی بر شما تحمیل کردند ؛ از جمله کشتار فرزندان و زنده گذاشتن زنان. بر این مبنا ذکر ویژه دو عذاب یاد شده، به سبب شدت بیشتر آن بوده است.

10 - خداوند با گرفتار ساختن بنی اسرائیل به عذاب های سهمگین فرعونى ، آنان را آزمونی بزرگ مبتلا ساخت .

یسومونکم سوء العذاب . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

ص: 550

کلمه «بلاء» می تواند به معنای آزمون و نیز به معنای نعمت باشد. مشارالیه «ذلکم» یا عذاب است و یا رهایی از آن. در برداشت فوق «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به خود عذاب گرفته شده است.

11 - خداوند با رهاسازی بنی اسرائیل عصر موسی از شکنجه های سخت فرعونى ، آنان را مورد آزمایشی سنگین قرار داد .

و إذ أنجینکم . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به رهایی از عذاب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 14، 12

12- فرعونیان ، پسران قوم موسی (بنی اسرائیل) را به طور گسترده سر می بریدند و زنان آنان را زنده نگه می داشتند .

و یدبّحون أبناءکم و يستحيون نساءکم

کاربرد فعل «یدبّحون» از باب تفعیل، که به معنای تکثیر هم آمده است، احتمالاً بیانگر منظور فوق است.

14- فزونی چشمگیر زنان بر مردان در جامعه و بر هم خوردن اعتدال جمعیتی ، مایه پدید آمدن مشکلات اجتماعی آزار دهنده برای زنان

یستحيون نساءکم

اینکه خداوند برای شکنجه های آل فرعون، کشتن پسران و زنده نگه داشتن زنان را برشمرده است، امکان دارد بدین علت باشد که چنین عملی، تعادل جمعیت را بر هم می زند و در نتیجه جمعیت زنان افزونی پیدا می کند و این خود شکنجه ای آزار دهنده برای مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 5

5- بنی اسرائیل ، مورد عنایت و لطف الهی ، در عصر ستم دیدگی و شکنجه شدن از سوی فرعونیان

أسر بعبادی

اضافه «عباد» به ضمیر متکلم، به جهت تکریم بنی اسرائیل و اظهار لطف به آنان است. این امر، زمانی صورت گرفته که آنان در بند حکومت فرعون و شکنجه های او بودند. خداوند با تعبیر «عبادی» بر رفتار فرعونیان - که بنی اسرائیل را به بندگی گرفته بودند - خط بطلان کشیده و آنان را تنها بنده خود معرفی کرده است.

6 - زنان بنی اسرائیل در نهایت سختی و شکنجه و هم آغوش مرگ ، در سیطره فرعونیان

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناکم و یستحیون نساءکم

7 - زنان بنی اسرائیل به خاطر کشتار وسیع فرزندانشان به دست فرعونیان ، لذت حیات از آنان سلب شده بود و از زنده ماندن خود در عذاب بودند .

ص: 551

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناءکم و یستحیون نساءکم

زنده گذاشتن زنان، به عنوان یک عذاب برای بنی اسرائیل مطرح شده است؛ در حالی که مجرد نکشتن، عذاب و شکنجه تلقی نمی شود. بنابراین با توجه به اینکه جمله «یستحیون نساءکم» پس از «یذبحون ابناءکم» آمده، می توان گفت: همان کشتن فرزندان موجب می شده که زنان از زنده ماندن خویش و دیدن قتل فجیع فرزندان، در رنج و عذاب باشند. آوردن زنان و نه دختران در مقابل پسران این معنا را تأیید می کند.

455- شکنجه مؤمنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 5

5 - مؤمنان به موسی (ع) به جرم ایمان، در معرض شکنجه و آزار فرعون و اشراف قوم خود قرار داشتند.

إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملایهم أن یفتنهم

456- شکوه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 2

2 - بنی اسرائیل، از یکنواختی خوراک خویش (منّ و سلوی) به موسی (ع) شکایت کردند.

و إذ قلتُم یموسی لن نصبر علی طعام وحد

457- شنبه در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 3, 1

1 - کار و فعالیت در روز شنبه برای بنی اسرائیل حرام بود.

و لقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبت

«سبت» به معنای قطع عمل، سکون و استراحت است که از آن به تعطیلی تعبیر می کنیم. «اعتداء» (مصدر اعتدوا) به معنای تجاوز و تخلف می باشد.

3 - خداوند ، اصحاب سبت (تجاوزکاران یهود در روز شنبه) را به بوزینه هایی مطرود تبدیل کرد .

فقلنا لهم کونوا قرده خسئین

«قَرْد» (مفرد قِرْدَة) به معنای میمون است. «خاسیء» به معنای مطرود و نیز به معنای حقیر و ذلیل می باشد و کلمه «خاسئین» خبر دوم برای «کونوا» است.

ص: 552

458- شهرنشینی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 21,38

21 - موسی (ع) در پی تقاضای قومش (درخواست خوراکی های زمینی) از آنان خواست تا به یکی از شهرها در آیند و شهرنشینی را انتخاب کنند.

قال أتستبدلون . . . اهبطوا مصرأ فان لكم ما سألتكم

چنانچه ضمیر در «قال» به «ربک» برگردد، جمله «اهبطوا . . .» سخن خداوند است و اگر به موسی (ع) ارجاع شود، آن جمله گفته موسی (ع) خواهد بود. برداشت فوق به لحاظ احتمال دوم است.

38 - داستان ناسپاسی بنی اسرائیل بر «منّ» و «سلوی» و انتخاب شهرنشینی و گرایش آنان به کفر و تجاوز، داستانی آموزنده و شایسته به یاد آوردن است.

إذ قلتُم یموسیٰ لن نصبر . . . و ضربت علیهم الذله . . . و كانوا یعتدون

«إذ قلتُم . . .» مفعول برای «أذکروا» (به یاد آوردن) می باشد.

459- صاعقه زدگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 5

5 - نزول «منّ» و «سلوی» بر بنی اسرائیل و نجاتشان از حرارت شدید خورشید با ابرهای سایه گستر، پس از حادثه صاعقه زدگی و زنده شدن آنان بود.

ثم بعثنکم . . . و ظللنا علیکم الغمام

عطف جمله «ظللنا . . .» بر «بعثناکم . . .» اقتضا می کند که گفته شود: داستان سایه گستر شدن ابرها و نزول «منّ» و «سلوی» پس از داستان صاعقه، تحقق یافته باشد.

460- صالحان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 20

20 - برخوردارى گروهى از بنى اسرائيل بر اثر پايىندى به توبه خوئش ، از بئنش ها و نعمت هاى صحىح دئنى

ثم عموا و صموا كئير منهم

ص: 553

461- صبر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 11

11 - بنی اسرائیل زمان موسی در دوران حکومت فرعون ، مردمی صبور و مقاوم در برابر دشمنان دین بودند .

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل بما صبروا

462- صدای گوساله بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 3,5

3 - مجسمه گوساله دست ساز بنی اسرائیل ، بانگی مانند بانگ گاو داشت .

له خوار

«خوار» به صدای گاو گفته می شود و در صدای شتر نیز به صورت استعاره کاربرد دارد. (مفردات راغب).

5 - برآمدن صدای گاو از مجسمه گوساله بنی اسرائیل ، زمینه ساز روی آوری قوم موسی به پرستش آن

له خوار

معمولا یاد کردن از ویژگیهای یک شیء ناظر به علت احکامی است که بر آن مترتب شده است. بنابراین می توان گفت خداوند با بیان این ویژگی از مجسمه گوساله (بروز دادن صدای گاو) اشاره به یکی از علل گرایش آنان به پرستش آن گوساله دارد.

463- صفات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 7

7 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، ویژگی ها و خصوصیات روحی اسلاف و گذشتگان خویش را دارا بودند .

إذ قلتُم یموسیٰ لن نصبر علی طعام وحد

نسبت دادن کردارها و گفتارهای گذشتگان بنی اسرائیل به بنی اسرائیل عصر بعثت و گفتن «إذ قلتُم» به جای «إذ قالوا» گویای این است که: بنی اسرائیل عصرهای بعد در روحیات و رفتارهای اجتماعی، همسان گذشتگان خود بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 24

24 - شکستن پیمان های الهی و تمرد از فرمان های خدا، عادت روزمره بنی اسرائیل است .

وَأَنْتُمْ مَعْرُضُونَ

ص: 554

برخی از مفسران برآنند که جمله «وَأَنْتُمْ مَعْرُضُونَ» (شما) از عهدها و پیمانها [رویگردان هستید] جمله معترضه است و اشاره به این معنا دارد که: بنی اسرائیل نه تنها پیمانهای یاد شده را شکستند بلکه رویه و عادت آنها چنین است که به عهدها و پیمانها پایبند نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 8

8 - قوم موسی ، نمونه ای بارز از اقوام بهانه جو در برخورد با پیامبران و دارای توقعات و خواسته های بی جا از آنان

آم تریدون آن تسئلوا رسولکم کما سئل موسی من قبل

چون بعید به نظر می رسد که در میان امتهای گذشته، تنها قوم موسی پرسشها و درخواستهای نا به جا از پیامبرشان داشتند، می توان به این نتیجه رسید که: یاد کردن از قوم موسی، به خاطر رواج بیشتر این خصیصه در میان آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 10،11

10 - قوم موسی (ع) ، مردمی گستاخ و بی پروا در برابر خداوند

قال رجالان من الذین یخافون

«من الذین یخافون» می تواند اشاره به این باشد که قوم موسی (ع) به جهت نترسیدن از خداوند، فرمان موسی (ع) را اطاعت نکردند.

11 - گستاخی و بی پروایی قوم موسی (ع) در برابر خداوند ، زمینه سرپیچی آنان از فرمان موسی (ع) (ورود به سرزمین مقدس و مبارزه با جباران)

إِنَّا لَنَدْخُلُهَا .. قال رجالان من الذین یخافون انعم الله علیهما ادخلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 7

7 - قوم موسی (ع) ، مردمی لجوج ، نصیحت ناپذیر و ناسپاس در برابر نعمت های الهی

اذکروا نعمه الله علیکم .. قالوا یموسی إِنَّا لَنَدْخُلُهَا اَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 7

7- بنی اسرائیل ، مردمی پیمان شکن و هواپرست

لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل .. . كلما جاءهم رسول بما لا تهوى انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - طه - 20 - 86 - 8

8- بنی اسرائیل ، در عین مشاهده آیات بزرگ الهی ، فاقد ایمان ژرف و راسخ بودند .

يبنى اسرائيل قد اٰنجيٰنكم .. . اٰضلّٰهم السامريّ ... ألم يعدكم ربّكم

ص: 555

با توجه به این که گمراهی بنی اسرائیل به دست سامری، پس از نجات آنان از چنگال فرعون، عبور آنان از دریا و مشاهده آیات متعدد الهی در طول آن مدت بوده است؛ به نظر می رسد آنان از بیثباتی و ایمان سستی برخوردار بودند که این چنین با اغواگری سامری به صف گمراهان پیوستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 91 - 4

4 - بنی اسرائیل، مردمی شخصیت پرست بودند؛ نه حقیقت طلب.

لن نبرح... حتی یرجع إلینا موسی

گوساله پرستان بنی اسرائیل، به جای اندیشه در گفته های هارون(ع) و شناخت حقیقت، تنها پاسخی که به او دادند، آن بود که بازگشت موسی(ع) از میقات را، شرط تجدید نظر در عقاید خود دانستند. حال آن که معقول آن بود که در باره کار خویش و گفته های هارون(ع)، درست بیندیشند.

464- صفات گاو بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 68 - 3,4,6,8

3 - قوم موسی، از وی خواستند تا مشخصه های گاوی را که باید ذبح شود از خداوند بخواهد و برای ایشان بیان کند.

قالوا ادع لنا ربک یبین لنا ما هی

4 - میانسال بودن - نه گوساله جوان و نه گاوی پیر - از مشخصه های تعیین شده برای گاوی که قوم موسی به ذبح آن مأمور شدند.

إنها بقره لافارض و لابکر عوان بین ذلک

«فارض» به معنای پیر و بزرگ سال است. «بقره بکر» یعنی، ماده گاوی جوان که هنوز باردار نشده است (لسان العرب). «عوان» هم به معنای میانسال است.

6 - میانسال بودن گاو - پیش از سؤال از مشخصه های دیگر - تنها ویژگی لازم برای گاو ماده ای که بنی اسرائیل به ذبح آن مأمور شدند.

عوان بین ذلک فافعلوا ما تؤمرون

جمله «فافعلوا ما تؤمرون» (به آنچه مأمور شدید عمل کنید) بیانگر این است که: تکلیف قوم موسی و به اصطلاح «مأمور به» آنان، ذبح گاوی میانسال بوده است بدون لحاظ شرطی دیگر.

8 - از امام صادق (ع) درباره آیه « قال إنه يقول إن ها بقره لا فارض و لا بكر » روایت شده که فرموده اند : و « الفارض » التي قد ضرب ها الفحل و لم تحمل و « البكر » التي لم يضرب ها الفحل . . . ;

«فارض» گاو ماده ای است که جفت گیری کرده ولی باردار نشده است و «بکر» گاو ماده ای است که جفت گیری نکرده است . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 556

1 - قوم موسی، میانسال بودن گاو را شرطی کافی برای مشخص شدن تکلیف و رسیدن به مقصود (حل معمای قتل) نمی دانستند.

فافعلوا ما تؤمرون. قالوا ادع لنا ربك بين لنا ما لونها

علی رغم اینکه موسی (ع) با جمله «فاعلوا ما تؤمرون» به قوم خویش تفهیم کرد که تکلیف آنان بیش از این نیست که گاوی میانسال را ذبح کنند؛ ایشان با پرسش از رنگ و دیگر ویژگیها در صدد ابقای این معنا بودند که: ذبح چنین گاوی (تنها میانسال بودن) نمی تواند وسیله حل معمای قتل باشد.

4 - تأکید موسی (ع) بر اینکه، صفات بیان شده برای گاوی که باید ذبح شود، صفاتی تعیین شده از جانب خداوندست نه از ناحیه خود او

قالوا إنه يقول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - قوم موسی، بیان رنگ و سن گاو مورد نظر را مشخص کننده ندانسته و خواهان توضیح بیشتری درباره ویژگی های آن شدند.

قالوا ادع لنا ربك بين لنا ما لونها

2 - قوم موسی، بر این باور بودند که گاو مورد نظر برای ذبح و حل معمای قتل، باید ویژگی های منحصر به فرد داشته باشد.

إن البقر تشبه علينا

«تشابه» به معنای همانند بودن است و چون با «علی» متعدی شده، متضمن معنای التباس و اشتباه نیز هست. بنابراین «إن البقر...»؛ یعنی، آن گاو توصیف شده به میانسالی و زرد رنگی، مصادیق زیادی دارد که همگی مشابه یکدیگرند و این موجب می شود که ندانیم کدامین را انتخاب کنیم. این جمله از قوم موسی، حکایت از آن دارد که: آنان گمان داشتند گاو مورد نظر برای ذبح باید به گونه ای توصیف شود که تنها یک فرد داشته باشد تا همانندی از بین برود.

9 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که: «أنهم أمروا بأدنی بقره و لكنهم لما شدوا علی أنفسهم شدد الله علیهم و ایم الله لو لم یستثوا ما بینت لهم، إلی آخر الأبد...»؛

بنی اسرائیل مأمور به ذبح کم ارزش ترین گاو بودند؛ لکن چون بر خویشان سخت گرفتند خداوند نیز بر آنان سخت گرفت و سوگند به خدا اگر آنان «إن شاء الله» نمی گفتند هرگز علامتهای گاوی که می بایست ذبح نمایند برای آنان بیان نمی شد...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - گاوی که برای شخم زنی رام نشده و برای کشتزاران آبکشی نکرده ، از ویژگی های گاوی که قوم موسی به ذبح آن مأمور شدند .

قال إنه يقول بقره إنَّها بقره لا ذلول تثير الأرض و لا تسقى الحرث

«ذلول» به معنای رام و مطیع است. «إثارة» (مصدر تثير) به معنای زیر و رو کردن می باشد. مراد از زیر و رو کردن زمین به وسیله گاو، شخم زدن آن است.

2 - گاوی که قوم موسی به ذبح آن مأمور شدند باید سالم ، بی نقص و پیراسته از هر نقطه و خطی در رنگ و پوستش می بود .

مسلمه لاشیه فیها

ص: 557

«مسلمه» یعنی دارای سلامت و سلامت به معنای: مبرا بودن از عیب و آفت است. «شیه» به هر رنگی گفته می شود که مخالف رنگ عمومی چیزی باشد. بنابراین «لاشیه فیها» یعنی، در رنگ آن گاو، رنگ دیگری نباشد. گفتنی است که «شیه» از ماده «وشی» است و «هاء» آخر عوض واو محذوف می باشد.

3- قوم موسی، آخرین علایم تعیین شده را (رام نشده برای شخم و . . .) نشانه هایی قاطع و برطرف کننده سردرگمی خویش دانستند.

قالوا الثن جئت بالحق

«حق» در جمله فوق به معنای ثابت و استوار در مقابل امری تردیدپذیر و نامشخص است. ال در «الحق» برای استغراق خصایص افراد است؛ یعنی، حق کامل و تمام.

6- قوم موسی، ویژگی های اولیه گاوی را که باید ذبح می شد، نارسا پنداشته و موسی (ع) را به کوتاهی در بیان حقیقت متهم کردند.

قالوا الثن جئت بالحق

مفهوم کلام قوم موسی (الآن . . .؛ هم اکنون حق را به تمامی بیان کردی) این است که: وی قبل از ذکر اوصاف یاد شده در این آیه، حق را به طور کامل بیان نکرده بود.

465- ضعف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 249 - 32، 17

17 - اظهار عجز برخی همراهان طالوت از پیکار با دشمن، پس از عبور از نهر و دیدن سپاه عظیم جالوت

فلما جاوزه هو و الذین امنوا معه قالوا لا طاقه لنا الیوم بجالوت و جنوده

32 - ناتوانان از همراهی با طالوت پس از گذشتن از نهر، همانهایی بودند که یک کف، آب نوشیدند.

الّا من اغترف غرفة بیده . . . قالوا لا طاقه لنا

امام باقر (ع) درباره آیه مزبور فرمود: . . . قال الذین اغترفوا: «لا طاقه لنا الیوم بجالوت» . . .

کافی، ج 8، ص 316، ح 498؛ نورالثقلین، ج 1، ص 251، ح 996.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - ضعف و ذلت بنی اسرائیل در شهر مصر (مرکز حکومت فرعون) تا درجه ای بود که حتی از داشتن خیمه یا کومه ای ، که آنان را از سرما و گرما حفظ کند ، محروم بودند .

و أوحینا إلی موسی و أخیه أن تبوءا لقومكما بمصر بیوتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 4

ص: 558

4- سامری ، فردی ماهر در فن مجسمه سازی و آشنا به نقاط ضعف فکری بنی اسرائیل بود .

فأخرج لهم عجلاً جسداً له خوار

تعبیر «گوساله ای درآورد» حاکی از شدت شباهت مجسمه گوساله، به شکل حقیقی آن است.

466- طرد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 5

5- بنی اسرائیل در خطر گرفتار آمدن به عذاب های دنیوی (ذلیل گشتن ، مطرود شدن و . . .) در صورت ایمان نیاوردن به قرآن و انجام ندادن اعمال صالح

و لقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبب فقلنا لهم کونوا قرده خستین

در آیات گذشته (از 41 تا 45 و نیز آیه 62) خداوند بنی اسرائیل را به ایمان و تصدیق قرآن و انجام اعمال صالح دعوت کرد و در آیه مورد بحث سرگذشت شوم اسحاب سبت را یادآور شد تا هشدار می باشد به آنها که مبادا با سرپیچی از دعوت خدا و فرمانهای او، به سرنوشتی همانند اصحاب سبت گرفتار آیند.

467- طعام بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 10

10 - دسترسی قوم موسی به غذا های طیب و غیر طیب (حلال و حرام) در پی عبورشان از دریا و دوران صحراگردی

کلوا من طیبیت ما رزقنکم

آوردن کلمه «طیبات» و اضافه کردن آن به «ما رزقناکم» بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 21

21 - دسترسی قوم موسی به غذا های حلال و حرام در پی عبور از دریا

کلوا من طیبیت ما رزقنکم

468- طوایف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 7,8,9,10,19

ص: 559

7 - بنی اسرائیل عصر موسی متشکل از دوازده طایفه بودند .

فانفجرت منه اثنتا عشرة عیناً قد علم کل أناس مشربهم

«أناس» جمع انس و مراد از آن طوایف بنی اسرائیل است که به قرینه «اثنتا عشرة عیناً» معلوم می شود، آنها دوازده طایفه بودند.

8 - هر یک از دوازده چشمه جوشیده از سنگ ، مخصوص طایفه ای از طوایف بنی اسرائیل بود .

قد علم کل أناس مشربهم

«مشرب» به آب آشامیدنی و نیز به جایگاهی که از آن آب بر می دارند گفته می شود و مقصود از آن در آیه، چشمه های جوشیده از سنگ است.

9 - هر کدام از طایفه های بنی اسرائیل آگاه به چشمه مخصوص خویش

قد علم کل أناس مشربهم

10 - هر یک از دوازده چشمه جوشیده از سنگ ، خود دارای علامتی مشخص کننده اختصاص آن به طایفه ای از بنی اسرائیل

قد علم کل أناس مشربهم

چنانچه خود چشمه ها علامت نداشت و پس از جوشیدن علامت گذاری می شد تا اختصاص هر چشمه به طایفه ها معلوم شود، شایسته آن بود که به جای «قد علم کل أناس مشربهم» (هر طایفه ای چشمه خود را می شناخت) گفته شود: «علم . . .» (تعلیم داده شد . . .).

19 - خداوند ، هر طایفه از بنی اسرائیل را از تجاوز به خوراکی ها و نوشیدنی های مخصوص طایفه دیگر بر حذر داشت .

قد علم کل أناس مشربهم کلوا و اشربوا . . . و لاتعتوا فی الأرض مفسدین

اختصاص دادن هر چشمه به طایفه ای از بنی اسرائیل و سپس نهی از فسادگری، اشاره به این دارد که: تجاوز هر طایفه به حقوق دیگری فسادگری است و می بایست بنی اسرائیل از آن پرهیز می کردند.

469- طیبات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 1

1 - « منّ و سلوی » ، عطیه الهی به بنی اسرائیل و از روزی های پاکیزه و گوارا

و نزلنا علیکم المنّ والسلوی . کلوا من طیبات ما رزقناکم

طیب، چیزی است که قوای حسی و نفس آدمی از آن لذت ببرد (مفردات راغب). «طاب»؛ یعنی، لذیذ و پاکیزه شد (قاموس). البته یکی از معانی «طیب»، «حلال» است، ولی چون همه رزق های الهی حلال می باشد، معنایی که مفهوم آن تقسیم رزق به حلال و حرام است، معنای مناسبی نخواهد بود.

470- ظالمان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 560

1 - بقره - 2 - 59 - 12، 1

1 - گروهی از قوم موسی پیش از ورودشان به بیت المقدس ، ستمکار و آلوده به گناه بودند .

فبدل الذین ظلموا قولاً غیر الذی قیل لهم

12 - از امام باقر (ع) روایت شده : « . . . و اما الذین ظلموا » فزعموا حنطه حمراء فبدلوا . . . ;

.. اما کسانی که ستم کردند لفظ «حنطه» را از روی غرض به «حنطه حمراء» (گندم قرمز) تبدیل کردند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 5

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 1

1 - گروهی از قوم موسی دارای پیشینه ای آلوده به گناه و ستم ، پیش از ورودشان به بیت المقدس

فبدل الذین ظلموا .. بما كانوا یظلمون

471- ظلم بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 3

3 - فرعون و سپاهیانش ، از سرِ ستم و کینه توزی ، بنی اسرائیل را تعقیب کردند .

فأتبعهم فرعون و جنوده بغیاً و عدواً

472- ظلم بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 14، 15

14 - ستمکاری ، عادت و رویه بنی اسرائیل

وأنتم ظلمون

برداشت فوق، بر این اساس است که: جمله «و أنتم ظالمون» جمله ای معترضه باشد نه حالیه؛ یعنی، شما مردمی ستم پیشه هستید و گوساله پرستی نمودی از آن می باشد.

15 - گوساله پرستی بنی اسرائیل از جمله ستمکاری های آنان بود .

ثم اتخذتم العجل من بعده و أنتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 561

1 - بقره - 2 - 54 - 1، 2

1 - قوم موسی با گوساله پرستی ، بر خویشتن ستم کرده و مستحق کیفر شدند .

يقوم إنكم ظلمتم أنفسكم باتخاذكم العجل

2 - موسی (ع) با بیان ستمکاری قومش ، به آنان فرمان داد تا روی به درگاه خدا آورده ، توبه کنند .

و إذ قال موسى لقومه .. فتوبوا إلى بارئكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 12، 17

12 - قوم موسی با بهره گیری حرام از « منّ » و « سلوی » مرتکب گناه شده ، بر خود ستم کردند . *

كلوا من طيب ما رزقنكم و ما ظلمونا و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جمله «و لكن كانوا ..» دلالت بر آن دارد که قوم موسی مرتکب حرام خواری شدند. به نظر می رسد از مصداقهای حرام خواری آنان - به قرینه وقوع جمله مذکور پس از بیان نزول منّ و سلوی - بهره گیری حرام از منّ و سلوی، همانند تجاوز به سهم دیگران باشد.

17 - ناسپاسی قوم موسی و تمردشان از فرمان های خدا ، ستمی بود که آنان بر خودشان روا داشتند .

و ما ظلمونا و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 10

10 - ارتداد قوم موسی و گرایش آنان به گوساله پرستی ، از جمله ستم های آنان

ثم اتخذتم العجل من بعده و انتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 160 - 13

13 - گوشت شتر ، گاو و گوسفند ، طیبات حرام شده بر بنی اسرائیل از سوی خداوند بخاطر ظلم آنان

فيظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم طيبات أحلت لهم

امام صادق(ع) درباره «طیبت» در آیه فوق فرمود: . . . یعنی لحوم الابل و البقر و الغنم

کافی، ج 5، ص 306، ح 9؛ نورالثقلین، ج 1، ص 572، ح 665.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 11

11 - بنی اسرائیل زمان موسی بر اثر ارتداد و گرایش به گوساله پرستی از ستمکاران شدند .

اتخذوه و كانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 562

30 - ناسپاسی قوم موسی و تمرد ایشان از فرمان های خدا، ستمی بود که آنان بر خود روا داشتند.

وَقَطَّعْنَهُمْ... و ما ظلمونا و لکن کانوا انفسهم یظلمون

473- ظلم به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 1

1 - بنی اسرائیل در مدت زمانی طولانی تحت سیطره فرعونیان به ضعف و ناتوانی کشانه شده بودند.

و أورثنا القوم الذین کانوا یتضعفون

استعمال فعل مضارع همراه «کان» و أمثال آن دلالت بر استمرار آن فعل در گذشته دارد. بنابراین «کانوا یتضعفون» می رساند که استضعاف بنی اسرائیل به دست فرعونیان دارای سابقه طولانی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 2

2 - بنی اسرائیل در زمان بعثت موسی (ع)، ساکن مصر و گرفتار ستم و آزار فرعونیان بودند.

فأرسل معنا بنی إسرئیل و لاتعذبهم

نهی شدن فرعون از عذاب و شکنجه بنی اسرائیل، بیانگر رنج و سختی آنان در مصر آن زمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 1

1 - انتقاد صریح موسی (ع) از فرعون به خاطر به بردگی کشاندن بنی اسرائیل

و تلک نعمه... أن عبّدت بنی إسرئیل

جمله «و تلک نعمه...» استفهامی و به تقدیر «أوتلک...» است. «أن عبّدت» می تواند عطف بیان برای اسم اشاره «تلک» و یا منصوب به نزع خافض (لام تعلیل) و به تقدیر «لأن عبّدت» باشد. «تعبید» (مصدر «عبّدت») به معنای برده و بنده [خود] ساختن است؛ یعنی، آیا این که فرزندان اسرائیل را بنده خود ساخته ای، این نعمتی است که منت آن را بر من می نهی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 3

3 - رفتار ظالمانه و تجاوزکارانه قارون علیه بنی اسرائیل ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

إِنَّ قُرُونَ كَانُوا مِنْ قَوْمٍ مَوْسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ

ص: 563

474- ظن در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 3

3 - اعتماد بنی اسرائیل بر حدس و گمان در بینش ها و اندیشه های دینی

و حسبوا الا تکون فتنه

475- عادلان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 159 - 1

1 - گروهی اندک از قوم موسی ، مردمی هدایتگر و عدالت پیشه بودند .

و من قوم موسی امه یهدون بالحق و به یعدلون

476- عبادتگاه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 91 - 3

3 - بنی اسرائیل ، محل استقرار گوساله سامری را عبادت گاه خود قرار داده و ساعات فراوانی را به عبادت آن اختصاص دادند .

لن نبرح علیه عکفین

ملازمت و مداومت، از لغت «عاکفین» به دست می آید.

477- عبرت دنیا طلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 6

6 - فرورفتن شبانه قارون با خانه اش در کام زمین ، رخدادی سخت تکان دهنده ، بیدارگر و درس آموز برای کسانی که روز پیش آرزوی

ثروتی چونان ثروت وی را داشتند .

و أصبح الذين تمنّوا مكانه بالأمس يقولون ويكأنّ الله يبسط الرزق لمن يشاء من عباد

كلمه «مكانه»، منصوب به نزع خافض و صفت برای اسم محذوف «مكاناً» است؛ یعنی، «الذين تمنّوا مكاناً مثل مكانه؛ آنان که دیروز منزلتی هم چون منزلت قارون را آرزو کرده بودند...».

ص: 564

478- عبرت ناپذیری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 6

6- موسی (ع) قوم خود را به دلیل عبرت نگرفتن از سرگذشت پیشینیان ، سرزنش کرد .

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود

479- عبور بنی اسرائیل از دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 3

3 - بنی اسرائیل ، با عبور از دریا نجات یافتند و فرعونیان در آب دریا غرق شدند .

فأنجینکم و أغرقنا آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 10

10 - گرایش بنی اسرائیل به گوساله پرستی ، پس از عبورشان از دریا و نجات یافتن از سیطره فرعونیان بود .

و إذ فرقنا بکم البحر . . . و إذ وعدنا ... ثم اتخذتم العجل من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 1,2,3,4

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را از دریا عبور داد .

و جوزنا ببنی إسرئیل البحر

2- عبور بنی اسرائیل (قوم موسی) از همان دریایی بود که فرعونیان در آن غرق شدند .

و جوزنا ببنی إسرئیل البحر

«ال» در «البحر» عهد ذکری است و اشاره به «الیم» در آیه 136 دارد. یعنی بنی اسرائیل را از همان دریا (دریایی که فرعونیان را در آن غرق

کردیم) عبور دادیم.

3 - زمان عبور قوم موسی از دریا، مقارن با غرق شدن فرعونیان در آن دریا بود.

فأغرقهم فی الیم . . . و جوزنا بینی إسرءیل البحر

«جوزنا . . .» عطف است بر آیه 136 (فانتقمنا منهم . . .).

4 - بنی اسرائیل در پی عبور از دریا با مردمی بت پرست مواجه شدند.

فأتوا علی قوم یعکفون علی أصنام لهم

«أتوا» چون به «علی» متعدی شده، متضمن معنای مرور است، یعنی «أتوا قوما مارین علیهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 565

1 - خداوند ، موسی (ع) را پس از عبور بنی اسرائیل از دریا ، برای عبادت و مناجاتی خاص فراخواند .

و وعدنا موسی ثلاثین ليله

به کارگیری کلمه «لילה» (شب)، با وجود اینکه معمولاً در بیان شبانه روز و مانند آن از کلمه «یوم» استفاده می شود، اشاره به این دارد که مواعده خدا با موسی برای عبادت بوده است. و چون موسی در میان قومش نیز عبادت و مناجات داشته، معلوم می شود که این، عبادت و مناجاتی خاص بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 6،16،21،26

6 - قوم موسی پس از عبور از دریا به کمبود آب و غذا مبتلا شدند .

إذ استسقه قومه . . . و أنزلنا عليهم المن والسلوى

16 - قوم موسی پس از عبور از دریا به گرمای سوزان خورشید گرفتار شدند .

و ظللنا عليهم الغمم

21 - دسترسی قوم موسی به غذا های حلال و حرام در پی عبور از دریا

كلوا من طيبت ما رزقنكم

26 - ظهور معجزاتی متعدد (پدید آمدن آب ، سایه ، نزول منّ و سلوی) برای قوم موسی در پی عبورشان از دریا

فانجست . . . ظللنا عليهم الغمم و أنزلنا عليهم المن والسلوى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 1،12

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را در حالی که در معرض هجوم فرعون و سپاهیان قرار داشتند ، از دریا عبور داد .

و جوزنا بنی اسرائیل البحر فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

12 - « عن ابی جعفر (ع) فی قوله : « و جاوزنا بنی اسرائیل . . . » . . . فخرج موسی بنی اسرائیل و أتبعهم فرعون . . . فدعا موسی ربه فأوحى الله إليه : أن اضرب بعصاك البحر فضربه فانفلق البحر فمضى موسى وأصحابه حتى قطعوا البحر . . . فلما توسط فرعون و من معه

أمر الله البحر فانطبق عليهم فغرقهم أجمعين . . . ؛

از امام باقر (ع) درباره سخن خدا که می فرماید: «بنی اسرائیل را از دریا عبور دادیم . . .» روایت شده است: موسی (ع) بنی اسرائیل را بیرون برد و فرعون آنان را تعقیب کرد . . . پس موسی (ع) پروردگار خود را خواند. خداوند به او وحی کرد که عصای خود را به دریا بزن. موسی (ع) عصا را به دریا زد؛ آن گاه دریا شکافته شد و موسی (ع) و اصحابش از دریا گذشتند . . . در آن هنگام فرعون و همراهانش به وسط دریا رسیده بودند که خداوند فرمان داد تا امواج آب آنان را در کام خود فرو برد و [بدین ترتیب] همه آنان را غرق کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 11

11 - تمام بنی اسرائیل از یک راه در دریا عبور داده شدند . *

فاضرب لهم طریقاً فی البحر

ص: 566

چنانچه مراد از «طریقاً» جنس نباشد، بر وحدت راه دلالت خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 1

1 - موسی (ع) به فرمان خداوند، بنی اسرائیل را شبانه از مصر کوچ داد و از دریا گذراند.

أسر بعبادی... فأتبعهم

حرف «فاء» در «فأتبعهم» فصیحه است؛ یعنی، از یک سری جملات محذوف قبل از خود حکایت می کند. حاصل آن جملات این است که موسی (ع) بنی اسرائیل را از مصر کوچ داد و فرعونیان نیز از حرکت آنان آگاه شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 65 - 2، 1

1 - نجات یافتن موسی (ع) و همراهان وی (بنی اسرائیل) از شرّ فرعونیان، با عبور از دریا به اراده الهی بود.

و أنجینا موسی و من معه أجمعین

2 - موفق شدن همه همراهان موسی به عبور از دریا

و أنجینا موسی و من معه أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 66 - 1

1 - غرق شدن فرعون و سپاهیانش، پس از عبور کامل بنی اسرائیل از دریا

و أنجینا موسی و من معه أجمعین . ثم أغرقنا الآخرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 3

3- اطمینان بخشی خداوند به موسی (ع) و بنی اسرائیل، در به سلامت عبور کردن آنان از دریا و غرق شدن فرعونیان

و اترك البحر رهواً إثمهم جند مغرقون

هر چند عبارت «واترک . . .» معنای فرمان را در خود نهفته دارد؛ اما قرین شدن «رهوًا» می نمایاند که خداوند با بیان این صفت، در صدد اطمینان بخشی و ایجاد آرامش در روح موسی (ع) و اطرافیان آن حضرت بود.

480- عبور بنی اسرائیل از دریای سرخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 8

8- ایجاد راهی خشک در عمق دریای سرخ برای عبور بنی اسرائیل ، از مأموریت های موسی (ع)

فاضرب لهم طریقاً فی البحر یبسا

ص: 567

«اضرب لهم..»، یعنی برای آنان راهی را ایجاد کن. «ییس» به معنای خشک است. «ال» در «البحر» عهد ذهنی و اشاره به دریای مشخصی است که در مسیر هجرت قرار داشت. گروهی از مفسران آن را دریای سرخ و برخی رود نیل دانسته اند.

481- عبور بنی اسرائیل از رود نیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 8

8 - ایجاد راهی خشک در عمق دریای سرخ برای عبور بنی اسرائیل ، از مأموریت های موسی (ع)

فاضرب لهم طریقاً فی البحر یساً

«اضرب لهم..»، یعنی برای آنان راهی را ایجاد کن. «ییس» به معنای خشک است. «ال» در «البحر» عهد ذهنی و اشاره به دریای مشخصی است که در مسیر هجرت قرار داشت. گروهی از مفسران آن را دریای سرخ و برخی رود نیل دانسته اند.

482- عبور بنی اسرائیل از رود نیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 6, 2, 1

1- دستور خداوند به موسی (ع) و بنی اسرائیل ، در عبور از نیل و وانهادن رود آرام و فروهشته به حال خویش

و اترك البحر رهواً

«رهوا»، به معنای حالت آرام و یا گودی و شکافتگی شیء است.

2- عبور بنی اسرائیل از رود نیل ، در شرایط آرامش و حرکت رهوار آب *

و اترك البحر رهواً

احتمال دارد که تعبیر «رهواً» اشاره به حرکت آرام رود داشته باشد که عبور را آسان می سازد. بر خلاف حرکت سیل آسا و پرخروش جریان رود در شرایط خاص جوی که عبور را مشکل می سازد.

6- لشکر فرعون ، در تعقیب بنی اسرائیل پس از عبور آنان از نیل

و اترك البحر رهواً انهم جند مغرقون

تعقیب، از واژه «جند» استفاده شده است.

483- عَجَب بَنِي إِسْرَائِيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 4

4- هشدار خداوند به بنی اسرائیل به خاطر سرکشی و برتری طلبی بزرگ آنان

ص: 568

وقضینا إلی بنی اسرائیل . . . ولتعلن علواً کبیراً

مراد از «لتعلن» به قرینه «لتفسدن فی الأرض» و نیز به قرینه آیه بعد - که در آن عکس العمل خداوند با این عمل بنی اسرائیل بیان شده است - برتری طلبی است و نه برتری یافتن اجتماعی.

484- عجز بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 61 - 4

4- ناتوانی مشهود بنی اسرائیل از مقابله با سپاه فرعون

قال أصحاب موسی إنا لمدرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 18 - 2

2- بنی اسرائیل ، گرفتار سلطه فرعونیان و ناتوان از رها ساختن خویش

أن أدوا إلی عبادة الله

مصدق مورد نظر از «عبادالله» ممکن است بنی اسرائیل باشد.

485- عذاب بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 55 - 14

14 - داستان تقاضای رؤیت خدا و اظهار ناباوری بنی اسرائیل به سخنان موسی (ع) و فرود آمدن صاعقه بر آنان ، داستانی آموزنده و شایسته به خاطر داشتن

و إذ قلتم یموسی لن نؤمن لك . . . و أنتم تنظرون

«إذ قلتم» عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است؛ یعنی: «اذکروا إذ قلتم . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 16

16 - جاودانگی عذاب بنی اسرائیل به خاطر عصیان گری ، تجاوزپیشگی ، ترک نهی از منکر ، و پذیرش ولایت کافران

ذلک بما عصوا و كانوا یعتدون. كانوا لایتناھون ... و فی العذاب ہم خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 8,9

ص: 569

8 - موسی (ع) ، نگران شمول عذاب الهی بر همه قوم خویش *

و اکتب لنا فی هذه الدنيا حسنه و فی الاخره . . . قال عذابی أصیب به من أشاء

به نظر می رسد تقاضای موسی(ع) با جمله «و اکتب لنا . . .» و تعلیل آن با جمله «إنا هدنا إلیک»، ناشی از واقعه ای است که در آیه قبل بیان شد و آن عبارت بود از هلاکت همه همراهان به سبب سفاهت گروهی از ایشان. گویا موسی(ع) از آن واقعه چنین برداشت کرد که با گناه گروهی از بنی اسرائیل همه آنان در خطر نابودی خواهند بود و لذا نگران شد و از خدا چنین تقاضایی کرد.

9 - خداوند با بیان عدم تقدیر عذاب بر همگان و جریان آن بر اساس مشیت خویش ، موسی (ع) را از نگرانی شمول عذاب بر همه بنی اسرائیل رها ساخت .

قال عذابی أصیب به من أشاء و رحمتی وسعت کل شیء

جمله «عذابی أصیب به من أشاء» در مقابل «و رحمتی وسعت کل شیء»، بیانگر این است که خداوند خواهان عذاب همگان نخواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 4

4 - خداوند گروهی از بنی اسرائیل را به دلیل تمردشان (طلب آمرزش نکردن و به جان آن سخنی دیگر گفتن) به عذاب آسمانی گرفتار ساخت .

فأرسلنا علیهم رجزاً من السماء بما كانوا یظلمون

486- عذاب دنیوی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 55 - 13

13 - قوم موسی ، در پی تقاضای رؤیت خدا ، شاهد فرود آمدن صاعقه بر خود بودند .

فأخذتکم الصعقه و أنتم تنظرون

مفعول «تنظرون» (نگاه می کردید) فرود آمدن صاعقه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 5

5 - بنی اسرائیل در خطر گرفتار آمدن به عذاب های دنیوی (ذلیل گشتن ، مطرود شدن و . . .) در صورت ایمان نیاوردن به قرآن و انجام ندادن اعمال صالح

و لقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبب فقلنا لهم کونوا قرده خستین

در آیات گذشته (از 41 تا 45 و نیز آیه 62) خداوند بنی اسرائیل را به ایمان و تصدیق قرآن و انجام اعمال صالح دعوت کرد و در آیه مورد بحث سرگذشت شوم اسحاب سبت را یادآور شد تا هشدار می باشد به آنها که مبادا با سرپیچی از دعوت خدا و فرمانهای او، به سرنوشتی همانند اصحاب سبت گرفتار آیند.

ص: 570

487- عذاب عصیانگران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 4,5

4 - خداوند گروهی از بنی اسرائیل را به دلیل تمردشان (طلب آمرزش نکردن و به جان آن سخنی دیگر گفتن) به عذاب آسمانی گرفتار ساخت .

فأرسلنا عليهم رجلاً من السماء بما كانوا يظلمون

5 - عذاب نازل شده بر متمردان بنی اسرائیل ، سزای گناهان پیشین آنان و گناه رعایت نکردن آداب مقرر شده برای ورود به بیت المقدس

فبدل الذين ظلموا منهم ... فأرسلنا عليهم رجلاً من السماء بما كانوا يظلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از ظلم و گناه در «بما كانوا يظلمون» غیر از گناهی باشد که جمله «فبدل ...» بیانگر آن است. بنابراین تفریع «فأرسلنا ...» بر «فبدل ...» می رساند که عذاب به خاطر تبدیل فرمان الهی بوده و «باء» سببیه در «بما كانوا ...» می رساند که عذاب به سبب ظلم و گناه سابق بنی اسرائیل بوده است. یعنی گناه تبدیل، به ضمیمه گناهان سابق باعث ارسال عذاب بر آنان شد.

488- عصیان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 2

2 - گروهی از بنی اسرائیل حکم خداوند را پاس نداشتند و تعطیلی روز شنبه را شکستند .

و لقد علمتم الذين اعتدوا منكم في السبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 74 - 3

3 - قساوت قلب بنی اسرائیل ، نتیجه لجاجت ها ، بهانه جویی ها و عصیانگری های آنان بود .

قالوا أتتخذنا هزواً ... ثم قست قلوبكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 24

24 - شکستن پیمان های الهی و تمرد از فرمان های خدا ، عادت روزمره بنی اسرائیل است .

وَأَنْتُمْ مَعْرُضُونَ

برخی از مفسران برآنند که جمله «وَأَنْتُمْ مَعْرُضُونَ» (شما) [از عهدها و پیمانها [رویگردان هستید] جمله معترضه است و اشاره به این معنا دارد که: بنی اسرائیل نه تنها پیمانهای یاد شده را شکستند بلکه رویه و عادت آنها چنین است که به عهدها و پیمانها

ص: 571

پایبند نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 12،13

12 - قوم موسی ، علی رغم اظهار پذیرش تورات و پیشمانشان بر گوش سپاری به فرمان های خدا و موسی (ع) ، تمرد کرده و عصیانگر شدند .

قالوا سمعنا و عصینا

13 - قوم موسی ، آشکارا و علنی و بدون هیچ پرده پوشی ، از فرمان های تورات و موسی (ع) سرپیچی کردند .

قالوا سمعنا و عصینا

بعید به نظر می رسد که قوم موسی در پاسخ به پیروی از فرمانهای خدا و موسی(ع) - خصوصاً با قرار گرفتن طور بر بالای سر ایشان - اظهار کنند که «ما نافرمانی می کنیم». بنابراین «قالوا سمعنا و عصینا» بیان می دارد که اظهار اطاعت کردند و در عمل نافرمانی کردند، ولی از آن جا که نافرمانی اینان بسیار علنی و بدون پرده پوشی بوده، گویا به زبان آوردند که ما عصیان می کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 211 - 1

1 - تخلف و انحراف بنی اسرائیل ، علی رغم ارائه آیات روشن و معجزات الهی به آنان

کم اتیناهم من ایه بینه و من یبدل نعمه الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 11،14،15،32

11 - کسانی که فقط یک کف از آب نهر نوشیدند ، از لشکر طرد نشدند ؛ گر چه منسوب به طالوت نیز نبودند .

فمن شرب منه فلیس منی و من لم یطعمه فانه منی الا من اغترف غرفة بیده

کلمه «الاً» استثنای از «فمن شرب» است؛ بنابراین لشکر طالوت به سه گروه تقسیم می شوند: نوشندگان، آنانکه نچشیدند و کسانی که تنها مُستی از آب برگرفتند. حکم گروه اول و دوم روشن است؛ ولی گروه سوم چون آب را چشیده اند، «منی» صدق نمی کند و به دلیل اینکه سیراب نشده اند، «لیس منی» نیز صدق نمی کند.

14 - بیشتر لشکریان طالوت علی رغم منع وی ، از آب نهر نوشیدند و در امتحان الهی موفق نشدند .

15 - عدم تغيير عزم طالوت در پيكار با متجاوزان ، على رغم نافرمانى بيشتتر لشكريان و طرد آنان از سوى وى

فشرَبوا منه الا قليلا منهم فلما جاوزه

32 - ناتوانان از همراهى با طالوت پس از گذشتن از نهر ، همانهاى بودند كه يك كف ، آب نوشيدند .

الا من اعترف غرغه بيده .. قالوا لا طاقه لنا

امام باقر (ع) درباره آيه مزبور فرمود: .. قال الدين اعترفوا: «لا طاقه لنا اليوم بجالوت» ...

كافى، ج 8، ص 316، ح 498؛ نورالثقلين، ج 1، ص 251، ح 996.

ص: 572

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 13 - 15

15 - بنی اسرائیل بخش مهمی از دستورات الهی را کنار گذاشته و بدان عمل نکردند .

و نسوا حظاً مما ذكروا به

بسیاری از مفسران بر آنند که نسیان در این آیه به معنای نادیده گرفتن است، چنانچه در «لسان العرب» آمده: «النسیان: الترك». و مؤید این معنا مذمت خداوند از نسیان کنندگان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 22 - 1

1 - تأکید بنی اسرائیل بر کناره گیری از نبرد با زورگویان سرزمین مقدس ، علی رغم فرمان موسی (ع)

قالوا یموسی ان فیها قوماً جبارین و انا لن ندخلها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 23 - 10،11

10 - قوم موسی (ع) ، مردمی گستاخ و بی پروا در برابر خداوند

قال رجالان من الذین یخافون

«من الذین یخافون» می تواند اشاره به این باشد که قوم موسی (ع) به جهت ترسیدن از خداوند، فرمان موسی (ع) را اطاعت نکردند.

11 - گستاخی و بی پروایی قوم موسی (ع) در برابر خداوند ، زمینه سرپیچی آنان از فرمان موسی (ع) (ورود به سرزمین مقدس و مبارزه با جباران)

إنا لن ندخلها .. قال رجالان من الذین یخافون انعم الله علیهما ادخلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 24 - 11،3،1

1 - اصرار و تأکید بنی اسرائیل بر کناره گیری از پیکار با زورگویان سرزمین مقدس ، علی رغم فرمان موسی (ع)

قالوا یموسی إنا لن ندخلها ابداً

3- بی اعتنایی قوم موسی (ع) به فراخوانی یوشع و کالب برای یاری موسی (ع) در مبارزه با جباران

ادخلوا علیهم الباب .. قالوا یموسی إنا لن ندخلها

بنی اسرائیل پس از شنیدن سخنان یوشع و کالب، حضرت موسی (ع) را مخاطب قرار دادند تا بی اعتنایی و بی توجهی خود را به دعوت آن دو نفر اعلام کرده باشند.

11- بنی اسرائیل، با اعلام کناره گیری از نبرد، خواستار معجزه موسی (ع) و امداد خاص الهی برای فتح سرزمین مقدس

فاذهب انت و ربک فقتلا

امدادهای الهی و معجزات موسی (ع) برای نابودی فرعونیان در حضور بنی اسرائیل، می تواند مؤید این احتمال باشد که مراد از «اذهب» .. «توقع و درخواست امداد خداوند و معجزه موسی (ع) برای نابودی جباران است، به گونه ای که نیاز به جهاد و مبارزه نباشد.

ص: 573

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 10، 12، 3

3 - شکایت موسی (ع) به پیشگاه پروردگار ، از تمرد بنی اسرائیل در مبارزه با جباران

قال رب انی لا املک الا نفسی و اخی

10 - بنی اسرائیل ، قومی فاسق به خاطر لجاجت و تمردشان در برابر فرامین موسی (ع)

و بین القوم الفسقین

12 - تمرد و گناه بنی اسرائیل ، موجب نفرین موسی (ع) بر آنان

فافرق بیننا و بین القوم الفسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 26 - 17، 18، 15، 14، 12، 5، 4

4 - سرگردانی قوم موسی (ع) در بیابان ، پیامد و کیفر فسق و سرپیچی آن از فرمان موسی (ع)

إنا لن ندخلها .. یتیهون فی الارض

5 - زمان سرپیچی قوم موسی (ع) از فرمان وی ، سرآغاز سرگردانی چهل ساله آنان و محرومیت از تسلط بر قدس

إنا لن ندخلها .. اربعین سنه یتیهون فی الارض

12 - پرهیز از تأسف و اندوه بر گناهکاران بنی اسرائیل ، فرمان خداوند به موسی (ع)

فلاتأس علی القوم الفسقین

14 - قوم موسی ، مردمانی فاسق و نافرمان

إنا لن ندخلها .. فلاتأس علی القوم الفسقین

15 - لجاجت قوم موسی در برابر فرمان های وی ، نشانه فسق آنان

إنا لن ندخلها .. فلاتأس علی القوم الفسقین

16 - رأفت و مهربانی موسی (ع) نسبت به قوم خود ، علی رغم نافرمانی و گناه آنان

«فلاتأس» از ماده «اسی» به معنای حزن و اندوه است. بر حذر داشتن موسی (ع) از تأسف بر بنی اسرائیل، دلالت بر وقوع تأسف و یا انتظار وقوع آن دارد و در هر حال، نشانه عطوفت موسی (ع) نسبت به آنان است.

17 - سرگردانی قوم موسی در سرزمینی به مساحت چهار فرسخ در مدت چهل سال، تاوان نافرمانی آنان در برابر موسی (ع)

ادخلوا الارض المقدسه .. قال فانها محرمة عليهم اربعین سنه یتیهون فی الارض

از امام باقر (ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: فلما ابوا ان یدخلوها حرمة الله علیهم فناهوا فی اربع فراسخ اربعین سنه ...

اختصاص منصوب به شیخ مفید، ص 265; تفسیر برهان، ج 1، ص 456، ح 1.

18 - سرگردانی بنی اسرائیل در پی سرپیچی از فرمان موسی (ع) با چرخیدن زمین به هنگام سفر شبانه آنان و بازگردانده شدن به محل سکونت اولیه خویش

قال فانها محرمة عليهم اربعین سنه یتیهون فی الارض

از امام صادق (ع) در بیان کیفیت سرگردانی بنی اسرائیل روایت شده: ... اذا كان العشاء و اخذوا فی الرحیل ... اذا ارتحلوا و استوت

ص: 574

بهم الارض قال الله للارض ديرى بهم فلايزالوا كذلك ... فاذا اصبحوا اذا ابنتهم و منازلهم التى كانوا فيها بالامس

تفسير عياشى، ج 1، ص 305، ح 74؛ نورالثقلين، ج 1، ص 608، ح 116.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مانده - 5 - 78 - 13

13 - مردم ايله (گروهى از بنى اسرائيل)، مورد لعن حضرت داود، به دليل عصيان در برابر خدا درباره شنبه

لعن الذين كفروا من بنى اسرئيل على لسان داود

از امام باقر(ع) در توضيح آيه فوق روايت شده: اما داود فلعن اهل ايله لما اعتدوا فى سبتهم . . .

تفسير تبيان، ج 3، ص 609؛ نورالثقلين، ج 1، ص 661، ح 315.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مانده - 5 - 79 - 7

7 - بنى اسرائيل مردمانى آلوده به منكرات و گستاخ در برابر منهيات و محرمات دين

كانوا لايتناهون عن منكر فعلوه

بدان احتمال كه «لايتناهون» به معنای «لاينتهون» باشد يعنى بنى اسرائيل دست از كار زشت بر نمى داشتند و به نهيها و هشدارها ترتيب اثر نمى دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مانده - 5 - 80 - 16

16 - جاودانگى عذاب بنى اسرائيل به خاطر عصيان گرى، تجاوزپيشگى، ترك نهى از منكر، و پذيرش ولايت كافران

ذلك بما عصوا و كانوا يعتدون. كانوا لايتناهون ... وفى العذاب هم خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

27 - قوم موسی با بهره‌گیری از خوراکی‌های ناپاک از دستور خداوند سرپیچی کردند .

كلوا من طيبات ما رزقناکم و ما ظلمونا و لکن کانوا أنفسمهم یظلمون

چنانچه اطلاق ستمگری بر قوم موسی (کانوا أنفسمهم یظلمون) در ارتباط با جمله «كلوا من طيبات ...» بیان شده باشد، مراد از ستمگری آنان، استفاده از خوراکیهای حرام و ناپاک است؛ ولی چنانچه جمله «و ما ظلمونا و لکن ...» در ارتباط با نعمتهای متعددی باشد که در آیه مطرح شده، مراد از ستمگری ایشان، ناسپاسی در برابر آن نعمتهاست. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

29 - قوم موسی با ناسپاسی و تخلف از دستورات خداوند هیچ‌زیانی را متوجه ساحت قدس او نکردند .

و ما ظلمونا

30 - ناسپاسی قوم موسی و تمرد ایشان از فرمان‌های خدا، ستمی بود که آنان بر خود روا داشتند .

وقطّعنهم ... و ما ظلمونا و لکن کانوا أنفسمهم یظلمون

ص: 575

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 4,5

4- هشدار خداوند به بنی اسرائیل به خاطر سرکشی و برتری طلبی بزرگ آنان

و قضینا إلی بنی اسرائیل . . . و لتعلنّ علوّاً کبیراً

مراد از «لتعلنّ» به قرینه «لتفسدنّ فی الأرض» و نیز به قرینه آیه بعد - که در آن عکس العمل خداوند با این عمل بنی اسرائیل بیان شده است - برتری طلبی است و نه برتری یافتن اجتماعی.

5- پیشگویی تورات درباره سرکشی بزرگ و برتری جویی حتمی بنی اسرائیل در زمین

و قضینا إلی بنی اسرائیل فی الکتب . . . و لتعلنّ علوّاً کبیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 13

13- دومین هجوم نیروهای فاتح مسجدالاقصی بر بنی اسرائیل فسادگر و سرکش ، هجومی توفنده و ویرانگر

و لیبتروا ما علوّاً تتبیراً

«تتبیر» به معنای اهلاک است و آوردن مفعول مطلق (تتبیرا) - که برای تأکید است - إشعار به سختی هجوم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 91 - 1

1 - بنی اسرائیل از پذیرش فرمان های هارون و توبه از گوساله پرستی ، سرباز زدند .

فاتبعونی و اطیعوا امری . . . قالوا لن نبرح علیه عکفین

«لن نبرح»؛ یعنی، «لاانزال» (پایدار می مانیم) و «عاکف» به کسی گفته می شود که به چیزی توجه کرده و خود را به تعظیم آن وادار سازد (مفردات راغب).

489- عصیانگران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - گروهی از بنی اسرائیل زمان داود و عیسی عصیان پیشه و تجاوزگر بودند .

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل . . . ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

11 - گرفتاری کافران بنی اسرائیل به لعنت داود و عیسی (ع) ، برخاسته از عصیان پیشگی و تجاوزگری آنان

لعن الذین کفروا . . . ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

در برداشت فوق «ذلک» اشاره به «لعنت» گرفته شده است.

ص: 576

490- عطایای خدا به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 16 - 1

1 - اعطای کتاب آسمانی ، حکومت و نبوت به بنی اسرائیل از سوی خداوند

ءاتینا بنی إسرءیل الکتب و الحکم و النبوءه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 17 - 1

1 - اعطای دلایل آشکار از سوی خداوند به بنی اسرائیل ، درباره شریعت موسی

وءاتینهم بیئت من الأمر

«من» در «من الأمر» می تواند به معنای «فی» باشد و کلمه «الأمر» اشاره به کتاب و شریعت موسی (ع) داشته باشد.

491- عفو از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 52 - 4,5 - 1

1 - خداوند ، گناه گوساله پرستی بنی اسرائیل را مورد عفو خویش قرار داد .

ثم عفونا عنکم من بعد ذلک

4 - آمرزش گناه ارتداد و گوساله پرستی بنی اسرائیل ، از نعمت های بزرگ خداوند بر آنان

ثم عفونا عنکم من بعد ذلک

چون آیه های این بخش از سوره، در صدد بیان نعمتهای الهی به بنی اسرائیل است، مفاد جمله «عفونا عنکم» نیز به منظور بیان نعمت ایراد شده است و از آن جا که این معنا با حرف «ثم» به دیگر نعمتها عطف گردیده، اشاره به رتبه برتر نعمت آمرزش نسبت به نعمتهای دیگر دارد.

5 - امتنان خدا بر بنی اسرائیل به خاطر آمرزش گناه گوساله پرستی ایشان

ثم عفونا عنکم من بعد ذلک

روشن است که عفو از گناه پس از ارتکاب آن است. بنابراین «من بعد ذلک» بیانگر زمان آمرزش نخواهد بود؛ بلکه اشاره به این معنا دارد که: بنی اسرائیل استحقاق آمرزش را نداشت، ولی مع ذلک خداوند بر آنان تفضل کرده و گناهشان را بخشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 27,28,29

27 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور به عفو و گذشت از خطاهای بنی اسرائیل و ترک هرگونه تعرض نسبت به آنان

فاعف عنهم و اصفح

بنابر اینکه ضمیر «عنهم» به همه بنی اسرائیل برگردد.

28 - وجود گروهی متعهد در میان بنی اسرائیل ، دلیل امر الهی به عفو و مدارای پیامبر (صلی الله علیه و آله) با همه آنان

ص: 577

إلا قليلا منهم فاعف عنهم و اصفح

تفریع عفو با کلمه «فاء» بر جمله «و لا تزال .. الا قليلا منهم»، اشاره به برداشت فوق دارد.

29 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور عفو و گذشت از غیر خائنان بنی اسرائیل

فاعف عنهم و اصفح

بنابر اینکه مراد از ضمیر در «عنهم»، تنها گروه غیر خائن باشد.

492- عقاید بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 50 - 8

8 - وجود اعتقاد به خداوند و تورات و احکام آن، در میان بنی اسرائیل، در عصر حضرت عیسی (ع)

و لاجلّ لکم بعض الذی حرّم علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 6

6 - بنی اسرائیل، مدّعی حرمت برخی از خوردنی ها و انتساب آن به تورات

کل الطّعام کان حلالا لبنی اسرائیل .. قل فأتوا بالتوریه فاتلوها

493- عقیده باطل بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 89 - 3

3 - توییح و سرزنش بنی اسرائیل از سوی خداوند، به جهت عقیده کور و نسنجیده آنان به معبود بودن گوساله سامری

أفلا یرون ألا یرجع إلیهم قولاً

استفهام در «أفلا یرون» برای انکار توییحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- وجود باور های افراطی و غلوآمیز درباره عیسی (ع)، در عصر خود آن حضرت *

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبِّكُمْ

تأکید بر تعبیر «رَبِّي»، می تواند در راستای تخطئه گرایش ها و باورهای غلوآمیز مردم آن زمان باشد.

ص: 578

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 48 - 11, 12

11 - توهم وجود یارانی که آدمی را از عذاب قیامت نجات دهند و یا گناه او را بر عهده بگیرند، از پندار های باطل بنی اسرائیل

واتقوا يوماً لا تجزی نفس عن نفس شیئاً... و لاهم ینصرون

12 - گناه کردن به خیال پذیرش شفاعت و یا پذیرفته شدن عوض و بدل برای رهایی از عذاب قیامت، از پندار های باطل بنی اسرائیل

واتقوا يوماً... ولا یقبل منها شفعه و لایؤخذ منها عدل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 13

13 - قوم موسی معتقد به ربوبیت و حاکمیت خداوند بر طبیعت

فادع لنا ربک ینخرج لنا مما تبت الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 5, 7, 8

5 - اتکای قوم موسی به مشیت و خواست خدا، در دستیابی به گاوی که باید ذبح می کردند.

وإنا إن شاء الله لمهتدون

7 - قوم موسی، به وابستگی هدایت آدمی به مشیت و خواست خداوند، باور داشتند.

وإنا إن شاء الله لمهتدون

8 - قوم موسی، مطمئن به استجاب دعا های موسی (ع) و اجابت خواسته های او از درگاه خداوند

قالوا ادع لنا ربک یبین لنا ما هی... ادع لنا ربک یبین لنا ما لونها... ادع لنا

فعل «یبین» در آیه مورد بحث و آیات پیشین مجزوم به شرط مقدر است. کلام با تقدیر آن چنین می باشد: «ادع لنا ربک یبین لنا ان تدع الله یبین؛ از خدا بخواه برای ما بیان کند. اگر تو از خدا بخواهی بیان خواهد کرد». این معنا (اگر بخواهی بیان خواهد کرد) رسای به

برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 123 - 9،10

9 - توهم سودبخشی شفاعت از گنهکاران و یا پذیرفته شدن عوض و بدل برای رهایی از عذاب قیامت ، از پندار های بنی اسرائیل است .

بینی اسرائیل . . . و لایقبل منها عدل و لاتنفعها شفعه

فعل «اتقوا» به قرینه آیات پیشین، خطاب به بنی اسرائیل است. این خطاب خود قرینه وجود چنین افکاری در بین آنان است.

10 - توهم وجود مدافعانی در قیامت که آدمی را از عذاب نجات دهند یا گناه او را بر عهده بگیرند ، از پندار های بنی اسرائیل است .

بینی اسرائیل . . . و اتقوا یوماً لاتجزی نفس عن نفس شیئاً . . . و لاهم ینصرون

ص: 579

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 4,5,6

4 - پندار غلط بزرگان بنی اسرائیل بر سزاوار بودنشان از طالوت برای زمامداری

و نحن احق بالملك منه

5 - سرشناسی و از طبقه اشراف و بزرگان بودن و داشتن ثروت فراوان ، شرط زمامداری ، در پندار بزرگان بنی اسرائیل

و نحن احق بالملك منه و لم يؤت سعة من المال

ظاهراً جمله «نحن احق . . .» سخن ملامت است؛ گویا آنان بدین جهت خود را برای زمامداری سزاوارتر می دانستند.

6 - سرشناسی و از اشراف بودن ، مهمترین ملاک برای زمامداری ، در دیدگاه ملامت بنی اسرائیل *

و نحن احق بالملك منه و لم يؤت سعة من المال

اشراف بنی اسرائیل در مقام بیان ملاک زمامداری، در ابتدا مسأله سرشناسی و ملامت بودن را مطرح نمودند و سپس مسأله ثروت را.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 10,12

10 - خداوند ، در دیدگاه ناصواب قوم موسی ، موجودی جسمانی و دارای حجم *

فاذهب انت و ربك فقتلا

نسبت رفتن و جنگیدن به خداوند با یک تعبیر از او و موسی (ع)، دلالت می کند که آنها خداوند را موجودی همانند موسی (ع) می پنداشتند.

12 - برداشت نادرست قوم موسی از امداد های الهی و شرایط و زمینه های آن *

فاذهب انت و ربك فقتلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 1,3,6,7

1 - مواجه نشدن با آزمایشات الهی ، پندار باطل بنی اسرائیل

و حسبوا الا تكون فتنه

«فتنه» می تواند به معنای آزمون و نیز به معنای عذاب باشد، برداشت فوق بر اساس معنی اول است.

3- اعتماد بنی اسرائیل بر حدس و گمان در بینش ها و اندیشه های دینی

و حسبوا الا تكون فتنه

6- بی پروایی بنی اسرائیل در شکستن پیمان الهی ، تکذیب انبیا و کشتن آنان ، برخاسته از باور آنان به مصونیت از عذاب

فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون. و حسبوا الا تكون فتنه

7- پندار رهایی از مجازات نقض میثاق و تکذیب و کشتن انبیا ، از باور های بی اساس بنی اسرائیل

لقد اخذنا میثاق بنی اسرائیل . . . و حسبوا الا تكون فتنه

در برداشت فوق «فتنه» به معنای عذاب گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 580

17 - باور به توانمندی بنده ای از بندگان (موسی) بر ساختن و تدارک دیدن معبود ، نشانه جهل و بی خردی بنی اسرائیل

اجعل لنا إلهاً .. قال إنكم قوم تجهلون

جمله «اجعل لنا إلهاً» دلالت می کند که بنی اسرائیل از موسی - که خود فردی از بشر است - می خواستند برای آنان خدا و معبود تدارک ببیند. موسی نیز بدین جهت آنان را جاهل شمرد. یعنی این بسیار جاهلانه است که گمان کنید بنده ای از بندگان خدا می تواند معبودی شایسته پرستش بسازد و تدارک ببیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 7

7 - گروهی از بنی اسرائیل در معرفی کردن گوساله زرین به عنوان معبود ، با سامری همراهی و هم کاری داشتند .

عجلاً .. فقالوا هذا إلهكم وإله موسى

فعل جمع «قالوا» می رساند که عده ای در اطراف سامری مجتمع گشته و مرام او را ترویج می کردند. یا این که از گذشته با او هم کاری و هم فکری داشتند و در زمان نمایش دادن گوساله، به ترویج عقیده باطل خود پرداختند.

495- عقیده بنی اسرائیل درباره خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 11

11 - موسی (ع) با جاهلان خواندن استهزای مردم ، پندار قوم خویش را درباره خود ناروا دانست .

قال أعوذ باللّٰه أن أكون من الجاهلین

496- علاقه به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 7

7 - دلپستگی عمیق موسی (ع) به بنی اسرائیل و رنج شدید وی از بردگی و استثمار آنان توسط فرعون

و تلك نعمه تمنّٰها علیّٰ أن عبّدتّ بنی اسرائیل

497- علم بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 77 - 28

ص: 581

28 - قوم موسی (بنی اسرائیل) ، برخوردار از ایمان و معرفت بالا نسبت به معارف الهی

إذ قال له قومه لا تفرح... وابتغ فيما آتاك الله الدار الآخرة... وأحسن... و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 3,5

3 - بنی اسرائیل ، به حقانیت موسی (ع) معرفت و آگاهی داشتند .

وقد تعلمون أنّي رسول الله

5 - بنی اسرائیل ، به رغم آگاهی از رسالت الهی موسی (ع) ، آن حضرت را مورد آزار قرار می دادند .

لم تؤذونني وقد تعلمون أنّي رسول الله إليكم

498- علمای بنی اسرائیل و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 197 - 1

1 - آگاهی و اطلاع عالمان بنی اسرائیل از آمدن قرآن ، خود دلیل حقانیت آن و صدق پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

أولم يكن لهم آية أن يعلمه علموا بني إسرائيل

استفهام در این آیه توییخی است. ضمیر «هم» در «لهم» به مشرکان مکه بازمی گردد و «آیه» خبر «لم يكن» و به معنای دلیل روشن می باشد. «أن يعلمه...» نیز اسم «لم يكن» و ضمیر در آن به خبر «قرآن» یا «خبر نزول آن بر پیامبر» بازمی گردد؛ یعنی، «أولم يكن علم علماء بني إسرائيل بخبر القرآن أو خبر نزوله عليك على سبيل البشارة في كتب الأنبياء الماضين آية للمشركين على صحّة نبوتك».

499- علمای بنی اسرائیل و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 197 - 1

1 - آگاهی و اطلاع عالمان بنی اسرائیل از آمدن قرآن ، خود دلیل حقانیت آن و صدق پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

أولم يكن لهم آية أن يعلمه علموا بني إسرائيل

استفهام در این آیه توییخی است. ضمیر «هم» در «لهم» به مشرکان مکه بازمی گردد و «آیه» خبر «لم يكن» و به معنای دلیل روشن می

باشد. «أن يعلمه...» نیز اسم «لم یکن» و ضمیر در آن به خبر «قرآن» یا «خبر نزول آن بر پیامبر» بازمی‌گردد؛ یعنی، «أولم یکن علم علماء بنی اسرائیل بخبر القرآن أو خبر نزوله علیک علی سبیل البشاره فی کتب الأنبیاء الماضین آیه للمشرکین علی صحّه نبوتک».

ص: 582

500- عمل بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 21

21 - نظارت همه جانبه خداوند بر اعمال و رفتار بنی اسرائیل

والله بصیر بما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 55 - 2

2 - اعمال و رفتار بنی اسرائیل ، همیشه مایه خشم و نگرانی فرعونیان

وإثمهم لنا لغائظون

تعبیر «غائظون» (به صیغه وصف) می تواند بیانگر این مطلب باشد که خشم فرعونیان، تنها به علت حرکت اخیر بنی اسرائیل نبود؛ بلکه معمولاً حرکات بنی اسرائیل مایه خشم و غضب آنان می شده است.

501- عمل به تکلیف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 14

14 - بنی اسرائیل مورد توبیخ و سرزنش خدا، به خاطر تبعیض در برخورد و عمل به دین (عمل کردن به برخی از دستورات تورات و وانهادن برخی دیگر)

أفتؤمنون ببعض الكتب و تكفرون ببعض

مراد از ایمان و کفر در «أفتؤمنون» و «تكفرون» عمل کردن و وانهادن است.

502- عمل صالح بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 147 - 3

3 - اعمال نیک بنی اسرائیل در صورت تکذیب تورات و باور نداشتن قیامت برای آنان سودبخش نخواهد بود .

و الذین کذبوا .. حبطت أعمالهم

مصدق مورد نظر برای «الذین کذبوا ..» با توجه به آیات پیشین، بنی اسرائیل است.

ص: 583

503- عمل علمای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 3,2

2 - عالمان بنی اسرائیل ، خود به آنچه مردمان رابه آن فرا می خواندند ، عمل نمی کردند .

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسکم

3 - عالمان بنی اسرائیل ، مورد نکوهش و سرزنش خداوند به خاطر عمل نکردن به محتوای دعوت های خویش

أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسکم

استفهام در «أتأمرون . . .» استفهام انکار توییحی است.

504- عمل ناپسند بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 15

15 - کردار ناروای بنی اسرائیل علی رغم انتساب آنان به دین یهود ، دلیل کارساز نبودن انتساب ظاهری به ادیان الهی در سعادت انسان

إنّ الذین ءامنو و الذین هادوا .. فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

در آیه قبل بیان شد که «ان الذین . . .» اشاره دارد به این که مجرد انتساب به ادیان الهی در سعادت آدمی کارساز نمی باشد و این آیه به منزله برهانی بر آن حقیقت است، یعنی انتساب یهود و نصارا به یهودیت و نصرانیت چگونه می تواند مایه سعادت آنان باشد با اینکه پیامبران را تکذیب کردند و گروهی از آنان را کشتند؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 17

17 - بسیاری از بنی اسرائیل با شکستن توبه بینش بازیافته خویش را از دست داده و به اعمال ناروا گراییدند .

فعموا و صموا ثم تاب الله علیهم ثم عموا و صموا .. و الله بصیر بما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 79 - 8

8 - ترک نهی از منکر از اعمال زشت و ناپسند گروهی از بنی اسرائیل

کانوا لایتناهون . . . لبس ما کانوا یفعلون

505- عوامل اختلاف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 584

4- اختلاف بنی اسرائیل در مسائل دینی و اجتماعی ، اختلافی آگاهانه و معلول جاه طلبی و تجاوزگری آنان

فما اختلفوا إلا من بعد ما جاءهم العلم بغیا بینهم

«فاء» در «فما اختلفوا» اختلاف بنی اسرائیل را بر «آئینا بنی اسرائیل الكتاب و الحكم...» تقریر کرده است؛ یعنی، ما به بنی اسرائیل هم شریعت دادیم و هم اقتدار و حکومت اما آنان به اختلاف گراییدند. این اختلاف در آیه شریفه مطلق است که می تواند شامل مسائل دینی و اجتماعی (کتاب و حکومت) باشد.

506- عوامل اذیت مؤمنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 10، 12

10 - خودکامگی ، سلطه مداری و خوی اسراف گرانه فرعون ، عامل رویارویی وی با موسی (ع) و آزار و اذیت پیروانش بود .

فما امن لموسی إلا ذریه من قومه علی خوف من فرعون و ملائیمهم أن یفتنهم و إن فرعون ل

12 - خودکامگی و سلطه مداری فرعون ، عامل ایجاد اختناق و خفقان در سرزمین مصر بود .

فما امن .. إلا ذریه ... علی خوف من فرعون و ملائیمهم أن یفتنهم و إن فرعون لعال ف

507- عوامل استعمار بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 6

6- روحیه استکباری و اسرافگری فرعون ، عامل استعمار و تحقیر بنی اسرائیل

من العذاب المهین . من فرعون إنه کان عالیاً من المسرفین

جمله «إنه...» می تواند در مقام تعلیل باشد.

508- عوامل اصلاح بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 12

12- روی کرد عمومی بنی اسرائیل به صلاح و شایستگی ، پس از تحمل مجازات افساد خویش و قبول شکست از مردانی جنگاور

لتفسدن فی الأرض . . . بعثنا علیکم عباداً لنا أُولی بأس شدید . . . ثمّ رددنا لکم ال

قرینه دو آیه بعد «إن عدتم عدنا» دلالت می کند بر اینکه بنی اسرائیل پس از شکست خود، متنبه شده اند و برای همین جهت، خداوند هم آنان را امداد کرده است.

ص: 585

509- عوامل اندوه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 115 - 3

3 - موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان، گرفتار غم بزرگ و مشکلات اندوه بار از سوی فرعونیان

و نَجَّيْنَهُمَا وَ قَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

اندوهی که موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان به آن گرفتار بودند، ناشی از مسائل و مشکلات شخصی نبود؛ بلکه بر اثر تبلیغ رسالت شان در میان فرعونیان به وجود آمده بود.

510- عوامل برتری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 16 - 10

10 - کتاب، حکومت، نبوت و اقتصادی شکوفا، عوامل برتری بنی اسرائیل بر ملت های عصر خویش *

و لَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ... وَ فَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ

«فَضَّلْنَاهُمْ...»، ناظر به نتیجه موهبت هایی است که خداوند در گذشته به بنی اسرائیل عطا کرده بود.

511- عوامل تحقیر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 6

6- روحیه استکباری و اسرافگری فرعون، عامل استعمار و تحقیر بنی اسرائیل

من العذاب المهين . من فرعون إِنَّه كَانَ عَلِيًّا مِنَ الْمُسْرِفِينَ

جمله «إِنَّه...» می تواند در مقام تعلیل باشد.

512- عوامل ذلت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - حکومت فرعون ها در مصر ، آمیخته با فساد ، تباهی و بدبختی مردم آن سرزمین بود .

إِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمَفْسِدِينَ

ص: 586

513- عوامل عبرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 54 - 1

1 - تورات ، مایه هدایت و وسیله پندآموزی و بیداری صاحبان عقل سلیم و خرد ناب از قوم بنی اسرائیل

و أورثنا بنی إسرئیل الکتب . هدی و ذکرى لأولى الألب

«لب» (مفرد «الباب») به معنای عقل خالص و خرد ناب است.

514- عوامل عصیان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 16

16 - تمرد و سرپیچی قوم موسی از فرمان های تورات و دستورات موسی ، برخاسته از شوق آنان به گوساله پرستی بود .

و عصینا و أشربوا فی قلوبهم العجل

جمله «و أشربوا ..» حال معلله است؛ یعنی، بیان می دارد که علت عصیان و نافرمانی یهود، عشقتشان به گوساله پرستی بوده است.

515- عوامل فساد اجتماعی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 16

16 - حکومت فرعون ها در مصر ، آمیخته با فساد ، تباهی و بدبختی مردم آن سرزمین بود .

إنّه کان من المفسدین

516- عوامل فساد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 22

22 - زراندوزی قارون و خودداری وی از پرداختن حقوق مالی ، باعث پیدایش فساد و تباهی در میان بنی اسرائیل بود .

و لا تبغ الفساد فى الأرض

ص: 587

517- عوامل گمراهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 4

4- سامری ، موجب گمراهی بنی اسرائیل در غیاب موسی (ع) شد .

و أضلّهم السامریّ

«سامری» نام شخصی است که از قوم بنی اسرائیل بود و موجب گمراهی آنان گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 5

5- شنیده شدن صدای گوساله از تندیس دست ساز سامری ، مایه فریفتگی بنی اسرائیل و باور به معبود بودن آن شد .

له خوار

ذکر هر یک از اوصاف گوساله، نشانگر دخالت آن در گرایش بنی اسرائیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 92 - 3

3- موسی (ع) ، برادرش هارون را در انحراف بنی اسرائیل و گرایش آنان به گوساله پرستی ، مقصر دانست .

قال يهرون ما منعك إذ رأيتهم ضلّوا

«ما منعك...» استفهام انکاری است و گویای اعتراض موسی (ع) به هارون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 93 - 4

4- هارون (ع) ، متهم به مخالفت با فرمان های موسی (ع) با سکوت و بی تفاوتی در برابر انحراف بنی اسرائیل

ما منعك .. أفعصيت أمري

«أفعصيت...» خطاب موسی (ع) به هارون (ع) است. ظاهر آیه چنین دلالت دارد که عصیان هارون از دستورات موسی (ع)، لااقل به

عنوان اتهام از جانب موسی (ع) مطرح بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 3

3 - هارون (ع) ، دارای مسؤولیت در قبال گمراه شدن بنی اسرائیل و گوساله پرستی آنان ، از دیدگاه موسی (ع)

یهرن ما منعک .. لاتأخذ بلحیتی و لابرأسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 95 - 2

ص: 588

2- پرسش از انگیزه و هدف سامری در ساختن گوساله زرّین و گمراه ساختن مردم، از موارد بازخواست موسی (ع) از سامری

فما خطبک یسمری

«خطب» - نزد برخی لغت دانان - به معنای «سبب الأمر» است (لسان العرب). زمخشری آن را به معنای «طلب» دانسته است. در نتیجه «ماخطبک»؛ یعنی، سبب کار تو یا مطلوب و خواسته تو چه بوده است؟ معانی «شأن» و «أمر» نیز از جمله معانی ذکر شده برای این کلمه است (قاموس).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 96 - 6

6 - ارتداد سامری، سبب انحراف بنی اسرائیل بود.

فنبذتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 5

5 - نقش جدی درباریان و اطرافیان فرعون، در انحراف و گمراهی مردمان

و لقد أرسلنا موسیٰ بآیتنا إلیٰ فرعون و ملأیه

از این که «ملأ» در برنامه تبلیغی موسی (ع) هم طراز فرعون قرار گرفته اند، نقش اساسی آنان در انحراف مردم به دست می آید.

518- عوامل گوساله پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 92 - 3

3 - موسی (ع)، برادرش هارون را در انحراف بنی اسرائیل و گرایش آنان به گوساله پرستی، مقصر دانست.

قال یهرون ما منعک إذ رأیتهم ضلّوا

«ما منعک..» استفهام انکاری است و گویای اعتراض موسی (ع) به هارون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - هارون (ع)، دارای مسؤولیت در قبال گمراه شدن بنی اسرائیل و گوساله پرستی آنان، از دیدگاه موسی (ع)

یهرن ما منعک .. لاتأخذ بلحیتی و لابرأسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - موسی (ع)، پس از توبیخ بنی اسرائیل و برخورد شدید با هارون (ع) با مشاهده دخالت مستقیم سامری در گوساله پرستی بنی اسرائیل، به بازخواست و محاکمه او پرداخت.

ص: 589

قال فما خطبک یسمری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 96 - 8

8- فریب کاری های نفس و جلوه پردازی های نفسانی ، وادار کننده سامری به ایجاد انحراف گوساله پرستی در بنی اسرائیل بود .

و کذلک سؤلت لی نفسی

«کذلک» در این موارد برای تشبیه چیزی به خود آن است. بنابراین مراد سامری از این تشبیه، این است که برای تسویلات نفسانی من، مثالی بهتر از همین تسویل - که دعوت مردم به گوساله پرستی است - وجود ندارد.

519- عوامل مصونیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 13

13 - سنت امهال الهی ، موجب دچار نشدن قوم موسی به عذاب دنیوی

و لولا کلمه سبقت من ربک لقضی بینهم

520- عوامل مغضوبیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 30

30 - بنی اسرائیل ، به خاطر کفرشان به آیات الهی و کشتن پیامبران ، مورد غضب خداوند قرار گرفتند .

ذلک بأنهم کانوا یکفرون بأیت الله و یقتلون النبیین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 9

9 - پیروی بنی اسرائیل از سامری و بی توجهی آنان به وعده الهی ، زمینه ساز گرفتاری آنان به غضب خداوند بود .

و أضلّهم السامریّ . . . أم أردتم أن یحلّ علیکم غضب من ربکم

«أم» در این آیه منقطعه است و مفاد عبارت «أم أردتم» این است که دلیل گوساله پرستی شما، تأخیر وعده نبود؛ بلکه شما به گونه ای عمل کردید که علاقه مندان به غضب الهی عمل می کنند. بنابراین، جمله «أردتم...» استعاره است و نمای کار آنان را نشان می دهد.

ص: 590

521- عوامل ناخشنودی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 8 - 9

9- کافران بنی اسرائیل، ناخرسند از گسترش اسلام و در تلاش برای نابودی آن

یریدون لیطفوا نور الله... و لو کره الکفرون

با توجه به آیات پیشین، به دست می آید که از مصادیق مورد نظر در «و لو کره الکفرون»، بنی اسرائیل می باشد.

522- عوامل نجات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 8

8- پیروزی بنی اسرائیل در آزمون الهی با تحمل رنج ها و سختی ها، موجب تحقق نصرت الهی و نجاتشان شد.

یسومونکم سوء العذاب... و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم. واذ فرقنا بکم البحر

آیه قبل که بیانگر آزمون الهی از بنی اسرائیل و تحمل رنجها و سختیها از سوی آنان بود، توضیح دهنده سببیت بنی اسرائیل در شکافته شدن دریاست؛ یعنی، چون بنی اسرائیل آن گونه عمل کردند شایستگی آن را پیدا کردند که خداوند با شکافتن دریا، آنان را نجات دهد و دشمنانشان را هلاک سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 7

7- فضل و رحمت الهی بر بنی اسرائیل، نجات دهنده آنان از زیان و خسران شد.

فلولا فضل الله علیکم ورحمته لکنتم من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 9

9- نجات بنی اسرائیل از شر فرعون و اطرافیانش، ثمره استقامت و پایداری آنان بود.

فاستقیما... و جوزنا بنی اسرائیل البحر... حتی إذا أدركه الغرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 6

6- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان ، نعمت چشمگیر و به یاد ماندنی خداوند بر آنان بود .

إذ قال موسى لقومه اذكروا نعمه الله عليكم إذ أنجكم من آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 6

ص: 591

6 - نجات بنی اسرائیل از ستم فرعونیان ، بدون کوچ دادن آنان از مصر و بیرون آوردنشان از جامعه فرعونی ممکن نبود .

فأرسل معنا بنی إسرئیل و لاتعدّبهم

عطف «لاتعدّبهم» بر «أرسل» گویای این نکته است که درخواست «ارسال» به منظور نجات از عذاب و شکنجه است بنابراین، بدون هجرت، امکان رهایی در کار نبوده است.

523- عوامل هدایت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 1

1- خداوند به «موسی (ع)» کتاب آسمانی (تورات) اعطا کرد تا بنی اسرائیل به وسیله آن هدایت شوند .

و ءاتینا موسی الکتب و جعلنه هدی لبنی إسرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 54 - 1

1 - تورات ، مایه هدایت و وسیله پندآموزی و بیداری صاحبان عقل سلیم و خرد ناب از قوم بنی اسرائیل

و أورثنا بنی إسرئیل الکتب . هدی و ذکری لأولی الألب

«لب» (مفرد «الباب») به معنای عقل خالص و خرد ناب است.

524- عهد با بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 13، 8 - 1

1 - میثاق خداوند از بنی اسرائیل بر اطاعت کامل از فرامین او

و لقد اخذ الله میثق بنی إسرئیل

به مقتضای ارتباط این آیه با آیه هفتم، معلوم می شود که خداوند از بنی اسرائیل نیز بر اطاعت کامل پیمان گرفته بود.

8 - پیمان الهی از بنی اسرائیل بر اقامه نماز ، پرداخت زکات ، ایمان به پیامبران و انفاق در راه خدا

و لقد اخذ الله ميثق بنى اسرائيل . . . واقرضتم الله قرضاً حسناً

به نظر می رسد از جمله موارد میثاق و پیمان الهی با بنی اسرائیل، مسائلی است که جمله «لئن اقمتم . . .» آن را بیان می کند.

13 - ایمان به پیامبرانی که بعد از موسی (ع) مبعوث خواهند شد، از مواد پیمان نامه خداوند با بنی اسرائیل

لئن اقمتم الصلوه و ایتیم الزکوه و امانتم برسلی

تأخیر ذکری ایمان به پیامبران و یاری آنان از الزام به اقامه نماز و زکات، بیانگر این معناست که مراد از رسل، پیامبرانی هستند که پس از موسی(ع) مبعوث می شوند. زیرا در واقع، ایمان به آنها و یاری ایشان پس از این است که وجوب نماز و زکات به وسیله موسی(ع) به آنها ابلاغ شده است.

ص: 592

525- عهد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 24

24 - تنها گروهی اندک از بنی اسرائیل ، وفادار به پیمان های الهی ، وارسته از تحریفگری و خیانت و پایبند به دستورات خداوند

فبما نقضهم ميثقهم .. و لا تزال تطلع على خائنه منهم إلا قليلا

«الا قليلا» استثناء از تمامی صفاتی است که درباره بنی اسرائیل بیان شد.

526- عهد بنی اسرائیل با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 5,8

5 - وجود پیمان و عهدی متقابل میان خداوند و بنی اسرائیل

أوفوا بعهدكم

«عهدی»؛ یعنی، پیمان و التزامی که خداوند بر عهده مردمان نهاده است و مراد از «عهدکم» وعده هایی است که خداوند به بندگان خویش داده و خود را به انجام آنها ملتزم دانسته است.

8 - وفای خدا به عهد خویش با بنی اسرائیل ، مشروط به پایبندی آنان به عهد های الهی است .

أوفوا بعهدكم

527- عهد خدا با بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 5,7,8

5 - وجود پیمان و عهدی متقابل میان خداوند و بنی اسرائیل

أوفوا بعهدكم

«عهدی»؛ یعنی، پیمان و التزامی که خداوند بر عهده مردمان نهاده است و مراد از «عهدکم» وعده هایی است که خداوند به بندگان خویش داده و خود را به انجام آنها ملتزم دانسته است.

7- بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) آگاه به عهد و پیمانی که خداوند با آنان داشت .

أوفوا بعهدی أوف بعهدکم

8- وفای خدا به عهد خویش با بنی اسرائیل ، مشروط به پایبندی آنان به عهد های الهی است .

أوفوا بعهدی أوف بعهدکم

ص: 593

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 3

3 - ایمان به قرآن و کافر نشدن به آن ، از عهد های خدا با بنی اسرائیل

أوفوا بعهدی . . . وءامنوا بما أنزلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 1

1 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا حق و باطل را به هم نیامیخته و با ارائه باطل ها ، حق را بر مردم مشتبه نکنند .

و لا تلبسوا الحق بالباطل

«لبس» (مصدر لا تلبسوا) به معنای: آمیختن و نیز مشتبه کردن است. بر اساس معنای اول «باء» در «الباطل» برای تعدیه و بر اساس معنای دوم «با» ی استعانت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 1,3

1 - خداوند ، برای فراگیری تورات و عمل به دستورات آن از بنی اسرائیل پیمان گرفت .

و إذ أخذنا ميثقكم . . . خذوا ما آتيناكم

«ميثاق» به معنای پیمان مؤکد است و جمله «خذوا . . .» بیانگر مورد پیمان می باشد. گرفتن کتابهای آسمانی (خذوا ما آتيناكم) به این معناست که: پذیرفته شوند و به احکام آنها عمل گردد.

3 - هدف از برافراشتن کوه طور بر سر بنی اسرائیل ، پذیرش ميثاق الهی بود .

و إذ أخذنا ميثقكم ورفعنا فوقكم الطور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 6

6 - بنی اسرائیل بر اثر شکستن پیمان الهی ، در آستانه زیانکاری و تباه کردن هستی خویش ، قرار گرفتند .

فلولا فضل الله عليكم ورحمته لکنتم من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 21، 8، 9، 7، 6، 5، 4، 3، 2، 1

1 - بنی اسرائیل ، از ناحیه خداوند عهد ها و پیمانهایی را بر عهده داشتند .

و إذ أخذنا میثق بنی اسرائیل

2 - پرستش خدای یگانه و پرهیز از پرستش غیر او ، از عهد ها و پیمان های خداوند با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا میثق بنی اسرائیل لاتعبدون إلا الله

3 - احسان به پدر و مادر ، خویشان ، یتیمان و درماندگان ، از جمله پیمان های خداوند با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا میثق بنی اسرائیل لاتعبدون إلا الله وبالولدين إحساناً و ذی القربى و ا

ص: 594

«إحساناً» مفعول مطلق برای فعل محذوف «تحسنون» یا «احسنوا» می باشد. کلمات «ذی القربی و...» عطف بر «الوالدین» است.

4- با مردمان به نیکی سخن گفتن و معاشرت نیکو داشتن، از عهد ها و پیمان های خداوند با بنی اسرائیل

وقولوا للناس حسناً

«حسناً» مصدر است به معنای وصف (حَسَنًا = نیکو) این کلمه می تواند صفت برای مفعول مطلق و جانشین آن باشد؛ یعنی: «قولوا للناس قولاً حسناً؛ با مردم سخن نیکو بگویند». در المیزان آمده که جمله مذکور کنایه از معاشرت نیک است.

5- بیان کار های نیک برای مردم (امر به معروف، ارشاد به نیکی ها و...) از عهد های خداوند با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل . . . و قولوا للناس حسناً

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «حسناً» مفعولٌ به برای قولوا باشد. بنابراین «قولوا...»؛ یعنی، نیکیها را برای مردم بگویند و بیان کنید.

6- گفتار نیک و معاشرت نیکو با سایر اقوام و ملت ها، میثاق خدا با بنی اسرائیل

وقولوا للناس حسناً

مراد از «الناس» می تواند همان اسرائیلیان باشد و می تواند اقوام و ملت های دیگر هم باشد. برداشت فوق مبتنی بر دومین احتمال است.

7- بر پا داشتن نماز و پرداختن زکات، از عهد ها و پیمان های خدا با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل . . . و أقيموا الصلوة و آتوا الزكوة

8- آیین بنی اسرائیل، دارای ابعاد اعتقادی، اجتماعی، عبادی و اقتصادی

لا تعبدون إلا الله و بالوالدين إحساناً . . . و آتوا الزكوة

9- داستان پیمان گرفتن خداوند از بنی اسرائیل، داستانی شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل

«إذ» مفعول برای فعل «أذكر» (یاد کن) است. فرمان خداوند به یادآوری، نشانه اهمیت خاص موضوعی است که باید متذکر آن بود.

21- تنها اندکی از بنی اسرائیل به پیمان های الهی وفادار ماندند و به تکالیف دینی عمل کردند .

ثم توليتم إلا قليلاً منكم

1 - بنی اسرائیل ، از ناحیه خداوند عهد ها و پیمانهایی را بر عهده داشتند .

و إذ أخذنا ميثقكم

2 - پرهیز از کشتن و ریختن خون یکدیگر ، از عهد ها و پیمان های خداوند با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثقكم لاتسفكون دماءكم

جمله «لاتسفكون دماءكم» (خون [همکیشان] خود را نریزید) جمله ای خبری است و مراد از آن انشا می باشد؛ یعنی، خونریزی نکنید.

3 - آواره نساختن و بیرون نکردن دیگران از دیار و کاشانه ، از پیمان های خدا با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثقكم . . . لاتخرجون أنفسكم من دياركم

«دار» به معنای خانه است. به شهر و محله نیز «دار» گفته می شود. بنابراین دیار (جمع دار) به معنای خانه ها، شهرها و محله هاست.

5- بنی اسرائیل به عهدهایی که خداوند با آنان داشت معترف بوده، بر آن گواهی می دهند.

و إذ أخذنا ميثقكم .. ثم أقررتم و أنتم تشهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 1

1 - بنی اسرائیل عصر بعثت، علی رغم اعترافشان به پیمان الهی (پرهیز از خونریزی)، همدیگر را می کشتند.

ثم أقررتم .. ثم أنتم هؤلاء تقتلون أنفسكم

کلمه «هؤلاء» در جمله «ثم أنتم هؤلاء» (شما همانانی هستید) اشاره به این معنا دارد که: آنچه را آیه مورد بحث می خواهد بیان کند مربوط به بنی اسرائیل عصر بعثت است و خطابه‌های آیه نظیر خطابه‌های گذشته نیست که صفت گذشتگان را با عنایتی به موجودین نسبت می داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 11، 3

1 - خداوند، برای پذیرش تورات و عمل به دستورات آن از بنی اسرائیل پیمان گرفت.

و إذ أخذنا ميثقكم .. خذوا ما آتيناكم بقوه

ميثاق به معنای پیمان مؤکد است و جمله «خذوا ..» بیانگر مورد ميثاق می باشد. گرفتن کتابهای آسمانی (خذوا ...) به این است که پذیرفته شود و به احکام آن عمل گردد.

3 - پذیرش ميثاق الهی، هدف از برافراشتن کوه طور بر سر بنی اسرائیل بود.

و إذ أخذنا ميثقكم و رفعنا فوقكم الطور

وقوع جمله «رفعنا ..» در میان جمله های «أخذنا ميثاقكم» و «خذوا ما آتيناكم» و بیان نکردن هدف و غایتی برای برافراشتن کوه می نمایاند که: همان پذیرش ميثاق و اطاعت از فرمان الهی (خذوا ...) هدف و غایت برافراشتن کوه باشد. (اقتباس از المیزان)

11 - فهمیدن فرمان های خدا و موسی (ع) و به کار بستن آن فرمان ها، از پیمان های خدا با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثقكم .. و اسمعوا

چون جمله «سمعنا و عصینا» (گوش سپردیم و سرپیچی کردیم) در جواب «اسمعوا» (گوش بسپارید) قرار گرفته است، معلوم می شود مراد از گوش سپاری (اسمعوا) فهمیدن و اطاعت کردن است. متعلق «اسمعوا» به قرینه مقام، فرمانهای خدا و دستورات موسی (ع) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 70 - 1,2

1 - تصدیق رسولان الهی و پیروی از آنان ، میثاق خداوند از بنی اسرائیل

لقد اخذنا میثاق بنی اسرائیل و ارسلنا الیهم رسلا

جمله «و ارسلنا الیهم رسلا» می رساند که مورد میثاق تصدیق رسولان الهی است.

2 - ایمان به خدا و قیامت و انجام اعمال صالح ، پیمان خداوند با بنی اسرائیل

ص: 596

من ءامن بالله و اليوم الآخر و عمل صالحاً .. لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل

به مقتضای این آیه با آیه قبل می توان گفت مورد ميثاق ايمان به خدا و قيامت و انجام عمل صالح است.

528- عهد شکنی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 1,2,4,5

1 - بنی اسرائیل از دستورات تورات اعراض کرده و پیمان الهی را شکستند .

أخذنا ميثقكم .. ثم توليتم من بعد ذلك

«تولی» (مصدر تولیتم) به معنای اعراض کردن است و متعلق آن - به قرینه آیه قبل - پیمان بنی اسرائیل بر پذیرش تورات و عمل به احکام آن می باشد.

2 - پیمان شکنی بنی اسرائیل ، علی رغم مشاهده معجزه ای چون برافراشته شدن کوه ، امری سنگین ، شگفت و نامتوقع بود .

أخذنا ميثقكم و رفعنا فوقكم الطور .. ثم توليتم من بعد ذلك

«ثم» در جمله «ثم تولیتم» حاکی از ترتیب رتبی است؛ زیرا «من بعد ذلك» رساننده ترتیب زمانی می باشد و آن گاه که «ثم» برای ترتیب رتبی به کار رود حکایت از عظمت، شگفتی و .. مضمون جمله بعد دارد.

4 - خداوند ، گناه پیمان شکنی بنی اسرائیل را بخشود .

فلولا فضل الله عليكم و رحمته

شمول فضل و رحمت الهی پس از بیان خطا و گناه، کنایه از عفو و گذشت است.

5 - خداوند ، بنی اسرائیل را - علی رغم پیمان شکنی و اعراضشان از فرامین تورات - مورد تفضل و رحمت خویش قرار داد .

فلولا فضل الله عليكم و رحمته لکنتم من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 20,24

20 - اکثریت بنی اسرائیل با اعراض از تکالیف دینی ، عهد ها و پیمان های الهی را شکستند .

ثم توليتم إلا قليلا منكم و أنتم معرضون

«تولی» و «اعراض» به معنای رویگردانی و مراد از آن سرپیچی و تمرد است. جمله «و أنتم معرضون» چنانچه حال برای فاعل «تولیتم» باشد - به دلیل هم معنا بودن «اعراض» و «تولی» - حال مؤکده است و حکایت از شدت تمرد و سرپیچی بنی اسرائیل دارد.

24 - شکستن پیمان های الهی و تمرد از فرمان های خدا، عادت روزمره بنی اسرائیل است .

و أنتم معرضون

برخی از مفسران برآنند که جمله «و أنتم معرضون» (شما) از عهدها و پیمانها [رویگردان هستید] جمله معترضه است و اشاره به این معنا دارد که: بنی اسرائیل نه تنها پیمانهای یاد شده را شکستند بلکه رویه و عادت آنها چنین است که به عهدها و پیمانها پایبند نیستند.

ص: 597

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 1,2

1 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، علی رغم اعترافشان به پیمان الهی (پرهیز از خونریزی) ، همدیگر را می کشتند .

ثم اقررتم ... ثم اُتتم هؤلاء تقتلون انفسکم

کلمه «هؤلاء» در جمله «ثم اُتتم هؤلاء» (شما همانانی هستید) اشاره به این معنا دارد که: آنچه را آیه مورد بحث می خواهد بیان کند مربوط به بنی اسرائیل عصر بعثت است و خطابه‌های آیه نظیر خطابه‌های گذشته نیست که صفت گذشتگان را با عنایتی به موجودین نسبت می داد.

2 - بنی اسرائیل با بیرون راندن گروهی از همکیشان خود از خانه و دیارشان ، پیمان الهی را نقض کردند .

ثم اُتتم هؤلاء ... تخرجون فریقاً منکم من دیرهم

آیه مورد بحث اشاره به جنگها و خونریزیهایی دارد که پیش از هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مدینه بین طوایف یهود واقع می شد. یهودیان بنی النضیر با بنی قریظه درگیر می شدند؛ هر کدام غالب می شد دیگری را از خانه و کاشانه اش اخراج می کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 12

12 - قوم موسی ، علی رغم اظهار پذیرش تورات و پیشمانشان بر گوش سپاری به فرمان های خدا و موسی (ع) ، تمرد کرده و عصیانگر شدند .

قالوا سمعنا و عصینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 10,20

10 - پایبندی بنی اسرائیل زمان طالوت به پیکار در راه خدا ، مورد تردید پیامبرشان (اشموئیل) بود .

قال هل عسیتم ان کتب علیکم القتال الا تقاتلوا

20 - نافرمانی اکثر بنی اسرائیل زمان طالوت از دستور خداوند به پیکار در راه او ، علی رغم پیشنهاد و درخواست آنان برای پیکار

اذ قالوا لنبی ... فلما کُتب علیهم القتال تولّوا

ظاهراً فاعل محذوف از جمله «کتب علیهم»، الله است که به جهت تعظیم حذف شده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 6

6 - تهدید خداوند به بنی اسرائیل در مورد شکستن پیمان الهی و ترغیب آنان به وفاداری و تعهد

لقد اخذ الله ميثق بني اسرائيل . . . وقال الله اني معكم

بنابر اینکه معیت در آیه مورد بحث، کنایه از علم و قدرت باشد. یعنی خداوند به شما و اعمالتان کاملاً آگاه است؛ اگر به میثاق پایبند بودید به شما پاداش می دهد و اگر تخلف کردید مجازات می شوید و در هر حال مقهور خداوند هستید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 1,4,16

ص: 598

1 - شکستن میثاق الهی از سوی بنی اسرائیل پس از مدتی کوتاه

و لقد اخذ الله ميثق بني اسرائيل .. . فيما نقضهم ميثقهم

کلمه «فاء» در «فبما نقضهم» دلالت می کند به اینکه بین گرفتن پیمان و شکستن آن، زمانی زیادی فاصله نشده است.

4 - گرفتاری بنی اسرائیل به لعن الهی و قساوت قلب ، کیفر پیمان شکنی آنان

فبما نقضهم ميثقهم لعنهم و جعلنا قلوبهم قسیه

16 - شکستن پیمان الهی از سوی بنی اسرائیل ، زمینه تحریفگری و فراموشی بخشی از تذکار های خداوند

فبما نقضهم .. . نسوا حظاً مما ذكروا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 8، 7

7 - بنی اسرائیل ، مردمی پیمان شکن و هواپرست

لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل .. . كلما جاءهم رسول بما لا تهوى انفسهم

8 - بنی اسرائیل با نقض پیمان های الهی و پیروی از هوا های نفسانی ، فاقد پایگاه مطمئن برای اقامه تورات ، انجیل و دیگر معارف الهی

لستم على شيء .. . لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل

بنابر اینکه جمله «لستم على شيء .. .» به این معنا باشد که شما پایگاهی ندارید تا بتوانید تورات و انجیل را اقامه کنید، می توان گفت آیه مورد بحث آن پایگاه را تفسیر می کند ؛ یعنی آن پایگاه عبارت است از تعهد به میثاق الهی و پرهیز از هواپرستی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 24، 6

6 - بی پروایی بنی اسرائیل در شکستن پیمان الهی ، تکذیب انبیا و کشتن آنان ، برخاسته از باور آنان به مصونیت از عذاب

فريقاً كذبوا و فريقاً يقتلون. و حسبوا الا تكون فتنه

24 - هشدار خداوند به بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نسبت به تکرار رفتار پیشینیان خویش (نقض میثاق - تکذیب و قتل انبیا)

لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل . . . و الله بصير بما تعملون

فعل مضارع «يعملون» - على رغم ماضى آوردن فعل هاى گذشته «حسبوا»، «عموا و صموا» -، مى رساند كه جمله «و الله بصير . . .» ناظر بر بنى اسرائيل زمان پيامبر (صلى الله عليه و آله) نيز مى باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - طه - 20 - 86 - 14

14 - موسى (ع)، گوساله پرستان بنى اسرائيل را مردمى عهدشكن توصيف کرده و آنها را به عذاب سخت الهى هشدار داد .

أم أردتم أن يحلّ عليكم غضب من ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - طه - 20 - 87 - 2,3

ص: 599

2- بنی اسرائیل، به پیمان شکنی و تخلف از قول و قرار خود با موسی (ع) معترف بودند.

ما أخلفنا موعداً بملكنا

3- بی اختیار قلمداد کردن خود، از بهانه های بنی اسرائیل برای توجیه پیمان شکنی با موسی (ع) و پذیرش گوساله پرستی در میان خود

ما أخلفنا موعداً بملكنا

«موعداً» مصدر و به معنای «وعد» است. «ملك» نیز مصدر است و مراد بنی اسرائیل، نفی مالک بودن امور خویش است. از همین رو معنای «ما أخلفنا...» چنین می شود: ما از پیمان و وعده تو، به اختیار خود تخلف نکردیم.

529- عهد موسی (ع) با بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 11

11 - موسی (ع) قبل از عزیمت به میقات، توصیه های لازم را به بنی اسرائیل ارائه کرده و قول و قرار های لازم را برای حفظ ایمان، با آنان گذاشته بود.

فأخلفتم موعدي

«موعداً» در این آیه مصدر و به معنای «وعد» است. از این رو «فأخلفتم موعدي»؛ یعنی، شما از وعده و عهد خود با من تخلف کردید. از این جمله برمی آید که موسی (ع) قبل از رفتن به میقات، پیش بینی های لازم را کرده بود و از این نظر حجت را بر بنی اسرائیل تمام نموده بود.

530- عهدشکنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 3

3- خداوند، پیمان شکنان بنی اسرائیل را از رحمت خویش دور ساخت و دل های آنان را از پذیرش حق بازداشت.

فبما نقضهم ميثقهم لعنهم وجعلنا قلوبهم قسية

531- عیسی (ع) در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - حضرت مسیح (ع) در حضور بنی اسرائیل ، خود و تمامی انسان ها را مملوک خدا ، بنده او و تحت تدبیر وی دانست .

یبنی اسرائیل اعبدو اللّٰه ربی و ربکم

ص: 600

532- عیسی (ع) و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 49 - 21، 2، 1

1 - عیسی (ع) ، فرستاده و رسولی از جانب خداوند ، به سوی بنی اسرائیل

و رسولا الی بنی اسرائیل

2- بنی اسرائیل ، مخاطبان اصلی رسالت عیسی (ع) *

و رسولا الی بنی اسرائیل

21 - مخاطبان عیسی (ع) (بنی اسرائیل) مدّعی ایمان به خدا

ان کنتم مؤمنین

برخی مفسران برآند که «ان کنتم مؤمنین» یعنی: اگر ایمان به خدا دارید این معجزات نشانه نبوت من (عیسی) خواهد بود.

23 - خبر دادن غیبی حضرت عیسی (ع) ، از مآکولات و ذخایر بنی اسرائیل در خانه هایشان ، از سن هفت یا هشت سالگی

و اتبئکم بما تأکلون و ما تدّخرون فی بیوتکم

امام صادق (ع): ... و مکث عیسی (ع) حتّی بلغ سبع سنین او ثمانیاً فجعل یخبرهم بما یأکلون و ما یدّخرون فی بیوتهم.

بحار الانوار، ج 14، ص 251، ح 43؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 284، ح 4.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 50 - 11، 5

5 - وعده عیسی (ع) به بنی اسرائیل ، در برداشتن حرمت برخی از محرّمات شریعت موسی (ع)

و لاحلّ لکم بعض الذی حرّم علیکم

11 - عیسی (ع) پس از ارائه معجزات ، بنی اسرائیل را از مخالفت با خدا بر حذر داشت و به اطاعت خویش دعوت کرد .

و جنتکم بایه من ربکم فاتقوا الله و اطیعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 51 - 1

1 - عیسی (ع)، بنی اسرائیل را به توحید ربوبی و پرستش خدا دعوت کرد .

انّ الله ربّي وربكم فاعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 52 - 26، 7، 6، 4، 3، 2، 1

1 - کفر و انکار بنی اسرائیل به رسالت عیسی (ع)، علی رغم مشاهده معجزات او

اتّی قد جنّتکم بایه من ربکم . . . فلما احسّ عیسی منهم الکفر

ص: 601

2 - یقین عیسی (ع) به ایمان نیاوردن بنی اسرائیل و اصرار آنان بر کفر

فلما احس عیسی منهم الکفر

با وجود اینکه کفر، امری قلبی است و قابل حسّ نیست، کلمه احساس به کار برده شده تا اشاره به شدت کفر آنان باشد. یعنی گویا می توان کفرشان را احساس کرد؛ لذا در برداشت فوق از احساس، تعبیر به یقین شده است.

3 - کفر آشکار بنی اسرائیل به رسالت عیسی (ع)

فلما احس عیسی منهم الکفر

4 - عیسی (ع) با مشاهده کفر بنی اسرائیل، در صدد اتمام حجّت و متمایز کردن جبهه حق از جبهه کفر شد.

فلما احس عیسی منهم الکفر قال من انصاری الی الله

6 - عدم رعایت تقوای الهی، ترک اطاعت انبیا و بندگی خداوند، کفر است.

فاتقوا الله و اطیعون... فاعبدوه... فلما احس عیسی منهم الکفر

آیات قبل نشان دهنده مصادیق کفر بنی اسرائیل است.

7 - درخواست عیسی (ع) از بنی اسرائیل، برای یاری وی جهت حرکت به سوی خدا

قال من انصاری الی الله

26 - شنیدن و دیدن حضرت عیسی (ع) سخنان و اعمال کفرآمیز از بنی اسرائیل

فلما احس منهم الکفر

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: ای لما سمع و رأى انهم یکفرون.

تفسیر قمی، ج 1، ص 103؛ بحار الانوار، ج 14، ص 272، ح 1.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 54 - 5، 2، 1

1 - مکر بنی اسرائیل علیه عیسی (ع)

فلما احس عيسى منهم الكفر . . . و مكروا

2- مكر و تلاش كافران بنى اسرائيل ، براى كشتن عيسى (ع)

و مكروا . . . اذ قال الله يا عيسى انى متوفيك

با توجه به آيه بعد كه سخن از عروج عيسى (ع) به ميان آمده، معلوم مى شود كه مكرشان در جهت كشتن عيسى (ع) بوده است.

5- شكست مكر بنى اسرائيل عليه عيسى (ع)

و مكروا و مكر الله و الله خير الماكرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4- مائده - 5 - 72 - 8,9

8- مسيح (ع) پيامبرى فرستاده شده به سوى بنى اسرائيل

و قال المسيح بينى اسرئيل اعبدو الله ربي و ربكم

9- دعوت مسيح (ع) از بنى اسرائيل به پرستش خدای يگانه و توحيد ربوبى

و قال المسيح بينى اسرئيل اعبدو الله ربي و ربكم

ص: 602

533- غضب بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 18 - 8

8 - پرخاش کردن موسی (ع) نسبت به مرد اسرائیلی

قال له موسی إنيك لغويّ مبين

534- غیبت موسی (ع) از میان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 3

3 - مدت زمان عبادت و مناجات ویژه موسی (ع) ، چهل شب تعیین شد .

و إذ وعدنا موسی أربعين ليلة

535- فاسقان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 11

11 - گروهی از قوم موسی ، از دیرباز مردمی فاسق و تبهکار بودند .

بما كانوا يفسقون

«باء» در «بما كانوا ..» سببیه و «ما» مصدریه است. فعل مضارع آن گاه که همراه «کان» و مانند آن آورده شود، دلالت بر استمرار در زمان گذشته دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 15

15 - آزار رسانان به موسی (ع) ، مردمانی فاسق بودند .

لم تؤذونني .. و الله لا يهدي القوم الفسقين

536- فتنه گوساله پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 603

7 - فرونشستن فتنه گوساله پرستی در میان قوم موسی ، فراهم آورنده زمینه ای مناسب برای مطرح شدن تورات از سوی آن حضرت

أخذ الألواح

بیان این واقعیت که موسی(ع) در پی فرونشستن فتنه گوساله پرستی، الواح را برگرفت، این حقیقت را روشن می سازد، که زمینه از دست رفته برای تعالیم تورات بار دیگر در میان قوم موسی ایجاد شد. گفتنی است آیه «149» می رساند که عموم بنی اسرائیل از گوساله پرستی توبه کردند و آیه «153» می رساند که خداوند توبه آنان را پذیرفت و در نتیجه فتنه گوساله پرستی فرونشست.

537- فدیة بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 12

12 - بنی اسرائیل ، پس از به اسارت درآمدن همکیشانان ، برای آزاد کردنشان از آنان فدیة دریافت می کردند .

و إن یأتوكم أسرى تقدوهم

برخی از اهل لغت «تقادوا» را به معنای «فدیة می گرفتید» نیز دانسته اند. بر این اساس جمله «و إن یأتوكم ...»؛ یعنی، و اگر همکیشان شما به عنوان اسیر در نزد شما می آمدند، برای آزاد کردنشان از آنان فدیة می گرفتید.

538- فراموشی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 14

14 - بنی اسرائیل بخش مهم از تذکارها و معارف الهی را به فراموشی سپردند .

ونسوا حظاً مما ذكروا به

«حظ» به معنای نصیب و قسمت است و نکره آوردن آن برای اشاره به اهمیت آن قسمت فراموش شده است.

539- فرجام بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 211 - 2

2- سرنوشت بنی اسرائیل، باید مایه عبرتی برای مسلمانان باشد.

یا ایها الذین امنوا ادخلوا فی السلم کافه . . سل بنی اسرائیل

به نظر می رسد پندگیری از سرنوشت بنی اسرائیل، هدف از امر الهی نسبت به تحقیق درباره آنهاست.

ص: 604

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 13

13 - گرفتاری به غضب الهی سرنوشت شوم بنی اسرائیل

لبس ما قدمت لهم انفسهم ان سخط الله عليهم

«ان سخط الله عليهم» به اصطلاح اهل ادب، مخصوص به ذم است یعنی گرفتاری بنی اسرائیل به غضب و سخط الهی، دستاورد شومی است که برای آخرت خویش فرستاده اند.

540- فرجام فاسقان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 16

16 - خداوند، فاسقان بنی اسرائیل را به گرفتار آمدن به فرجامی شوم تهدید کرد.

سأوریکم دار الفسقین

541- فرجام متجاوزان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 23

23 - خواری، فقر و درماندگی، سرنوشت محتوم متجاوزان بنی اسرائیل است.

و ضربت عليهم الذله والمسكنه

«مسکنه» به معنای فقر و سستی است. «ذله» و «مسکنه» به قبه و مانند آن تشبیه شده و لذا کلمه «ضربت» (زده شد) برای آن به کار رفته است؛ یعنی، خواری و درماندگی همچون قبه ای آنان را احاطه کرده و بر آنان خیمه زده است.

542- فرعون و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 8

8 - فرعون، از خروج بنی اسرائیل و هجرت آنان از مصر به دیار دیگر مانع می شد.

اگر خروج بنی اسرائیل به طور عادی از مصر ممکن بود، مطرح ساختن آن با فرعون بی معنا بود پس هر چند که بنی اسرائیل، خود خواستار رهایی و هجرت بودند؛ ولی فرعون و دستگاه حکومت او مانع این کار می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 2

2- فرعون و لشکریانش ، در پی کوچ بنی اسرائیل از مصر ، به تعقیب آنان پرداختند .

فأتبعهم فرعون بجنوده

543- فرعون و تعقیب بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 5، 3، 2

2- فرعون و سپاهیانش ، با خارج شدن بنی اسرائیل از دریا ، با کبر و نخوت و با سرعت به سوی آن گذرگاه تاختند .

و جوزنا ببنی إسرئیل البحر فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

جمله «فأتبعهم . . .» عطف بر جمله «جاوزنا» است و «فای عاطفه» برای ترتیب بدون تراخی است. عرب به کسی که راه رفتنش همراه با کبر و نخوت باشد می گوید: «بغی فی مشیته» و «عدو» نیز به معنای دویدن است.

3- فرعون و سپاهیانش ، از سرِ ستم و کینه توزی ، بنی اسرائیل را تعقیب کردند .

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

5- فرعون تا لحظه ای که دریا به هم نیامد و در آستانه غرق شدن قرار نگرفت ، در پی بنی اسرائیل می تاخت

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً حتی إذا أدرکه الغرق

544- فرعون و هجرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 17 - 3

3- ممانعت فرعون از هجرت بنی اسرائیل و خارج شدن آنان از مصر

أن أرسل معنا بنی إسرئیل

545- فرعونیان و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 5.9، 4، 2

2 - خداوند با بعثت موسی (ع)، بنی اسرائیل را از سیطره فرعونیان و شکنجه های سهمگین آنها رها ساخت .

وإذ نجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

ص: 606

در جمله «أنعمت عليكم» و «أني فضلتكم» نعمت دادن و برتری بخشیدن به خداوند نسبت داده شده؛ ولی در جمله «نجیناکم» (ما شما را نجات دادیم) نجات بخشی به ضمیر «نا» (ما) نسبت داده شده است. از این مقابله می توان فهمید که خداوند در نجات بخشی، نظر به سببهایی نیز دارد که به قرینه آیات بعد می توان گفت: آن سبب بعثت حضرت موسی (ع) بوده است.

4- فرعونیان، پسران بنی اسرائیل را سر می بریدند و زنانشان را زنده باقی می گذاشتند .

یذبجون ابناءکم و یستحیون نساءکم

«ذبح» به معنای سربریدن است و «تذبیح» (مصدر یذبجون از باب تفعیل) از کثرت سربریدن حکایت دارد. «إستحیاء» (مصدر یستحیون) به معنای باقی گذاردن بر حیات و زندگانی است.

5- کشتار گسترده پسران و زنده نگه داشتن زنان، سخت ترین شکنجه فرعونیان بر بنی اسرائیل

یسومونکم سوءالعذاب یذبجون ابناءکم و یستحیون نساءکم

جمله «یذبجون ..» می تواند تفسیر جمله قبل باشد؛ یعنی، منظور از «سوءالعذاب» همان سربریدن پسران و باقی گذاشتن زنان است و نیز می تواند بیان مصداق بارزی از آن باشد؛ یعنی، فرعونیان عذابهایی بر بنی اسرائیل تحمیل می کردند که از آن جمله سربریدن فرزندان و ... می باشد. بر این مبنا ذکر به خصوص عذاب یاد شده، به خاطر شدت آن بوده است.

9- در صورتی که خداوند بنی اسرائیل را از سیطره فرعونیان نجات نمی داد، آنان همچنان به شکنجه و کشتار فرزندانشان ادامه می دادند .

یسومونکم سوءالعذاب یذبجون ابناءکم و یستحیون نساءکم

برداشت فوق از فعلهای مضارع «یسومون» و «یذبجون» و «یستحیون» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 1

1 - بنی اسرائیل، در محاصره فرعونیان در کناره دریای سرخ

و إذ فرقنا بکم البحر

ال در «البحر» عهد ذهنی است و اشاره به دریایی معهود دارد که بنا به گفته بسیاری از مفسران، مراد از آن دریای سرخ است. بیان نجات بنی اسرائیل و غرق شدن فرعونیان در پی شکافته شدن دریا، دلالت بر این دارد که: فرعونیان در کناره دریای سرخ در صدد هجوم به بنی اسرائیل بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 9

9 - فرعون و اشراف دربار او ، دشمنان قوم موسی

عسی ربکم آن یهلاک عدوکم

کلمه «عدو» هم می تواند به معنای دشمن باشد که در این صورت مراد از آن فرعون است و هم می تواند به معنای دشمنان باشد که در این صورت مراد از آن فرعون و اشراف دربار او خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 1

1 - بنی اسرائیل در مدت زمانی طولانی تحت سیطره فرعونیان به ضعف و ناتوانی کشانه شده بودند .

ص: 607

و أورثنا القوم الذين كانوا يستضعفون

استعمال فعل مضارع همراه «کان» و امثال آن دلالت بر استمرار آن فعل در گذشته دارد. بنابراین «کانوا يستضعفون» می رساند که استضعاف بنی اسرائیل به دست فرعونیان دارای سابقه طولانی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 1

1 - بنی اسرائیل همواره تحت سیطره خاندان فرعون به شکنجه هایی سخت گرفتار بودند .

و إذ أنجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

«سوم» مصدر «یسومون» به معنای تحمیل کردن است. اضافه «سوء» به «العذاب» اضافه صفت به موصوف است ; یعنی: العذاب السوء.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 7

7 - حضور بنی اسرائیل در مصر ، برای فرعونیان اهمیت بسیاری داشت .

فأرسل معنا بنی إسرئیل

مطرح نمودن درخواست اجازه فرعون، برای خروج بنی اسرائیل از مصر، نشانه اهمیت حضور بنی اسرائیل در مصر و بیانگر نقش آنان در انجام امور فرعونیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 2

2 - فرعون و لشکریانش ، در پی کوچ بنی اسرائیل از مصر ، به تعقیب آنان پرداختند .

فأتبعهم فرعون بجنوده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 6

6 - خبر دادن خداوند به موسی (ع) مبنی بر تعقیب بنی اسرائیل از سوی فرعونیان در صورت خروج از مصر

أَسْرُ بَعْبَادِي إِنْكُمْ مَتَّبِعُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 23 - 7,8,9

7- ممانعت فرعونیان، از مهاجرت بنی اسرائیل و خروج آنان از سرزمین مصر

فأسر... إِنْكُمْ مَتَّبِعُونَ

8- هشدار خداوند به موسی (ع)، در غافل نبودن از تعقیب فرعونیان نسبت به بنی اسرائیل

فأسر... إِنْكُمْ مَتَّبِعُونَ

9- گریز علنی بنی اسرائیل از قلمرو فرعونیان، امری غیرقابل تحمل برای نظام فرعونی

ص: 608

546- فرعونیان و تعقیب بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 2,3

2- فرعون و سپاهیانش ، با خارج شدن بنی اسرائیل از دریا ، با کبر و نخوت و با سرعت به سوی آن گذرگاه تاختند .

و جوزنا بنی اسرائیل البحر فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

جمله «فأتبعهم ..» عطف بر جمله «جوزنا» است و «فای عاطفه» برای ترتیب بدون تراخی است. عرب به کسی که راه رفتنش همراه با کبر و نخوت باشد می گوید: «بغی فی مشیته» و «عدو» نیز به معنای دویدن است.

3- فرعون و سپاهیانش ، از سرِ ستم و کینه توزی ، بنی اسرائیل را تعقیب کردند .

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

547- فرعونیان و زنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 6

6- زنان بنی اسرائیل در نهایت سختی و شکنجه و هم آغوش مرگ ، در سیطره فرعونیان

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناءکم و یتتحيون نساءکم

548- فرعونیان و هجرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 5

5- ممانعت جدی حکومت فرعون از مهاجرت بنی اسرائیل و ترک سرزمین مصر

و أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی إِنكُمْ مَتَّبِعُونَ

فرمان الهی مبنی بر خروج مخفیانه و حرکت شبانه بنی اسرائیل و نیز تعبیر «إِنكُمْ مَتَّبِعُونَ» نشانگر ممانعت شدید حکومت فرعون نسبت به خروج بنی اسرائیل از مصر است.

549- فساد در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 609

1 - بی اعتنایی گروهی از بنی اسرائیل به وظیفه الهی نهی از منکر و بی تفاوتی آنان در برابر فساد جامعه خویش

کانوا لایتنهون عن منکر فعلوه

«لایتنهون» یعنی همدیگر را باز نمی داشتند و نهی نمی کردند.

2 - رواج فساد و منکرات در بین بنی اسرائیل

کانوا لایتنهون عن منکر فعلوه

استمرار ترک نهی از منکر که از جمله «کانوا لایتنهون» به دست می آید، حکایت از استمرار و رواج کارهای ناشایست در بین بنی اسرائیل دارد.

550- فسق بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 11، 7

7 - عذاب آسمانی نازل شده بر گنهکاران بنی اسرائیل ، سزای فسق دیرینه آنان و گناه تغییر و تبدیل فرمان خدا بوده است .

فأزلنا علی الذین ظلموا رجلاً من السماء بما کانوا یفسقون

«با»ی سببیه در «بما کانوا یفسقون» می رساند که: نزول عذاب آسمانی به سبب فسق دیرینه بنی اسرائیل بوده و توصیف آنان به ستمکاری (الذین ظلموا) دلالت می کند که عذاب به خاطر ظلم آنان، یعنی تبدیل فرمان خدا بوده است. بنابراین باید گفت: ستمکاری بنی اسرائیل به ضمیمه فسق دیرینه آنان، موجب عذاب شده است.

11 - گروهی از قوم موسی ، از دیرباز مردمی فاسق و تبهکار بودند .

بما کانوا یفسقون

«باء» در «بما کانوا ..» سببیه و «ما» مصدریه است. فعل مضارع آن گاه که همراه «کان» و مانند آن آورده شود، دلالت بر استمرار در زمان گذشته دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - بنی اسرائیل ، قومی فاسق به خاطر لجاجت و تمردشان در برابر فرامین موسی (ع)

وبین القوم الفسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 26 - 14،15

14 - قوم موسی ، مردمانی فاسق و نافرمان

إِنَّا لَنَدْخُلُهَا .. فَلَاتَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفٰسِقِیْنَ

15 - لجاجت قوم موسی در برابر فرمان های وی ، نشانه فسق آنان

إِنَّا لَنَدْخُلُهَا .. فَلَاتَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفٰسِقِیْنَ

ص: 610

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 81 - 10، 9

9 - بسیاری از بنی اسرائیل در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) فاسق و شکننده حدود و حریم دین خویش بودند .

و لکن کثیراً منهم فسقون

10 - فسق بنی اسرائیل عامل ایمان نیاوردن به خدا ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و وحی الهی

و لو كانوا يؤمنون . . . و لکن کثیراً منهم فسقون

جمله «و لکن . . .» بیانگر علت عدم ایمان بنی اسرائیل است.

551- فضایل بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 47 - 8، 7

7 - خداوند ، بنی اسرائیل را بر همه مردمان عصرشان برتری داد .

و أنى فضلتكم على العلمين

کلمه «عالمین» گاهی بر همه هستی و گاهی به موجودات دارای عقل و شعور اطلاق می شود و احیاناً کاربرد آن، انسانها هستند. به نظر می رسد مراد از «العالمین» در آیه مورد بحث - به مناسبت حکم و موضوع - انسانها باشد.

8 - برتری بنی اسرائیل بر همه مردم ، از نعمت های گران سنگ الهی بر آنان

و أنى فضلتكم على العلمين

برداشت فوق مبتنی بر این است که: عطف «أنى فضلتكم» بر «نعمتى» عطف خاص بر عام، یا عطف تفسیری باشد.

9 - به خاطر داشتن نعمت برتری بنی اسرائیل بر همگان ، سفارش و توصیه خداوند به آنان

اذكروا نعمتى . . . أنى فضلتكم على العلمين

عطف «أنى فضلتكم» بر «نعمتى» اقتضا می کند که: «أنى فضلتكم» نیز مفعول «اذكروا» باشد؛ یعنی: اذکروا . . . أنى فضلتکم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- سروری قوم موسی (ع) بر دیگر اقوام در گذشته تاریخ خویش

اذکروا نعمه الله علیکم اذ... جعلکم ملوکاً

«ملوک» در برداشت فوق، کنایه از سیادت و سروری گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 4

4- موسی (ع) با بیان احسان و تفضل ویژه خداوند بر بنی اسرائیل، تنها او را شایسته پرستش برای آنان معرفی کرد.

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً و هو فضلکم علی العلمین

ص: 611

جمله «و هو فضلکم» حالیه و به منزله تعلیلی است برای جمله «أغیر الله . . .» یعنی چگونه امکان دارد غیر خدا را برای پرستش شما بجویم در حالی که نعمتها، از جمله برتری شما بر دیگر اقوام و ملل، عطای اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 53 - 5

5 - بنی اسرائیل ، برخوردار از عنایت ویژه خداوند

و أورثنا بنی إسرئیل الکتب

برداشت یاد شده از تعبیر ارث درباره اعطای کتاب به دست می آید؛ زیرا میراث چیزی است که انسان برای آن معمولاً زحمتی نکشیده و تلاشی نکرده است تا مستحق آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 23 - 5

5- بنی اسرائیل گرفتار در چنگال فرعونیان ، مورد عنایت و عطفوت پروردگار

فأسر بعبادی

به کار رفتن تعبیر «عبادی» در حق بنی اسرائیل، بیانگر مطلب یادشده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 32 - 2

2- بنی اسرائیل ، برخوردار از امتیازاتی خاص در مقایسه با سایر امت ها ، در طول تاریخ

ولقد اخترنهم . . . علی العلمین

می توان گفت: مراد از «العالمین» تمام مردم است و مقصود از برگزیدن بنی اسرائیل، اعطای امتیازاتی همچون مبعوث ساختن انبیای متعدد از میان آنها و فرو فرستادن خوراکی های گوناگون در زمان حیرت و سرگردانیشان در «تیه» و اموری نظیر آن می باشد.

552- فضایل عالم بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 8

8- گواهی دهنده بر حقانیت قرآن از میان بنی اسرائیل ، فردی دانا و متشخص بود .

و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن

تکیه قرآن بر شهادت فردی از بنی اسرائیل و استفاده از گواهی وی در گرایش دادن مردم به ایمان، نشانگر این معنا است که وی، فردی متشخص و صاحب نظر و معتبر بوده است.

ص: 612

553- فضایل مؤمنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 14

14 - پیروان عیسی (ع)، مورد تأیید و حمایت الهی در قبال دشمنانشان (کافران بنی اسرائیل)

فأئدنا الذين ءامنوا على عدوهم

554- فضایل نیاکان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 2

2- خداوند، ایمان و شرافت نیاکان بنی اسرائیل را به آنان یادآور شد.

هدى لبنى اسرائيل .. ذرية من حملنا مع نوح

نصب «ذریه» یا به تقدیر حرف ندا و یا به تقدیر فعل «اخص» است. در هر صورت یادآوری عنوان «ذریه همراهان نوح» بیانگر حقیقت فوق است.

555- فقر متجاوزان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 23

23 - خواری، فقر و درماندگی، سرنوشت محتوم متجاوزان بنی اسرائیل است.

و ضربت عليهم الذلة والمسكنه

«مسکنه» به معنای فقر و سستی است. «ذله» و «مسکنه» به قبه و مانند آن تشبیه شده و لذا کلمه «ضربت» (زده شد) برای آن به کار رفته است؛ یعنی، خواری و درماندگی همچون قبه ای آنان را احاطه کرده و بر آنان خیمه زده است.

556- فلسفه برگزیدگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 2,3

2- انتخاب بنی اسرائیل از میان ملت های عصر خویش ، برای دریافت آیات الهی و زمینه آزمون بود .

ولقد اخترنهم . . . وءاتینهم من الأیت

از ارتباط «و آتیناهم» با «اخترناهم»، می توان استفاده کرد که «آتیناهم» تفسیر و توضیح و تبیین «اخترناهم» است؛ یعنی، این اختیار و انتخاب، ریشه نژادی و نسلی ندارد؛ بلکه فلسفه فرهنگی و علمی دارد.

ص: 613

3- گزینش بنی اسرائیل از سوی خداوند، گزینشی برای آزمایش

و لقد اخترنهم . . . وءاتینهم ... ما فیه بلؤا

«و آتیناهم» تفسیر و تبیین حقیقت «اخترناهم» است؛ یعنی، گزینش بنی اسرائیل همین بود که خداوند، آنان را از نظر شرایط فکری و اجتماعی مستحق آزمایش دانست و زمینه آن را برای آنان فراهم ساخت.

557- فلسفه پرسشهای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 3

3- قوم موسی، تحیر و سردرگمی خویش را در انتخاب گاوی که باید ذبح می شد، دلیل تکرار سؤال و تقاضای توضیح بیشتر عنوان کردند

قال ادع لنا ربک . . . إن البقر تشبه علینا

قوم موسی، با جمله تعلیلیه «إن البقر . . .» - که تعلیل برای جمله قبل است - در صدد بیان این معنا بودند که: پرسشهای مکررشان بدین جهت است که امر بر آنان مشتبه شده و در پی رهایی از تحیر و سردرگمی هستند نه بهانه گیری و تلاش برای فرار از مسؤولیت.

558- فلسفه تبیین تاریخ بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 10

10 - تبیین علل ایمان نیاوردن جامعه یهود و بنی اسرائیل به اسلام، از اهداف تشریح سرگذشت آنان در قرآن

أفتطمعون أن يؤمنوا لکم

آیه مورد بحث نتیجه است برای حقایق تاریخی مربوطه به بنی اسرائیل و خصوصاً یهود؛ یعنی، آنان پس از مشاهده معجزه های فراوان و برخوردار شدن از نعمتهای الهی کفر ورزیدند؛ به گوساله پرستی گرایش پیدا کردند و نسبت جهل و استهزا به موسی (ع) دادند. بنابراین انتظار ایمان آوردن به قرآن از آنان انتظاری نا به جاست.

559- فلسفه عفو از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 52 - 8

8 - ایجاد زمینه های سپاسگزاری در بنی اسرائیل ، از هدف های آموزش گناه ارتداد ایشان

ثم عفونا عنکم من بعد ذلک لعلکم تشکرون

ص: 614

560- فلسفه قتل پسران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 4

4 - کشتار فرزندان ذکور مؤمنان از سوی فرعونیان ، برای جلوگیری از گسترش دعوت موسی (ع) کافی و کارساز نبود .

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه . . . وقال فرعون ذروني أقتل موسى

تصمیم شخیص فرعون مبنی بر کشتن موسی (ع)، پس از اقدام او و درباریانش به کشتن مؤمنان طرفدار موسی (ع)، گویای حقیقت یاد شده است.

561- فلسفه هجرت شبانه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 57 - 3

3 - فرمان خداوند به حرکت شبانه بنی اسرائیل ، طرحی برای بیرون کشاندن فرعونیان از سرزمینشان

أن أسر بعبادی . . . فأخرجنهم من جنّـت و عیون

562- قارون از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 1

1 - قارون ، از قوم موسی (از تبار بنی اسرائیل) بود .

إنّ قرون كان من قوم موسی

قانون شکنی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 25

25 - بسیاری از بنی اسرائیل ، علی رغم دعوت پیامبرانشان ، مردمی اسرافکار و قانونشکن بودند .

و لقد جاءتهم رسلنا بالبينت ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فى الارض لمسرفون

اسراف به معنای خروج از حد اعتدال است و کلمه «فى الارض» می رساند که منظور از اسراف، خروج از حد اعتدال در مسائل اجتماعى است که از آن به قانونشکنى تعبیر شده است.

ص: 615

563- قبله بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 13

13 - از امام کاظم (ع) روایت شده است: «لما خافت بنو اسرائیل جبارت ها أوحى الله إلى موسى و هارون (ع): «أن تبوءا لقومكما بمصر بيوتاً و اجعلوا بيوتكم قبله» قال: امروا أن يصلوا في بيوتهم؛

هنگامی که بنی اسرائیل از حکام ستمگر زمان خود بیمناک شدند، خداوند به موسی و هارون (ع) وحی فرستاد که برای قوم خود در مصر خانه هایی مهیا سازید و خانه هایتان را قبله قرار دهید. امام فرمود: آنان مأمور شدند که در خانه هایشان نماز بخوانند».

564- قبول توبه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 20

20 - پذیرش توبه گوساله پرستان بنی اسرائیل ، از نعمت های خداوند به آنان

و إذ قال موسى .. فتاب عليكم

آیه های این بخش از سوره چنانچه از مطلع آن (یا بنی اسرائیل اذکروا نعمتی ..) به دست می آید، در صدد بیان نعمتهایی است که خداوند به بنی اسرائیل ارزانی داشته است.

565- قبولی بنی اسرائیل در امتحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 8

8 - پیروزی بنی اسرائیل در آزمون الهی با تحمل رنج ها و سختی ها ، موجب تحقق نصرت الهی و نجاتشان شد .

یسومونکم سوء العذاب .. و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم . و إذ فرقنا بکم البحر

آیه قبل که بیانگر آزمون الهی از بنی اسرائیل و تحمل رنجها و سختیها از سوی آنان بود، توضیح دهنده سببیت بنی اسرائیل در شکافته شدن دریاست؛ یعنی، چون بنی اسرائیل آن گونه عمل کردند شایستگی آن را پیدا کردند که خداوند با شکافتن دریا، آنان را نجات دهد و دشمنانشان را هلاک سازد.

566- قتل انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 616

21 - کشته شدن پیامبرانی از نژاد اسرائیل به دست یهودیان ، دلیل ایمان نداشتن آنان حتی به پیامبران بنی اسرائیل

نؤمن بما أنزل علينا .. قل فلم تقتلون أنبياء الله من قبل

567- قتل بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 1

1- تصمیم فرعون به محو موسی (ع) و بنی اسرائیل از صحنه زمین ، به دنبال احساس ناتوانی از مقابله با معجزات او

و لقد آتینا موسی تسع آیت .. فأراد أن يستفزهم من الأرض

برداشت فوق بنابراین نکته است که مراد از «الأرض» کره زمین باشد. در این صورت لازمه «استفزاز» (برکندن)، قتل و نابود کردن است.

568- قتل پسران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 4،5،7،9،16

4- فرعونیان ، پسران بنی اسرائیل را سر می بریدند و زنانشان را زنده باقی می گذاشتند .

یذبحون ابناءکم و يستحيون نساءکم

«ذبح» به معنای سربریدن است و «تذبیح» (مصدر یذبحون از باب تفعیل) از کثرت سربریدن حکایت دارد. «استحیاء» (مصدر یستحيون) به معنای باقی گذاردن بر حیات و زندگانی است.

5 - کشتار گسترده پسران و زنده نگه داشتن زنان ، سخت ترین شکنجه فرعونیان بر بنی اسرائیل

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناءکم و يستحيون نساءکم

جمله «یذبحون .. » می تواند تفسیر جمله قبل باشد؛ یعنی، منظور از «سوء العذاب» همان سربریدن پسران و باقی گذاشتن زنان است و نیز می تواند بیان مصداق بارزی از آن باشد؛ یعنی، فرعونیان عذابهایی بر بنی اسرائیل تحمیل می کردند که از آن جمله سربریدن فرزندان و ... می باشد. بر این مبنا ذکر به خصوص عذاب یاد شده، به خاطر شدت آن بوده است.

7 - زنان بنی اسرائیل به خاطر کشتار وسیع فرزندانشان به دست فرعونیان ، لذت حیات از آنان سلب شده بود و از زنده ماندن خود در

عذاب بودند .

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناءکم و یستحیون نساءکم

زنده گذاشتن زنان، به عنوان یک عذاب برای بنی اسرائیل مطرح شده است؛ در حالی که مجرد نکشتن، عذاب و شکنجه تلقی نمی شود. بنابراین با توجه به اینکه جمله «یستحیون نساءکم» پس از «یذبحون ابناءکم» آمده، می توان گفت: همان کشتن فرزندان موجب می شده که زنان از زنده ماندن خویش و دیدن قتل فجیع فرزندانشان، در رنج و عذاب باشند. آوردن زنان و نه دختران در مقابل پسران این معنا را تأیید می کند.

ص: 617

9 - در صورتی که خداوند بنی اسرائیل را از سیطره فرعونیان نجات نمی داد ، آنان همچنان به شکنجه و کشتار فرزندانشان ادامه می دادند .

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناءکم و یستحیون نساءکم

برداشت فوق از فعلهای مضارع «یسومون» و «یذبحون» و «یستحیون» استفاده شده است.

16 - از امام صادق (ع) روایت شده : « . . . اما مولد موسی (ع) فان فرعون لما وقف علی ان زوال ملکه علی یده . . . فلم یزل یأمر أصحابه به بشق بطون من الحوامل نساء بنی اسرائیل حتی قتل فی طلبه نیف و عشرون ألف مولود . . .

اما قصه تولد حضرت موسی (ع) پس چون فرعون فهمید که انقراض پادشاهی او به دست موسی (ع) است؛ پس مدام به اطرافیانش دستور می داد که شکم زنان حامله بنی اسرائیل را بشکافند تا اینکه بیش از بیست هزار کودک را - در جستجوی موسی (ع) - به قتل رساندند . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 11

11 - فرعون با پذیرش پیشنهاد اشرافیان (سرکوبی موسی (ع) و قوم او) بر کشتار وسیع پسران بنی اسرائیل و زنده نگاه داشتن زنانشان مصمم شد .

قال سنقتل أبناءهم و نستحی نساءهم

تقتیل (مصدر تقتل) به معنای کشتار وسیع است. «استحیاء» از ماده «حیات» به معنای زنده نگاه داشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 6,7,8

6 - فرعونیان ، پسران بنی اسرائیل را می کشتند و زنانشان را زنده باقی می گذاشتند .

یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم

«تقتیل» (مصدر یقتلون) به معنای کثرت کشتار است و «استحیاء» به معنای باقی گذاردن بر زندگانی است.

7 - کشتار گسترده پسران و زنده نگاه داشتن زنان ، سخت ترین شکنجه فرعونیان بر بنی اسرائیل

یسومونکم سوءالعذاب یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم

جمله «یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم» می تواند تفسیر جمله قبل باشد ؛ یعنی منظور از «سوءالعذاب» همان کشتار فرزندان و باقی گذاشتن زنان است. همچنین می تواند بیان مصداقی از آن باشد ؛ یعنی فرعونیان عذابهایی بر شما تحمیل کردند ؛ از جمله کشتار فرزندان و زنده گذاشتن زنان. بر این مبنا ذکر ویژه دو عذاب یاد شده، به سبب شدت بیشتر آن بوده است.

8 - زنان بنی اسرائیل به سبب کشتار وسیع فرزندانشان به دست فرعونیان ، لذت حیات و زنده ماندن از آنان سلب شده بود .

یسومونکم سوء العذاب یقتلون أبناءکم و یستحیون نساءکم

«زنده گذاشتن زنان» به عنوان یک عذاب برای قوم بنی اسرائیل است که از جمله آن قوم، خود زنان هستند. و چون مجرد زنده گذاشتن عذاب تلقی نمی شود، با توجه به اینکه «یستحیون» پس از «یقتلون» آمده، می توان گفت کشتن فرزندان به گونه ای بوده که زنان، یعنی مادران جامعه، از زنده ماندن خودشان و دیدن قتل فجیع فرزندانشان در رنج و عذاب بودند. آوردن «نساء» در مقابل «أبناء» می تواند این احتمال را تأیید کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 618

13- سر بریدن پسران و زنده نگه داشتن زنان بنی اسرائیل، بدترین نوع تحمیل شکنجه و آزار از سوی فرعونیان به آنان

یسومونکم سوء العذاب و یذبّحون أبناءکم و یستحیون نساءکم

آوردن «یذبّحون أبناءکم و یستحیون نساءکم» پس از «یسومونکم» می تواند جمله تفسیری برای آن باشد. در این صورت، این دو مورد، شرح شکنجه ها و رفتارهای ظالمانه آل فرعون است.

14- فزونی چشمگیر زنان بر مردان در جامعه و بر هم خوردن اعتدال جمعیتی، مایه پدید آمدن مشکلات اجتماعی آزار دهنده برای زنان

یستحیون نساءکم

اینکه خداوند برای شکنجه های آل فرعون، کشتن پسران و زنده نگه داشتن زنان را برشمرده است، امکان دارد بدین علت باشد که چنین عملی، تعادل جمعیت را بر هم می زند و در نتیجه جمعیت زنان افزونی پیدا می کند و این خود شکنجه ای آزار دهنده برای مردم است.

17- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان، آزمایش بزرگ الهی از آنان بود.

إذ أنجکم من آل فرعون . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مشارالیه «ذلکم» نجات بنی اسرائیل به وسیله خداوند از اعمال ظالمانه فرعونیان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 11، 9

9 - اقدام فرعون به کشتار وسیع و بی رحمانه پسران بنی اسرائیل

یستضعف طائفه منهم یدبّح أبناءهم

به کارگیری فعل مضارع باب تفعیل (یدبّح)، بیانگر وسعت و گستردگی کشتار است.

11 - زنده نگه داشتن دختران بنی اسرائیل علی رغم کشتن پسران آنان، اقدام بی رحمانه دیگر فرعون علیه آن قوم

یدبّح أبناءهم و یستحیی نساءهم

«نساء» مقابل «رجال» و به معنای زنان است و قرار گرفتن آن در مقابل «أبناء» (پسران)، نشان می دهد که مقصود از آن در این جا «بنات» (دختران) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - کشتن پسران بنی اسرائیل از سوی و برگرفتن موسی (ع) از آب از سوی دیگر ، نمود خطاپیشگی و نابخردی فرعونیان

یذبح أبناءهم .. فالتقطه آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 14، 9، 7، 5

5 - فرمان فرعون ، هامان و قارون ، بر کشتن فرزندان ذکور مؤمنان همراه موسی (ع)

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه

7 - کشتار فرزندان ذکور مؤمنان ، تنها راه پیشگیری از رواج آیین موسی ، در نگاه فرعون ، هامان و قارون

ص: 619

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که نخستین واکنش فرعون و .. در برابر ایمان آورندگان به موسی (ع)، قتل پسران آنان بود.

9 - زنده گذاشتن دختران مؤمنان - علی رغم کشتار پسران آنان - اقدام بی رحمانه دیگر فرعون ، هامان و قارون علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل بود .

و استحيوا نساءهم

14 - توطئه مشترک فرعون ، هامان و قارون برای کشتار فرزندان ذکور مؤمنان در عصر موسی (ع) نافرجام ماند .

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه .. و ما كيد الكافرين إلا في ضلل

569- قتل در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 32 - 35، 26، 5، 4

4 - وجود زمینه های فراوان قتل و خونریزی نابحق در بنی اسرائیل

و من اجل ذلك كتبنا على بنی اسرئیل

نام بردن بنی اسرائیل با اینکه حکم یاد شده اختصاص به آنان ندارد، حاکی از این است که بنی اسرائیل بیش از دیگران در خطر ارتکاب قتل و جنایت بوده اند.

5 - جنایت و برادرکشی قایل ، موجب سختگیری خداوند در مجازات قتل بر بنی اسرائیل

فقتله .. من اجل ذلك كتبنا على بنی اسرئیل انه من قتل نفساً بغير نفس

«ذلک» اشاره است به داستان هاییل و قایل .

26 - بسیاری از بنی اسرائیل ، مردمی خونریز و آدمکش

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك في الارض لمسرفون

مراد از اسراف، به قرینه فرازهای قبلی، می تواند خروج بنی اسرائیل از حد اعتدال در قتل نفس، یعنی آدمکشیهای نابحق و خونریزیهای مکرر، باشد.

35 - بسیاری از بنی اسرائیل مرتکب خونریزی شده و حرام های خدا را حلال می شمردند .

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فى الارض لمسرفون

از امام باقر(ع) روايت شده: المسرفون هم الذين يستحلون المحارم ويسفكون الدماء.

تفسير تبيان، ج 3، ص 504؛ نورالثقلين، ج 1، ص 620، ح 158.

570- قحطى در بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 160 - 6

ص: 620

6- قوم موسی پس از عبور از دریا به کمبود آب و غذا مبتلا شدند .

إذ استسقه قومه .. و أنزلنا عليهم المن والسلوی

571- قدرت اقتصادی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 5,6

5- تجدید توان اقتصادی و انسانی بنی اسرائیل با امداد الهی پس از اولین شکست

ثم ردنا لكم الكره عليهم و امددناكم بأمول و بنین

6- سلطه مجدد بنی اسرائیل بر دشمنانشان پس از اولین شکست ، متکی بر توان اقتصادی و نیروی انسانی خدادادی است .

و امددناكم بأمول و بنین

572- قدرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 12

12 - بنی اسرائیل پس از دریافت تورات و عمل به محتوای آن ، به قدرت و حکومت رسیدند . *

ثم تولیتهم من بعد ذلك

از معانی «تولی» ولایت پیدا کردن و حکومت یافتن است. برداشت فوق ناظر به این احتمال می باشد. گفتنی است بر این مبنا مراد از فضل خدا و رحمت او، همان اعطای تورات و توفیق عمل به احکام آن می باشد و مقصود از خسران در «لکنتم من الخاسرین» قرار گرفتن در تحت سیطره حکومت‌های کفر و جور خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 110 - 3

3- فرعونیان ، هراسان از قدرت یابی موسی (ع) و بنی اسرائیل و از دست دادن حکومت و سرزمین خویش

یرید أن یخرجکم من أرضکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- جنگاوری و توانمندی بنی اسرائیل ، در نخستین مرحله از فسادانگیزی‌شان

بعثنا علیکم عبادًا لنا اُولی بأس شدید

گسیل نیروهای بسیار پرتوان برای سرکوبی بنی اسرائیل، نشانگر توانمندی آنان در جنگ و مبارزه است.

ص: 621

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 9

9- فزونی داشتن نیروی انسانی و نفرات رزمی بنی اسرائیل بر نفرات دشمن ، پس از نخستین شکست

و جعلنکم اکثر نفیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 53 - 3

3 - بنی اسرائیل ، مجموعه ای نیرومند بودند و فرعون برای مقابله با آنان نیازمند قوایی گسترده بود .

فأرسل فرعون فی المدائن حشرین

573- قدرت سرکوب کنندگان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 5 - 3

3- سرکوب کنندگان اولین فساد بنی اسرائیل ، مردانی بس توانمند و جنگاور

بعثنا علیکم عبادًا لنا أولى بأس شدید

574- قرآن و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 3

3 - بنی اسرائیل از مخاطبان قرآن و موظف به پیروی از آن

بینی اسرائیل اذکروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 47 - 5

5 - بنی اسرائیل از مخاطبان قرآن و موظف به پیروی از آن

یبنی اسرائیل اذکروا

575- قربانی بنی اسرائیل

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 622

28 - آتش گرفتن قربانی بنی اسرائیل ، علامت قبولی آن در پیشگاه خداوند

حتی یاتینا بقربان تاكله النار

امام صادق (ع) فرمود: كانت بنو اسرائيل اذا قربت القربان تخرج نار تأكل قربان من قبل منه . . .

کافی، ج 4، ص 335، ح 16؛ نورالثقلین، ج 1، ص 417، ح 462.

576- قساوت قلب بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 74 - 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

1 - قلب های بنی اسرائیل - علی رغم دریافت آیات و معجزه های فراوان - به سختی گرایید و از درک معارف و آیات الهی ناتوان شد .

لعلکم تعقلون. ثم قست قلوبکم من بعد ذلک

«قساوه» (مصدر قست) به معنای غلظت پیدا کردن و سخت شدن است. جمله «لعلکم تعقلون» بیان می دارد که: سخت شدن دل‌های بنی اسرائیل در برابر فهم و درک آیات و معارف الهی است. «ذلک» اشاره به نعمتها و معجزاتی است که خداوند به بنی اسرائیل ارائه کرد و در آیات پیشین مطرح شد.

2 - قلب ها و دل های بنی اسرائیل در سختی و نفوذناپذیری همانند سنگ و از آن سخت تر شد .

فهی کالحجاره أو أشد قسوه

«حجاره» جمع حجر و به معنای سنگها و صخره هاست.

3 - قساوت قلب بنی اسرائیل ، نتیجه لجاجت ها ، بهانه جویی ها و عصیانگری های آنان بود .

قالوا أتتخذنا هزواً . . . ثم قست قلوبکم

4 - قلب های بنی اسرائیل با سخت شدن ، از تراوش کمترین معرفتی ناتوان شد .

ثم قست قلوبکم . . . فهی کالحجاره أو أشد قسوه و إن من الحجاره

به مقتضای ارتباط «ثم قست . . .» با جمله «یریکم آیاته لعلکم تعقلون» سختی دل به نپذیرفتن معارف القاشده به آن، تفسیر شد و به مقتضای جمله «إن من الحجاره ...» سختی دل به تراوش نکردن معارف و حقایق تفسیر می شود؛ یعنی، قلب قسی نه از خارج متأثر می شود و نه از درون تراوشی دارد.

5- بیرون زدن و جاری شدن نهر های آب از برخی صخره ها ، شاهدهی بر سختی قلب های سخت تر از سنگ بنی اسرائیل

أو أشد قسوه و إن من الحجاره لما یتفجر منه الأنهر

«تفجر» (مصدر یتفجر) به معنای بیرون آمدن و جاری شدن است (اقتباس از مجمع البیان). جمله «إن من الحجاره» به منزله دلیل برای «أشد قسوه» می باشد. «لما» مرکب از لام تأکید و «ما»ی موصوله است و مراد از آن، سنگ می باشد. بنابراین «إن من الحجاره لما ...»؛ یعنی، برخی از سنگها همانا سنگی است که

6- شکاف برداشتن برخی سنگ ها و بیرون آمدن آب از آن ، نشانه سخت تر بودن قلب های بنی اسرائیل از سنگها

و إن منها لما یشقق فیخرج منه الماء

ص: 623

«تَشَقُّقٌ» (مصدر يشقق = يتشقق) به معنای شکاف برداشتن است. برخی از اهل لغت برآنند که «شق» به شکاف ریز که به روشنی معلوم نباشد، گفته می شود.

7 - سقوط سنگ ها بر اثر هراس و خشیت از خدا ، نشانه افزونتر بودن سختی دل های بنی اسرائیل از پاره سنگهاست .

وإن منها لما يهبط من خشية الله

«من» در «من خشية الله» تعلیلیه است. «هبوط» (مصدر يهبط) به معنای افتادن و سقوط کردن است. بنابراین جمله «إن منها...»؛ یعنی، برخی سنگها همانا سنگی است که به علت ترس از خدا سقوط می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 4

4 - قساوت و سخت دلی بنی اسرائیل و جامعه یهود ، از میان برنده زمینه های ایمان و گرایش به اسلام در آنان

ثم قست قلوبكم .. أفطمعون أن يؤمنوا لكم

حرف «فاء» در «أفطمعون» قطع امید از ایمان آوردن بنی اسرائیل را نتیجه قساوت قلب ایشان - که در آیه قبل مطرح شد - می شمرد؛ یعنی، با پیدایش قساوت در قلب بنی اسرائیل، جای امیدی به ایمان آوردن آنان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 12، 4

4 - گرفتاری بنی اسرائیل به لعن الهی و قساوت قلب ، کیفر پیمان شکنی آنان

فبما نقضهم ميثقهم لعنهم وجعلنا قلوبهم قسية

12 - سنگدلی بنی اسرائیل ، منشأ تحریف تورات

و جعلنا قلوبهم قسية يحرفون الكلم عن مواضعه

جمله «يحرفون» جمله مفسره و بیانگر آثار قساوت قلب است.

577- قصاص در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 11

11 - حکم قصاص نفس و قانون اعدام مفسدان ، از احکام الهی در آیین بنی اسرائیل

انه من قتل نفساً بغير نفس او فساد فی الارض

578- قصه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 52 - 5

ص: 624

5 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله « بل يريد كل امرئ منهم أن يؤتى صحفاً منسّره » و ذلك أنّهم قالوا : يا محمد قد بلغنا أنّ الرجل من بني اسرائيل كان يذنب الذنب فيصبح و ذنبه مكتوب عند رأسه و كفّارته ، فنزل جبرئيل على النبيّ (صلى الله عليه و آله) و قال : يسألك قومك سنّه بني اسرائيل في الذنوب فإن شاؤوا فعلنا ذلك بهم و أخذناهم بما كُتّبنا أخذ به بني اسرائيل . . . » ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «بل يريد كل امرئ منهم أن يؤتى صحفاً منسّره» روایت شده که آنان [به رسول خدا] گفتند: ای محمد! به ما خبر رسیده که مردی از بنی اسرائیل، گناهی مرتکب می شد و از خواب برمی خاست، در حالی که گناهش در بالای سرش همراه با کفّاره آن نوشته شده بود. سپس جبرئیل بر رسول خدا(صلى الله عليه و آله) نازل شد و فرمود: قومت از تو می خواهند، همان سنت بنی اسرائیل در مورد گناهان درباره آنان جاری شود، اگر آنان بخواهند ما درباره آنان انجام می دهیم و آنان را گرفتار می کنیم؛ به همان عذابی که بنی اسرائیل را گرفتار می کردیم...».

579- قصه قتل در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 32، 30، 27

27 - بنی اسرائیل ، پیامبران بسیاری را به قتل رساندند .

و يقتلون النبيين بغير الحق

30 - بنی اسرائیل ، به خاطر کفرشان به آیات الهی و کشتن پیامبران ، مورد غضب خداوند قرار گرفتند .

ذلك بأنهم كانوا يكفرون بأيت الله و يقتلون النبيين

32 - عصیان و تجاوز گری بنی اسرائیل ، ریشه گرایش آنان به کفر و جرئتشان بر کشتن پیامبران بود .

يكفرون بأيت الله . . . ذلك بما عصوا و كانوا يعتدون

مشارالیه «ذلک» در «ذلک بما عصوا» کفر به آیات خدا و کشتن پیامبران است. قابل ذکر است که برخی از مفسران، ذلک در «ذلک بما عصوا» را اشاره به «ذلت و...» دانسته اند و در نتیجه عصیان و تجاوز را نیز علت «ذلت و...» شمرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 72 - 1

1 - شخصی از قوم موسی به قتل رسید و هر طایفه ، دیگری را متهم به کشتن او کرده بر سر آن به نزاع پرداختند .

و إذ قتلتم نفساً فادعوا تم فیها

«ادارءتم» به معنای اختلاف و نزاع کردید، می باشد. این کلمه از باب تفاعل و در اصل «تدارءتم» بوده است. نزاع و اختلاف در مقتول (ادارءتم فیها) به معنای متهم کردن یکدیگر به قتل، و بر سر آن نزاع کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 73 - 11

11 - داستان کشته شدن فردی از قوم موسی و احیای دوباره او، معجزه و رخدادی سزاوار به خاطر سپردن و به یادداشتن

و إذ قتلتم نفساً .. فقلنا اضربوه ببعضها كذلك يحيى الله الموتى

«إذ» مفعول برای فعل مقدر «اذکروا» می باشد.

ص: 625

1 - بنی اسرائیل عصر بعثت ، علی رغم اعترافشان به پیمان الهی (پرهیز از خونریزی) ، همدیگر را می کشتند .

ثم اقررتم . . . ثم اُتتم هؤلاء تقتلون أنفسکم

کلمه «هؤلاء» در جمله «ثم اُتتم هؤلاء» (شما همانانی هستید) اشاره به این معنا دارد که: آنچه را آیه مورد بحث می خواهد بیان کند مربوط به بنی اسرائیل عصر بعثت است و خطابهای آیه نظیر خطابهای گذشته نیست که صفت گذشتگان را با عنایتی به موجودین نسبت می داد.

3 - بنی اسرائیل در کشتن و آواره کردن گروهی از همکیشان خود ، یکدیگر را یاری و پشتیبانی کردند .

تظهِرون علیهم

«تظاهر» (مصدر تظاهرون) به معنای یاری و پشتیبانی کردن یکدیگر است. «تظاهرون علیکم»؛ یعنی، طایفه ای از شما طایفه دیگر را علیه گروهی از خودتان یاری می داد.

580- قصه گاو بنی اسرائیل

25 - از امام صادق (ع) روایت شده که فرموده اند : « ان رجلا من خیار بنی اسرائیل و علمائهم خطب إمرأه منهم فانعمت له و خطبها ابن عمّ لذلك الرجل و كان فاسقاً ردياً فلم ينعموا له فحسد ابن عمّه الذی انعموا له فقعد له فقتله غيلة ثم حمله إلی موسى فقال یا نبی اللّٰه هذا ابن عمّی قد قتل قال موسى من قتله قال لا ادري . . . فعظم ذلك علی موسى فاجتمع إلیه بنو اسرائیل فقالوا ماتری یا نبی اللّٰه . . . قال لهم موسى « ان اللّٰه یامرکم ان تذبحوا بقره » . . . »

مردی از علما و برگزیدگان بنی اسرائیل از قوم خود زنی را خواستگاری کرد و او پذیرفت؛ و همان زن را پسر عموی آن عالم - که مردی فاسق و پست بود - خواستگاری کرد و آنان به او جواب رد دادند و این پسر عموی فاسق به آن عالم حسد برد و در کمین او نشست و غافلگیرانه او را کشت و جنازه او را به سوی موسی (ع) برده و گفت: ای پیامبر خدا! این پسر عموی من است که او را کشته اند. موسی (ع) فرمود: چه کسی او را کشته است؟ گفت: نمی دانم ... این واقعه بر موسی (ع) گران آمد و بنی اسرائیل در اطراف موسی (ع) جمع شدند و گفتند نظر و حکم شما ای پیامبر خدا چیست؟ ... موسی (ع) فرمود: خداوند به شما امر می کند که گاو را ذبح کنید ...».

9 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که : « أنهم أمروا بأدنى بقره و لكنهم لما شدوا على أنفسهم شدد الله عليهم و ايم الله لو لم يستثنوا ما بينت لهم ، إلى آخر الأبد . . . » ;

بنی اسرائیل مأمور به ذبح کم ارزش ترین گاو بودند؛ لکن چون بر خویشتن سخت گرفتند خداوند نیز بر آنان سخت گرفت و سوگند به خدا اگر آنان «إن شاء الله» نمی گفتند هرگز علامتهای گاوی که می بایست ذبح نمایند برای آنان بیان نمی شد . . .».

ص: 626

11 - امام صادق (ع) فرموده اند: «... و كان في بني اسرائيل رجل له بقرة و كان له ابن بار و كان عند ابنه سلعة فجاء قوم يطلبون سلعته و كان مفتاح بيته تحت رأس أبيه و كان نائماً... فلما انتبه أبوه قال له يا بني ما صنعت في سلعتك قال هي قائمه لم ابعها لان المفتاح كان تحت رأسك فكرهت ان أتبهك و انغص عليك نومك قال له ابوه قد جعلت هذه البقرة عوضاً عما فاتك من ربح سلعتك و شكر الله لابنه ما فعل بابيه و امر بني اسرائيل أن يذبحوا تلك البقرة... قال لهم موسى ان الله يأمركم أن تذبحوا بقره... هي بقره فلان فذبحوا ليشترها فقال: لا ابيعها الا بملء جلدها ذهباً فرجعوا إلى موسى فأخبروه فقال لهم موسى لا بد لكم من ذبحها بعينها بملء جلدها ذهباً فذبحوها...» ;

... در بین بنی اسرائیل مردی بود که گاوی داشت و این مرد را پسر نیکوکاری بود و نزد این پسر کالایی بود که عده ای برای خرید آن آمدند و کلید خانه اش زیر سر پدرش بود و او نیز در خواب بود... پدر چون از خواب بیدار شد پرسید که با کالای خود چه کردی؟ پسر گفت: کالا در جای خود باقی است و آن را نفروختم؛ چون کلید زیر سر شما بود و دوست نداشتم که شما را بیدار کرده و خواب را برایتان ناگوار نمایم. پدر به او گفت: این گاو را در مقابل سودی که از دست دادی به تو بخشیدم. و خدا خوشرفتاری این پسر را با پدر خویش پاس داشت و به بنی اسرائیل دستور داد آن گاو را ذبح کنند... موسی به آنان گفت: خداوند به شما دستور داده که گاوی را بکشید... این همان گاو شخص نیکوکار بود. پس برای خرید آن رفتند و آن شخص گفت: گاو خود را نمی فروشم مگر اینکه پوست آن را پر از طلا نمایید. پس بنی اسرائیل به سوی موسی (ع) آمدند و آن حضرت به آنان گفت: باید همین گاو را بکشید و لو اینکه پوست آن را پر از طلا نمایید و بنی اسرائیل ناچار به ذبح آن گاو شدند...».

12 - از امام رضا (ع) روایت شده که فرمود: «... ان الذين أمروا قوم موسى بعبادة العجل ، كانوا خمسه أنفس ، و كانوا أهل بيت يأكلون على خوان واحد... و هم الذين ذبحوا البقره التي أمر الله عز و جل بذبحها ;

... کسانی که قوم موسی (ع) را به پرستش گوساله دعوت کردند، پنج نفر بودند که همگی از یک خانواده و سر یک سفره می نشستند... و آنان همان کسانی بودند که مأمور گشته بودند گاوی را که خداوند عز و جل دستور داده بود ذبح کنند».

13 - یونس بن یعقوب می گوید: «قلت لابی عبدالله (ع) : ان أهل مكه يذبحون البقره في اللبب فما تری فی أكل لحومها؟ قال : فسكت هنيهة ثم قال : قال الله : « فذبحوها و ما كادوا يفعلون لا تأكل الا ما ذبحوا من مذبحه ;

به امام صادق (ع) عرض کردم: اهل مکه گاو را (مثل شتر) می کشند (نحر می کنند) پس گوشت آن چه حکمی دارد؟ امام لحظه ای ساکت شد، سپس فرمود: خداوند فرموده: آن گاو را ذبح نمودند و نزدیک بود آن مأموریت را انجام ندهند. بنابراین هیچ گوشتی را نخور مگر اینکه از راه (شرعی) خودش ذبح شده باشد.»

17 - بزنتی از امام رضا (ع) روایت نموده که: « ان رجلا من بنی اسرائیل قتل قرابه له . . . فقالوا لموسی (ع) ان سبط آل فلان قتلوا فلاناً فاخبرنا من قتله؟ قال ایتونی ببقره . . . فاشتروها و جاؤا بها فأمر بذبحها ثم أمر ان يضرب المیت بذنبها فلما فعلوا ذلک حیى المقتول و قال یا رسول اللّٰه ابن عمّی قتلنی دون من یدعی علیه قتلی فعلموا بذلک قاتله . . . » ;

شخصی از بنی اسرائیل یکی از نزدیکان خود را کشت . . . بنی اسرائیل به موسی گفتند: فلان قبیله، فلانی را کشته است و تو قاتل را معرفی کن. موسی (ع) فرمود: گاوی را نزد من آورید . . . آنان گاو را خریده و نزد موسی (ع) بردند و موسی امر به ذبح آن کرد. سپس امر نمود که دم آن گاو را به مقتول بزنند و چون این کار را کردند آن مرده زنده شد و گفت ای پیامبر خدا! پسر عمویم مرا

ص: 627

کشته است نه آن کس که او را متهم به کشتن من کرده اند، پس با این عمل قاتل را شناسایی نمودند...».

581- قضاوت عادلان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 159 - 5

5- عدالت پیشگان قوم موسی همواره حق را میزان قضاوت های خویش قرار داده و بر اساس آن داوری می کردند .

و به يعدلون

«به» متعلق به «يعدلون» و «باء» در آن برای استعانت است.

582- قوانین کیفری در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 7

7- «عن أبي عبدالله (ع) [فی قوله تعالى] : « جزاؤه من وجد فی رحله فهو جزاؤه » : يعنون السنّة التي تجرى فيهم أن يحبسهُ . . . ؛

از امام صادق(ع) درباره سخن خدا که فرموده: «جزاؤه من وجد فی رحله فهو جزاؤه» روایت شده است: مقصود آنان، سنت جاری بین آنان بوده که او را حبس کند . . .».

583- قوم بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 47 - 4

4- بنی اسرائیل، جماعتی دارای ترکیب قومی و قبیله ای تا عصر نزول قرآن

بینی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 122 - 4

4- بنی اسرائیل، جماعتی دارای ترکیب قومی و قبیله ای تا عصر نزول قرآن

يبنى إسرائيل

ص: 628

584- کافران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 55 - 8

8 - آلودگی کافران بنی اسرائیل و منکران عیسی و جامعه آنان

و مطهّرك من الذین كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 14، 11، 2، 1

1 - کافران بنی اسرائیل با نفرین داود (ع) و عیسی (ع) به لعنت و دوری از رحمت خداوند گرفتار شدند .

لعن الذین كفروا من بنی اسرائیل علی لسان داود و عیسی

فاعل محذوف از «لعن» داود(ع) و عیسی(ع) می باشد. بنابراین جمله «لعن ... علی لسان داود و عیسی» به این معناست که کافران بنی اسرائیل مورد لعنت داود(ع) و عیسی(ع) قرار گرفتند گفتنی است، آنگاه که لعنت بر زبان انسان جاری شود به معنای درخواست انقطاع از رحمت الهی از لعنت شونده است.

2 - داود و عیسی (ع) ، پیام آوران لعن و نفرین الهی بر کافران بنی اسرائیل *

لعن الذین كفروا من بنی اسرائیل علی لسان داود و عیسی ابن مریم

بدان احتمال که فاعل محذوف «لعن»، الله باشد. گفتنی است که لعنت خداوند نسبت به کافران بنی اسرائیل بر لسان داود(ع) و عیسی(ع) به معنای ابلاغ لعنت خداوند به واسطه آن پیامبران است.

11 - گرفتاری کافران بنی اسرائیل به لعنت داود و عیسی (ع) ، برخاسته از عصیان پیشگی و تجاوزگری آنان

لعن الذین كفروا ... ذلک بما عصوا و كانوا یعتدون

در برداشت فوق «ذلک» اشاره به «لعنت» گرفته شده است.

14 - مورد لعن قرار گرفتن گروهی از بنی اسرائیل از سوی حضرت عیسی (ع) ، به دلیل کفر آنان پس از نزول مائده آسمانی

لعن الذین كفروا من بنی اسرائیل ... عیسی ابن مریم

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: ... و اما عیسی فلعن الذین انزلت علیهم المائده ثم كفروا بعد ذلک.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 609؛ نورالثقلین، ج 1، ص 661، ح 315.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 39، 40

39 - کافران بنی اسرائیل معجزات حضرت مسیح (ع) را سحر و جادویی روشن قلمداد کردند .

فقال الذین کفروا منهم ان هذا الا سحر مبین

40 - کافران بنی اسرائیل پس از مشاهده معجزات عیسی (ع) ، وی را ساحری زبردست معرفی کردند .

فقال الذین کفروا منهم ان هذا الا سحر مبین

در برداشت فوق «هذا» اشاره به مسیح(ع) گرفته شده است، بر این مبنا اطلاق سحر به آن حضرت از باب مبالغه و حاکی از این است که کافران وی را ساحری زبردست می پنداشتند به گونه ای که گویا خود آن حضرت، سحر است.

ص: 629

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 146 - 16

16 - گروهی از مردم عصر موسی آیات خدا را دروغ پنداشتند و به آنها بی اعتنا بودند .

ذلک بأنهم کذبوا بآیتنا و کانوا عنها غفلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 11

11 - بنی اسرائیل ، در پذیرش رسالت عیسی (ع) و پیروی از آن حضرت ، دو دسته شدند : دسته ای مؤمن و گروهی کافر .

فامنت طائفه من بنی اسرائیل و کفرت طائفه

585- کتاب آسمانی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 3

3 - تورات ، کتابی از جانب خدا برای بنی اسرائیل

خذوا ما آتینکم

مراد از «ما آتینکم» تورات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 16 - 10، 1

1 - اعطای کتاب آسمانی ، حکومت و نبوت به بنی اسرائیل از سوی خداوند

آتینا بنی اسرائیل الکتب و الحکم و النبوه

10 - کتاب ، حکومت ، نبوت و اقتصادی شکوفا ، عوامل برتری بنی اسرائیل بر ملت های عصر خویش *

ولقد آتینا بنی اسرائیل الکتب . . . وفضلنهم علی العلمین

«فضلناهم. . .»، ناظر به نتیجه موهبت هایی است که خداوند در گذشته به بنی اسرائیل عطا کرده بود.

586- کتب آسمانی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 7

7 - کتاب های آسمانی بنی اسرائیل ، حاوی بشارت به نزول قرآن و نشانه های حقانیت آن است .

ولا تلبسوا الحق بالباطل و تکتبوا الحق

ص: 630

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 6

6 - کتاب های آسمانی بنی اسرائیل ، تویخ کننده مبلغان و ارشادگران بی عمل

أتأمرون الناس . . . و أنتم تتلون الكتب

چون جمله حالیه «و أنتم تتلون الكتاب» (در حالی که شما کتاب [تورات یا انجیل] را تلاوت می کنید) به عنوان دلیل نکوهش و مذمت ارشاد کنندگان بی عمل مطرح شده، معلوم می شود: در کتابهای آسمانی بنی اسرائیل بر ناروایی چنین کرداری تأکید شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 4

4 - تورات کتابی است از جانب خداوند و عطا شده به بنی اسرائیل

خذوا ماء آتینکم

مراد از «ما»ی موصوله در «ما آتینکم» تورات است.

587- کتمان بانی قتل در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 72 - 3

3 - گروهی از قوم موسی قاتل را می شناختند و از افشای هویتش خودداری می کردند .

والله مخرج ما کنتم تکتمون

هر چند کتمان کردن به همه قوم موسی نسبت داده شده است، ولی به قرینه «فاداءتم»، معلوم می شود برخی از آنها قاتل را می شناختند و از معرفی آن خودداری می کردند.

588- کثرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 9

9- فزونی داشتن نیروی انسانی و نفرات رزمی بنی اسرائیل بر نفرات دشمن ، پس از نخستین شکست

وجعلنكم أكثر نفيراً

ص: 631

589- کرى بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 71 - 8

8 - پندار مصونيت از امتحان و عذاب الهى ، از ميان برنده حق شنوى و بصيرت دينى بنى اسرائيل

فعموا و صموا

590- كشاورزى بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 71 - 4

4 - قوم موسى ، از گاو براى شخم زنى و آبيارى كشتزار ها استفاده مى كردند .

لاذلول تثير الارض ولا تسقى الحرث

591- كفر بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 41 - 9

9 - بنى اسرائيل با انكار قرآن ، خود پيشتاز كفر به كتاب هاى آسمانى خويش خواهند بود .

ولا تكونوا اول كافر به

برداشت فوق بر اين اساس است كه ضمير در «به» به «ما معكم» برگردد. بنا بر اين جمله «ولا تكونوا...» در ارتباط با جمله «ءامنوا بما انزلت» چنين معنا مى شود: اى بنى اسرائيل! به قرآن ايمان آوريد و از نخستين كسانى نباشيد كه به كتب آسمانى خود كافر مى شوند؛ يعنى، در صورت انكار قرآن كتابهاى آسمانى خود را انكار کرده ايد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 55 - 1,5

1 - قوم موسى از تصديق رسالت او سرباز زدند و بر ايمان نداشتن به او تأكيد ورزیدند .

و اذ قلتم ي موسى لن نؤمن لك

«لن نؤمن لك»؛ یعنی، تو را هرگز تصدیق نمی کنیم. «آمن» چه با لام آورده شود (آمن له) و چه با حرف باء «آمن به» به یک معناست.
(مجمع البيان)

5- قوم موسی در پی کفر به او و تقاضای ناروایشان (دیدن خداوند)، به هلاکت رسیدند.

لن نؤمن لك .. فأخذتكم الصعقه

«اخذ» (مصدر اخذت) به معنای گرفتن است و به قرینه آیه بعد کنایه از کشتن می باشد.

ص: 632

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 38، 30، 25

25 - بنی اسرائیل ، آیات خدا را انکار کردند و به آنها کفر ورزیدند .

كانوا يكفرون بأيت الله

30 - بنی اسرائیل ، به خاطر كفرشان به آیات الهی و کشتن پیامبران ، مورد غضب خداوند قرار گرفتند .

ذلك بأنهم كانوا يكفرون بأيت الله ويقتلون النبيين

38 - داستان ناسپاسی بنی اسرائیل بر « من » و « سلوی » و انتخاب شهرنشینی و گرایش آنان به کفر و تجاوز ، داستانی آموزنده و شایسته به یاد آوردن است .

إذ قلتُم يموسى لن نصبر . . . و ضربت عليهم الذلة ... و كانوا يعتدون

«إذ قلتُم . . .» مفعول برای «أذكروا» (به یاد آوردن) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 108 - 10

10 - درخواست ها و پرسش های نابه جای قوم موسی از وی ، آنان را به کفر ورزی کشانید و از ایمان به دور ساخت .

و من يتبدل الكفر بالأيمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 52 - 4، 3، 2، 1

1 - کفر و انکار بنی اسرائیل به رسالت عیسی (ع) ، علی رغم مشاهده معجزات او

اننى قد جئتكم بايه من ربكم . . . فلما احسّ عيسى منهم الكفر

2 - یقین عیسی (ع) به ایمان نیاوردن بنی اسرائیل و اصرار آنان بر کفر

فلما احسّ عيسى منهم الكفر

با وجود اینکه کفر، امری قلبی است و قابل حسّ نیست، کلمه احساس به کار برده شده تا اشاره به شدت کفر آنان باشد. یعنی گویا می

توان کفرشان را احساس کرد؛ لذا در برداشت فوق از احساس، تعبیر به یقین شده است.

3- کفر آشکار بنی اسرائیل به رسالت عیسی (ع)

فلما احس عیسی منهم الکفر

4- عیسی (ع) با مشاهده کفر بنی اسرائیل، در صدد اتمام حجّت و متمایز کردن جبهه حق از جبهه کفر شد.

فلما احس عیسی منهم الکفر قال من انصاری الی الله

26- شنیدن و دیدن حضرت عیسی (ع) سخنان و اعمال کفرآمیز از بنی اسرائیل

فلما احس منهم الکفر

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: ای لما سمع و رأى أنّهم یکفرون.

تفسیر قمی، ج 1، ص 103؛ بحار الانوار، ج 14، ص 272، ح 1.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 633

2 - کفر و گمراهی بنی اسرائیل به علت نقض پیمان های الهی

فمن کفر بعد ذلک منکم فقد ضل . . . فیما نقضهم میثقهم لعنهم

به مقتضای آیه قبل (و لقد اخذ الله . . . فممن کفر بعد ذلک منکم فقد ضل سواء السبیل)، نقض میثاق الهی، کفر و گمراهی است. و آیه مورد بحث، بنی اسرائیل را نقض کننده پیمان الهی معرفی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - کفر گروهی از بنی اسرائیل پیامد غلو آنان در دین

لا تغلوا فی دینکم . . . لعن الذین کفروا من بنی اسرئیل

بیان گرایش گروهی از بنی اسرائیل به کفر پس از اشاره به غلو و گزافه گویی اهل کتاب در دین، می تواند بیانگر این باشد که کفرورزی آنان پیامد غلوشان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - روابط ولایی و دوستی بنی اسرائیل با کافران عامل کفرورزی و گرفتاری آنان به لعنت خدا و پیامبران

لعن الذین کفروا . . . تری کثیراً منهم یتولون الذین کفروا

مضمون آیه مورد بحث یعنی پذیرش ولایت مشرکان بیان مصداقی دیگر از عصیان و تجاوزگری بنی اسرائیل است. بنابراین پذیرش ولایت مشرکان نیز از عوامل کفرپیشگی و گرفتاری به لعنت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بسیاری از بنی اسرائیل به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ایمان نیاوردند و اعتقاد راسخی به خداوند نداشتند .

و لو کانوا یؤمنون بالله و النبی و ما أنزل إلیه

برداشت فوق بنابر این احتمال است که مراد از «النبی» پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) باشد، در این صورت «ما انزل الیه» قرآن خواهد

بود قابل ذکر است که بر این مبنا عدم ایمان نسبت به خداوند ایمان واقعی و نسبت به پیامبر و قرآن ایمان واقعی و ظاهری است. زیرا بنی اسرائیل ایمان به خداوند را اظهار می داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 37

37 - گروهی از بنی اسرائیل عصر عیسی (ع) ، رسالت وی را منکر و در زمره کافران بودند .

فقال الذین کفروا منهم ان هذا الا سحر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 8 - 1

ص: 634

1- موسی (ع) در راستای رسالت خویش به بنی اسرائیل اعلام کرد که کفر آنان و تمامی ساکنان زمین زیانی به خداوند نمی رساند .

وقال موسی إن تكفروا أنتم و من فی الأرض جميعاً فإن الله لغنی حمید

«إن» در «إن تكفروا» شرطیه است و جواب آن «لم يتضرر هو» می باشد که محذوف است و «فإن الله لغنی» تعلیل جزای شرط محذوف می باشد.

592- کفر بنی اسرائیل به قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 13

13 - ناباوری بنی اسرائیل به قیامت و ملاقات خدا پیش از نزول تورات

ثم ءاتینا موسی الكتب . . . لعلهم بلقاء ربهم يؤمنون

593- کفر بنی اسرائیل به لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 13

13 - ناباوری بنی اسرائیل به قیامت و ملاقات خدا پیش از نزول تورات

ثم ءاتینا موسی الكتب . . . لعلهم بلقاء ربهم يؤمنون

594- کفران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 12

12 - بنی اسرائیل ، مردمی بسیار ناسپاس در برابر نعمت های خداوند

فأنجینکم و أغرقنا آل فرعون . . . ثم اتخذتم العجل من بعده و أنتم ظلمون

هدف از بیان گرایش بنی اسرائیل به پرستش غیر خدا، پس از بیان نعمتهای بزرگ الهی به آنان، نشان دادن روحیه ناسپاسی در آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 52 - 7

7 - بنی اسرائیل مردمی ناسپاس بودند .

ص: 635

ثم عفونا عنكم من بعد ذلك لعلكم تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 56 - 5

5 - بنی اسرائیل ، مردمانی ناسپاس در برابر نعمت های خداوند

لعلكم تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 13, 16, 17

13 - قوم موسی در برابر نعمت های الهی ، مردمی ناسپاس بودند .

ما ظلمونا و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «ما ظلمونا و لكن ...» در ارتباط با فرازهایی که بیانگر نعمتهای الهی است، لحاظ شود.

16 - ناسپاسی قوم موسی و تمردشان از دستورات خداوند ، هیچ زیبایی را متوجه ساحت قدس خدا نکرد .

و ما ظلمونا

17 - ناسپاسی قوم موسی و تمردشان از فرمان های خدا ، ستمی بود که آنان بر خودشان روا داشتند .

و ما ظلمونا و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 19, 38

19 - بنی اسرائیل ، مردمی ناسپاس در برابر نعمت های ارزشمند الهی (منّ و سلوی)

لن نصير على طعام وحد . . . قال أتستبدلون الذي هو أدنى

38 - داستان ناسپاسی بنی اسرائیل بر « منّ » و « سلوی » و انتخاب شهرنشینی و گرایش آنان به کفر و تجاوز ، داستانی آموزنده و شایسته به یاد آوردن است .

إذ قلتم يموسى لن نصير . . . و ضربت عليهم الذلة ... و كانوا يعتدون

«إذ قلتم . . .» مفعول برای «أذكروا» (به یاد آوردن) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 7

7 - قوم موسی (ع) ، مردمی لجوج ، نصیحت ناپذیر و ناسپاس در برابر نعمت های الهی

اذکروا نعمه الله علیکم . . . قالوا یموسی إنا لن ندخلها ابداً ما داموا فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 15، 12

12 - بنی اسرائیل مردمی ناسپاس در برابر نعمت های خداوند

و جوزنا بنی إسرئیل البحر . . . قالوا یموسی اجعل لنا إلهاً

ص: 636

بیان این حقیقت که گرایش بنی اسرائیل به پرستش غیر خدا فاصله چندانی با نجات آنان از دست فرعونیان و عبور معجزه آسای ایشان در دریای سرخ نداشت، اشاره به این دارد که بنی اسرائیل مردمی ناسپاس بودند.

15 - بی توجهی قوم موسی به نعمت های خدا و گرایش آنان به پرستش غیر او ، برخاسته از جهالت دامنه دار آنان بود .

و جوزنا ببنی إسرئیل البحر .. قالوا یموسی .. قال إنکم قوم تجهلون

چنانچه از آیه استفاده می شود، گرایش بنی اسرائیل به پرستش غیر خدا پس از عبورشان از دریا و تحقق این نعمت بزرگ الهی بوده است. بنابراین می توان گفت موسی این جهت را نیز در نظر داشته و آنان را جاهل خوانده است. یعنی این بی خردی است که انسان نعمتهای الهی را ببیند و در عین حال به غیر او گرایش پیدا کند. فعل مضارع «تجهلون» بر دامنه داری این بی خردی دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 28,29,30

28 - قوم موسی ناسپاس در برابر نعمت های عطا شده به آنان (جوشیدن چشمه های آب برای آنان و ...)

و ما ظلمونا و لکن کانوا أنفسهم یظلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «و ما ظلمونا و لکن ..» در ارتباط با تمامی قسمت هایی که بیانگر نعمتهای الهی است، ایراد شده باشد.

29 - قوم موسی با ناسپاسی و تخلف از دستورات خداوند هیچ زبانی را متوجه ساحت قدس او نکردند .

و ما ظلمونا

30 - ناسپاسی قوم موسی و تمرد ایشان از فرمان های خدا ، ستمی بود که آنان بر خود روا داشتند .

و قَطَعْنَهُمْ .. و ما ظلمونا و لکن کانوا أنفسهم یظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 5,6,9,12

5 - بنی اسرائیل در عین برخورداری از زندگی مناسب ، به جای اتحاد و حفظ حقوق یکدیگر ، آگاهانه به اختلافات داخلی دامن زده و به حقوق یکدیگر تجاوز می کردند .

و لقد بؤأنا بنی إسرئیل مبعوا صدق .. فما اختلفوا حتی جاءهم العلم

6 - بنی اسرائیل ، با وجود در اختیار داشتن تورات و برخورداری از زندگی مناسب ، کفران نعمت کرده و به اختلاف و تجاوز به حقوق

یکدیگر پرداختند .

و لقد بؤنا بنی اسرائیل مبواً صدق . . . فما اختلفوا حتی جاءهم العلم

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از «العلم» کتاب آسمانی تورات باشد.

9- اختلاف بنی اسرائیل ، پس از رهایی از حکومت فرعون و برخورداری از مسکن و روزی مناسب ، ناسپاسی نعمت های الهی بود .

و لقد بؤنا بنی اسرائیل . . . فما اختلفوا حتی جاءهم العلم

12 - خداوند ، بنی اسرائیل را به خاطر ناسپاسی ها و ایجاد اختلاف ، سرزنش کرده و به کیفر اخروی تهدید فرمود .

و لقد بؤنا بنی اسرائیل مبواً صدق . . . فما اختلفوا حتی جاءهم العلم إن ربک یقضی ب

ص: 637

595- کمبود آب در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 1

1 - قوم موسی، پس از نجات از سیطره فرعون و گذر از دریا، در سرزمینی به دور از آب حرکت می کردند و کمبود شدید آب مبتلا بودند

و إذا استسقى موسى لقومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 6,7,9

6 - قوم موسی پس از عبور از دریا به کمبود آب و غذا مبتلا شدند .

إذا استسقه قومه .. و أنزلنا عليهم المن والسلوى

7 - بنی اسرائیل با توسل به موسی (ع) خواستار برطرف شدن مشکل کمبود آب شدند .

إذا استسقه قومه

9 - موسی (ع) از جانب خداوند فرمان یافت تا برای دستیابی به آب عصای خویش را به سنگ زند .

و أوحينا إلى موسى .. أن اضرب بعصاك الحجر

«ال» در «الحجر» هم می تواند تعریف جنس باشد، که در این صورت مراد از «الحجر»، سنگ در مقابل اشیای دیگر است، و هم می تواند «ال» برای عهد حضوری و یا ذهنی باشد، که در این صورت مراد از «الحجر» سنگی مخصوص بوده است.

596- کمبود غذا در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 6

6 - قوم موسی پس از عبور از دریا به کمبود آب و غذا مبتلا شدند .

إذا استسقه قومه .. و أنزلنا عليهم المن والسلوى

597- کمی بنی اسرائیل

1 - دستور فرعون به مأموران جمع آوری سپاه ، مبنی بر اندک جلوه دادن نیروی بنی اسرائیل به منظور تقویت روحیه مردم و تشویق آنان به پیوستن به سپاه وی

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشَرِّ ذَمَّةٍ قَلِيلُونَ

جمله «إِنَّ هَؤُلَاءِ...» دستور فرعون به مأموران خویش است که به مردم بگویند: گریزندگان، تعدادی اندک و ضعیف اند. گفتنی

است که کلمه «شرذمه» به عده ای از مردم گفته می شود و «قلیلون» صفت «شرذمه» است؛ یعنی، عده ای اندک.

598- کوری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 8

8 - پندار مصونیت از امتحان و عذاب الهی ، از میان برنده حق شنوی و بصیرت دینی بنی اسرائیل

فعموا و صموا

599- کوه طور و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 10، 2

2 - خداوند ، کوه طور را بر فراز سر بنی اسرائیل قرار داد .

ورفعنا فوقکم الطور

«الطور» نام کوهی است (مفردات راغب). الطور - چنانچه از ابن عباس نقل شده - همان کوهی است که موسی (ع) در آن مناجات می کرد (مجمع البیان). قابل ذکر است که «طور» به مطلق کوه نیز گفته می شود.

10 - قرار گرفتن کوه طور بر بالای سر بنی اسرائیل ، معجزه و رخدادی شایسته به یادداشتن

و إذ أخذنا میثقکم و رفعنا فوقکم الطور

«إذ» مفعول برای فعل مقدر «أذکروا» می باشد و بر این اساس برداشت فوق استفاده می گردد.

600- کیفر افساد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 7

7- تهدید شدن بنی اسرائیل به کیفر مجدد در صورت بازگشت به فتنه گری ، از سوی خداوند

و إن عدتم عدنا

601- كيفر بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 54 - 1

ص: 639

1 - قوم موسی با گوساله پرستی ، بر خویشتن ستم کرده و مستحق کیفر شدند .

يقوم إنكم ظلمتم أنفسكم باتخاذكم العجل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 7

7 - عذاب آسمانی نازل شده بر گنهکاران بنی اسرائیل ، سزای فسق دیرینه آنان و گناه تغییر و تبدیل فرمان خدا بوده است .

فأنزلنا على الذين ظلموا رجزاً من السماء بما كانوا يفسقون

«(با)ی سببیه در «بما كانوا يفسقون» می رساند که: نزول عذاب آسمانی به سبب فسق دیرینه بنی اسرائیل بوده و توصیف آنان به ستمکاری (الذين ظلموا) دلالت می کند که عذاب به خاطر ظلم آنان، یعنی تبدیل فرمان خدا بوده است. بنابراین باید گفت: ستمکاری بنی اسرائیل به ضمیمه فسق دیرینه آنان، موجب عذاب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 211 - 6

6 - بنی اسرائیل ، مصداق بارز تفرقه افکنان و تحریفگران دین خداوند و مشمول عذاب شدید الهی

ادخلوا في السلم كافة . . . فان زللت من بعد ما . . . سل بنی اسرائیل کم اتیناهم م

پس از امر به دخول در «سلم» (تسلیم در برابر خداوند و اتحاد جامعه ایمانی)، و عدم تبعیت از شیطان، بنی اسرائیل را به عنوان نمونه ذکر می کند.

602- کیفر دزدی در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 6,7

6- «عن علی بن موسی الرضا (ع) : كانت الحكومة في بنی اسرائیل إذا سرق أحد شيئاً استرق به ، . . . فقال لهم يوسف : ما جزاء من وجد في رحله ؟ قالوا : هو جزاؤه . . . ;

از امام رضا(ع) روایت شده است: [قانون] در حکومت بنی اسرائیل چنین بود که اگر کسی چیزی را می دزدید، در مقابل آن به بردگی گرفته می شد . . . پس یوسف به کاروانیان گفت: جزای کسی که [آن جام] در بار او یافت شود چیست؟ گفتند: خود او جزای آن است . . . [که باید به بردگی گرفته شود].»

7- « عن أبي عبدالله (ع) [في قوله تعالى] : « جزاؤه من وجد في رحله فهو جزاؤه » : يعنون السنّة التي تجرى فيهم أن يحبسّه . . . » ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدا که فرموده: « جزاؤه من وجد في رحله فهو جزاؤه » روایت شده است: مقصود آنان ، سنت جاری بین آنان بوده که او را حبس کند . . . ».

ص: 640

603- کیفر دنیوی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 152 - 2

2 - خداوند ، گوساله پرستان بنی اسرائیل را به پدید آوردن ذلتی شدید در زندگی دنیوی آنان تهدید کرد .

إن الذين اتخذوا العجل سينالهم .. ذله في الحيوه الدنيا

604- کیفر عصیانگران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 5

5 - متمردان و ستمکاران قوم موسی ، به عذاب آسمانی گرفتار شدند .

فأنزلنا علی الذین ظلموا رجزاً من السماء

605- کیفر گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 15

15 - موسی (ع) با توجه دادن مرتدان به خالقیت خدا ، کیفر قتل را برای آنان امری سازنده دانست .

ذلکم خیر لکم عند بارئکم

انتخاب «بارء» در بیان ضرورت اجرای حکم قتل، به این معنا اشاره دارد که: هر چند کشته شدن به ظاهر از میان رفتن و نابود شدن است، ولی در حقیقت زندگی یافتن و دوباره آفریده شدن است. گفتنی است که تکرار «بارئکم» در دو جمله «توبوا إلی بارئکم» و «ذلکم خیر لکم عند بارئکم» رسای به این است که هر کدام به هدفی خاص آورده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 154 - 1

1 - موسی (ع) پس از دریافت وعده الهی (آمرزش گوساله پرستان تائب و به کیفر رساندن غیر تائبان) خشمش فرو نشست .

ولما سکت عن موسی الغضب

وقوع جمله «ولما سكت . . .»، پس از دو آیه گذشته، بیانگر این است که فرو نشستن غضب موسی (ع) به خاطر پذیرش توبه تائبان از سوی خدا و تهدید اصرارکنندگان بر گوساله پرستی به کیفری زودرس بوده است.

ص: 641

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 4,6,7

4 - بازیچه قرار دادن و به مسخره گرفتن بنی اسرائیل ، پندار و تحلیل قوم موسی از دستور ذبح گاو

أَتَّخَذْنَا هَزْوَاً

«هزواً» یعنی به بازی گرفتن و مسخره کردن. از آیه 72، 73 چنین بر می آید که فرمان مذکور در ارتباط با قتل بوده که در میان بنی اسرائیل اتفاق افتاده و هر یک از طایفه ها طایفه دیگر را مسؤول می شناختند و از آن جا که قوم موسی میان دستور ذبح گاو و کشف معمای قتل ارتباطی نمی دیدند، آن دستور (ذبح گاو) را به تمسخر گرفتن خویش، تحلیل کردند.

6 - موسی (ع) مخالفت و موضع گیری قومش را درباره دستور ذبح گاو، پیش بینی کرد .

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقْرَةَ

موسی(ع) فرمان الهی (لزوم ذبح گاو) را با جمله اسمیه «إِنَّ اللَّهَ ..» - که قرین به حرف تأکید «إِنَّ» است - بیان داشت و معمولاً بیان معنا با کلامی مؤکد، حاکی از آن است که مخاطب پذیرای مضمون کلام نیست و یا آن را مورد تردید قرار خواهد داد.

7 - قوم موسی وی را به دروغ گویی در ابلاغ حکم خدا (فرمان ذبح گاو) ، متهم کردند .

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ .. قَالُوا أَتَّخَذْنَا هَزْوَاً

با وجود اینکه موسی(ع) با جمله «إِنَّ اللَّهَ ..» تصریح می کند که خداوند چنین دستوری داده بنی اسرائیل با خطاب به موسی (ع) (أَتَّخَذْنَا) او را صادر کننده آن فرمان می پنداشتند؛ یعنی، بر این گمان بودند که وی به گزاف آن حکم را به خداوند نسبت می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 3,4,5

3 - قوم موسی ، تحیر و سردرگمی خویش را در انتخاب گاوی که باید ذبح می شد ، دلیل تکرار سؤال و تقاضای توضیح بیشتر عنوان کردند .

قَالَ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ .. إِنَّ الْبَقْرَةَ تَشْبَهُ عَلَيْنَا

قوم موسی، با جمله تعلیلیه «إِنَّ الْبَقْرَةَ ..» - که تعلیل برای جمله قبل است - در صدد بیان این معنا بودند که: پرسشهای مکررشان بدین جهت است که امر بر آنان مشتبه شده و در پی رهایی از تحیر و سردرگمی هستند نه بهانه گیری و تلاش برای فرار از مسؤولیت.

4- قوم موسی، با آخرین پرسش درباره گاو، به معین شدن گاو و رهایی از تحیر امیدوار بودند.

وإنا إن شاء الله لمهتدون

«مهتدون» اسم فاعل از اهتداء و به معنای راه یافتگان است و متعلق آن همان گاوی است که باید ذبح می شد.

5- اتکای قوم موسی به مشیت و خواست خدا، در دستیابی به گاوی که باید ذبح می کردند.

وإنا إن شاء الله لمهتدون

ص: 642

607- گرایش بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 17، 11

11 - گرایش بنی اسرائیل در برهه ای از زمان به رفتار پسندیده و اندیشه صحیح دینی

ثم تاب الله عليهم

چون آیات قبل رفتار ناپسند و نیز اندیشه های ناصحیح دینی بنی اسرائیل را بیان کرده بود، معلوم می شود توبه آنان در هر دو جهت بوده است.

17 - بسیاری از بنی اسرائیل با شکستن توبه بینش بازیافته خویش را از دست داده و به اعمال ناروا گراییدند .

فعموا و صموا ثم تاب الله عليهم ثم عموا و صموا . . . و الله بصير بما تعملون

608- گرایشهای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 16، 17

16 - تمرد و سرپیچی قوم موسی از فرمان های تورات و دستورات موسی ، برخاسته از شوق آنان به گوساله پرستی بود .

و عصينا و اشربوها في قلوبهم العجل

جمله «و اشربوها . . .» حال معلله است؛ یعنی، بیان می دارد که علت عصیان و نافرمانی یهود، عشقشان به گوساله پرستی بوده است.

17 - اشتیاق قوم موسی به گوساله پرستی ، تعیین کننده موضعگیری های آنان در برابر فرمان های الهی بود .

و عصينا و اشربوها في قلوبهم العجل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 15

15 - بی توجهی قوم موسی به نعمت های خدا و گرایش آنان به پرستش غیر او ، برخاسته از جهالت دامنه دار آنان بود .

و جوزنا بنی اسرائیل البحر . . . قالوا یموسی . . . قال انکم قوم تجهلون

چنانچه از آیه استفاده می شود، گرایش بنی اسرائیل به پرستش غیر خدا پس از عبورشان از دریا و تحقق این نعمت بزرگ الهی بوده است. بنابراین می توان گفت موسی این جهت را نیز در نظر داشته و آنان را جاهل خوانده است. یعنی این بی خردی است که انسان نعمتهای الهی را ببیند و در عین حال به غیر او گرایش پیدا کند. فعل مضارع «تجهلون» بر دامنه داری این بی خردی دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 1,5

1 - موسی (ع) با انکار شایستگی غیر خدا برای پرستش ، از گرایش قومش به بت پرستی شگفت زده شد .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً

ص: 643

همزه در «أغیر الله» برای انکار و تعجب و «کم» به تقدیر لام است. «إلهاً» مفعول برای «أبغی» و «غیر الله» صفت و یا حال برای «إلهاً» است. یعنی: «أبغی لکم إلهاً غیر الله»

5- موسی (ع) تمایل قوم خویش را به بت پرستی، ناسپاسی به نعمت های خداوند دانست.

أغیر الله أبغیکم إلهاً و هو فضلکم علی العلمین

609- گرایشهای ناپسند بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 9

9- وجود گرایش های شرک آلود در بنی اسرائیل و علاقه به معبودی محسوس، زمینه ساز روی آوری آنان به گوساله پرستی

و اتخذ قوم موسی من بعده من حلیمهم عجلاً جسداً

تأکید قرآن بر اینکه قوم موسی پس از غیاب وی شروع به ساختن معبود کردند (من بعده)، بیانگر این است که حقایق مطرح شده از سوی موسی در آیه 138 و 139، تأثیری در متقاضیان خدای محسوس نداشت و آنان همچنان در اندیشه خدایی محسوس و ملموس بودند و لذا در فرصت پیش آمده (غیاب موسی) به آن خواسته جامه عمل پوشاندند.

610- گروههای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 3

3- انتساب بنی اسرائیلیان به هر یک از فرزندان یعقوب، اساس گروه بندی آنان

وقطّعتهم اثنتی عشره أسباطاً أمماً

«اسباط» در لغت به معنای نوادگان است. به کارگیری این واژه برای تیره های دوازده گانه بنی اسرائیل اشاره به این دارد که اساس این قبایل - که همگان نواده های یعقوب (اسرائیل) هستند - دوازده فرزند او می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 11

11- بنی اسرائیل، در پذیرش رسالت عیسی (ع) و پیروی از آن حضرت، دو دسته شدند: دسته ای مؤمن و گروهی کافر.

فامنت طائفه من بنى اسرائيل و كفرت طائفه

611- گستاخى بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 644

10 - قوم موسی (ع) ، مردمی گستاخ و بی پروا در برابر خداوند

قال رجالان من الذین یخافون

«من الذین یخافون» می تواند اشاره به این باشد که قوم موسی (ع) به جهت نترسیدن از خداوند، فرمان موسی (ع) را اطاعت نکردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - بنی اسرائیل ، گستاخانه خواهان رهسپاری موسی (ع) و خدایش به نبرد با زورگویان سرزمین مقدس

قالوا .. فاذهب انت وریک فقتلا

612- گفتگوی خدا با بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خداوند ، پس از عبور بنی اسرائیل از دریا ، با آنان قرار گفت وگو نهاد و وعده ارتباط نزدیک داد .

و وعدنکم جانب الطور الایمن

متعلق «واعدناکم» به قرینه «و ما أعجلک عن قومک یا موسی» (در آیات بعد) وعده مناجات و گفت وگو با موسی (ع) بوده است. این مواعده گرچه با همه بنی اسرائیل نبود؛ اما بازگشت منافع آن (از قبیل نزول تورات) به عموم آنان، سبب شد که از آن به عنوان نعمتی بر همه بنی اسرائیل یاد شود.

4 - سمت راست کوه طور ، میقات و وعده گاه شرفیابی بنی اسرائیل برای پاسخ گویی به دعوت خداوند بود .

و وعدنکم جانب الطور الایمن

«ایمن» به معنای «یمن» (طرف راست) است و مراد از «جانب راست طور» دامنه و یا فضای سمت راست آن بوده است.

613- گمراهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تخلف و انحراف بنی اسرائیل ، علی رغم ارائه آیات روشن و معجزات الهی به آنان

کم اتیناهم من ایه بیّنه و من یبدل نعمه اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 2

ص: 645

2- کفر و گمراهی بنی اسرائیل به علت نقض پیمان های الهی

فمن کفر بعد ذلک منکم فقد ضل . . . فیما نقضهم میثقتهم لعنهم

به مقتضای آیه قبل (و لقد اخذ الله . . . فمن کفر بعد ذلک منکم فقد ضل سواء السبیل)، نقض میثاق الهی، کفر و گمراهی است. و آیه مورد بحث، بنی اسرائیل را نقض کننده پیمان الهی معرفی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 149 - 2

2- بنی اسرائیل پس از آگاهی به گمراهی خویش، از گوساله پرستی توبه کردند و به گناه خویش معترف شدند .

قالوا لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا لنکونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 5 - 4

4- قوم موسی در انواع ظلمت ها گرفتار بودند .

أن أخرج قومک من الظلمت إلى النور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 2

2- موسی (ع) در میقات و از طریق وحی، بر امتحان شدن بنی اسرائیل در غیاب او و گمراه شدن آنان آگاهی یافت .

و عجلت إلیک . . . فإنا قد فتنا قومک من بعدک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 7

7- بنی اسرائیل، بدون این که در تحقق وعده خداوند (اعطای تورات) به آنان تأخیری شده باشد، به گمراهی تن در دادند .

ألم یعدکم ربکم . . . أفضال علیکم العهد

استفهام در «أفضال» انکاری است. و «عهد» به معنای زمان است. (قاموس) و مراد زمان تحقق وعده ای است که «ألم یعدکم» بر آن

دلالت داشت، و ممکن است مراد از «عهد» زمان دوری موسی (ع) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 1

1 - انحراف و گوساله پرستی بنی اسرائیل در زمان غیبت موسی (ع)، علی رغم هشدار های هارون (ع) صورت گرفته بود.

و لقد قال لهم هرون من قبل

«من قبل»؛ یعنی، پیش از بازگشت موسی (ع) از میقات.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 49 - 5

ص: 646

5- بنی اسرائیل در عصر فرعون ، گرفتار انحراف در عقیده و عمل و نیازمند هدایت از سوی خدا

و لقد آتینا موسی الکتب لعلهم یهدون

«هم» در «لعلهم» کنایه از بنی اسرائیل است و ارجاع آن به فرعون و طایفه او، درست نیست؛ زیرا نزول تورات، بعد از هلاکت آنها بود.

614- گناه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 10

10 - بنی اسرائیل ، پیش از ورودشان به بیت المقدس ، بر دوش دارنده گناهای بسیار

نغفر لکم خطیکم

برداشت فوق با توجه به جمع آوردن کلمه «خطایاکم» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 31

31 - بنی اسرائیل ، گنهکار و همواره تجاوزگر بوده اند .

ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 85 - 4

4 - بنی اسرائیل ، مردمی گنهکار و متجاوز به خاطر یاری رسانی به یکدیگر در بیرون راندن گروهی از همکیشان خود از دیارشان

تظہرون علیہم بالاثم و العدون

باء در «بالاثم» بای ملابست است و «بالاثم و العدون» حال برای فاعل «تظاہرون» می باشد؛ یعنی، علیه آنان همدیگر را یاری می کردید و در آن هنگام گنهکار و متجاوز بودید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 12

12 - تمرد و گناه بنی اسرائیل ، موجب نفرین موسی (ع) بر آنان

فأفرق بیننا و بین القوم الفسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 10

10 - بنی اسرائیل پیش از ورود به بیت المقدس گناهان فراوانی داشتند .

نغفر لکم خطیتکم

ص: 647

برداشت فوق با توجه به کلمه «خطیئات» - که به صورت جمع آمده - استفاده شده است.

615- گناهکاران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 59 - 7، 1

1 - گروهی از قوم موسی پیش از ورودشان به بیت المقدس ، ستمکار و آلوده به گناه بودند .

فبدل الذین ظلموا قولاً غیر الذی قیل لهم

7 - عذاب آسمانی نازل شده بر گناهکاران بنی اسرائیل ، سزای فسق دیرینه آنان و گناه تغییر و تبدیل فرمان خدا بوده است .

فأنزلنا علی الذین ظلموا رجزاً من السماء بما كانوا یفسقون

«(با)ی سببیه در «بما كانوا یفسقون» می رساند که: نزول عذاب آسمانی به سبب فسق دیرینه بنی اسرائیل بوده و توصیف آنان به ستمکاری (الذین ظلموا) دلالت می کند که عذاب به خاطر ظلم آنان، یعنی تبدیل فرمان خدا بوده است. بنابراین باید گفت: ستمکاری بنی اسرائیل به ضمیمه فسق دیرینه آنان، موجب عذاب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 162 - 1

1 - گروهی از قوم موسی دارای پیشینه ای آلوده به گناه و ستم ، پیش از ورودشان به بیت المقدس

فبدل الذین ظلموا .. بما كانوا یظلمون

616- گواهی انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 46 - 9

9 - گواهی تمامی پیامبران یهود بر حقانیت تورات

وققینا علی ءاثرهم بعیسی ابن مریم مصداقاً لما بین یدیہ من التوریه

توصیف عیسی(ع) به تصدیق کننده تورات، پس از بیان پیروی آن حضرت از پیامبران یهود، بیانگر آن است که آنان نیز مصدق تورات بوده اند.

617- گواهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 84 - 5

ص: 648

5- بنی اسرائیل به عهدهایی که خداوند با آنان داشت معترف بوده، بر آن گواهی می دهند.

و إذ أخذنا ميثقكم .. ثم أقرتم و أنتم تشهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 3

3- گواهی و ایمان بنی اسرائیل و یهود به حقانیت قرآن، حجتی علیه کافران و مشرکان

إن كان من عند الله و كفرتم به و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله

خداوند، ایمان فردی از یهود را - که آگاه به تورات و مفاد آن بود - گواهی بر حقانیت قرآن شمرده است و به کافران تذکر داد و به آن احتجاج کرده است.

618- گواهی عالم بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 8

8- گواهی دهنده بر حقانیت قرآن از میان بنی اسرائیل، فردی دانا و متشخص بود.

و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن

تکیه قرآن بر شهادت فردی از بنی اسرائیل و استفاده از گواهی وی در گرایش دادن مردم به ایمان، نشانگر این معنا است که وی، فردی متشخص و صاحب نظر و معتبر بوده است.

619- گوساله بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 6,7

6 - معبود دست ساز بنی اسرائیل (مجسمه گوساله) نه با آنان سخن می گفت و نه ایشان را به راهی رهنمون می ساخت .

ألم یروا أنه لا یكلمهم و لا یهدیهم سبیلا

استفهام در «ألم یروا» برای انکار و تعجب است؛ یعنی گوساله پرستان با اینکه می دیدند معبود دست سازشان با آنان سخن نمی گوید و راهی را به آنان نشان نمی دهد، آن را «إله» می پنداشتند و این امری است که به خاطر نابخردانه بودنش هر خردمندی را شگفت زده می

کند.

7- گرایش قوم موسی به پرستش مجسمه ای ناتوان از سخن گفتن و عاجز از هدایتگری ، امر نابخردانه و شگفت آور

ألم یروا أنه لا یكلمهم ولا یتهدیهم سییلا

ص: 649

620- گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 19

19 - مرتد شدگان بنی اسرائیل (گوساله پرستان) پس از فرمان موسی (ع) به کشتن یکدیگر پرداختند .

فاقتلوا أنفسکم . . . فتاب علیکم

جمله «تاب علیکم» عطف بر جمله ای مقدر است؛ یعنی: «ففعلتم ما أمرتم به فتاب علیکم» پس آنچه را بدان موظف شدید انجام دادید و خداوند توبه شما را پذیرفت». قابل ذکر است که ضمیر در «تاب» به قرینه جمله بعد به «بارئکم» (خالق شما) بر می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 7

7 - گروهی از بنی اسرائیل در معرفی کردن گوساله زرین به عنوان معبود ، با سامری همراهی و هم کاری داشتند .

عجلاً . . . فقالوا هذا إلهکم وإله موسی

فعل جمع «قالوا» می رساند که عده ای در اطراف سامری مجتمع گشته و مرام او را ترویج می کردند. یا این که از گذشته با او هم کاری و هم فکری داشتند و در زمان نمایش دادن گوساله، به ترویج عقیده باطل خود پرداختند.

621- گوساله پرستان بنی اسرائیل در غیاب موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 17

17 - گوساله پرستان ، گروه حاکم بر جوّ عمومی بنی اسرائیل در غیاب موسی (ع)

إني خشيت أن تقول فرقت بين بنی إسرئیل

نمای اتحاد و یک پارچگی بنی اسرائیل، در فاصله ارتداد آنان، گویای حاکمیت مرتدان و گوساله پرستان است.

622- گوساله پرستان بنی اسرائیل و هارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 18

18 - هارون ، مقهور گوساله پرستان بنی اسرائیل و ناتوان از بازداری ایشان

إن القوم استضعفونی

«استضعاف» به معنای غلبه کردن و مقهور ساختن است.

ص: 650

623- گوساله پرستان تائب بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 153 - 12

12 - گذشت از گناه گوساله پرستان تائب و نادیده انگاشتن خطای آنان پس از بازگشت به توحید و پرستش خدای یکتا، توصیه خداوند به موسی (ع) *

إن ربك من بعدها لغفور رحيم

برداشت فوق با توجه به دومین احتمالی است که در توجیه خطاب به موسی (ع) ذکر شد. یعنی «ربک» اشاره به این معنا باشد که ای موسی تو نیز متخلق به اخلاق الهی باش و از خطاها و لغزشها درگذر.

624- گوساله پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 7, 10, 11, 13, 15

7 - بنی اسرائیل، در غیاب موسی (ع) به گوساله پرستی روی آوردند.

ثم اتخذتم العجل من بعده

«من بعده»؛ یعنی پس از غیاب موسی (ع) و دور شدنش از بنی اسرائیل. «اتخذتم» از افعال تصییر است. کلمه «العجل» مفعول اول آن و مفعول دومش «الها» است که به خاطر وضوحش در کلام آورده نشده است؛ یعنی: «ثم جعلتم العجل الها لکم».

10 - گرایش بنی اسرائیل به گوساله پرستی، پس از عبورشان از دریا و نجات یافتن از سیطره فرعونیان بود.

و إذ فرقنا بكم البحر . . . و إذ وعدنا ... ثم اتخذتم العجل من بعده

11 - بنی اسرائیل، هیچ بهانه و عذری برای گرایش به گوساله پرستی نداشتند.

ثم اتخذتم العجل من بعده وأنتم ظلمون

جمله حالیه «أنتم ظالمون» (در حالی که ظالم بودید) ظهور در این معنا دارد که: ظالم بودن حالتی بوده مقارن گوساله پرستی؛ یعنی، گرایش بنی اسرائیل به شرک از سر ظلم بود و هیچ توجیهی هر چند واهی از قبیل جهل و مانند آن - که بتواند بهانه و عذری برای آنان باشد - در میان نبوده است.

13 - داستان غیبت موسی (ع) از میان قوم خویش و گرایش آن قوم به گوساله پرستی، داستانی عبرت آموز و شایسته یاد آوردن

و إذ وعدنا موسى أربعين ليلة ثم اتخذتم العجل من بعده

15 - گوساله پرستی بنی اسرائیل از جمله ستمکاری های آنان بود .

ثم اتخذتم العجل من بعده و أنتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 52 - 1,4,5

1 - خداوند ، گناه گوساله پرستی بنی اسرائیل را مورد عفو خویش قرار داد .

ثم عفونا عنكم من بعد ذلك

4 - آمرزش گناه ارتداد و گوساله پرستی بنی اسرائیل ، از نعمت های بزرگ خداوند بر آنان

ص: 651

ثم عفونا عنکم من بعد ذلک

چون آیه های این بخش از سوره، در صدد بیان نعمتهای الهی به بنی اسرائیل است، مفاد جمله «عفونا عنکم» نیز به منظور بیان نعمت ایراد شده است و از آن جا که این معنا با حرف «ثم» به دیگر نعمتها عطف گردیده، اشاره به رتبه برتر نعمت آمرزش نسبت به نعمتهای دیگر دارد.

5 - امتنان خدا بر بنی اسرائیل به خاطر آمرزش گناه گوساله پرستی ایشان

ثم عفونا عنکم من بعد ذلک

روشن است که عفو از گناه پس از ارتکاب آن است. بنابراین «من بعد ذلک» بیانگر زمان آمرزش نخواهد بود؛ بلکه اشاره به این معنا دارد که: بنی اسرائیل استحقاق آمرزش را نداشت، ولی مع ذلک خداوند بر آنان تفضل کرده و گناهمان را بخشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 7، 1

1 - قوم موسی با گوساله پرستی، بر خویشتن ستم کرده و مستحق کیفر شدند.

يقوم إنکم ظلمتم أنفسکم باتخاذکم العجل

7 - کشتن یکدیگر، توبه تعیین شده ای برای گوساله پرستان بنی اسرائیل

فتوبوا إلی بارئکم فاقتلوا أنفسکم

حرف «فاء» در «فاقتلوا» تفسیریه است؛ یعنی، بیانگر این است که جمله «أقتلوا أنفسکم» تفسیر و توضیح جمله قبل (توبوا ..) می باشد. در معنای جمله «فاقتلوا أنفسکم» دو نظر ایراد شده است. 1- فاقتلوا بعضکم بعضاً (یکدیگر را بکشید)؛ 2- هر کسی خود را بکشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 71 - 12

12 - از امام رضا (ع) روایت شده که فرمود: «... ان الذین أمروا قوم موسی بعباده العجل، كانوا خمسه أنفس، و كانوا أهل بیت یأکلون علی خوان واحد... و هم الذین ذبحوا البقره التي أمر الله عز و جل بذبحها؛

... کسانی که قوم موسی (ع) را به پرستش گوساله دعوت کردند، پنج نفر بودند که همگی از یک خانواده و سر یک سفره می نشستند... و آنان همان کسانی بودند که مأمور گشته بودند گاوی را که خداوند عز و جل دستور داده بود زبح کنند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- قوم موسی، در غیاب او به گوساله پرستی روی آوردند .

ثم اتخذتم العجل من بعده

8- قوم موسی، هیچ عذر و بهانه ای برای گرایش به گوساله پرستی نداشتند .

ثم اتخذتم العجل من بعده و أنتم ظلمون

جمله حالیه «و أنتم ظالمون» ظهور در این معنا دارد که: ظالم بودن، حالتی مقارن گوساله پرستی بوده است؛ یعنی، گوساله پرستی بنی اسرائیل از سر ظلم بوده و هیچ توجیهی از قبیل جهل که بتواند بهانه و عذری برای آن باشد در میان نبوده است.

10 - ارتداد قوم موسی و گرایش آنان به گوساله پرستی ، از جمله ستم های آنان

ص: 652

ثم اتخذتم العجل من بعده و أنتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 14,22

14 - قلب ها و دل های یهودیان عصر موسی آکنده از عشق به گوساله پرستی بود .

و أشربوا فی قلوبهم العجل

اشراب «مصدر أشربوا» به معنای آمیختن و نفوذ دادن است. مراد از «عجل» (گوساله) به قرینه «فی قلوبهم» محبت و عشق گوساله است نه خود گوساله. آوردن «عجل» به جای «محبت عجل»، بیانگر این است که: محبت گوساله چنان با قلبهای آنان عجین شده بود که گویا خود گوساله در دلهای آنان جای داشت.

22 - از امام باقر (ع) درباره سخن خداوند که فرموده: «و أشربوا فی قلوبهم العجل بکفرهم» روایت شده که فرموده است: «فعمد موسی (ع) فبرد العجل من أنفه الی طرف ذنبه ثم احرقه بالنار فذره فی الیم قال: فکانت احدهم لیقع فی الماء و ما به إلیه من حاجه فیتعرض بذالک للرماد فیشربه و هو قول اللّٰه: و أشربوا فی قلوبهم العجل بکفرهم»؛

موسی(ع) قصد [نابودی] گوساله [سامری] را نمود؛ پس او را با سوهان از بینی تا دم برید. سپس او را در آتش سوزاند و خاکسترش را به دریا ریخت. در این هنگام بعضی از گوساله پرستان وارد آب شده در حالی که نیازی به آب هم نداشتند و قصد آنان خاکستر گوساله بود. پس خاکستر [مخلوط با آب را] می نوشیدند و این سخن خداست که می فرماید: و أشربوا فی قلوبهم العجل بکفرهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 1,2,11

1 - قوم موسی در غیاب وی (زمان حضورش در میعادگاه مناجات) به پرستش تندیس گوساله روی آوردند .

و اتخذ قوم موسی من بعده من حلیهم عجلاً جسداً

2 - قوم موسی با زیورآلات خویش مجسمه گوساله نری را برای پرستش ساختند .

اتخذ... من حلیهم عجلاً جسداً

اتخاذ (مصدر «اتخذ») در اینجا به معنای ساختن است. «عجل» به معنای گوساله نر و «حلیّ» (جمع حلی) به معنای زیورآلات است.

11 - بنی اسرائیل زمان موسی بر اثر ارتداد و گرایش به گوساله پرستی از ستمکاران شدند .

اتخذوه و كانوا ظلمین

1 - بنی اسرائیل پس از مدتی با پی بردن به عدم شایستگی مجسمه گوساله برای پرستش ، به گمراهی خود آگاه و از کرده خویش پشیمان شدند .

و لما سقط فی ایدیهم و رأوا أنهم قد ضلوا

جمله «سقط فی ایدیهم» کنایه از پشیمانی است. زیرا انسان در هنگام پشیمانی چانه خویش را بر دستانش قرار می دهد؛ به گونه ای که گویا در دست خود فرو افتاده است.

2 - بنی اسرائیل پس از آگاهی به گمراهی خویش ، از گوساله پرستی توبه کردند و به گناه خویش معترف شدند .

قالوا لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا لنكونن من الخسرین

8- قوم موسی علی رغم پیشینه گوساله پرستی به رحمت و مغفرت الهی امیدوار بودند .

لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 150 - 7,8,9,11

7- موسی (ع) بر اثر شدت غضب به خاطر گوساله پرستی قومش ، لوحه های تورات را بر زمین افکند .

لما رجع موسی إلى قومه غضبن أسفاً .. و ألقى الألواح

8- آلودگی بنی اسرائیل به شرک و گوساله پرستی ، از میان برنده زمینه ابلاغ تورات و تعلیم پیام ها و موعظه های آن

و ألقى الألواح

گویا هدف از بیان این بخش از داستان که موسی (ع) با مشاهده گوساله پرستی تورات را بر زمین افکند، این نکته باشد که موسی (ع) جامعه نابخرد خویش را شایسته تورات ندانست و زمینه تعالیم آن را بر باد رفته دید و لذا آن را بر زمین نهاد.

9- موسی (ع) ، برادرش هارون را در انحراف بنی اسرائیل و گرایش آنان به گوساله پرستی مقصر شناخت .

و أخذ برأس أخيه يجره إليه

11- بازداری بنی اسرائیل از گرایش به شرک و گوساله پرستی ، مسؤولیت هارون از دیدگاه موسی (ع)

و أخذ برأس أخيه يجره إليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 152 - 7

7- قوم موسی با گرایش به گوساله پرستی بر خداوند افترا بستند .

و كذلك نجزي المفترين

مصدق مورد نظر برای «المفترين» مشرکان و گوساله پرستان بنی اسرائیل هستند. بنابراین شرکورزی آنان افترا بر خدا بود. «افتراء»، از «فريه»، به معنای دروغ بافتن است. و مراد از «مفترين»، به مناسبت مورد، کسانی هستند که بر خدا دروغ می بندند؛ یعنی به دروغ چیزی را به خدا نسبت می دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 11

11 - ارتداد بنی اسرائیل و پیدایش گوساله پرستی در میان آنان ، پس از عبورشان از دریا بود .

یبنی اسرئیل قد أنجینکم من عدوکم . . . فتتأ قومک من بعدک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 87 - 1,3

1 - بنی اسرائیل در برابر بازخواست و توبیخ خود از جانب موسی (ع) ، سعی در بی تقصیر نشان دادن خود در ماجرای گوساله پرستی داشتند .

ألم یعدکم . . . أفتال . . . أم أردتم . . . قالوا ما أخلفنا موعدک بملکنا

ص: 654

جمله «ما أخلفنا» و نیز «حمّلنا»، جملگی توجیّهات بنی اسرائیل برای پذیرش گوساله پرستی از سوی آنان است.

3- بی اختیار قلمداد کردن خود، از بهانه های بنی اسرائیل برای توجیه پیمان شکنی با موسی (ع) و پذیرش گوساله پرستی در میان خود

ما أخلفنا موعداً بملکنا

«موعداً» مصدر و به معنای «وعد» است. «ملک» نیز مصدر است و مراد بنی اسرائیل، نفی مالک بودن امور خویش است. از همین رو معنای «ما أخلفنا...» چنین می شود: ما از پیمان و وعده تو، به اختیار خود تخلف نکردیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 89 - 3

3- تویخ و سرزنش بنی اسرائیل از سوی خداوند، به جهت عقیده کور و نسنجیده آنان به معبود بودن گوساله سامری

أفلا یرون إلا یرجع إلیهم قولاً

استفهام در «أفلا یرون» برای انکار تویخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 1

1- انحراف و گوساله پرستی بنی اسرائیل در زمان غیبت موسی (ع)، علی رغم هشدارهای هارون (ع) صورت گرفته بود.

و لقد قال لهم هرون من قبل

«من قبل»؛ یعنی، پیش از بازگشت موسی (ع) از میقات.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 91 - 1

1- بنی اسرائیل از پذیرش فرمان های هارون و توبه از گوساله پرستی، سرباز زدند.

فأتبعونی و أطیعوا أمری .. قالوا لن نبرح علیه عکفین

«لن نبرح»؛ یعنی، «لانزال» (پایدار می مانیم) و «عاکف» به کسی گفته می شود که به چیزی توجه کرده و خود را به تعظیم آن وادار سازد (مفردات راغب).

1 - موسی (ع) ، پس از بازگشت از میقات ، هارون را در باره عکس العمل وی در مقابل گوساله پرستان بنی اسرائیل ، مورد بازخواست و توبیخ قرار داد .

یهرن ما منعک إذ رأیتهم ضلّوا

ص: 655

625- لجاجت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 5

5 - بنی اسرائیل برای پذیرش تورات و عمل به فرمان های آن ، لجاجت کرده و سرسختی نشان می دادند .

رفعنا فوقکم الطور خذوا ماء اینکم

از اینکه خداوند با تهدید و ارباب از بنی اسرائیل خواست تا تورات را بپذیرند و بر آن پیمان بسپارند، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 2

2 - پیمان شکنی بنی اسرائیل ، علی رغم مشاهده معجزه ای چون برافراشته شدن کوه ، امری سنگین ، شگفت و نامتوقع بود .

أخذنا میثکم و رفعنا فوقکم الطور . . . ثم تولیتم من بعد ذلک

«ثم» در جمله «ثم تولیتم» حاکی از ترتیب رتبی است؛ زیرا «من بعد ذلک» رساننده ترتیب زمانی می باشد و آن گاه که «ثم» برای ترتیب رتبی به کار رود حکایت از عظمت، شگفتی و . . . مضمون جمله بعد دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 74 - 3

3 - قساوت قلب بنی اسرائیل ، نتیجه لجاجت ها ، بهانه جویی ها و عصیانگری های آنان بود .

قالوا أتتخذنا هزواً . . . ثم قست قلوبکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 5

5 - بنی اسرائیل ، برای پذیرش تورات و عمل به فرمان های آن لجاجت کرده و سرسختی نشان می دادند .

و رفعنا فوقکم الطور خذوا ماء اینکم

از اینکه خداوند با تهدید و ارباب (قرار دادن کوه بر سر بنی اسرائیل) از قوم موسی خواست تا تورات را بپذیرند و برای عمل کردن به آن

پیمان بسپارند. برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 16

16 - وجود افراد غیر مؤمن (لجوج و ناباور) ، در میان بنی اسرائیل ، علی رغم وجود نشانه روشن الهی بر زمامداری طالوت

انّ فی ذلک لایه لکم ان کنتم مؤمنین

تعبیر «ان کنتم مؤمنین» اشاره است به اینکه افرادی غیر مؤمن (ناباوران) در میان بنی اسرائیل وجود داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 11

11 - گستاخی و بی پروایی قوم موسی (ع) در برابر خداوند ، زمینه سرپیچی آنان از فرمان موسی (ع) (ورود به سرزمین مقدس

ص: 656

و مبارزه با جباران)

إِنَّا لَنَدْخُلُهَا .. قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخْفَوْنَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 7

7- قوم موسی (ع) ، مردمی لجوج ، نصیحت ناپذیر و ناسپاس در برابر نعمت های الهی

اذکروا نعمه الله علیکم .. قالوا یموسی إِنَّا لَنَدْخُلُهَا اِبْدَاءً مَا دَامُوا فِيهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 10

10 - بنی اسرائیل ، قومی فاسق به خاطر لجاجت و تمردشان در برابر فرامین موسی (ع)

و بین القوم الفسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 26 - 15

15 - لجاجت قوم موسی در برابر فرمان های وی ، نشانه فسق آنان

إِنَّا لَنَدْخُلُهَا .. فَلَاتَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 5

5 - لجاجت و سرسختی بنی اسرائیل در پذیرش تورات و عمل به فرمان های آن

و إِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ .. خَذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 8

8 - بنی اسرائیل ، در عین مشاهده آیات بزرگ الهی ، فاقد ایمان ژرف و راسخ بودند .

یبنی اسرئیل قد أنجینکم . . أضلّهم السامریّ ... ألم یعدکم ربکم

با توجه به این که گمراهی بنی اسرائیل به دست سامری، پس از نجات آنان از چنگال فرعون، عبور آنان از دریا و مشاهده آیات متعدد الهی در طول آن مدت بوده است؛ به نظر می رسد آنان از بینش و ایمان سستی برخوردار بودند که این چنین با اغواگری سامری به صف گمراهان پیوستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 91 - 2

1 - بنی اسرائیل از پذیرش فرمان های هارون و توبه از گوساله پرستی ، سرباز زدند .

فاتبعونی و اطیعوا امری . . قالوا لن نبرح علیه عکفین

ص: 657

«لن نبرح»؛ یعنی، «لانزال» (پایدار می مانیم) و «عاکف» به کسی گفته می شود که به چیزی توجه کرده و خود را به تعظیم آن وادار سازد (مفردات راغب).

2- تصمیم گوساله پرستان بنی اسرائیل بر عبادت گوساله سامری، تا زمان بازگشتن موسی (ع) از میقات و تعیین تکلیف

لن نبرح علیه عکفین حتی یرجع إلینا موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 8، 5

5- بنی اسرائیل، به رغم آگاهی از رسالت الهی موسی (ع)، آن حضرت را مورد آزار قرار می دادند.

لم تؤذونی وقد تعلمون أنّی رسول الله إلیکم

8- بنی اسرائیل، به رغم اندرزهای موسی (ع)، از اذیت و آزار آن حضرت دست برنداشتند.

يقوم لم تؤذونی . . . فلما زاغوا

جمله «فلما زاغوا» بیانگر آن است که بنی اسرائیل، به جای پذیرش نصیحت های موسی (ع)، بر اذیت های خویش نسبت به آن حضرت پای فشردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 13

13- بنی اسرائیل، به رغم در دست داشتن بشارت عیسی (ع)، در برابر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) موضع گیری کرده و رسالت آن حضرت را نپذیرفتند.

و مبشراً برسول یأتی من بعدی اسمه . . . فلما جاءهم بالبینت قالوا هذا سحر مبین

626- لرزش بنی اسرائیل در میقات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 5

5- برگزیدگان بنی اسرائیل برای همراهی موسی (ع) در میعادگاه مناجات، پس از حضور در آن مقام به لرزشی شدید و کشنده گرفتار شدند.

فلما أخذتهم الرجفة

627- لطف به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 5

5- بنی اسرائیل ، مورد عنایت و لطف الهی ، در عصر ستم دیدگی و شکنجه شدن از سوی فرعونیان

ص: 658

اضافه «عباد» به ضمیر متکلم، به جهت تکریم بنی اسرائیل و اظهار لطف به آنان است. این امر، زمانی صورت گرفته که آنان در بند حکومت فرعون و شکنجه های او بودند. خداوند با تعبیر «عبادی» بر رفتار فرعونیان - که بنی اسرائیل را به بندگی گرفته بودند - خط بطلان کشیده و آنان را تنها بنده خود معرفی کرده است.

628- لعن بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - 4 - مائده - 5 - 13 - 4

4- گرفتاری بنی اسرائیل به لعن الهی و قساوت قلب، کیفر پیمان شکنی آنان

فبما نقضهم ميثقهم لعنهم و جعلنا قلوبهم قسية

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - 4 - مائده - 5 - 78 - 13,14

13 - مردم ایله (گروهی از بنی اسرائیل)، مورد لعن حضرت داود، به دلیل عصیان در برابر خدا درباره شنبه

لعن الذين كفروا من بنی اسرئیل علی لسان داود

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: اما داود فلعن اهل ایله لما اعتدوا فی سبتهم . . .

تفسیر تبیان، ج 3، ص 609؛ نورالثقلین، ج 1، ص 661، ح 315.

14 - مورد لعن قرار گرفتن گروهی از بنی اسرائیل از سوی حضرت عیسی (ع)، به دلیل کفر آنان پس از نزول مائده آسمانی

لعن الذين كفروا من بنی اسرئیل . . . عیسی ابن مریم

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: . . . و اما عیسی فلعن الذين انزلت علیهم المائده ثم كفروا بعد ذلك.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 609؛ نورالثقلین، ج 1، ص 661، ح 315.

10 - لعن شدن گروهی از بنی اسرائیل به سبب تأثیرناپذیری آنان در برابر نهی از منکر و نیز گروه ناهی از منکر به سبب همنشینی با گنهکاران

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل . . . کانوا لایتناهون عن منکر فعلوه

از حضرت علی (ع) روایت شده: . . . و لما وقع التقصیر فی بنی اسرائیل جعل الرجل منهم یری اخاه علی الذنب فینهاه فلا ینهی فلا یمنعه ذلك من ان یکون اکیله و جلیسه و شریبه حتی ضرب الله عزوجل قلوب بعضهم ببعض و نزل فیهم القرآن حیث یقول عزوجل «لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل . . . کانوا لایتناهون عن منکر فعلوه . . .»

ثواب الاعمال مترجم، ص 597، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 660، ح 312.

ص: 659

629- لغزش بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 16

16 - هشدار خداوند به مسلمانان در مورد خطر گرفتاری آنان به لغزشهایی همانند لغزش های بنی اسرائیل : (نقض پیمان های الهی ، هواپرستی ، تکذیب و قتل انبیا)

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا .. لَا تَهْوَىٰ اَنفُسَهُم فَرِيقًا كَذِبُوا و فریقاً یقتلون

از اهداف این بخش از آیات با توجه به ذکر مسلمانان در ابتداء کلام (ان الذین ءامنوا) و آنگاه بیان سرگذشت شوم بنی اسرائیل، این است که مسلمانان را از گرفتار شدن به چنین سرنوشتی پرهیز دهد و به آنان گوشزد کند که آنان نیز در خطر آلودگی به چنین اعمال ناروایی هستند.

630- ماجراجویی بنی اسرائیلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 18 - 10

10 - مرد اسرائیلی ، عنصری ماجراجو و مصلحت نیندیش در نگاه موسی (ع)

قال له موسی اِنَّكَ لَغَوِيٌّ مَّبِينٌ

631- مبارزه با بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 53 - 4

4 - نیاز فرعون به استفاده از نیروی مردمی قبطیان ، برای سرکوب بنی اسرائیل

فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از این آیه، گردآوری مردم از شهرها باشد و نه سربازان مستقر در آنها.

632- مبارزه با گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 20

20 - هارون با بیان مبارزه خویش با گوساله پرستان و ناتوانیش از بازداری آنان ، در تلاش جهت اثبات بی گناهی خویش برای

ص: 660

موسی (ع)

إن القوم استضعفونی و کادوا یقتلوننی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 11

11 - بنی اسرائیل در خطر تشمت و تفرقه ، در صورت اقدام عملی و جدی هارون (ع) برای مقابله با گوساله پرستان

إنی خشیت أن تقول فرقت بین بنی إسرئیل

633- مبارزه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 4

4 - بنی اسرائیل همگام موسی (ع) و پیرو او در مبارزه علیه فرعون

أتذر موسی و قومه

634- متعهدان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 13 - 28

28 - وجود گروهی متعهد در میان بنی اسرائیل ، دلیل امر الهی به عفو و مدارای پیامبر (صلی الله علیه و آله) با همه آنان

إلاّ قليلا منهم فاعف عنهم و اصفح

تفریع عفو با کلمه «فاء» بر جمله «و لا تزال .. الا قليلا منهم»، اشاره به برداشت فوق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 32 - 29

29 - گروهی از بنی اسرائیل پیرو انبیای خویش و متعهد به قوانین الهی

ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فی الارض لمسرفون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

4 - مائدہ - 5 - 81 - 12

12 - تعہد گروہی از بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی اللہ علیہ وآلہ) بہ حدود الہی و قوانین دین

ولکن كثيراً منهم فسقون

ص: 661

635- مجسمه سازی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 148 - 4, 2, 1

1- قوم موسی در غیاب وی (زمان حضورش در میعادگاه مناجات) به پرستش تندیس گوساله روی آوردند.

واتخذ قوم موسی من بعده من حلیهم عجلاً جسداً

2- قوم موسی با زیورآلات خویش مجسمه گوساله نری را برای پرستش ساختند.

اتخذ... من حلیهم عجلاً جسداً

اتخاذ (مصدر «اتخذ») در اینجا به معنای ساختن است. «عجل» به معنای گوساله نر و «حلی» (جمع حلی) به معنای زیورآلات است.

4- سازنده مجسمه گوساله بنی اسرائیل، ماهر در فن مجسمه سازی، صنعتکار و هنرمند بود.

عجلاً جسداً له خوار

اطلاق گوساله بر مجسمه آن - که بیانگر این نکته است که مجسمه ساخته شده کاملاً شبیه گوساله بوده - و نیز ساختن آن به گونه ای که صدای گاو از آن برآید، بیانگر این است که سازنده آن مجسمه هنرمند بوده و در صنعت مجسمه سازی مهارت کامل داشته است.

636- محاصره بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 1

1 - بنی اسرائیل، در محاصره فرعونیان در کناره دریای سرخ

و إذ فرقنا بكم البحر

ال در «البحر» عهد ذهنی است و اشاره به دریایی معهود دارد که بنا به گفته بسیاری از مفسران، مراد از آن دریای سرخ است. بیان نجات بنی اسرائیل و غرق شدن فرعونیان در پی شکافته شدن دریا، دلالت بر این دارد که: فرعونیان در کناره دریای سرخ در صدد هجوم به بنی اسرائیل بودند.

637- محرّمات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کار و فعالیت در روز شنبه برای بنی اسرائیل حرام بود .

و لقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبت

ص: 662

«سبت» به معنای قطع عمل، سکون و استراحت است که از آن به تعطیلی تعبیر می‌کنیم. «اعتداء» (مصدر اعتدوا) به معنای تجاوز و تخلف می‌باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 14، 12، 11، 6، 4

4 - تحریم برخی از خوردنی‌ها بر بنی اسرائیل، پس از نزول تورات

کل الطّعام کان حلالاً لبني اسرائيل . . . من قبل ان تنزل التوریه

بنابراینکه استثنای در «الا ما حرّم . . .» استثنای منقطع باشد.

6 - بنی اسرائیل، مدّعی حرمت برخی از خوردنی‌ها و انتساب آن به تورات

کل الطّعام کان حلالاً لبني اسرائيل . . . قل فأتوا بالتوریه فاتلوها

11 - آنچه از خوردنی‌ها که یعقوب (ع) بر خویش حرام کرده بود، بر بنی اسرائیل نیز حرام بود.

کل الطّعام کان حلالاً لبني اسرائيل الا ما حرم اسرائيل علی نفسه

بنابراینکه استثنای در «الا ما حرّم . . .» استثنای متصل باشد.

12 - تورات، ناسخ حرمت برخی از خوردنی‌ها بر بنی اسرائیل

کل الطّعام کان حلالاً لبني اسرائيل الا ما حرم اسرائيل علی نفسه من قبل ان تنزل التوریه

بنابراینکه «من قبل» متعلق به «حرّم» باشد؛ یعنی حرمت‌های وضع شده برای بنی اسرائیل توسط یعقوب (ع)، تا قبل از نزول تورات بوده است.

14 - حلیت همه خوردنی‌ها بر بنی اسرائیل، جز گوشت شتر که اسرائیل (ع) (یعقوب) قبل از نزول تورات بر خود حرام کرده بود.

کل الطّعام کان حلالاً لبني اسرائيل الا ما حرم اسرائيل علی نفسه

امام صادق (ع): . . . ان اسرائیل کان اذا اکل من لحم الابل هیّج علیه وجع الخاصره فحرّم علی نفسه لحم الابل وذلک قبل ان تنزل التوراه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 160 - 13

13 - گوشت شتر ، گاو و گوسفند ، طیبات حرام شده بر بنی اسرائیل از سوی خداوند بخاطر ظلم آنان

فبظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم طيبات أحلت لهم

امام صادق(ع) درباره «طیبت» در آیه فوق فرمود: ... یعنی لحوم الابل و البقر و الغنم ...

کافی، ج 5، ص 306، ح 9؛ نورالثقلین، ج 1، ص 572، ح 665.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 3

3 - حرمت کشتن نابحق بر بنی اسرائیل

ص: 663

کتبنا علی بنی اسرائیل انه من قتل نفساً بغير نفس . . . فکانما قتل الناس جميعاً

638- محرومیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 3

3 - خداوند ، پیمان شکنان بنی اسرائیل را از رحمت خویش دور ساخت و دل های آنان را از پذیرش حق بازداشت .

فبما نقضهم ميثقهم لعنهم و جعلنا قلوبهم قسية

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 26 - 2,6

2 - محرومیت قوم موسی (ع) از تسلط بر سرزمین مقدس و سکونت در آن ، پیامد و کیفر فسق و سرپیچی آنان از فرمان موسی (ع)

إِتَّالْن نَدْخِلْ اَبْدًا . . . فَاَنْهَآ مَحْرَمَه عَلِيْهَمْ

جمله «فانها محرمه . . .»، تفریح بر نافرمانی آنان از دستور موسی (ع) است، نه اینکه متفرع بر نفرین او (فافرق بیننا . . .) باشد.

6 - ترک جهاد از سوی نیروهای کارآمد بنی اسرائیل ، موجب گرفتاری همه مردم آن قوم به سرگردانی و محرومیت از تسلط بر سرزمین مقدس

قال فانها محرمه عليهم اربعين سنه

برداشت فوق مبتنی بر امری مسلم و طبیعی در داستان تیه می باشد و آن اینکه همه قوم موسی ؛ حتی زنان و کودکان و پیران، به سرگردانی گرفتار آمده و از ورود به سرزمین مقدس محروم شدند، با اینکه این گروه مأمور به مبارزه و جهاد نبودند تا بر اثر تخلف، عقوبت شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 9

9 - تکذیب و قتل انبیا از سوی بنی اسرائیل مایه محرومیت آنان از حق شناسی و بینش دینی

فَرِيْقًا كَذِبًا وَ فَرِيْقًا يَّقْتُلُوْنَ . . . فَعَمَوْا وَ صَمَوْا

جمله «عموا و صموا» علاوه بر اینکه متفرع بر جمله «حسبوا . . .» است می تواند متفرع بر جمله «فريقاً كذبوا . . .» نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 6

6 - ضعف و ذلت بنی اسرائیل در شهر مصر (مرکز حکومت فرعون) تا درجه ای بود که حتی از داشتن خیمه یا کومه ای ، که آنان را از سرما و گرما حفظ کند ، محروم بودند .

و أوحینا إلی موسی و أخیه أن تبوءا القومکما بمصر بیوتاً

ص: 664

639- محسنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 15،16

15 - وجود افرادی نیک کردار و پاکدامن ، در میان قوم موسی

و سنزید المحسنین

کلمه «المحسنین» (نیکوکاران) می تواند در مقابل گروهی از بنی اسرائیل باشد که از جمله «نغفر لکم خطایاکم» به دست می آید؛ یعنی، بنی اسرائیل دو گروه بودند: گروهی گنهگار که جمله «نغفر لکم خطایاکم» به آنان اشاره دارد و گروهی پاکدامن که «المحسنین» آنها را بیان می کند.

16 - خداوند ، محسنان و پاکدامنان بنی اسرائیل را - در صورت رعایت آداب تعیین شده برای ورود به بیت المقدس - به پاداشی افزونتر از دیگران نوید داد .

قولوا حطه نغفر لکم خطیکم و سنزید المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 5

5 - تورات، نعمتی کامل برای نیکوکاران قوم موسی

تماما علی الذی أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 13،14

13 - وجود افرادی نیک کردار و پاکدامن از گناهان در میان قوم موسی

سنزید المحسنین

کلمه «المحسنین» می تواند در مقابل گروهی از بنی اسرائیل باشد که از جمله «نغفر لکم خطیتکم» به دست می آید. یعنی بنی اسرائیل دو گروه بودند: گروهی گنهگار که جمله «نغفر لکم خطیتکم» اشاره به آنان دارد و پاکدامنان از گناه که «المحسنین» عهده دار تبیین آن گروه است.

14 - خداوند محسنان بنی اسرائیل را در صورت رعایت آداب تعیین شده برای ورود به بیت المقدس ، به پاداشی افزونتر از احسانشان

نوید داد .

سنزید المحسنین

640- محمد (صلی الله علیه و آله) و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 27,28,29

ص: 665

27 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور به عفو و گذشت از خطا های بنی اسرائیل و ترک هرگونه تعرض نسبت به آنان

فاعف عنهم و اصفح

بنابر اینکه ضمیر «عنهم» به همه بنی اسرائیل برگردد.

28 - وجود گروهی متعهد در میان بنی اسرائیل ، دلیل امر الهی به عفو و مدارای پیامبر (صلی الله علیه و آله) با همه آنان

إلا قليلا منهم فاعف عنهم و اصفح

تفریع عفو با کلمه «فاء» بر جمله «و لا تزال . . . الا قليلا منهم»، اشاره به برداشت فوق دارد.

29 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور عفو و گذشت از غیر خائنان بنی اسرائیل

فاعف عنهم و اصفح

بنابر اینکه مراد از ضمیر در «عنهم»، تنها گروه غیر خائن باشد.

641- محمد (صلی الله علیه و آله) و تاریخ بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به یادآوری سرگذشت موسی (ع) و قومش و به خاطر سپردن آن

و إذ قال موسی لقومه

برداشت فوق مبتنی بر این است که فعل «اذکر» قبل از «إذ» مقدر باشد. بنابراین، آیه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بیان وظیفه آن حضرت است.

642- مدت گوساله پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 91 - 2

2- تصمیم گوساله پرستان بنی اسرائیل بر عبادت گوساله سامری ، تا زمان بازگشتن موسی (ع) از میقات و تعیین تکلیف

لن نبرح علیه عکفین حتی یرجع إلینا موسی

643- مدح علمای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 3

3 - ستایش خداوند از فرزندگان بنی اسرائیل ، به خاطر برخورد سخت آنان با دل باختگان دنیا

وقال الذين أوتوا العلم ويلكم

ص: 666

تعبیر «الذین أوتوا العلم» تعبیری ستایشگرانه است که خداوند درباره عالمان و فرزندگان بنی اسرائیل به کار برده است.

644- مذكر بودن مقتول بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 73 - 6

6 - مقتول قوم موسی از جنس ذکور بود .

فقلنا اضربوه ببعضها

برداشت فوق از آوردن ضمیر مذكر «ه» در «إضربوه» - که به «نفساً» بر می گردد - استفاده شده است.

645- مردان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 19, 21, 9

9 - حضرت موسی (ع) با زمینه سازی فکری و روانی برای مردان بنی اسرائیل ، آنان را برای پذیرش و اجرای امر خدا (کشتن یکدیگر) آماده کرد .

يقوم إنكم ظلمتم أنفسكم

موسی(ع) از انتساب بنی اسرائیل به خویش با گفتن «یا قوم» (ای مردم من) در صدد تفهیم این حقیقت است که: او از روی دلسوزی آنان را به توبه دعوت می کند و از آنان می خواهد که به حکم خدا گردن نهند. تصریح به اینکه بنی اسرائیل با گوساله پرستی به خود ستم کردند نیز در راستای این معناست.

19 - مرد شدگان بنی اسرائیل (گوساله پرستان) پس از فرمان موسی (ع) به کشتن یکدیگر پرداختند .

فاقتلوا أنفسكم . . . فتاب علیکم

جمله «تاب علیکم» عطف بر جمله ای مقدر است؛ یعنی: «ففعلتم ما أمرتم به فتاب علیکم» پس آنچه را بدان موظف شدید انجام دادید و خداوند توبه شما را پذیرفت». قابل ذکر است که ضمیر در «تاب» به فرینه جمله بعد به «بارئکم» (خالق شما) بر می گردد.

21 - داستان توبه مردان بنی اسرائیل و اجرای فرمان خدا مبنی بر کشتن یکدیگر ، داستانی آموزنده و درخور به خاطر داشتن

و إذ قال موسی . . . فتاب علیکم

«إذ قال ..» عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است؛ یعنی: «اذکروا إذ قال ...».

646- مردان بنی اسرائیل در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 667

3 - هفتاد مرد گزینش شده برای حضور در میعادگاه مناجات ، بهترین و لایقترین مردم بنی اسرائیل در دیدگاه موسی (ع)

و اختار موسی

«اختیار» به معنای انتخاب و گزینش خیر است. بنابراین «اختار موسی» یعنی موسی بهترینها را انتخاب کرد.

647- مسخ بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 10

10 - از امام سجاد (ع) روایت شده است : « . . . أما القرده فكانوا قوماً من بنی اسرائیل . . . اعتدوا فی السبت فصادوا الحیتان فمسخهم الله قرده . . . »

. . . اما بوزینه ها گروهی از بنی اسرائیل بودند . . . که در روز شنبه از دستور الهی سرپیچی کرده به صید ماهی پرداختند و خداوند آنان را به صورت بوزینه مسخ کرد».

648- مسخ در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 15

15 - مسخ گروهی از بنی اسرائیل بصورت خوک ، در اثر لعن حضرت داود (ع) و بصورت میمون ، در اثر لعن حضرت عیسی (ع)

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل علی لسان داود و عیسی

از امام صادق(ع) درباره آیه فوق روایت شده: الخنازیر علی لسان داود(ع) و القرده علی لسان عیسی ابن مریم(ع).

کافی، ج 8، ص 200، ح 240؛ نورالثقلین، ج 1، ص 660، ح 311.

649- مسخ شدگان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 6

6 - بوزینه شدگان بنی اسرائیل از زمره خاسران و زیانکاران

لکنتم من الخسرین. ولقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبت

آیه مورد بحث اشاره به نوع خسارت و زیانی دارد که در ذیل آیه قبل مطرح شد؛ یعنی، خسارتی که آدمی بر اثر گناه و تجاوز در خطر آن است، از قبیل خسارت اصحاب سبت می باشد.

ص: 668

650- مسکن بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 3

3 - وضعیت مسکن و معیشت بنی اسرائیل در دوران حکومت فرعون ، وضعیتی نابسامان و نامناسب بود .

و لقد بؤنا بنی اسرائیل مَبْؤاً صدق و رزقنهم من الطیبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 81 - 11

11 - منزل گاه بنی اسرائیل - پس از عبور از دریا - فاقد امکانات تغذیه سالم و دارای مواد غذایی بد خوراک و مغایر با طبع انسان بود .

کلوا من طیبیت ما رزقنکم و لاتطغوا فیه

651- مسلمانان صدر اسلام و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 75 - 2

2 - مسلمانان صدر اسلام ، به ایمان آوردن بنی اسرائیل دل بسته و بدان امیدوار بودند .

أفتطمعون أن یؤمنوا لکم

برداشت فوق لازمه معنای «آن یؤمنوا لکم» است؛ زیرا تأیید و تصدیق پیروان یک مکتب به معنای تصدیق حقانیت آن مکتب و در نتیجه ایمان آوردن به آن است.

652- مسؤولیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 6,9,3,2

2 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا نعمت های او را همواره به خاطر داشته باشند .

بینی اسرائیل اذکروا نعمتی الی أنعمت علیکم

3 - بنی اسرائیل از مخاطبان قرآن و موظف به پیروی از آن

بینی اسرائیل اذکروا

6 - وفا کردن به عهد های الهی ، از فرامین و سفارش های خداوند به بنی اسرائیل

و أوفوا بعهدي

ص: 669

9 - ترسیدن از خدا و نهراسیدن از غیر او ، توصیه و سفارش خداوند به بنی اسرائیل

و ایی فارهبون

«رهبه» به معنای ترسیدن است. «ارهبون» مرکب از فعل امر «ارهبوا» و نون وقایه مکسور است که حکایت از حذف «یای» متکلم دارد؛ یعنی: «و ایای فارهبونی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 15، 7، 1

1 - خداوند ، فراخوان بنی اسرائیل به تصدیق قرآن و ایمان به آن

یبنی اسرائیل . . . وءامنوا بما أنزلت

7 - خداوند ، بنی اسرائیل (یهودیان و نصرانیان) را از انکار قرآن و کافر شدن به آن ، بر حذر داشت .

و لاتکونوا أول کافر به

ضمیر در «به» می تواند به «ما أنزلت» و یا به «ما معکم» برگردد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

15 - نهراسیدن از پیامد های التزام به حقایق تورات و انجیل و ایمان به قرآن ، از توصیه های خداوند به بنی اسرائیل

و لاتشتروا بأیتی . . . و ایی فاتقون

حصر در جمله «ایای فاتقون» - پس از بیان لزوم ایمان و پرهیز از دین فروشی - به این اشاره دارد که: ایمان به قرآن و التزام به حقایق تورات و انجیل، ممکن است برای شما یهودیان و نصرانیان مشکلاتی را به همراه داشته باشد - که نباید از آنها در هراس باشید - و فقط از عذابهای الهی بترسید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 42 - 1، 2

1 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا حق و باطل را به هم نیامیخته و با ارائه باطل ها ، حق را بر مردم مشتبه نکنند .

و لاتلبسوا الحق بالباطل

«لبس» (مصدر لاتلبسوا) به معنای: آمیختن و نیز مشتبه کردن است. بر اساس معنای اول «باء» در «بالباطل» برای تعدیه و بر اساس معنای دوم «با»ی استعانت خواهد بود.

2- کتمان نکردن حقایق ، توصیه و سفارش خداوند به بنی اسرائیل

و لاتلبسوا... و تکتّموا الحق

کتمان (مصدر تکتّموا) به معنای مخفی کردن است. فعل «تکتّموا» عطف بر «تلبسوا» می باشد؛ یعنی: «و لاتکتّموا»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 47 - 3,5,9

3 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا نعمت های او را یاد کنند و همواره آنها را به خاطر داشته باشند .

بینی اسرائیل اذکروا نعمتی

5 - بنی اسرائیل از مخاطبان قرآن و موظف به پیروی از آن

بینی اسرائیل اذکروا

9 - به خاطر داشتن نعمت برتری بنی اسرائیل بر همگان ، سفارش و توصیه خداوند به آنان

ص: 670

اذکروا نعمتی .. . انی فضلتم علی العلمین

عطف «انی فضلتمکم» بر «نعمتی» اقتضا می کند که: «انی فضلتمکم» نیز مفعول «اذکروا» باشد؛ یعنی: اذکروا .. . انی فضلتمکم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 7،8

7 - اظهار خشوع و خضوع در برابر خدا - به هنگام تصرف بیت المقدس - از دستور های خداوند به بنی اسرائیل

و ادخلوا الباب سجداً

کلمه «سجداً» جمع ساجد و حال برای فاعل «ادخلوا» می باشد. از آن رو که سجده در حال ورود با معنای اصطلاحی آن (پیشانی بر خاک نهادن) سازگار نیست، می توان گفت: در اینجا معنای لغوی آن (خضوع و خشوع) اراده شده است.

8 - استغفار از گناهان به هنگام تصرف بیت المقدس فرمانی از جانب خداوند به بنی اسرائیل

ادخلوا .. . و قولوا حطه

«حطه» خبر برای مبتدایی محذوف همانند «مسألتنا» است. این کلمه اسم مصدر و به معنای نهادن و فرو آوردن می باشد و مراد از آن به قرینه جمله بعد «نغفر لکم ...» برداشتن گناهان و آمرزش آنهاست. بنابراین «قولوا حطه» یعنی بگویید - خدایا - درخواست ما آمرزش گناهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 6،7

6 - پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن ، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خذوا ماءً تینکم بقوه

7 - خداوند ، بنی اسرائیل را به فراگیری احکام و معارف تورات و همواره به یادداشتن آن فراخواند .

و اذکروا ما فیه

«ذکر» به دانشی گفته می شود که انسان آن را به خاطر داشته و فراموش نکرده باشد. بنابراین «اذکروا ما فیه»؛ یعنی، محتوای تورات را فرا گیرید و آن را همواره به خاطر داشته باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- موسی (ع) مردم خویش را به انجام مأموریتشان (ذبح گاو میانسال) فرمان داد.

إنها بقره لافارض و لابکر عوان بین ذلک فافعلوا ما تؤمرون

6- میانسال بودن گاو - پیش از سؤال از مشخصه های دیگر - تنها ویژگی لازم برای گاو ماده ای که بنی اسرائیل به ذبح آن مأمور شدند.

عوان بین ذلک فافعلوا ما تؤمرون

جمله «فافعلوا ما تؤمرون» (به آنچه مأمور شدید عمل کنید) بیانگر این است که: تکلیف قوم موسی و به اصطلاح «مأمور به» آنان، ذبح گاوی میانسال بوده است بدون لحاظ شرطی دیگر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 671

3 - خداوند ، از بنی اسرائیل خواست تا نعمت های او را یاد کرده و همواره آنها را به خاطر داشته باشند .

بینی اسرائیل اذکروا نعمتی التي أنعمت علیکم

5 - بنی اسرائیل ، از مخاطبان قرآن و موظف به پیروی از آن

بینی اسرائیل اذکروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 9

9 - قوم موسی (ع) موظف به فراگیری معارف ثبت شده در الواح ، به بهترین وجه ، و به کار بستن احکام آن به نیکوترین صورت .

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر در «احسنها» به «قوه» برگردد. بر این مبنا مفعول «یاخذوا» ضمیری است محذوف که به «الألواح» برمی گردد. یعنی: «یاخذوا الألواح بأحسن القوه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 7

7 - اظهار خشوع و خضوع در برابر خدا به هنگام تصرف بیت المقدس از دستورات خدا به بنی اسرائیل

و ادخلوا الباب سجداً

کلمه «سجداً» جمع «ساجد» و حال برای فاعل «ادخلوا» است. از آن رو که سجده در حال ورود با معنای اصطلاحی آن (پیشانی بر خاک ساییدن) سازگار نیست، می توان گفت در اینجا معنای لغوی آن (خضوع و خشوع) اراده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 6

6 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا احکام و معارف تورات را فراگیرند و آنها را همواره به خاطر بسپارند .

و اذکروا ما فیه

«ذکر» به دانشی گفته می شود که انسان آن را به خاطر داشته باشد و فراموش نکرده باشد. بنابراین «اذکروا ما فیه» یعنی محتوای تورات را فراگیرد و آن را همواره به خاطر داشته باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 5

5 - خداوند ، فرمان داد تا بنی اسرائیل در بر پا کردن خانه های خود ، آنها را رو به روی هم بسازند .

و اجعلوا بیوتکم قبله

برداشت فوق مبتنی بر این است که لفظ «قبله» مصدر نوعی به معنای اسم فاعل باشد ; یعنی: اجعلوا بیوتکم متقابله.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 2

ص: 672

2- انتخاب بنی اسرائیل از میان ملت های عصر خویش ، برای دریافت آیات الهی و زمینه آزمون بود .

و لقد اخترنهم .. وءاتینهم من الآيت

از ارتباط «و آتیناهم» با «اخترناهم»، می توان استفاده کرد که «آتیناهم» تفسیر و توضیح و تبیین «اخترناهم» است؛ یعنی، این اختیار و انتخاب، ریشه نژادی و نسلی ندارد؛ بلکه فلسفه فرهنگی و علمی دارد.

653- مسیر هجرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 11، 8، 3

3- مسیر هجرت بنی اسرائیل از مصر ، از طریق وحی به موسی (ع) مشخص شده بود .

و لقد أوحینا إلی موسی .. فاضرب لهم طریقاً فی البحر

فرمان به کوچ دادن شبانه بنی اسرائیل و بیان برخورد آنان در مسیر خود با دریا، دال بر این است که مسیر حرکت نیز از طریق وحی مشخص شده بود.

8 - ایجاد راهی خشک در عمق دریای سرخ برای عبور بنی اسرائیل ، از مأموریت های موسی (ع)

فاضرب لهم طریقاً فی البحر یساً

«اضرب لهم ..»، یعنی برای آنان راهی را ایجاد کن. «یس» به معنای خشک است. «ال» در «البحر» عهد ذهنی و اشاره به دریای مشخصی است که در مسیر هجرت قرار داشت. گروهی از مفسران آن را دریای سرخ و برخی رود نیل دانسته اند.

11 - تمام بنی اسرائیل از یک راه در دریا عبور داده شدند . *

فاضرب لهم طریقاً فی البحر

چنانچه مراد از «طریقاً» جنس نباشد، بر وحدت راه دلالت خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 1

1 - موسی (ع) به فرمان خداوند ، بنی اسرائیل را شبانه از مصر کوچ داد و از دریا گذراند .

أسر بعبادی .. فأتبعهم

حرف «فاء» در «فأتبعهم» فصیحه است؛ یعنی، از یک سری جملات محذوف قبل از خود حکایت می کند. حاصل آن جملات این است که موسی(ع) بنی اسرائیل را از مصر کوچ داد و فرعونیان نیز از حرکت آنان آگاه شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 60 - 2

2 - خط سیر بنی اسرائیل ، از مصر به سمت مشرق بود . *

فأتبعهم مشرقین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «مشرقین» - چنان که برخی از مفسران گفته اند - به معنای «قاصدین جهة الشرق» باشد.

ص: 673

654- مشرکان بنی اسرائیل و هارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 18

18 - هارون ، مقهور گوساله پرستان بنی اسرائیل و ناتوان از بازداری ایشان

إن القوم استضعفونی

«استضعاف» به معنای غلبه کردن و مقهور ساختن است.

655- مشکلات اجتماعی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 3

3 - بنی اسرائیل در حکومت فرعون ، زندگی سختی داشتند و جان پسران آنها در خطر بود .

أن اقدفیه فی التابوت فاقدفیه فی الیم

656- مشکلات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 45 - 2

2 - بنی اسرائیل ، در صورت ایمان به قرآن و قبول شریعت جدید ، با تنگنا ها و مشکلاتی شدید مواجه می شدند .

یبنی اسرائیل اذکروا .. و ءامنوا ... و استعینوا بالصبر و الصلوه

سفارش خداوند به بنی اسرائیل (پیشه کردن صبر و برپایی نماز) پس از دعوت آنان به ایمان، بیانگر این است که: آنان به خاطر پذیرش اسلام و ترک شریعت پیشین، با مشکلات فراوانی مواجه می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 16، 6، 7

6 - قوم موسی پس از عبور از دریا به کمبود آب و غذا مبتلا شدند .

إذ استسقه قومه . . . وأنزلنا عليهم المن والسلوى

7- بني اسرائيل با توسل به موسى (ع) خواستار برطرف شدن مشکل كمبود آب شدند .

إذ استسقه قومه

16- قوم موسى پس از عبور از دريا به گرمای سوزان خورشيد گرفتار شدند .

ص: 674

و ظللنا عليهم الغمم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 5

5 - بنی اسرائیل ، زیر سلطه و اقتدار فرعون و اشراف خود ، با ضعف و ذلت ، روز می گذرانند .

فقالوا على الله توكلنا ربنا لا تجعلنا فتنة للقوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 3

3 - وضعیت مسکن و معیشت بنی اسرائیل در دوران حکومت فرعون ، وضعیتی نابسامان و نامناسب بود .

و لقد بوأنا بنی اسرائیل مبعوثاً صدق و رزقنهم من الطيب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 30 - 2

2 - زندگی بنی اسرائیل در نظام فرعونی ، همراه با ذلت و مشقت های فراوان

و لقد نجینا بنی اسرائیل من العذاب المهين

657 - مشکلات بنی اسرائیل در مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 6

6 - ضعف و ذلت بنی اسرائیل در شهر مصر (مرکز حکومت فرعون) تا درجه ای بود که حتی از داشتن خیمه یا کومه ای ، که آنان را از سرما و گرما حفظ کند ، محروم بودند .

و أوحینا إلی موسی و أخیه أن تبوءا القومکما بمصر بیوتاً

658 - مصالح بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - قوم موسیٰ به مصلحت خویش در انتخاب غذا ناآگاه بودند .

قال أتستبدلون الذی هو أدنی بالذی هو خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 675

9- برخورد و درگیری با فرعونیان ، راهی نادرست و برخلاف مصالح اسرائیلیان در دیدگاه موسی (ع)

قال له موسی إنك لغویّ مبین

«غوی» به کسی گفته می شود که از راه درست و صواب منحرف شده باشد.

659- مصونیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 12

12 - مبتلا نشدن قوم موسی به عذاب استیصال

و لولا کلمه سبقت من ربّک لقضی بینهم

برداشت یاد شده بدان احتمال است که ضمیر «هم» در «بینهم» مربوط به قوم موسی باشد.

660- معبود بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 6,9

6- سامری ، تندیس گوساله زرین را به عنوان «اله» بنی اسرائیل و موسی (ع) معرفی کرد .

فأخرج . . . فقالوا هذا إلهکم و إله موسی

9- سامری و پیروان او ، به دروغ مدعی فراموش شدن معرفی گوساله به عنوان معبود ، از جانب موسی (ع) شدند .

هذا إلهکم و إله موسی فنیسی

در باره مرجع ضمیر فاعلی «نسی» دو احتمال وجود دارد: 1- مرجع موسی (ع) باشد. 2- مرجع سامری باشد. برداشت یاد شده براساس احتمال اول است.

661- معبودان باطل بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - معبود دست ساز بنی اسرائیل (مجسمه گوساله) نه با آنان سخن می گفت و نه ایشان را به راهی رهنمون می ساخت .

ألم یروا أنه لا یكلمهم ولا یتهدیهم سبیلا

استفهام در «ألم یروا» برای انکار و تعجب است ؛ یعنی گوساله پرستان با اینکه می دیدند معبود دست سازشان با آنان سخن نمی گوید و راهی را به آنان نشان نمی دهد، آن را «إله» می پنداشتند و این امری است که به خاطر نابخردانه بودنش هر خردمندی را

ص: 676

شگفت زده می کند.

662- معجزه انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 21

21 - تمامی پیامبران مبعوث شده به سوی بنی اسرائیل ، دارای دلایل روشن (معجزه - برهان) بر حقانیت رسالت خویش

و لقد جاءتهم رسلنا بالبینت

663- معجزه در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 211 - 1،4

1 - تخلف و انحراف بنی اسرائیل ، علی رغم ارائه آیات روشن و معجزات الهی به آنان

کم اتیناهم من ایه بیّنه و من یدل نعمه الله

4 - خداوند ، آیات روشن و معجزه های فراوانی برای بنی اسرائیل فرستاد .

کم اتیناهم من ایه بیّنه

664- مغضوبیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 24

24 - بنی اسرائیل ، به غضب و خشم خداوند گرفتار شدند .

و باءو بغضب من الله

«باءو» به معنای بازگشتند، است. «باء» در «بغضب» برای ملابست و مصاحبت می باشد؛ یعنی، بازگشتند در حالی که غضب و خشم خدا را به دوش می کشیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - گرفتاری به غضب الہی سرنوشت شوم بنی اسرائیل

لبس ما قدمت لهم انفسهم ان سخط الله عليهم

«ان سخط الله عليهم» به اصطلاح اهل ادب، مخصوص به ذم است یعنی گرفتاری بنی اسرائیل به غضب و سخط الہی، دستاورد

ص: 677

شومی است که برای آخرت خویش فرستاده اند.

14 - پذیرش ولایت کافران و دوستی با آنان ، موجب غضب خداوند بر بنی اسرائیل

تری کثیراً منهم يتولون .. لبس ما قدمت لهم انفسهم ان سخط الله عليهم

665- مغضوبیت گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 152 - 1

1 - خداوند ، گوساله پرستان بنی اسرائیل را به غضبی شدید و قریب الوقوع تهدید کرد .

إن الذين اتخذوا العجل سينالهم غضب من ربهم و ذله في الحیوه الدنيا

«فی الحیوه الدنيا» علاوه بر اینکه قید برای «ذله» است، می تواند «قید» برای غضب نیز باشد. در این صورت مراد از غضب الهی گرفتار ساختن به عذابهای دنیوی است. نکرده آوردن «غضب» دلالت بر شدت غضب و عظمت آن دارد.

666- مکان عبور بنی اسرائیل از رود نیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 5

5- محل عبور موسی (ع) و بنی اسرائیل از رود نیل ، گذرگاهی وسیع و گسترده دامن

و اترك البحر رهواً

برداشت یادشده بنا بر این نکته است که «رهواً» به معنای راه وسیع باشد؛ همان گونه که راغب در «مفردات» آن را پذیرفته است.

667- مکان گوساله پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 91 - 3

3 - بنی اسرائیل ، محل استقرار گوساله سامری را عبادت گاه خود قرار داده و ساعات فراوانی را به عبادت آن اختصاص دادند .

لن نبرح علیه عکفین

ملازمت و مداومت، از لغت «عاکفین» به دست می آید.

668- ملاقات فرعونیان با بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 678

1 - نزدیک شدن سپاه فرعون به بنی اسرائیل تا حدّ مشاهده یکدیگر

فلَمَّا تراء الجمعان

«ترائی» (مصدر «ترء») به معنای همدیگر را دیدن و «جمع» (مفرد «جمعان») به معنای گروه است. بنابراین «لَمَّا تراء الجمعان»; یعنی، چون دو گروه همدیگر را دیدند.

669- ملاک گروهبندی در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 13 - 20

20 - «عن مجمع البيان . . . الشعوب من العجم و القبائل من العرب و الاسباط من بنی اسرائیل . . . روی ذالک عن الصادق (ع)»;

از امام صادق(ع) روایت شده که «شعوب» از عجم، «قبائل» از عرب و «أسباط» از بنی اسرائیل است».

670- ممانعت از شهرنشینی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 22

22 - موسی (ع) با دور نگه داشتن قومش از سکونت در شهرها، اهداف بلندی را برای آنان در نظر داشت و آن را تعقیب می کرد.

اهبطوا مصرًا فان لکم ما سألتکم

جمله «اهبطوا مصرًا . . .» (به یکی از شهرها در آید، آنچه می خواستید در آن وجود دارد) بیانگر این است که: انتقال قوم موسی از بیابانها به شهر کاری سهل و آسان بوده است. و ناگزیر از بیابان گردی نبودند. بنابراین موسی(ع) بیابان گردی را برای قومش انتخاب کرده بود و این معنا بدیهی است که اگر پیامبران امری را برای قوم خویش انتخاب کنند - خصوصاً اگر مشکلاتی را هم به دنبال داشته باشد - در پی رساندن آنان به اهداف بلندی هستند.

671- ممانعت از گمراهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 92 - 2,6

2- جلوگیری از انحراف و گمراهی بنی اسرائیل ، از وظایف هارون در غیاب موسی (ع)

یهرون ما منعک إذ رأیتهم ضلّوا

6- جلوگیری از انحراف و گمراهی بنی اسرائیل ، از وظایف هارون در غیاب موسی (ع)

ص: 679

یہرون ما منعک إذ رأیتهم ضلّوا

672- ممانعت از ہجرت بنی اسرائیل

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - طہ - 20 - 47 - 8

8- فرعون ، از خروج بنی اسرائیل و ہجرت آنان از مصر بہ دیار دیگر مانع می شد .

فأرسل معنا بنی إسرئیل

اگر خروج بنی اسرائیل بہ طور عادی از مصر ممکن بود، مطرح ساختن آن با فرعون بی معنا بود پس ہر چند کہ بنی اسرائیل، خود خواستار رہایی و ہجرت بودند؛ ولی فرعون و دستگاہ حکومت او مانع این کار می شدند.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 5

5- ممانعت جدی حکومت فرعون از مہاجرت بنی اسرائیل و ترک سرزمین مصر

و أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی إنکم متّبعون

فرمان الہی مبنی بر خروج مخفیانہ و حرکت شبانہ بنی اسرائیل و نیز تعبیر «إنکم متّبعون» نشانگر ممانعت شدید حکومت فرعون نسبت بہ خروج بنی اسرائیل از مصر است.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - شعراء - 26 - 53 - 1

1 - تلاش فرعون برای جلوگیری از مہاجرت بنی اسرائیل ، پس از اطلاع یافتن از گریز شبانہ آنان

فأرسل فرعون فی المدائن حشرین

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

17 - دخان - 44 - 23 - 7

7- ممانعت فرعونیان ، از مہاجرت بنی اسرائیل و خروج آنان از سرزمین مصر

فأسر... إنكم متبعون

673- منت بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 52 - 5

5 - امتنان خدا بر بنی اسرائیل به خاطر آمرزش گناه گوساله پرستی ایشان

ص: 680

ثم عفونا عنكم من بعد ذلك

روشن است که عفو از گناه پس از ارتکاب آن است. بنابراین «من بعد ذلك» بیانگر زمان آمرزش نخواهد بود؛ بلکه اشاره به این معنا دارد که: بنی اسرائیل استحقاق آمرزش را نداشت، ولی مع ذلک خداوند بر آنان تفضل کرده و گناهایشان را بخشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 5 - 3,4

3 - نجات از حکومت بسیار خشن و بی رحم فرعون ، امتنانی بزرگ و نعمتی گران سنگ از سوی خدا به بنی اسرائیل بود .

و نريد أن نمنّ على الذين استضعفوا في الأرض

«نمّن» از ریشه «مَنّه» مشتق شده است و «مَنّه» به نعمت سنگین گفته می شود (مفردات راغب).

4 - قرار دادن بنی اسرائیل در مسند امامت و پیشوایی خلق ، نمود دیگر از امتنان الهی بر آنان

أن نمّن على الذين استضعفوا في الأرض و نجعلهم أئمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 2

2 - بیرون آوردن بنی اسرائیل از محرومیت و فقر و قرار دادن امکانات دنیوی (سرزمین مستقل ، قدرت و مکت) در اختیار آنان ، نمودی دیگر از امتنان الهی بر آنها

و نريد أن نمنّ . . . و نمكّن لهم في الأرض

674- منشأ امکانات دنیوی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 2

2 - بیرون آوردن بنی اسرائیل از محرومیت و فقر و قرار دادن امکانات دنیوی (سرزمین مستقل ، قدرت و مکت) در اختیار آنان ، نمودی دیگر از امتنان الهی بر آنها

و نريد أن نمنّ . . . و نمكّن لهم في الأرض

675- منشأ انحراف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 11، 9

9- بنی اسرائیل، بر اثر پافشاری بر آزارسانی به موسی (ع)، از راه راست منحرف شدند.

لم تؤذوننی... فلما زاغوا

«زیغ» به معنای میل و انحراف است.

ص: 681

11 - خداوند ، دل های بنی اسرائیل را بر اثر انحراف آنان از حق ، منحرف کرد .

فلما زاغوا أزاغ الله قلوبهم

676- منشأ برتری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 32 - 1

1- برتری یافتن بنی اسرائیل بر مردمان عصر خویش ، به اراده الهی

و لقد اخترنهم ... علی العلمین

مراد از «عالمین» ممکن است مردم عصر بنی اسرائیل باشد.

677- منشأ برگزیدگی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 32 - 3

3- انتخاب بنی اسرائیل و بعثت موسی (ع) در میان آنان ، انتخابی عالمانه و آگاهانه از سوی خداوند

و لقد اخترنهم علی علم

متعلق «علم»، استحقاق و شایستگی بنی اسرائیل برای برگزیدن است.

678- منشأ پیروزی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 2

2- پیروزی بنی اسرائیل بر دشمنان جنگجوی خویش با اراده خداوند پس از نخستین شکست

ثم ردنا لكم الكره علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 116 - 2

2- غلبه و پیروزی موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان بر فرعونیان ، نتیجه نصرت الهی بود .

و نصرنهم فكانوا هم الغلبين

ص: 682

679- منشأ پیروزی مؤمنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 15

15 - غلبه یافتن پیروان حضرت عیسی (ع) بر کافران بنی اسرائیل، در نتیجه تأییدات و امداد های الهی

فأیدنا الذین ءامنوا .. فأصبحوا ظهیرین

680- منشأ تداوم رهبری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 5 - 5

5 - تعلق اراده الهی بر تداوم یافتن امامت و پیشوایی خلق، در نسل بنی اسرائیل

و نجعلهم الورثین

ظاهراً «وراثت» در این آیه، مربوط به امامت و پیشوایی است؛ یعنی، «الوارثین للإمامه». بنابراین ضمیر «هم» در «نجلهم» از باب استخدام بوده و به نسل بنی اسرائیل باز می گردد؛ یعنی، «و نجعل نسلهم الوارثین للإمامه»

681- منشأ حاکمیت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 4

4- تسلط و حاکمیت بنی اسرائیل با اذن الهی بر سرزمین مصر (یا شام) پس از هلاکت فرعون *

اسکنوا الأرض

برداشت فوق بدان احتمال است که مراد از «اسکنوا» استقرار و حاکمیت یافتن باشد که تا آن روز بنی اسرائیل فاقد آن بودند و مراد از «الأرض» سرزمین شام [و یا مصر] باشد.

682- منشأ حکومت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 16 - 1

1 - اعطای کتاب آسمانی ، حکومت و نبوت به بنی اسرائیل از سوی خداوند

ءاتینا بنی اسرائیل الکتب و الحکم و النبؤه

ص: 683

683- منشأ حمایت از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 32 - 4

4- قرار گرفتن بنی اسرائیل، تحت حمایت ویژه خداوند در عصر موسی، براساس ملاک هایی متکی به علم الهی

و لقد اخترنهم علی علم

برگزیدن بنی اسرائیل ممکن است به رهایی یافتن آنان از ستم فرعونیان و وراثت آنان نظر داشته باشد؛ یعنی، ملت های زیادی تحت ستم بوده اند، ولی از آن میان، بنی اسرائیل از این حمایت الهی برخوردار شدند.

684- منشأ سلطه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 6

6- سلطه مجدد بنی اسرائیل بر دشمنانشان پس از اولین شکست، متکی بر توان اقتصادی و نیروی انسانی خدادادی است.

و أمددکم بأمول و بنین

685- منشأ شکست کافران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 15

15 - غلبه یافتن پیروان حضرت عیسی (ع) بر کافران بنی اسرائیل، در نتیجه تأییدات و امداد های الهی

فأیدنا الذین ءامنوا .. فأصبحوا ظهیرین

686- منشأ قدرت اقتصادی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 5

5- تجدید توان اقتصادی و انسانی بنی اسرائیل با امداد الهی پس از اولین شکست

ثم رددنا لكم الكره عليهم و امددناكم بامول و بنين

ص: 684

687- منشأ قدرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 1

1- بازگشت قدرت و توان بنی اسرائیل با اراده خداوند پس از نخستین شکست آنان

ثم ردنا لكم الكره عليهم

«کره» در لغت به معنای بازگشت و دولت و نیز به معنای تجدید خلق پس از نابودی است. در هر حال، بازگشت قدرت و توان، از آن قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 2

2 - بیرون آوردن بنی اسرائیل از محرومیت و فقر و قرار دادن امکانات دنیوی (سرزمین مستقل ، قدرت و مکت) در اختیار آنان ، نمودی دیگر از امتنان الهی بر آنها

و نريد أن نميّد... و نمكّن لهم في الأرض

688- منشأ کفر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 32

32 - عصیان و تجاوز گری بنی اسرائیل ، ریشه گرایش آنان به کفر و جرئتشان بر کشتن پیامبران بود .

يكفرون بأيت الله... ذلك بما عصوا و كانوا يعتدون

مشارالیه «ذلک» در «ذلک بما عصوا» کفر به آیات خدا و کشتن پیامبران است. قابل ذکر است که برخی از مفسران، ذلک در «ذلک بما عصوا» را اشاره به «ذلت و...» دانسته اند و در نتیجه عصیان و تجاوز را نیز علت «ذلت و...» شمرده اند.

689- منشأ گرفتاری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 31 - 1

1- فرعون ، عامل اصلی گرفتاری های بنی اسرائیل در جامعه مصر

من العذاب المهين . من فرعون

ص: 685

690- منشأ گوساله پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 15

15 - وجود ریشه های کفر در قوم موسی ، منشأ عشق ورزی آنان به پرستش گوساله شد .

و أشربوا فی قلوبهم العجل

691- منشأ نجات بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 2

2 - خداوند با بعثت موسی ، بنی اسرائیل را از سیطره فرعونیان و شکنجه های سهمگین آنان رها ساخت .

و إذ أنجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

در جمله «هو فضلکم» (او شما را برتری بخشید)، برتری دادن تنها به خداوند نسبت داده شده است، ولی در جمله دوم «أنجیناکم» (ما شما را نجات دادیم) نسبت نجات بخشی به ضمیر «نا» (یعنی ما) داده شده است. از این مقابله می توان فهمید که خداوند در نجات بخشی نظر به اسباب نیز دارد که به مناسبت، سبب آن بعثت حضرت موسی است. بنابراین «أنجیناکم» یعنی ما با بعثت موسی شما را نجات دادیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 65 - 1

1 - نجات یافتن موسی (ع) و همراهان وی (بنی اسرائیل) از شرّ فرعونیان ، با عبور از دریا به اراده الهی بود .

و أنجینا موسی و من معه أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 5 - 3, 2

2 - تعلق اراده الهی بر تغییر تحولات مصر به نفع بنی اسرائیل و رهانیدن آنان از استضعاف فرعون

و نرید أن نمّن علی الذین استضعفوا فی الأرض

3- نجات از حکومت بسیار خشن و بی رحم فرعون ، امتنانی بزرگ و نعمتی گران سنگ از سوی خدا به بنی اسرائیل بود .

ونريد أن نمَنَّ على الذين استضعفوا في الأرض

«نمَنَّ» از ریشه «مَنَّه» مشتق شده است و «مَنَّه» به نعمت سنگین گفته می شود (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 1

1 - تعلق اراده الهی بر اختصاص دادن نقطه ای از زمین (ارض مقدس) به بنی اسرائیل [زمان موسی و فرعون] در خارج از کشور مصر

ص: 686

و نمکن لهم فی الأرض

«تمکین» از ریشه «مکان» و به معنای اسکان دادن است. بنابراین «نمکن لهم فی الأرض»؛ یعنی، «نجعل لهم مکاناً یستقرون فیہ». گفتنی است «ارض مقدس» مکان و سرزمینی بود که خداوند برای بنی اسرائیل مقرر فرموده بود (ادخلوا الأرض المقدسه التي كتب الله لكم)، (مائده، آیه 21).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 30 - 1

1- نجات بنی اسرائیل از زندگی سخت و خفت بار به اراده الهی

و لقد نجینا بنی اسرائیل من العذاب المہین

692- منشأ نعمتہای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 2

2 - بیرون آوردن بنی اسرائیل از محرومیت و فقر و قرار دادن امکانات دنیوی (سرزمین مستقل، قدرت و مکت) در اختیار آنان، نمودی دیگر از امتنان الهی بر آنها

و نرید أن نمنّ . . . و نمکن لهم فی الأرض

693- منکرات در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 79 - 2،7

2 - رواج فساد و منکرات در بین بنی اسرائیل

کانوا لایتناہون عن منکر فعلوه

استمرار ترک نہی از منکر کہ از جملہ «کانوا لایتناہون» بہ دست می آید، حکایت از استمرار و رواج کارہای ناشایست در بین بنی اسرائیل دارد.

7 - بنی اسرائیل مردمانی آلودہ بہ منکرات و گستاخ در برابر منہیات و محرمات دین

كانوا لايتأهون عن منكر فعلوه

بدان احتمال که «لايتأهون» به معنای «لاينتهون» باشد یعنی بنی اسرائیل دست از کار زشت بر نمی داشتند و به نهيها و هشدارها ترتيب اثر نمی دادند.

ص: 687

694- مواخذه اخروی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 7,8

7- احضار دسته جمعی بنی اسرائیل در قیامت ، برای بازجویی از آنان درباره نعمت های خدادادی

اسکنوا الأرض فإذا جاء وعد الآخرة جئنا بكم لفيئاً

برداشت فوق بدان احتمال است که احضار و حشر جمعی بنی اسرائیل در قیامت - به قرینه فراز پیش (اسکنوا الأرض) - از آن جهت باشد که آنان پاسخگوی نعمت بزرگ خدادادی (اسکنوا الأرض) باشند.

8- احضار دسته جمعی بنی اسرائیل همراه با فرعونیان در قیامت برای مؤاخذه

جئنا بكم لفيئاً

بنابر اینکه مراد از «کم» بنی اسرائیل و نیز فرعونیان هلاک شده باشند، این برداشت به دست می آید.

695- موانع آزادی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 46 - 4

4 - حاکمیت سرکوبگر فرعون ، مانع از آزادی مردم و روی آوردن موسی به هدایت آنان ، در مرحله نخست

ثم أرسلنا موسى . . . إلى فرعون و ملائیه

با توجه به این که در آیات پیشین، وقتی سخن از «انبیاء» به میان می آمد، رسالت آنان به سوی توده های مردم مد نظر بود؛ ولی در مورد موسی (ع) سخن از رسالت او به سوی فرعون به میان آمده است، می توان گفت که حرکت حضرت موسی به سوی فرعون، بدان جهت بود که نظام فرعون، مانع از آزادی مردم و گرایش آنان به موسی - و به عبارت دیگر - سدی میان او و مردم بوده است.

696- موسی (ع) از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 3

3 - موسی و هارون ، از طایفه بنی اسرائیل بودند .

وقومهما لنا عبدون

697- موسی (ع) در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 26

ص: 688

26 - حضور حضرت موسی (ع) در میان بنی اسرائیل ، مانع تجاوز دشمنان

الم تر الى الملائم من بنی اسرائیل من بعد موسی . . . وقد أخرجنا من دیارنا

«من بعد موسی» می تواند اشاره باشد به اینکه تا آنگاه که موسی (ع) در میان بنی اسرائیل بود، آنان مورد تجاوز دشمنان قرار نگرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 11

11 - موسی (ع) در میان قومش از نفوذی فراوان برخوردار بود .

و أمر قومک یاخذوا

فعل «یاخذوا» چون در جواب امر واقع شده، به «إن» شرطیه مقدر مجزوم شده است. تقدیر جمله چنین است: «و أمر قومک إن تامرهم یاخذوا ...» یعنی قومت را به فراگیری الواح فرمان ده که اگر فرمان دادی انجام خواهند داد. این معنا که «اگر فرمان دادی انجام خواهند داد»، نشان از نفوذ فراوان موسی دارد.

698- موسی (ع) و ارتداد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 3

3 - موسی (ع) در زمان مناجات با خدا و پیش از حضور در میان بنی اسرائیل ، از ارتداد و گوساله پرستی آنان آگاه شد .

و لما رجع موسی إلی قومه غضبین أسفاً

699- موسی (ع) و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 22، 21، 16

16 - موسی (ع) مردمش را به خاطر تقاضای غذایی پست تر در مقابل از دست دادن غذایی بهتر ، سرزنش کرد .

قال أتستبدلون الذی هو أدنی بالذی هو خیر

استفهام در «أتستبدلون» انکار توییحی است. ضمیر در «قال» می تواند به «ربک» برگردد و می تواند به «موسی» ارجاع شود در برداشت فوق دومین احتمال لحاظ شده است.

21 - موسی (ع) در پی تقاضای قومش (درخواست خوراکی های زمینی) از آنان خواست تا به یکی از شهرها در آیند و شهرنشینی را انتخاب کنند .

قال أتستبدلون . . اهبطوا مصرأ فان لكم ما سألتكم

چنانچه ضمیر در «قال» به «ربک» برگردد، جمله «اهبطوا . .» سخن خداوند است و اگر به موسی (ع) ارجاع شود، آن جمله گفته موسی (ع) خواهد بود. برداشت فوق به لحاظ احتمال دوم است.

ص: 689

22 - موسی (ع) با دور نگه داشتن قومش از سکونت در شهرها، اهداف بلندی را برای آنان در نظر داشت و آن را تعقیب می کرد .

اهبطوا مصرأ فان لكم ما سألتكم

جمله «اهبطوا مصرأ ..» (به یکی از شهرها در آید، آنچه می خواستید در آن وجود دارد) بیانگر این است که: انتقال قوم موسی از بیابانها به شهر کاری سهل و آسان بوده است. و ناگزیر از بیابان گردی نبودند. بنابراین موسی (ع) بیابان گردی را برای قومش انتخاب کرده بود و این معنا بدیهی است که اگر پیامبران امری را برای قوم خویش انتخاب کنند - خصوصاً اگر مشکلاتی را هم به دنبال داشته باشد - در پی رساندن آنان به اهداف بلندی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 68 - 5

5 - موسی (ع) مردم خویش را به انجام مأموریتشان (ذبح گاو میانسال) فرمان داد .

إنها بقره لافارض و لابکر عوان بین ذلک فافعلوا ما تؤمرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 20 - 2

2 - دعوت بنی اسرائیل از سوی موسی (ع) به یادآوری نعمت های الهی بر آنان

و اذ قال موسی لقومه یقوم اذکروا نعمه اللہ علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 21 - 1،8

1 - ورود به سرزمین مقدس و تصرف آن ، فرمان موسی (ع) به قوم خویش

یقوم ادخلوا الارض المقدسه

8 - موسی (ع) بر حذر دارنده قوم خویش از فرار و عقب نشینی به هنگام رویارویی با ساکنان سرزمین مقدس

و لاترتدوا علی ادبارکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 7،9،12

2 - ناامیدی موسی (ع) از حرکت بنی اسرائیل و مبارزه با جباران برای ورود به سرزمین مقدس

قال رب انی لا املک الا نفسی و اخی

7 - جدایی موسی (ع) و برادرش هارون از بنی اسرائیل ، درخواست و دعای موسی (ع) به پیشگاه پروردگار

فأفرق بیننا و بین القوم الفسقین

9 - نفرین موسی (ع) بر قوم خویش با درخواست محروم شدن آنان از فیض وجود او و برادرش هارون

فأفرق بیننا و بین القوم الفسقین

12 - تمرد و گناه بنی اسرائیل ، موجب نفرین موسی (ع) بر آنان

فأفرق بیننا و بین القوم الفسقین

ص: 690

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 26 - 16، 12

12 - پرهیز از تأسف و اندوه بر گناهکاران بنی اسرائیل ، فرمان خداوند به موسی (ع)

فلاتأس علی القوم الفسقین

16 - رأفت و مهربانی موسی (ع) نسبت به قوم خود ، علی رغم نافرمانی و گناه آنان

فلاتأس علی القوم الفسقین

«فلاتأس» از ماده «اسی» به معنای حزن و اندوه است. بر حذر داشتن موسی(ع) از تأسف بر بنی اسرائیل، دلالت بر وقوع تأسف و یا انتظار وقوع آن دارد و در هر حال، نشانه عطوفت موسی(ع) نسبت به آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 5

5 - موسی (ع) در تعالیم خویش به بنی اسرائیل ، پندار مالکیت فرعون را بر زمین ، پنداری باطل و حاکمیت او را مقهور اراده خداوند خواند .

قال موسی لقومه .. إن الأرض لله یورثها من یشاء من عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 5

5 - موسی (ع) در عین امیدواری به هلاکت فرعون و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل ، نگران عدم ایجاد شرایط آن از سوی قوم خویش بوده است .

عسی ربکم أن یهلک عدوکم و یتخلفکم فی الأرض

کلمه «عسی» حکایت از آن دارد که موسی(ع) یقین به هلاکت فرعون و حاکمیت یافتن قومش نداشته است و شاید دغدغه خاطر او بدان جهت بود که وی اطمینان نداشت مردمش ش---رابطی را که برای پیروزی مطرح ساخته بود (استعینوا ب--الله ..) رعایت کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 132 - 4

4- فرعونیان نیز همچون بنی اسرائیل در دایره رسالت موسی بودند .

مههما تأتنا به من ءایه لتسحرنا بها فما نحن لك بمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 139 - 3

3- موسی (ع) با تبیین فساد آیین بت پرستی ، بنی اسرائیل را که آرزومند آن آیین بودند ، بر جهلشان واقف ساخت .

قال إنكم قوم تجهلون. إن هؤلاء متبر ما هم فيه و بطل ما كانوا يعملون

ص: 691

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 140 - 5

5 - موسی (ع) تمایل قوم خویش را به بت پرستی ، ناسپاسی به نعمت های خداوند دانست .

أَغِيرَ اللَّهُ أَبْغِيكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضْلُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 4

4 - موسی (ع) با تکیه بر لطف خداوند به بنی اسرائیل در نجات بخشی آنان از شکنجه فرعونیان ، لزوم پرستش خدای یگانه و پرهیز از گرایش به شرک را به آنان گوشزد کرد .

قَالَ أَغِيرَ اللَّهُ أَبْغِيكُمْ إِلَهًا .. وَإِذْ أَنْجَيْنَاكَ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ

برداشت فوق بر این اساس است که مفاهیم ذکر شده در آیه مورد بحث برگرفته از سخنان موسی باشد و مخاطبان اصلی آن همان مردمی باشند که پس از عبور از دریا به بت پرستی گرایش پیدا کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 155 - 1,2,8

1 - خداوند از موسی (ع) خواست تا گروهی از قومش را همراه خود به میعادگاه مناجات بیاورد .

وَإِخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَتِنَا

2 - موسی (ع) از میان بنی اسرائیل هفتاد نفر را برای بردن به میعادگاه مناجات انتخاب کرد .

وَإِخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَتِنَا

کلمه «سبعین» مفعول برای «اختار» می باشد و «قومه» به سبب حذف حرف جر، منصوب شده است ؛ یعنی «من قومه». البته برخی «قومه» را مفعول و «سبعین» را بدل از آن گرفته اند.

8 - موسی (ع) اندوهناک از هلاکت برگزیدگانش در میعادگاه مناجات به دور از چشمان بنی اسرائیل

قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلِ

جمله «لو شئت ...» (اگر می خواستی من و ایشان را به هلاکت رسانی، پیش از حضور در میقات به هلاکت می رساندی) حکایت از

تحسر و اندوه موسی(ع) بر از میان رفتن همراهانش دارد و قید «من قبل» می رساند که اندوه وی برخاسته از آن است که هلاکت آنان در میقات و به دور از چشمان بنی اسرائیل تحقق یافته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 84 - 1

1 - موسی (ع) ، نسبت به قوم خود ، رهبری مهربان و راهنمایی دلسوز بود .

و قال موسی یقوم

برداشت فوق از اضافه «قوم» به یای متکلم به دست آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 6

ص: 692

6- نجات بنی اسرائیل از شکنجه و کشتار فرعونیان ، نعمت چشمگیر و به یاد ماندنی خداوند بر آنان بود .

إذ قال موسى لقومه اذكروا نعمه الله عليكم إذ أنجكم من آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 7

7- رسالت موسی (ع) ، فراتر از هدایت و رهبری بنی اسرائیل بود .

اذهب إلى فرعون إنه طغى

700- موسی (ع) و گمراهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 2

2- موسی (ع) به هنگام بازگشت به سوی بنی اسرائیل از گمراه شدن قومش خشمگین و بسیار اندوهناک بود .

ولما رجع موسى إلى قومه غضبن أسفاً

«أسف» به کسی گفته می شود که بسیار اندوهناک باشد. (برگرفته از لسان العرب).

701- موسی (ع) و مسکن بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 2, 1

1 - خداوند ، از طریق وحی به موسی و هارون (ع) فرمان داد تا در شهر مصر (مرکز حکومت فرعون) به تهیه مسکن برای قوم خود اقدام کنند .

وأوحينا إلى موسى وأخيه أن تبوءا لقومكما بمصر بيوتاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که اولاً «مصر» به معنای شهر مصر باشد ؛ چنان که به همین معنا در مفردات و لسان تصریح شده است. ثانیاً: جار و مجرور (بمصر) متعلق به «تبوءاً» باشد نه حال برای «قومكما».

2- موسی و هارون (ع) مأموریت یافتند تا برای آن دسته از بنی اسرائیل که ساکن شهر مصر بودند ، اقدام به تهیه مسکن نمایند .

وأوحينا إلى موسى وأخيه أن تبوءا لقومكما بمصر بيوتاً

برداشت فوق بر این اساس است که «بمصر» متعلق به عامل مقدر و حال یا صفت برای «قوم» باشد؛ یعنی: *تبوءاً لِقومکما کائنین* یا *الکائنین بمصر*.

ص: 693

702- موعظه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 76 - 12

12 - اقدام قوم قارون (بنی اسرائیل) به نصیحت کردن و برحذر داشتن وی از شادمانی و غرور بی جا

إذ قال له قومه لا تفرح

703- موعظه ناپذیری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 5 - 8

8 - بنی اسرائیل ، به رغم اندرز های موسی (ع) ، از اذیت و آزار آن حضرت دست برداشتند .

يقوم لم تؤذونني .. فلما زاغوا

جمله «فلما زاغوا» بیانگر آن است که بنی اسرائیل، به جای پذیرش نصیحت های موسی(ع)، بر اذیت های خویش نسبت به آن حضرت پای فشردند.

704- موقعیت اجتماعی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 76 - 3

3 - بنی اسرائیل ، دارای موقعیت و نقشی بارز در جامعه عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنّ هذا القرآن يقصّ علی بنی إسرئیل أكثر الذی هم فیه یختلفون

از این که خداوند بنی اسرائیل را اختصاص به ذکر کرده است، موقعیت و نقش آنان در جامعه عصر بعثت استفاده می شود.

705- مؤمنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 14

14 - مؤمنان بنی اسرائیل (اهل پذیرش حق) ، پذیرای صندوق معهود ، به عنوان نشانه ای بر حقایق طالوت در زمامداری

انّ فی ذلک لایه لکم ان کنتم مؤمنین

«ایمان» در آیه شریفه به معنای ایمان به خداوند و رسول و در مقابل کفر نیست؛ چون مخاطبین آیه از اهل ایمانند؛ بلکه به معنای لغوی آن است؛ یعنی آنانکه اهل باور و پذیرای حق هستند، مقابل کسانی که روحی لجوج و قلبی پیوسته ناباور دارند.

ص: 694

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 2

2 - وجود یارانی خداترس و دارای حس مسؤولیت در میان قوم موسی (ع)

قال رجالان من الذین یخافون .. ادخلوا علیهم الباب

برداشت فوق بر این اساس است که مفعول محذوف «یخافون»، «اللّه» باشد، یعنی «یخافون اللّه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 3

3 - گروهی از بنی اسرائیل پایبند به احکام الهی و بر حذر از ایجاد روابط ولایی و دوستی با کافران مشرک

تری کثیراً منهم یتولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 3

3 - مؤمنان و گرویدگان به موسی (ع)، همگی از قشر جوان بنی اسرائیل بودند.

فما ءامن لموسی إلا ذریه من قومه

«ذریه» به معنای «ابناء و اولاد» به کار می رود، با توجه به جو وحشت و ارباب که فرعون در میان بنی اسرائیل به وجود آورده بود و معمولاً در چنین شرایطی پیران به حکم مصلحت اندیشی کنار می کشند، می توان گفت که مراد از «ذریه»، جوانان بنی اسرائیل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 11

11 - بنی اسرائیل، در پذیرش رسالت عیسی (ع) و پیروی از آن حضرت، دو دسته شدند: دسته ای مؤمن و گروهی کافر.

فامنت طائفه من بنی اسرائیل و کفرت طائفه

706 - مهمترین نعمت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان، مهم ترین و برجسته ترین نعمت و احسان خداوند به ایشان بود.

و لقد منّا علی موسی و هرون . و نجّینهما و قومهما من الکرب العظیم

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که نجات موسی و هارون (علیهما السلام) از اندوه بزرگ بخشی از نعمت های الهی به ایشان بود؛ ولی در عین حال به طور جداگانه ذکر شده است.

ص: 695

707- ناامنی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 5 - 8

8- در امان نبودن بنی اسرائیل حتی در زوایای خانه های خود ، به دنبال فسادانگیزی و تعقیب قرار گرفتنشان از سوی مردانی جنگاور

فجاسوا خلل الدیار

708- نابودی آثار باستانی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 14

14- نابودی و تخریب کامل آثار و تمدن بنی اسرائیل ، با دومین هجوم نیرو های توانمند و جنگاور

و لیتبروا ما علواً تتبیراً

709- نابودی تمدن بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 7 - 14

14- نابودی و تخریب کامل آثار و تمدن بنی اسرائیل ، با دومین هجوم نیرو های توانمند و جنگاور

و لیتبروا ما علواً تتبیراً

710- ناخشنودی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 1

1 - بنی اسرائیل ، از بسنده کردن به « منّ » و « سلوی » ناخشنود بوده ، و از اکتفا کردن به آن اظهار ناشکیبایی می کردند .

لن نصیر علی طعام وحد

مراد از «طعام واحد» به قرینه آیه 57 «من» و «سلوی» می باشد.

711- نافرمانی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 20

20 - نافرمانی اکثر بنی اسرائیل زمان طالوت از دستور خداوند به پیکار در راه او، علی رغم پیشنهاد و درخواست آنان برای پیکار

اذ قالوا لنبي . . . فلما كتب عليهم القتال تولوا

ظاهراً فاعل محذوف از جمله «كتب عليهم»، الله است که به جهت تعظیم حذف شده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 7، 22

7 - فقدان روحیه تسلیم در برابر دستورات الهی، در میان بزرگان بنی اسرائیل

ان الله قد بعث . . . ونحن احق بالملك منه

22 - نبودن طالوت از خاندان نبوت و پادشاهی، منشأ اعتراض بزرگان (ملاً) بنی اسرائیل به برگزیدگی وی از جانب خداوند

قالوا اني يكون له الملك علينا

امام باقر (ع) درباره آیه «ان الله قد بعث . . .» فرمود: لم يكن من سبط النبوّه و لا من سبط المملکه . . .

کافی، ج 8، ص 316، ح 498؛ نورالثقلین، ج 1، ص 251، ح 996.

712- نبوت در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 16 - 1

1 - اعطای کتاب آسمانی، حکومت و نبوت به بنی اسرائیل از سوی خداوند

ءاتینا بنی اسرائیل الکتب و الحکم و النبوه

713- نجات بنی اسرائیل

2 - خداوند با بعثت موسی (ع)، بنی اسرائیل را از سیطره فرعونیان و شکنجه های سهمگین آنها رها ساخت .

و إذ نجینکم من آل فرعون یسومونکم سوء العذاب

در جمله «أنعمت علیکم» و «أنی فضلتکم» نعمت دادن و برتری بخشیدن به خداوند نسبت داده شده؛ ولی در جمله «نجیناکم» (ما شما را نجات دادیم) نجات بخشی به ضمیر «نا» (ما) نسبت داده شده است. از این مقابله می توان فهمید که خداوند در نجات بخشی، نظر به سببهایی نیز دارد که به قرینه آیات بعد می توان گفت: آن سبب بعثت حضرت موسی (ع) بوده است.

9 - در صورتی که خداوند بنی اسرائیل را از سیطره فرعونیان نجات نمی داد ، آنان همچنان به شکنجه و کشتار فرزندانشان ادامه می دادند .

یسومونکم سوءالعذاب یذبحون ابناءکم و یستحیون نساءکم

برداشت فوق از فعلهای مضارع «یسومون» و «یذبحون» و «یستحیون» استفاده شده است.

11 - خداوند با رهاسازی بنی اسرائیل از شکنجه های سخت فرعون ، آنان را مورد آزمون بزرگی قرار داد .

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که: «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به رهایی از عذاب - که از «نجیناکم» استفاده می شود - باشد.

12 - نجات از شکنجه فرعونیان ، از نعمت های بزرگ خداوند برای بنی اسرائیل

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

در برداشت فوق «بلاء» به معنای نعمت و «ذلکم» اشاره به رهاسازی از عذاب، گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 13، 4، 3

3 - بنی اسرائیل ، با عبور از دریا نجات یافتند و فرعونیان در آب دریا غرق شدند .

فأنجینکم و أغرقنا ال فرعون

4 - خداوند ، نجات بخش بنی اسرائیل و هلاک کننده فرعونیان

فأنجینکم و أغرقنا ال فرعون

13 - خاطره نجات بنی اسرائیل و هلاکت خاندان فرعون با شکافته شدن دریا ، خاطره ای عبرت آموز و شایسته و بایسته به یاد داشتن

و إذ فرقنا بکم البحر . . . و أنتم تنظرون

«إذ فرقنا» عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است. بنابراین «إذ فرقنا» نیز مفعول برای «أذکروا» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 10، 1

1 - خداوند ، پس از نجات بنی اسرائیل از سیطره فرعونیان ، موسی (ع) را برای عبادت و مناجاتی خاص فرا خواند .

و إذ وعدنا موسی أربعین ليله

به کارگیری کلمه «لילה» (شب) - با وجود اینکه معمولاً در بیان شبانه روز و مانند آن، از کلمه «یوم» (روز) استفاده می شود - اشاره به این معنا دارد که: وعده خدا با موسی (ع) برای عبادت و مناجات بوده است. از آن جا که موسی (ع) در میان بنی اسرائیل نیز اعمال عبادی داشته، معلوم می شود آن دعوت برای عبادت و مناجاتی خاص بوده است.

10 - گرایش بنی اسرائیل به گوساله پرستی ، پس از عبورشان از دریا و نجات یافتن از سیطره فرعونیان بود .

و إذ فرقنا بکم البحر . . . و إذ وعدنا . . . ثم اتخذتم العجل من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 1,2,5

ص: 698

1 - قوم موسی پس از نجات از سلطه فرعونیان و گذر از دریا ، در بیابان ها به گرمای سوزان خورشید گرفتار شدند .

و ظللنا علیکم الغمام

«تظلیل» مصدر «ظللنا» - که به معنای سایه قرار دادن می باشد - گویای این است که: قوم موسی پس از گذشتن از دریا، در جایی که سقف و دارای سایه بانی باشد سکونت نکردند و لذا کلمه «بیابانها» در برداشت آورده شد.

2 - خداوند ، با سایه گستر ساختن ابر ها بر قوم موسی آنان را از تابش سوزان خورشید رهایی بخشید .

و ظللنا علیکم الغمام

غمامه به معنای ابر و جمع آن غمام است (لسان العرب). برخی از اهل لغت بر آنند که غمامه به معنای ابر سفید می باشد.

5 - نزول « منّ » و « سلوی » بر بنی اسرائیل و نجاتشان از حرارت شدید خورشید با ابر های سایه گستر ، پس از حادثه صاعقه زدگی و زنده شدن آنان بود .

ثم بعثناکم .. و ظللنا علیکم الغمام

عطف جمله «ظللنا ..» بر «بعثناکم ...» اقتضا می کند که گفته شود: داستان سایه گستر شدن ابرها و نزول «منّ» و «سلوی» پس از داستان صاعقه، تحقق یافته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 1

1 - قوم موسی ، پس از نجات از سیطره فرعون و گذر از دریا ، در سرزمینی به دور از آب حرکت می کردند و کمبود شدید آب مبتلا بودند .

و إذا استسقی موسی لقومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 10، 9

9 - موسی (ع) در راستای رهاسازی بنی اسرائیل از فرعون خواست تا از مهاجرت آنان با وی جلوگیری نکند .

فأرسل معی بنی اسرائیل

10 - رهاسازی بنی اسرائیل از نظام فاسد فرعون ، از وظایف الهی موسی (ع)

فأرسل معي بني إسرائيل

تفریع جمله «فأرسل . . .» بر «إني رسول . . .» حکایت از آن دارد که رهایی بنی اسرائیل از رسالت‌های الهی موسی بوده است. یعنی به امر خداوند موظف به انجام این کار بود، نه به تصمیم شخصی خویش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 110 - 1

1 - به قدرت رساندن بنی اسرائیل برای برچیدن نظام فرعونى ، تحلیل اشرف دربار از پیشنهاد موسی (رهاسازی بنی اسرائیل)

فأرسل معي بني إسرائيل . . . يريده أن يخرجكم من أرضكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 134 - 10،11،12

ص: 699

10 - فرعونیان با موسی (ع) پیمان بستند و سوگند یاد کردند که در صورت برطرف ساختن عذاب شدید از آنان، به وی ایمان آورند و بنی اسرائیل را آزاد سازند.

لئن كشفت عنا الرجز لنؤمنن لك و لنرسلن معك بنی اسرائیل

11 - فرعونیان پس از وقوع هر یک از عذاب های پنجگانه (طوفان . . .) با موسی پیمان بستند که در صورت برطرف ساختن آن، به وی ایمان آورند و بنی اسرائیل را آزاد کنند.

لئن كشفت عنا الرجز لنؤمنن لك و لنرسلن معك بنی اسرائیل

برداشت فوق بر این اساس است که «ال» در «الرجز» عهد ذکری باشد. در این صورت «الرجز» اشاره به عذابهای پنجگانه در آیه قبل است.

12 - ایمان به رسالت موسی و آزادی بنی اسرائیل، از مهمترین خواسته های موسی (ع) از فرعونیان

لنؤمنن لك و لنرسلن معك بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 135 - 8

8 - فرعونیان، علی رغم پیمان مؤکدشان با موسی (ع) (تصدیق رسالت او و آزادسازی بنی اسرائیل پس از برطرف شدن عذاب)، حتی لحظه ای به وی ایمان نیاوردند و بنی اسرائیل را آزاد نکردند.

فلما كشفنا عنهم الرجز . . . إذا هم ينكثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 136 - 3

3 - فرعونیان به دلیل شکستن پیمانشان با موسی (ع) (ایمان به وی و آزادسازی بنی اسرائیل) سزاوار انتقام الهی و غرق شدن در دریا گشتند.

إذا هم ينكثون. فانقمنا منهم

تفریع جمله «فانقمنا» بر جمله «إذا هم ينكثون» به وسیله حرف «فاء» می رساند که پیمان شکنی فرعونیان در انتقام الهی از آنان دخیل بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نجات از سیطره فرعونیان و عذاب های ایشان ، خاطره ای برای بنی اسرائیل و شایسته همواره به یاد داشتن

و إذ أنجینکم من ءال فرعون یسومونکم سوء العذاب

«إذ» مفعولٌ به برای فعل مقدر «اذکروا» است.

4 - موسی (ع) با تکیه بر لطف خداوند به بنی اسرائیل در نجات بخشی آنان از شکنجه فرعونیان ، لزوم پرستش خدای یگانه و پرهیز از گرایش به شرک را به آنان گوشزد کرد .

قال أغیر الله أبغیکم إلهاً . . . و إذ أنجینکم من ءال فرعون

برداشت فوق بر این اساس است که مفاهیم ذکر شده در آیه مورد بحث برگرفته از سخنان موسی باشد و مخاطبان اصلی آن همان مردمی باشند که پس از عبور از دریا به بت پرستی گرایش پیدا کردند.

11 - خداوند با رهاسازی بنی اسرائیل عصر موسی از شکنجه های سخت فرعونى ، آنان را مورد آزمایشى سنگین قرار داد .

و إذ أنجینکم . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «بلاء» به معنای آزمون و «ذلکم» اشاره به رهایی از عذاب باشد.

12 - نجات از شکنجه فرعونیان ، از نعمت های بزرگ خداوند برای بنی اسرائیل

و إذ أنجینکم . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

در برداشت فوق «بلاء» به معنای نعمت و «ذلکم» اشاره به رهاسازی از عذاب - که از «أنجیناکم» استفاده می شود - گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 10

10 - خداوند به موسی (ع) فرمان داد تا رهایی بنی اسرائیل از چنگال فرعون را به آنان بشارت دهد .

و نجنا برحمتک من القوم الکفرین . . . و بشر المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 1

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را در حالی که در معرض هجوم فرعون و سپاهیان قرار داشتند ، از دریا عبور داد .

و جوزنا ببنی إسرائیل البحر فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 5,7,9,18

5- موسی (ع) از قومش درخواست کرد که همواره به خاطر داشته باشند که خداوند عامل رهایی آنان از شکنجه و کشتار فرعونیان بود .

إذ قال موسی لقومه اذكروا نعمه الله علیکم إذ أنجکم من آل فرعون

7- نجات از نظام اجتماعى ظالمانه ، نعمتی الهی و شایسته به خاطر سپردن است .

اذکروا نعمه الله علیکم إذ أنجکم من آل فرعون یسومونکم

9- اطرافیان و خاندان فرعون ، مردمی ظالم و شکنجه گر بودند .

إذ أنجكم من آل فرعون يسومونكم سوء العذاب

18- آزمایش بندگان ، جلوه ربوبیت الهی نسبت به آنان است .

وفي ذلكم بلاء من ربكم عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 7 - 7

7- رهایی بنی اسرائیل از ظلم و ستم فرعونیان ، نعمتی بزرگ برای آنان و شایسته شکرگزاری

إذ أنجكم من آل فرعون . . . و إذ تأذن ربكم لئن شكرتم لأزيدنكم

عبارت «إذ تأذن ربكم» ادامه کلام موسی (ع) است که نجات بنی اسرائیل از چنگال فرعونیان را به آنان یادآوری کرد. با این کلام،

ص: 701

موسی(ع) به طور تلویحی به بنی اسرائیل متذکر شده که نجات آنان، نعمت خدادادی و مستلزم شکرگزاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 4

4 - نجات بنی اسرائیل از شکنجه و آزار فرعونیان و بیرون آوردن آنان از محدوده حکومت فرعون ، از اهداف مهم رسالت موسی و هارون (ع) بود .

فقولا إنا رسولا ربك فأرسل معنا بني إسرائيل ولا تعذبهم

«فا» در «فأرسل» تفریع بر «إنا رسولا ربك» است و می رساند که کوچ دادن بنی اسرائیل، از رسالت های الهی موسی و هارون(ع) بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 7,9,2

2 - خداوند ، بنی اسرائیل را از خطر فرعون رهانید و آنان را از اسارت او نجات داد .

فأتبعهم فرعون . . . یبني اسرئیل قد أنجینکم من عدوکم

7 - نزول «منّ و سلوی» بر بنی اسرائیل ، پس از نجات آنان از چنگال فرعون و استقرار آنها در بیابان بوده است .

قد أنجینکم . . . وعدنکم . . . ونزلنا علیکم المنّ والسلوی

نزول «منّ و سلوی»، نشان عاری بودن منطقه از مواد غذایی متداول و بیابانی بودن محیط استقرار آنها است.

9 - نجات بنی اسرائیل از فرعونیان و دعوت آنان به کوه طور برای مناجات و فرو فرستادن منّ و سلوی بر آنان ، از نعمت های خداوند بر بنی اسرائیل در زمان موسی (ع)

یبني اسرئیل قد أنجینکم . . . ونزلنا علیکم المنّ والسلوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 17 - 2

2 - موسی و هارون (ع) ، مأمور هجرت از سرزمین مصر به همراه بنی اسرائیل

أن أرسل معنا بني إسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 63 - 3

3 - شکافته شدن دریا با ضربت عصای موسی و باز شدن راه نجات برای بنی اسرائیل

أن اضرب بعصاك البحر فانقلب

«انفلاق» (مصدر «انقلب») به معنای شکافته شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 2

2 - بیرون آوردن بنی اسرائیل از محرومیت و فقر و قرار دادن امکانات دنیوی (سرزمین مستقل، قدرت و مکت) در اختیار آنان،

ص: 702

نمودی دیگر از امتنان الهی بر آنها

و نريد أن نمَنّ . . . و نمكّن لهم في الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 115 - 1

1 - موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان ، به عنایت خداوند از اندوه بزرگ نجات یافتند .

و نَجّينهما و قومهما من الكرب العظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 18 - 4

4- آزادسازی بنی اسرائیل و ترک بهره کشی ظالمانه از آنان ، یکی از محور های آزمایش الهی برای فرعونیان

و لقد فتنّا قبلهم قوم فرعون . . . أن أدّوا إلىّ عباد الله

از ارتباط «أن أدّوا» با «و لقد فتنّا»، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 3

3- اطمینان بخشی خداوند به موسی (ع) و بنی اسرائیل ، در به سلامت عبور کردن آنان از دریا و غرق شدن فرعونیان

و اترك البحر رهوًا إنّهم جند مغرقون

هر چند عبارت «واترك ..» معنای فرمان را در خود نهفته دارد؛ اما قرین شدن «رهوًا» می نمایاند که خداوند با بیان این صفت، در صدد اطمینان بخشی و ایجاد آرامش در روح موسی(ع) و اطرافیان آن حضرت بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 33 - 7

7- بیان هلاکت فرعونیان و نجات بنی اسرائیل از سوی خداوند ، پیامدار تهدید برای مشرکان و نویدی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

و لقد نجينا بني إسرائيل .. بلوا مبین

با توجه به این که آیات گذشته، در زمینه رویارویی مشرکان و مؤمنان بود؛ طرح سرگذشت فرعونیان و بنی اسرائیل، پیامدار مطلب یاد شده است.

714- نجات بنی اسرائیل از گرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 17

17 - خداوند با سایه گستر ساختن ابرها بر قوم موسی آنان را از تابش سوزان خورشید رهایی بخشید .

و ظللنا عليهم الغمم

ص: 703

«غمامه» به معنای ابر و جمع آن غمام است. (لسان العرب). برخی از اهل لغت برآنند که غمام به معنای ابر سفید است. «تظلیل» (مصدر ظللنا) به معنای سایه قرار دادن است.

715- نزاع بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 72 - 1

1 - شخصی از قوم موسی به قتل رسید و هر طایفه ، دیگری را متهم به کشتن او کرده بر سر آن به نزاع پرداختند .

و إذ قتلتم نفساً فادعتم فیها

«ادارءتم» به معنای اختلاف و نزاع کردید، می باشد. این کلمه از باب تفاعل و در اصل «تدارءتم» بوده است. نزاع و اختلاف در مقتول (ادارءتم فیها) به معنای متهم کردن یکدیگر به قتل، و بر سر آن نزاع کردن است.

716- نزول بلدرچین بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 3

3 - خداوند ، برای تغذیه قوم موسی - به هنگام عبورشان از صحرا - برای آنان « منّ » (ترنجبین) و « سلوی » (بلدرچین) فرستاد .

و أنزلنا علیکم المنّ و السلوی

کلمه «منّ» در لغت به ترنجبین و نیز به شربتی شیرین، همانند عسل معنا شده است و در معنای «سلوی» گفته شده که پرنده ای است سفید رنگ همانند بلدرچین و برخی نیز گفته اند «سلوی» همان بلدرچین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 6

6 - خداوند ، بر بنی اسرائیل زمان موسی (ع) ، خوردنی های « منّ » (ترنجبین) و « سلوی » (بلدرچین) نازل کرد .

و نزلنا علیکم المنّ و السلوی

«منّ» قطراتی است که از آسمان بر درخت ها و سنگ ها می نشیند و به صورت عسل در می آید. طعم آن شیرین است و مانند شیره درخت خشک می شود (قاموس). برخی از مفسران آن را ترنجبین معنا کرده اند. «سلوی»، پرنده ای است شبیه کبوتر با پا و گردنی درازتر که حرکتی سریع دارد و رنگ آن شبیه رنگ بلدرچین است (مصباح). برخی آن را همان بلدرچین می دانند.

717- نزول ترنجبین بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 3

3 - خداوند ، برای تغذیه قوم موسی - به هنگام عبورشان از صحرا - برای آنان « منّ » (ترنجبین) و « سلوی » (بلدرچین) فرستاد .

و أنزلنا علیکم المنّ و السلوی

کلمه «منّ» در لغت به ترنجبین و نیز به شربتی شیرین، همانند عسل معنا شده است و در معنای «سلوی» گفته شده که پرنده ای است سفید رنگ همانند بلدرچین و برخی نیز گفته اند «سلوی» همان بلدرچین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 6

6 - خداوند ، بر بنی اسرائیل زمان موسی (ع) ، خوردنی های « منّ » (ترنجبین) و « سلوی » (بلدرچین) نازل کرد .

و نزلنا علیکم المنّ و السلوی

«منّ» قطراتی است که از آسمان بر درخت ها و سنگ ها می نشیند و به صورت عسل در می آید. طعم آن شیرین است و مانند شیره درخت خشک می شود (قاموس). برخی از مفسران آن را ترنجبین معنا کرده اند. «سلوی»، پرنده ای است شبیه کبوتر با پا و گردنی درازتر که حرکتی سریع دارد و رنگ آن شبیه رنگ بلدرچین است (مصباح). برخی آن را همان بلدرچین می دانند.

718- نزول سلوی بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 5,6,3

3 - خداوند ، برای تغذیه قوم موسی - به هنگام عبورشان از صحرا - برای آنان « منّ » (ترنجبین) و « سلوی » (بلدرچین) فرستاد .

و أنزلنا علیکم المنّ و السلوی

کلمه «منّ» در لغت به ترنجبین و نیز به شربتی شیرین، همانند عسل معنا شده است و در معنای «سلوی» گفته شده که پرنده ای است سفید رنگ همانند بلدرچین و برخی نیز گفته اند «سلوی» همان بلدرچین است.

5 - نزول « منّ » و « سلوی » بر بنی اسرائیل و نجاتشان از حرارت شدید خورشید با ابر های سایه گستر ، پس از حادثه صاعقه زدگی و زنده شدن آنان بود .

ثم بعثناكم .. و ظللنا عليكم الغمام

عطف جمله «ظللنا ..» بر «بعثناكم...» اقتضا می کند که گفته شود: داستان سایه گستر شدن ابرها و نزول «منّ» و «سلوی» پس از داستان صاعقه، تحقق یافته باشد.

6- قرار دادن ابر های سایه گستر و نازل کردن « منّ » و « سلوی » از معجزات ارائه شده به قوم موسی

و ظللنا عليكم الغمام و أنزلنا عليكم المنّ و السلوی

ص: 705

6 - خداوند ، بر بنی اسرائیل زمان موسی (ع) ، خوردنی های « منّ » (ترنجبین) و « سلوی » (بلدرچین) نازل کرد .

و نزلنا علیکم المنّ والسلوی

«منّ» قطراتی است که از آسمان بر درخت ها و سنگ ها می نشیند و به صورت عسل در می آید. طعم آن شیرین است و مانند شیر درخت خشک می شود (قاموس). برخی از مفسران آن را ترنجبین معنا کرده اند. «سلوی»، پرنده ای است شبیه کبوتر با پا و گردنی درازتر که حرکتی سریع دارد و رنگ آن شبیه رنگ بلدرچین است (مصباح). برخی آن را همان بلدرچین می دانند.

7 - نزول « منّ و سلوی » بر بنی اسرائیل ، پس از نجات آنان از چنگال فرعون و استقرار آنها در بیابان بوده است .

قد أنجینکم . . . وعدنکم ... و نزلنا علیکم المنّ والسلوی

نزول «منّ و سلوی»، نشان عاری بودن منطقه از مواد غذایی متداول و بیابانی بودن محیط استقرار آنها است.

8 - نزول « منّ و سلوی » ، از معجزات ارائه شده به قوم موسی (ع)

و نزلنا

اختصاص یافتن «منّ و سلوی» از بین خوراکی ها و یادآوری نزول آن بر بنی اسرائیل، نشان از غیر عادی بودن نزول آن دو دارد.

719- نزول منّ بر بنی اسرائیل

3 - خداوند ، برای تغذیه قوم موسی - به هنگام عبورشان از صحرا - برای آنان « منّ » (ترنجبین) و « سلوی » (بلدرچین) فرستاد .

و أنزلنا علیکم المنّ والسلوی

کلمه «منّ» در لغت به ترنجبین و نیز به شربتی شیرین، همانند عسل معنا شده است و در معنای «سلوی» گفته شده که پرنده ای است سفید رنگ همانند بلدرچین و برخی نیز گفته اند «سلوی» همان بلدرچین است.

5 - نزول « منّ » و « سلوی » بر بنی اسرائیل و نجاتشان از حرارت شدید خورشید با ابر های سایه گستر ، پس از حادثه صاعقه زدگی و زنده شدن آنان بود .

ثم بعثناكم . . . و ظللنا عليكم الغمام

عطف جمله «ظللنا . . .» بر «بعثناكم . . .» اقتضا می کند که گفته شود: داستان سایه گستر شدن ابرها و نزول «منّ» و «سلوی» پس از داستان صاعقه، تحقق یافته باشد.

6- قرار دادن ابر های سایه گستر و نازل کردن « منّ » و « سلوی » از معجزات ارائه شده به قوم موسی

و ظللنا عليكم الغمام و أنزلنا عليكم المنّ و السلوی

22- از امام صادق (ع) روایت شده که : « كان ينزل المنّ على بنی اسرائیل من بعد الفجر إلى طلوع الشمس . . . » ;

«منّ» بر بنی اسرائیل بعد از سپیده صبح تا طلوع خورشید نازل می شد . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 706

6 - خداوند ، بر بنی اسرائیل زمان موسی (ع) ، خوردنی های « منّ » (ترنجبین) و « سلوی » (بلدرچین) نازل کرد .

و نزلنا علیکم المنّ والسلوی

«منّ» قطراتی است که از آسمان بر درخت ها و سنگ ها می نشیند و به صورت عسل در می آید. طعم آن شیرین است و مانند شیره درخت خشک می شود (قاموس). برخی از مفسران آن را ترنجبین معنا کرده اند. «سلوی»، پرنده ای است شبیه کبوتر با پا و گردنی درازتر که حرکتی سریع دارد و رنگ آن شبیه رنگ بلدرچین است (مصباح). برخی آن را همان بلدرچین می دانند.

7 - نزول « منّ و سلوی » بر بنی اسرائیل ، پس از نجات آنان از چنگال فرعون و استقرار آنها در بیابان بوده است .

قد أنجینکم . . . و عدنکم ... و نزلنا علیکم المنّ والسلوی

نزول «منّ و سلوی»، نشان عاری بودن منطقه از مواد غذایی متداول و بیابانی بودن محیط استقرار آنها است.

8 - نزول « منّ و سلوی » ، از معجزات ارائه شده به قوم موسی (ع)

و نزلنا

اختصاص یافتن «منّ و سلوی» از بین خوراکی ها و یادآوری نزول آن بر بنی اسرائیل، نشان از غیر عادی بودن نزول آن دو دارد.

720- نژاد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 3

3 - انتساب بنی اسرائیلیان به هر یک از فرزندان یعقوب ، اساس گروه بندی آنان

وقطّعنهم اثنتی عشره أسباطا أمما

«اسباط» در لغت به معنای نوادگان است. به کارگیری این واژه برای تیره های دوازده گانه بنی اسرائیل اشاره به این دارد که اساس این قبایل - که همگان نواده های یعقوب (اسرائیل) هستند - دوازده فرزند او می باشند.

721- نژادپرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 5

5 - بنی اسرائیل ، مردمی مغرور به نژاد و دین خویش

لقد اخذنا میثق بنی اسرائیل . . . و حسبوا الا تکون فتنه

بسیاری از مفسران برآنند که ریشه اعتقاد بنی اسرائیل (رهایی از آزمون و مجازات الهی) این بوده که آنان از نسل اسرائیل هستند و به یهودیت و یا نصرانیت منتسب می باشند. آیه 69 که مجرد انتساب به دین را کارساز در سعادت نمی دانست، می تواند اشاره به این نظریه داشته باشد.

ص: 707

722- نصرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 116 - 1

1 - خداوند ، ناصر و یاور موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان در مبارزه با فرعونیان

و نصرنهم

723- نظام جزایی در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 6

6- «عن علی بن موسی الرضا (ع) : کانت الحکومه فی بنی اسرائیل إذا سرق أحد شیئاً استرق به ، . . . فقال لهم یوسف : ما جزاء من وجد فی رحله ؟ قالوا : هو جزاؤه . . .»

از امام رضا(ع) روایت شده است: [قانون] در حکومت بنی اسرائیل چنین بود که اگر کسی چیزی را می دزدید، در مقابل آن به بردگی گرفته می شد . . . پس یوسف به کاروانیان گفت: جزای کسی که [آن جام] در بار او یافت شود چیست؟ گفتند: خود او جزای آن است . . . [که باید به بردگی گرفته شود].

724- نعمتهای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 40 - 2

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را از نعمت های گرانقدر بهره مند ساخت .

یبنی اسرائیل اذکروا نعمتی الی أنعمت علیکم

کلمه «أنعمت» به صورت مفرد آمده است. مراد از آن می تواند نعمتی خاص و ویژه، همانند بعثت موسی (ع) باشد و می تواند جنس نعمت باشد و شامل نعمتهای متعددی که در آیات 47 به بعد یادآوری شده است، باشد. اضافه «نعمت» به «یاء» متکم برای رساندن عظمت و شرافت آن نعمت و یا نعمتهاست.

2 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا نعمت های او را همواره به خاطر داشته باشند .

یبنی اسرائیل اذکروا نعمتی الی أنعمت علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 47 - 3,9,1

1 - بنی اسرائیل از نعمت های گرانقدری برخوردار بودند .

بینی اسرائیل اذکروا نعمتی

3 - خداوند از بنی اسرائیل خواست تا نعمت های او را یاد کنند و همواره آنها را به خاطر داشته باشند .

ص: 708

یبنی اسرائیل اذکروا نعمتی

9- به خاطر داشتن نعمت برتری بنی اسرائیل بر همگان ، سفارش و توصیه خداوند به آنان

اذکروا نعمتی .. . انی فضلکم علی العلمین

عطف «انی فضلکم» بر «نعمتی» اقتضا می کند که: «انی فضلکم» نیز مفعول «اذکروا» باشد؛ یعنی: اذکروا .. . انی فضلکم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 49 - 12

12 - نجات از شکنجه فرعونیان ، از نعمت های بزرگ خداوند برای بنی اسرائیل

و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

در برداشت فوق «بلاء» به معنای نعمت و «ذلکم» اشاره به رهاسازی از عذاب، گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 11

11 - تماشای نابودی فرعونیان از نعمت های خداوند به بنی اسرائیل

و إذ فرقنا بکم البحر .. . و أغرقنا ال فرعون و أنتم تنظرون

چون آیات مورد بحث در صدد بیان نعمتهایی است که خداوند به بنی اسرائیل ارزانی داشته بود، می توان گفت: مفاد جمله «و أنتم تنظرون» نیز به منظور بیان نعمت، آورده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 52 - 4

4 - آموزش گناه ارتداد و گوساله پرستی بنی اسرائیل ، از نعمت های بزرگ خداوند بر آنان

ثم عفونا عنکم من بعد ذلک

چون آیه های این بخش از سوره، در صدد بیان نعمتهای الهی به بنی اسرائیل است، مفاد جمله «عفونا عنکم» نیز به منظور بیان نعمت ایراد شده است و از آن جا که این معنا با حرف «ثم» به دیگر نعمتها عطف گردیده، اشاره به رتبه برتر نعمت آموزش نسبت به نعمتهای دیگر دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 5

5 - تورات عطا شده به موسی (ع) از نعمت های خداوند به بنی اسرائیل

و إذ آتینا موسی الکتب و الفرقان

با توجه به آیه 47 معلوم می شود: این بخش از آیات در صدد بیان نعمتهای گرانقدری است که خداوند به بنی اسرائیل عطا فرموده است. بنابراین عطای تورات و فرقان نیز در آیه مورد بحث، به عنوان یک نعمت بزرگ مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 54 - 20

ص: 709

20 - پذیرش توبه گوساله پرستان بنی اسرائیل ، از نعمت های خداوند به آنان

و إذ قال موسى . . . فتاب عليكم

آیه های این بخش از سوره چنانچه از مطلع آن (یا بنی اسرائیل اذکروا نعمتی . . .) به دست می آید، در صدد بیان نعمتهایی است که خداوند به بنی اسرائیل ارزانی داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 56 - 3

3 - زنده شدن قوم موسی پس از هلاکتشان با صاعقه ، از نعمت های خداوند به آنان

اذکروا نعمتی التي أنعمت . . . ثم بعثکم من بعد موتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 57 - 22، 21، 10، 3

3 - خداوند ، برای تغذیه قوم موسی - به هنگام عبورشان از صحرا - برای آنان « منّ » (ترنجبین) و « سلوی » (بلدرچین) فرستاد .

و أنزلنا عليكم المنّ و السلوی

کلمه «منّ» در لغت به ترنجبین و نیز به شربتی شیرین، همانند عسل معنا شده است و در معنای «سلوی» گفته شده که پرنده ای است سفید رنگ همانند بلدرچین و برخی نیز گفته اند «سلوی» همان بلدرچین است.

10 - دسترسی قوم موسی به غذا های طیب و غیر طیب (حلال و حرام) در پی عبورشان از دریا و دوران صحراگردی

كلوا من طيبات ما رزقناکم

آوردن کلمه «طیبات» و اضافه کردن آن به «ما رزقناکم» بیانگر برداشت فوق است.

21 - « عن أمير المؤمنين (ع) . . . قد أخبر الله في كتابه حيث يقول : « و ظللنا عليكم الغمام و أنزلنا عليكم المنّ و السلوی » فهذا بعد الموت إذ بعثهم ؛

از امیرالمؤمنین (ع) درباره «و ظللنا عليكم الغمام و أنزلنا عليكم المنّ و السلوی» روایت شده که: این «نعمتها» بعد از آن بود که خدا آنان را پس از مرگشان زنده کرد».

22 - از امام صادق (ع) روایت شده که : « كان ينزل المنّ على بنی اسرائیل من بعد الفجر إلى طلوع الشمس . . . ؛

«من» بر بنی اسرائیل بعد از سپیده صبح تا طلوع خورشید نازل می شد . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 5

5 - تهیه خوراکی ها از هر ناحیه بیت المقدس ، برای بنی اسرائیل حلال و مباح بود .

فكلوا منها حیث شئتم رغداً

«حیث شئتم» (هر کجا خواستید) دلالت بر آن دارد که محدوده مکانی برای بهره برداری از نعمتهای بیت المقدس تعیین نشده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 710

1 - خداوند ، در گذشته بنی اسرائیل را از نعمت های گرانقدر بهره مند ساخته بود .

یبنی اسرائیل اذکروا نعمتی التي أنعمت علیکم

کلمه «نعمت» به صورت مفرد آمده است؛ مراد از آن می تواند نعمتی خاص همانند بعثت موسی(ع) باشد و می تواند مراد از آن جنس نعمت باشد که در این صورت شامل نعمتهای متعددی است که خداوند به بنی اسرائیل ارزانی داشته بود. نسبت دادن نعمت به خداوند با اضافه کلمه «نعمت» به «یاء» متکلم، حاکی از شرافت آن نعمت و یا نعمتهاست.

8 - برتری بنی اسرائیل بر همه مردم ، از نعمت های گران سنگ الهی بر بنی اسرائیل

اذکروا نعمتی التي أنعمت علیکم و آتی فضلکم علی العلمین

برداشت فوق مبتنی بر این است که عطف «آتی فضلکم» بر «نعمتی» عطف خاص بر عام و یا عطف تفسیری باشد.

9 - بنی اسرائیل ، در صورت یادآوری نعمت های گران سنگ الهی و بررسی علت های فضیلتشان در اعصار گذشته ، زمینه های ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در خویش ، شکوفا خواهند کرد .

و من یکفر به فأولئک هم الخسرون. یبنی اسرائیل اذکروا نعمتی

به نظر می رسد توصیه به یادآوری نعمتهای خدادادی، پس از بیان خطر کفرورزی به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و قرآن، ارائه رهنمودی باشد برای ایجاد زمینه ایمان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 1

1 - حلیت همه خوردنی ها بر بنی اسرائیل ، قبل از نزول تورات

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ . . . من قبل ان تنزل التوریه

«من قبل»، متعلق است به «کان حلالاً» و استثنای در «الا ما حرم . . .» منقطع می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 20 - 4،5،8،10،13،14،15

4 - بنی اسرائیل ، برخوردار از نعمت پیامبرانی متعدد پیش از موسی (ع)

اذ جعل فيكم انبياء

5 - بعثت پیامبرانی در میان بنی اسرائیل ، از نعمت های بزرگ خداوند برای آنان

اذکروا نعمه الله علیکم اذ جعل فیکم انبیاء

8 - حکومت و فرمانروایی بنی اسرائیل ، نعمتی الهی بر آنان

اذکروا نعمه الله علیکم .. و جعلکم ملوکاً

10 - استقلال قوم موسی (ع) و خارج شدنشان از بردگی فرعونیان ، از نعمت های بزرگ خداوند بر آنان

و جعلکم ملوکاً

چون همه قوم موسی نمی توانند ملک (پادشاه) باشند، بنابراین مراد از ملک، با توجه به سابقه بردگی آنان برای فرعونیان، این است که آنها به استقلال رسیدند و سرنوشتشان به دست فرعونیان رقم نمی خورد.

13 - اختصاص بنی اسرائیل به برخورداری از برخی نعمت های ویژه الهی

و اتیکم ما لم یؤت احداً من العلمین

ص: 711

14 - هیچیک از جهانیان از نعمت های ویژه اعطا شده به قوم موسی (ع) برخوردار نبوده اند .

وَأَتَيْكُمْ مَا لَمْ يَأْتِ أَحَدًا مِّنَ الْعَالَمِينَ

15 - داشتن همسر ، خادم و مسکن ، از نعمت های خداوند بر بنی اسرائیل

وَجَعَلَكُمْ مَلُوكًا

از رسوا خدا(صلی الله علیه و آله) در توضیح « جعلکم ملوکاً» در آیه فوق روایت شده: زوجه و مسکن و خادم. حدیث فوق در صدد بیان معنای تنزیلی برای «ملک» می باشد، چنانکه در عرف عامه نیز مرسوم است که می گویند هر کس همسر، خادم و مسکن داشته باشد، پادشاه است.

الدر المنثور، ج 3، ص 47، سطر 5.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 154 - 5

5 - تورات، نعمتی کامل برای نیکوکاران قوم موسی

تماماً على الذي أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 15، 12

12 - بنی اسرائیل مردمی ناسپاس در برابر نعمت های خداوند

و جوزنا ببني إسرائيل البحر... قالوا ي موسى اجعل لنا إلهاً

بیان این حقیقت که گرایش بنی اسرائیل به پرستش غیر خدا فاصله چندانی با نجات آنان از دست فرعونیان و عبور معجزه آسای ایشان در دریای سرخ نداشت، اشاره به این دارد که بنی اسرائیل مردمی ناسپاس بودند.

15 - بی توجهی قوم موسی به نعمت های خدا و گرایش آنان به پرستش غیر او ، برخاسته از جهالت دامنه دار آنان بود .

و جوزنا ببني إسرائيل البحر... قالوا إنکم قوم تجهلون

چنانچه از آیه استفاده می شود، گرایش بنی اسرائیل به پرستش غیر خدا پس از عبورشان از دریا و تحقق این نعمت بزرگ الهی بوده است.

بنابراین می توان گفت موسی این جهت را نیز در نظر داشته و آنان را جاهل خوانده است. یعنی این بی خردی است که انسان نعمتهای الهی را ببیند و در عین حال به غیر او گرایش پیدا کند. فعل مضارع «تجهلون» بر دامنه داری این بی خردی دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 141 - 12

12 - نجات از شکنجه فرعونیان ، از نعمت های بزرگ خداوند برای بنی اسرائیل

و إذ أنجینکم . . . و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم

در برداشت فوق «بلاء» به معنای نعمت و «ذلکم» اشاره به رهاسازی از عذاب - که از «أنجیناکم» استفاده می شود - گرفته شده است.

ص: 712

4 - تقسیم بنی اسرائیل به دوازده گروه ، نعمتی الهی برای آنان و در راستای تنظیم امور اجتماعی ایشان

قَطْعَنَهُمْ اِثْنَتِي عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اَمَّا .. قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرِبَهُمْ

با توجه به اینکه در قسمتهای بعد، نعمتهای ارزانی شده به بنی اسرائیل مطرح شده است، معلوم می شود تقسیم آنان به دوازده گروه نیز از نعمتهای الهی است. جمله «قد علم ...» - که بیان ثمره نیکو برای این گروه بندی است - می تواند مؤید نعمت بودن این تقسیم بندی باشد.

18 - خداوند برای تغذیه قوم موسی به هنگام عبورشان از صحرای سوزان ، بر آنان مَنّ و سلوا فرو فرستاد .

و أنزلنا عليهم المن والسلوى

کلمه «مَنّ» در لغت به ترنجبین و نیز شربتی شیرین همانند غسل معنا شده است و در معنای «سلوی» گفته شده که پرنده ای است سفید رنگ همانند بلدرچین و برخی گفته اند «سلوی» همان بلدرچین است.

19 - « مَنّ » و « سلوی » خوراکی پاکیزه و از روزی های عطا شده به بنی اسرائیل

و أنزلنا عليهم المن والسلوى كلوا من طيبات ما رزقناكم

20 - پدیدار شدن ابر بر فراز قوم موسی ، زمینه فرود آمدن مَنّ و سلوی برای آنان *

و ظللنا عليهم الغمم وأنزلنا عليهم المن والسلوى

عطف شدن «أنزلنا ..» بر جمله «ظللنا ...» می تواند حاکی از ارتباط میان آمدن ابر با نزول مَنّ و سلوی باشد.

21 - دسترسی قوم موسی به غذا های حلال و حرام در پی عبور از دریا

كلوا من طيبات ما رزقناكم

26 - ظهور معجزاتی متعدد (پدید آمدن آب ، سایه ، نزول مَنّ و سلوی) برای قوم موسی در پی عبورشان از دریا

فانجست .. ظللنا عليهم الغمم وأنزلنا عليهم المن والسلوى

28 - قوم موسی ناسپاس در برابر نعمت های عطا شده به آنان (جوشیدن چشمه های آب برای آنان و ...)

و ما ظلمونا و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «و ما ظلمونا و لکن . . .» در ارتباط با تمامی قسمت‌هایی که بیانگر نعمت‌های الهی است، ایراد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 161 - 5

5 - خداوند تهیه خوراکی‌ها از هر ناحیه بیت المقدس را برای بنی اسرائیل حلال و مباح کرد .

و كلوا منها حيث شئتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 93 - 2

2 - بنی اسرائیل ، پس از نابودی فرعون ، در سرزمینی با اراضی حاصل خیز که در آن ، از انواع نعمت‌ها و روزی‌های پاکیزه و مناسب طبع برخوردار بودند ، روزگار خوشی می‌گذراندند .

و لقد بؤنا بنی اسرائیل مبوءاً صدق و رزقنهم من الطیبت

ص: 713

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 3,4,7

3- موسی (ع) از قوم خویش خواستار آن شد تا یادآور نعمت های اعطایی خداوند بر خود باشند .

و إذ قال موسی لقومه اذکروا نعمه الله علیکم

4- بنی اسرائیل از نعمتی عظیم برخوردار بودند .

و إذ قال موسی لقومه اذکروا نعمه الله علیکم

مراد از «نعمه الله» - به قرینه امر به یادآوری - نعمتی است مهم و قابل توجه.

7- نجات از نظام اجتماعی ظالمانه ، نعمتی الهی و شایسته به خاطر سپردن است .

اذکروا نعمه الله علیکم إذ أنجکم من آل فرعون یسومونکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 7

7- رهایی بنی اسرائیل از ظلم و ستم فرعونیان ، نعمتی بزرگ برای آنان و شایسته شکرگزاری

إذ أنجکم من آل فرعون . . . و إذ تأذّن ربکم لئن شکرتم لأزیدنکم

عبارت «إذ تأذّن ربکم» ادامه کلام موسی (ع) است که نجات بنی اسرائیل از چنگال فرعونیان را به آنان یادآوری کرد. با این کلام، موسی (ع) به طور تلویحی به بنی اسرائیل متذکر شده که نجات آنان، نعمت خدادادی و مستلزم شکرگزاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 7

7- احضار دسته جمعی بنی اسرائیل در قیامت ، برای بازجویی از آنان درباره نعمت های خدادادی

اسکنوا الأرض فإذا جاء وعد الآخره جئنا بکم لفیفاً

برداشت فوق بدان احتمال است که احضار و حشر جمعی بنی اسرائیل در قیامت - به قرینه فراز پیش (اسکنوا الأرض) - از آن جهت باشد که آنان پاسخگوی نعمت بزرگ خدادادی (اسکنوا الأرض) باشند.

7- نزول « منّ و سلوی » بر بنی اسرائیل ، پس از نجات آنان از چنگال فرعون و استقرار آنها در بیابان بوده است .

قد أنجینکم . . . وعدنکم ... و نزلنا علیکم المنّ والسلوی

نزول « منّ و سلوی »، نشان عاری بودن منطقه از مواد غذایی متداول و بیابانی بودن محیط استقرار آنها است.

9- نجات بنی اسرائیل از فرعونیان و دعوت آنان به کوه طور برای مناجات و فرو فرستادن منّ و سلوی بر آنان ، از نعمت های خداوند بر بنی اسرائیل در زمان موسی (ع)

یبنی اسرائیل قد أنجینکم . . . و نزلنا علیکم المنّ والسلوی

1 - « مَنْ وَ سَلْوَى » ، عطیه الهی به بنی اسرائیل و از روزی های پاکیزه و گوارا

و نَزَّلْنَا عَلَیْکُمُ الْمَنَّ وَ السَّلْوَى . کَلُوا مِنْ طَیِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاکُمْ

طیب، چیزی است که قوای حسی و نفس آدمی از آن لذت ببرد (مفردات راغب). «طاب»؛ یعنی، لذیذ و پاکیزه شد (قاموس). البته یکی از معانی «طیب»، «حلال» است، ولی چون همه رزق های الهی حلال می باشد، معنایی که مفهوم آن تقسیم رزق به حلال و حرام است، معنای مناسبی نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 59 - 2

2 - بنی اسرائیل ، وارث سرزمینی آباد و برخوردار از باغ ها و چشمه سار ها ، پس از خارج شدن آنان از مصر

کذلک و أورثنها بنی إسرئیل

ضمیر «ها» در «أورثناها» به مطلق «جَنَات» بازمی گردد؛ نه جنات مربوط به فرعونیان. بنابراین، آیه یاد شده و آیه قبل، بیانگر این حقیقت است که خداوند، از سویی فرعونیان را از باغ ها و کاخ های شان بیرون کرد و همه آنان را به دریا ریخت و از سوی دیگر بنی اسرائیل را که در مصر فاقد هر گونه امکانات بودند، به جای دیگری منتقل کرد و سرزمینی آباد و پر برکت که عبارت است از ارض مقدس باشد در اختیارشان قرار داد و به آنان فرمود «ادخلوا الأرض المقدسه التي كتب الله لکم»، (مانده (5) آیه 21).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 5 - 3

3 - نجات از حکومت بسیار خشن و بی رحم فرعون ، امتنانی بزرگ و نعمتی گران سنگ از سوی خدا به بنی اسرائیل بود .

و نرید أن نمَنَّ علی الذین استضعفوا فی الأرض

«نمَنَّ» از ریشه «مَنَّ» مشتق شده است و «مَنَّهُ» به نعمت سنگین گفته می شود (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 115 - 4

4 - نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان از شر حکومت فرعونیان ، از احسان ها و نعمت های بزرگ الهی به آنان

و لقد منّا علی موسی و هرون . و نجینهما و قومهما من الکرب العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 116 - 3

3 - نصرت خداوند به موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان و نیز پیروزی آنان بر فرعونیان در سایه این یاری ، از نعمت های بزرگ الهی بر ایشان بود .

و لقد منّا علی موسی و هرون . و نجّینهما... و نصرنهم فکانوا هم الغلبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 16 - 8

ص: 715

8 - بهره مندی بنی اسرائیل ، از نعمت های مادی و روزی های پاکیزه در پی رسالت موسی (ع)

ورزقنهم من الطیبت

725- نفرین بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 9،12

9- نفرین موسی (ع) بر قوم خویش با درخواست محروم شدن آنان از فیض وجود او و برادرش هارون

فافرق بیننا و بین القوم الفسقین

12 - تمرد و گناه بنی اسرائیل ، موجب نفرین موسی (ع) بر آنان

فافرق بیننا و بین القوم الفسقین

726- نقش اجتماعی زنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 11

11 - زنان بنی اسرائیل ، فاقد هر گونه قدرت در جامعه فرعونى و نقش تأثیرگذار در سرنوشت سیاسى و اجتماعى

و استحيوا نساءهم

از این که فرعونیان دستور قتل دختران ایمان آورندگان به موسی (ع) را صادر نکردند، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد؛ زیرا اگر زنان برای آنان خطر آفرین بودند و خود آنان و یا ایمان آوردنشان، نقشی در جامعه می داشت؛ قهراً در مجازات قتل با مردان شریک می شدند.

727- نقش بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 6

6 - بنی اسرائیل با بی توجهی به وعده خداوند (اعطای تورات) ، زمینه گمراهی خویش را فراهم آوردند .

و أضلّهم السامریّ . . . ألم يعدكم ربّكم وعدًا حسنًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 13

13 - موسی (ع)، برای نابود ساختن گوساله سامری، همکاری و هم یاری بنی اسرائیل را تدارک دیده و بر شرکت دادن آنان

ص: 716

در این اقدام مصمم بود .

لنحرقتَه ثم لنسفنه

ضمیرهای جمع در افعال «لنحرقتَه» و «لنسفنه» گویای نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 6 - 3

3- آگاهی قبلی فرعون از خطر ساز بودن بنی اسرائیل برای حکومت و نظام سرکوبگری

و نری فرعون و همن و جنودهما منهم ما كانوا یحذرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 30 - 4

4- پایه های اقتدار و شکوفایی نظام فرعونى ، متكى بر شانه های رنج کشیده بنی اسرائیل *

کم ترکوا من جنّـت و عیون .. من العذاب المہین

از ارتباط میان این آیه با آیاتی که سخن از امکانات گسترده اقتصادی فرعونیان به میان آورده، به دست می آید که احتمالاً بنی اسرائیل در استخدام باغداری و کشاورزی نظام فرعونى بوده و از این بابت مشقت ها و بردگی ها را تحمل می کردند.

728- نقش بنی اسرائیل در مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 7

7- وجود بنی اسرائیل در مصر ، در بردارنده منافعى مهم برای فرعونیان

أن أسر بعبادی إنکم متّبعون

اصرار فرعونیان بر نگه داشتن بنی اسرائیل در مصر، نشانگر مطلب یاد شده است.

729- نقش سکونت بنی اسرائیل در مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - ماندن بنی اسرائیل در مصر و جدا نشدن آنان از دیگران ، امری حیاتی برای فرعون و فرعونیان

أسر بعبادی . . . فأتبعهم فرعون بجنوده

تعقیب بنی اسرائیل و تلاش برای جلوگیری از هجرت آنان، نشانگر این نکته است که جدانشدن بنی اسرائیل از جامعه مصر، خسارت و عواقب سنگینی برای آنان به همراه داشت.

ص: 717

730- نقش عواطف خویشاوندی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 6

6- استفاده «تورات» از گرایش ها و عواطف خویشاوندی بنی اسرائیل، جهت هدایت و گرایش آنان به توحید

و آتینا موسی... ذریه من حملنا مع نوح

این برداشت با توجه به دو نکته است ذیل است: 1- بنابراین که نصب «ذریه» به حرف ندای محذوف و ادامه کلام تورات در آیه قبل باشد (و آتینا موسی الکتاب... ألا تتخذوا... یا ذریه من حملنا مع نوح). 2- آیه در پی دعوت از بنی اسرائیل به توحید، به آنان یادآوری می کند که آنها از فرزندان همراهان نجات یافته نوح هستند، تا به این وسیله ایشان را به قبول دعوت برانگیزاند.

731- نقش گرایشهای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 6

6- استفاده «تورات» از گرایش ها و عواطف خویشاوندی بنی اسرائیل، جهت هدایت و گرایش آنان به توحید

و آتینا موسی... ذریه من حملنا مع نوح

این برداشت با توجه به دو نکته است ذیل است: 1- بنابراین که نصب «ذریه» به حرف ندای محذوف و ادامه کلام تورات در آیه قبل باشد (و آتینا موسی الکتاب... ألا تتخذوا... یا ذریه من حملنا مع نوح). 2- آیه در پی دعوت از بنی اسرائیل به توحید، به آنان یادآوری می کند که آنها از فرزندان همراهان نجات یافته نوح هستند، تا به این وسیله ایشان را به قبول دعوت برانگیزاند.

732- نگرانی از گمراهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 68 - 3

3 - موسی (ع) از القای شبهه و احتمال گمراهی مردم به واسطه سحر ساحران نگران بود.

قلنا لاتخف إناک أنت الاعلی

جمله «إناک أنت الاعلی» تعلیل برای «لاتخف» است و دلالت می کند که موسی(ع) از این نگران بود که معجزه او با سحر ساحران مشتبّه گردد و مردم به حقانیت او پی نبرند. خداوند با بیان برتری قطعی او، زمینه هراسش را از بین برد.

733- نكرانى مرددان بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 718

6 - مرتدان بنی اسرائیل به خاطر دوران گوساله پرستی ، نگران آینده ای زیانبار برای خویش بودند .

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا لنکونن من الخسرین

734- نماز در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 7

7 - نماز ، زکات ، ایمان به همه انبیا و حمایت از آنان و انفاق ، از تکالیف بنی اسرائیل

لئن اقمتم الصلوه و اءاتیتم الزکوه . . . و عززتموهم و اقرضتم الله

735- نمایندگان بنی اسرائیل در میقات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 83 - 1,2

1 - خداوند با موسی (ع) و قوم او ، قرار گفت وگو در کنار کوه طور نهاده بود .

وعدنکم جانب الطور الایمن . . . و ما أعجلک عن قومک

در آیه 80 این سوره از مواعده خداوند با بنی اسرائیل (در کوه طور) سخن به میان آمده بود. ظاهر این است که «ما أعجلک» - که حاکی از شتاب موسی(ع) در آمدن به میقات است - مربوط به همان مواعده باشد.

2 - موسی (ع) ، وظیفه دار همراهی با قوم خود در مسیر وصول به میقات بود .

و ما أعجلک عن قومک یموسی

پرسش خداوند از موسی(ع) به قرینه پاسخ او در آیه بعد سؤالی توییخی و در مقام ملامت است. از این سرزنش، برمی آید که موسی(ع) در رها ساختن قوم خود و جدا شدن از آنان، ترک اولی کرده است و می بایست همراه قوم خویش حرکت می کرد و بر آنان پیشی نمی گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 84 - 1,2,3

1 - موسی (ع) ، سبقت گرفتن خود بر قومش در آمدن به میقات را ، به جهت اطمینان به قومش در پیروی از او و طی مسیر تا میقات

دانست .

قال هم أولاء على أثرى

«أولاء» اسم اشاره به بعید است و «أثر» به معنای علامت باقی مانده از هر چیزی است. از همین رو به جای پانیز «اثر» گفته می شود. «أثر» به معنای اتباع و دنباله روی نیز آمده است. (مقایس اللغه). مفاد آیه بالا این است که آنان همان جماعت اند که بر نشانه پای من به سوی میقات روان اند و یا این که به دنبال من در حال آمدن به میقات هستند.

ص: 719

2- ورود موسی (ع) به میقات، اندکی پیش از ورود قومش به آن مکان بود.

و ما أعجلک .. قال هم أولاء علی اثری

مورد اشاره قرارگرفتن همراهان موسی از سوی آن حضرت، نشان می دهد که آنان در چشم انداز موسی (ع) بودند و برای رسیدن به میقات، زمان زیادی لازم نداشتند. بنابراین بین ورود موسی (ع) به میقات و ورود قوم او، چندان فاصله ای نبوده است.

3- قوم موسی، با فاصله زمانی کوتاهی، به دنبال موسی (ع) ورد پای او به سوی میقات روانه شدند.

و ما أعجلک .. قال هم أولاء علی اثری

736- نهی از منکر در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 79 - 1

1 - بی اعتنایی گروهی از بنی اسرائیل به وظیفه الهی نهی از منکر و بی تفاوتی آنان در برابر فساد جامعه خویش

کانوا لایتناهون عن منکر فعلوه

«لایتناهون» یعنی همدیگر را باز نمی داشتند و نهی نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 13

13 - رواج اخلاق خیرخواهی و امر به معروف و نهی از منکر، در میان مردم عصر موسی

و ابتغ فیما ءاتیک الله الدار الآخرة و لاتنس نصیبک من الدنیا و أحسن

737- نهی به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 8 - 4

4- موسی (ع)، بنی اسرائیل را از کفران نعمت های الهی برحذر داشت.

و إذ قال موسی لقومه اذکروا نعمه الله علیکم .. و قال موسی إن تکفروا أنتم و من ف

738- نیازهای معنوی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 49 - 5

5- بنی اسرائیل در عصر فرعون ، گرفتار انحراف در عقیده و عمل و نیازمند هدایت از سوی خدا

ص: 720

و لقد آتینا موسیٰ الکتب لعلّهم یهتدون

«هم» در «لعلّهم» کنایه از بنی اسرائیل است و ارجاع آن به فرعون و طایفه او، درست نیست؛ زیرا نزول تورات، بعد از هلاکت آنها بود.

739- نیاکان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 4، 1

1- بنی اسرائیل، از ذریه و نسل همراهان نوح (ع) در کشتی بودند.

هدیٰ لبنی اسرائیل... ذریه من حملنا مع نوح

4- انتساب بنی اسرائیل به همراهان نوح (ع)، موجب شایستگی آنان به عنایت خدا برای هدایتشان گردید.

و آتینا موسیٰ... ذریه من حملنا مع نوح

برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که نصب «ذریه» به تقدیر فعل «اخص» و مجموع جمله «ذریه من حملنا...» در مقام تعلیل برای آیه قبل (و آتینا موسیٰ...) باشد؛ یعنی، ما با نزول تورات، خواستار هدایت بنی اسرائیل بودیم؛ چون آنان از فرزندان همراهان حضرت نوح(ع) بودند.

740- وراثت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 59 - 2

2- بنی اسرائیل، وارث سرزمینی آباد و برخوردار از باغ ها و چشمه سار ها، پس از خارج شدن آنان از مصر

کذلک و اورثنها بنی اسرائیل

ضمیر «ها» در «اورثناها» به مطلق «جنّات» بازمی گردد؛ نه جنات مربوط به فرعونیان. بنابراین، آیه یاد شده و آیه قبل، بیانگر این حقیقت است که خداوند، از سویی فرعونیان را از باغ ها و کاخ های شان بیرون کرد و همه آنان را به دریا ریخت و از سوی دیگر بنی اسرائیل را که در مصر فاقد هر گونه امکانات بودند، به جای دیگری منتقل کرد و سرزمینی آباد و پر برکت که عبارت است از ارض مقدس باشد در اختیارشان قرار داد و به آنان فرمود «ادخلوا الأرض المقدّسه التي کتب الله لکم»، (مآئده (5) آیه 21).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 28 - 7، 3

3- قرار گرفتن امکانات فرعونیان ، در اختیار گروهی دیگر از مردم (بنی اسرائیل)

کذلک و اورثتها قومًا آخرین

برداشت بالا بنابراین نکته است که مراد از «قوماً آخرین» گروهی از بنی اسرائیل باشد؛ چنان که در آیه 59 سوره «شعراء» آمده است. این گروه ممکن است بخشی از بنی اسرائیل بودند که در خروج از مصر با موسی (ع) همسفر نبودند.

ص: 721

7- بازگشت بنی اسرائیل به مصر و برخورداری آنان از ثروت و امکانات آن سرزمین ، پس از هلاکت فرعونیان *

کذلک و اورثها قومًا آخرین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «قوماً آخرین» تمام بنی اسرائیل باشد.

741- ورود بنی اسرائیل به بیت المقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 58 - 16، 18، 19

1 - خداوند ، به بنی اسرائیل فرمان داد تا به آبادی بیت المقدس وارد شوند .

و إذ قلنا ادخلوا هذه القرية

«قریه» در لغت به معنای روستا و نیز شهر آمده است و در قرآن نیز در هر دو معنا استعمال شده است؛ چون قرینه ای یافت نشد که کدامین معنا مراد است، در برداشت کلمه «آبادی» آورده شد. ال در «القریه» عهد حضوری است و اشاره به دیاری خاص دارد. بسیاری از مفسران بر آنند که مراد از آن، بیت المقدس می باشد.

9 - خداوند به قوم موسی - در صورت ورود به بیت المقدس با رعایت آداب آن - نوید آمرزش گناهانشان را داد .

ادخلوا هذه القرية . . . و قولوا حطه نغفر لكم خطيكم

ظاهر این است که «نغفر لكم» جواب برای همه امرهایی است که در آیه شریفه مطرح شده بود. بنابراین تقدیر چنین است: «ان تدخلوا و تأكلوا و تدخلوا الباب سجداً و تقولوا حطه نغفر لكم».

16 - خداوند ، محسنان و پاکدامنان بنی اسرائیل را - در صورت رعایت آداب تعیین شده برای ورود به بیت المقدس - به پاداشی افزونتر از دیگران نوید داد .

قولوا حطه نغفر لكم خطيكم و سنزید المحسنين

18 - داستان ورود بنی اسرائیل عصر موسی به بیت المقدس ، داستانی آموزنده و شایسته به یاد داشتن

إذ قلنا ادخلوا . . . و سنزید المحسنين

جمله «إذ قلنا . . .» عطف بر «نعمتی» در آیه 47 است؛ یعنی: «أذكروا إذ قلنا . . .» به یاد داشته باشید آن زمانی را که فرمان دادیم . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - حرام خواران قوم موسی، به جای طلب آمرزش از خدا و گفتن « حطه » - در هنگام ورود به بیت المقدس - کلامی دیگر بر زبان جاری می ساختند .

فبدل الذین ظلموا قولا غیر الذی قیل لهم

به نظر می رسد مراد از «الذین ظلموا» در جمله فوق، کسانی باشند که خداوند در آیه 57 آنان را به سبب ناسپاسی و استفاده از خوراکیهای غیر طیب، ستمکار شمرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 722

3 - بنی اسرائیل به هنگام دریافت فرمان تصرف بیت المقدس ، در مکانی نزدیک به آن آبادی بسر می بردند .

و إذ قیل لهم اسکنوا هذه القرية

برداشت فوق با توجه به اسم اشاره (هذه) استفاده شده است.

6 - استغفار از گناهان به هنگام تصرف بیت المقدس ، فرمان خدا به بنی اسرائیل

و قولوا حطه

«حطه» خبر برای مبتدایی محذوف مانند «مسألتنا» است. این کلمه اسم مصدر و به معنای نهادن و فرود آوردن می باشد و مراد از آن به قرینه جمله بعد (نغفر لکم) برداشتن وزر گناهان و آمرزش آنهاست. بنابراین «قولوا حطه» یعنی بگویید خدایا درخواست ما آمرزش گناهان است.

7 - اظهار خشوع و خضوع در برابر خدا به هنگام تصرف بیت المقدس از دستورات خدا به بنی اسرائیل

و ادخلوا الباب سجداً

کلمه «سجداً» جمع «ساجد» و حال برای فاعل «ادخلوا» است. از آن رو که سجده در حال ورود با معنای اصطلاحی آن (پیشانی بر خاک ساییدن) سازگار نیست، می توان گفت در اینجا معنای لغوی آن (خضوع و خشوع) اراده شده است.

8 - دروازه بیت المقدس طریق تعیین شده از جانب خدا برای نفوذ به آن سرزمین و تصرف آن دیار

و ادخلوا الباب

14 - خداوند محسنان بنی اسرائیل را در صورت رعایت آداب تعیین شده برای ورود به بیت المقدس ، به پاداشی افزونتر از احسانشان نوید داد .

سنزید المحسنين

19 - داستان ورود بنی اسرائیل به بیت المقدس ، داستانی عبرت آموز و شایسته به یاد داشتن

و إذ قیل لهم اسکنوا .. سنزید المحسنين

کلمه «إذ» متعلق به فعلی مانند «اذکروا» (به یاد داشته باشید)، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - حرام خواران قوم موسی به جای طلب آمرزش از خدا به هنگام ورود به بیت المقدس کلامی دیگر بر زبان جاری ساختند .

فبدل الذین ظلموا منهم قولاً غیر الذی قیل لهم

می توان گفت مراد از «الذین ظلموا» به دلیل «و لکن کانوا أنفسمهم یظلمون» در آیه 160 کسانی هستند که با استفاده از خوراکیهای غیر پاکیزه به حرامخواری دست یازیدند.

742- وسعت افساد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 4 - 7

7- فساد بنی اسرائیل ، فساد عالمگیر و گسترده است .

ص: 723

لتفسدنّ فی الأرض مرتین

برداشت فوق بدان احتمال است که مراد از «الأرض» همه زمین و کنایه از گستردگی فساد آنان باشد.

743- وعده به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 137 - 6

6- وعده هلاکت فرعونیان و حاکمیت یافتن بنی اسرائیل بر سرزمین آنان ، از وعده های نیکوی خداوند به قوم موسی

و تمت کلمت ربک الحسنی علی بنی اسرائیل

کلمه «الحسنی» (زیباتر) صفت برای «کلمت» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 13

13 - تصرف سرزمین فاسقان و دیدن مناظر آن ، وعده ای از جانب خداوند به امت موسی

سأوریکم دار الفسقین

در اینکه مراد از «الفسقین» چه کسانی هستند، سه احتمال وجود دارد: فرعونیان، ساکنان سرزمین قدس پیش از ورود قوم موسی به آنجا، متخلفان قوم موسی برداشت فوق ناظر به احتمال اول و دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 104 - 9

9- وعده خداوند به بنی اسرائیل جهت گردآوری آنان در سرزمین فلسطین ، پس از فرا رسیدن دومین موعد فساد آنان در آن سرزمین

جتنا بکم لفیفاً

برداشت فوق بدان احتمال است که «وعد الأخره» اشاره ای باشد به آن دو موعدی که خداوند در آغاز این سوره (آیه 4) برای بنی اسرائیل پیش بینی کرده و به آنان هشدار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خداوند ، پس از عبور بنی اسرائیل از دریا ، با آنان قرار گفت وگو نهاد و وعده ارتباط نزدیک داد .

و وعدنکم جانب الطور الایمن

متعلق «واعدناکم» به قرینه «و ما أعجلک عن قومک یا موسی» (در آیات بعد) وعده مناجات و گفت وگو با موسی (ع) بوده است. این مواعده گرچه با همه بنی اسرائیل نبود؛ اما بازگشت منافع آن (از قبیل نزول تورات) به عموم آنان، سبب شد که از آن به عنوان نعمتی بر همه بنی اسرائیل یاد شود.

ص: 724

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 5,7

5- بنی اسرائیل، پیش از رفتن موسی (ع) به میقات، وعده خوبی (نزول تورات) از ناحیه خداوند دریافت کرده بودند.

ألم يعدكم ربكم وعدًا حسنًا

استفهام تقریری یا انکاری موسی (ع) از بنی اسرائیل، نشان از داده شدن وعده ای به آنان پیش از رفتن موسی (ع) به میقات دارد. محتوای این وعده را، برخی نزول تورات دانسته اند.

7- بنی اسرائیل، بدون این که در تحقق وعده خداوند (اعطای تورات) به آنان تأخیری شده باشد، به گمراهی تن در دادند.

ألم يعدكم ربكم .. أفضال عليكم العهد

استفهام در «أفضال» انکاری است. و «عهد» به معنای زمان است. (قاموس) و مراد زمان تحقق وعده ای است که «ألم يعدكم» بر آن دلالت داشت، و ممکن است مراد از «عهد» زمان دوری موسی (ع) باشد.

744- وفای به عهد بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 21

21- تنها اندکی از بنی اسرائیل به پیمان های الهی وفادار ماندند و به تکالیف دینی عمل کردند.

ثم توليتم إلا قليلا منكم

745- وقت برخورد سپاه فرعون با بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 60 - 1

1 - نزدیک شدن سپاه فرعون به بنی اسرائیل، به هنگام طلوع آفتاب

فأتبعوهم مشرقين

واژه «مشرقين» از مصدر «اشراق» (داخل شدن در وقت طلوع خورشید) مشتق شده است و حال از ضمیر فاعل «أتبعوهم» می باشد؛ یعنی، «فلحقوا بهم حالكونهم داخلين في وقت طلوع الشمس». گفتمی است که «إتباع» (مصدر «أتبعوا») در این جا به معنای ملحق شدن

است.

746- ولایت بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 14

ص: 725

14 - هارون ، دارای حق ولایت و اطاعت بر بنی اسرائیل در زمان غیبت موسی (ع) بود .

و لقد قال لهم هرون .. فاتبعوني و اطيعوا أمري

فرمان هارون(ع) به پیروی و اطاعت مردم از او، حاکی از ثبوت حق ولایت و اطاعت او، بر عهده بنی اسرائیل است.

747- ویژگیهای سرزمین بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 93 - 2, 1

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را پس از نابودی فرعون ، در سرزمینی خوش آب و هوا و واجد همه شرایط مناسب زندگی ، اسکان داد .

و جوزنا بنی إسرئیل البحر .. و لقد بوأنا بنی إسرئیل مبعوآ صدق

2 - بنی اسرائیل ، پس از نابودی فرعون ، در سرزمینی با اراضی حاصل خیز که در آن ، از انواع نعمت ها و روزی های پاکیزه و مناسب طبع برخوردار بودند ، روزگار خوشی می گذراندند .

و لقد بوأنا بنی إسرئیل مبعوآ صدق و رزقنهم من الطیبیت

748- ویژگیهای هجرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 2

2- هجرت بنی اسرائیل از مصر ، حرکتی سازماندهی شده و پنهان از چشم فرعونیان *

و لقد أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی

فرمان یافتن موسی(ع) به کوچ دادن شبانه بنی اسرائیل و تعقیب آنان از سوی فرعون، این احتمال را تقویت می کند که انتخاب شب به جهت استتار و پنهان ماندن از چشم مأموران فرعون بوده است.

749- هارون(ع) از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 47 - 3

3 - موسی و هارون ، از طایفه بنی اسرائیل بودند .

وقومهما لنا عبدون

ص: 726

750- هارون (ع) و بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 7,9

7 - جدایی موسی (ع) و برادرش هارون از بنی اسرائیل ، درخواست و دعای موسی (ع) به پیشگاه پروردگار

فأفرق بیننا و بین القوم الفسقین

9 - نفرین موسی (ع) بر قوم خویش با درخواست محروم شدن آنان از فیض وجود او و برادرش هارون

فأفرق بیننا و بین القوم الفسقین

751- هارون (ع) و گمراهان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 22

22 - هارون با بیان موضع خویش در برابر منحرفان بنی اسرائیل از موسی (ع) خواست تا با مؤاخذه وی دشمنان دین را شاد نسازد .

و کادوا یقتلوننی فلا تشمت بی الأعداء

«ال» در «الأعداء» برای جنس است و مراد از آن، به قرینه «القوم الظلمین»، دشمنان دین و توحید، یعنی همان گوساله پرستان، است. «اشمات» (مصدر «لا تشمت») به معنای خشنود ساختن و «باء» در «بی» سببیه است. بنابراین «لا تشمت بی الأعداء» یعنی دشمنان دین را با مؤاخذه من شاد نکن.

752- هارون (ع) و گمراهی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 9,10,14

9 - موسی (ع) ، برادرش هارون را در انحراف بنی اسرائیل و گرایش آنان به گوساله پرستی مقصر شناخت .

و أخذ برأس أخیه یجره إلیه

10 - موسی (ع) به خاطر مقصر شناختن هارون در انحراف بنی اسرائیل ، با گرفتن موهای سر او و کشیدنش به سوی خود ، در صدد مؤاخذه وی برآمد .

مفسران در معنای جمله «أخذ برأس أخيه» گفته اند که موسی موهای هارون را گرفت. گویا تفسیر «راس» به موهای سر به دلیل جمله بعد (یجره إليه، او را به سوی خود می کشید) باشد. زیرا اگر موسی سر هارون را گرفته بود، طبعاً هارون با او فاصله ای نداشت تا او را به سوی خود بکشد.

14 - هارون با تحریک عواطف موسی (ع) در صدد تسکین غضب او و مطمئن ساختنش بر انجام وظایف و مسؤولیت های خویش در برابر منحرفان بنی اسرائیل برآمد .

قال ابن أم إن القوم استضعفوني و كادوا يقتلونني

به نظر می رسد هارون با انتخاب «ای فرزند مادرم» در خطاب به موسی، در صدد تحریک عواطف وی به سوی خود بوده است.

753- هارون (ع) و گوساله پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 17

17 - هارون در غیاب موسی (ع) با شرکوزی و گوساله پرستی بنی اسرائیل به مبارزه پرداخته بود .

قال ابن أم إن القوم استضعفوني و كادوا يقتلونني

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 151 - 5

5 - موسی (ع) در عین قانع شدن به بی تقصیری هارون در گرایش بنی اسرائیل به گوساله پرستی ، وی را کاملاً دور از خطا ندانست . *

قال رب اغفر لي و لأخي

طلب مغفرت برای هارون می تواند گویای برداشت فوق باشد.

754- هارون (ع) و مسکن بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 2، 1

1 - خداوند ، از طریق وحی به موسی و هارون (ع) فرمان داد تا در شهر مصر (مرکز حکومت فرعون) به تهیه مسکن برای قوم خود اقدام کنند .

و أوحينا إلی موسى و أخيه أن تبوءا لقومكما بمصر بيوتاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که اولاً «مصر» به معنای شهر مصر باشد ؛ چنان که به همین معنا در مفردات و لسان تصریح شده است. ثانیاً: جار و مجرور (بمصر) متعلق به «تبوءاً» باشد نه حال برای «قومكما».

2 - موسی و هارون (ع) مأموریت یافتند تا برای آن دسته از بنی اسرائیل که ساکن شهر مصر بودند ، اقدام به تهیه مسکن نمایند .

و أوحينا إلی موسى و أخيه أن تبوءا لقومكما بمصر بيوتاً

برداشت فوق بر این اساس است که «بمصر» متعلق به عامل مقدر و حال یا صفت برای «قوم» باشد؛ یعنی: *تبوءاً لقومکما کائنین* یا *الکائنین بمصر*.

ص: 728

755- هجرت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 9

9- موسی (ع) در راستای رهاسازی بنی اسرائیل از فرعون خواست تا از مهاجرت آنان با وی جلوگیری نکند .

فأرسل معی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 9

9- بنی اسرائیل ، دارای آمادگی برای هجرت از مصر به رهبری موسی و هارون (ع)

فأرسل معنا بنی اسرائیل و لاتعدّبهم

مطرح شدن این درخواست نزد فرعون، بر وجود آمادگی روحی و فکری در بنی اسرائیل برای هجرت از مصر دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 13، 7

7- بنی اسرائیل ، دارای آمادگی لازم برای هجرت از مصر و رهایی از عذاب فرعون

أسر بعبادی

حرکت شبانه، گریختن از چنگ کسانی است که برای آن حرکت، مانع ایجاد می کنند. بنابراین ماندن بنی اسرائیل نزد فرعونیان، برخلاف میل آنان بوده است.

13 - خداوند به موسی (ع) اطمینان داد که در مسیر هجرت از مصر نه با نیروهای دشمن درگیر خواهد شد و نه مشکل جدی دیگری برای آنان بروز خواهد کرد .

أسر بعبادی . . . لاتخف درگا و لاتخشی

حذف متعلق «لاتخشی» بیانگر منتفی بودن هر چیزی است که مایه دلهره و خشیت باشد؛ از قبیل: احتمال غرق شدن در دریا و یا خطرهای غیر قابل پیش بینی دیگر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- رعایت جوانب امنیتی و حفاظتی در گریز بنی اسرائیل از نظام فرعون

فأسر... ليلاً

756- هجرت شبانه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 1

1 - موسی (ع)، مأمور به حرکت در آوردن شبانه بنی اسرائیل، جهت خروج و هجرت از مصر

ص: 729

و لقد أوحينا إلى موسى أن أسر بعبادی

(إسراء) به معنای سیر شبانه و حرف «باء» برای تعدیه است، «أسر بعبادی»؛ یعنی، بندگان مرا شبانه حرکت بده [و از مصر خارج کن].

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 1

1 - موسی (ع) به فرمان خداوند، بنی اسرائیل را شبانه از مصر کوچ داد و از دریا گذراند.

أسر بعبادی ... فأتبعهم

حرف «فاء» در «فأتبعهم» فصیحه است؛ یعنی، از یک سری جملات محذوف قبل از خود حکایت می کند. حاصل آن جملات این است که موسی (ع) بنی اسرائیل را از مصر کوچ داد و فرعونیان نیز از حرکت آنان آگاه شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 1،5

1 - وحی خداوند به موسی (ع) در خارج ساختن شبانه بنی اسرائیل از سرزمین مصر

و أوحينا إلى موسى أن أسر بعبادی

5 - ممانعت جدی حکومت فرعون از مهاجرت بنی اسرائیل و ترک سرزمین مصر

و أوحينا إلى موسى أن أسر بعبادی إنكم متبعون

فرمان الهی مبنی بر خروج مخفیانه و حرکت شبانه بنی اسرائیل و نیز تعبیر «إنكم متبعون» نشانگر ممانعت شدید حکومت فرعون نسبت به خروج بنی اسرائیل از مصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 55 - 1

1 - خشم فرعونیان از گریز شبانه بنی اسرائیل به منظور ترک دیار مصر

و إنهم لنا لغائظون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- موسی (ع)، مأمور خارج ساختن شبانه و مخفیانه بنی اسرائیل از مصر

فأسر بعبادی لیلاً

«إسراء» (مصدر «أسر») به معنای رفتن در شب است و «لیلاً» تأکید آن می باشد.

هجرت علنی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 23 - 10، 9

ص: 730

9- گریز علنی بنی اسرائیل از قلمرو فرعونیان ، امری غیرقابل تحمل برای نظام فرعونی

إنکم متّبعون

10- مهاجرت علنی بنی اسرائیل از سرزمین مصر ، امری غیرممکن برای آنان

فأسر بعبادی لیلاً إنکم متّبعون

757- هدایت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 3

3- موسی (ع) ، وظیفه دار هدایت مردم خویش به سوی نور و خارج کردن آنان از ظلمت ها ، با آیات و معجزات الهی .

و لقد أرسلنا موسی بآیتنا أن أخرج قومک من الظلمت إلى النور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 2

2- بنی اسرائیل ، مخاطبان اصلی دعوت موسی (ع) و هدایت آنان ، مهم ترین هدف و وظیفه آن حضرت

و آتینا موسی الکتب و جعلنه هدی لبنی اسرائیل

از مجموع آیات مربوط به حضرت موسی (ع) برمی آید که دعوت ایشان، دعوتی فراگیر بوده است و ذکر بنی اسرائیل در این آیه، می تواند برای این باشد که آنان مخاطبان اصلی دعوت بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 11، 10

10 - هارون ، وظیفه دار رهبری و ارشاد بنی اسرائیل در غیبت موسی (ع)

و لقد قال لهم هرون من قبل

11 - سخنان هارون به گوساله پرستان بنی اسرائیل ، گفتاری محبت آمیز و همراه با توجیه و ارشاد بود .

يقوم إنما فتنتم به

انتساب بنی اسرائیل به خود، با گفتن «ای قوم من» ابراز محبت است و ریشه یابی ماجرای سامری با فتنه خواندن آن، روشن گری و ارشاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 93 - 2

2- هارون در غیاب موسی (ع)، وظیفه رهبری و هدایت بنی اسرائیل را به عهده داشت .

یهرون ما منعک .. أَلَا تَتَّبِعُنَّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 731

5- موسی (ع)، دارای مقامی ویژه در نزد خدا و واسطه وصول رحمت و هدایت الهی به بنی اسرائیل

إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ

آمدن تعبیر «إِنَّ مَعِيَ رَبِّي» (پروردگار من با من است) به جای «إِنَّ مَعَنَا رَبَّنَا» (پروردگار ما با ما است) نشان دهنده برخوردار بودن شخص موسی (ع) از امداد خاصه الهی است؛ که در پرتو آن امداد، بنی اسرائیل نیز نجات می یافتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 8،9،10

8 - کتاب آسمانی موسی، هدایت کننده قوم بنی اسرائیل بود.

و جعلناه هدی لبني اسرائيل

9- هدایت بنی اسرائیل، هدف رسالت موسی (ع) بوده است.

و لقد آتینا موسی الکتب... و جعلناه هدی لبني اسرائيل

10 - موسی (ع)، از سوی خداوند مأمور هدایت بنی اسرائیل بود.

و جعلناه هدی لبني اسرائيل

بنابراین احتمال که مرجع ضمیر مفعولی «جعلناه» حضرت موسی (ع) باشد، نکته یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 12

12 - تلاش حواریون به همراه عیسی (ع)، برای هدایت بنی اسرائیل

فامنت طائفه من بنی اسرائیل و کفرت طائفه

758- هدایت ناپذیران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 25 - 6

6- گروه هایی از بنی اسرائیل هدایت پذیرفتند و در برابر پیشوایان الهی ، تسلیم نشدند .

إن ربك هو يفصل بينهم يوم القيمة فيما كانوا فيه يختلفون

بنابراین که مرجع ضمیر در «بینهم» بنی اسرائیل باشد و «کانوا فيه يختلفون» اشاره به اختلافات دیرینه آنان داشته باشد - که حتی با آمدن پیشوایان الهی، خاتمه نیافته است - نکته یاد شده به دست می آید.

759- هدایتگران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 732

1 - گروهی اندک از قوم موسی، مردمی هدایتگر و عدالت پیشه بودند.

و من قوم موسی امه یهدون بالحق و به یعدلون

2 - هدایتگران قوم موسی خود همواره ملازم حق و حقیقت بودند.

یهدون بالحق

برداشت فوق مبتنی بر این است که «باء» در «بالحق» برای مصاحبت باشد در این صورت «بالحق» حال برای فاعل «یهدون» است؛ یعنی: «یهدون مصاحبین الحق».

3 - هدایتگران قوم موسی با روش ها و موازین حق، نه اسباب باطل، مردم را هدایت می کردند.

یهدون بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «باء» در «بالحق» برای استعانت باشد.

760- هشدار به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 17

17 - خداوند، بنی اسرائیل را از فسادگری در سراسر پهنه گیتی بر حذر داشت.

و لاتعتوا فی الأرض مفسدین

«عتوا» (مصدر لاتعتوا) به معنای فسادگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 65 - 5

5 - بنی اسرائیل در خطر گرفتار آمدن به عذاب های دنیوی (ذلیل گشتن، مطرود شدن و...) در صورت ایمان نیاوردن به قرآن و انجام ندادن اعمال صالح

و لقد علمتم الذین اعتدوا منکم فی السبت فقلنا لهم کونوا قرده خستین

در آیات گذشته (از 41 تا 45 و نیز آیه 62) خداوند بنی اسرائیل را به ایمان و تصدیق قرآن و انجام اعمال صالح دعوت کرد و در آیه مورد بحث سرگذشت شوم اسحاب سبت را یادآور شد تا هشدار می‌باشد که مبادا با سرپیچی از دعوت خدا و فرمانهای او، به سرنوشتی همانند اصحاب سبت گرفتار آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 12 - 6

6 - تهدید خداوند به بنی اسرائیل در مورد شکستن پیمان الهی و ترغیب آنان به وفاداری و تعهد

لقد اخذ الله ميثق بني اسرائيل . . . وقال الله اني معكم

بنابر اینکه معیت در آیه مورد بحث، کنایه از علم و قدرت باشد. یعنی خداوند به شما و اعمالتان کاملاً آگاه است؛ اگر به میثاق پایبند بودید به شما پاداش می‌دهد و اگر تخلف کردید مجازات می‌شوید و در هر حال مقهور خداوند هستید.

ص: 733

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 24

24 - هشدار خداوند به بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نسبت به تکرار رفتار پیشینیان خویش (نقض میثاق - تکذیب و قتل انبیا)

لقد اخذنا میثق بنی اسرئیل . . . و الله بصیر بما تعملون

فعل مضارع «یعملون» - علی رغم ماضی آوردن فعل های گذشته «حسبوا»، «عموا و صموا» -، می رساند که جمله «و الله بصیر . . .» ناظر بر بنی اسرائیل زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 18

18 - هشدار مسیح (ع) به بنی اسرائیل در مورد فرجام نامیمون شرک

قال المسیح . . . انه من یشرك بالله فقد حرم الله علیه الجنة

ظاهراً جمله «انه من یشرك . . .» گفتار حضرت مسیح (ع) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 13

13 - آزمایش بنی اسرائیل از سوی خدا پس از دستیابی آنان به حکومت و قدرت، هشدار موسی (ع) به آنان

فینظر کیف تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 146 - 18

18 - خداوند به قوم موسی هشدار داد که در صورت ادامه مخالفت با راه رشد و تعالی و پیمودن راه ضلالت، ایشان را از درک معارف تورات محروم خواهد ساخت.

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها . . . إن یروا کل ءایه لایؤمنوا بها . . . سیبلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- فتنه و امتحان بودن گوساله زرین سامری ، از جمله هشدارهایی که هارون به بنی اسرائیل داده بود .

و لقد قال لهم هرون . . . إنما فتنتم به

761- هشدار به متکبران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 734

17 - خداوند به قوم موسی هشدار داد که متکبران و ناباروان ایشان را از درک تورات و معارف آن باز خواهد داشت .

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها . . سأصرف عن آیتی الذین یتکبرون فی الأرض

مصدق مورد نظر برای آیه مورد بحث، با توجه به آیات پیشین، متکبران و متمردان قوم موسی هستند.

762- هلاکت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 55 - 5,6

5 - قوم موسی در پی کفر به او و تقاضای ناروایشان (دیدن خداوند) ، به هلاکت رسیدند .

لن نؤمن لک . . فأخذتکم الصعقه

«اخذ» (مصدر اخذت) به معنای گرفتن است و به قرینه آیه بعد کنایه از کشتن می باشد.

6 - صاعقه آسمانی ، موجب به هلاکت رسیدن قوم موسی شد .

فأخذتکم الصعقه

صاعقه آتشی است از آسمان که به هنگام رعد شدید پدید می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 56 - 1,3

1 - خداوند ، قوم موسی را پس از هلاکتشان با صاعقه ، حیاتی دوباره بخشید و آنان را زنده کرد .

ثم بعثکم من بعد موتکم

3 - زنده شدن قوم موسی پس از هلاکتشان با صاعقه ، از نعمت های خداوند به آنان

اذکروا نعمتی الّتی أنعمت . . ثم بعثکم من بعد موتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 6

6- بنی اسرائیل در پی تقاضای آشکارا دیدن خداوند ، با صاعقه به هلاکت رسیدند .

فأخذتهم الصعقة بظلمهم

763- هواپرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 70 - 7،8،11،16

7- بنی اسرائیل ، مردمی پیمان شکن و هواپرست

ص: 735

لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل .. . كلما جاءهم رسول بما لاتهوى انفسهم

8 - بني اسرائيل با نقض پيمان هاي الهي و پيروي از هوا هاي نفساني ، فاقد پايدگاه مطمئن براي اقامه تورات ، انجيل و ديگر معارف الهي

لستم على شيء .. . لقد اخذنا ميثق بني اسرائيل

بنابر اينكه جمله «لستم على شيء .. .» به اين معنا باشد كه شما پايدگاهي نداريد تا بتوانيد تورات و انجيل را اقامه كنيد، مي توان گفت آيه مورد بحث آن پايدگاه را تفسير مي كند ؛ يعنى آن پايدگاه عبارت است از تعهد به ميثاق الهي و پرهيز از هواپرستي.

11 - هواپرستي بني اسرائيل ، زمينه ساز تكذيب انبيا و قتل آنان

رسول بما لاتهوى انفسهم فريقاً كذبوا و فريقاً يقتلون

16 - هشدار خداوند به مسلمانان در مورد خطر گرفتاري آنان به لغزشهايي همانند لغزش هاي بني اسرائيل : (نقض پيمان هاي الهي ، هواپرستي ، تكذيب و قتل انبيا)

إن الذين ءامنوا .. . لاتهوى انفسهم فريقاً كذبوا و فريقاً يقتلون

از اهداف اين بخش از آيات با توجه به ذكر مسلمانان در ابتداء كلام (ان الذين ءامنوا) و آنگاه بيان سرگذشت شوم بني اسرائيل، اين است كه مسلمانان را از گرفتار شدن به چنين سرنوشتي پرهيز دهد و به آنان گوشزد كند كه آنان نيز در خطر آلودگي به چنين اعمال ناروايي هستند.

764- يوشع بن نون و بني اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 23 - 19

19 - يوشع و كالب براي مقابله با زورگويان و پيروزي بر آنان ، قوم موسي (ع) را به تلاش همراه با توكل بر خدا فرا خواندند .

ادخلوا عليهم الباب .. . فانكم غلبون و على الله فتوكلوا

765- يهود و انبياي بني اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 91 - 21

21 - كشته شدن پيامبراني از نژاد اسرائيل به دست يهوديان ، دليل ايمان نداشتن آنان حتي به پيامبران بني اسرائيل

نؤمن بما أنزل علينا .. . قل فلم تقتلون أنبياء الله من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 18

18 - اعمال ناروای یهود در طول تاریخ (کشتن پیامبران ، گوساله پرستی و . . .) نشانه ایمان نداشتن آنان حتی به پیامبران بنی اسرائیل و کتاب های آسمانی خویش است .

ص: 736

قالوا نؤمن بما أنزل علينا . . . قل بئسما يأمرکم به ایمنکم إن کنتم مؤمنین

چون جمله «قل بئسما . . .» (اگر ایمان دارید، ایمانتان شما را به کارهای ناروایی واداشته است) در جواب «نؤمن بما أنزل علينا» قرار گرفته، بیانگر آن است که: شما یهودیان به کتابهای آسمانی ایمان ندارید که چنین اعمال ناپسندی را مرتکب می شوید.

766- یهود و انبیای غیر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 11

11 - یهودیان ، به هر پیامبری که از نژاد اسرائیل نباشد ، کافر می شوند .

و یکفرون بما وراءه

ص: 737

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

